De Boomgaard. Jaargang 2

bron
De Boomgaard. Jaargang 2. Flandria/Meulenhoff, Antwerpen/Amsterdam 1911

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_boo002191101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

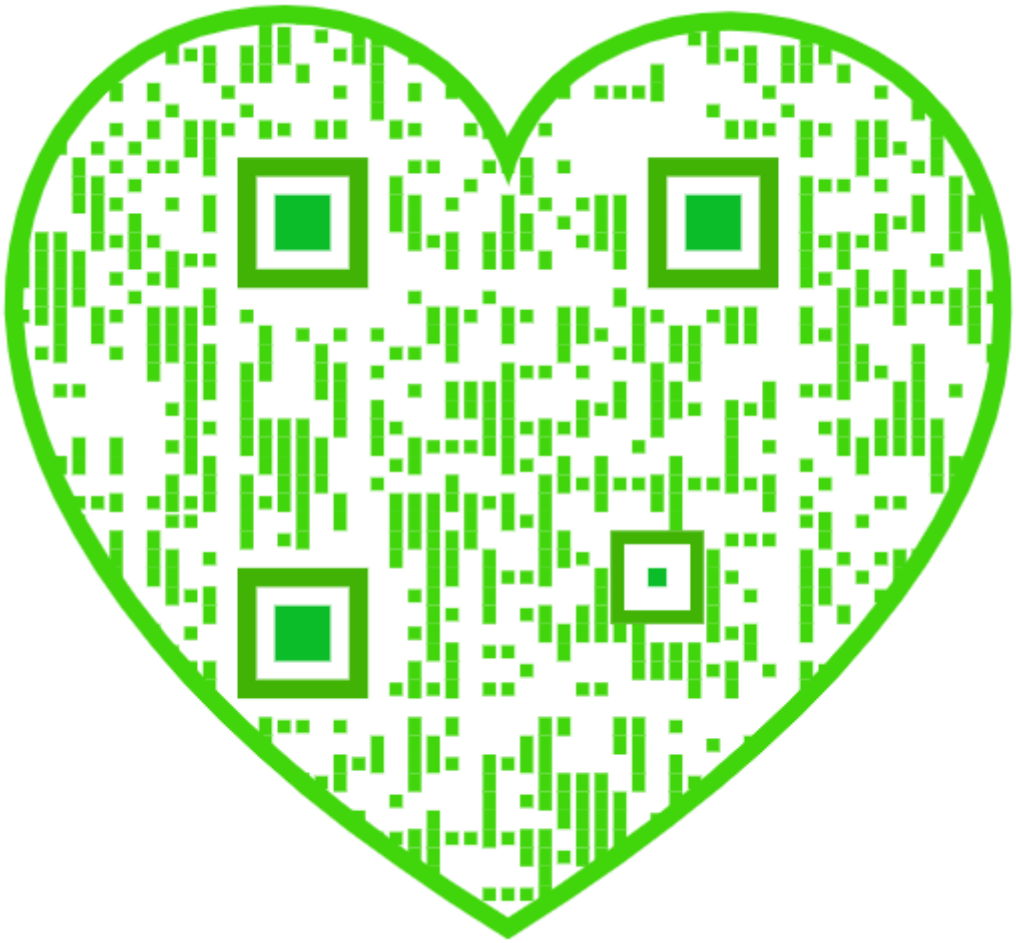

TONY VAN OS
Krijtteekening: Oude Toren.

La jolie mademoiselle Cerisette.....

Aan U allen, lieve kleine Parisiennes, draag ik deze schamele bladzijden op, doorwazemd met wat weeken geur uwer lente...

I.

Beneên, in den afgrond tusschen de zes-verdiep hooge huizenreien, oude, vuile, vooruitspringende gevels met melaatsch af-schilferende plekken, kolkte het straatgewoel der ‘rue Mouffetard.’ Dat begon van 's morgend heel vroeg wanneer daavrende automobiel-kammions, die van de Hallen de winkels uit de buurt kwamen bevoorraden, mij met ruitengeklikker uit den slaap hadden gewekt; een weinig later, kwamen de scherpe trompet-scheuren der diane, die tot mij over klonk uit de lager gelegene kazerne der ‘garde republicaine’, mij heelemaal wakker schudden uit den halven sluimer waarin ik nog een oogenblik bleef liggen voortsoezen. En dan, heel den dag door, het gegons der straat waarin mijn geoefend

oor ieder bizonder geluid van bedrijvig leven wist te onderscheiden: het leven eener smalle, kronkelende straat van het oude Parijs, die lijk een besje kreunend en zuchtend van de Gobelin-plaats naar de Montagne Sainte Geneviève steeg, om daar, in de kalme stilte der publieke gebouwen van het Pantheon-plein, even te blijven rusten.

Eerst, nog vóór de straat ontwaakte, waren het de zware vleesch- en voorraadwagens; dan, lichter, de melk en de groenselkarretjes; later nog, dreunend, de vuilniskarren met het gansche leger straatvagers en den uiteenpletsenden waterstraal der besproeiers. Daarop kwam het eerste leven der straat zelve: haastig voetgeslef en luide stemmen van arbeiders die naar hun werk gingen, bedrijvig gedoe van brooddraagsters die hunne manden-op-wieltjes met de lange brooden knoersend over het voetpad sleurden, geroep der verkoopers van den morgenkrant.

Eene korte poos stilte viel nu in, langzamerhand verdreven door steeds drukker wordend verkeer, dat aangroeide tot eenen dubbelen stroom heen en terug van de morgenmarkt op de Gobelin-plaats; zwaren, bruischenden, woelenden stroom van dooreenkrioelende mannen en vrouwen waarboven geschreeuw en gelach en gevloek en getier opstijgt. Huismoeders met een sleep kinderen aan den schort en een ander op den

arm; deftige heeren met hoogen hoed maar een korf aan den arm; ook zeldzaam, een enkel wit-geschort dienstmeisje in deze menigte menschen uit eene werkersbuurt. Zoo duurde het heel den voormiddag door; het gedruisch der stemmen steeg naar omhoog en verdoezelde in de verte van mijn verdiep tot een dof gegons waar een vrouwen-geschetter of een wielengeratel boven uitklonk, tusschen het geroep der ‘marchands des quat' saisons’ die hunne karretjes door den stroom heen trachtten te duwen.

Tegen het middaguur verminderde het weer, tot met het ontbijt de stilte inviel; de lange zware stilte van een zomernamiddag, regelmatig onderbroken door de eentoonig neervallende slagen van het uur, en twee maal iedere week door het zangerige ‘'chand d'habits’ van een oud-kleerkooper, dat in de stilte der straat bleef nadreunen, tot het aperitief ze weer vulde met heller leven.

Maar de stilte van den langen, eindeloos langen Juni-dag spreidde zich uit over de groote stad; zij schoof van over het Pantheon-plein naar de anders zoo levendige straatjes van het oude kwartier, won van het midden der straat het asfalt der voetpaden, schoof langs de huizen heen de deuren binnen, de winkels in waar nu nog slechts een bediende geeuwend tegen den deurstijl aanleunde, in de wasscherij waar de anders

steeds snaterende strijksterkens nu gloeiend verhit en ademloos hijgend het ijzer over het lijnwaad schoven, bij den wijnverkooper die in zijn verlaten kroeg op het zinken toogblad over den ongelezen krant was ingesluimerd, het dikke hoofd snorkend tusschen de naakte, harige, roos met wijn bevlekte armen.

En de stilte spreidde zich uit over verder afgelegen kwartieren; over den ‘boul' Miche’ waar men nu niet meer hoorde het gebel der tallooze trams en het geratel der omnibussen; moest zich zeker ook uitbreiden tot ginder verre te Montparnasse, tot over de Seine op de stad van den rechter-oever, tot ginder heel verre te Montmartre waarvan de hoogte vaag opnevelde in de blauwe lentelucht.

Stilte, stilte nu, over gansch de stad. Een enkel voorbijganger zocht de smalle streep schaduw langs de huizenreien, en lange weerklonk door de holte der slapende straten zijn eenzame stap. En de stilte hoopte zich op in logge lagen die klommen en klommen tot zij alles neerdrukten onder hunne loomheid. Zij hoopten zich langzaam en zeker op tot zij de hoogte bereikten van het zesde verdiep, zij gleden door 't open venster in mijne arme naakte kamer en drukten zwaar neer het lichte blaadje papier dat nog even trachtte te spelen tusschen deur en venster in een laatste tochtje lucht.

Het was als voelde ik de loomheid stijgen in de kamer, opkruipen langs mijne beenen die moe werden en zwaar lijk lood, langs mijne armen die slap wilden neervallen; ze tintelde pijnlijk in de gewrichten der klammig zweetende vingers die almaar haastig voort penden over het weerbarstige papier; ik voelde ze stijgen langs de beklemde borst naar den mond waar ze mij den adem afsneed, naar de schemerende oogen die niet langer de dansende regels onderscheidden, die wilden toevallen in de algemeene slaperigheid der zomerhitte.

Maar neen, ik moest voort! Afschudden de loomheid die mij een oogenblik had kunnen doen vergeten de mizerie van mijnen toestand: de akelig naakte kamer waarvan de wanden broeiend van hitte op mij drukten, den gehaten, tot walgens toe vervelenden arbeid, de gansche hartelooze vijandige stad waarin ik mij zoo eenzaam, zoo verlaten, zoo liefdeloos bevond. Vóór mij, van de hoogte der ‘Montagne Sainte Geneviève’ vlekten ongelijk de vierkanten der daken roestig-bruin, vaal-blauw en groenig-grijs, hier neerdalend lijk groote terrassen, verder weer bloot latend vuile vlakken naakten muur met daarboven het ragwerk van hooge schouwen. Zij strekte zich vóór mij uit, eene vreemde, met straten en pleinen, met boulevards en tuinen, met haren breeden grijzen stroom

dien ik in de verte nog raden kon aan het smalle streepje waar de daken minder dicht opeen stonden. Zij was mij zoo vreemd en koud; ik voelde mij klein en verloren in al dat drukke leven dat zich koortsachtig verdrong; angstig voor al die menschen die haastig rondliepen, ieder gedreven door eigen belang, zoo haastig dat men zelfs niet opkeek wanneer er nevens hem een neerviel, geplet onder het ijzeren noodlot dat op allen drukte. En dat herinnerde mij dat ik voort moest, voort, maar altijd voort, uit vrees zelf ook neer te vallen, één onder de tallooze offers aan de groote stad; weer hervatte ik mijn arbeid en weer loomde de verveling van den zomerdag.

Daar, plots, op den effen spiegel der stilte, trilde een heldere perel die de gansche oppervlakte rimpelen deet. Lijk het kristallen waterstraaltje dat opfonteinend in mane-licht openspettert in een regen blauw zilveren droppen, trilde door de zomerlucht eene klare meisjes-stem en deinde voort op de golvingen van een heel oud lied. Het was een lang vergeten romantisch opera-wijsje uit den ‘Pré-aux-Clercs’ waarvan de smachtende melodie wellicht ééns het heimwee van sentimenteele grootmoeders heeft gewiegd. Zacht weenend schoof het eerst langs den grond, lijze klagend om 't ginder verre verloren land, maar luider en inniger snikkend dan om eindelijk te stijgen,

hemelhoog van smart en daar los te barsten in een langen triller, lijk een hart dat breekt.

En nu, met dat oude half vergeten lied was plots al het tegenwoordige weg, alle mizerie en verlatenheid. Het was weer ginder het oude lage land met uitgestrekte heiden en denne-bosschen, met weiden en velden, en daarin het vreedzame ouderlijke huis met het kleine tuintje, en, zwaar van rozen den gevelmuur; het was weer het warme innige leven bij allen die ik liefhad en waarvan me nu niet langer meer scheidde het pijnlijke misverstand der omstuimige jeugd. Er was weer zon in de kamer en zon in het hart; niet langer die heete loom-drukkende zon van daar straks, een lachend lentezonnetje nu dat mij weer het leven deed beminnen dat daar nog open voor mij lag. Bijna beminde ik den daar juist nog zoo vervelenden arbeid die mij zou toelaten alles weer goed te maken wat ik in mijn onbezonnenheid zoo overmoedig had verstooten. Ik stond op en wandelde door de kamer en voelde geen vermoeienis meer; ik richtte het hoofd omhoog en ik keek in den hemel die helderblauw was en heel, heel diep; mijne polsen sloegen sneller, mijn bloed stroomde warm: in deze lente bloeide gansch mijne jeugd.

Na dien laatsten hoogen triller had het lied stil gezwegen, maar de trillingen rimpelden voort over de

straks zoo loome omgeving, overal leven wekkend en luchtig geluid. Eene kar klingelde voorbij beneen op de straat, eene vlucht musschen steeg omhoog uit de boomen-kruinen van het ‘lycée Henri IV’ en hun geschetter klonk over de daken heen tot in mijne kamer. Op een portaal spritste de straal van een waterkraan en daarna hoorde ik voetengeslef op den trap door klotsend gerammel van water-emmers.

Van den gevel aan den overkant der straat, nu beschaduwd, stonden de meeste vensters open; vóór velen was het gordijn neergelaten, maar bij anderen dook mijn blik de half duistere kamer binnen, onderscheidde de witte vlekking van linnengoed of het glimmen van gepolijst metaal. Voor de eerste maal sinds de lange dagen dat ik hier reeds woonde, stelde ik belang in al dat leven dat daar zoo naakt voor mij open lag: het arme leven van werkers en kleine luidjes uit een groote stad. Een verdiep lager zat eene vrouw voor 't raam bezig aan wat verstelwerk, drie vensters verder speelden twee kinderen aan een tafel, elders las een oud man zijn krant met mummelend kinnegebaar; en, juist vóór mij, in 't venster van een der zolderkamertjes dat even als 't mijne nauwelijks boven de breede dakgoot kwam uitkijken, tintelde nu weer plots den glimlach van de zonnige meisjes-stem; dit maal was 't een dier oude volksliedjes, zoo licht en

zoo ondeugend en toch zoo teer als ware 't slechts gepast voor den mond eener lachende grizette.

Nu zag ik haar ook bewegen in 't kamertje lijk een vogel in zijn kooi, een slank midinetje dat met sierlijk gebaar zich juist eene vlammende roos in het donkere haar prikte, zich dan even bewonderde vóór een stukje spiegel; weer kwam ze nu aan 't venster voor een klein tafeltje dat ik beladen zag met linten en tulle en gaas, en allerlei doosjes en stijfselpotten en ijzerdraad - stellig eene bloemenmaakster of een modistje, of oefent ze een dier honderd andere kleine bedrijven uit waartoe slechts den fijnen smaak en de vlugge vingers eener parisienne bekwaam zijn.

Boven de warm donzige ronding van den naakten hals zag ik een fijn bleek gezichtje met groote vragende oogen, donker streelend lijk glanzend fluweel. Zij zat daar zoo mooi in het leelijke raam op het vuil zinken dak, hare bloote armen regen zoo lenig vlug den onzichtbaren draad, het lied parelde zoo helder tusschen de roode lippen, zij zag er heelemaal zoo lief uit in het eenvoudige laag uitgesneden kleedje, een kralensnoer rond den hals, dat ik om haar te bewonderen mijn arbeid vergat; dat zij in mij eene heele nieuwe wereld wekte van schoonheid en poezie, als voelde ik nu eerst dat er nog een leven voor mij open lag vol lachende liefde.

Ik voelde het geluk van daar dicht bij mij te weten dat allerliefste meisje dat schoonheid wist te leggen in de minste harer bewegingen. Zonder opzien werkte zij voort aan den teeren feeën-arbeid, hare handen in eene vlugge wonder-doening waar ik niets van begreep. En eindelijk toch keek ze ook eens op; zij moest me zien, hier in het open raam vlak tegenover het hare, beiden alleen hier in de hoogte boven de wereld die zich verdrong beneën in de straat. Een beetje verrast keek zij een oogenblik hoe ik haar zoo dwaas stond te bewonderen, slechts oogen had voor haar en heel haar lief gedoe; dan, onbevangen lijk ieder recht midinetje, knikte ze mij lachend toe, scheen zelfs geneigd een gesprek te beginnen, waar ze zich van liet afschrikken door de breedte der straat. Weer wipte ze weg van haar stoel om in de kamer ergens een nieuw lintje te krijgen, wierp in 't voorbijgaan weer een blik in den spiegel nu ze zich een bewonderaar wist, en dan begon het opnieuw: een heel oud volksliedje ditmaal, eene ballade uit l'Ile de France, zoo oud of al de poezie van een volk zich er in had overgezet.

Zoo kort had dit heele tooneeltje geduurd, zoo dwaas verdiept stond ik daar nog te bewonderen dat ik er zelfs niet had aan gedacht haar groet te beantwoorden, dat ik daar bleef staan als een onnoozele

schooljongen die bloost wanneer een meisje hem in de oogen kijkt. Beschaamd over mijne bedeestheid en kwaad op me zelf vluchtte ik weg, ging opnieuw aan 't werk zonder te durven opkijken na mijne onvergeefbare grofheid.

Maar in mijn hart bleef het lentelied voortzingen, dat daar had weerklonken uit het kleine kamertje van den overkant; het deed mij alles rooskleurig inzien, verlichtte den vervelenden, langdradigen kompilatiearbeid waaraan ik was gaan voortwerken met een ijver dien ik mij zelven nog nimmer had gekend. De drooge wetenschappelijke werken waaruit ik de inhoudsopgave excerpeerde schenen mij niet langer doodelijk verstompend; de barbaarsche wetenschappelijke terminologie waarvan ik telkens in technische woordenboeken de nauwkeurige beteekenis moest opzoeken, schenen mij minder duister en minder ingewikkeld; heel dien lastigen arbeid viel mij lichter, slechts door de aanwezigheid van een naaistertje dat mij even slechts had toegeknikt.

Wanneer rond zes uur de bedrijvigheid der straat weer een hoogtepunt bereikte staakte ik mijn arbeid om te gaan dineeren, en daarna weer tot laat in den avond verder te arbeiden in de openbare bibliotheek. Tevreden over het afgedane werk raapte ik mijne papieren bijeen en keek nog eens door het raam: nog

stond het venster ginder open, nog stond ervoor het volgeladene werktafeltje, maar de lieve verschijning die mij zoozeer had opgebeurd was weg. Mijn blik doorzag het gansche kamertje, doodsch nu, zonder zij die het straks heelemaal vulde met hare meisjesjeugd. Tegenover het raam blankte de helderheid van een bed; een nachttafeltje dan dat wegdonkerde naar den hoek waarop de melk-witte klaarte van het waschgerij, eene tafel nog en een paar stoelen; een arm zolderkamertje niet grooter of niet beter dan 't mijne, maar zooveel klaarder door die kleinigheden waarmede eene vrouwenhand slechts innigheid en warmte scheppen kan: eenige platen uit goedkoope illustraties of modebladen kleurden vroolijk den muur; op de schouw stond tusschen een pleisteren madona-beeldje en een teer slank bloemenvaasje, een leelijken porceleinen groep die Paul en Virginie moest voorstellen, en de mooie donkere roos die ze daar straks zoo koket achter het oor had geprikt, pronkte nu in een waterflesch midden op het werktafeltje.

Terwijl ik den trap afdaalde, dien vuilen groezeligen trap van alle parijsche ‘hotels meublés’ van minderen rang, voelde ik mij opgewekt en voldaan na den wel volbrachten dag; ik voelde de behoefte het dorre van dien vervelenden arbeid van mij af te spoelen in het volle rijke leven der straat, mij te wentelen

in al die bedrijvigheid, te laten medeslepen door die groote stroomen volk, zelf slechts een atoompje te worden in al dat groote leven.

De Mouffetard-straat had weer haar gewoon uitzicht van smalle volkrijke ader uit een der oude buurten. Op het te smalle voetpad baande ik mij met moeite een weg door het drukke gewemel, voorzichtig om tegen niemand aan te botsen of om zelf niet omver geloopen te worden. Groepen arbeiders gingen met hel klinkenden stap over het asfalt, luid pratend, de snor uitdagend gekruld, de pet in den nek met die zelftevreden kranigheid die den parijschen werkman kenmerkt, die er hem zoo geheel anders doet uitzien dan die sombere, afgebeulde drommen onzer fabrieksteden. Gansche trossen midinetjes: naaisterkens, modistjes, bloemenmaaksters, winkeljuffertjes, kwamen nu bij 't sluiten der ateliers gearmd van hun werk, lachend en schetterend lijk altijd, met allen een strik in de haren of eene bloem op het laag uitgesneden kleedje.

Talrijk gingen de paren voorbij, dicht omstrengeld, de heupen wiegend in één gang, armen om de schouders geslagen, armen om de lenden, armen om het middel, zwaar van verlangen dicht tegen elkander aangedrukt, lustig pratend en lachend of zwijgend, oog in oog, verloren in de menigte en slechts om

elkander bekommerd. Met een blik van afgunst oogde ik hen na, die magazijnjongens of kruideniersbedienden wier geluk mij zoo groot, zoo onbereikbaar scheen. En toch, gansch de straat dwarrelde vol van dergelijke figuurtjes, goddelijk teer, allen even lief als het fleuristje van over mijn raam, allen met in ieder gebaar, in iedere beweging dat koket aanvallige dat zelfs de minste parisienne kenmerkt. Reeds een genot was het ze daar te zien gaan, veerkrachtig en heupe-wiegend, zich huppelend een weg banend door de dichte menigte; het slanke gebaar te bewonderen waarmee ze 't kleed opheften, even toonend de witte froezeling van ondergoed bij 't overstappen van het voetpad.

Het speet me bijna van al dit leven te scheiden om rechts een der nog smallere zijsteegjes in te slaan dat me na een korten weg tusschen hooge oude gevels met trappen op en trappen af, weer bracht in eene der breede nieuw-gebouwde straten van het moderne quartier Latin. Ook hier, in het kleine goedkoope restaurant waar ik iederen avend rond het diner-uur samentrof met sjofele russische studenten en langharige gedébrailleerde râpins, merkte ik den invloed dier zwoele-atmosfeer van den lente-dag. Boven de kleine bruin geverfde tafeltjes waarop de blankheid der borden uitrondde, vlakten de hoofden bij paren bijeen: bandeaux en chignons, zwarte en blonde

waarin de hellere kleur van een lint of eene bloem vlamde, negen vertrouwelijk innig warm voorover naar artisten-hoofden en studente-koppen; boven het gegons der stemmen, het geroep der kellners, het gerammel op borden van vorken en messen, schaterde hel lachen dat opsteeg als een vuurpijl, knetterend uiteen spatte tegen de donkerende zoldering der restauratiezaal.

Liever dan nu terstond in de bibliotheek te gaan voortwerken, straks wat langer gebleven; ik wou eerst wat rondloopen in die lentelucht; il daalde de Gay-Lussac straat af naar den boulevard Saint-Michel tot voor het tralie-hekken van den Luxembourg. Door de dreven hoorde men den ‘couvre-feu’ slaan, de wandelaars verwittigend dat de tuin ging gesloten worden; langs de hekkenpoort waar een planton wacht hield stroomden ze buiten bij kleine groepjes die een oogenblik het voetpad vulden, dan verloren liepen in de voorbijgangers.

Van de pas besproeide straat steeg eene frissche koelte naar omhoog, de duisternis te gemoet die zachtjes aan door de kruinen der boomen begon te nevelen, als een heel fijne regen die grijzig mauve een webbe zou weven over de gansche straat, hier en daar verbroken door het spetterend licht in de groote koffiehuizen van de rechterzijde: Soufflot, Pantheon en

Vachette. Het was als hing er in de lucht van dezen zomeravond eene atmosfeer van wellust en liefde die de menschen bedwelmend het bloed naar de slapen joeg, die mij zenuwachtig gelukkig maakte. Na den heeten arbeidsdag stroomde de boulevard nu vol volk: exotieken met vreemd-uitziende gezichten, russische meisjes-studenten herkenbaar aan hunne bandeaux en aan hunne effene bloeze zonder eenig versiersel; artiesten in zwart fluweelen kostuum, het baretje in den nek, leerlingen uit de ‘Ecole des Beaux Arts’ met breede broeken en suiker-broodvormige hoeden schrijvers en journalisten, allen met iets eigenaardigs in hun kostuum, heel de vreemde diverse wereld van den Boul' Miche.

En allen met hunne meisjes: met studente-vrouw tjes, met models, met midinetjes aan den arm; zij wandelden voorbij of zaten aan de terrassen der koffie-huizen, vroolijk pratend, of starend droomend voor zich uit, het hoofd wiegend naar 't golven der smachtende tziganen-walzen. Met wit bepoeierd gezicht waarin donkere, nog door kohl vergroote oogen brandden gingen talrijke demi-mondaines voorbij met lokkend rokkengeruisch, lijk eene golf wellust hunne fijn geparfumeerde atmosfeer achterlatend; groepen heeren wandelden voorbij in blauwe wolken sigaren-rook, schertsend en mooi-doend tegen elkaar.

Voor een oogenblik soms volgde mijn blik een verliefd paar, ware 't slechts om in te ademen de wellust die van hen uitstraalde. Het was als merkte ik nu voor 't eerst al de gracie en de aanvalligheid die mij overal omringden, die zoo'n eigenaardig koket vrouwenkarakter gaven aan de groote mooie stad.

Overal dezelfde bedwelming: op eene bank zoende een schooljongen in het blauwe uniform nog van ‘lycéen’ een meisje in korten jurk dat hem met gulzigen arm tegen zich aantrok; ze mocht slechts voor een oogenblik op straat zoo laat in den avond, want in het saamgeknepen vuistje hield ze den avond-krant dien ze juist was gaan halen. Ik kon niet langer: door iedere ader, door iedere vezel voelde ik mijn jeugdig leven trillen; meeleven moest ik, mij laten medeslepen door de machtige golvingen leven en liefde. Sterk voelde ik in mij het genot jong te zijn, te kunnen lief hebben, te gaan in dit volle leven. Den Boul' Miche daalde ik af in 't zuivre genot te gaan en te leven; ik ging tot aan de Seine waar ik staan bleef op de brug, starend in de verte naar 't in grijzigen hemel opdonkerende gezusterpaar Notre-Dame-torens; dan, genietend van iedere diepe ademhaling keerde ik naar de ‘Bibliothèque Ste Geneviève’ waar ik tot tegen het sluitensuur arbeiden bleef.

(*Wordt voortgezet*).

PAUL KENIS.

Uit: Liederen eener liefde.

Laat mij lieve woorden zeggen
En mijn handen bevend leggen
Langs den blauwen glorieschijn
Uwer blij vertrouwende oogen
Nu wij rustig mijmren mogen
Waar wij minnend samen-zijn
In de traag-getikte uren
Die met hol-zwarte oogen gluren
Door deez' zwoel-doorleefde nacht,
Tot, den dage traag gerezen,
Vage verven weiflend vreezen,
Wijl de komende uchtend wacht.

WILHELM LOEB.

Nachtliedje.

Een eeuwigheid hangt in de lucht
nu vroom-stil liefde spreken mag,
en men daarbij niet zinnend zucht:
komt morgen weer een dag?

Hoe taant aan fulpen horizon
het licht der stad in matten schijn!
Ach, ik vermoedde niet dat kon
een nacht zoo heerlijk zijn.

Niets schemert nog van licht of vuur,
niets klinkt van stem- of klankgegons...
Bestaat niet sedert dat één uur
iets eeuwig tusschen ons?

JAN VAN NIJLEN.

De doode
Een akt::

Een salon. - In 't midden, wijdopen glazen deur, uitgevend in den tuin. - Links, raam, omgroeid van rozen. - Planten en bloemen.
Personen: Eric - Clara, zijn zuster - Hedwig.

Hedwig

(in mijmering aan het geopend raam).

Reeds weken hitte. Op een dood oog gelijkt de zon, in staalgrauwe lucht.

Clara.
- Hedwig.

Hedwig.
- Als rozen geuren in stervend licht, en ik de aarde hoor prevelen van dorheid, dan word ik.... Clara, ze smeekt om lafenis, die aarde.... ze smeekt lijk zielen in nood.... zielen, angstig om geluk en schoonheid!

Clara.
- Hedwig, wij doorvoelen in u een leed

zoo diep.... Toen ge hier kwaamt om uwe kranke zenuwen in landelijken vrede te genezen, meenden wij dat u ons geluk zoudt hebben gedeeld. Hedwig, gij lijdt?

Hedwig.

- Niet vragen, Clara. Niet vragen.

Clara.

- Ik begrijp u niet.

Hedwig.

- Niet vragen...

Clara.

- Leven moet ge in de mooiheid van vele goede dagen, van licht en natuur. Leven om 't geluk dat u wacht.... leven om Eric.

Hedwig

(sluit de oogen).

Leven om....? O, en ik sta buiten het leven, leef in eene andere wereld, de vreemde wereld mijner ziel....

Clara.

- Waarom die oogen toe?

Hedwig.

- Doe ik de oogen toe, dan daalt wat rust in mij als koelte van nacht op 't verschroeide land.... Waarom ik nog de oogen sluit? Als staren ziekelijk dof oogen der vrouw, dan is dit zonnige hoofd als dood. Laat dan toe dat ik ze sluite. Maar de uwe, open ze wijd aan ruimte en licht, Clara, want zij leven van geluk. En zijn uw oogen, en zijn Eric's oogen naar mij gericht, dan voel ik er zooveel toewijding en verteedering in, en ik durf u soms niet aanblikken. En uw goedheid en medelijden zie ik ook in 't gebaar, en hoor ik in den klank uwer stem, ik die sinds maanden leef in eene verfijning van gewaar-

wordingen. Mijne ziel voelt uwe ziel, Clara. En toch, toch ben ik bang, zoo bang om de toekomst, zoo bang en beschaamd omdat ik niet openhartig was jegens u, ik die voor u beiden soms wou knielen, al smeekend om erbarming....

(zinkt in een zetel en blijft recht-op zitten, onbeweeglijk).

Clara.

- Zuster, kranker zijt ge dan wel vermoed. Hoop.

Hedwig.

- Hoop?

Clara.

- Hedwig, luister naar de taal van eene andere ziele...

Hedwig.

- Ik durf niet, durf niet luisteren, durf niet...

(sluit weer de oogen en drukt de handen op het hart).

Eric

op.

Eric.

- Stelt Hedwig het thans beter?

Clara.

- Toch wel, Eric.

Eric.

- Rust, Hedwig.

Hedwig.

- Ik wandelde langs de leliën, de roerlooze. Ik wandelde langs de dennen, de roerlooze, rijzende hoog in donkere majesteit... daarachter avondpurper, bij 't sterven van den dag.

(staat onbeweeglijk in het wijdplooiend gewaad).

Eric.

- Hedwig, zocht ge te vergeefs het geluk? Ik zoek eveneens één geluk. Hedwig, herinnert ge u nog waar wij elkaar voor de eerste maal zagen?

Hedwig.

- De zee, de zee...

Eric.

- Hemel en ruimte, en de zee.

Hedwig.

- De zee, de zee.

Eric.

- Zij zong haar zang van macht, in gloriebrand van zon. Zee en licht omluisterden u, Hedwig. Wij staarden elkaar aan en onze zielen beefden. Ik was zoo diep ontroerd...

Hedwig.

- Ik herinner me, herinner me. Dagen en dagen zagen wij elkander, steeds vóór de zee. Een zoo rein voelende symphatie bracht ons daar saam. Toen ge vernaamt, hoe krank mijn geest, boodt ge mij 't verblijf aan, hier bij Clara.

Clara.

- En thans, thans is Hedwig onafscheidbaar geworden in ons leven.

Eric.

- Hedwig, beslis. Volgt niet gunstig uw antwoord, zoo weze 't alsof deze woorden nooit werden gesproken. Word mijne vrouw en samen gaan wij te gemoet eene zoo mooie toekomst.

Hedwig

(blikt hem ontroerd aan en sluit dan weer de oogen).

Eric.

- Mocht later krank blijven de geest, dan zullen wij reizen, wij met ons drie.... reizen verre, alle dagen een ander leven.... reizen naar landen van licht en schoonheid.... Hedwig?

Hedwig.

- Al te vergeefs.

Eric.

- Is u dan werkelijk een dier ontgoochelde

wezens, die 't leven verlangen rein als hunne idealen en tenonder gaan in dezer onbereikbaarheid? Leef om u zelf dan. Leef mede in deze, onze wereld.

Clara.

- Waarom weent ge weer, Hedwig?

Hedwig.

- Eric, herinnert ge u Arnold Nor?

Eric.

- Artist grootsch in de uitbeelding zijner kunst. Den dood zocht hij vóór een zijner scheppingen.

Hedwig.

- Den dood. En vóór zijn beeld: ‘Triomf der Vrouw’!

Eric.

- Vrouw, in luister van lichamelijke schoonheid omlaaiende de wereld.

Hedwig.

- Hij zocht den dood uit liefde.

Clara.

- Die vrouw, was zij mooi?

Hedwig.

- Fier als vrouw. Niet wezen wou ze eene aan passie onderjukte. Haar eigen wezen, dacht ze, ware er door ontwijd geworden. O, daar was te veel in het leven dat haar tot opstand bracht. Hoog stond hij als uitbeelder van schoonheid, maar in verhouding tot het glorierijke zijner kunst, schitterde hij niet als mensch. En dat zou ze niet hebben geduld. Ook niet toen - zoo neme 't wel in aandacht - neen, ook niet dat ze een man zou hebben moeten inwijden in haar innerlijk leven. O, want eens dacht ze dat de menschen alle toch even puur waren. Helaas, dra ging de begoocheling heen in aanraking

met de schrijnende werkelijkheid. Sindsdien leefde ze om eigen fierheid. Wanneer hij ze om liefde bad, wees ze hem af.

Eric.

- Waar kon ze glorierijker leven dan in het hart van een kunstenaar, die de vrouw had vereeuwigd in beelden, vlammende hymnen van marmer. Behoorde hij niet tot de hoogste aristocratie, deze van den geest?

Hedwig.

- Toen hij, voor haar geknield, ze sprak van liefde, geen woord toen zei ze. Als marmer was hij en in het bleeke hoofd zijn oogen brandden. Den volgenden dag, een smeekbrief om een onderhoud.

Clara.

- Bij avond en aan zijn beeld?

(Het donkert).

Hedwig.

- Hij wachtte. Weer in het bleek gelaat die oogen brandden. Lang staarde hij ze aan en dan zijn beeld bewonderde en met de vingers als in een droom het marmer streelde, en naar de sterren staarde.

Eric.

- Afscheid aan kunst en schoonheid.

Hedwig

(steeds de blikken in de ruimte).

Aan kunst en schoonheid...

Eric.

- De geweldige ziel, welke aan die vrouw heeft geofferd roem en Titaneske grootheid, moet in hopeloosheid, hebben geleden Danteske weeën, om te hebben gedacht aan den dood.

Hedwig.

- O die woorden, die woorden van

verterende passie! Die smeekbeden om mij, ik hoor ze nog schrijnen in mij! O die oogen, die oogen! Ik voel ze nog branden op mij! Schroeien als lava! O, die handen, die prachtige handen! Handen mooi aan kunst en rijk aan glorie, die edele kunstenaarshanden, ik zie ze daar nog gevouwen, terwijl hij er knielde, en over de lippen, de liefdekoortsige lippen woorden zengden, smeeking om een enkele maal mij te kussen den mond.

Clara.

- Te kussen den mond?

Hedwig.

- Te kussen den mond...

Clara.

- Te kussen...

Hedwig.

- Een enkele maal...

Clara.

- En...

Hedwig.

- De oogen, ik sloot ze. De lippen, ik bood ze... Zijn hoofd, ik voelde naderen dat hoofd, als in een schemer van mysterie... de lippen, ik voelde 't branden der lippen... en 't hart... O!

(Steekt de armen afwerend uit als in angst).

Clara.

- En dan...?

Hedwig.

- De dood...

Clara.

- Het schot...

Hedwig.

- De dood, de dood, de dood...

(Haar armen zinken neer en weer sluit ze de oogen).

Clara.

- En toen?

Hedwig.

- Toen... O, ziende dat hoofd, het

bleeke hoofd met lippen open half, met oogen open half... Eric, Clara, veroordeelt niet... ach, veroordeelt niet!... Ik heb geleên, dragende 't kruis der wroeging, een kruis zoo zwaar dat ik gedragen heb van stad naar stad, van streek naar streek... van doode landen naar majesteit van zee; van bergen hoog, waar dwaalde wijd de blik, naar steên waar leefde nog de geest van het verleên... naar 't Roma van de wulpsche Cesar's en der Messalienen... en ook naar 't land der zonnige beeldenscheppers... geleden in verwarring soms, al smeekend om den dood... ik die er leefde met een doode in 't hart, een doode dien ik sinds zoo heb bemind, zoo heilig rein bemind... Want ach, wanneer zijn hoofd er op mijn knieën lag, en ik zijn lippen had gekust, zijn lippen lang gekust, toen heb ik in mijn hart gevoeld, gevoeld de ziel der liefde...

(Zwijgt enkele stonden, 't hoofd verheven in smart).

Eric, begrijpt ge thans waarom ik niet meer beminnen kan, al straalt om mij uw oog in liefde en goedheid; al hoor ik uwe stem in liefde en goedheid, al voel ik uwe ziel in liefde en goedheid... O, toen ge tot mij spraakt, daareven hoorde ik in uw stem zijn stem, en rustte uw oog op mij, zag ik zijn oog en zag zijn bleek gelaat, voelde hoe ik zijne lippen kuste, en op die lippen sprak ik van mijn liefde... Arnold, Arnold?

(Steekt de armen uit, maar dan zinken die

weer neer als verlamd).

Eric.

- Keer tot u zelf. Luister, luister. Denk er niet meer aan. Het leven wordt nog goed. Laat mij u aanstaren, laat mij zeggen hoe ik u bemin.

Hedwig.

- Arnold, Arnold...

Eric.

- Eric spreekt tot u... In mij laait de begeerte om u... Hedwig?

Hedwig

(voor zich starend, star).

De dood, de dood...

Eric.

- Het leven!

Hedwig.

- Zwijg, zwijg!... Voelt ge mijn angst niet? Uw woorden wekken den doode!... Zwijg!... Arnold, Arnold?!... Dag aan dag leef ik inniger met mijn doode, leef ik in eene wereld die ik niet meer ken, met wegstervend licht, met doode zonne... O, en dan dât: te staren in 't onherroepelijke, te voelen dat het leven niet meer kan worden heropgebouwd in stralende mooiheid... En dan, die zinsverbijsteringen... Soms, een prevelen om mij, als van geesten... O, dat is dan om zinneloos te worden, om te verlangen den... Arnold?!

(drukt de handen aan tegen 't voorhoofd en staart uit in de ruimte. Zij sluit een stonde de oogen en kust Clara op het voorhoofd. Dan drukt zij Eric's hand, blikt hem ontroerd aan en gaat langzaam heen).

Eric en Clara

(staren ze na, diep ontroerd, en daarna elkaar zwijgend aan).

Clara

(aan 't open raam).

De leliën langs, de donkere sparren en de rozen langs.... Eric, nu verdwijnt ze achter de treurwilgen en.... Eric, ik word bang.... Hoor!

Eric.

- Het water murmelt....

Clara.

- Wat is dat?

Eric.

- Het zeebraakt in het Westen.

Clara.

- Eric, ik word bang... O, hoe in den stillen avond het water klaagt.... Eric, ik voel den dood!

Eric.

- Den dood?

Clara.

- Mijn ziel voelt den dood!.... Eric, Hedwig sterft!

Eric.

- Zuster....

Clara.

- Hedwig sterft!... de vijver, de vijver!... O!...

(af, midden).

Eric.

- De dood.... de dood?....

(wil af, doch zinkt machteloos neer aan de deur).

Clara

(klagend in den tuin, - Het zeebraakt).

EINDE.

PIET VAN ASSCHE.

DE WIJZE JONGELING
Penteekening: G. VAN RAEMDONCK

Over ‘De wijze jongeling’

Van onze jongste vlaamsche letterkundigen - het geslacht na ‘Van Nu en Straks’ en ‘Vlaanderen’ dat zich in het tijdschrift ‘De Boomgaard’ en in een paar andere organen pas aan het publiek begint kenbaar te maken - is André de Ridder wel de voornaamste, de meest bekende. Tot in den laatsten tijd niet zoo zeer misschien om zijn zuiver bellettrisch talent, dan wel om de eigenaardige karaktertrekken die van hem de juist geschikte persoonlijkheid maken om tot middenpunt van een groep Jongeren te dienen.

Zeer belezen, met fijnen smaak en scherp kritisch talent begaafd, van eene werkzaamheid die zich niet slechts vertoont in eene groote vruchtbaarheid maar ook in allerlei veel-omvattende bezigheden op kunst en letterkundig gebied, zeer ondernemend en niet zonder wat modernen reklame-geest, bezit hij de noodige hoedanigheden om een groep jongeren rond zich te vereenigen, te organizeeren in tijdschriften, voordrachten en kunst-avenden, hen tot den arbeid of den strijd aan te sporen, tot de beste elementen zich later eene plaats in de litteratuur zullen veroverd hebben.

Uiterst modern en begrijpend hoeveel belang de tegenwoordige lezer stelt in alles wat het intense heden daagsche leven aangaat, geeft de Ridder aan zijne kritische studies den vorm van het intervieuw, aldus nevens het werk eene belangrijke plaats inrui-

mende aan de persoonlijkheid van den schijver. Niet slechts biedt eene dergelijke methode den niewsgierigen lezer talrijke belangwekkende bijzonderheden over 't leven van den kunstenaar, maar ook is zij best geschikt om het werk beter te doen begrijpen en genieten; te meer daar de sterk persoonlijke eigenaardigheden van veel moderne werken het begrijpen voor den gewoonen lezer nog al eens lastig maken.

Wanneer de intervieuwer, als verbinding tusschen het publiek en den schrijver, dezen ondervraagt over zijn eigen werk, over het doel dat hij zich voorstelde, het idee dat hij wilde symbolizeeren, bereikt hij gemakkelijk datgene wat eigenlijk de rol moet zijn der wel-begrepen kritiek: het doen begrijpen, en dus doen genieten van een kunstwerk. Zoo is het b.v. niet te ontkennen dat de Ridder's reportage-studies over Vermeylen en van de Woestijne heel wat hebben bij gedragen tot het verklaren van *De Wandelende Jood* en van *Janus met het dubbele Voorhoofd*. De meer uitgebreide werken over Stijn Streuvels en Verriest getuigen van grondige studie van den auteur, van nauwkeurig toegepaste kritische methoden en ontledingen en geven, nevens eene menigte kurieuze of pikante bijzonderheden over deze schrijvers, een nauwkeurig denkbeeld van hunne persoonlijkheid, van hun werk, van hunne evolutie. De Ridder doet voor het tegenwoordige datgene wat met veel moeite de litteratuurhistoriekers doen voor het verleden door middel van langdurige en pijnlijke opzoekingen, het uitgeven van briefwisselingen en dagboeken, het nauwkeurig verzamelen van alle bio-en bibliografische bijzonderheden.

Van eene vruchtbaarheid die zijne werken op korten tijd vermenigvuldigt schreef de Ridder ook een werkje over de Jong-Weensche dichters dat ondanks eenige onnauwkeurigheden, aan

zijn doel voldeed, namelijk de aandacht riep op eenige bij ons al te weinig bekende dichters, en gaf hij een fransch werkje uit, ‘Les Lettres Flamandes’ dat ondanks zijne oppervlakkigheid op korten tijd veel meer gedaan heeft om onze literatuur in den vreemde te doen kennen dan jaren lang kongressen en landdagen. Een zoo uitgebreid werk reeds op nog jeugdigen leeftijd toont stellig hier en daar wel eens sporen van overhaastigen arbeid, slordigheden en onjuistheden, doch staat tevens daar als een bewijs van vrucht-baren arbeid. De Ridder is een onzer beste vlaamsche critici en verhelpt voor een goed gedeelte het gebrek aan goede kritiek waarover men een paar jaar geleden wel klagen mocht.

* * *

Niet tevreden in zijne litteraire kronieken te hebben bestatigd hoe het jongere geslacht nieuwe wegen zoekt en uitgestrekter horizonnen, is hij nu ook de eerste geweest om met eigen scheppend werk af te komen dat inderdaad iets nieuws bracht in onze letterkunde, dat trachtte naar diepere psychologie dan de ‘enkele beschrijvingen van uiterlijke realiteit’. Na het prozawerk van Van de Woestijne en het jongste werk van Herman Teirlinck, brengen ook de Ridder's ‘Gesprekken met den Wijzen Jongeling’ onze literatuur op andere paden dan de plat-getreden wegen der boeren-novelle waarop de talrijke epigonen van Streuvels zoo lange hebben rondgedoold.

Een beetje vreemd nog wel zien we dus op naar dit nieuwe boek dat ons nog best doet denken aan een wijsgeerigen roman; deze nagelaten papieren van Maurits Droomenzoet zijn eigenlijk lessen levenswijsheid, hem gegeven door den Wijzen Jongeling, de moderne sceptieker en dilettante die met het amoralisme van sommige moderne wijsgeer en tegenover het leven staat.

Vooral op André de Ridder's held zou men deze gedachte - is ze van André Gide of van Louis Nazzi? - kunnen toepassen: ‘Il faut avoir tout lu, tout appris et tout oublié. Puis repartir, à son tour, comme un pauvre, un baton à la main, sur les chemins de la vie.’ Maar zoo de Wijze Jongeling alles gelezen geeft, heelemaal vergeten heeft hij het niet; hij heeft zich alles aangepast en wij herkennen in hem den invloed van Anatole France, van Ernest Renan en Maurice Barrès, van Oscar Wilde, van Remy de Gourmont. Hij is een beetje dekadent en een beetje zedeloos, met fijn ironischen glimlach op het licht vermoeide gelaat. Doch men bedriege er zich niet aan, zijn scepticisme lijkt soms wel een masker om de teerste, innigste gevoelens te verbergen. Soms is het een verteerde spot met zich zelve, zich nog bijna sentimenteel te bevinden na al de zware buien materialisme en utilitarisme die onze tijd is doorgegaan.

Deze levenswijsheid bestaat vooral in de ‘culture du moi’ het aankweeken zijner personaliteit, het zich leeren plooien naar de omstandigheden, en vooral te leeren genieten alles wat het leven bieden kan, zooals men het opmerkt uit Remy de Gourmonts regelen die de Ridder tot epigraaf nam. Voorzichtigheidshalve acht de schrijver het noodig te waarschuwen dat men niet moet gelooven dat deze levensopvattingen - levensaanvoelingen noemt ze de Ridder - de zijne zijn, noch dat hij ze zelf goedkeurt.

Stellig stond het hem vrij een persoon volgens eigen goedvinden te scheppen, doch de Ridder schijnt de hoofdfout van zijn werk te hebben ingezien wanneer hij bekent in Allan slechts een heel zeldzaam uitzonderingspersoon te hebben willen schilderen, wien het vooral ontbreekt aan eenvoudige menschelijkheid.

Het boek heeft een beetje de fouten van den held: het is te cerebraal. De Ridder is er niet in geslaagd den Wijzen Jongeling

voor onze oogen te doen leven omdat deze zelf niet leeft doch slechts redeneert. Wel geraken we bij 't lezen onder bekoring van de glimlachende ironie of van de glanzende paradoksen; wel herkennen wij hierin enkele der levensaanschouwingen onzer moderne estheten, hebben eenige zelfs misschien een tijdje lang gedeeld, maar toch is de Wijze Jongeling niet naar het werkelijke leven afgekeken. Wij voelen al te zeer dat hij door den schrijver vervaardigd werd naar het model hem geleverd door de boven geciteerde schrijvers.

De beste brokken van dit werk zijn dan ook die niet waar Allan aan 't woord is om zijne filozofie uit te leggen - op die oogenblikken springt telkens het ‘procédé’ in 't oog, en is hij slechts de abstrakte figuur waarop de Ridder wijsgeerige proefnemingen toepast - maar wel diegene die hem doen handelen, de middens beschrijven waarin hij verkeert met de nevenfiguren die hij er ontmoet, middens en figuren ditmaal wel naar het leven afgekeken en de Ridder stellig wel bekend: salons der demi-mondaine Emilienne, Music-Hall, danszalen uit het Schipperskwartier, het bal bij mevrouw Olman, en vooral den mooi beschreven Savoy-bar met zijne teertintelige kleuren en fijne diensterkens. Dit laatste is misschien het beste hoofdstuk uit heel het boek; hier is Allan een geestig prater en nog niet die goochelaar met paradoksen die al te verre van de werkelijkheid staat.

De Ridders fout blijkt ook nog uit de twee - mijns inzichts wat al te fragmentarisch alleenstaande - parabelen van de Nixe en van den Neurasthenieken sater: wij stellen belang in die ontmoetingen van Allan met een sater, van eene Nixe met eenen heremijt; doch niet zoo haast begint de Wijze Jongeling over deze ontmoetingen te disserteeren, of wij krijgen achterdocht, zien in hem nog slechts den drager van theorieën over scepticisme.

De Ridder is dus zoo wat in de tegen-overgestelde fout gevallen van die welke hij de navolgers van Streuvels verweet. Zoo dezen zich hielden aan de beschrijving der ‘uiterlijke werkelijkheid’, hij zelf heeft al te uitsluitelijk willen psychologeeren, en zoo ontbreekt het zijn held wat aan vleesch en bloed. Niettegenstaande zijne fouten echter blijft ‘De Wijze Jongeling’ een belangrijk boek, dat ons heel wat liever is dan zooveel andere letterkundige voortbrengselen uit den laatsten tijd. Het is kenschetsend voor eene jongere richting in de literatuur, eene richting die nieuwe banen op wil en haar werk wil uitstrekken over heel het moderne leven; die in dit werk dieper en verfijnder psychologie leveren wil. Uit deze fragmentarische gesprekken - de kritieker die er in de Ridder steekt verliest nimmer zijn recht en noemde zeer juist zijn werk een fragmentarisch geheel, waarvan de hoofdfiguur niet vol-uit geschilderd is - verheft zich zeer fijn het beeld van Allan Clenmoore; wel een wat levensloos beeld, maar toch fijn uitgehouwen, met al de invloeden die tot zijne vorming hebben samengewerkt, met de middens waarin hij verkeert en de nevenfiguren die hem omringen.

Dergelijke beschrijvingen waren tot in den laatsten tijd al te zeldzaam in onze letterkunde dat wij ons niet verheugen zouden over den fijnen opmerker dien zij in de Ridder gevonden hebben. Zijne fout zelve, die meer aan de beschreven figuur dan aan het werk ligt, toont wat een schoon werk we van hem te verwachten hebben, wanneer hij niet langer tot held zal nemen een dandy wien het aan menschelijkheid ontbreekt, doch een werkelijk modern mensch dien het groote leven rondom hem kan doen juichen van geestdrift, doen jubbelen van vreugde en snikken van pijn.

PAUL KENIS.

M. VERPILLEUX
Houtsnede: Op de markt.

Reimond Stijns herdacht
Dec. 1910.

Juist vijf jaar geleden begeleidden wij Reimond Stijns naar zijn laatste rustplaats. Zijn verscheiden was een zware slag voor de *Vlaamsche* literatuur. Niet dat zoo'n bizondere waarde verbonden is aan zijn, vóor *Hard Labeur* verschenen praestaties, - maar juist dit laatste werk (en de schrijver mocht het, kort vóor zijn dood, gelukkig nog zelf in 't licht zenden) getuigde van zulke verbazende kracht en van een zoo flink hernieuwde opvatting van wat kunst behoort te wezen, dat wij denken moesten, dat Stijns ons eindelijk schenken ging wat zijn onbetwistbaar talent sedert lang, haast vergeefs, beloofde.

Hard Labeur is een werk van scherp en noest boerenleven, met hoekige lijnen en met geweldige, naar 't overdrevene hellende episoden. In tegenstelling tot wat in veel van Stijns' vorigen arbeid waar te nemen is, is de stijl hier vast en gedegen, eerder koud-aandoende dan kleurig; en is de compositie lang niet meer zóo rudimentair. Opvatting en uitwerking ver-

toonen zelfs een groote eenheid, althans veel meer eenheid dan voorheen het geval was; en, men mag het zeggen, uit één stuk, uit een rouwen blok graniet (geen marmer) zijn de karakters gehouwen. Saâmgenomen, is *Hard Labeur*, ondanks meer dan één gebrek, een degelijk en noemenswaard werk dat vooral uitmunt door, en nog het meest zijn waarde krijgt van de echtheid en van een soort epische, want grootsch- en weidsch-geziene, waarheidsopvatting, die den kunstenaar, bij 't samenstellen en schrijven van zijn arbeid, *bezield* en hoog-gehouden heeft.

Men mocht, na *Hard Labeur*, van Stijns verwachten - want hij was toen pas een vijftiger - dat zijn volgend werk - waar hij, naar wij wisten, onverpoosd aan arbeidde - werk van méér dan blijvende waarde zou zijn geweest, een werk nl. dat in 't veld van het Vlaamsch proza, zich zou hebben doen gelden als een paal. De dood is tusschenbeide getreden, vóor deze roman - *Arme Menschen* moest hij heeten - in zijn geheel was voltooid. Veel is er van geschreven, fragmenten die 't gansche werk omvatten, maar zonder vast snoer dat ze binden zou. Toch is het te betreuren dat Herman Teirlinck, die op zich had genomen Stijns' papieren te schikken, deze daad van piëteit tegenover een verscheiden kunstenaar, tot nu toe niet heeft kunnen volbrengen. Want, te oordeelen

naar de enkele brokken die er van gedrukt werden, zijn er termen genoeg om te denken dat *Arme Menschen*, zelfs in zijn fragmentarischen toestand, Stijns' ster - indien ik mij zóo ouderwetsch uitdrukken mag - hooger in den hemel onzer achting had doen rijzen.

* * *

Van Stijns mag worden gezegd, dat indien de omstandigheden eenigszins hadden meêgewild, hij een groote figuur in de Vlaamsche literatuur zou zijn geworden. En door ‘omstandigheden’ bedoel ik niet die omstandigheden welke 't materiëele leven vergemakkelijken, maar die welke den kunstenaar helpen op den rechten weg; of, indien hij den eenig-noodigen weg al is ingeslagen, hem op dezen, als door bareelen, ingesloten houden. Want Stijns was een en al *liefde* voor de kunst (en ik deins geen oogenblik terug voor deze schijnbaar naief-rhetorische spreekwijze!); schrijven was voor hem geen ‘beroep’; en zoeken van zijn pen te leven, zou hij voor een vernedering hebben gehouden. Ten onrechte, dat schijnt wel zoo - maar kenschetsend is deze opvatting vast en zeker; en, ik voeg 't er dadelijk bij, *eerbiedwaardig*. Maar de literaire omstandigheden zijn hem niet gunstig geweest. Eigenlijk is hij in de letter-wereld aangeland ‘trop jeune dans un monde trop jeune’.

Het was namelijk een rare boel, die bende te Brussel verblijfhoudende of opereerende Vlaamsche letterkundigen - met de schilders en beeldhouwers die er tusschen in liepen - toen Stijns er in opgenomen werd. Om het met zoo weinig mogelijk woorden te zeggen: het leven, zooals deze gezette heeren dit voor een kunstenaar 't eenig-redelijke achtten, was een eeuwige storm-en-drang-periode.

Naar de ingeving dezer levens-opvatting richtten ze dan ook hun dagen. Romantisch, zekerlijk, was hun opvatting - maar niet jeugdig-romantisch, wat slijt en tot wijsheid dooft, doch kinderlijk-romantisch, op den duur hinderlijk wordend.

Het was brassen en plassen; het waren aardige slemppartijen (niets romeinsch) en pseudo-homerische scheldpartijen: indien de ‘Chronique scandaleuse’ waarheidsgetrouw is - en doorgaans is ze dit meer dan de ‘andere’! Ook heerschte er soms echte vriendschap, die zich achter banken noch stoelen verdook; vermeende haat of vijandschap die duurde: *ce que vivent les roses*, en dus aan zich zelf verplicht was, daar ze toch zóo kort van duur moest zijn, een heftigheid en een ruwheid aan den dag, of liever aan den nacht te leggen, die van temperament-volheid zouden getuigen! - Kinderlijkheden, vaak toch hinderlijk, die ons, twintig-eeuwers, alleen soms kunnen

doen glimlachen. Want wij weten het beter.

Deze levens-wijze, die zich anders wel over een kortere of langere periode uit kan strekken, hier gedurende jaar en dag zóo stelselmatig doorgevoerd, dat voor sommigen, wat in den grond eigenlijk maar poze was, ten slotte een noodzakelijkheid was geworden, heeft, en 't is lichtbegrijpelijk, niets dan later kwaad gesticht, en is, voor de heele generatie, en vooral voor haar beste vertegenwoordigers, uitermate noodlottig geweest: Want zij heeft dit geslacht ertoe gedoemd, niets méer, en niets belangrijkers te zijn, dan een soort onoogelijke overgangsbrug tusschen de taal- en letteren-minnende philologen die rond Willems ageerden, en de generatie die thans het hooge woord voert. Met dezen verstande echter: dat de generatie, die een 40-50 jaren geleden, ik durf niet zeggen bloeide, (want geen enkel werk heeft ze voortgebracht, dat eigenlijk eersterangs-kunst is), maar aan de orde was, wezenlijk wijzen mocht op talenten, waarvan véel was te verwachten; die, gezien hun eerste praestaties, véel beloofden en in staat waren de belofte te verwezenlijken.

Maar, minder nog dan wij, hebben zij, die ons voorgaan (en voor enkelen al, ‘ons zijn voorgegaan’) het voordeel genoten eener totaal-nederlandsche opleiding. Haast allen, die ik thans bedoel, ontbrak het

eigenlijk, ik zeg niet zoozeer aan die wetenschappelijke onderlegging, dan aan die liefst nog intuïtieve kennis van wat bestaat en gebeurt en van wat bestaan en gebeuren kan, waarvan gespeend, geen modern kunstenaar een werk van eeuwige schoonheid nog voort te brengen vermag. Reeds 't inzicht, dat hoogere en diepere kultuur, of door studie verscherpte intuïtie ook behoort tot het bagage van den literator, die verder komen wil dan de grenzen van zijn dorp, ontbrak aan de meesten totaal. Zij leefden romantisch, dit is bandeloos, en ze dachten, met vooropgezetten wil en rade, romantisch, - zonder na te gaan, zonder zich zelfs maar even af te vragen, of werkelijk de kunstenaar tot den... edelen zelfkant der samenleving behoort en, als zoodanig, boven conventie en gebruik verheven staat. Aangenomen zelfs dat hun romantische losbandigheid - die geen aan rede en overtuiging gehoorzamend verzet tegen de heerschende levenswijze was, alleen 't verzet mag heeten van wie dwang ontvlucht - aangenomen dat dit romantisme, zeg ik, niet valsch, *quia* ongevoeld, was, - niet eens stelden zij zich de nochtans vóor de hand liggende vraag of dat leven van nuttelooze want nietsleerende losbandigheid, aanzien mag worden als de eenigdeugdelijke, de origineele en nu teruggevondene levensvoering van den kunstenaar: - een lijder of een omwentelaar zeker,

maar eerst en vooral: een schepper, een maker van schoonheid!

En nochtans, velen onder hen kenden niet eens op degelijke wijze de taal die ze wenschten te plooien en te kneden naar den rythmus hunner diepste gevoelens en gedachten. Gedachten? ze hadden er geen. Gevoelens, enkele, (en aan deze danken we eenige goede verzen) al te beperkt in getal, al te ondiep, al te loom van slag en tegenslag!...

In dit midden nu werd Reimond Stijns vroeg opgenomen, en is hij jaren-lang gaan versukkelen. Want wel had hij talent voor twee, en gezondheid te koop, van huize uit was hij echter al woest-romantisch; en hij had bovendien, helaas, alleen dat poespas-onderwijs genoten, die den Belgischen onderwijzer bedenkelijk onderscheidt. Kon zijn talent tegen een stoot en was zijn gezondheid in staat veel te verduren - zijn onzuivere, romantische neigingen, die door tegenkanting zeer gebaad zouden zijn geweest, vonden integendeel voedsel en versterking in het levens-begrip, dat zijn makkers-in-de-literatuur (die in veel mindere mate *van nature* uit romantisch waren) voor alleenzaligmakerd hielden in zake de levensvoering, die de kunstenaar aan zijn kunstenaar-zijn onmeêdoogend was verplicht, er op na te houden. Dat gaf weinig hoop

voor de toekomst. En wie koel en zijn tijd vooruit, de verschijnende werken van deze literatoren kritiseerde, móest zich overtuigd houden dat Stijns wel niet, zooals vele anderen, bij elk nieuw werk, nieuwe blijken gaf van achteruitgang, maar toch *bleef* keeren en draaien in den rook eener holle romantiek, alleen nu en dan door den wind der echte waarheid even gegrepen en uiteengedreven; waardoor zich dan telkens een weldoend, hartelijk-laaiend vuurtje aan de verraste oogen kon vertoonen.

Zooals ik zei, het onderwijs dat Stijns op de schoolbanken mocht ‘genieten’, had hem waarlijk niet den lust gegeven méer kennis nog op te doen. Wat anders dorst naar méer kennis zou moeten verwekken, is voor hem, die onderwijzer werd, alleen een appel tegen den dorst geweest. Intuïtie had hij daarbij maar weinig. Doch hem vereerden dat gezond verstand en (laat mij 't woord in goeden zin gebruiken) die doortraptheid, door den stedeling rijkelijk... au rat des champs toebedacht. Maar, wat hem vooral van zijn literaire collega's gunstig onderscheidde: hem was een frische en gulle, een kostbare en sekure belangstelling bijgebleven in nieuwere literatuur. Hij was zelfs, in zijn uitspraken over den arbeid der Nederlandsche schrijvers, altijd sappig en kleurig, vaak ook kràs.

Deze kuriositeit in het literaire leven en streven

zijner tijdgenoten, moest hem, ten slotte, uit zijn hopeloos wentelen-in-holheid redden. Toen echter de redding kwam, stond Stijn al vóor het graf.

Inderdaad, de bijval die Streuvels en Herman Teirlinck bij de uitgave hunner eerste werken ondervonden, was voor Stijns een gevoelige spoorslag. Hij beweerde namelijk, en 't was zijn dagelijksch refrein, dat boeren, zooals ze in de genoemde werken zijn afgeschilderd, alleen in de verbeelding bestonden van die Van-Nu-en-Straksers: wat als smaad moest gelden. Veel beter dan zij, kende hij den Vlaamschen landbouwer - en, hiervan ten bewijze, schreef hij *Hard Labeur*. Hij bewees natuurlijk niets. Want een kunstenaar, al vertelt hij zelfs de zuiverste waarheid, al wil hij even natuurgetrouw zijn als een photograaf, vertelt zich zelf, en niets dan zich zelf, en schildert, in de diepten van het verhaal, zijn eigen inwendig leven af. Boven of buiten zijn werk blijven, dat kon Flaubert al niet, die bewust en met de ontzettendste energie streefde naar ‘littérature impersonnelle’. En veel minder nog kon het Stijns, die zeker een man was van het oogenblik, zonder vastberadenheid en doorgezet beleid, en die, bovendien, hoe belezen ook, niet de uitgebreide kultuur bezat welke Flaubert, dank zij zijn grenzelooze documentatie-zucht, zich eigen had weten te maken, en die hij óm zijn literaire beginselen had opgetrokken als

een muur. Waar Stijns dan bedoelde den Vlaamschen boer weêr te geven en uit te beelden ‘zooals hij werkelijk is’, en overtuigd was in zijn voornemen te zijn geslaagd - gaf hij ons te aanschouwen een beeld van zijn eigen ziele-leven, dat in zijn bestrevingen, en in zijn dagelijksche gewoonten, doch niet in zijn werkelijke daden, fougeus en romantisch was. Dàt kleed hing hij om het stoere lijf van den Vlaamschen boer. Maar toch deed zijn vooropgezette wil om dezen natuur-getrouw weêr te geven, hem van dichter-bij letten op de détail-beschrijving en de nuancen-weêrgave, die de vezels zijn waardoor 's kunstenaars temperament wortelt in de werkelijkheid. En *Hard Labeur* gelijkt aan een boom die, in groei en kruin-omvang, den ruimsten onzer eiken overtreft; een boom die 't nuchtere verstand voor onbestaande zou verklaren, zóo machtig breed is zijn stam, en weelderig zijn kruin - maar toch een boom waarvan wij de wortels en 't net der wortelen, in 't bokaal onzer verbeelding, kunnen beschouwen en één voor één gadeslaan!

Een boom dus, overeenstemmende met de waarachtigheid; en daarom ook even wàar, schoon onbestaande, als één die bloeit in het vlakke veld. Want deze is toch maar zooals wij ons plastisch voorstellen dat hij is. En die voorstelling kan minder juist zijn

dan deze welke wij ons maken van wat ons eigen verbeelding schept. Aldus is *Hard Labeur* waar en echt. Om den geur van waarheid en echtheid, die er luid tot u uit spreekt, is, ondanks de niet geringe tekortkomingen, en niettegenstaande zelfs de soms mindere kwaliteit van Stijns' stijl, *Hard Labeur* een werk van durende schoonheid.

***

Van het verbeelding-looze romantische (hoe paradoxaal deze uitdrukking ook schijne, ik acht ze juist) van het als wolken-in-de-lucht-hangende romantische, was Stijns gaan evolueeren naar de romantiek die de verbeelding der werkelijkheid is - en de echtste proza-kunst. Want niet zijn, vaak hem verweten, ‘overdrijving’ is het zwaktepunt van Stijns' talent, maar wel de holheid, het niet in den grond geankerd zijn van die overdrijving. En dit nu had hij bereikt: te beseffen waarom en hoe de luchtschepen der verbeelding vastgemeerd moeten worden aan den bodem dien wij allen betreden, willen ze echt blijken en even duurzaam zijn als de andere produkten van 't menschelijk vernuft. Van dezen vooruitgang was Stijns zelf bewust. En hij, die over *Van Nu en Straks* - de voorbereidende zenuw-inspanning vóor de krachtsontvouwing

van het nieuw proza - met sappige leute kon spotten, begon dan met graagte en den spijt van den verloren tijd, meê te werken aan de nieuwe en nieuwste tijdschriften! En men mag er zich overtuigd van houden dat zijn *Arme Menschen*, zonderling noch ouderwetsch zouden afgestoken hebben, hadden ze mogen verschijnen, bij 't werk van Streuvels, Teirlinck, of welk ander van zijn jongere tijdgenooten.

Met de ‘jongeren’ ging hij meê - net zooals hij over straat liep - heel aardig. Hij was zeer vlug van stap. Maar al leek die stap klein, Stijns was u toch altijd vooruit. Bruusk keerde hij zich dan óm, 't bijziende hoofd een beetje naar u neêrgebogen, om u dan met een heesch-zangerige, heel eigenaardige stem, een of ander plezierigs meê te deelen.

Zijn rechterhand hield altijd stevig een wandelstok ter halfslengte vast, die hij zóo droeg juist vóor zijn buik uit; en over dezen stok heên keek hij naar u toe, als hij u aansprak; of op den grond vóor zich uit, wanneer hij spraakloos voort-liep, glimlachend. Want eeuwig was hij in zich zelf met iets bezig. Opmerkzaam was hij toen nog weinig - indien hij het ooit is geweest. Alles wat hij, van wat rond den bezigen mensch gebeurt, kende, wist hij alleen van uit zijn vroegere jaren, van uit zijn jeugd-jaren op zijn dorp.

Het stadsleven, ondanks zijn lang verblijf te Brussel, was hem een gesloten boek. Dwong hem een of ander omstandigheid een bladzijde uit dat boek te lezen, hij stond er vóor versteld - of hij nooit zijn dorp had verlaten. Maar, naderhand, kon hij om 't aldus vernomene lachen van de pret.

Liept ge met hem meê 's morgens, als hij op weg naar zijn bezigheid was, dan keek hij af en toe haastig eens naar zijn uurwerk: want 't was hem een heilige zorg maar juist vijf minuten nà het bepaalde uur 't Athenaeum - waar hij leeraar was - te bereiken! Mocht het gebeuren dat het nog tè vroeg was, en er kans voor bestond bij gewoon doorstappen 't schoollokaal te berelken èer die vijf minutjes omwaren - een korte poos vóor den schenktoog in een of ander gelegenheid bracht dadelijk orde in deze ongewone, haast onvoegzame gebeurtenis... En mocht er tijd genoeg over zijn voor twee of zelfs drie staties - 't was Stijns een deugd! Want 't scheen hem, dat hij zich derwijze op het voorhand wrook over de verveling die hem in ‘zijn’ klas verwachtte. Men las dan oolijkheid in zijn kurieus gelaat, zóo rond, en tèvens zoo breed van jukbeenderen door den korten, spits-toeloopenden baard. Een oogenblik nam hij uit den kleinen mond de lange sigarepijp, altijd voorzien van een (door 't spreken) maar moeilijk in brand

gehouden, dun sigaretje - en kon dan even uit de diepte lachen, gul en eenvoudig, terwijl de ongemerkte oogen u, door de brilglazen-heên, van uit de gebogen hoogte, begluipten...

**

Als er wind was, en regen, en de tijd drong, bleek 't een heele zaak den berg op te klauteren, die de Eikstraat vormt. Met vooringenomenheid zie ik, in mijn verbeelding, Stijns dan voorop gaan. Met de rechterhand die, als altijd, den wandelstok vast had, hield hij bovendien moeizaam het bolle hoedje gedrukt op het hoofd. Naar den wind boog hij den kop. Naar bóven stak immer de stok aardig uit. En men kon eindelijk gaan denken, dat Stijns een zwaren standaard had te dragen, een eeuwen-ouden, breed en lang, met een oudrooden staak en immer nieuw-blinkende gulden piek. Met de schouders opgetrokken, worstelde Stijns zich omhoog. De panden van zijn overjas vlaggelden. Van rechts naar links ging telkens zijn gang; tot hij met een schok van zijn wil, van her een paar schreden recht-vooruit stapte. Soms keek hij even bezijden, onder den geheven arm, - als wie om den hoek eener haag komt gluren, - of wij hem volgden. De kleine tanden bloot, lachtte hij om den strijd tegen wind en

regen, die àchter hem plaats had. Hij was uitbundig blij, dat hij voor-uit bleef; dat men hem niet achterhalen kón - of dat er niet aan gedacht werd hem voorbij te willen loopen. Dat was een scène als uit *Hard Labeur* - de scène waar Speeltie den zwaren standaard, om welken te dragen niemand zich krachtig genoeg voelde, heft, en met hem, vooraan de processie, zich door den wind heên, een weg weet te banen, ter hoogte toe van den berg.

Want ook Stijns was 't een dierbare zekerheid geworden, dat hij vooruit-ging en een krachtig voorlooper was van 't nieuwe Vlaamsch proza. Een voorlooper? Neen, een ouder tijdgenoot. Men vergelijke zijn werk, als stijl-kunst, bij dat zijner ware tijdgenoten, welk een verschil! Want, had hij àl hun gebreken, hij bezat bovendien, of daarentegen, de hoedanigheid der frischheid, de diepere weelde van den forschen stijl, en vooral nog: de geruststellende angst om betere, diepere, altijd meer-omvattende kunst. Kon hij eerst in *Hard Labeur* de volle maat geven van zijn groot talent - aan de omstandigheden, aan de knelling en den druk van een verbasterd, doel-en-middelen vergeten onderwijs is de àl te trage ontpopping van dat talent te wijten. Van de verfransching van 't Vlaamsch leven, waardoor vooral de zich volbloed-vlaamsch voelende, vooruit-willende dorpsjongeling, als in een net,

hopeloos gehinderd en gekneld moest voelen, is hij een jammerlijk slachtoffer geweest. Want was hij vroeger tot rijpheid kunnen komen, hij had ons zeker met een reeks uitmuntende literaire werken verrijkt. Den roem, waarop hem anders de voortreffelijkheid van dezen arbeid, recht zou hebben gegeven, heeft hij nu ten deele moeten verbeuren. Zoo ruim als zij in andere omstandigheden had geweest, is Stijns' faam thans niet: maar zij is van het echtste allooi, en onverwelkbaar.

Als slachtoffer van een periode van gezonken nationaliteitsgevoel, hebben wij hem dus, tot ons schaamte, in eere te houden - maar gelukkig ook als de krachtige auteur van zoovele verhalen(1), die de toorts van ons proza in brand hielden, en van den roman *Hard Labeur*, die de vlam van deze toorts tot hooger en heller lichtgloed bracht.

Wij hebben dus Stijns hulde te brengen; - laat ons niet tot later de vervulling uitstellen van een plicht dien wij weten op ons te rusten! - *Ik heb gezegd*.

F.V. TOUSSAINT VAN BOELAERE.

(1) Ik wil maar alleen herinneren aan het verhaal ‘Een Asempje,’ opgenomen in den bundel *Dikke Miel!*

Overzicht der maand

De romans

'Openbaring', door Rachel de Vries-Brandon (C.A.J. van Dishoeck). - 'De Verlatene', door Carry van Bruggen (Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, Amsterdam). - 'Tropenwee', door Henri van Boven (id.). 'Over en rond mijzelf en anderen', door Louis Couperus (L.J. Veen Amsterdam).

Openbaring. - Een boek dat ik interessant vind, omdat het uit de druk-begane wegen wil, een nieuw gegeven aandurft - dat, overigens, in zich zelf een uiterst belangrijk psychologisch probleem uitmaakt - en dit behandelt met heel zuivere inzichten. Op zekere bladzijden, is de stemming bezonder meedeelzaam, heel innig erin gelegd. De karakter-behandeling, ofschoon ze bij plaatsen ontoerelkend en wat al te oppervlakkig, te vlug-

overheenstappend blijkt, mag, in 't algemeen, als nog al gelukkig, levendig en logisch worden betracht. Moest ik hier over ruimte beschikken om mijne bezwaren tegen dit boek te doen gelden dan zou ik vooral Rachel de Vries-Brandon aanpakken voor den stijl. Hoe wettigen de telegraphische soberte, bondigheid en rapheid van woord veler deelen van dit werk? 't Is uiterst zelden erin tegen te komen een zin die u - als zin - een sensueele taalvoldoening kan schenken, u geven het prachtige genot van een rijk en nieuw beeld, een eigen-gevonden wending, van zoete welluidendheid of flinke ontwikkeling.

Ziehier het onderwerp: Een man en eene vrouw huwen mits voorwaarde van geslachtelijke geheel-onthouding. Ze huwen om te versterken en durend te de vreugdige, vredige vriendschap die hen bindt, om ernstiger te associeeren hunne geestelijke en moreele overeenkomsten. Ze verbinden hun beider temperament, hun beider uitstekende verstandhouding, maar sluiten uit het verbond hunner lijven. De man had gedurende zijne jeugd zeer intens geleefd, verschrikkelijk gebommeld, hij rustte thans uit in een hoogmoedig misprijzen van de drift; de vrouw veroordeelde de geslachtsdaad uit intellectueelen trots. Nu ontleedt het boek hoe die twee menschen hun wil en hun voornemen stilaan verzwakken voelen, hoe de drift en de begeerte in hen sluipen, hoe hunne sereene vriendschap, hunne ongeteisterde en onvertroebelde camaraderie ontaarden in 'n eenvoudig, simpelmenschelijk gevoel van *liefde*. Uit trots weer, weigeren ze lang elkaar die innerlijke verandering te bekennen, en lijden in stilte, verlangenswee en schuw. De dag komt echter dat ze zich beiden onbewust verraden en dat in hun gemoed de zekerheid daagt van 't geluk dat zich thans volledig aanbiedt.

Nu kan ik wel gemakkelijk een karakter admitteeren als dat

van die vrouw, die van het geslachtsverkeer onwetend, uit geestelijke hoevaardij, uit de hoogte van een buiten het leven om gesmeede en zich superieur-wanende idealisten-moraal zoo'n verbond aangaat, maar 't kost me heel wat meer moeite eene psychologie als die van Willem te begrijpen. Deze, immers, kent het leven, kent de vreugde van den wellust en moet weten dat de vleeschelijke band mede twee wezens aan één moet binden aleer een sterken samenhang kan bereikt; indien de vleeschelijke band alleen niets wekken kan dan haat, zoo is hij de noodzakelijke aanvulling der betrekkingen die zullen bestaan tusschen twee werkelijk van elkaar houdende en eensgezind elkaar begrijpende en waardeerende wezens. Dat die man zonder begeerte naar sexueele gemeenschap blijven zou tegenover eene vreemde vrouw, goed; maar dat hij, ervaren en bedachtzaam mensch, aan zich zelf en aan de vrouw waarmee hij wil zijn leven voortleiden, zou opleggen eene verbintenis zoo streng, ineéns verzaken aan allen wellust van lijf, die - in dit geval - slechts als bijvoegsel van 'n geestes- en hartes-wellust zou gelden, niet als eene eenvoudige daad van geilheid, zulks lijkt, op eerste zicht, tamelijk vreemd. Over deze bemerking wil ik echter niet langer uitwijden, daar Willem is en blijft een uitzonderingsmensch. De moderne critiek is er toe gekomen zoo wat alle karakters, in den roman, te aanvaarden. Het eenige wat we te eischen hebben is de *logiek* in de ontwikkeling van een romankarakter. Niet de initieele psychologie betwisten we, daar we erkennen de meest-zonderlinge en de verst-afwijkende manieren van levensaanvoeling, maar we vragen eenvoudig dat het verloop van een eens-vastgesteld karakter in overéénstemming blijve met de voorop-gezette gegevens, in harmonie met zijn innerlijk-dieperen aard.
Model-menschen kunnen we niet meer samenstellen, noch typen van menschen, waartoe we zouden

kunnen verwijzen, en die eenigzins gecatalogeerd zouden staan. Wie gelooft nog in eene algemeene liefde-psychologie ne varietur? Onze moderne romankunst is door en door individualistich geworden, uitdrukking van honderd en duizend tot in het uiterste verschillende temperamenten, uiting van afgezonderde, heel bezondere individus. We verloochenen alle vooropgezette klassen en indeelingen van psychologie. We erkennen alle mogelijke levensvormen, hoe vreemd, hoe zonderling, hoe uitzonderlijk oók, van 't oogenblik dat ze zijn beleden met eerlijkheid en rechtzinnigheid en uitgewerkt volgens de bijzondere logiek van hun zoo bijzonder wezen. Met die opvatting heeft de critiek gelijken tred moeten houden; ze dankt er grootendeels hare verruiming aan, hare vermenschelijking en haren invloed; ze is geworden, in plaats van eene professorale, academische boekenbeoordeelarij, een gezond en breed begrijpen van het leven...

Willem en Freddy zijn twee menschen die eene dwaling begingen maar spoedig den rechten weg van hun bestaan hervonden en gelukkig waren. Rachel de Vries-Brandon vermocht een homogeen, harmonisch, levensvol geheel te scheppen, met die dwaling, met dat lijden, met dat volgend geluk - met de bewogen levens van die twee menschen.

Openbaring heeft me zeer sympathiek gestemd tegenover het werk van Rachel de Vries-Brandon, dat me tot dusverre onbekend was.

De Verlatene. - ‘Roman van Joodsch leven’ heeft de schrijfster van *Het Jonkertje* haren laatsten roman geheeten. Die ondertitel zal echter velen bedriegen, velen ertoe brengen op voorhand aan dit werk eene ruimere beteekenis, eene grootere dracht, eene algemeenere, epischere macht toe te

kennen dan het werkelijk bezit; *De Verlatene* blijft eerst en vooral een roman van individueele psychologie; er ligt niet in besloten de tragiek van een *ras*, maar de tragiek van een bezonder *huisgezin*, het huisgezin Lehren. Het Joodsch element is er, overigens, niet hoofdzaak in; onder dat oogpunt, blijft dit boek ver beneden van Campen's *Bikoerim. De Verlatene* beeldt eenvoudig uit de dissociatie van eene Joodsche familie, zooals *Moeder* van Anna van Gogh-Kaulbach en Herman Robbers' *Roman van een Gezin* of Ina Boudier-Bakker's *Armoede* uitbeeldden de dissociatie van andere families, van burgerlijk-roomsche huisgezinnen. In *De Verlatene* komt er eenvoudig eene nieuwe oorzaak van ontbinding bij: de joodsche godsdienst en moraal-tucht, die de zoon Daniel verwerpt uit intellectueel bewustzijn en zijne zuster omdat ze daardoor niet het liefdegeluk berelken kan dat ze beoogt. Maar ik vraag nu: had hetzelfde conflict niet kunnen ontstaan indien de familie Lehren niet joodsch geweest was maar roomsch, bijv.?: de roomsche moraal, ofschoon anders, kan even zwaar als de joodsche wegen op de schouders van jonge menschen die emancipatie wenschen. Het conflict, dat vader Lehren doodt, ontstaat dus niet rechtstreeks en onvermijdelijk uit het Jodendom. Daarom wou ik wel weten waarom *De Verlatene* eigenlijk een roman van *Joodsch* leven is? Me dunkt dat het boek dat karakter niet ontleenen kan aan de eenige beschrijvingen van joodsche ceremonieën, gebruiken enz. die de schrijfster ingelascht heeft en die ze als décor rond hare handeling schikt.

Er blijft dus over, in hoofdzaak, een amsterdamsch familieroman. Als zulks mogen we nu juist *De Verlatene* zetten naast de drie romans die ik daareven noemde. De vergelijking doet me besluiten tot dit: dat *De Verlatene* een zeer knap boek is,

dat echter niet mag gemeten aan het beste wat er in hetzelfde genre is voortgebracht, en dat niet met de vorige werken van Carry van Bruggen gelijk staat in belangrijkheid.

De Verlatene is een roman die vele voorgangers heeft gehad; als joodsche midden-studie, *Bikoerim* van *van Campen, Diamantstad* van Heyermans en anderen, als familieroman, die boeken van Robbers, Boudier-Bakker, van Gogh-Kaulbach, enz. Wanneer ik *De Verlatene* nu met al die werken in verband breng, dan is het niet om 't flauwe plezier van wat belezenheid aan den dag te leggen, om 't kleingeestige pretje van schoolmeesterachtig en pedant wat paralleelen te trekken, maar wel omdat zoo'n tegenovereenstelling rechtstreeksch de waarde van een boek kan aangeven.

Wanneer men nagaat wat anderen met hetzelfde gegeven gedaan hebben, wat al ze er uit hebben geput, wat 'n vod of wat 'n pracht van 'n werk ze er mede hebben geschapen, dan kan men 't klaarst de vermogens van den auteur, dien men te beoordeelen heeft, schatten. Vooral daar van een auteur die een reeds behandeld gegeven herbegint, verwacht wordt dat hij het krachtiger, breeder, dieper behandelen zou dan deze die het hem voorgemaakt hebben. Een absolute waardemeter bestaat er in literatuur niet; we moeten trachten ons een zeker en grondig oordeel te vormen met te stellen het onbeholpen pogen van den eenen tegenover het hoogere bewerken van den anderen, met te ontmaskeren het ras der epigonen en te huldigen de oprechte, groote meesters. Men is wel verplicht streng te schiften in een tijd van letterkundige overproductie als den onzen, en soms een oordeel te vellen dat men liever mindelijker en genadiger zou geven, juist omdat men waardeert en waardeeren moet het grondig talent van den besproken schrijver.

Daar heb ik het weer over *talent*; ik herneem liever mijn dissertatiën over dit onderwerp niet; ik heb er nog over geschreven in *De Boomgaard*.

Tropenwee. - Van dezen prachtigen colonialen roman van Henri van Booven is dit de ‘tweede vermeerderde en complete uitgaat’. Het boek is wel voor de helft vergroot; vier lange hoofdstukken werden bijgemaakt, in de andere werden vele bladzijden herschreven. Zooals het nu vóór ons ligt, komt er nog meer een geweldig-visionaire aandoening uit *Tropenwee*. Ik heb nooit mijne zeer innige bewondering voor Henri van Booven weggeborgen, en voor zijn *Tropenwee* in 't bijzonder; deze nieuwe uitgave kan die bewondering slechts doen aangroeien. Na enkele bladzijden van Aletrino, geeft dit werk misschien de fijnst impressionistische literatuur van Holland, het zenuwachtigst stemmingswerk in Nederlandsch proza, dat we kennen. Nochtans verbrokkelt dit boek niet in detail-impressionnisme; er gaat, integendeel een heel grootsche, tragische indruk uit: de Tropenlanden liggen levend voor ons open, in een ruim vizioen van warmte en licht, in felle kleur. De figuur van Jules de Witte heeft daarbij in dat enorm, dreigend midden een zeer sterk relief gekregen, eene heel echte, diepe levensbezieling. Van Booven's beschrijvingen van tropen-landschappen werden niet overtroffen; en hallucinant aangrijpend zijn de koortsvisioenen, de doodangsten, het heele lijdensproces waaronder de arme Witte bezwijkt.

Dit boek is eene triomf-daad voor eene heel nieuwe soort realisme. Ik schreef het nog reeds: het realisme is niet dood; het realisme heeft, integendeel, nooit straffer geleefd dan thans. Maar er is eene verandering gekomen in de opvatting die we van het realisme hadden: na het plat-objectief, grensbeperkt, zielloos

en banaal-photografisch realisme van zekere Zola-discipelen zien we tegenwoordig overwinnen het impressionistisch realisme, dat rekenschap houdt met het heele leven van den mensch, met de volledigste werkelijkheid, in al hare vormen: de werkelijkheid der uiterlijke wereld en de werkelijkheid der innerlijke wereld - de werkelijkheid van het lijf en van den geest en van het gevoel, de werkelijkheid zelf van den droom. Men heeft die geevolutionneerde manier reeds gedoopt met den naam 'neoromatiek'; mij goed; het komt er niet zoo danig op eene benaming op aan. Maar dat deze jonge opvatting den modernen roman reeds zeer gewijzigd heeft, zulks zal niemand ontkennen, en dat ze tot den bloei der literatuur machtig helpen zal, dat staat insgelijks vast.

Van die nieuwere realistische stemingsliteratuur blijft *Tropenwee* een der eigenaardigste en beste voorbeelden. Heel de werkelijkheid is hier door eene stemming gezien, vertolkt zich door subjectieve impressies van den subtielsten aard.

Over en rond mij zelf en anderen. - Minder interressant als lectuur dan zekere andere boeken van dezen auteur, maar allerbelangrijkst voor hen die Couperus' psychologie goed begrijpen willen. Hierin noch Couperus op zijn best - de Couperus van *Eline Vere*, van *De Kleine Zielen* - noch Couperus op zijn slechts - deze van *Metamofoze*, van *Babel* - maar de middelmatige Couperus, echter cynisch-oprecht in zijne belijdenissen; een slordig auteur, soms, en een fijn, niet-banaal mensch die hieruit spreken. Zij die van Couperus houden mogen niet nalaten dit boek te lezen. (Cfr *Den Gulden Winckel*, N° 11, November 1910, waarin ik breedvoerig over Couperus schreef).

ANDRÉ DE RIDDER.

Muziek

Haendel's 'Josua' vertolkt door de 'Concerten van Gewijde Muziek'.

Bijval heeft die uitvoering gehad: dat kon niet anders, Haendel's werken ontroeren geweldig de toehoorderschap in het algemeen. Dramatisch opgevat en bewerkt, hoewel op het oratorisch gebied blijvende door de breedere ontwikkeling der tafereelen en de minder strenge opvolging dezer, bewegen zij zich voortdurend in de spheren van het verhevene, het prachtig-grootsche der oud-testamentsche boeken. Men zou Haendel met Michel-Angelo kunnen in verhouding stellen voor hetgene beider opvatting der gewijde boeken Israëls betreft. Beider hadden het genie des algeweldigverhevene, der gigantischen bij de schoonste even maat van verhouding aller alleenstaande deelen. De muziek van Haendel is ten andere in hare bewerking plastisch opgevat.

Het oratorium 'Josua' een der meestbekende, en door het onderwerp zelt, een der vattendste, stamt uit den levensavond des meesters: Haendel was op dit tijdstipt tot het volle bewustzijn gekomen dat hij iets eeuwigs in zijn werken had weten neer te leggen, en dat die bron nog lang niet uitgeput was. Ten jare 1747 in den tijd tusschen den 19^{den} Juli en den 19^{den} Oogst werd het werk getoondicht. In 'Judas Maccabaeus' werden ons Israëls laatste vrijheidskampen voorgesteld, in 'Josua' keeren wij terug tot de eerste tijden der bezetting van het beloofde land door het Israëlistisch volk. Geen voetbreeds gronds word hen zonder kampen of opofferingen toegestaan, en nog lang duurt het vooraleer het volk Gods zijnen zucht naar vrede en rust bevredigen kan. Deze dubbele stemming van krijgslust en zucht naar een

vaderland beheerscht het gansch werk hetwelk daardoor een tijdbeeld word. De glansrijke schildering des helden, de machtige chooren, zooals: ‘Glorreich ist Gott, die stark gefügte Maur’. - ‘Heil! mächtger Josua, Heil!’ - het schilderende choor: ‘Getürmet stand des bangen Jordans Flut,’ - zijn allen stukken van monumentale beteekenis. De zucht naar vrede en huiselijk geluk, is gemoedvol uitgedrukt in de Liefdes-epizoden tusschen Othniel en Achsa, welke tot de aangrijpendste deelen des werks behooren.

De vertolking was met zorg voorbereid zoodat de stemming geen oogenblik onzeker scheen. Machtig schoon en zeer edel van klank waren de choorstemmen, bijzonder de Sopranen en Alten. Het dramatische bestanddeel der chooren is buitengewoon goed op het voorplan gehouden geworden.

Het choor der ‘Concerten van Gewijde Muziek’ is ten volle op de hoogte zijner taak, het hoeft voor geen ander achteruit te wijken. Zelden zal men zooveel aandacht, iever en kunstgevoel gepaard vinden met zoo edele klank-hoedanigheden en eenheid. Wat de verschillende solisten aangaat, hoewel volkomen genoegend, hebben deze niet zooveel bijval genoten van den kant der toehoorders als zulks het geval was bij vroegere uitvoeringen.

Over het orkest spreken in het algemeen, en over een Haendel-orkest in het bijzonder, heden ten dage in Antwerpen: ‘*Sunt lacrymae rerum!*’ - Een eigenlijk orkest zooals bij voorbeeld dat der ‘Maatschappij der Concerten van het Conservatorium van Parijs’ dat bestaat niet in Antwerpen; daaro ook moet men zeer toegevend zijn onder oogpunt van schoonheid van klank en kleuren, rijkdom bij de uitvoering van moderne orkestwerken. Rede te meer van veel door de vingeren te zien als het

zake is werken van Bach of Haendel uit te voeren. Maar dat belet niet dat men de toehoorders op de hoogte der zaak mag brengen om te beletten dat zij over het orkest van Bach of Haendel zich een totaal verkeerd gedacht vormen. Vooral nu bepaal ik mij bij eenige woorden over het Haendel-Orkest. Het orkest der Italianen van zijnen tijd heeft Haendel tot voorbeeld gediend; dit orkest was samengesteld uit: Concerto grosso, concertino en de repienisten, voor hetgene de strijkers betreft. In het ‘grosso’ had men eerste en tweede violen, altviolen, altos en contrebassen, talrijk bezet zooals heden ten dage. Het ‘concertino’ bestond uit de solospelers van iedere partij der strijkers; uit de tegenstelling van ‘grosso’ en ‘concertino’ waren zeer eigenaardige klank-effekten te trekken. De ‘répienisten’ dienden tot versterking van het ‘grosso’ in de ‘lutti’, ‘ritornels’ en de begeleiding der chooren. Daarbij kwam steeds het clavecimbel, gewoonlijk dubbel bezet, een dezer instrumenten werd door den meester zelf bespeeld, het andere door den tweeden begeleider. Het Clavecimbel diende hoofdzakelijk om de harmonieën aan te geven bij het ‘secco’ recitatief, de begeleiding te ‘improvizeren’ volgens de becijfering van het ‘continuo’ in ariën alleen door ‘continuo’ begeleid; bij ‘obligaten’ instrumentale stemmen dient het Clavecimbel om de klank-kleur te wijzigen en ook om de accenten te verscherpen. Het Clavecimbel kan onmogelijk door ons hedendaags klavier vervangen worden: dit heeft de huidige uitvoering volkomen bewezen. Als blaas-instrumenten vinden wij in Haendel's orkest meest oboën, baspijpen, trompetten en pauken, ook fluiten en hoornen, deze evenwel minder dikwijls. Het is door de verwending der blaas-instrumenten dat Haendel's orkest zijn eigenaardigheid heeft. Heden ten dage worden doorgaans de partijen der blazers door eenen speler, zelden door twee

uitgevoerd. Bij Haendel daarentegen zijn alle partijën als choorstemmen te aanzien en ook talrijk te bezetten. Bij dit orkest komt dan in de ‘oratoriën’ het orgel. Eenige instrumenten door Haendel meer bij uitzondering gebruikt zijn de luit, de harpen, de viola da Gambas, de contrabaspijp en de bazuin. In het oratorium ‘Saül’ is zelfs een klokkenspel aangewend. Haendel's orkest was altijd talrijker dan zijn choor. Zoo nam hij doorgaans 100 instrumentisten voor een choor van 80 zangers. Men mag daarbij niet vergeten dat de choorzangers van dien tijd geene dilettanten waren. Die verhouding moet grootsche effecten toegelaten hebben. In de Londensche uitvoeringen ten tijde van Haendel waren de oboën twintigvoudig bezet. Het ‘Dettinger Te Deum’ werd in 1784 met veertien trompetten en zes paar pauken uitgevoerd. Zoo iets is gansch in de monumentale opvatting van Haendel. Heden begint men weer in den zin der oorspronkelijke partituren Haendel's werken uit te voeren; zoo ook ‘Josua’. Dat klinkt vrij wat beter als de ‘re-orkestratie’ der Londensche Haendel-festivals. De beste verhouding voor Haendel-uitvoeringen op onze dagen blijkt deze te zijn: voor eene zaal om ongever 1000 plaatsen 130 tot 164 choorzangers en 83 tot 87 instrumentisten.

Haendel's orkest is contra-puntisch opgebouwd zooals zijne chooren. De spelers zouden dus nooit de verhouding hunner partij mogen uit het oog verliezen, en vele dingen door vergelijking moeten vertolken in plaats van maar eenvoudig het geschrevene getrouw te blijven. Niet eens heb ik de formuul van beantwoording op een gegeven thema door de daarmee gelaste spelers verstandelijk hooren aangeven. De strijkers zouden ook wel eenigzins op de klankhoedanigheid kunnen letten die in het geheel niet edel is en totaal aan afwisseling ontbreekt. De trompetten

hebben hunne partij op zeer voldoende wijze voorgedragen. Zulks kan niet van de hoornen gezegd worden; het is pijnlijk te moeten bekennen dat men onder andere in 'Seht er kommt' de door Haendel voorgeschrevene hoornen in G. niet heeft kunnen gebruiken en ze door den vuilen klank van halfgestopte vleugelhoornen heeft moeten vervangen, omdat de hoornisten niet in staat waren hunne partij op de gevraagde instrumenten te spelen. Nu was het toch ook alles behalve zuiver, t' is te hopen dat de hoornist die de obligate stem in de 'Hoogmis' van J.S. Bach zal te spelen hebben bij tijds zich zal beginnen te oefenen.

LODEWUK DELHAYE.

Tijdingen

† We betreuren kennis te moeten geven van den dood van Heer NAP. VAN OS - DE WOLF, stichter van het groot Vlaamsch dagblad *De Gazet Van Antwerpen*, hoofd der firma die met zooveel toewijding de schoone uitgave van *De Boomgaard* bezorgt, vader van onze trouwe vrienden en medewerkers Tony en Raf Van Os.
Verscheidene onzer hebben de gelegenheid gehad den symphathieken man te leeren kennen, en te waardeeren zijne kunstbelangstelling, zijn eenvoud, zijne gulhartigheid en zijnen trouw. We bieden aan onze beklageiijke vrienden den troost onzer oprechte rouwdeelneming...

Buysse-Viering

Met *Het Ezelken* heeft Cyriel Buysse aan Vlaanderen zijnen 25sten roman geschonken. Wenschende deze gebeurtenis te gedenken en bij die gelegenheid aan den sterken, levendigen,

oprechten romanschrijver de hulde te brengen waarop hij recht heeft, werd te Antwerpen een comiteit gesticht met het doel eene openbare feestviering ter eere van Cyriel Buysse op touw te zetten.

De Boomgaard heeft in deze huldiging niet achterwege willen blijven.

Een bezonder *Boomgaard*-comiteit is gesticht, om naast het andere comiteit - dat onder voorzitterschap van den heer Louis Franck staat - een heel merkwaardig literair feestprogramma vast te stellen. Meenende dat het niet volstaat een banket in te richten en aan Buysse een geschenk aan te bieden, stelde dit comiteit volgende werking vast:

1° Uitgave van een bezonder Huldenummer van *De Boomgaard* waartoe we reeds medewerking ontvingen van al de groote literators van Nederland;

2° Gala-opvoering in den Koninklijken Nederlandschen Schouwburg van Buysse's dramatiek meesterstuk '*Het Gezin van Paemel*' door den gekenden 'Multatuli-kring' van Gent, met eene feestrede, waarschijnlijk door Pol de Mont.

Op Dinsdag 14 Februari, zal Gust van Hecke daarbij nog fragmenten uit Buysse's beste werken voordragen. Tot dezen voordracht-avond heeft het publiek vrijen toegang.

In overeenstemming eindelijk met *De Boomgaard*, geeft de 'Vlaamsche Bibliotheek' aan 0.50 fr. en heel smaakvol, een volledigen roman van Buysse uit, die op 5000 exemplaren door Vlaanderen verspreid, den naam van dezen literator overal wel populair zal maken.

Alle mededeelingen aangaande de Buysse-viering te zenden aan een der secretarissen: André de Ridder en Lodewijk de Schutter.

Kantteekeningen

Een kogel-concert. De Londenaars hadden't geluk't oorlogspelletje in 't hart hunner *city* aan den gang te zien. De dames, zoo 't schijnt, zaten met fraaie bloezen in de vensters; de brave burgers dromden ijverig bijeen om 't spektakel. Enkelen betaalden zich den *luxe* van een echten kogel in den buik te krijgen.

Misschien is 't wel opwekkend het Lied van de kogels. Ge hoort de ontploffingen - alsof men tapijten aan 't kloppen is; het prikkelgeklik van 't werk der repetitie-geweren en revolvers, - zoo hoort ge tikkend verspringen de zichtjes in 't cinema-toestel; en dan het roerend geschuifel der ballen. - Een kogel in een menschenlijf? - ge hoort een plofje zeker als van een stoot met een wandelstok in nat zand....

De zaak van Houndsditch....
(De dagbladen)

Wij - de beschaafde wereld, meen ik, - waren met ons twee duizend. De vijand was met zijn tweeën. Maar we hebben het toch goed afgelapt. Van den eenen vijand schoot niets meer over dan een paar broeksknoppen; de andere was als een vischspaan doorboord.

Onze prestige was gered zooals de eerwaarde Heer graaf dien men met een haak in't kruis van zijne broek uit het water ophaalde alwaar hij zijne zilveren pruik en haast al zijn adem verloren had.

Wie waren zij, die boosdoeners die zooals Leonidas in de Thermopylen, een leger in den draai hielden?

Boosdoeners die dorsten met vuur te spelen zijn arnarchisten... natuurlijk!

Zoo doodelijk benauwd zijn we anders niet meer van vuurwapens als in grootmoeders tijd. Met het lied van de kogels geraken we best vertrouwd. 't Wordt de natuurlijke begeleiding van vele onzer daden. Bij 't minste opstootje knallen de revolverkens. Men schiet in de Kamers, men schiet op de wandeling. De eerste de beste man die over zijne eega niet tevreden is zend haar een paar looden rozijntjes in 't body. Verteren ze niet, sterft het mensch, komt de zaak te tribunalen dan weten de rechters, wat ze moeten doen: - 't is een *crime passionnel* en dan is de dader vrijgevochten.

't Is kolossaal met wat vermetele losheid de menschen over malkanders leven beschikken! Ik hoorde over een tijdje nog een jong meisje spreken. - Een braaf meisje is zij, oprecht, eerlijk, zedig. Zij zou naar geen hondeken stampen noch een vlieg dood doen. Zij heeft direkt tranen gereed voor de alledaagschte malheuren en zou haren laatsten cent aan 'n sukkelaar geven. - Men hield haar aldus de veronderstelling voor: als haar vrijer nu eens niet meer met haar wilde trouwen! 't Was louter veronderstelling. Maar met zeer groote overtuiging kwam 't uit haar maagdenmond: ‘Ik schoot hem dood!’ Ziedaar!

Eens had de jongen dat zoete kind op zijne wegen gevonden. Het loech hem toe. Hem had Onze Lieve Heer toch een hart gegeven dat ter Liefde bestemd was. Hetgeen zij zoozeer verlangde dat bracht hij en de geheime zonnigheid van 't Schoonste Leven vond hij in hare oogen. - Zooveel de eene geeft zooveel geeft de andere. Maar er

blijft iets onder-verstaan. Met het eerste onnoozele zoentje op de kersenlipjes heeft de jongen 't verdrag geteekend, afstam doende aldus van eigen ziel, lichaam, enz.

Moraal: Denkt er dus wel aan, brave jongelui; het lieve maagdeken dat u met hare reine oogskens aan 't haakje wil krijgen, zij streelt reeds met de fulpen vingerkens de kolf van een toekomstigen browning. - En dat is maar rechtvaardig ook, zeggen de menschen.

E.v.O.

WALTER VAES
Penteekening

Het Danseresje.

Die late namiddag was voor ouden Moone een blijde verademing. Hij zat bij de achterdeur in den tuin en genoot in streelende genoeglijkheid de rust, die hem met behaaglijke deining in het stil verschuivende zonnelicht als een heimelijk getoover omspon. Als in wonderlijk spel rekten blauwende schaduwen zich langs de ingetogen prevelende struiken en boomen uit over de bleek-oranje lichtvlakken, die op het roerlooze, kniehooge gras lagen. Wemelmuggen krioelden in roerig bedrijf, ginder boven het muntkruid, en hun ronzegonzen hoorde Monne als een ver vermoeden van muziek. Op 't dak van de loods voelden de pauwstaarten hoe de hooggouden zonnevreugd van die namiddagstonde reeds de koele boodschap van den nog verren nacht in zich droeg, en zij repten zich met sierlijke kopknikjes en halsplooiingen, met drukke trippeling van rozige pootjes en wellustig roekedekoeën van zwellende kroppen om hun ijdel dagbedrijf te voltooien en dan als nacht-

schuwe, blanke vogels, één voor één, bij klaren dag nog slapen te gaan.

De oude man zag dit alles aan met een zachten lach op het verschrompeld aangezicht. In dien tuinvrede ontlook zijn bedeesde blijheid en aaide hem teederlijk. 't Leven had dan toch nog blijde luimen! Doch in Monne 's oog lag niet alleen de vreugd van dit voor-avondlijk zonnig uur, daar tintelde ook een vonkje van meer en beter weten, een schelmsch glimpje, dat een zoet geheim verried.

Monne wist, dat Bietje komen zou, hij wist, dat ze nu al op weg was. Het zesde uur had daar even op het koepeltje van 't Seminarie zijn wekkerliedje gespeeld, en op dat oogenblik - Monne zag het alles in verbeelding - had zijn broer Jean-Baptiste op 't notariskantoor de pen neergelegd, zijn werkjasje uitgetrokken en zich gereed gemaakt om te vertrekken. Bietje had hem dan gevraagd of ze met hem meê mocht en Jean-Baptiste had dan niets anders kunnen doen dan het blonde, blanke kindje meenemen. Dat was Monne's geheim. Gisteren had hij met het snuggere meisje die afspraak gesloten zonder dat Jean-Baptiste er iets van vermoed had. Hij zou Bietje weer met de konijnenjongskens laten spelen en weer zouden zij beiden met elkander allerlei geheimzinnige verstandhoudingetjes hebben, waar Jean-Baptiste maar

niets van snappen zou.

Bietje zou daar gaan zitten, vlak vóór hem, op 't lage stoeltje, dat haar al wachtte. De zes konijntjes, wit en roze, lagen al in hun platte mand te schuwoogen en te knabbelen om dan naast het meisje geschoven te worden. Monne zag Bietje daar al in haar witte kleedje met pijpjes en bekjes, lintjes en strikjes, een liefelijk teer ding, dat hij aankijken mocht met verrukte blikken, die haast tastelijk gleden over de rozedonzige wangen en de zijige warrelhaartjes, waarin 't zonnetje zoo schalks kon spelen. Hij zag Bietje al van de konijntjes naar hem opkijken met hare groote blauwe oogen vol vraaglust. Of ze een beestje zou krijgen? En Monne wist, dat hij dan met zijn oogen zeggen zou van ja. Hij verraste zich zelf nu al op een instimmend blikken en knikken.

- Ja, maar er niets van zeggen...

Het zou weer heerlijk zijn dat geheimdoen, waar Jean-Baptiste zoo niets-wetend zou bij zitten. Oolijk lachtte Monne bij de gewisheid, dat hij zijn broer fijntjes ging beet hebben.

Doch 't scheen Monne toe, dat Bietje langer uitbleef dan het hoefde. Ze kon hier vast al zijn. Zou Jean-Baptiste wellicht iets geraden hebben en hem zijn plezier nu beletten? Monne's verlangen werd ongeduldig. Hij stond op uit zijn genoeglijk soezen en

ging eenige stappen den tuin in tot waar hij de wijzerplaat op het seminarietorentje kon zien. Hij hertelde dan of het toch wel het zesde uur was, dat voor een poos geslagen had...

Gelukkiglijk ging op dat oogenblik de voorpoort open en Monne zag Bietje met Jean-Baptiste verschijnen. 't Meisje huppelde dadelijk naar hem toe en bracht hem met klaar zingstemmetje haren groet:

- Dag peetje Monne!

En dadelijk voegde zij er bij met den zacht dwingenden toon van een kleine gebiedster:

- Laat mij nu al gauw de ‘keuntjes’ zien!

En de oude man, heimelijk lachend, wees zonder spreken op de mand vol wemelende mummelende knagertjes, die Bietje in haar vlugheid voorbij geloopen was. In een wip was het kind er bij, hurkte op het stoeltje en nam de beestjes één voor één op den schoot. Ze wiegde ze in haar armpjes, streelde met haar fijn uitloopende spillevingertjes hun zijige vacht en mompelde er allerlei zoetelijke woordjes tegen.

Monne had zich weer gemakkelijk op zijn stoel gezet en volgde het liefelijk klein-moederlijk gedoe van Bietje. Dat was nu op en top zooals hij het daar straks verwacht had. Bietje was weer één bevallige wittigheid als gisteren, kraaknetjes, om door een ringetje te halen, en haar lokkig, rozig kopje was

datzelfde teer wondertje, dat hem met de strikken van haar heldere oogen gevangen hield. Daar hadt ge 't al, Bietje lonkte begeerig:

- Zijn ze man mij?

En Monne knipoogde toestemmend als bezaligd en wierp dan, gniffelend van leedvermaak, een vluggen blik op zijn broer, die zich daar ook was komen zetten.

Jean-Baptiste genoot eveneens in Bietje's stille spel, doch men kon het hem minder aanzien dan Monne. Jean-Baptiste twijfelde er geen oogenblik aan of Bietje hoorde hèm, haar peter, uitsluitelijk toe. Zoo had hij het bezadigder genotsgevoel van den zekeren, gelukkigen bezitter. Hij dacht er niet eens aan, dat Monne eenige aanspraak op Bietje's vriendschap kon maken. Hij, Jean-Baptiste, had Monne aan Bietje gegeven zooals hij haar een pop of eenig ander speelgoed zou gegeven hebben.

Zij mocht zich met Monne en al zijn beesten vermaken, doch 't kon anders niet of zij moest er haren peter meerder genegenheid om betoonen. Hij was het, die haar dat plezier met Monne verschafte.

- Ik moet mijn lam ook zien! gebood Bietje, die van 't spel met de keuntjes nu genoeg had.

Monne stond gewillig op en leidde het meisje naar den kleinen stal.

- Doe nu nog eens lijk St-Jannetje! vroeg Monne toen Bietje het schaap met haar beide armpjes om den hals hield en haar kopje in de dikke wol duwde. Monne had nog steeds het verrukkelijke beeld in de oogen van Bietje toen ze als kleine St-Jan in de processie ging met het lam, dat hij opzettelijk voor die plechtigheid was gaan opzoeken, en telkens zij hem vroeg om het schaap te zien, dat na dien dag van glorie door Monne voort opgekweekt werd, wilde hij haar dat lieve vertoon laten herhalen. Zoo dikwijls had Bietje al voor hem met het schaap den hof op en af gewandeld met parmantige stapjes en een invrome houding, die Monne telkens van bewondering uitroepen deed:

- God den Heere toch! Kijkt een keer, kijkt een keer...

Toen Jean-Baptiste hoorde, dat Monne alweer van St-Jannetje wou laten vertoonen, kwam hij er tusschen met de beslissende opmerking, dat Bietje dat nu al dikwijls genoeg gedaan had. 't Meisje scheen ook wel van dit gevoelen en liet het schaap los om het duivenhok te naderen, waar nog een paar laatblijvers roerloos op den kijker neerlagen, het sierlijk gebogen kopje in de borstpluimen gedrukt en mooi gerond als twee vastgemeerde witte schuitjes. Toen Bietje naderde was een van de duiven schuw in 't hok gaan schuilen, de andere, die witte pluimpjes op de pooten droeg tot

aan de nagels toe, bleef nog een poosje trippelen niet jonkvrouwelijk-coquetteerende stapjes, tot groote pret van Bietje, die aan Jean-Baptiste deed opmerken:

- 't Duivetjen heeft zijn witte kousjes aangedaan om naar 't bal te gaan...

En blijde verrast om de rake gelijkenis, glimlachte Jean-Baptiste 't verstandige, vinnige meisje goedkeurend tegen.

Door die witte kousjes van de duif herinnerde Bietje zich plots, dat ze Monne iets vertellen moest.

- Weet ge 't al, peetje Monne, huppelde ze naar hem toe, ik heb leeren dansen!

Monne was even gaan pruilen omdat hij zijn zin niet had gekregen met St-Jannetje. Inwendig mopperende tegen Jean-Baptiste, die hem zijn plezier bedierf, had hij het schaap weer in den stal gesloten en maakte zich gereed om ook de konijntjes ter kooi te brengen. Doch toen hij Bietje's vleistemmetje hoorde, en het meisje hem bij de handen greep, was alle wrok weer vergeten.

- Ik heb dansles gekregen van tante Zoë, herhaalde ze. Niet waar, peetje Jean-Baptiste?

Peetje bevestigde. Die dansles was immers de gebeurtenis van den dag geweest bij den notaris. Precieuse tante Zoë, die al sedert lang haar ongenoegen over de wilde dansen, die de meisjes van M. Van

Hoogenbemd leerden, had te kennen gegeven, had er eindelijk toe besloten op haar bezoek van heden eenige mooie dansen uit haren jongen tijd mee te brengen. 't Was een onverwacht partijtje geworden. Twee uur aaneen had tante menuetten, gavotten en couranten gespeeld en aangeleerd. Op 't einde van de partij had Mev. Van Hoogenbemd Jean-Baptiste even laten roepen opdat hij Bietje eens zou zien dansen, die naar tante's eigen oordeel de beste van al haar leerlingen bleek te zijn.

- Ja, Bietje kan dansen! verzekerde Jean-Baptiste.

Het meisje duwde Monne toen met zachten drang tegen den huismuur, dreef Jean-Baptiste op zij, en zette konijnenmand en stoelen uit den weg om voldoende ruimte te maken voor den dans, dien zij wilde uitvoeren.

- Dat is de ‘minnewet’, kondigde ze aan. Kijk maar toe!

Ze ging den danspas beginnen, toen ze zich even bezon en, zich tot Monne richtend, een waaier vroeg.

Een waaier? Monne kende dat niet. Toch keek hij verlegen, vorschend rond. Een waaier?

- Ze moet een waaier hebben, Jean-Baptiste...

Bietje vermoedde wel, dat ze hier geen waaier zou

vinden, en wist zich dadelijk te verhelpen met wat anders.

- Snij mij dat blad af, beval ze, ik zal 't daarmee doen...

En Monne sneed dadelijk het groote rhabarberblad af, dat Bietje hem aanwees. Nu had het danseresje een waaier en daar ging de menuet.

Zoodra Bietje zich in beweging zette begon ze een gratievolle, langzame wijs in drie slagen te neuriën, waarbij ze met kleine trippelstapjes op de teentjes vooruitkwam, haar kopje hellend nu naar links en dan naar rechts, met de linker hand den waaier wuivend in sierlijke, trage bogen terwijl ze met de rechter hand haar kleedje met echte markiezinnetjesgratie tusschen duim en wijsvinger oplichtte om het uit te wijden in bevalligen zwaai.

Met behaaglijke rhytmische zwenkingen van haar lenig lichaampje, even een kniebuiging makend, even nijgend tot een heuschen groet, hipte ze op mooi kronkelende S-lijn voort, licht als een kwikstaartje in de voren, tot ze terugkeerde op de plaats van waar ze vertrokken was, en vóór ze stil hield nog ampertjes opwipte, als een bal, die de eigen veerkracht maar noode bedwingen kan. En nauwelijks was de eene dans ten einde of daar ving de andere aan. Bietje danste haar prille meisjesblijheid uit.

Haar rank lichaampje, plooiend en buigend in 't blanke kleedje harer geneuglijkheid, was als een groote witte bloem, die wiegelde op lenigen stengel, een kuisch, teer wonder van liefelijkheid en jeugd. Hare oogjes waren als der duiven en keken de oude gebroeders blij vragend aan: ‘Kijkt toch! Kijkt toch! 't Is wel lief, niet waar?’

En beiden vonden inderdaad, dat het lief was met een liefelijkheid, die niet te gelijken scheen. In hun oogen was één verbaasdheid.

Monne kon den blik niet afwenden van de hippelende trippelvoetjes, die in hun lage, oranjekleurige muiltjes bedrijvig schenen te spinnen aan een onzichtbaar wonderwerk. Hij zou het met zijn stramme handen zoo vlug niet gekunnen hebben. Een voetje vooruit, een voetje gezwaaid als een overslag van rechts naar links, van links naar rechts, dan een draalvoetje achterwaarts, en zoo steeds aan 't weven en speldewerken als een rusteloos pikkelpootende spinnetje. Schoon zijn uw gangen in de schoentjes, o dochtertje des prinsen, uw pantoffeltjes hebben Monne's oogen beroofd!

Jean-Baptiste scheen het, dat Bietje den grond niet aanraakte toen ze danste. Ze was los van den bodem en scheen in een wiegenden wind te zweven op de uitwaaiende gepijpte kragen en lubben, de wui-

vende falbala's en verdere sierlijke palleersels van haar kleedje. 't Was de lucht, die Bietje omhoog hief en droeg in grillig spel als een reusachtigen witten vlinder, en werkelijk had Jean-Baptiste bijwijlen als een half bewust vreesgevoel, dat Bietje wel kon weg zweven van luchtige lichtheid.

- Doe mee, doe mee! riep het meisje, dat zich al meer en meer opwond.
- Doe mee, peetje Jean-Baptiste!

En voor peetje van zijn bewonderende gepeinzen bekomen was, gaf Bietje de opwekkende wijs aan van den contredans van Marion en Marionette. Jean-Baptiste deed alsof hij wat tegenstribbelen wou, doch Bietje was hem al gauw de baas en weldra stond de dor-ernstige notarisklerk als vis à vis dansvaardig tegenover het glundere meisje.

Daar zette Bietje den opgang in:

Ik ben rijke, rijke, rijke,
Marion en Marionette,
Ik ben rijke, rijke, rijke,
Marion!

Ze stapte los en licht vooruit en dan weer achteruit op de cadans van haar liedje en toen ze op haar laatste ‘Marion’ een driedubbele, sterke klem legde stond ze weer fiks op haar plaats.

Nu was 't Jean-Baptiste, die den tegengang moest uitvoeren.

Ik ben arrem, arrem, arrem,
Marion en Marionnette...

Zoo klonk het schor en wat uit den toon, terwijl hij met zwaren hielstap vooruitkwam, 't bovenlijf log heen en weer schuddend en hoekige, veel te groote gebaren makend met de lange armen. Toch overmeesterde de dansvreugde den ouden man en met de innige overtuiging, dat hij 't goed deed, stapte hij maar voortdurend op tegen Bietje, die nu met hem meezong.

Ook Monne herinnerde zich 't deuntje van Marion, dat hij meer dan een halve eeuw geleden voor 't laatst had gehoord. Het scheen hem plotselings of een wind van prille jeugd hem tegenwoei en de rhythmus van 't liedje begon in Monne te werken, zoo overweldigend te snokken en te slaan, dat hij als meedanste waar hij stond en de maat sloeg. De lust werd hem te sterk en opeens, zijn broer wat verdringend, riep hij met kinderlijke drift:

- Ik ook, ik ook!

En Bietje riep dadelijk mee, rood van vreugd:

- Ja, ja, bravo! Peetje Monne ook, allen te gelijk!

En het drietal zong en danste tot het hijgde. Jean-

Baptiste viel het eerst aan 't blazen en gaf dan ook het teeken tot ophouden. Met den blos op de wangen zaten zij elkander lachend aan te kijken, Bietje in de handen klappend, Jean-Baptiste zijn voorhoofd afdrogend en Monne vol geneugte overwegend, dat het nog nooit, neen nog nooit zoo heerlijk geweest was als thans.

Jean-Baptiste werd onaangenaam verrast toen hij merkte, dat het vrij laat geworden was en Bietje naar huis moest. 't Schemerde al volop.

- Bietje, 't is tijd...
- Nu al? vroeg 't spijtige kind.
- Ja wel, anders wordt peetje bekeven...
- Mag peetje Monne ook mee gaan tot aan huis?

Jean-Baptiste wendde voor, dat Monne niet gekleed was om uit te gaan en dat het zoo te laat zou worden. En andere keer zou Monne mee mogen. Doch Bietje drong aan en Monne, wiens oud hart aan 't popelen was gegaan toen hij Bietje's verzoek hoorde, verzekerde, dat hij in een oogwenk klaar zou zijn. Bietje klampte bei haar armen om Jean-Baptiste's middel, hem dringend: toe, kom, toe... Langer kon hij niet weigeren en tegen wil en dank nam hij Monne mee.

Zoo trok Bietje tusschen de beide broeders naar huis. Zij hield hen elk bij een hand en snapte en

snaterde met beiden even vroolijk. Jean-Baptiste vergat er zijn misnoegen bij en Monne zijne verbaasdheid over de onverwachte vreugde.

Toen het montere meisje thuis was, keerden de twee oude jonkmans terug, heel bevreemd zich naast elkander op straat te zien. Monne kon maar niet bedenken hoe lang het nu al geleden was, dat zooiets nog gebeurd was. Ze liepen naast elkander sprakeloos, elk met de eigen overtuiging van Bietje's goede kameraadschap. Monne droeg die zekerheid als een zoet geheim, dat hij zorgvuldig bewaken moest. En beiden zagen weer in de droomklaarte, die uit den hellen nachthemel zeeg, het witte Bietje als een levend danswondertjevoor hen hippelen, zwenken en zweven.

Voor Monne te bed ging zette hij zich nog een heelen tijd bij zijn open raam. Het zuiderkoeltje was opgestaan, doorwaaide den hof en liet de kruiden geuren. En toen de oude, blijde duider eindelijk in slaap was geraakt, droomde hij van 't witte Bietje, dat een schaap te voeden leidde tusschen de leliën.

(*Fragment*).

MAURITS SABBE.

Verzen

I.

Gebed.

Soms, Moeder, in het late avonduur,
Als 't stil in huis was, stil de straten
- Wij beiden zaten met een boek -
Dan vingt gij zachtjes aan te praten.

Ik zag uw arme leven stil vergaan,
- Een stroom in een dood meer verloopen -
Een heete angst steeg in mij op:
Of eender leed mijn kracht zou sloopen?

Ik zag uw zorg en pijn-doorgroefd gelaat,
Uw goud haar deed de tijd verbleeken,
Uw rug deed altijd pijn. Dat kwam
Van 't werken en van 't kinderen kweeken.

Gij hadt in jeugd wel schooner doel gezien
En vast betrouwd uw zwakke krachten...
Uw oogen hebben veel geschreid,
Zoo lang, o moeder, zijn uw nachten.

O, God, die leven wekt en leven doodt,
Laat in haar zachte vrede komen,
Neem gij van mij mijn moeders deel:
Mijn zwakke kracht en jonge droomen.

II.

Brief.

‘Ze kwam altijd als het avond was.
Eerst over het grint haar vlugge schreden
En dan onhoorbaar over het gras
Kwam zij mijn kamer ingetreden.

Zij zette stil zich naast me neer
En ving dan zoetjes aan te spreken,
Terwijl haar oogen telken keer
Blij lachend in de mijne keken.

En als zij op mijn knieën zat,
Haar hand streek langs mijne ruige wangen,
Hoe innig hield ik dan omvat,
Haar lijfje, bevend van verlangen.

Een droom, mijn kind. Ik ben alleen
En vèr van mij schreit jou verlangen.
Wij zijn gescheiden, en toch één:
Ons houdt éénzelfde leed omvangen’.

III.

Afgodsbeeldje.

Zooals wel ieder éénmaal in zijn leven
Voor schoongesierde afgodsbeelden knielt,
Zoo heb ik u vereerd in de opgang van mijn leven,
Uw doode leegte met mijn geest bezield.

Ik heb in u geloofd van ganscher harte
Ik heb om u wel duizenden gehaat
Mijn heil was niets dan een vermoeid gebaartje,
Een schamper lachje van uw slecht gelaat.

Ja, slecht is uw gelaat, uw gansche wezen...
O God! dien dag toen ik uw voosheid zag. -
Nu ben ik lang reeds van mijn waan genezen,
De ware godheid leeft weer in mijn lach.

Ik haat u niet. Ik heb niets te vergeven:
Mijn eigen zwakheid dreef mij in uw ban.
Eén groote droefheid is mij slechts gebleven:
Het weten dat ik U niet redden kan.

IV.

Marquise.

Ik denk mij u het liefst in avondkamer,
Waar oude eiken meubels schemeren in het licht,

Van stille kaarsen in vergelde luchtrees
Een matte lichtglans op uw trotsch gezicht.

Fijn zilvert uw wit haar. Wat gele rozen
Verkwijnen geurend in hun vazen van kristal.
Uw handen roeren niet. De stilte is hoorbaar
En 't is mij of ik voor u knielen zal.

V.

Rococo.

En altijd, als de morgen gloorde,
Bracht hij aan mijn venster een gele roos.
Hij kuste mijn hand met hoofsche gratie
En hield haar vast... en toefde een poos.

Wij noemden elkaar ‘marquis en marquise’
En spraken heel hoflijk naar de oude trant
- Veel philosopheeren en weinig liefde -
Dan ging hij heen - en kuste mijn hand.

MIEN VERMEULEN-DUINKER.

Het drama ‘Hernani’.

> Hernani contient la formule romantique par excellence.
> ZOLA.

Als typische proeve van Hugo's dramatisch talent, als misschien wel de meest kenmerkende uiting van het romantisch tooneel, als invloedrijke datum voorts in de geschiedenis der fransche letteren, mag een aandachtige beschouwing van dit drama, een der opmerkelijkste praestaties van den nieuwen vorm, waartoe het tooneelspel, na het samensmelten van tragedie en komedie gekomen was en die dan ter onderscheiding van die twee klassieke kunstvormen meer bepaaldelijk drama werd geheeten, een aandachtige beschouwing van dit drama mag, in dezen tijd, waar het naturalistisch drama als de gelijksoortige roman hun gezag zoo langzamerhand verloren hebben, en de geesten zoeken naar een nieuwe harmonie van inhoud en vorm,

inderdaad belangwekkend zijn. Eenige algemeene beschouwingen, intusschen, mogen voorafgaan.

Het was uiteraard natuurlijkerwijze, dat het klassieke treurspel, historische of mythologische persoonlijkheden, vorsten, heroën, goden, stellend tegenover elkander en de schrikkelijke tragiek, die uit het samentreffen dier karakters ontstond, methodisch verhandelend, tot een vorm moest komen, die met het onverzorgd spreken des dagelijkschen levens al heel weinig overeenkomst toonde. Tot logisch doordachte en schoonuitgedrukte alleen- en samenspraken zou de daaglijksche spreektaal in het klassieke treurspel gezuiverd en veredeld, verheven zijn, gelijk het ook verheven of geweldige gevoelens waren en allerminst netelige beslommeringen, die de personen bewogen: vanzelf zoude het dicht de vorm blijken, waarin bij uitnemendheid het treurspel tot zijn hooge recht moest komen.

Maar in een loop der achttiende eeuw toen, met het eerste beweeg der democratische strooming, die het aanzien van Europa zoo geheel zou wijzigen, mede het geloof aan godheid en koningschap te verzwakken begon, was alreeds een neiging merkbaar de lotgevallen, ten tooneele gebracht, in stede van in uitzonderlijke gestalten, goden, heroën, vorsten, te

belichamen in den burger en zelfs den volksman, en vanzelf ging met dit vulgariseeren van den inhoud een vulgariseeren van den vorm samen: het gemeenzaam proza verving den statelijken rhythmus der treurspelen. Tevens doorzag men, met name door Shakespeareaanschen invloed, de ijdelheid der klassieke eenheidbeginselen, terwijl de zoo strengelijk gehandhaafde grens tusschen treurspel en blijspel te vervloeien begon; en toen de woelingen van omwenteling en keizerrijk verstild waren en na al dat wapengeweld een rijke en veelvoudige kunst zich begon te ontplooien, bleek, dat de tragedie de kunstvorm was, die metterdaad en, naar het scheen, voorgoed tot het verleden behoorde en dat het drama de betamelijke vorm was, waarin voortaan de dramatische poëzie zich had uit te spreken. Gelijk de tragedie essentieel aristocratisch was en zich in het licht der eeuwen in plastische schoonheid van gebaar bewoog, onkundig, zoude men wanen, van het stomme volk, dat in het donker zijn beurt wachtte, zoo zou het drama essentieel democratisch zijn.

Het vulgariseeren der dramatiek intusschen was in het algemeen vulgariseeren der kunst begrepen. Door de wijziging der sociale levensbeschouwing, waar het volk zich begon te ontworstelen aan de onvoorwaardelijke knechtschap, waarin een, naar verhouding

uitermate beperkte klasse het al die eeuwen had gehouden, wendde zich van zelf de aandacht der kunstenaars tot dat volk en daar klaarblijkelijk de levensverhoudingen tusschen de kleine luiden geringer waren, dan tusschen de aardgoden en hemelhelden van vroeger, verschrompelde, kromp de kunstidee en de verbeelding, die voor het scheppen dier heerlijke dichtingen de voorwaarden *sine qua non* was geweest mocht allengs achterwege blijven, alwaar de burgerlijke jammer en de populairen gruwelen, die men thans ging beschrijven van een al te schrikkelijke werkelijkheid waren. De waarneming dan verving, moest de verbeelding vervangen, maar de waarneming kon niet nauwkeurig genoeg zijn en zoo moest men, konsekwentelijk, tot de ontstellende slotsom komen, dat de photographische kunst de verhevenste der kunsten was. Ja, het is juist te zeggen, dat het naturalisme, strikt genomen, den dood in de kunst bestreefd, en de fransche naturalisten, die werk hebben voortgebracht, dat zou niet met het beste, dan toch zekerlijk met het zeer goede uit de wereld-literatuur mag gelijk gesteld, hebben hiermee bewezen, dat dat werk een gelukkig overechtsche uiting was van hunne theorieën.

Het democratisch levensbesef dus en het daar samengaand verval van het christendom hebben een

doodelijken invloed uitgeoefend op de kunst, en het is duidelijk, dat zij, waar zij in de schoonheid, die haar wezen is, verzwakkend, tevens minderde in de zedelijke waarde, door die schoonheid vertegenwoordigd. Weliswaar is het ongetwijfeld juist, dat de waarde van een kunstwerk niet bepaald wordt door de op zich zelf beschouwde geaardheid der personen, die zich in dat werk bewegen, integendeel door het gehalte van des scheppersgeest, welke die personen doortrekt; maar stel twee kunstenaars van verhevensten aanleg en de een uitbeeldend het streven eens eed'len helden en de ander het ellende en ontucht-bestaan eener deerne, dan kan het toch niet twijfelachtig zijn, welke schepping de zuiverste zedelijke waarde vertegenwoordigd, het eerste, waar het geestesschoon van den kunstenaar door de schoonheid van het gegeven wordt gevoed, dan wel het tweede, waar, integendeel, de kunstenaar het gemis aan verheffing van zijn onderwerp door eigen adel rijkelijk vergoeden moet.

Het romantisch drama, als schakel tusschen de klassieke tragedie en het moderne drama, is hybrydisch van wezen, alwaar het, eenzijds naar den edelen stijl der tragedie strevend, anderzijds alreeds

platheden van het komstig burgerlijk drama inhoudt, waarmede gezegd is, dat de dichtvorm met het wezen van het romantisch drama niet zuiverlijk meer strookt. De aanname van den dichtvorm overigens is verklaarbaar: de grijze burgerlijkheid harer omgeving willend ontvluchten, zocht de romantiek bij voorkeur haar onderwerpen in het legendarisch verleden en klaarblijkelijk bleef de poëzie voeglijker dan het proza passen om deze roemrijke stof. In de tegenstellingen verder tusschen het tragische en het ordinaere is de invloed van Shakespeare onmiskenbaar, maar bij dezen zijn de contrasten gemeenlijk aangegeven door het afwisselen van poëzie en proza, en als uitingen van een universeelen, heel het menschenleven omvamenden geest vormen zij, ten slotte, toch die rijke en diepe harmonie, die wij welhaast bij geen enkel ander tooneelschrijver kennen.

Hugo, integendeel, door zijn pseudo-universaliteit en zijn vrij groven aanleg bereikt, bij het aanbrengen van diergelijke tegenstellingen, in den regel weinig meer dan belachelijks, hetgeen dan door het behouden van den dichtvorm, op het schromelijkst verergerd wordt. Met name het eerste bedrijf van het drama Hernani bevat hier van eenige duidelijke voorbeelden:

Hernani

Dona Sol! Ah! c'est vous que je crois.
Enfin! et cette voix qui parle est votre voix!
Pourquoi le sort mit-il mes jours si loin des vôtres
J'ai tant besoin de vous pour oublier les autres!
Dona Sol, (touchant ses vêtements)
Jèsus! votre manteau ruisselle, il pleut donc bien?

en een weinig verder:

Hernani (amèrement.)

Que je suis heureux que le duc sorte!
Comme un larron qui tremble et qui force une porte,
Vite, j'entre, et vous vois, et dérobe au vieillard
Une heure de vos chants et de votre regard;
Et je suis bien heureux, et sans doute on m'envie
De lui voler une heure, et lui me prend ma vie!

Dona Sol

Calmez-vous.
(Remettant le manteau à la duègne.)
Joséfa, fats sécher le manteau

De gecursiveerde verzen hadden, als uitdrukking gevend aan de teere zorg der jonkvrouw, iets heel moois in dit tooneel moeten zijn, maar volgend op de welduidende en eurhythmische verzen van Hernani, worden zij tot replieken, wier ordinaere huistondelijk-

heid eer lachwekkend is. Wanneer Hernani in gevoelvolle spreektaal haar zijn aanbidding betuigd had, ware het niet verwonderlijk geweest, wanneer Dona Sol haar vreugd en ontroering daarover geuit had in lieflijke bezorgdheid over den natten mantel, die hem zoo kwalijk tegen het gramme ontij beschermd had en ook Hugo mag dit verband zoo gedacht hebben, maar door het bezigen van poëzie in stee van proza moet de zuiverte der uitbeelding geschonden worden, in zoover de lyriek onvermogend bleek de kleine naturalistische opmerking van Dona Sol tot een gedragen vers te verheffen. Een ander voorbeeld bevindt zich in het derde tooneel van hetzelfde bedrijf, waar Don Carlos, gewagend van zijn keizerlijke verwachtingen, zegt:

Don Carlos.

L'aigle qui va peut-être éclore à mon cimier
Peut aussi déployer ses ailes.

waarop de oude hertog vraagt:

Don Ruy Gomez.

Votre altesse
Sait-elle le latin?

Don Carlos.

Mal.

Don Ruy Gomez.

Tant pis. La noblesse
D'Allemagne aime fort qu'on lui parle latin.

Wie voelt niet de wanverhouding tusschen de heroïsch gestemde verzen des konings en het dan volgend onbenullig geredekavel?

Uit deze gedeelten blijkt dus de tweeslachtigheid van het romantisch drama. Gelijk de aangehaalde verzen van Hernani en Don Carlos herinneren aan de statelijkheid der tragedie, zoo zijn de antwoorden van Dona Sol en Don Ruy Gomez alreeds burgerlijke, naturalistische elementen. Maar gelijk de poësie van het treurspel licht in holle rederijkers kunst verviel, zoo ging men in het moderne drama, krachtens en stelling, dat de gelijkenis met de werkelijkheid niet nauwkeurig genoeg kon zijn, de woorden verminken, den zin verslonsen, gelijk in het dagelijksch leven het geval pleegt te zijn, zoo het prinselijk kleed van vroeger verkwanselend tot een kapot en sjofel omhulsel. Maar dit, tot het uiterst doorgevoed naturalistisch proza, dat den populairen triomf van het moderne drama en zijn betrekkelijke minwaardigheid bepaalt, kon uiteraard niet lang bevredigen, gelijk uit het hedendaagsch, al sterker zich manifesteerend discrediet van het naturalisme in het algemeen ten duidelijkst blijken mag.

De vier hoofdpersonen van het drama Hernani zijn: Harnani, Don Carlos, Don Ruy Gomez, Dona Sol. Dit jonge meisje wordt door deze drie mannen verscheidelijk bemind en begeerd; het drama ontstaat uit het samentreffen dezer hartstochten, welke wijders door andere worden gevoed, de wraakzucht van Hernani tegen den koning, van Don Ruy Gomez tegen de beide gelieven, de eerzucht van Don Carlos naar de keizerkroon. De wraakzucht van Hernani wordt gestild door de grootmoedigheid des konings, die zijn eerzucht bevredigd ziet; de wraakzucht van Don Ruy Gomez blijft voortbestaan, te feller na den weldaad van Don Carlos en wordt de oorzaak van den dood der jonge lieden.

Ziehier dus de hoofdgegevens; gaan wij na in hoever de uitwerking geslaagd mag heeten.

De genadigheid van Don Carlos is psychologisch verklaard in het vierde bedrijf waarvan de handeling geschiedt in den grafkelder van Karel de Groote. De heilige, sombere plaats, het gebeente besluitend van den keizer, dien hij zich tot voorbeeld stelde, oefent een verheffenden invloed uit op zijn overpeinzingen en wanneer de drie kanonschoten hem melden, dat zijn verkiezing een voldongen feit is, dan wordt de verheffing zijner gedachten door de vreugd om het fortuin verrijkt en volgt uit deze verheven en vreugd-

rijke gemoedsgesteldheid het toekennen van Dona Sol als bruid aan Hernani natuurlijkerwijs, al zij hierbij terloops aangemerkt, dat de hooge stemming van dit tooneel zich meer laat raden dan metterdaad tot werkelijkheid is gebracht. In den monoloog, waarmede het bedrijf sluit, wordt de zedelijke evolutie des konings dan voor het laatst samengevat:

> Je t'ai crié: - Par où faut-il que je commence?
> Et tu m'as répondu: - Mon fils, par la clémence.

Ook wanneer Hernani, ten behoeve van het zoo kostelijk bezit, hem door den koning geschonken, zijn wraakzuchtige voornemens tegen dezen verloochent, is dat begrijpelijk en aanneemlijk, al mag eenige verwondering over een zoo gereeden ommekeer niet uitblijven, waar wij ons den woesten rooverhoofdman uit den eindmonoloog van het eerste bedrijf herinneren.

Maar geheel onverklaard is de noodlottige wraakzucht van den ouden hertog, die, in het derde bedrijf, handelend op zijn slot, Hernani aan zich bindend door een eed, later, wanneer zij den vorst, die intusschen Dona Sol ontvoerd heeft, zijn buit afhandig hebben gemaakt, tot den dood door zijn, des hertogs hand, op elke stond bereid te zijn, wijl de bandiet, als pelgrim vermond, in het kasteel, waar hem gast-

vrijheid was verleend, zich aan de bruid des bezitters te vergrijpen waagde, - in het vijfde bedrijf, den avond der bruidsnacht, uit de verte zijn horen doet klinken, die Hernani aan zijn gelofte zal herinneren en, doof voor beider gebeden, zijn moordzucht met een afgrijselijke, senielle baloorigheid doordrijvend, beiden door gif doet sterven, waarna hij zich zelf doodt, een tooneel van de meest weerzinwekkende melodramatiek, die zich denken laat.

Wij lezen in het vierde tooneel van het vierde bedrijf, wanneer Dona Sol door den koning tot verloofde van Hernani is erkend en deze door hem tot ridder geslagen:

> **Don Ruy Gomez**, (*à part les regardant tous deux*.)
> Eclaterai-je? oh! non! Fol amour! douleur folle!
> Tu leur ferais pitié, vieille tête espagnole!
> Vieillard, brûle sans flamme, aimeet souffre en secret.
> Laisse ronger ton coeur. Pas un cri. L'on rirait.

Hieruit blijkt dus, hoezeer de liefde van den grijsaard een machtige en volledige is geweest, maar wanneer wij een weinig verder lezen, dat hij alleen verdoemd blijft, waarop Don Carlosantwoordt ‘en ik’, een romantische blaaskakerij van de ergste soort, in aanmerking genomen, dat de koning zoo juist tot keizer van half Europa uitgeroepen, waarmede zijn

heftigste wensch in vervulling was gegaan, zich dan ook waarlijk zonder al te veel kamp van een ongetwijfeld vaker ondervonden verliefdheid kon ontdoen, wanneer wij dan lezen, dat Don Ruy Gomez alleen blijft en hij, als koning, niet vergeven heeft, verdoemd, dan vragen wij allicht: Met uw verlof, waarom?

Omdat hij Dona Sol nu zeker en voor immer voor zich verloren weet, maar kan dit antwoord bevredigen? Deze edelman wordt ons voorgesteld als een toonbeeld van rechtschapenheid en ridderlijkheid en zijn wraakzucht is van de rauwste bestialiteit. Dat hij, het jonge en schoone meisje, dat zijn vrouw zoude worden, verliezend, in bitterste vertwijfeling zegt, ik ben vervloekt, laat zich nog gelden, maar waarom hij, ook naderhand, niet vergeven kan, ja, waarom niet? Omdat zij beiden hem hebben bedrogen en dat Hernani indertijd zijn gastvrijheid snoodelijk misbruikte, omdat Hernani een schoone jonkman is en hij zelf een welhaast gebrekkig ouman? Maar hierom hen beiden in den dood te drijven en juist, o helsche verfijning den avond hunner eerste huwelijksnacht, ziedaar een blijk van een karakteraanleg, dat, welbeschouwd, niet meer of minder is, dan dat van dezen of genen schavuit uit een grootestadsachterbuurt, die zijn kwaadheid, dat zijn meid er met een ander van door is, niet kan verkroppen en niet rust,

voordat hij ze beiden overhoop heeft gestoken.

Zoo moet ook het gewagen van den trots of het onbuigzaam eergevoel des hertogs ijdel gezwets blijven; wanneer de psychologie valsch is, helpen geen algemeene aanduidingen; de eerbiedwaardige grijsaard uit den aanvang van het stuk wordt, door het streven des schrijvers voor alles een bloedig, ijselijk einde te verkrijgen, een gedrochtelijke karikatuur.

Ook Dona Sol is niet meer dan een onbeduidende herhaling der stereotype, ideale, romantische maagd, en wier krans van deugdende primitieve perversiteit harer natuur niet verheelt. Ja, het fameuze tooneel, waarin zij verklaart toen spijt van alles haar roover te zullen volgen, biedt ten slotte weinig aandoenlijks en verkwikkelijks en de herhaalde verzekering. ‘Je vous suivrai’ is alleen belangrijk, inzoover zij gelden kan als uiting van een troebel verlangen ingewijd te worden in het geheimzinnig, naar misdaad en allerlei vreeselijks riekende bestaan, waarvan de nobele bandiet haar op welsprekende wijs verhaalt.

Wat eindelijk Hernani zelf betreft, gelijk wij zagen, is een poging gedaan, de capitale wending in zijn gedrag eenige mate oorzakelijk aan te toonen; maar daarbij bepaalt zich ook de psychologische ontleding van dezen hoofdpersoon. Als Don Ruy Gomez is

hij een ledepop ten believe van den spullebaas en, daar hij van den aanvang af meer met de melodramatische strekking van het stuk in overeenstemming was, dan Don Ruy Gomez, had hij niet diens psychologische bokkesprongen van noode.

Hoe ver zijn wij hier van het ontzagelijk levensbesef van Shakespeare, in welks tragiek het lijden en worstelen van eeuwen en geslachten is voorondersteld, hoever van de edele vormenpracht, de tot sereene goddelijkheid zich verreinende menschelijkheid van Goethe, met name in het onvergelijkelijk treurspel *Iphigénie in Tauris*, hoever ook van de kleurigen, weelderiger harmonie van Racine, hoezeer overigens in diepte of hoogte van menschelijkheid de mindere van deze beiden!

In het romantisch drama gaat het voor alles om zekere toestanden, liefst zoo huiveringwekkend, van zoo verbijsterende tegenstelling als eenigszins mogelijk is, tot het veraanschouwelijken waarvan de schrijver, populaer gezeid, maalt om zuivere menschelijkheid en ook hier blijkt dus de romantiek der tegenvoeter van het naturalisme, waarin het uitsluitend te doen was om het precies weergeven van den mensch, of liever van een mensch, hetgeen noodzakelijkerwijs leidde tot het uitbeelden van allerlei bijzondere, aparte,

specieele, waarbij de alomtegenwoordige en altoos-geldige menschelijkheid te loor moest gaan.

De romantiek vond haar omgeving te burgerlijk en weerde zich met geweld van hellebaarden, vederhoeden, maskers en flambouwen, het naturalisme, terecht den draak stekend met dat oudeeuwsch en uitheemsch vertoon en, anderzijds, juist door de romantiek nog verder van de klassieke kunstidee, dan zij zelve, wendde zich geheel tot zijn negentiend'eeuwsche omgeving en vond een nieuwe schoonheid in deze neobabylonische beschaving, waar zij zich uitzinnig stort naar een, in mystischen luister tronend, verborgen doel. Maar het naturalisme, door zijn stelselmatigheid, verliep in een beschrijvingskunst van dingen om den mensch, die geen kunst meer heeten kon; en zoo blijken romantiek en naturalisme twee uitersten, die elk op zich zelf de geesten niet meer bevredigen kunnen. Het gebrek aan behoorlijke psychologie der eerste, zonder welke geen werk van bestendige waarde kan zijn, door bonten praal niet verholen, was de oorzaak van haar spoedig verval, de alras tot in het ledige zich verfijnende en verliezende psychologie van het tweede had diens verval ai even spoedig ten gevolge.

Een nieuwe synthesis laat zich verwachten, waarin het beste van romantiek en naturalisme, de schoone

verbeelding en de zuivere waarneming samengebracht en versmolten tot een nieuw classicisme, wellicht het peil der kunst opvoeren zal tot de klare hoogten van weleer.

Juni-Juli '08.

R. VAN GENDEREN STORT.

Herinnering.

I.

IK ben een mensch, die zit alleen en wacht
heel stil en zwijgend in een meienacht...
Daar gaat een nachtegaal zijn liedje zingen,
dat brengt me velerlei herinneringen,
die ik lang dacht, vergeten en vergaan,
die niet meer peinsde aan dat, wat had bestaan.

Och wee mij, die ze meende lang verloren.
Ze hebben me hervonden en bekoren,
verzacht, vervaagd, verteederd door den tijd,
mij arme, die nu leeft in eenzaamheid.
En doen me weenen - lachen - denken - schromen,
o, schoon ontroeren van herboren droomen.

II.

Ik ween nu om voorbije dingen,
Zij rijzen in de schemering -
Ik ween nu om herinneringen
in stage droeve mijmering.

Het al bracht mij het harde leven,
dat onverstoorbaar verder glijdt;
het heiligst, dat het mij kon geven
moest sterven door den wreeden strijd.

Het diepste, dat ik eens kon voelen
in allerhoogste zaligheid,
had met het schoon van zijn bedoelen
zijn eigen stervensuur bereid.

Het heiligst, wat mij werd geboren
in 't allerdiepste zielsmoment,
had met 't ontstaan, zijn kracht verloren,
toen 't eenmaal had zichzelf herkend.

Zoo is dan slechts van alle dingen
het schoonst mij de herinnering,
het liefste en droefste om van te zingen,
het innigste en schoonste ding.

Beweent mijn ziel voorbije tijden
en al het schoon, dat van mij ging,
zoo blijft mij om me te verblijen:
de eeuwige herinnering.

S.G. REDDINGIUS-VAN HARLINGEN.

La jolie mademoiselle Cerisette.....
(Vervolg)

II.

Het eerste wat ik deed wanneeer ik nu 's morgends vroeg ontwaakte was het venster openslaan om uit te kijken naar mijn lieve gebuurmeisje van den overkant. Hier boven lichtte alles reeds van zon, maar beneen doomde nog een blauwe nevel over de diepte der stad. Mijn gevel waarop nu frissche schaduw lag, moest daar staan als een hoogen donkerblauwen muur, wijl dien van den overkant hel beschenen stond in gulden witheid, uitstralend de hitte waartegen de bewooners gepoogd hadden zich te verweren met neergelaten rolgordijntjes of armoedig voor de ruiten gespeld krantenpapier.

Lang duurde 't gewoonlijk eer er achter de talrijke vensters die eentoonig den vuilen muur doorboorden het eerste teeken van leven zichtbaar werd. Nog sliep de groote huurkazerne met de tallooze levens van zoo veel verschillende gezinnen, wanneer ik, eerst

onlangs aangekomen vreemdeling, reeds lange aan 't werk was met eene hier onbekende vroegtijdigheid. Heel stille, om de nog slapende buren niet te stooren, beredderde ik mijne kamer; ging een verdiep lager - de waterleiding reikte niet tot aan de arme bewooners van 't bovenste - water halen op het palier, voorzichtig, blootsvoets over den krakenden trap, bang voor 't al te hevige stroelen der kraan; heel stille opdat niet een der meer betalende huurders tegen mij mocht reklameeren bij den concierge die, brutaal tegenover alle arme bewooners, me spoedig de huur zou hebben opgezegd. Op het steeds rookende alkoollampje zette ik eene waterige kop koffie, sneed me van het uitgedroogde brood van den vorigen dag volgens oud-vaderlandsche manier een paar boterhammen: arme, onhandige dingen die langs den eenen kant twee vingers dik, langs den anderen in een dun sneedje verkruimelden, en nuttigde zoo mijn karig ontbijt.

Maar de arbeid wachtte. Ik voelde hem niet meer als het vervelende, verstompende geestes-afbeulen: den heiligen arbeid nu, die, hoe mager ook betaald, mij liet leven met de fierheid het brood te verdienen van iederen dag; nu eerst, sedert daar achter het neergelaten gordijntje van 't zoldervenster voor mij het jonge lied zong van lente en liefde. Ik

schoof de met boeken en papieren beladen tafel voor het open raam waardoor mij van over de daken nog wat laatste morgenkoelte toewoei en verdiepte mij weer ijverig in de lezing van het o! zoo belangwekkende en geleerde werk, moeizaam mijn weg zoekend door al de kronkelpaden van den duitschen volzin, wiens essentie ik moest distilleeren tot een klaar stroompje wetenschappelijk fransch. Telkens ik het hoofd ophief om eene aanteekening neer te pennen, of ik mijne toevlucht moest nemen tot het woordenboek, gleed over de papieren heen mijn blik naar het gesloten venster-vierkant waar in de loome atmosfeer van den vorigen dag plots voor mij een straal had gelicht van heldere hoop.

Gelijk beneen het straatleven toenam ontwaakten nu ook in huis de geluiden van iederen dag: voeten schoven over den planken vloer, deuren werden geopend en gesloten, trappen kraakten, ruischend stroomde het water uit de kranen, gangen dreunden onder den stap van zwaargeschoeiden voet. Achter de vensters van den gevel die zoolange dood was gebleven schoven schaduwen in druk bedrijf: gordijntjes werden schokkend omhoog getrokken en in 't raam staarden gezwollen slaapdronken gezichten omkransd met verstreuvelde haarbossen boven witte of bontgeruiten hemdsmouwen en slap neerhangende slaap-

jakken; in de kamers begon het dagelijksche beredderen: uitkloppen door het raam van 't beddegoed dat men er wit en bont vlekkend te luchten hing.

Nog immer kwam er niets achter het zoo zeer beloerde raam, terwijl overal nochtans de drukte toenam. Een beetje vóór tien, tegen dat de deuren der Sint Geneviève bibliotheek werden geopend, plooide ik aarzelend, teleur gesteld, mijne papieren bijeen die ik met de noodige boeken in het wasdoek sloeg, keek nogmaals om, tot ik eindelijk mijne kamer in het slot draaide waarvan ik den sleutel beneden in de loge van den concierge aan den bestemden nagel hing, om een paar straten verder in de stilte der ruime zalen van de boekerij mijn arbeid te hervatten. Tegen twee, haaste ik mij terug naar mijne kamer om gedurende het sluitens-uur een stukje te eten, haastig voort te krabben dan tot tegen vier de deuren weer opengingen en ik opnieuw herbegon.

Soms, om de acht dagen, wanneer aanteekeningen, inhoudsopgaven en registers eenen voldoenden omvang hadden bereikt, bracht ik deftig mijn extrakt-wetenschap naar de uitgeversbureelen van het groote encyclopedische woordenboek, waar ik het een ‘sous-secrétaire de la rédaction’ ter hand stelde, die er mij een behoorlijk ontvangstbewijs van afleverde, waarmee ik een veertiental dagen later kon wederkeeren,

om, zoo mijn werk was goed bevonden wel te verstaan, het rijkelijke salaris van ‘un sou la ligne’ in ontvangst te nemen.

Tusschen al die mizeries door, al bleef in den beginne het venster ook eenige dagen lang gesloten, lichtte nog steeds in mijn hart de luchtige verschijning van het meisjesbeeld. Wel wemelde bij morgend en bij avond achter de vensters het kleine sprankje leven dat menschen-aanwezigheid verraadt, wel schoof soms achter de gordijn de slanke schaduw eener vlugge meisjes-gestalte, maar het venster opende zich niet meer voor een teer-bleek gezicht met donker-lachende oogen, noch schaterde er over de daken de jonge stem van een midinetje, zusje van Mimipinson.

Tot eindelijk den derden of den vierden morgend, toen reeds het vlammetje hoop dat een oogenblik in me had opgeflakkerd begon te zinken onder de eentoonige openging en twee lachende oogen in de blauwe ellende van iederen dag, plots weer het zoldervenster morgenlucht staarden die reeds tot goudlicht begon te tintelen in de vroeg hooge zon. Een stond drong haar blik in de ijl-blauwe hoogte tot zij verblind, het doorschijnende handje als een scherm voor de schemerende oogen, de beschaduwde straat onderzocht, om dan weer omhoog te kijken waar haar nu eindelijk

ontmoette mijn nog wel wat bedeesden maar toch ook bewonderenden groet.

Verwonderd scheen zij een oogenblik te aarzelen om dan, met lichten blos mij herkennend, weer te groeten met een lach van witte tanden op zwaar gekrulde lip, een lach ook van hare donkere voluptueus streelende oogen van kokette parisienne. Dan verdween zij weer in diepere schaduw der kamer, de duisternis verlevendigend met de gracieus-slanke lijning van een half onderschelden gebaar; pozeerde weer in 't verlichte venster, loerend of ik haar wel bemerkte, den elleboog geleund tegen het raam zoodat de breede mouw der bloeze terug viel op den arm, bloot latend de donzige blankheid tot aan de matbleeke ronding van den elleboog. Nog eenmaal groette zij tot afscheid om dan heen te gaan, de kamer levensloos latend in hare afwezigheid. Over de diepte der straat boog ik heen, bekoord, om nog maar even een glans van de lieve gestalte te zien, de lijn van den rilden schouder, van de fijn ronde heup. Van uit mijn hoogte waren de wriemelende menschjes daar beneden zoo klein, en op dit morgend-uur gingen er zoovele midinetjes naar hun atelier, zooveel bedienden naar hun bureel, zooveel werklieden naar hun arbeid, zooveel winkeljuffertjes naar hun magazijn, en zooveel kinderen naar school dat het beneden op straat zelf al

erg moeilijk zou geweest zijn om een enkel mooi figuurtje in 't oog te houden tusschen die menigte, en dus wel heelemaal onmogelijk van uit de hoogte van een zesde verdiep.

Iederen morgend nu, wanneer ik, achter mijn werktafeltje voor het raam zenuwachtig wachtend, telkens opzag van 't duffe papier, opende na een tijdje wachtens eene kleine hand het welbekende venster en klonk er in de morgendlucht een groet tusschen het mooie naaistertje en den verlaten rijmelaar, die zoo naïef met zijne kunst was afgekomen naar eene groote stad. Meer was het niet dan een vluchtig 'bonjour' soms nog vervaagd door de omhoogstijgende geluidsgolven; maar iederen morgend draalde mijn gebuurtje langer, opende nu van af haar eerste ontwaken reeds het raam waar zij telkens weer ronddraaide, nu eens om naar beneden te kijken, of naar het woud schouwen boven de zinken daken, of naar den hoogen Clovis-toren, of naar een paar onzichtbare musschen, tjilpend ergens in eene breede dakgoot. Iederen keer loerde zij verstolen naar den bedeesden jongen die dan ook even dierf opzien om, blozend over zooveel stoutheid, terstond zich weer neer te buigen over zijn boek. Tot eindelijk het vorderende morgend-uur ook haar heenriep met zooveel andere 'faubouriennes' die hunne

werkhuizen opzochten in het midden der stad.

Die glimlach iederen morgend bleef mij bij den ganschen dag door, was een zonnelach op de vervelende papieren en duffe woordenboeken, een frisschend windje in de broeiende zalen der boekerij waar heel den namiddag de schroeiende vlakte van het Pantheon-plein hare hitte op weerkaatste, een tintelend straaltje licht in de lage donkere redaktie-bureelen van het woordenboek. Na een paar dagen reeds wist ik 't uur waarop mijn gebuurmeisje heenging, waarop zij weerkwam van t'atelier; was ik, wanneer ik 't venster sluiten zag, de zes verdiepen afgestormd om nog even op den hoek der straat de lieve gestalte te zien verdwijnen. Dan droomde ik verder van haar den ganschen dag tot ik 's avends weergekeerd uit de ‘gargote’ waar ik mijne dagelijksche ‘d'mi portion’ vezelachtigen en taaien ‘boeuf’ verorberde bij 't deeg-achtige brood en den ‘d'mi sétier de vin’ ook weer haar pinkelend licht achter het raam ontdekte, lijk eene welkome ster in den lentenacht.

Maar den zondag, dien eerst volgenden zondag was 't minder druk daar benêen. Het gewoone uur was voorbij en schoon wij elkander reeds tweemaal hadden gegroet en driemaal hadden geglimlacht, nog bewoog hare witte gestalte op den donkeren kamerwand en lijnden hare armen in 't bedrijf van het zondag-toi-

let. Mooi nu, gansch in 't wit met een rood lint in de donkere haren sloot zij het venster, dralend naar mij overloerend of dien bleeken jongen toch maar immer zou blijven voortwerken met zoo'n mooien zomerzondag.

Vlug de boeken in steek gelaten en de deur achter mij toe, daalde ik vier treden te gelijk den trap af, de handen schuivend langs de glibberige koord die wat verder toch uitliep op eene grauw ontkleurde leun, naar de diepte spiralend op ieder ‘palier’ waar vrouwen in nachtjapon met het melkblikje in de hand en de morgenkrant onder den arm mij uit den weg liepen, waar door eene deurspleet drenzerig kindergegrien sijpelde en eene andere breed openstond op een man in zijne hemdsmouwen voor den spiegel.

Toen de straat daar vóór mij lag, met in de morgenfrischheid die nog door geene zon was verdreven, een vochtige nevel die de gore huizen met een teerblauw waas omsluierde, zakte plots voor de werkelijkheid weer mijn heldhaftig besluit. Over het voetpad dat nog vochtig vernist blonk van 't besproeien, stapte het meisje langzaam voort, eene lichtende vlek op de donkere gevels, waartusschen soms bij eene zijstraat, eene breede golf goud laaide. Ik zag 't soepel bewegen der slanke gestalte bij iederen tred, het korte jurkje dat spande voor de rondte der

heup, het doorschijnende bloesje waardoor de roze schemering van haar arm, en boven het laag uitgesneden kraagje den mat-witten hals waarop zwart met blauw-achtige glanzen den zwaren wrong van het haar met eene bloedend helle karmijn roode roos; een bleeken hals om te zoenen in de donzig vlokkende krulletjes, lichtjes verwrongen door het omkijken, als wou ze vragen: waar blijft hij zoo lang?

Neen! Ik dierf niet, bewust onhandig te worden, een lomp ‘provincial’ bij zoo'n heerlijk wezentje; en toen ik haar had ingehaald, zoekend naar een voorwendsel om een gesprek aan te knoopen: - het mooie weer of de menschen op straat, aarzelde ik weer, bang om met eene banaliteit te beginnen; schoof dan haastig op 't andere voetpad haar vooruit, schuin omloerend langs waar zij ging.

De straat daalde, met toenemend leven van ter provisie gaande vrouwen en pijnlijk omhoog gestuwde fruit en groenselwagentjes naarmate wij de markt naderden aan de Gobelins. Aan een karretje kocht ik wat kersen ‘deux sous de cerises’, wachtte een stond om het meisje weer voor te laten. Vlug met kleine stapjes kwam zij aan, maar toen ze mij voorbij moest, en over den schouder wegblikkend met een pruilmondje bemerkte hoe ik bedeesd de oogen weer had neergeslagen, zonder haar te durven aanspreken,

keerde zij zich om, met een licht blosje op het gelaat en een tintje van spot in de stem, om wat kersen te vragen die zij zonder antwoord te wachten, onbekommerd wegsnoepte, lachend: ‘Vous permettez, Monsieur?’

Maar na die eerste stoutheid, het ‘aplomb’ van ieder recht midinetje waarmee ze mij zoozeer had verbluft, bloosde zij ook plots vuurrood, even bedremmeld nu als ik zelf die haar stamelend deed verstaan hoe gelukkig ik was al mijne kersen met een zoo lief meisje te kunnen deelen. Dit half mislukte compliment, dat zij aannam als eene haar rechtmatig toekomende hulde, gaf haar weer al hare kranigheid terug, deed haar weervinden den lach die mij zelve ook op mijn gemak stelde, Ik begreep dat het zoo goed was, dat er nu kennis was aangeknoopt; wij glimlachten beiden, gelukkig dat het eindelijk zoo ver was gebracht.

De woorden kwamen nu van zelf, over het weer en den morgend en 't aankomende leven op straat. Ik begreep dat ik toelating moest vragen om haar een eindje te vergezellen; vroeg waar zij heen moest, zoo alleen in den morgend.

- Stellig mocht ik meêgaan, ze wist zelf niet waarheên. De lucht was zoo helder vandaag en de hemel zoo blauw dat ze 't niet langer had uitgehouden

op het duffe zolderkamertje, nu dat het Zondag was en ze eenmaal per week niet naar het atelier moest. Heel de week door verveelde zij zich daar in een der groote magazijnen van rond de Rivolistraat, in een laag entresol neergebogen over de lange werktafels waarrond zooveel luchtige parisiennetjes dagelijksch uren lang hunne brooddronkenheid moeten intoomen onder het strenge oog der 'première.' Van hare Zondagsvrijheid wilde zij nu gebruik maken om reeds vroeg eene wandeling te doen; naar een stadstuintje wilde zij, naar den Square Monge of den Jardin des Plantes of den Luxembourg. Straks, tegen den middag kwam daar te veel volk, wandelaars en renteniers, en vreemdelingen en kindermeiden en schooljongens en soldaten, maar nu bleef het er nog wel een poosje heel rustig en stil.

In een adem babbelde zij voort, zonder dat ik er zelfs een woordje hoefde tusschen te plaatsen, ongedwongen en gemeenzaam in dat helder zangerig dialekt dat men in de parijsche 'faubourgs' slechts ontmoet. Over de Gobelin-plaats, door de drukte van het marktgewoel, de zich rond kraampjes en wagentjes verdringende bonte warreling huismoeders en huisvaders die hunne inkoopen deden, gingen wij naar het schrale stadstuintje, verloren hoekje groen samengeschrompeld tusschen al die hooge huizen. Op het

grint tusschen vuil krantenpapier, kersepitten en vruchte-schillen stoeiden brutaal tjilpende musschen die ons aan 't lachen brachten lijk twee kinderen die wij ook nog waren.

Vertrouwelijk schoven wij naast elkaar op eene stofferig ontkleurde bank, onbevangen nu na de eerste verwarring van 't ontmoeten daar straks. Wij dachten niet meer aan het leven dat ons wachtte op eng besloten dakkamertjes noch aan de droeve omgeving van het arme stadskwartier; wij waren gelukkig van bij elkander te zijn, gelukkig om de lente die lachte in den hemel, gelukkig om de liefde die lachte in ons hart.

Nu vertelden wij ook hoe wij elkaar reeds een poosje kenden, dadelijk elkander hadden opgemerkt in ons zoldervenstertje, en hoe blij wij nu waren toch eindelijk als goede buren te hebben kennis aangeknoopt. En ik verhaalde van dien loomen namiddag, toen haar liedje tot mij was doorgedrongen lijk eene straal hoop in de lange moeë dagenreeks die ik hier eenzaam en verlaten doorbracht, verre van allen die mij lief waren en waarvan ik nu nog wel lange jaren verwijderd zou blijven. En ik vertelde hoe lief ik haar toen reeds had gevonden, terwijl zij mij stellig niet eens had opgemerkt. Maar zij bekende hoe zij lange daarvoor reeds had gelet op dien vreemden jongen die

er altijd zoo stil uitzag, en wien 't maar nimmer in 't hoofd scheen te willen komen dat een allerliefste parisiennetje belangstellend naar hem keek.

Lijk onze ontboezemingen zoo zachtjes aan op sentimenteel terrein overgleden, voelden wij ook meer hinderend de toenemende drukte van het volkrijk kwartier tegen ons aanspoelen; voelden wij de behoefte aan meer eenzaamheid, aan een stiller plek. Luid drongen de geruchten der markt, met boven het algemeene gegons de scherpe kreten der verkoopers, tot ons door om alle innigheid uit ons hoekje te verjagen. Zwaarbeladen huisvrouwen kwamen voorbij, het lijf schuin zeulend aan den volgeladen korf, hengelende kinderen achter zich aan slepend, vastgeklamt aan den schort. Het klassieke: des choux, des navets, des carottes! van al de Jérômes Crainquebille kwam ons onaangenaam stooren in het zachte gefluister der naderende bekentenissen. Neen, hier was niet het rustige plekje waarvan wij hadden gedroomd in duffe kamer-atmosfeer, het kleine hoekje tuin met de vrede van beschermend wuivende bladertrossen, gunstig voor verliefde keuvelingen.

Zouden wij niet een ander park gaan opzoeken hier in den omtrek, den Luxemburg of den Jardin des Plantes; wij aarzelden tusschen beiden: de laatste was dichter bij en eenzamer, maar de Luxemburg was

mooier en inniger, en zeker ook nog wel rustig zoo vroeg in den morgend.

Weer gingen wij dus de luidruchtige menigte door; eerst een paar arme straatjes nog om uit te komen in de breede kalme Claude-Bernardstraat die zachtjes steeg naar de dan weer schuins op den Boul' Miche neerdalende Gay-Lussac straat, tot recht voor den ingang van den Luxembourg.

Zij liep een weinig voorop, het gezicht half naar mij toegewend zoodat ik de fijne lijn van haar profiel kon bewonderen; ik volgde, een beetje onhandig nog om met een zoo mooi meisje over straat te gaan. Heel teer zag zij er uit, en zeer zacht. Ik bewonderde haar fijn slanke lijfje, de ronding harer heupen, de freele schouders onder het bloesje dat heel laag bloot liet de zondoordrenkte huid waarop het streepje kleurde van een kralensnoer; ik ademde den vrouwengeur die achter haar aandreef, een geur van parfums, poudre de riz en van haar frissche meisjeslichaam; ik ging in de deining van haar stap, den korten vluggen pas van eene kleine trottin.

Den boulevard over, de groote grillie door waarbij er een planton op wacht stond in de schaduw van zijn schildwachthuisje bij de reeds warme morgenzon, gingen wij door de groote dreef waar van uit de boomenkruinen de stilte op ons neerzijpelde; zij

bouwde als een muur van groen waardoor de stadsgeruchten nog slechts verdoofd tot ons overklonken. Tusschen de stammen heen schemerden paviljoenen en kiosken met daarrond opeen gestapelde bergen witte tuinstoeltjes waarop straks de mooie dames het concert der ‘garde républicaine’ zouden toeluisteren, maar verder werd de tuin reiner, zonder al die leelijke dingen, met recht lijnende hoogstammige dreven onder vioolblauwe schaduwkruinen langs zon-beschenen grasperken waarop tegen het helle geel en groen geraniumperken vlamden, en tegen het donkere blauw der boschjes het heldere marmer vlekte van goden en godinnen.

Wij wandelden tot aan het groote halve-maanvormige terras der koninginnen; op de vierkante voetstukken waarvan er enkelen hunne beelden mistten, trachtten wij de half uitgevaagde opschriften te ontcijferen: Blanche de Castille, Eléonore d'Aquitaine, Anne de Bretagne... namen die als vage herinneringen uit een ver verleden tot ons opklonken met de poezie van het half bekende; mooier nog, en beter bekend, vonden wij die andere, hier vergeten namen van Agnes Sorel, Diane de Poitiers, en van de schoone Gabrielle...

Beneden het terras, tusschen de soldaatjes-reiengeschoren oranjeboomen in witte kuipen, vlekte

blauwgrijs het groote achtkantige bassijn, met in de lentezon duizenden straalschitteringetjes in ieder kabbelend baartje dat schuimvlokkend uitstierf op den marmeren rand. In het midden fonteinde slank het dunne waterstraaltje, buigend onder de streeling van den wind, een pluimend witte nevel waarin een zonnestraal brak in de tintelende kleurtjes van een regenboog. Daar achter verhief zich weer het andere terras met verder onder dicht gebladert donkere golvingen van blauw en purper tot mauve en hyacinth en violet waartusschen in laaiend goud een zon beschenen stam oplichtte.

Haar arm onder den mijnen geschoven daalden wij de trappen af, zwijgend beiden in de plechtige stilte; over het grintpad wandelden wij tot aan de kom op wier rand wij ons neerzetten om peizend met de vingeren door het opaal-groene water te roeien. Maar de steeds heviger wordende hitte der zomerzon, blakend op het grint-vlak verjoeg ons naar de koele schaduw der dreven. Links lag het voor 't publiek afgesloten gedeelte van den tuin en daarachter den grooten ernstigen gevel van het Luxemburg-paleis.

Om het zwijgen te breken vertelde ik mijn gezellinetje de geschiedenis van het oude gebouw dat onder de ‘Terreur’ werd herschapen tot eene

gevangenis waar de hoofsche markiezen en markiezinnetjes hunne laatste galante ‘liaisons’ aanknoopten die slechts zouden verbroken worden door het dekreet van den ‘comité du salut public’ dat een der minnaars, of soms ook beiden, zou overleveren in de handen van ‘Monsieur Sanson’. En ik vertelde hoe hier in denzelfden tuin de mooie Lucile had rondgedwaald, de jonge vrouw van Camille Desmoulins, angstig omhoog turend om daar aan een venster het gezicht te ontdekken van den beminden man.

Lijk ze waren blijven hangen in mijn geheugen citeerde ik de hartstochtelijke zinnen uit den laatsten brief van Camille: ‘Adieu Lucile, ma chère Lucile; mes mains liées t'embrassent et ma tête séparée repose encore sur toi ses yeux mourants’.

Een oogenblik zweefden de oogen van het meisje wier warme lichaampje ik tegen mij aan voelde leunen, langs den grauwen gevel, als meende zij het bleeke gezicht te zien verschjinen van den jongen revolutionnair, omkranst met de lange bruine lokken die hij zoo woest achteruit wierp wanneer hij zijne vlammende reden uitsprak in het Palais-Royal, daar in een dier vensters waar nu slechts de silhouet zich vertoonde van een kaalhoofdig senateur, of een deftig met grooten penning op de borst bengelenden deurwaarder. Een beetje geroerd toch om

zoo in mooie liefdes-historie richtten de groote donkere oogen zich naar mij, half verwonderd als wilden zij vragen waar ik toch zulke vreemde geschiedenis ging zoeken, wanneer wij blijkbaar zooveel andere dingen te zeggen hadden. Schalkjes merkte zij op: ‘Ah! que vous êtes savant, Monsieur!’

Onder den bladeren-koepel der dreef zagen wij in de verte door het hekken der poort de eenzame Vaugirard-straat waar eene ledige omnibus verboofd schokkend heenreed. Het sloeg negen op den weinig verwijderden Sint Sulpice toren. Minstens een paar uur nog zou 't aanloopen eer de zondagmenigte de dreven zou innemen, terwijl de muziek der republikeinsche wacht met koper-schetterende oorlogsmarschen de stilte zou verjagen. Nog sluimerde de tuin en verder de gansche stad in zondagmorgenrust. Aan de Medicis-fontein waar anders zooveel leelijke engelsche en amerikaansche ‘misses’ zitten te schilderen nevens ‘râpins’ uit de ‘école des beaux-arts’ trippelden talrijke vogels op de in festoenen neerhangende slingerplanten en rond het watervlak. Het getjilp klonk tusschen 't zachte geruisch van 't water dat van de rots, waarop de ijverzuchtige Polypheen Acis en Galathea beloert, in het rimpelende bassijn droppelde.

Hier was het eenzaam en frisch onder het dichte

bladerdak bij den koelenden adem van het zingende water. Geen wandelaar op het brandende grint der wegen. Als smeltend goud regende het zonnelicht door de geel-groen doorschijnende bladeren, vlamde in ronde gulden vlekken op de blauwe schaduw. Wij vonden eene gastvrije bank en, dicht tegen elkander aangedrukt, keken wij naar het zwarte water, den blauwen hemel en den gulden zonneschijn. Lijk wij nu over ons voelden komen de innige wijding van die stille stonde, vloeiden de woorden ook zacht lijk het zingende water; en ik wist nu te zeggen hoe ik haar lief had, zoo heel, heel lief, van af dien eersten dag dat ik haar pas had gezien; en ik zoende hare mooie handjes en de vingertoppen met zwarte puntjes van het prikken der naald. Terwijl zij het hoofd achterover leunend toeluisterde, starend naar een zonnestraal die door het bladergewelf viel, verhaalde ik maar immer door hoe innig lief ik haar toch had en zoende hare donkere oogen en het hijgende kuiltje van haar naakten hals.

(*Wordt voortgezet*).

PAUL KENIS.

Overzicht der maand

Kunst

De Tentoonstellingen in 't Kunstverbond te Autwerpen.

James Ensor. - Eene welingerichte tentoonstelling van werk van James Ensor opende dit jaar de reeks der doorgaans belangwekkende kunstmanifestaties van 't Kunstverbond.

James Ensor vertoonde zich aldaar op zijne aanminnigste wijze. Men zag er van hem flinke brokken schildering. Schildering óm de schildering gemaakt, om 't plezier van kleuren te mengen en te vlijen op het panneel, ze te laten zingen in rijke akkoorden en't ontdekken tusschen hen de teer-zeldzaamste tonen, die te doen leven als juweelen in kostelijke schrijnen. Voortreffelijke ‘doode-naturen’, niets minder en niets meer zijn alzoo de doeken - die reeds over een vijf-en-twintig jaar geschilderd werden - als *de Rog*, als de *Chineesche vazen*,

Benoodigheden, Oesters, enz. 't Is den artist hier alleen te doen de liefste tinten op te vangen van de parelmoerige vochte visch-schilfers, van de sappige groenten, van de pure glazuurmelkigheid doorspeeld van het bont fleurig of gulden versiersel van porceleinen, - van de schel-gele citroenen en de gloeiende koperen pannen.

De betoovering van de kleur, met hare sterke tegenstellingen, met zijn glans en weelde, maakt dit werk schoon. Dicht daaraan verwant zijn sommige figuurschilderingen als de *Lampist* van 't Brusselsch Muzeum en de *Oestereetster* (hier niet aanwezig). Ze zijn bijna niets méer dan *nature-morte's* waar het menschelijk uiterlijk juist behandeld werd als de andere voorwerpen. De figuur dus van den jongen lampenpoetser is aardig niet om 't idee dat ze opwekt, noch om iets dat ze suggereert als psychologie, als opmerking van zeden, of eigenaardige viezie van een stuk werkelijkheid, of iets anders... - het doek is aardig omdat het knapjes *gedaan* is; zoo wat gedurfd een behendig toertje met het paletmes, eenvoudig toch in zijn gammen van alleen zwart en grauw-grijzen. De groote hoedanigheid van 't doek is dat het met al zijn knapheid van uitvoering zeer *waàr* is gebleven. Het blijft echter een studie, en kan niet doorgaan, zooals wel eens beweerd wordt, voor een zeer volledig en belangrijk *wérk*. Meer is dit wellicht de *Oestereetster* - de misschien 't meest typische schilderij van Ensor. Die is zoo wel een treffend voorbeeld van den kunstzin en-smaak van over een vijf-en-twintig jaar, van dat plat, bedompt en bedrukt realisme - dat, God lof, denk ik te mogen zeggen, nu voorbij is. Dit, aangaande den *geest* van 't werk. - Ik hadde hierover willen uitwijden, alhier, doch de bladzijden worden op voorhand geteld. - Door de schildering, door de kleur houdt het doek u staande. Het heeft de aantrekkelijkheid van eene schets die door eene of andere handelwijze *vergroot*

werd, die de trischheid dus behield, de vinnige lustigheid, de spontaniteit van in-éens, in één zelfde uur van geestdrift uitgevoerde ‘impressie’. De meeste schetsen - 't zij zelfs van middelmatige artisten - bezitten die aantrekkelijkheid. De schilders weten hoe moeilijk het is in 't definitieve werk de goede hoedanigheden van de schets te behouden.

(Nooit, meer dan thans, schijnen ze 't geweten te hebben. Ook vergenoegen ze zich met schetsen tentoontestellen in de plaats van àf werk.)

De Oestereetster is aldus een met wondere vaardigheid weergegeven *indruk*, het met een vluggen blik opgenomen spel van de kleuren, langs 't uiterlijke der dingen. De eigenlijke, stipt-juiste natuur der dingen werd hier niet bestudeerd, alleen den schijn van hunne werkelijkheid zooals ze betint en belicht wordt door de straling van den dag, vervormd eenigszins nog door de stadig om ons oog trillende atmosfeer. En de gave van kolorist, die Ensor in zoo hooge mate bezit, doet hier hetgeen de atmosfeer overal om ons doet: - de kleuren in hunne verschillendheid in volkomen samenhang, elk op zijne wijze, als de stemmen in een goed koraal, doen zingen.

Soortgelijk werk is bijna alles wat tijdens de eerste periode van Ensor's kunst - doode-naturen, binnenzichten, figuurstudies enz. - geschilderd werd. Het deelt ons mêe, eerst en vooral het sensueele genot van den kolorist die zijne kleuren gammen najaagt.

Er leefde in 's kunstenaars wezen echter noch een zeer bijzondere intelektualiteit die zich eenigszins alreeds geuit had in sommige teekeningen en etsen. Het was die geest spotzuchtig, sarcastich, twijfelmoedig, grillig met zijn neigingen tot het belachelijk-akelige, het raadselachtig bange, het droevig zotte.

Deze twee zaken, de gave van kolorist en de intelektualiteit waren malkander vijandig. Ze hebben steeds langs de loopbaan van den schilder gestreden en 't is wel kurieus na te gaan in elk voortbrengsel van Ensor hoe ze malkander tegenspreken en beurt om beurt malkander achteruitdringen. In den beginne, zooals ik zei, was de *schilder* de baas; langzamerhand toch kwam er iets anders dan het direkt naar 't rustende model opgeteekende kleurspel; het fantastiche *gedacht* van Ensor glom er meer en meer door. Van dien tijd zijn de doeken waarvan hetgene getiteld: *Verontwaardigde maskers* het voortreffelijkste blijft. Men kent het: - in een soort armzalige krocht zit aan eene tafel een man met een mombakkes op; een andere gemaskerde in voddige vrouwekleêren gehuld komt binnen... - Het doek is, met zijne streng sobere, fijn keurige en zoo ware kleur, goede schildering, zooals wij, Vlamingen, dat vinden. En dan ontroert het u door dat raadselachtig tooneel dat u plots, voor de oogen, ontsluierd wordt; waar die twee menschen wiens gelaat gij niet ziet en nooit zien zult, in hunne belachelijke verschijning, u, ik weet niet welke onbekende benauwdheid in 't brein jagen. 't Is een zonderlinge mengeling van het ridicule en het tragieke.

Maar de intelektualiteit van James Ensor bleef geen medekamper vinden in den kolorist. Deze week al te gauw. Daarom blijven dingen als *Adam en Eva uit het Paradijs*, de *Val der Engelen*, en andere maskers - histories - soms nog wel aardige - verstandsmensch-vermaken, meestal ook erbarmelijk mislukte pogingen (laat ons dat a.u.b. bekennen), misbaksels; doch nooit ernstig volledig *werk*.

***

Na deze tentoonstelling kregen wij te zien o.a. interessant werk van *René Bosiers*, waarover we, bij verdere gelegenheid,

zullen uitwijden; eene tentoonstelling van 't Boek en van steendruk-platen waaronder teekeningen van *Rops, Degroux, Maurice Denis, Jean Veber*. Na dezen nam *Walther Vaes* de zaal in bezit. Hierover enkele aanteekeningen.

***

Walter Vaes. - 'De la nuance, de la nuance encore', ried Paul Verlaine aan. Dat was wel een regel dien de hedendaagsche kunst gaarne volgen zou, dien zij al volgde overigens vóor dat de dichter van *Les Fêtes galantes* hem uitsprak.

De verfijnden die wij geworden zijn vinden genot nog maar in de *nuance*, de kostelijk teêre *nuance*, de zeldzame moeilijk te ontdekken *nuance*. De flink, klaar uitgesproken zaken laten ons koud: we luisteren slechts met graagte naar de gefluisterde woorden, naar de *allusie* meer dan naar de vranke verklaring, - Ook het dicht omsloten zinnebeeldige moest ons liefworden...

In alle onze kunsten vertoonen wij ons eigen aldus. En, met welke soms zeer uiteenloopende stroomingen we ook meegaan, die vooringenomenheid - noem ze verwijving of decandentie, ze is ons eigen en door haar heen ook zullen we geven, hetgeen er eigenlijk op aan komt: ónze voorstelling van het bestaande - die vooringenomenheid voor de *nuance* is er altijd bij.

Ik neme dezen schilder, Walter Vaes, als voorbeeld.

Ziet gij wat zijn plezier is? Het is de fijnste tintjes te schakeeren in speelsch zangerige, sekuur gekozen samenstellinkjes. Voorwerpen - want meestal zijn voorwerpen hem genoeg - schikt hij met vrouwelijken smaak: bibelots en bloemen, oude kleurige vazen, bloemen met rare aristokratische tinten: anemonen of verflensende rozen. Zoek geen kloek, hel, *eenvoudig* rood, noch blauwr, noch groen, noch geel bij hem zooals bv. de vijftiende eeuwers dat dorstten naast malkander zetten, elke

toon bij hem is overwaasd of doormengeld van de onzegbare kostbaarheid die de *patine* van den tijd over alle kleuren legt. De *nuance*, de *nuance!* Hij vervolgt ze gestadig en overal, als ze in juweelglinstering uitbreekt langs de natte gulden of vuilzilverige schilfering van visschen of dof sluimervonkt in de kreuken van getaand goudleder; als ze twijfelend verbleekt of verdonkert langs de plooien van zijden of mousselinen toiletten, of als ze vergaat en versterft op vergruizelende overeeuwsche steenen of wanden...

En ge ziet dat dát voor hem hoofdzaak is in zijn schoonste werk, zijne Doode-natuur, zijne Portretten, zijne Binnenzichten, - 't *Vleeshhuis* o.a. en de *Zilveren Lampen* in San-Marco, enz. - in zijne figuren: - het *Spiegeltje*, met zijne zoo duurbare spelingen van lichte blauwe, grijzen...

En ge ziet hoe hij van onzen tijd is, verwant aan een Ensor, bv, aan sommige Engelsche schilders.

En ge houdt van hem omdat hij zoo intens uitdrukken kan iets van wat wij, menschen van onze eeuw, liefhebben.

EDMOND VAN OFFEL.

Tooneel- en voordrachtkunst.

'Jezus de Nazarener.' - Albert Vogel in 'OEdipus.' - 'De Doode Stad.'

Jezus de Nazarener, Raphaël Verhulst's drama in verzen is hervertoond geworden door het tooneelgezelschap van den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen. We hebben de oude ontgoocheling herleefd, schrijnender, dieper, wijl wat we destijds bij het lezen van het stuk daarin als ongoed voelden, bij het aanschouwelijk woorden der figuren en het hoorbaar woorden van

de woorden, duidelijker vóór ons stond, scherper in ons sloeg. Eens zal Raphaël Verhuist ‘hierboven’ rekenschap geven om wat hij heeft misdaan aan het Christus-figuur en aan al de rest. Wat blijft hier in Godsnaam over van heel dat tragisch gebeur uit Jeruzalem, de gansche zwoele, ontzettende en hoog-ontstellende passie?... En, wordt in den hemel bij geval ook al aan kunst gedaan, paradijslijke kunst dan, wee hem die makke verzen en holle grootspraak lei in den mond van Jesu en de anderen.

Of de misdaad op zichzelve niet wijdsch genoeg was, hebben de acteurs onnoozel weg gezegd, gespeeld en gedaan, alsof er waarachtig niets meer aan te doen was! Wat een comedianterij in houding en gebaar, wat een geschipper met de voordrachtkunst. Ja, dat verzen zeggen, daar stuiken ze bij neer. Ze kennen geen middenweg. Er zijn er die ‘zeggen’ als in een salon-spelletje, dat noemen ze ‘naturalistisch-spel’; er zijn er die ‘declameeren’ als in een drakenstuk, dat heeten ze ‘uitgalming.’ Van de zegkunst, het dragend uitwoorden, noch van rythme-voeden of klassiek-zuiver voordragen schenen ze wat af te weten dien avond... Ook die den naam in pacht hebben banierdragers van het korps te zijn, wraren er gansch naast. Zoo werd Laroche, stekend in de rol van Hanan, na goed *gedeclameerd* te hebben in het eerste bedrijf, in den loop der volgende bedrijven een zuiver, typisch joodje aan wien zelfs de kenmerkende tongval niet ontbrak. Ook de regie was slecht... er was wanorde en alles stond ver van schoonheid af. Ja, afbreken, afbreken, dat gemakkelijk werkje... wanneer eindigt het? Willen we opbouwen, mijne heeren, al te saamen!? Maar ge kunt niet meedoen, ge moogt niet meedoen. Zoolang men u kluchten en draken spelen doet, zoolang *moeten* we afbreken,

zonder nijd, want zoolang moet ge u van kunst-praesteeren onthouden...

***

We hoorden te Antwerpen, *Albert Vogel* OEdipus voordragen. Royaards en Verkade, de eerste door zijn spelen, de tweede door zijn voordragen alhier, leerden ons kennen de schoonheid van goede voordrachtkunst. Toch zijn we in Vlaanderen tevreden ook met wat op dit gebied niet zoo absoluut zuiver en grootsch is als wat zij ons openbaarden. Het hoeft ons slechts te ontroeren en wij danken om het genotene den schenker ervan. Van dat goede, dat ontroerde, waarom we dankbaar zijn, dat evenwel nog onder Royaards en Verkade, dit is het algeheel schoone, blijft, maar toch zoo hoog staat boven wat wij hier zien en hooren moeten, van dat simpel-goede gaf Albert Vogel ons met zijn OEdipus-voordracht.

In het voordragen van de Hollandsrs is de geschooldheid die de innerlijke gloed niet zoo maar uitbranden laat, doch hem tempert en dwingt en eerst gaan laat als ze hem meester is door den stijl. Stijl, stijl dat is alles bij het voordragen, dat is de onwankelbare, pure, beschaafde, hooge, fijne, précieuse, breede schoonheidsvorm waarmee deze hollandsche voordragers hun woorden varen laten.

Ze mochten die hier leeren. Maar daartoe hoeft begrip van taal, liefde tot het woord, gevoel voor rythmus, literaire kultuur.

Albert Vogel had vele oogenblikken waarin hij prachtig was door zulke stijlvolheid. Zijn voordragen zonk wel eens tot ietwat dramatisch doen, zoodat even soms het breed uitgaan van de tragedie werd tegengehouden. Telkens echter herwon de voordrager zich gauw, en het even falen leek ons meer een gevolg van tijdelijke stem- en kracht-verzwakking, dan van onkunde. Die

heele OEdipus is ook zoo zwaar, zoo geweldig om vast te houden.

Ook de standen van den voordrager, van een bijna-grieksche zuiverheid en de kleur, welke hij te leggen wist in het zeggen en doen der verschillende figuren uit de tragedie, deden ons bewonderen.

* * *

De 'Vlaamsche Vereeniging voor Tooneel- en Voordrachtkunst' speelde te Antwerpen Gabriele d'Amnunzio's moderne tragedie '*De Doode Stad*'.

Niet te dragen arbeid, voor ongeoefende schouders is het spelen van zulk ding. Dat leelijk ongeschoolde en houterige in gebaren en houdingen bij deze kunst-minnende liefhebbers, hun gebrek aan planken vastheid, hun geen-weg-weten met de d'Annunziaansche opgeschroefdheid, hun onbeslagenheid in zake de van de d'Amnunzio's tooneelwerken zoo onafscheidbare effect-jagerij, deden het spel en meteen het stuk zeer leelijk worden. Want al wat het would-be-vreemde, het would-be-erotische, het would-be-vage maakwerk van den handigen Italiaan tot wereldsucces leidde, berust op de gansche met den aard van het stuk overeenkomende kunde van geroutineerde, beslagen plankenmenschen.

Het spel van de Gentsche vertolkers is aldus zeer te loven om zijne onbehulpzame eerlijkheid.

GUST VAN HECKE.

Bladen en tijdschriften.

Het klein-dramatisch manneken dat met zijne literatuur op zijnen neus loopt en niets van het leven ziet - het peuteraarken aan theoriën, systemen en principepen dat niets van het leven afweet - het dorre, onvruchtbare verzen-aaneenkleuteraarken en proza-juwelierken dat buiten alle leven staat - het in zijn

schemerig kamerken opgesloten literateurken dat nooit eenige geweldige levensdrift heeft gekend, - dat krammakkelachtig en suf, buiten alle liefde om, zich druk maakt op zijn eentje voor een eigenhandig-gesmeed nieuw systeemke over Katholicisme en Katholieke Kunst en taai-geduldig, hardnekkig bij zijn werkje zit te ijveren lijk een gierigaard bij wat zijn eenige en gansche schat is - dat door lang, eenzaam betrachten van zijn utopie bijzichtig geworden, daarbij nog aan geestelijk daltonisme lijdt, waardoor hem wordt onmogelijk gemaakt een ander kleur te onderscheiden dan die der bisschoppen-vaan - het verkneuteld, spiereloos mumietje dat aan literatuur wil meedoen zonder aan het leven mede te doen (het schoone, diepe, eeuwige en alwijde leven waaruit wij, schrijvers, putten heel onze kracht, heel onze bezieling) - het moeizaam op den Parnassus klauterende dwergsken - vliegje dat brommend gonst rond het groote dogma en aast op het geloof - rupse die bibberend omhoog kruipt op den glibberigen boom der Waarheid, over al zijn bladjes spuwend zijn slijmsel - het treurig menschje dat overal waar het kan het beklaaglijk gezicht opzet van een martelaar van zijne overtuiging, en voorts iedereen verdenkt van liberalisme en dilettantisme, verdacht maakt van al de zonden die hij zelf heeft bedreven of waaronder hij nog bezwijkt - hij, dat maniakerig, inquisitoriaal kereltje is het die heeft durven protest aanteekenen - in het Hollandsch katholiek blad *Van Onzen Tijd* - tegen de viering die de dankbare Jeugd van Vlaanderen ter eere van Cyriel Buysse voorbereidt...

Buysse's werken worden geheeten ‘sataniek-kinderlijke schimpprentjes’ die op zijn minst vol staan met ‘ethische onwaarheden over het stamwezen van het Vlaamsche volk’.

En dan waagt hij het bij Buysse vast te stellen: ‘*het vol-*

strekt gemis aan ethische levenswaarde!!!'

Geene ethische levenswaarde bij Buysse! Bij Buysse de klaarziende openbarer van zoo vele maatschappelijke euvels en kwalen, de vrankdurvende opeischer van recht en waarheid, de verdediger der menschelijke waardigheid en broederlijkheid, die tegen al de volksbedriegers, al de uitbuiters der maatschappij schreef die wrekende, verschrikkelijk-aanvallende boeken, die heeten: *Het recht van den Sterkste, Mea Culpa, Daarna, Het Bolleken, Rozeken van Dalen, Het Volle Leven*, enz., boeken van hooge, pure, belanglooze moraal, die dierf de verbeesting en den moreelen ondergang van een volk afschilderen zonder schroom, gedreven door een geweldig, edel gevoel van verontwaardiging, medelijden en afschuw - die titan is het die door dat pygmeetje, omdat hij niet past in dezes opvattingsken van den normalen mensch en niet achter zijne slippen in de processies loopt (vol 'christliche Dehmuht'!!!!) als zijnde zonder eenige 'ethische waarde' wordt verdoemd...

Het hulde-betoog dat ter eere van zoo'n schrijver wordt ingericht kan dan ook niet uitgaan dan van 'enkele vrijzinnige literateurkens' en 'een dilethantisch-liberaal tijdschriftje' en moet blijven 'de waardeering van een zeer beperkt groepje liberale letterkundigen'.

We vragen nu: hebben die liberale literateurkens ooit geweigerd hulde te brengen aan den priester Gezelle, aan den priester Verriest, waarvan de 'ethische' gezindheden, nochtans, danig van de hunne verschilden?

Waarom dan - nu er eindelijk eens een schoone confraterneele daad ging gebeuren - onkruid gezaaid, twist gestookt, protest aangeteekend?

Waarom moet er dan een Kareltje van den Oever komen, om

in Holland Buysse te kleineeren en de hulde der Vlaamsche letterkundigen verdacht te maken?

't Is ofwel *walgelijk*, ofwel *belachelijk*...

En met eene striemende zweep moest het ons toegelaten zijn de schrale kosterskuiten van 't ventje te geeselen...

***

In *Vlaamsche Arbeid* (Van den Oever's tijdschrift) voortzetting dezer sekten-beweging: Jozef de Cock - professor, doctor, letterkundige, humorist, ploert en idioot - schrijft er, op zijne beurt, over ‘het spot- en zoedelbeeld van het Vlaamsche volk’ dat Buysse heeft geteekend in zijne verschillende werken, en besluit ‘zoolang Vlaanderen nog een greintje zelfrespect heeft, zoolang het nog den drang voelt tot zelfbehoud, zal het die verderfelijke schimp- en lasterboeken weren’.

Arme professor...

Nu zijt ge voor goed gewogen en te licht bevonden. Na zulke woorden dagen we eenieder die het ernstig met de literatuur meent uit, nog het minste crediet aan Prof. Dr E.H. de Cock's kritiek te leenen...

En op zijn beurt, heeft Jozef Muls in *La Presse* gesproken om ook Buysse te helpen bekladden, Jozef Muls die - vóór dat het ordewoord der Buysse-bekamping werd gegeven - een der eerste leden van 't Buysse-comiteit is geweest. Breedzinnigheid en kuddegeest...

Eindelijk is in *Belfort* ook Dr J. Persijn over Buysse te woord, naar zeer schadelijke opvattingen...

Opstellen lijk deze zijn het die Vlaanderen onteeren, die Vlaanderen op cultuurgebied beneden de laagst-gezonken natie zouden stellen - mocht iemand ooit aan die laster-taal geloof hechten...

Hier dienen *wij* protest aan te teekenen.

R.

Kantteekeningen

VONDEL de schitterendste en hoogste lichttoren in onze literatuur.

Eene overeeuwsche glorie is een schat onuitputbaar voor 't gemeen. Zij is 't verkoren aas voor de eruditie-snobsen die er hun platluizen-lijf aan dik-vreten zoodat ze toch nog *iets* schijnen te zijn in de wereld.

Vondel! Hij is lang al dood, de man. Wien kan het hinderen dat men zijne grootheid roeme? Zijn kunst staat niemand in den weg. Integendeel ik zei het.

> De Heer Prof. KALFF drukte den wensch uit: in elke Nederlandsche stad een gezelschap te zien gevormd worden ter vereering van Vondel's genie.
>
> *(Voordracht door Prof. Kalff te Antwerpen gehouden)*.

't Zoo moeilijker gaan moest hij in levenden lijve verschijnen ergens waar men hem thans vereeren wil. Het eigenlijke persoontje van den dichter ware meer ‘encombrant’! - Ziet gij hem aankomen sukkelen in zijn sjofel klerkjasje? Och! denk niet dat men hem heelemaal zou verstooten. Er zouden vast en zeker hooggeplaatste personen gevonden worden die Vondel een beschermend handje op den schouder zouden leggen: - een kunstminnend notaris zou hem misschien wel eens ten eten vragen, en een rentenierend oud-koopman in rogge-vellen, eere-voorzitter van een Letterkundige club, hem met een speech verwelkomen in naam van 't publiek, als de dichter eene voordracht houdt.

Er is wel kans van dat hij eene aanmoediging, een prijs van 1000 fr. b.v., van wege 't goevernement ontvangt (met 5 stemmen tegen en 6 stemmen vóor). In 't verslag van de werkzaamheden der jury, gelast met het onderzoeken der ingezonden werken, zal men lezen dat, in naam zijner konfraters, Mr Tiseenderwie den schrijver van *Lucifer* veel zwakheden aantijgt, zoowel op taal- als op moraal gebied; maar er zal ook erkend dat Mr Vondel ontegenzeglijk talent bezit en dat hij het nog veel verder brengen zal als hij den wijzen raad van Mr Tiseenderwie en konsoorten volgen wil.

Men zal hem ook nog, misschien, - 't hangt af van de politieke vrienden - een plaatsken bezorgen van klerk aan de mestpacht of poortier van 't gasthuis. - Gij lacht? Ge zult toch niet denken dat ze hem conservator van 't Plantijn-Museum gaan noemen of Hoofdbibliothekaris?

- Het is eigenlijk een van die meubels die nergens in passen.
- Arme-menschen-meubels passen overal.

Ge weet, het is eigenlijk de eeuwige strijd tusschen diegenen die *iets zijn* en diegenen die *niets zijn* maar die willen *schijnen* iets te zijn. En de laatsten blijven altijd de bazen. Zij dragen de decoraties en de offeranden der menigte. Bazar-goud blinkt immers méer dan echt goud? - De pluimen maken den vogel niet, doch de menschen groeten alleen maar de pluimen.

E.v.O.

Bibliografie.

Cyriel Buysse werd geboren te Nevele, in September 1851.
Hij gaf uit:

Romans	*Het Recht van den Sterkste*	1893
	Sursum Corda (2 deelen)	1894
	Op 't Blauwhuis	1895
	Mea Culpa	1896
	Schoppenboer	1898
	'n Leeuw van Vlaanderen	1900
	Daarna	1904
	Het Leven van Rozeke van Dalen (2 deelen)	1905

Romans	*'t Bolleken*	1906
	Het Volle Leven	1908
	Het Ezelken	1910
Novellen	*Wroeging*	1894
	Uit Vlaanderen	1898
	Te Lande	1899
	Van arme menschen	1902
	Langs Lei en Schelde	1903
	In de natuur	1905
	Lente	1907
	'k Herinner mij	1909
Tooneel	*De plaatsvervangende vrederechter*	1890
	Het gezin van Paemel	1903
	Driekoningenavond	1903
	De Landverhuizers	1903
	Een Sociale Misdaad	1904
Fransche uitgave	*Contes des Pays-Bas*	1911

Verhaal[1]

Dit is het kort en schrikwekkend verhaal van den konijnendief en de drie broeder Vertriest.

De drie ongehuwde broeders Vertriest woonden samen op een kleine, afgelegen hoeve. Die lag in een diepte van weiland en boschloof, niet verre van een beekje, dat er zijn grillige kronkels omheen trok. Het was een verweerd hoopje gebouwen: lage, grauwe stroodaken, afbrokkelende grijze muren, vermolmde, half verrotte deuren en luiken. Het lag daar in de diepte als een kwaadaardig reuzenbeest, dat, verraderlijk neergehurkt, zijn prooi beloert.

Drie barre, reeds bejaarde vrijgezellen, zonder iemand van vreemde hulp om zich heen! Geen knecht, geen meid, geen huishoudster, zelfs geen koewachtertje; niemand! Zij deden alles zelven.

Guust, de oudste, was ‘boer’ en beheerschte de

(1) Uit de onuitgegeven reeks: *Stemmingen*.

landerijen. Hij was de ploeger, de mester, de zaaier. Bruun, de tweede, bestierde de stallen, en Sander, de jongste, deed het huishouden. Hij molk de koeien, karnde de boter, maakte 't eten klaar en scharrelde in huis, gelijk een meid.

Het waren drie stugge, stoere kerels, die niets kenden dan zwoegen en sjouwen om geld te potten. 's Morgens om vier uur op, 's avonds om tien uur in bed, met geen andere rust overdag dan het uur hunner vlugge maaltijden, die steeds uit pap en aardappels met roggebrood bestonden. De kleeren die zij droegen waren hun als 't ware aan het lijf gegroeid. Hun alledaagsche, overal gelapte plunje had de gore, eentonige kleur der aarde en hun zondagspakken duurden sinds hun leeftijd van volwassen mannen. Guust droeg nog de ros-gele broek, dik en stijf en sterk als leer, waarmee hij dertig jaar vroeger geloot had; Bruun's groen verkleurde, zwarte duffel had hij geërfd van zijn vader, en de groote, kastanjebruine pet van Sander, was zeer zeker eenig van haar soort, uren en uren in 't ronde.

Het waren drie lange, magere, beenige pummels. Zij leken sprekend op elkaar, al had de jarenlange speciale bezigheid van ieder, iets van een aparten stempel op elk afzonderlijk gelaat gedrukt. Het steenbruin, rimpelig gezicht van Guust was als gelooid en

uitgedroogd door wind en zon en regen; dat van Bruun zag rooder, en ook bruter, met ietwat voller wangen, alsof 't zich mede vet had willen mesten aan het sterke voer waar hij zijn vee mee volpropte; terwijl Sander er uiterlijk de minder forsche van de drie uitzag, omdat hij meestal binnenhuis bleef en niet zoo zwaren arbeid moest verrichten.

Maar sterk waren ze, oer-sterk, alle drie. Aan hun lange armen hingen knuisten om er een stier mee neer te smakken, en waar ze ook maar gewoon, op hun lange, pezige beenen liepen, was 't of ze bij elken pas over een breede sloot heenschreden.

Geld oppotten was hun eenig en halsstarrig levensdoel. Niet als middel om er iets mee te bereiken, maar als doel op zichzelf, óm het geld zelf. Niets anders bestond er voor hen op de wereld: geen uitspanning, geen vroolijke vrijheid, geen vrouwen, anders niet dan nog en steeds het geld. Zij bezaten er al heel wat, in secure belegging op de Staatsbank, of in degelijke landerijen, waarmee zij telkens hun klein boerderijtje trachtten uit te breiden; en zij hadden daarenboven een goed-gevulden zak met goud-en-zilverstukken, die, in een steenen boterpot, onder den grond, achter het bed waar Guust in sliep, gedolven zat.

Zij kenden slechts één angst, één haat: de dieven!

Eens, op een nacht, waren er gekomen, die, uit

het aangrenzend stalletje bij 't huis, al hun kippen en konijnen hadden weggestolen. Alles hadden zij gestolen, behalve 't héél jong goed, dat zij, in een bui van galgenhumor, op eigenaardige wijze aan de verdere zorgen der drie broeders toevertrouwden. Inderdaad, buiten op de deur van 't stalletje vonden de razende Vertriesten, in groote, witte krijtletters, de volgende woorden geschreven:

Verzorgd ze goed, wij zillen ze later ook komen alen.

Rusteloos, weken lang, maanden lang, zochten de drie broeders, te vergeefs, naar de daders. Zij werden er ziek van, ziek van wraakgierige, machtelooze woede. Zij baden op hun bloote knieën voor de heilige huisbeeldjes, dat onze Lieve Heer, dat onze Lieve Vrouw hen toch op het spoor der schurken zouden brengen; zij verdachten om de beurt hun naaste buren, hun schaarsche kennissen en verder al wie maar als vreemde of onbekende in hun omtrek kwam; zij loerden en spiedden en waakten dagen en nachten; en toen zij eindelijk begrepen dat de misdaad nooit zou uitkomen, legden zij zich ongetroost en ongewroken bij het onherstelbare neer, maar namen meteen hun voorzorgen, opdat het nooit meer, nóóit meer, zou kunnen gebeuren.

Lang, folterend-lang, hadden zij er over gestu-

deerd en nagedacht, vóór zij het onfeilbaar middel vonden. Maar zij hàdden 't dan toch eindelijk gevonden.

Aan de binnenzijde van het staldeurtje werd een touw vastgemaakt. Vlak daarnaast, met een kram in den muur, stak een scherp-geslepen mes. Het touw liep langs de deurlijst op, gleed door een katrol, kroop, onder de lage zoldering heen, door een gaatje in den muur, kwam zoo in 't woonhuis, om, door een tweede katrol, in de kamer en juist boven 't bed waarin Guust sliep, te eindigen. Aan dat uiteinde werden, met een haak, twee zware ijzeren schijven vastgehecht. Zoodra nu de deur van het stalletje maar even week, sneed het scherpe mes het touwtje door, en meteen ploften de schijven in het bed, op het lijf van den slaper neer, dezen met volle zekerheid, zelfs uit den zwaarsten slaap opschrikkend.

De sombere broeders probeeren hun barbaarsche uitvinding herhaaldelijk en telkens met volkomen sukses. Nauwelijks was het staldeurtje een handbreed open, of daar beukten de kletterende schijven op Guust's beenen neer. Geen gevaar dat hij 't niet zou hooren en voelen, al sliep hij nog zoo muurvast! Wreed grinnikten de broeders elkander aan. Zij kozen elk een zwaren knuppel uit de houtmijt en plaatsten dien naast hun sponde. De dieven mochten komen.

***

Maar de dieven kwamen niet!

Nu alles zoo goed in orde was om hen te ontvangen, gaven zij, ondanks de met krijt op 't staldeurtje geschrevene bedreiging, geen teeken van leven meer. Elken avond, bij 't naar bed gaan, haakte Guust de schijven aan het touwtje onder het katrol; elken nacht lag hij uren lang te luisteren, te waken en te trillen van verlangen, doch niets gebeurde. Somtijds, in stormachtige nachten, wanneer de wind omheen de hoeve loeide, wanneer hij aan de deuren schudde en als met menschenhanden tegen de gesloten blinden tokkelde, lagen alle drie de broers, in 't kamertje van Guust, bij 't zwakke schijnsel van een half verborgen oliepitje, als in strakke hypnose, naar het griezelig toestel te staroogen. Het waren echte dievennachten, de gierende wind versmolt alle geluiden in zijn woest orkaan-gebulder, de gansche hoeve dreunde en beefde, en zelfs de schijven onder het katrol hadden af en toe een licht geschommel, alsof er, ginds buiten, aan het staldeurtje gepeuterd werd. Waren ze daar eindelijk weer? Zouden de schijven eensklaps neer gaan donderen?... Hun wreede oogen gloeiden, hun knuisten waren krampachtig om de knuppels gekneld, zij hadden geen adem meer van emotie....! Doch neen, 't was

telkens weer een loos alarm; de dieven kwamen niet meer, zij zouden zeker nooit meer komen....

Tot het eindelijk, eindelijk, toen zij reeds alle hoop hadden opgegeven, tóch gebeurde....!

't Was op een stil-donkeren najaarsnacht, een van die zwarte, kalme nachten zonder wind, noch maan, noch sterren, waarin de dingen van de wereld als 't ware tijdelijk hebben opgehouden te bestaan. Alles bleef ongerept-rustig; het eenig geluid in den ganschen, dooden nacht was het verwijderd zwaarbruisen der beek, die, door de laatste regens sterk gezwollen, tegen het steenen bruggetje, over den weg, aankolkte.

Het kon zoowat twee uur zijn. In hun sombere kamers lagen de drie broeders log te slapen. Guust en Sander roerloos naast elkaar onder het dreigend schijvenapparaat; Bruun op den zolder boven hen, waarvan het trapluik open stond. Het heel zwak oliepitje, dat zij altijd in hun kamer hadden, brandde schemerig op de onderste traptrêe, en zijn smeulend schijnsel verlichtte nauwelijks de naakte, gore wanden en de grauwe massa der twee lage, breede bedden. Guust en Sander sliepen zóó vast en rustig, dat zelfs hun ademhaling niet te hooren was; Bruun, op den zolder, snurkte zwaar en gelijkmatig, met lange,

rythmische, rauwdiepe halen uit zijn breede sterke borstkas.

Eensklaps, in die volle, doodsche stilte, tusschen twee poozen van Bruun's snurken, een korte trilling van het touwtje, en, plots daarop, als een bliksemslag, de boven op Guust's beenen neerploffende schijven....!

Met een gril schrok hij op, was uit zijn bed, riep, kort en dof: Bruun! Sander!.... schoot zijn broek aan, greep zijn knuppel, stormde buiten.

Hij vloog om den hoek van den gevel naar het stalletje, zag daar vagelijk licht en beweging, sprong toe, werd, door een kerel die uit 't hokje vluchtte half omvergegooid, sloeg wild-grijpend zijn handen uit in 't duister, vatte en klemde en prangde een tweeden kerel in zijn zware kruisten....!

Dien hield hij vast en liet hij niet meer los. De man hijgde, schreide, smeekte, maar alle drie de broers nu sleurden hem met stompen en met schoppen over 't gras, en, toen zij hem, bij 't schijnsel van zijn eigen dievenlantaarntje gemonsterd en erkend en hem den naam van zijn weggevluchten medeplichtige afgeperst hadden, gaf Bruun hem met zijn knuppelstok den eersten slag: een bons op 't hoofd, die hem met een rauwen moordgil neer deed storten.

Toen sloegen zij om de beurt alle drie, als dorschers met hun vlegel op een korenschoof.

De botten kraakten, de schedel barstte, de bonzen op het lijf ploften niet een matten smak, als op een zak vol graan. Reeds lang bewoog de dief niet meer, toen zij nog maar steeds, met schorre woedekreten, in hun blinde razernij bleven doorbeuken.

Eindelijk hielden zij op. Guust boog zich met het lantaarntje voorover, trok den dief bij een arm, keerde hem om, zag dat hij dood was.

- Hij es deud, zei hij kortaf, met wreeden blik op Bruunen Sander zich oprichtend.

- Loat ons hem in de beke smijten, antwoordde Bruun.

Bruus en Sander grepen den dief elk bij een been, Guust lichtte hen voor en zoo sleepten zij hem over 't gras naar het water.

De boordevolle beek stuwde haar blonde draaikolken in woeste vaart vooruit. Bij 't weifelende schijnsel van het lichtje was 't als een maalstroom van schuimende modder.

- Hop! zeiden de broers, het lijk optillend. En met een doffen plons viel het in de diepte.

Toen keken zij om, in de richting waar de tweede dief was weggevlucht. Machteloos balden zij hun vuisten in den zwarten nacht. Neen... die was weg; die zouden ze niet meer vangen...

Somber, met hun breed-schrijdende reuzenbeenen

en hun wreede knuppels in de hand, keerden zij sprakeloos naar de boerderij terug. Zij hadden dorst gekregen, Sander haalde uit 't achterhuis een emmer karnemelk, en om de beurt dronken zij, uit een houten scheplepel, lange, koele teugen.

Toen spraken zij nog enkele, korte, doffe woorden over het geval, terwijl zij, met bevende hand hun lippen droogveegden. En, vóór ze naar bed gingen, hingen ze weer 't barbaarsche schijven-apparaat aan het katrol-touw op.

Dàt is het kort en schrikwekkend verhaal van den konijnendief en de drie broeders Vertriest.

CYRIEL BUYSSE.

Cyriel Buysse.

I.

Door zijn vruchtbaarheid vooral, maar ook door de bijzondere kracht van zijn talent, mag Cyriel Buysse, ten huidigen dage, zooniet onzen eersten romancier dan toch een onzer allereerste schrijvers genoemd; hij is een mannelijk figuur, een temperament van groote gehalte. Door het schilderen van den vlaamschen boer, te midden van het eenvoudige, tragische vlaamsche landschap, schept hij, in een stijl aan het volk eigen en toch van sterke samenstelling, een oorspronkelijke kunst, zonder vooropgezette gedachte, zonder zijn oordeel noch zijn overtuigingen op het voorplan te schuiven, zonder die aprioristische redeneeringen die, meestal, het rechtstreeksche gevoel van de natuur vervormen. Heel zijn wijsbegeerte laat zich tot brutale vaststellingen herleiden, en zijn kunst bestaat uitsluitend uit persoonlijk opgemerkte dingen. De eenigszins enge

machtspreuk van het naturaiism: ‘de natuur gezien door het prisma van een temperament’ kan evenwel op hem niet toegepast... Zijn eerbied voor de natuur blijft volledig.

En toch, het zijn de fransche naturalisten, vooral Guy de Maupassant, die het meeste invloed op Buysse hebben uitgeoefend. Hij is hun, zonder twijfel, verschuldigd én zijn groote geestdrift én zijn passie voor de waarheid. Maar ook, meen ik, de invloed van vlaamsche romanschrijvers als Conscience, Snieders, de zusters Loveling en vooral Zetternam en Domien Sleeckx is beslissend geweest. Wij mogen dan ook beweren dat Buysse getrouw is gebleven aan de vlaamsche overlevering. Zijn werken zijn noch uitwassen, noch zeldzame, onverwachte vruchten in onzen literairen gaarde. Zij zijn eenvoudige, logische verschijnselen die rechtstreeks, schakel na schakel, werden vastgelascht aan de keten, die ononderbroken loopt, - van Conscience af, - door de zich opvolgende letterkundige voortbrengselen.

Van al onze schrijvers is Buysse het dichtst bij het leven gebleven. Aan wat Paul Verlaine met misprijzen ‘la littérature’ noemt is hij kunnen ontsnappen, en ook aan de ‘kunst voor de kunst’ en andere, dergelijke nietigheden, waarmede meer dan een jeugd haar schoonste tijd heeft doorgebracht. Hij is een

realist van temperament en kon niet anders wezen. Daarom moest hij vreemd blijven aan de kleine letterkundige bewegingen die, hier in Vlaanderen, - ons land is zóo klein en de menschen zóo kleintjes - ellendiger dan elders bleken te zijn. Heeft hij ze niet begrepen of heeft hij ze eenvoudig veracht, hij die alleen een groote liefde voor de waarheid in zijn hart draagt? Hij bepaalt zich bij de wedergave van 't leven en doet het door middel van bijzonderheden die anderen niet zouden opgemerkt hebben.

En dat is wel een eigenschap die men alleen bij groote schrijvers aantreft. De minste typen die hij geschilderd heeft zijn onvergetelijk door bijzondere trekken, trekken die hun 't echte leven geven. En zijn landschappen, wat zijn die geteekend met machtige soberheid! Men zou ze kunnen vergelijken aan sommige fresken van Emile Zola, maar nergens toch heeft zijn stijl de schreeuwerige weelde, het ‘empatement’, noch den zwaren gang van dien van den meester van Médan.

Als Buysse ons in omgevingen van werklieden en boeren verplaatst, dan schildert hij, met voorliefde, de gemeene bruut in al wat zij afzichtelijks heeft. En toch voelt men in al zijn werken - *Het Recht van den Sterkste* wellicht alleen uitgezonderd - een ernstig betrachten van de zedelijkheid. De schijver blijft zede-

lijk tegenover zijn onderwerp. Voor hem, als voor zooveien onder de besten, is de zedelijkheid een weldoende gezondheidsleer die onze organen zuiver en ongeschonden houdt, opdat we meer vreugde aan 't leven zouden genieten.

Buysse beschikt over eene merkwaardige klaarheid van uitwerking, ik bedoel over een stijl die eenvoudig, ‘onpersoonlijk’, - d.i. natuurlijk in den hoogsten graad, - onbedwongen, eerlijk, zonder kunstmatigen zinbouw is. Hij hoeft zijn toevlucht niet te nemen tot kunstgrepen of goocheltoeren van syntaxis om te zeggen wat hij gevoeld en opgemerkt heeft.

Ja, men heeft gezegd en herhaald dat deze schijver zijn land en zijn volk beleedigde door alleen zijn aandacht te schenken aan de gemeene kanten, aan de brutaliteiten van het leven. Beweerde men niet - en kwam het niet van officieele zijde? - dat hij zijn landgenooten moest haten om ze gestaag te belasteren en te kleineeren. Neen, waarachtig, om die beschuldiging te kunnen uitbrengen moet men de ziel van den schrijver niet voelen, vol meelij en sympathie neergebogen over al diegenen die hij beschrijft. Wij kunnen 't niet genoeg herhalen: Buysse blijft onpartijdig in al wat hij opmerkt. Hij houdt het niet met zijn helden, maar ook zijn woorden druischen niet in tegen al wat zij lieven of haten. Niets heeft Buysse geschreven met

het voorop gezette idee van minachting, en geen woord van goedkeuring kwam hem over de lippen betreffende de daden van zijn helden. Hij geeft wat hij gezien heeft en dat is hem genoeg. Zijn visie van de dingen is niet ondergeschikt aan zijn passies. Hij wil alleen eene zoo juist mogelijke uiting geven van het leven en de zeden van Vlaanderen.

En is het niet in het werk van Buysse dat wij ons volk het volledigste uitgedrukt vinden? Laat anderen meer woordkunstenaar, meer artiest zijn - we weten het wel! - niemand heeft als Buysse op den rand van 't leven gestaan en gezien, met betraande oogen, welke duistere vlammen van miserie en onheil er uit die donkere kolken opslaan. En niemand heeft, uit simpele aangedaanheid, meegesleurd in een storm van echt-menschelijk gevoel, een boek geschreven als *Het Recht van den Sterkste* of *Schoppenboer*. Wat zullen eens, in lateren tijd, tegenover die boeken, trots al hun gebreken, de graftomben van zoovele poëtische zielen miezerig afsteken! De stemmingen en lyrische aandoeningen, rythmisch en on-rythmisch saamgevlochten tot slingers van overgevoeligheid of kransen van vieze mystiekerij, waar emoties van menschenschimmen afwisselen met diegenen van schimmen van menschen, zullen eens, tegenover die boeken, wegsmelten als brooze ijskegels voor 't licht

der zon. Buysse's werk is in het volk geboren, het is een hoogtepunt van volkskracht. Heeft hij den Vlaamschen boer niet gekarakteriseerd? En den man uit het Volk? Enkele zijner typen zijn afschuwelijke individuën, anderen zijn van verschrikkelijke laagheid; weer anderen zijn als onbezoedelde lelies, die slechts, bij mirakel, tusschen zooveel vuilnis kunnen leven. Bijna allen zijn van een mateloos egoïsm en doen denken aan de hebzuchtige boeren van Guy de Maupassant.

Het werk van Buysse stijgt van uit het volk op en gaat recht zijn weg: naar een toekomst die steeds schooner wordt. Buysse is een man die de waarheid zoekt, zijn geloof stelt in de waarheid en zijn vreugd vindt in hare voortdurende betrachting.

II.

De verhalen van Buysse zijn uiterst sober. De schrijver bepaalt zich bij het weergeven van de meest kenschetsende trekken van menschen en dingen; hij beschrijft alleen wat rechtstreeks in verband staat met zijn onderwerp, zich nauwgezet houdend binnen het kader van dit laatste, gestaag en altijd overvloed van bijzonderheden vermijdend. En toch, ofschoon hij alleen belang stelt in de voornaamste feiten die zich

onderling aaneenschakelen, vinden wij niettemin in zijne romans, dank aan een instinctmatig gevoel van vervolg en eenheid, al het golvende, verscheidene, verrassende van het leven.

Men kan de romans van Cyriel Buysse, in twee net-afgeteekende categoriën verdeden: diegenen die handelen over het leven der boeren en de tafereelen uit het burgersleven. In de eerste serie vinden wij drie meesterwerken: *Het Recht van den Sterkste - Schoppenboer* en *Het leven van Rozeke van Dalen*.

Het Recht van den Sterkste, het eerste boek van den schrijver, is van een reusachtige opvatting. Het is een werk van geweldige sterkte, geschreven onder den druk van een ongekende macht. Voortdurend waant men zich aan een afschuwelijke nachtmerrie ten prooi. Nauwelijks is men de lezing begonnen of het grootsch gebaar van den man die dat noodlottig en somber-gekleurd gewrocht heeft aangedurfd neemt u mee en men leest, in één adem, tot het einde toe. Waarlijk, het is een onafweerbare obsessie.

Dat boek is schaamteloos... zooals het leven. En toch, hoe gewaagd ook, nergens vindt men gewilde brutaliteit; het werk blijft van een bloed-warme menschelijkheid. Die eersteling, die geenszins van literaire vooringenomenheid getuigt, is zoo sterk van bouw en gevoel dat men twijfelt of men waarlijk vóor een

debuut staat.

‘Reus, de wenkbrauwen gefronst, staakte schielijk het dansen. Maar 't duurde slechts een oogen blik; hij slaakte, dof, een vloek en zijn beide, grove werkmanshanden om Witte Manse's middel geslagen, mengde hij zich weder met haar in den wilden, beestachtigen drom. Hij had den schoonen, gemoedelijken glimlach gezien, opgevangen, dien Maria Beert, onder het dansen met een boerenzoon, naar Slimke Snoek had gericht. Een steek van jaloezie schoot in zijn hart en plots, met dat vlugge en onberedeneerde beslissingsvermogen, welke 't karakter eener bruut kenschetst, besloot hij dat Maria zijn lief zou worden.

Een vlam schoot uit zijn oog en woest, als ware 't nu Maria zelve, die hij in zijn handen hield, duwde hij Witte Manse enger tegen zijn breede borst.’

Zoo luidt de aanvang van het boek. Vervolgens worden het huwelijk en het intiem leven van Maria met de bruut Reus Balduk beschreven. Al de miseries van het leven eener arme menschenvrouw worden verteld.

En 't is het bestaan van de arme vrouw van Vlaanderen dat beschreven wordt door een man die het van dichtbij heeft gezien. Ik zou hier bladzijden

van ongemeene kleur en heftigheid willen aanhalen, namelijk de vergaderingen van de dorpsbandieten in een slecht-befaamde herberg, hunne strooptochten en, vooral, de nachtelijke vischvangst in den vijver van het Kasteel. Te midden van die gebeurtenissen gaat Maria een akeligen dood te gemoet, na dagen van ellende en ontbering.

Schoppenboer staat in rechtstreeksch verband met *Het Recht van den Sterkste*. Wij vinden er dezelfde nietsweerden terug, maar zij bewegen zich rond de gebroeders Voncke, rijke en gierige boeren. Dat boek heeft dezefde intensiteit als den verschrikkelijken roman van reus Balduk, maar toont zich volmaakter, is met meer evenwicht geschreven.

Op een nacht van onheil staat de hoeve van den ouden Voncke in brand. Onmiddellijk, nog vóor er hulp daagt, beginnen de drie zonen te redden wat te redden blijft. Een hunner wordt afgrijzelijk verminkt. De vader Voncke eischt, op zijn doodsbed, dat zijn drie zonen hem de belofte doen nooit te trouwen, hij wil dat zij te zamen op de hoeve in goede verstandhouding blijven wonen, opdat de schade en het verlies door den brand veroorzaakt, eens hersteld worden.

En de drie zonen, getrouw aan de gedane belofte, scheiden niet. Zij blijven op de hofstee en werken met nog meer drift dan vroeger, tot zich

een plotse verandering in hun leven voordoet. Pol Moeykens, de zoon van hun zuster, komt bij hen inwonen. Zijn vader-weduwenaar is gestorven en de Voncken, die met hun zwager in onverdeeldheid leefden, durven niet anders dan hun neef opnemen, uit vrees dat deze laatste anders zijn ‘moeders paart’ zal vergen. En haat kiemt medeen in hunne harten tegenover den indringer, haat die bij Jan tot waanzin overslaat, wanneer hij ontdekt dat zijn neef betrekkingen heeft met de meid, zijn eigen lief. En als het meisje hem alles bekent, doodt de jaloerscheid in hem heel en al den mensch, om slechts een wraakzuchtig beest over te laten.

Pol Moeykens huwt intusschen een jonge vrouw en blijft op de hoeve wonen. Het is uit vrees met hunnen neef te moeten afrekenen dat de Voncken zulks opnieuw dulden. Piercies, de oudste broer, woont alleen het huwelijksfeest bij; de twee andere gaan in het dorp verbroederen met de nietsweerden die wij in *Het Recht van den Sterkste* leerden kennen. En 's avonds, bij zijn terugkeer naar de hoeve, is het besluit van Jan genomen: hij zal de vrouw van zijnen neef bezitten zooals deze zijn lief heeft gehad. En wij wonen de nauwgezette ontleding bij van het karakter van Jan. De phasen waarvoor zijn wezen gaat zijn aangeduid door zuiver physische feiten. Het boeiende

van den roman berust in de zich-opvolgende gebeurtenissen die ik niet aanhalen kan, maar die allen de gevolgen zijn van de beestachtige passie die de bruut bezielt. Dat alles is van een prachtige schande! Van het wreede durven waarmede sommige gedeelten geschreven zijn zou een klein uittreksel geen juist denkbeeld geven. Het is het roode, lillende vleesch ten prooi aan de genesische woede, tot Jan, op het punt zijn geile wraak te koelen, door Pol Moeykens als een beest met de spade wordt afgemaakt.

Deze twee romans zijn, in Vlaanderen, door de officieele kritiek tamelijk slecht ontvangen geworden. Ook schijnt het mij dat de bewonderaars van Buysse's talent niet op juiste manier die kunst hebben gekenschetst. Het volstaat niet iemand naturalist te noemen en er de namen van Zola en de Maupassant als bewijsvoering nevens te sleuren. De twee voormelde romans zijn, naar mijne meening, de ontleding van een gedeelte onzer samenleving. Wij staan er ver van dat soort boerenroman dat in Vlaanderen is mode geworden, een kunst die sommigen beweren getuigenis te geven van het frisch aanvoelingsvermogen van ons vlaamsch ras, iets wat ik, tusschen haakjes gezegd, niet begrijp. Men spreke hier niet van ethische of esthetische waarde[*]

(*) Om moedwillig misverstand te vermijden, om te beletten, mijn goede etherische dichters, dat men mij verdenke hier het werk van Streuvels te kleineerea, getuige deze noot van mijne bewondering voor den West-Vlaamschen schrijver.

langharige estheten en diaphane mystiekelingen, want dat zijn maar woorden, schering en inslag van uw pieterig literatuurtjespel. Elk der twee genoemde romans is een les van moreele een physische anatomie. Harten zijn er blootgelegd, ledenmaten uiteengesneden. Wij weenen en sidderen: een rilling loopt ons door den rug en ons hart doet pijn. Deze boeken zijn vaststellende verslagen die onze burgerlijke samenleving beschuldigen, trotsche pleitredenen ten voordeele der lijdenden, hevige rekwistoriums tegen de zonde die van boven, van uit de hoogere standen, in de volksklas dringt en waaraan het volk beneden sterft.

En bij deze reeks van boerenromans sluit zich aan: '*Het leven van Rozeke van Dalen*', een der laatst verschenen boeken van Buysse. Het is een roerende geschiedenis dat leven van het schuchtere, ingetogen Rozeke. 't Is een trage levensgang door jaren van zoete hoop en innige illusies, jaren vol reine vreugd en vreedzaam geluk, waarop dan jaren volgen lang van leed en miserie, tot zij, eindelijk, oud en versleten overblijft, vreemd aan 't leven en al wat om haar gebeurt, verwonderd over zichzelve en over de bijblijvende herinneringen aan al wat vroeger mooi en goed was.

Bandversiering van Herman Teirlinck.

III.

Sursum Corda is de eerste roman uit de serie ‘Tafereelen uit het Burgersleven’. Dat boek toont bij zijn auteur een duidelijke neiging naar het socialism; 't is een zijner gebreken, want derwijze werd het te weinig onpersoonlijk. De schrijver vertoont gestadig én zijn haat èn zijn liefde. Ik denk dat, bij het scheppen van Gilbert van der Steen, landelijken bezitter en sociaal-demokraat, de schrijver te veel aan zichzelven heeft gepeinsd. De gedachten van Gilbert over Socialism en Anarchie zijn diegenen van den schrijver zelf. Daarenboven, zekere gedeelten uit het leven van Gilbert zijn niets meer dan autobiografie: het stichten van een tijdschrift, zijn vaarwel aan zijn geboortedorp, waar hij gansch alleen staat, verlaten door zijn vroegere strijdmakkers, bevochten door priesters en katholieke leiders die de boeren tegen hem opruien.

Zeker, deze roman is niet zonder waarde. Het minste werk van Buysse is belangwekkend genoeg om er even bij stil te staan. Hier toch heeft de schrijver te veel uit het oog verloren zijn eigen leerstelsel, dat bestaat in er absoluut geen te hebben en zich te bepalen bij het zien van het leven en de natuur met oogen van een oprecht en simpel mensch om dan weer te geven

wat hij zag: de beelden door de buitenwereld alom ontvouwd.

En Buysse is later nogmaals weergekeerd naar dat soort tendenz-roman met zijn boek: ‘'*n Leeuw van Vlaanderen*,’ zulks na twee andere romans *Mea-Culpa* en *op 't Blauwhuis*, die me wel wat sentimenteel lijken. *Op 't Blauwhuis* is wijd-uit het belangrijkste. Het is een studie over een jong meisje uit de vlaandersche aristokratie. Het werd opgebracht bij een oude tante, in algeheele onwetendheid van het leven en het mysterie der voortplanting. Op zekeren dag gaat de tante een kasteel in vollen buiten bewonen. Al wat het nichtje onwetend bleef zal de natuur haar leeren en, verder, de meiden van den tuinier die met hunne vrijers naar de kermissen gaan. Nieuwsgierig ondervraagt zij alles en iedereen. Zóo leert zij het leven kennen en medeen de liefde.

Dat nietige onderwerp, dat reeds zoo dikwijls is behandeld geworden, heeft de schrijver verbreed en van alledaagschheid gered door een voortdurende originaliteit in détails. Hij geeft ons nieuw-opgemerkte dingen, gebruikt soms verrassende dokumenten bij de schildering van het karakter van het jonge meisje en alzoo verkrijgt het geheel een zekere grootschheid, wijl het verhaal steeds boeiend blijft.

De tendenz-roman: ‘'*n Leeuw van Vlaanderen*’

is insgelijks een soort auto-biografie. Al degenen die eenigszins hebben deelgenomen aan de letterkundige weergeboorte van Vlaanderen, ingeleid door de verschijning van het tijdschrift '*Van Nu en Straks*', waarvan Buysse mederedacteur was, zullen dat gevoelen deelen. Evenals Robert La Croix aan den schrijver zelf herinnert, zijn Chattel, Jehan de Royon, Munk van Zwalm en anderen als zoovele typen waarvan wij de origineelen meenen te herkennen. Ik wil geenszins beweren dat het boek een 'roman à clef' is, maar wil slechts duidelijk maken dat Buysse talrijke persoonlijke opmerkingen heefd gegroepeerd rond eene gebeurtenis die heel ons land heeft bewogen: het kartel der tegenpartijen tegenover de katholieke regeering.

Robert Lacroix, de held van dit boek, de leeuw van Vlaanderen, woont met zijn broeder in een klein dorp. Zonder het te willen, gedreven door de omstandigheden, aangespoord door een eerste redenaars-succes, werpt hij zich in de kristene democratie, ter opbeuring van het proletariaat. Met liefde, met heel zijn ziel ijvert hij voor het goede recht van allen. Hij is een eerlijk politieker, een die zich inbeeldt dat het Parlement de groote renbaan is waar de tragedies van de natie zich afspelen.

En hij wordt volksvertegenwoordiger gekozen.

Maar nauwelijks heeft hij kennis gemaakt met die nieuwe wereld, waarin hij met zooveel hoop en geestdrift getreden is, nauwelijks is hij in betrekking gekomen met al die mooie praters van volksvertegenwoordigers of hij walgt er van. Hij moet weg, kost wat kost, al ware het ten prijze van zijn eigen leven.

'Na een plechtige openings-séance, met groot vertoon van schitterende militaire uniformes en dames-pracht toiletten en waarin niets was gebeurd dan het officieel aanhooren en onvermijdelijk toejuichen eener ellendig banale troonrede, waren de gewone zittingen, in de gewone suffe sleur van 't alledaagsche parlementaire leven aangevangen. En Robert, die werkelijk met een soort eerbied en een gevoel van ernstige verantwoordelijkheid voor de eerste maal zijns levens in 's lands vergaderzaal gekomen was, kon weldra niet sterk genoeg zijn verontwaardige verbazing uiten, naarmate hij gewaar werd hoe het daar toeging. Zoo'n opgeraapte bende, zoo'n totaal gebrek aan prestige, zoo'n slordigheid in taal, in kleeding en in houding, zoo'n laf wanordelijke boel had hij zich nooit in de verste verte kunnen of durven voorstellen.'

Robert kan in dat midden niet langer vertoeven.

Hij voelt er zich als in een graf gemetseld, ver van 't leven. Hij moet weg, want hij voelt dat zijn kracht, zijn drift, zijn oprechtheid zelfs ten ondergaan. Hij biedt zijn ontslag aan en niets kan zijn besluit veranderen, noch het smeeken van den vader zijner verloofde, den leider van de Kristene demokraten, noch de tranen zijner beminde. Hij wil niet meer weerkeeren in een midden van knechtenvolk, dat, met de grootste onbedachtheid, gewetenloos, te midden van de algemeene onoplettendheid, de belangen van het volk bespreekt, wetten aaneenflanst en besluiten stemt waarvan het de gevolgen, zoowel voor de arbeiders als voor het kapitaal, niet beseffen kan. Een enkele proefneming is hem genoeg.

Robert keert naar zijn dorp terug, waar hij het goede doet zooveel het in zijn macht ligt. Gansch alleen wijdt hij zich aan de zedelijke en stoffelijke opbeuring der werkers. Zijne verloofde is hem gevolgd, en beiden vinden het geluk in hunne dagelijksche doening.

Maar eens - de opstand woedt, de fabrieken staan in brand en de kasteelen in de omliggende dorpen worden geplunderd, - komt Chattel, zijn oude vriend, zijn vroegere strijdmakker hem opzoeken, aan het hoofd eener bende werklieden. Men verlangt dat de leeuw van Vlaanderen zich aan het hoofd

van den opstand zou stellen... Robert weigert... En wijl de bende wegtrekt, en men in de verte de revolverschoten der opstandelingen en de salvo's van het leger hoort, wijl overal kreten van opstanding weerklinken en de einder als een zee van vuur is, zegt hem zijne vrouw Ghislaine, vol liefde en meelijden:

- ‘O liefste, wat zullen wij nu nog oneindig veel meer goed moeten stichten dan vroeger, om een deel van al het kwade dat vandaag gepleegd wordt te herstellen’.

Op dien roman volgde *Daarna*, een prachtig werk, geschreven in nerveuse taal. De geschiedenis speelt in de pseudo-aristokratische middens van Vlaandrenland; de schrijver wijst er op de sociale ziekten die er woekeren.

Indien de dochters uit het volk, als zoovele slachtoffers, in de prostitutie ten ondergaan, hier valt men door dommen hoogmoed, door ontreddering van het zenuwstel, in den echtbreuk; en hier, zoowel als daar, is het schande en ellende die er uit voortvloeien. En 't is de opvoeding die er, in eerste plaats, schuld aan heeft, en dan het leven zelf met zijn conventioneele leugens, zijn mondaine vermaken, zijn behoefte aan luxus. Alfred Melville, zoon van een groot nijveraar, is een beroemd schilder. Hij huwt een meisje van den

grooten adel. En die uitgelezen natuur, gansch opgaande in hoogere betrachtingen van den geest, hoopt dat zijn jonge, mooie vrouw, die hij enkel uit liefde huwde, eens zijn kunst zal begrijpen en liefhebben zooals hijzelf. Hij wenscht zulks alleen en verwaarloost, ondertusschen, van de eerste dagen af, een afdoenden invloed op zijn vrouw uit te oefenen. Hij kneedt die jonge hersens niet naar zijn verlangen, hij vervormt dat jonge verstand niet in overeenstemming met zijne ziel. Van de eerste dagen af is hij verloren. De vrouw neemt de bovenhand. Zij zoekt de vreugd en dwingt hem in hare vermaken te deelen. Hij geeft toe, uit liefde... Dan ergert hij zich, maar, weer kalmer geworden, meer gelaten, voldoet hij aan al hare grillen... En de echtbreuk komt, stil en zeker, zegevierend met al hare gevolgen, twee menschenlevens vernietigend...

'*Daarna*' is een der mooiste romans in onze taal geschreven. Op fouten, die ontstemmend werken, als de fransche dialoog op sommige plaatsen, wat geenszins noodig is, wil ik niet wijzen. Het is een boek waarvan de pijnlijke emotie hart en ziel overweldigt.

En nu, in de laatste jaren, schonk Cyriel Buysse ons, met *Het Leven van Rozeke van Dalen*, dat ik hierboven besprak, de drie meesterwerken: *'t Bolleken, Het Volle Leven* en *Het Ezelken*. Hier, wat vroeger niet

altijd het geval was, heeft de schrijver meesterschap over de taal gekregen. Maar wie spreekt daarvan, wie blijft bij die kleinigheden steken - in den tijd zullen zij van weinig belang blijken - na het echt-menschelijk gevoelde in die drie stille tragediëen, na al de pijnlijke werkelijkheid die er weergegeven is, soms krijtsend, dan weer met zachtere schakeeringen, of met gezonden humor. En boeiender wordt gestadig het werk van Buysse, door de comische toestanden waaraan hij meer en meer zijn aandacht schenkt, zonder in het minste te schaden aan 't stil verloop van ‘le tragique quotidien’ dat hij inbeeldt. Een tragedie is wel het leven van Vital Dubois in *'t Bolleken*. Na een liefdesontgoocheling, trouwt hij beneden zijn stand en vindt den dood, evenals zijn oom, door den drank en de vrouwen. Een stille tragedie eveneens het leven van Odon Dudemaine uit *Het Volle Leven*, die willoos vastgroeit, elken dag meer en meer, in een alles verdoovend zinnenleven, verliezend, te midden van zijn maatschappelijk verval, alle fierheid en eigenliefde. Een tragedie zelfs de leuke geschiedenis van ‘*het Ezelken*’ die oude kween, zuster van den pastoor, die haar broeder verlaat, uit jaloerschheid op de meid en bij een rijke kwezel gaat inwonen. Beiden leven een gek, onzinnig leven; benauwd en bevreesd voor den man weren ze van zich af al wat, bij

wezens en dingen, van ver of nabij, het geslachtsleven raakt. En tintelend van geest is dat laatste boek: fijn... Niemand die er aanstoot kan vinden.

Mogen andersdenkenden, andersvoelenden, wier grootheid juist anders is omdat zij zich niet, zooals Buysse, naar de werkelijkheid nederneigen, maar zich keeren naar het onstoffelijk leven, en er vinden klare stemmingen en hoog-laaiende bewustheden, wat, ten slotte, ook werkelijkheden zijn, eens met liefde - wat wij toch voor hun werk gevoelen - de oogen keeren naar dezen werker met zijn innig gevoel van de schrijnende realiteit. Hij ook heeft voor Vlaanderen, voor ons volk gewerkt. En wij, Vlamingen, spreken zoo graag over ‘ons Vlaanderen’ en ‘ons Volk’. Of zijn dat maar woorden waarmede wij telkens de gedachte aan ons zelven verbergen? Ik voorzeg hier: een tijd zal komen dat men vooral naar schrijvers als Buysse grijpen zal, om zich een gedachte te vormen van het maatschappelijk bestaan en huiselijk leven van den levenstijd die is.

IV.

Cyriel Buysse gaf talrijke novellenbundels uit, o.a. *Wroeging, Te Lande, Uit Vlaanderen, Van arme Menschen, Langs Lei en Schelde, Lente, In de Natuur* en *'k Herinner mij*. Wij vinden er menig meester-

werkje tragisch geschreven, ofwel met humor verteld. Overal zijn het verrassingen: Zoó de *Pokken* waarin een boerenfamilie, die weigert zich te laten inenten, beschreven wordt met fijne ironie. Dan *Een Levensdroom, De Pypelingskens, Het Paard*, een kleine vertelling die, door zijn soberheid, aan het beste der russische schrijvers doet denken of *De Doop* en *De Baanwachter*, vertellingen waarvan men slechts een evenwaarde bij Guy de Maupassant, de verteller bij uitnemendheid! vinden zal.

Maar vooral dient vermeld: *De Biezenstekker*, een der beste novellen van onze vlaamsche literatuur. Het is de uitbeelding van het kleine, ellendige leven van een bastaardkind, Julken, geboren uit de plichtige betrekkingen van Cloet's wijf met Rosten Tjeef. Op een avond komt Cloet uit de gevangenis terug en, niet zoodra heeft hij den misstap van zijn vrouw bemerkt, of hij begint haar ongenadig af te ranselen. De buren komen toegesneld en ook Rosten Tjeef, de voornaamste getuige in zijn laatste proces. En Cloet, die Rosten Tjeef een messteek toebrengt, wordt opnieuw naar de gevangenis gevoerd. Wanneer hij terugkeert verandert hij van levenswijze. Hij spreekt niet meer met zijn vrouw, richt het woord tot niemand meer. Hij slaapt alleen en, binst den dag, bewerkt hij een lapje grond, dat hem juist genoeg opbrengt om niet van honger te

sterven. En tragische gebeurtenissen volgen. Zij worden geschilderd tot aan den dood van den bastaard. Eens zelfs heeft de vrouw getracht den kleine onder de dekens van zijn bedje te stikken. Als hij eindelijk sterft, helpt Cloet den onschuldige lijken. Daarna, als alles is volbracht en hij naar bed gaat, wordt hij door zijn vrouw opgevolgd:

Mijnheer de pastoor heeft het mij aldus bevolen, zegt zij. -

'Hij zei geen woord, maar zag haar aan en eene zonderlinge vlam schoot uit zijn grijze oogen. Krachtig ademend deed hij zijn kleeren uit en toen hij in zijn hemd stond boog hij neer en nam den nachtpot van onder 't bed. Groot en struisch gebogen en vierkant van schouders en 't hemd, boven de breede rugbladeren, door twee ronde, zwartachtige zweetvlekken bezoedeld, keerde hij haar den rug toe. Haar japon viel neer, zij kroop onder de grauwe sargen; en toen hij, na eenige stonden onbewegelijkheid nederboog en den nachtpot terug onder het bed schoof, blies zij het lampje uit. Alles werd pikdonker. Cloet al tastend, kroop in 't bed en, voor de eerste maal sedert zes jaren, sliep hij met zijne vrouw.'

Ik kan niet nalaten hier de meerling van Emm. de Bom (1895) over deze 'formidabele creatie' van Cloet

neer te schrijven:

De stemming is overal tragisch; de woorden, in hun eenvoud, gaan zwaar van fatale dreiging, als voelde men zich, bij elken dreunslag, nader komen tot de catastrophe; min eenige verslenste uitdrukkingen, die nog letterkundig zijn, is er geen enkel woord te veel of te weinig; het geheel staat ferm op zijn pooten, en, al blijft het dicht bij de natuur, het reikt er toch boven, door de kracht van het onuitgesproken hoog meelijden en zijn vaste saamgedrongenheid: het is een massief stuk leven. Achter deze bladzijden ziet men een groot, sterk man zich buigen tot de Ellende, in een simpel gebaar. En dan dit doods-poëma van den biezenstekker!

Ik vind zelfs in Holland, onder de rijke generatie van '80, geen, zelfs van Deyssel niet, die vermocht, uit puur-eenvoudige aangedaanheid, zulk een drama zoo maar neer te schrijven, zonder een zweem van aanstellerij. God! zou Buysse hierin de echte mooie groote volkskunst voorbereid hebben, die men eenmaal, na het uitsintelen van al ons dilitantisme, van al ons gecompliceerd gescharrel, ons waanwijs gefilosofeer, onze precore behendigheid en onze manie alles alleen door 't intellect te zien, zal zien dagen als de... gemeenschapskunst, pardon! de zuivere hooggoede kunst van gisteren, van nu en van mor-

gen? O mevrienden, herleest eens *De Biezenstekker* na de mystische drama's en gedichten van talentrijke jongeren van heden...

V.

Enkele woorden nog over den tooneelschrijver, want Buysse heeft alle genres aangedurfd. Ongeveer vijftien jaar geleden speelde men van hem, op den Vlaamschen Schouwburg van Gent, een klein stuk zonder de minste intrigue; *De Plaatsvervangende Vrederechter*. Het was een goed-geobserveerd stuk leven, dat een degelijk succes oogstte bij het publiek.

Sindsdien heeft hij, door een behoefte aan breedheid, zijn gezichtsveld vergroot en meerdere tooneelstukken geschreven o.a.: *Driekoningenavond* - *Landverhuizers* en *Het Gezin van Paemel*. Op dit laatste stuk wil ik vooral de aandacht vestigen. Het is het meesterstuk onzer vlaamsche tooneelliteratuur. Het onderwerp is eenvoudig: de ellende van een boerengezin. De oudjes van Paemel zijn twee arme stumpers met beperkt verstand, geloovig, onderworpen en haast

gelukkig met hun lot. De kinderen, daarentegen, zijn opstandelingen en worden er ongelukkiger door. Het noodlot achtervolgt hen met des te meer woede. Werkstakingen breken uit en de militairen worden opgeroepen. Een der zonen, die soldaat is, vlucht en vertrekt naar Amerika, om niet op het volk te moeten schieten; een andere wordt aangehouden en veroordeeld voor opstand tegen de gewapende macht. De mizeries der familie zijn daarmee nog niet ten eind: de derde zoon sterft en een der dochters, die op het Kasteel dient, wordt door den jongen baron bedrogen en weggejaagd door haar meesters, zoodra hare zwangerschap wordt opgemerkt; de andere dochter trouwt met Marco, den wildstrooper, die een jachtwachter doodt. En ten slotte, na een leven van pijnlijk zwoegen en ontberen, moeten de oudjes de hoeve verlaten... Arm en versleten zullen zij nergens meer een boerderijtje vinden. En het stuk eindigt met het afscheid van den tweeden zoon aan zijne ouders. Hij is uit de gevangenis weergekeerd en gaat zijn broeder in Amerika vervoegen. Ongeloovig, maar diep ontroerd ontvangt hij, als supreem aandenken, den zegen zijner moeder, het hart gebroken, vol haat voor de rijken der aarde... En in de verte dreunen kanonschoten... Op het dorp wordt het huwelijk gevierd van den jongen baron, den verleider zijner zuster.

VI.

Dit als besluit:

Cyriel Buysse is kop en top een vlaamsche natuur, een uitgelezen temperament, gezond, sterk-geëquilibreerd, hoekig en bloedrijk: een schrijver van ras. Indien zijn werk invloed onderging van de Fransche naturalisten, het heeft steeds toegenomen in innige oorspronkelijkheid, die er, van den beginne af, reeds te bespeuren was. Al wat hij voortbrengt draagt het stempel van ongewone mannelijkheid. In zijn minst gelukte bladzijden ligt nog een physische kracht die wij gestadig voelen en waarom wij hem liefhebben.

Buysse is steeds in volle scheppingskracht; zijn laatste boeken vertoonen een meer volledige rijpheid. Met persoonlijk accent gaat hij voort ons maatschappelijk leven te beelden, zoowel het leven der laagste volksklassen als datgene der hoogere standen. Hij doet het met liefde voor de waarheid. In de waarheid stelt hij zijn geloof en zijn vreugd. De waarheid blijft zijn eenige, eerlijke, oprechte betrachting.

VICTOR DE MEIJERE.

CYRIEL BUYSSE
DE LITERAIRE LEEUW VAN VLAANDEREN
Caricatuur van TON VAN TAST.

Enkwest over Cyriel Buysse

I. Uit Vlaanderen

A. Vermeylen.

Ik ben blij, dat U me in de gelegenheid stelt om voor Buysse zijn werk te getuigen. Juist omdat ik vroeger wel eens bezwaren had tegen niet-literaire daden van den mensch, is 't me thans een genoegen, van ganscher harte, hulde aan den schrijver te mogen brengen. Het spijt me alleen, dat ik te weinig tijd heb, om in 't breede van mijn bewondering te vertellen, en nog minder, om het bondig te doen. Is 't overigens wel noodig? Buiten de lezers, die Buysse moedwillig het tegendeel vragen van wat hij geven kan, of oordeelen naar andere dan literaire beginselen, betwijfelt wel niemand, dat de deken onzer jonge Vlaamsche literatuur een van haar allerstevigste krachten blijft?

Frans Verschoren.

Cyriel Buysse!....

Een kranige, stoere Vlaming, oer-krachtig, die daar gegroeid staat, te midden van den modernen letterkundigen wasdom, als een kloeke eik, hoogstammig, recht-op, knoestig en fier, steeds verder strekkend zijn diepe wortels, zijn alom sprietelende vezels,

die het voedende, warm-welige sap van den veien Vlaamschen moedergrond opwaarts voeren; als een machtige eik, steeds uitbreidend daar hoog in de lucht zijn weelderige kruin, fel-gearmd, rijk getwijgd en bebladerd, waar de Vlaamsche lucht om waait, waar de wijde hemel zich over koepelt, met zijn mooie, roerende tinten en verven.

Cyriel Buysse!.... Ik groet U met eerbied en ontzag.

Lier.

Fernand Toussaint van Boelaere.

Gaarne voeg ik mij bescheiden bij hen, die den kunstenaar Cyriel Buysse thans vieren!

...De kracht van een boog, naar ik meen, wordt gemeten aan den afstand waarover draagt de kundigst afgeschoten pijl; aan het doordringingsvermogen, dat het schicht bezit; en aan het aantal schotten die 't wapen, zonder te begeven, afschieten kan.

Deze wijze van waarde-bepalen kan ook worden aangewend voor den kunstenaar. Zijn voortreffelijkste praestatie wijst aan welke hoogte hij berelken kàn of kon: - en dit is, naar mijn oordeel, bij de waardeering nog het voornaamste element: want boven den kunstenaar geldt zijn werk; - de diepte en de duurzaamheid van den invloed, die 't werk op den goeden lezer oefent, geeft de maat aan van 't penetratie-vermogen dat het bezit; en een - soms óverschatte - blijk-van-kracht wordt gegeven door ‘een’ aardig getal *volumina*, door den kunstenaar ter wereld gebracht.

Talrijke boeken heeft de heer Buysse al laten verschijnen: hij is wat men noemt een vruchtbaar auteur; en van verzwak-

king - geen spoor! Ik acht hem hoog. - Daarbij heeft hij enthoesiaste bewonderaars: een hunner heeft hem onlangs den evenknie van Gezelle genoemd. Zelfs ging hij verder: hij stelde den prozateur boven den dichter. Aan zulke radikale oordeelvellingen heb ik vreugde en genot! En mocht men ze zelfs voor overdreven houden, zij strekken ongetwijfeld den schrijver dien ze gelden, tot eer - evenzeer als de innige dank, dien een meer ingetogen lezer, als een geur weet te verspreiden om den kunstenaar, die hem ‘a thing of beauty’ te genieten schonk.

Ik heb van een prozastukje van den heer Buysse, in de eerste serie van ‘*Van Nu en Straks*’ verschenen, een bizonder levende herinnering behouden, zoo zeer trof het mij, toen ik 't in dat tijdschrift, bij zijn publicatie las. Deze herinnering heeft me nochtans meer dan éen teleurstelling bezorgd, want niet altijd kon ik mij, bij het lezen van later werk, weêrhouden het nieuwe met het in 't geheugen voort-levende vroegere te vergelijken, en niet immer, kon ik me dan vrij houden van 't gevoel, dat het gelezene wel Buysse onwaardig kon zijn. Maar vèel, daarentegen, heb ik van Buysse's arbeid genoten. ‘Schoppenboer, Lente, 'k Herinner mij’ wat bezorgde mij de kennis-making met die mooie boeken, de langzaam intredende en kalm bedrijvige zekerheid: een ‘joy for ever’ rijker te zijn. Deze werken - en niet deze alléen - geven ons schoonheid te genieten, die haar eigen karakter heeft: de schoonheid der vertelkunst. De heer Buysse vertelt niet om ‘schoonheid’ te scheppen; het ‘is hem geen doel’; schoonheid is hem een middel, dat middel wendt hij aan om ‘beter’ te vertellen. Buevr sse is een verteller. Vlaanderen telt vele vertellers, maar geen is er zóo rijk als hij. En ik voeg me dan ook gaarne, dankbaar om al 't reeds genotene, bij hen die aan dezen rijke wenschen hulde te brengen.

Maurits Sabbe.

Roemen anderen onder Buysse's groote en talrijke schrijversdeugden zijn eerlijk uitbeelden van Vlaamsch landelijk leven, - zijn kleurrijk schilderen van het Leie- en Scheldeland, - zijn onbevooroordeeld oplichten van den huichelsluier, die allerlei ellende naar ziel en geest en lichaam verbergt, - zijn breed altruïsme, - zijn realistischen humor, die uit het geschilderde leven zelf opstraalt, - en verdere gaven meer, - mij is hij het liefst om zijne zeldzame vertellerskunst. Steeds *heeft* hij wat boeiends, pittigs, belangwekkends te vertellen, en steeds vertelt hij meesterlijk, recht op het doel af, zonder tasten noch aarzelen. zonder lanterfanten noch peuteren aan details onderweg. Bij Buysse niets van die decadente zucht om alles te zeggen. Hij wekt bij den lezer steeds het behaaglijk gevoel op, dat hij hem met zekere hand leidt, waarheen hij komen moet, en de lezer vertrouwt in hem, zèker dat hij geen ontgoocheling te gemoet gaat. Buysse is van het geslacht der groote vertellers.

Hugo van Walden.

Uit mijne lezingen is me bijgebleven, dat Cyriel Buysse en Maurice Maeterlinck samen groote wandelingen per auto door Vlaanderen en elders ondernamen.

'k Keer en herkeer dit in mijne gepeinzen als een geestige herinnering. Welhoe, de onstuimige, drieste borstelaar van '*Het Recht van den Sterksten*' en de zoo van alle stof opgeklaarde, vrome denker van '*le Tresor des Humbles*', sterk, trouwe vrienden! Kwaadwilligen mogen mompelen: 'Fransche invloed';

welmeenende vaderlanders betoogen: ‘'t Zijn immers twee Vlamingen!’; of de reden berustte heel eenvoudig op het simpelste toeval; ik, wensch het niet verder te verklaren en dweep dolgraag met de gedachte, dat ééne kunstliefde ze samenvoerde.

Vinden we immers, hoe verscheiden ook uitgewerkt, in beiden zelfde eigenschappen, even vast is hun stijl, even kloek hun samenstelling, beiden twee dramatische temperamenten.

Ik stel Cyriel Buysse graag naast Guy de Maupassant. Het zonder leuteren en peuteren, fiksche en rake van den eersten slag neerzetten, het vlugge conterfeiten uit een stuk en van kop tot teen, in een woord de vaste bouw, ziedaar wat mij voor den ‘Vlaamschen’ kunstenaar Cyriel Buysse in laaiende bewondering slaat.

Paul Kenis.

Cyriel Buysse is van onze vlaamsche schrijvers misschien de eenige die het vermag een roman op te bouwen, die met zwaren hamer het geraamte stevig, harmonisch ineen kan drijven, en een roman blijft nog immer het criterium van alle literatair prozawerk. Er ligt in zijn werk een gezonde, sappige humor die er in onze letteren maar al te zeer ontbreekt; het omvat gansch het vlaamsche volk, zoowel boeren als landsheeren, zoowel burgers als fabriekwerkers.

Dat alles hebben wij, jongeren, van Buysse te leeren, en toch vermoed ik dat zijn invloed niet zoo groot zal zijn als men het wel had mogen verwachten. Nevens het enge naturalisme waarin hij zich heeft opgesloten schijnt het jonge geslacht andere

richtingen in te slaan aan wier keerpunten romantiek en idealisme weer krachtig op bloeien.

Maar toch! naturalisme, idealisme, neo-romantisme? Neen, er zijn geene *ismen;* er zijn slechts kunstenaars met meer of minder talent, en wie twijfelt aan het talent van een Cyriel Buysse?

R. de Cneudt.

Het is een verheugend feit dat eindelijk de onverschilligheid der Vlamingen tegenover hun eersten romanschrijver bezig is in waardeering te veranderen. Beter laat dan nooit, al is 't bedroevend dat een auteur van het talent van Cyriel Buysse eerst dán door zijn volk en door de intellectueelen ontdekt wordt, als hij reeds een gansch leven van onverpoosde productie achter den rug heeft. Zoo ooit een hulde verdiend is in dezen tijd dat men bezig is alle goden, halve goden en mindere geesten van onze literatuur uit het zand der vergetelheid op te delven, dan is het wel deze aan den schrijver van zoo menig sappig boek, waaronder veel werk, dat blijven zal. Ik vind Buysse een gansch aparte figuur in onze letterkunde, zeker niet begaafd met de wonderbare stijlvirtuositeit van een Couperus, maar kwistig leggend in zijn taal dat warm- bloedige en levend-frissche, dat spontaan-gevoelde en raak-weergegevene, dat den echten Vlaming kenmerkt, en hem tot onzen allereersten en aangenaamsten verteller maakt, terwijl zijn realistische levensvisie, eenzijdig-ruw in zijn eerste werk, vooral in zijn laatste boeken - de meest voldragen - breeder, klaarder en schooner, met een niet onaardig romantisch tintje, gansch het leven der menschen omvat en, vermilderd door fijn en diep gevoel, een groote liefde voor de natuur en een gezonden

humor, het echte leven te benaderen weet. Ik wenschte Cyriel Buysse, - die, dit terloops, bewezen heeft hoe een schrijver van talent in alle maatschappelijke standen boeiende stof vinden kan voor zijn werk, - te kenschetsen, al lijkt het, nuchter beschouwd, op een bijeenvoeging van tegen elkaar indruischende begrippen, als de kinderlijk-naïeve, fijngevoelende, romantische realist uit onze literatuur. Het verheugt me zeer dat hij hartelijk zal gefeest worden, al hadde ik gaarne die hulde meer algemeen gezien en voor iedereen bereikbaar.

Emmanuel de Bom.

CYRIEL BUYSSE is een ouwe-vriend van me, en in 1895 mocht ik het hem in het weekblad *De Kroniek* al zeggen. Ik verheug me in zijn prachtige vruchtbaarheid, in den bloei van novellistiek dien hij sedertdien aan onze letteren heeft geschonken. Ik sluit me aan bij de hulde die den literator gebracht wordt, en van ganscher harte.

Ja, Cyriel Buysse is een buitengewoon knap verteller. Die gave dankt hij grootendeels aan zijn nuchteren kijk op 't leven. Buysse ziet de dingen onverschrokken in 't gezicht, en schrijft dat zóo maar, zonder er veel komplimenten over te maken, neer op 't papier. Hij is geen stylist, hij schrijft, zorgeloos, een dikwijls conventioneele, on-vlaamsche, internationale taal. Om taalschoonheid en muziek heeft hij zich bijkans, geloof ik, nooit het hoofd gebroken, ‘Hoe ge 't vlugst en 't verstaanbaarst uitdrukt wat ge te vertellen hebt’ is zijn wellicht wat al te beknopte, Amerikaansch-zakelijke, literaire Credo. Hij is niet erg complex in zijn literaire opvattingen. Zijn geluk is: te kunnen zien, op te werken, en te vertellen, te vertellen! Niemand vertelt beter, leuker,

sappiger dan hij. Tegenover zijn onderwerp staat hij zonder bijzondere genegenheid of vooringenomenheid, evenmin als met antipathie of afkeer. Hij is een objectief schrijver, ook een geboren schrijver, die het schrijven niet laten kan. Een mannelijksterke drift, door iets als 't zakelijke gezond-verstand van een gezeten burger beheerscht, drijft hem tot zijn werk. ‘Hij moet een vleeschelijk genot hebben van 't schrijven’, schreef ik vroeger. Ik zou er nu bijvoegen: het schrijven moet hem ‘een vleeschelijke behoefte’ zijn.

Gelukkige natuur. En dat die drang altijd bevredigd kon worden, ziedaar een ànder geluk. Met Streuvels - dien anderen ‘Kerl, in dem wir uns freuen’, met wien hij in omtrent alle opzichten verschilt naar scheppend taalvermogen, naar dieper wezen en geaardheid, naar de algemeene geestessfeer waarin hij ademt, - met Streuvels is Buysse onze eenige ‘schrijver’ die àldoor schrijven kàn... Het is bewonderenswaardig.

Onder alle Vlamingen heeft Buysse nóg iets aparts, iets van hèm alleen: hij is onze éenige globe-trotter, de Vlaming die wellicht 't meest van onze aarde heeft gezien. Telkens ik hem ontmoette, indertijd - 'k spreek van de jaren 1890 à '94 - kwam hij van... Amerika. Daar heb ik altijd een geweldige, maar stil verdoken bewondering voor in me voelen opwellen, ik die op een bureau moest zitten, nagenoeg heel den dag, de mooiste uren van mijn jonge leven...

Van dat ‘Amerikaansche’ is er in Buysse toch wel iets blijven hangen. Daar is bijv. een ‘fijnheid van den geest’ die hij niet vermoedt, en waar hij, vrees ik, altijd buiten zal blijven. Zijn geest-looze uitvallen tegen de Vlamingen, zijn schamper schrijven aan ‘l'Etoile Beige’ indertijd, waarin hij van onze taal sprak zooals geen jongen van zijn oeder, zooals geen schrijver van

zijn geliefd instrument, màg spreken... dat alles noem ik ‘Amerikaansch’. Toen Buysse onlangs ‘zijn kop’ opeischte in het tien jaar vroeger verschenen, zoo gul-parochiale en argelooze boek van pastor Verriest, toen dacht ik: Buysse heeft zijn hoofd verloren, inderdaad... Neen, dat was niet Vláámsch, dat was ‘Amerikaansch’, en inderdaad een beetje onfijn van Buysse. Dat had hij moeten laten...

Maar wat hij m.i. *niet* had moeten laten: hij had, toen ‘zijn vriend Maeterlinck’ in 1902, meen ik, dat schimpend artikel in *Le Figaro* schreef tegen onzen nationalen strijd, toen had Buysse moeten opstaan, zijn vriend flink terechtwijzen en (hij, die heel aardig Fransch schrijft) een ‘premier Paris’ wijden in de *Figaro* aan den herwordingsstrijd en aan het verjongde geestelijke leven van zijn land! Maar Buysse was vervreemd van ons - hij heeft trouwens een zeer beperkt begrip van *solidariteit* -, hij heeft zich jaren lang moedwillig van ons verwijderd, en daarom (en ook misschien omdat een domme academische critiek hem niet begrijpen kón) dàarom hokte hij in zijn hoekje en mokte. - Wat hem niet belette - en hier bewonder ik weder, ondanks àlles - een stapel kostelijke boeken te schrijven...

Dit mocht wel eens open en vrank gezegd worden, al klinkt dit zeggen nu niet bepaald als een feestelijk toost, maar ik kon me niet weerhouden om, naast wat ik in Buysse bewonder, ook uit te spreken wat mij, en velen met mij, in hem vaak pijn heeft gedaan en ontstemd. Heeft Buysse als mensch zijn schaduwzijden - (‘de menschen missen, en zij missen dikwijls’ leerden wij in onze prille jeugd) - het neemt niet weg, dat wij den knappen literator, den in vele opzichten onvergelijkelijken novellist in hem gaarne huldigen.

Ik bewonder nog altijd even sterk als eertijds den schrijver

van *den Biezenstekker* en van *de Wraak van Permentier*. Ik erken het ruige meesterschap van den naturalist in *het Recht van den Sterkste* en in *Schoppenboer*. Ik jeun me aan al zijn kostelijke vertellingen over de boeren-doening uit zijn Oost-Vlaanderen. Daar is een trillende menschelijkheid in die me pakt. En de dwaze tronies die hij conterfeit, zijn vertelkunst weeft er een verteedering om. Alleen Buysse's taal, die vorm-looze taal, die neutraal langs al dat bloeiende leven vloeit....

Maar, - en dit is de moraal dezer fabel - als men Cyriel Buysse op zijn zonden indachtig maakt, zal hij altijd een treffelijk antwoord klaar hebben: met het hem eigen onvertogen, baksteenroode gezicht zal hij u laten spreken, en u dan kalmpjes wijzen op dien stapel boeken, dààr, die hij ‘zoo maar’ heeft neergeschreven, en waarvan er zeker een vijftal tot het beste behooren dat wij in onze nationale literatuur hebben aan te toonen. Dàt zal men inderdaad onthouden, als ‘al de rest’ vergeten is...

24 Maart 1911.

Edmond van Offel.

Ik houd van 't werk van Cyriel Buysse - van zijn beste werk - om de *waarheid* die het, gul en vrank, belicht. Het is 't schoonste pogen van Buysse: wáar te zijn. Niets méer, niets minder. Hij is de oplettende toeschouwer van een wereld waarvan 't komedie-spel hem vermaakt en boeit en begeestert, en wat zijne oogen direkt zien, wat zijne ooren direkt beluisteren, dat wil hij mededeelen. Dat wil hij mededeelen, denkend dat het anderen een vreugde zijn zal, zooals 't hem een vreugde was wèer een uitzicht te ontwaren van dat wondere leven, ons eigen menschenleven.

Het is het plezier van te kunnen vertellen een mêegeleefde gebeurtenis, een door hem zelf bestatigd feit dat hem naar de pen doet grijpen.

Hij schrijft niet om te *schrijven*, maar om te vertellen hetgeen hij zag gebeuren. Hij schrijft niet om ‘mooi’ te schrijven en zijne taal klinkt dan ook niet ‘mooi’ en heeft den zwier niet noch den statigen maatslag van... model-proza. Hij is de man niet die zich voor zijn inktpot en maagdelijk blank papier neerzet, zich afvragend: - wat ga ik nu schrijven? - zooals, 't blijkt uit véel werk onzer jonge literatuur, menige letter-kundige dat doet. - Onze jonge schrijvers, in 't algemeen, kunnen 't nog al *mooi* zéggen, maar, ge ziet het hun al te zeer aan: - zij hebben niets te zeggen...

Nu, Buysse heeft veel te zeggen, omdat hij veel *gezien* heeft, omdat hij veel, *door eigen oogen*, zien kán. De macht van 't leven, met zijn oneindigheid van wisselingen waarvan elke der millioenen bijzonderheden hare eigen kostbaarheid bezit overstelpt hem; en wat zijne nijvere kunstenaarszinnen er inoogsten is méer, men voelt het, dan hij ons, in uitgebeelden vorm, immer zal kunnen geven.

Wat hij zág, hij wil 't niet verbloemen, niet verdedigen, niet verschoonen, niet verlagen; hij heeft noch vooringenomenheid noch toegevendheid. Buysse wil - en dat is hij in zijn beste werk - vooral *wáar* zijn.

Firmin van Hecke

Ik houd van Cyriel Buysse's boeken, omdat ik er de deining van 't volle leven in gewaar wordt, met het licht erboren, of de

treurnis der overtrokkene dagen. Wanneer ik de personnagen van een ander onzer schrijvers, dan nog van een der beste, voor mijn geest roep, is 't mij altijd alsof hij die in zijn boeken gezet heeft, gelijk ik, in mijn kinderjaren, een mijner geburen gesnedene figuurtjes, binnen de wanden eener flesch, door den hals, zag thoope brengen, stukje voor stukje: dat kan heel kunstig zijn, maar groote kunst?

Met Buysse gaat het er anders toe. Bij hem zijn 't menschen die optreden, menschen met lichaam en ziel, en zenuwen: deze laatste nu en dan niet heel fijn, 't is waar, maar wat wilt ge? Buysse's scheppingen volgroeien nu meestal in hem onder de gedaante van vlaamsche dorpelingen, en Buysse, vlaming ook nochtans en daarbij geestes-aristocraat, is te eerlijk kunstenaar om hun sierlijker kleeren om de lenden te hangen dan hun alledaagsche. Men heeft het hem wel eens ten kwade geduid, geloof ik, en 't is daarom ook dat zeker hoogeschoolmeester, die criticus speelt, voor kwezels en kostschoolmufjes waarschijnlijk, er zijn deun in vindt dat Buysse's boeken, in Vlaanderen, betrekkelijk weinig worden gelezen...

Mag ik U een raad, Mijnheer Buysse?

Houd op boeken te schrijven, waarachter wij eene ziel vermoeden, die met eene niet al te bijtende ironie tempert het medelijden in haar opwellend als kunstenaars-drang er haar toe noopt het geestelijk-verachterd gedoe onzer dorpswroeters uit te beelden; houd op in uw werken den soms zuren wind der waarheid over vlaamsche natuur en vlaamsche zeden te doen waaien; en doe ne keer gelijk wijlen Zenaïde Fleuriot in Frankrijk, Kanonik Smidt in Duitschland en thans aan den oever der Schelde Louisa Duvkers: schrijf boeken voor de Jeugd.

A. de Ridder.

Voor Buysse moet deze viering een schoon oogenblik zijn, zoo veel te meer daar deze auteur - om redenen die met de zuivere kunst weinig gemeens hebben - niet altijd in Vlaanderen de waardeering heeft gevonden waarop hij recht had. Juist omdat de liefde voor hem langzamer is gekomen, zal ze durender en standvastiger zijn.

't Is een verheugend en beteekenisvol feit onze jonge schrijvers ineens Buysse te zien huldigen - deze harnekkige voortwerker, deze zoeker langs alle kanten...

Buysse is inderdaad, een onzer auteurs die 't dichtst bij het leven zijn gebleven (een echte instinct- of temperament-schrijver, lijk Streuvels) en wier boeken heel weinig de impressie van het ‘literaire’ geven; de kracht die in hem roest is gezond en sterk, zijn werk eenvoudig, oprecht en intens. Zijne boeken zijn van hem gevallen lijk vruchten, de eene rijper dan de andere, allen iets of wat hard, maar ongewormd...

En ik bewonder ook hoe die man innig Vlaamsch is gebleven, onder 't Hollandsch beschavings-vernis dat over de oppervlakte van zijn persoon glimt, en hoe - door omstandigheden van allerlei aard van zijn volk gescheiden - hij buiten Vlaanderen, niets heeft gedaan dan arbeiden ter eere van Vlaanderen en - in schijn slechts vervreemd - nooit heeft kunnen onderdrukken het heimwee naar zijn land, noch verbergen zijne Vlaamsche Liefde...

Zijn werk is een werk van *liefde*...

Hij vindt eindelijk erkenning van zijn onvermoeide voortwerking... en nu wonen we onverwachts het verassende en blijde

schouwspel bij: Buysse, die altijd zeer afgezonderd heeft geleefd en literarisch alleen gestaan, omringd en gevierd door de meerderheid der Vlaamsche Kunstenaars.

De *liefde* die *wederliefde* vindt.

II. Uit Holland.

L. van Deyssel.

Mijne Heeren,

In dank voor uw vriendelijke uitnoodiging, deel ik u mede, dat Cyriel Buysse mij voorkomt een der allerbeste kunstenaars te zijn, waarop de Nederlandsche Letterkunde (Noord en Zuid) trotsch mag zijn, een heerlijk verteller, een echte auteur, een prozadichter.

Na vriendelijke groeten ben ik,
de uwe

L.v.D.

Johan de Meester.

Tot de woorden, door de Zuiderbroeders in onze ooren - gebracht - soms komen ze op onzen mond of in onze pen! -

hoort het prettige leute. Men schrijft me daar over Buysse en natuurlijk denk ik het eerst aan zen *Lente*... en tegelijk aan dat woordje leute...

De vreugd die Buysse geeft: een vreugd in dezen triesten tijd, toch een vreugd, zonder iets van opzettelijkheid of moreel-gedoe. In een tijd van woordkunst, een verteller. Een gezond mensch, wiens gezond-zijn subtieleren, zwakkeren, geesten-met-muizenissen niet ergert.

Prettig, dit kameraadschappelijk feest.

W.G. van Nouhuys.

In Cyriel Buysse heb ik, naar mate zijn kunst rijper werd, meer en meer bewonderd de gave om, zonder literaire mooidoenerij of manier, de indrukken van zijn zeer gevoelig waarnemen overtuigend weer te geven. Zijn kunst is gegroeid uit zijn liefde voor het Vlaamsche land en het Vlaamsche volk. Wij voelen er het Vlaamsche leven in en zien dat in zijn beste werk onder het licht van zijn humor, dat óf het anders ál te somber aandoende met een weemoedsglimlach omspeelt, óf het blijde tot nog blijder zonnigheid verheerlijkt. Met Buysse te huldigen huldigt Vlaanderen zich zelf.

Herman Robbers.

Cyriel Buysse, de levenskrachtige en levenslustige Vlaming, heeft, dunkt me, juist in zijn hollandschen tijd, d.w.z. in de la-

tere jaren, die hij, naar ik zeker meen te weten, grootendeels te 's Gravenhage doorbracht, zichzelf gevonden en zijn beste werk voortgebracht. Ik zeg dat met zooveel nadruk, omdat ik hoorde, dat verscheidenen zijner Vlaamsche kunstbroeders hem een verwijt plegen te maken van dat Haagsch verblijf, beweerende dat hij niet meer tot de hunnen behoort, doch een Hollander is geworden en hollandsch schrijft. Het is wel mógelijk, dat Buysse's taal in die latere jaren wat meer naar het hollandsch en wat minder naar het vlaamsch nederlandsch is gaan zweemen, het is zelfs niet onmogelijk dat dit in zeker opzicht jammer genoemd moet worden, maar heel veel komt het in m.i. in geen geval op aan. Van oneindig méér belang lijkt mij althans dat deze schrijver, die - als meer Vlamen - onder duidelijk merkbaren franschen invloed is begonnen, zich daarvan langzamerhand geheel heeft losgemaakt, en ten slotte gansch-en-al zichzelf, op-en-top de echte, wat nuchter schijnende, maar inderdaad zoo warm gevoelige, goedlachsche en humorvolle nederlander geworden is, zooals wij hem kennen uit ‘'t Bolleken’, ‘Lente’ en - nu laatstelijk - uit dat aardige, levendige boek ‘Het Ezelken’.

In het aanvangswerk wisselende verschillend-soortige fransche invloeden elkander af, van Zola en van.... nu ja, laat ik verder maar geen namen noemen, ik bedoel de naturalistische en die ándere, slap-en-valsch-romantische, die geen ‘effect’ versmaadt en zich bizonder gaarne met misdadige verleidingen en andere monsterlijkheden van de hoogere standen bezighoudt. Gelukkig bestond er ook toen al genoeg natuurlijk, echt-eigen, vlaamsch talent om het uit te houden tegen die fransche geestes-overheersching, gevolg waarschijnlijk van opvoeding, milieu en lectuur te zamen - maar o! hoeveel vrijer-uit en frisscher-op is dat talent gaan leven en zich ontwikkelen toen het zich bevrijd en naar

geen andere stemmen meer te luisteren had, dan naar die diepst eigene, waarvan eens kunstenaars eenig waarachtig heil te verwachten is.

Ook thans nog schrijft Cyriel Buysse niet bizonder zorgvuldig. Zijn boeken zijn het werk van een ‘sportman’, die niet veel tijd over heeft voor dat peuterige en langzame gepen. Bewegen moet hij zich ‘in de natuur’ en in ‘het volle leven’. Maar hij weet zelf ook wel hoezeer zijn gelouterde gaven, zijn aangeboren humor vooral vermogen goed te maken wat zijn vluchtigheid mis deed. Dat hij nog lang dóórzondigen moge, ons allen tot opfrissching, vermaak en kunstgenot.

Amsterdam, Dec. 1910

Gerard van Eckeren.

Het werk van Buysse bewonder ik niet onverdeeld. In veel van zijn romans - vooral in die waarin de bourgeoisie of de hoogere kringen worden voorgesteld - hindert mij een zucht tot romantische dramatiseering van de conflicten der verschillende karakters, welke aan de oude volksromans doet denken en 't gemis aan psychologische diepte niet overal verbergt.

Maar Buysse op zijn best, Buysse in zijn novellen van het land, is dan ook een héérlijke Buysse, die ons veel vergoedt. Hoe vlammen de kleuren, hoe leven de gebaren en hoe schallen de stemmen van de echte Vlaamsche leute! Buysse's typeeringen zijn bovenal *geestig*, en een schrijver met *geest* - och arme, waar vindt ge die in ons Noordelijk Nederland?

Frans Erens.

Ik houd Cyriel Buysse voor een van onze beste romanschrijvers: niet voor den besten, omdat ik niet weet, wien ik zoo zou noemen. De emotie, die uit zijn bearbeiden akker opstijgt, is die van eene heilzaam-bittere menschelijkheid. Hij sluit zich daardoor aan bij de wereldlitteratuur, dichter dan de meesten van ons allen. Hij is niet specifiek hollandsch: het hollandsche, of laat ik liever zeggen, nederlansche, is bij hem het toevallige; het algemeen menschelijke, het essentieele. Doch, wat ik vooral in hem apprecieer, is, dat hij voor Holland heeft geopteerd, niet alléén met den woon, maar ook met de taal. Wat hebben wij aan de meeste Vlaamsche schrijvers, die op iedere bladzijde woorden gebruiken, die zij zelf te hooi en te gras fabriceeren, uitvinden, maken, waarvan het begrip niet omlijnd is, waarnaar wij moeten raden, en die ieder naar zijn eigen goedvinden kan opvatten, dikwijls ook niet duidelijk voor den vlaamschen lezer zelf? De duitsche woorden, die Goethe zelf heeft gemaakt, zijn zeer weinig in aantal; men zou ze kunnen tellen, maar hoevelen maakt een vlaamsche auteur er tegenwoordig, ook buiten het volk om? Die kan men niet opsommen, dat is zeer jammer, en verhoogt de waarde van het werk niet. Het laat integendeel gaten en leemten in overigens zeer hoogstaande kunstwerken. Het is al ondienstig een stuk met nuttelooze woorden aan te dikken, maar onvolgroeide woorden ter hulp te roepen is even nadeelig. Schoon zoo het zijn, indien Noord- en Zuid-Nederland konden samenwerken in de litteratuur. Doch dan moeten we in de eerste plaats éénheid van taal hebben. Cyriel Buysse is daarvan zoo goed als niet afgeweken, waarvoor, wij Hollanders, hem dankbaar mogen zijn. Hij spreekt woorden,

die zoowel Holland, als zijn eigen geboorteland verstaat en die hij neerschrijft uit den levenden volksmond.

Schaesberg, 1 Febr. 1911.

Joannes Reddingius.

Als ik den naam Cyriel Buysse lees of hoor noemen, denk ik altijd aan: ‘De biezenstekker’, de prachtige, diep ontroerende schets, uit ‘de Nieuwe Gids’. Sedert heeft Buysse vele boeken geschreven. 't Is een genot hem te lezen. Om twee eigenschappen vereer ik hem: liefde voor enschen en dieren, gevoel voor rechtvaardigheid. Het is eerlijk, mooi, groot werk.

Frans Netscher.

Het werk van *Cyriel Buysse*, dat hij in de laatste jaren - (dus na zijne duistere Mea Gulpa-periode) - gemaakt heeft, wordt door mij gewaardeerd om den gezonden humor van het Vlaamsche landleven, de knappe typeering met enkele lijnen en eenvoudige middelen en den onderhoudenden verhaaltrant. Sinds het meer plompe van den Vlaamschen geest en het minder beschaafde van de Vlaamsche patois-taal door zijn verblijf in Holland bij hem tot hoogere geestelijke gevoeligheid heeft geleid en hem in beschaafder Hollandsch heeft leeren schrijven, behoort hij tot de goede novellisten van na '80.

Huize ‘Labor’. Santpoort, 1 Febr. 1911.

P.S.

De antwoorden op voorgaande enkwest-rondvraag werden gedrukt in de volgorde hunner inzending.

Werden buitendien uitgenoodigd, maar verontschuldigden zich om velerlei rederen: *in Vlaanderen*, Stijn Streuvels, Hugo Verriest, L. Franck, Lode Baeckelmans, J. Persijn, Jan van Nijlen, Pol de Mont, Ary Delen, Aug. van Cauwelaert, Gust. Vermeersch, - *in Holland*, Frans Coenen, Willem Kloos, I. Querido, A. Aletrino.

Werden nog uitgenoodigd en lieten van zich niet hooren: - *in Vlaanderen*, Karel van de Woestijne, Herman Teirlinck, K. van den Oever, - *in Holland*, Louis Couperus, Gerard van Hulzen, Albert Verwey, C.A. Boutens.

We teekenen hier protest aan tegen *De Week* die het ook heeft noodig geacht een enkwest in te richten, ofschoon *De Boomgaard* het zijne sedert minstens twee maanden had aangekondigd; wat ten gevolge heeft gehad dat enkele schrijvers op ons enkwest niet hebben kunnen antwoorden, en dus een deel van de volledigheid ervan is te lore gegaan, en dat anderen op de twee enkwesten ongeveer dezelfde dingen hebben geantwoord.

Varia.

De bekendheid, van Cyriel Buysse heeft sedert enkele weken reuzenstappen gedaan. Geen enkel geïllustreerd weekblad da geen portret met commentuur, geen enkel tijdschrift dat geen uitvoerige studie over zijn werk heeft gegeven. We drukken hiervóór eene eigenaardige caricatuur over, verschenen in *Paljas*, waarvan de auteur is Mr Tom van Tast.

We melden ook de verschijning van twee boeken betreffende de literatuur van Buysse: *Cyriel Buysse zijn Wereld en zijn Kunst* door J.B. Steyns en *Cyriel Buysse en zijn land* door Herman van Puymbroeck.

Bandversiering van Herman Teirlinck.

Verzen.

I. Carnaval.

Al lichte kleuren en licht geluid
en uitgelaten menschen,
en Vreugde, Werelds blijde Bruid -
Wat kan men beter wenschen?

De schaamle zorg en de bleeke smart
en màg die vreugd niet krenken!
Stop ze in een hoeksken van uw hert,
en wil er niet aan denken!

Ik, die het meeste leed van al,
zal 't minst mijn vreugd bedwingen;
met hert en ziel en zinnen zal
ik 't lied der dwaasheid zingen!

Mij werpen in het wild festijn
met al mijn naakte ellende,
vergeten en verloren zijn,
en feesten, zonder ende!

Slechts hij, die zorgen heeft en pijn
en naamloos heeft geleden,
kan jubelend in den rooden schijn
der zondige vreugde trêden...

II. Als 't eerste straalken u begroet...

Als 't eerste straalken u begroet,
na doodsche winterweeën,
wat wekt het diep in uw gemoed,
zoo schuchter-schoon en zedig-zoet,
lijk zang van verre zeeën?

't Is wonder-schoon, een zacht getril
van naadre en teêre dingen,
een zuivre klank, nog zwak, nog stil,
een vreugd, die ruischend zwellen wil,
een lied, dat wil gaan zingen...

Een lied van licht en zang en groen,
dat wacht op zuivre akkoorden...
Toch kan ik nog geen wonder doen,
en 't wekken met den zuivren zoen
van mijn bedeesde woorden...

Nog trilt geen blaarke aan struik en boom,
'k hoor nog geen vogel zingen,
maar diep in mij, vol heilgen schroom,
ontwaakt de gouden lente-droom,
en wil naar buiten dringen...

III. Langs de aloude vaart.

Gelijk een goede vriend, die zachtjes praat
van oude dingen, diep en vroom bewaard,
voor de innige ure, in stilte en droom gebaard,
als de avond vredig langs de menschen gaat, -

vloeit naast me 't water der aloude vaart,
zoo zacht en traag op teeder-brooze maat,
als 't ware van zijn eigen gang vervaard...
O woelig hart, dat nu zoo rustig slaat,

verlaten vaart, die mij zoo goed verstaat, -
wij zijn twee vrienden, één van ziel en aard,
en 'k neig naar u mijn zorgen-stràk gelaat...

Uw stem is troostend, vrij van zonde en haat,
en alle stormen zijn in u bedaard... -
O 't schuchter fluistren van de aloude vaart...

RICHARD DE CNEUDT.

De liefdespelen van Georges de Porto-Riche.

Meer en meer krijgt de kunst van het toonee belang in onze moderne maatschappij - zulks uit den aard zelf harer aanschouwelijkheid en omdat ze, in hare beste uiting, eene synthesis is in een tijd die naar synthesis streeft. De poëzie vooral en allengerhand ook de romankunst worden - achter de Romantiek en vooral sedert Ibsen - door het tooneel verdrongen, daar waar ze vroeger in 't letterkundig leven een onbetwist overwicht namen. En het tooneel is geworden een spiegel waarin ons gansche moderne leven in honderdvoudige vormen weerkaatst. Geen enkel literatuur-genre verdient tegenwoordig beter onze aandacht...

Ons eigen land is dóór en dóór arm aan degelijk tooneelwerk: dit is eene klacht die reeds duizendmaal werd herhaald, en wie weet hoe lang we ze nog jammeren moeten? Er ligt in die richting nog een oneindig landschap open, dat nooit werd betreden. De jonge

generatie van schrijvers zou er eene zegenrijke intrede kunnen maken; in onze nieuwere betrachtingen, hoeft de dramaturgie, in elk geval, eene bezondere plaats in te nemen. Konden wij, jongeren - zoo mogelijk - de ontginners van dezen bodem zijn, dan ware onze beweging glorieus gezegend, en zouden we niet ten onnutte gewerkt hebben. 't Tooneel zou zijn de meest *moderne* en de meest *intense* uiting van ons leven...

Vermits wij ons niet meer kunnen tehuis voelen in dat groot katholiek poëma waarvan Vondel zoo'n prachtige uiting was (dit bewijzen de opvoeringen van *Adam in Ballingschap* en *Lucifer* die onlangs door Royaards, en zeer onverwachts, weer aan onze bewondering werden aanbevolen) en dat we enkel als dilettanten nog de middeleeuwsche mysterie-spelen kunnen betrachten, en vermits we toch streven naar eene nieuw-gebouwde synthesis van onze moderne levensaanvoelingen, zoo is 't licht begrijpelijk dat we meer onze gading en onze verwantschap zullen vinden in de spelen van een Ibsen, een Shaw dan in welkdanig werk ook onzer, eerstens, heel schrale en, tweedens, zeer verachterde nationale tooneelliteratuur. In vergelijking met onze bestaande letterkunde - en uitgezonderd hier een paar zeer goede dingen van Herman Heyermans, Frans Mijnssen, Marcellus Emants, Mevrouw Simons-Mees, enz. - moet ons aantrekken de breede ontwik-

keling die we ten minste daar, over de grenzen, kunnen vinden. En zoo zijn we er toe gekomen, gezien toch geen spoor van rechtstreeksche en nog-toepasbare traditie in 't eigen land is aan te treffen, in den vreemde te gaan zoeken onze voorbeelden (ontegenzeggelijk meer met de moderne psychee verwant) en daar te garen de bestanddeelen van eene voor ons meer reëele opvatting der tooneelkunst.

't Moeilijke en 't kiesche wordt hier de keuze. Wanneer men wenscht in schoonheid te leven, is men wel verplicht houding te nemen - dat men 't wille of niet - tegen ideëen en menschen. Niets is zoo partijdig als bewondering. ‘En matière d'art, il faut des partis-pris farouches’.

Verre van ons één enkelen vorm van theater te willen vooroordeelen. Nochtans schijnt het noodzakelijk op de veel vergeten waarheid te wijzen dat eerst en vooral *menschen* op het tooneel moeten optreden, menschen die *leven*, en geene gedrapeerde en vermomde theoristen, noch dichters van den huiskring. Het is kinderlijk, voorwaar, den tooneelschrijver zelf door den mond zijner personnages te hooren spreken of hem steeds te zien glinsteren in schijnbaar-verscheidene en feitelijk-eendere facetten van psychologie.

Het tooneel moet ons *toonen*: het woord zegt het. Het moet doen aanschouwen, in de actieen achter de

woorden, menschen die leven; het moet ons den ondergrond van hun bestaan laten raden en doen optrillen hunne ziel door elk van hunne zinnen en gebaren. De speler is *interpreet* en juist door zijn spel, door de interpretatie die hij van die zielen geeft voor een groot deel in die aantooning, in die aanschouwelijk-making tusschen.

Natuurlijk, wanneer de schrijver - in een legenden- en droom-spel, bijv. - zich à priori buiten de werkelijkheid stelt, dan is hij vrij zijne gedroomde gestalten te beelden naar zijn wil en verlangen. In het Rijk Utopia en Fantazia kunnen onze wetten niet dwingend heerschen.

En ook wanneer de schrijver uitzonderingstypen kiest - zoooals Ibsen in vele zijner werken, Rosmer uit *Rosmersholm* of Oswald uit *Spoken* of lijk Bataille in *Ton Sang* en Gabriele d'Annunzio in *De Doode Stad* of *La Gioconda* - heeft hij het recht ze voor te stellen, buiten de loopende psychologie en de normale werkelijkheid om, maar nochthans volgens de logika van hunne uitzonderlijke wezens. Ook uitzonderingen en afwijkingen volgen eene logika: ‘de hel zelfs heeft hare wetten’ zei Goethe.

Maar in die beide gevallen nog, moet er in het tooneelwerk, genoegzame objectiveering en eene duidelijke, gevolgde voorstelling blijven. Het tooneelwerken

mag fantazie, poezie, pathologie, symboliek en wat nog meer verscheiden bestanddeelen bevatten, maar geen enkel hiervan zal overheerschen: ze moeten evenwichtig blijven met actie en beweging. Al de meesterwerken van het verleden en van nu komen op deze bepaling neer: tooneel is spel.

Het kan heel lofwaardig en belangwekkend zijn ons van af het tooneel eenige heerlijke lyrische brokken poëzie voor te dragen bijv., of de eene of andere sociale of philosophieke theorie handig te verdedigen - noch die lyrische bespiegelingen, noch die abstracte redeneeringen vormen het eigenlijke wezen van het spel. Zij zijn bijkomstig, en als bijkomstigheden slechts te aanvaarden. Ik eisch hier niet hunne verwijdering, hunne verbanning uit de theaterkunst, ik wil slechts op hunne tweederangschheid of hunne minderwaardigheid in den geheel-bouw van het stuk nadruk leggen. Ze zijn bijkomstig en dus niet onontbeerlijk; ze kunnen met dezelfde woorden afzonderlijk uitgedrukt worden, in voordracht, in meeting, in toespraak of in dagblad en in boek, zonder hunne waarde te verliezen. Terwijl het stuk zijn waarde van levensbeeld verliest zoo het geen spel, geene actie is, zoo het niet op eene *aanschouwelijke* manier *toont* wat andere kunstvakken *didactisch* of *lyrisch verwoorden*. Daarom heeft zelfs het woord als woord, het woord in zich eene mindere

beteekenis op de planken en zijn gebaar, mimiek, houding, enz., minstens even gewichtig - niet onder letterkundig, maar onder tooneelkundig oogpunt - als de zinnen van den schrijver, die half-levensloos zijn zoolang ze niet door geindividualiseerde acteurs worden vertolkt en tot het vertoonde levensbeeld bijdragen. De vernoemde elementen: lyriek, fantazie, symboliek, ideologie enz. mogen dus op het tooneel niet overheerschen, in zoo ver ze dat evenmin in het leven doen, maar alleenlijk innemen de plaats die ze in het leven bekleeden. De tooneelschrijver zal er rekenschap mede houden, zonder zijn werk àl te verintellectuariseeren, in zoo'n mate dat we nooit een soort sociologisch handboek hooren deklameeren, of zonder dat hij het drager make van een lyriek, die beter te huis hoort in dichtbundels welke kunnen gelezen in de stilte en de intimiteit der huiskamers en daar inniger genoten dan in het rumoer van het theater.

In den grond genomen, is er geen enkele wezenlijke synthese van een bezonderen geest, die eene levensvizie uitsluit. Realisme, psychologie, idealisme enz. kunnen slechts gelden als facetten van eene wereld-aanschouwing, bij een auteur die niet noodzakelijk teert op ééne enkele dier vizies.

De tegenwoordige meesters van de tooneelkunst bewijzen juist deze stelling: er heeft in hen eene

versmelting plaats van de stroomingen die over enkele jaren nog als afgescheiden ‘genres’ werden voorgebracht. Zoo vindt men vóór den tijd van overgang der jaren 1880-1900 spelen van bezonder symbolische, van bezonder lyrische, van bezonder mystische, van bezonder realistische strekking: gedenk de tooneelwerken van Maurice Maeterlinck, François de Curel, Péladan, Jean Jullien en de andere medewerkers van Antoine's ‘Théâtre Libre’ enz.

Het hoogere nu van schrijvers lijk Georges de Porto-Riche en Henri Bataille ligt hierin - dat ze vermijdend nochtans de buitensporigheid van eenige bezondere vizie ('t zij dewelke) en blijvend met hun werk heelemaal in het kader der tooneelvereischten, in het kader van het spel - terzelfdertijd en te samen én realisten én lyrici én psychologen én idealisten zijn.

In eene studie over ‘Henri Bataille en de Fransche Tooneelkunst’ (De Nieuwe Gids, Mei 1910), haalde ik deze woorden van den schrijver van *Le Scandale* aan: ‘L'idée ne doit pas plus déborder que le fait’ en betoogde toen hoe bij hem waarheid en lyriek, leven en idée zich aanvulden.

Voor Georges de Porto-Riche geldt hetzelfde. *Le Vieil Homme* is volledig, in dien zin, als eene tragedie van Shakespeare.

Hoe verre staan we hier van het abstracte ideëen-

en theorieën-theater van Ibsen, van het legendarisch-lyrische stuk van Gabriele d'Annunzio, van het realistisch drama van Octave Mirbeau, van het mysterieus marionettenspel en de psychologische samenstelling van droom en werkelijkheid bij Maeterlinck! Het gebrek van het meerendeel der voorgenoemde schrijvers is dat ze te *literarisch* waren, te weinig 'bühne-fähig', voortbrengers van kabinetswerk voor uitgevers en niet van levenswerk om op de planken te worden gebracht.

***

Théâtre d'Amour heeft de Porto-Riche den bundel geheeten, waarin zijne bezonderste tooneelstukken zijn uitgegeven. En die titel is zeer duidelijk, zeer inhoudsrijk, zeer rëeel. Door zijn gansche werk wordt hij bevestigd: want Georges de Porto-Riche is nooit anders geweest dan de verliefde dichter der liefde. De echte liefdespelen zijn zeer zeldzaam: in Nederland hebben we geen enkel dramatisch schrijver, die de passies der Liefde zonder meer, als eenig gegeven, in handen nam. In Frankrijk zelf hadden vóór dezen tijd slechts drie schrijvers de liefde als hoofd-motor van hun werk gekozen: Racine, Marivaux en Musset. Maar meer dan zij heeft de Porto-Riche zijn gansch

werk uitsluitelijk op de liefde gesteund en, eenigszins eenzijdig werkend, nooit dan de liefde op tooneel gebracht.

Vreemd aan de actualiteit, levend buiten onze sociale woelingen, waarvan altijd de echoën weerklinken in Bataille's liefdespelen, wars van al wat niet de minne betreft, heeft hij op zijn eentje gemaakt eene studie van ons hart, die vreemd, diepzinnig en ingewikkeld is, en zeer scherp, wreed en cynisch, heelemaal van onzen tijd daarbij.

De Liefde is in dat werk het leitmotief, het steeds-weerkeerend thema, dat daalt en stijgt, verdwijnt en weer opduikt, dat op honderd verschillende moden wordt behandeld, dat zucht en juicht en snikt en lacht of rust. Eene heele prachtige simfonie der liefde komt ons uit die dramen tegengezongen - zonder dat ooit de klanken ervan ons vermoeien of onverschillig laten, in ons een indruk van verveling wekken. De liefde die als tooneelmotief in Frankrijk gedurende deze laatste eeuw - sedert Dumas fils vooral - op de onbeschaamdste manier is gebruikt en herbruikt en misbruikt geworden (wie herinnert zich niet de veelvuldige klachten die ten allen kante in de Fransche pers over het banale, onafwisselend echtbreuk-drama zijn opgegaan?) werd door George de Porto-Riche verwerkt tot eene nieuwe stof, di nog vol verrassing en

vol verholen geheimzinnigheid en onvermoede schoonheid was. En de menschen van dezen tijd zijn luisterend naar zijne schranderende en ontroerende woorden, zooals de menschen van alle tijden geluisterd hebben naar de grooten tusschen de dichters die over de liefde iets hebben gefluisterd, omdat geen enkel gevoel in hun leven het overwicht heeft dat de liefde erin heeft verkregen: geen enkel gevoel heeft, door de eeuwen heen, de literatuur zoo rijkelijk ook gevoed...

Feitelijk komen in dat werk twee personen voor: de Minnaar en de Minnares: ze dragen andere namen in *Amoureuse* dan in *Le Passé* of *Le Vieil Homme*, maar ze zijn dezelfde menschen. In *Le Vieil Homme* heeft de Porto-Riche eene derde figuur doen optreden: de Jongeling, die met de ongeduldige en blije verwachting van Cherubin nog op de liefde hoopt en Hamlet en Fortunio en Werther is, een gebrandmerkt offer van de liefde-in-aantocht-nog.

Als schetser van uitzonderlijke en toch zeer mogelijke liefde-conflikten blijkt George de Porto-Riche eene zeer kenschetsende figuur voor de documentatie der sensibiliteit van Frankrijk rond tijd. Eene volledige studie van zijn werk zou allicht toelaten eene tamelijk volledige psychologie der hedendaagsche liefde vast te stellen, in ons midden en onder onze bezondere sociale verhoudingen.

Dat ‘Théâtre d'Amour’ heeft zeker niets gemeens met de zoogezegde liefdespelen die regelmatig in de Boulevard-schouwburgen te Parijs worden opgevoerd: bevallige, luchtige, badineerende en sensimenteele draakjes van nieuwe soort. Er is weinig vleiends voor onze tijdgenooten in Porto-Riche's drama's, evenmin voor de vrouw als voor den man: heel hun liefde is niets dan de strijd van hun egoïsme. En die liefde beteekent een gedurigen opstand tegenéén, eene durende ruzie, jalouzie en nijd, een wispelturig nemen en laten en dan weer vergeven en terugkeeren, totdat een nieuw verraad er tusschen treedt dat weer het geschil breeder openklooft: zoo wordt het leven dier verliefde menschen een leven van vernedering en angst, van twijfel en onrust, van allerlei folteringen die de arme lijders zelf niet meer kunnen missen, overigens: een dagelijksch en verwoed tweegevecht waarbij de vrouw al hare fierheid inschiet en de man het weinige goedheid dat hem nog rest.

De Porto-Riche laat ons voelen de vreemdspannende tortuur van twee menschen die hun beider liefde smeden als banden rond hunne polsen - en het conflikt van mannen (Etienne uit *Amoureuse*, François uit *Le Passé*, Michel uit *Le Vieil Homme*), volkomen in beslag genomen door de liefde hunner vrouw of hunner maîtresse en die uit dat op hen geworpen net

ontsnappen willen om zich meer aan 't leven, aan wetenschap, aan een nieuwere liefde te geven. Hunne liefde schijnt te zeggen: ‘Ge zult geene Goden voor mijn aanschijn gedogen’.

Zoo weegt op die toch zoo schoone verhouding - die niet zonder wat ironie is uitgewerkt - een looden last. En daar schreit de verbittering van wie zich immer rivalen voelen en eeuwig *twée* blijven zelfs in de beste vereeniging en de beste genegenheid.

En dat zijn geene slechte menschen; ze beminnen zich, in den grond heel veel: al kampende tegeneën elkaar het leven vergallend met hunne wispelturigheid, mag men hen zelfs niet schuldig heeten: ze volgen gedwee hun instinct en voeren, elk hunner langs zijnen kant, de fataliteit hunner tegeneënstrevende driften door, tot in het uiterste.

De vrouwen. Vrouwen van 30, 40 jaar. ‘l'âge de l'amour à Paris’ in 't tweede stadium der liefde; hun haar wordt grijs en hun uitzicht ernstig, maar met moeite bedwingen ze de jeugd - ophitsing van hun hart; het zijn ‘des éternelles amantes’ en nochtans bezitten ze niet meer het gemakkelijk betrouwen, de luchthartige kommerloosheid der jonge meisjes; hunne passie-kracht is verdiept, verfijnd en verscherpt door hunne bewustheid en hunne ervaring; ze beminnen intenser dan andere vrouwen omdat ze reeds veel geleden heb-

ben en den prijs van 't genot leerden schatten, en omdat ze weten dat hunne schoone jeugd voorbij is, dat elke dag die komt hunne schoonheid in hunne verleidelijkheid vermindert en ze min begeerlijk maakt; ze begrijpen dat ze hun leven niet herbeginnen kunnen, dat ze zich moeten hechten aan den man waaraan ze zich eens gegeven hebben; hunne wegen zijn afgesloten en juist wijl 't einde van hun liefde-leven nabij is, zijn ze veeleischend, willen nog een laatste geluk allerhevigst en genietelijkst beleven met den man waarvan ze het ding en de slavin geworden zijn. Ze gaan heelemaal op in de realiteit hunner laatste en misschien eenigste doch geweldigste liefde: zoo geuren de rozen sterker bij 't naken van den herfst, in den avond...

De vrouwen-psychologie werd hier heelemaal het belangrijkste: de spillen van het *Théâtre d'Amour* zijn de vrouwenkarakters. Georges de Porto-Riche heeft heel dat ingewikkelde en delikate wezen der vrouw met bezondere kracht weten te objecteeren, beter dan wie ook.

Wat schetst hij wel het romantisch-gevoelige, wat verfijnde en egoïstische van de vrouw die in hare liefde zich verdedigt... hare helf-bewuste, handige en flexiebele dubbelheid, hare inconsequentie, haar onweerstanbaren en naïven lust om te behagen... hare hartstochtelijke en onverbiddelijke zelfzucht, wanneer het haar

eigen persoon geldt of degenen die zij liefheeft... hare wispelturigheid... en dat alles toch met een ondergrond van genegenheid en opofferingsgeest...

Want dit is nog eene zeer persoonlijke aanbrengst in Porto-Riche's psychologie der vrouw: hare zinnelijkheid, hare genotzucht.

In den grond, zou men op zijne vrouwen een woord van de comtesse de Noailles mogen toepassen: ‘Les femmes n'ont pas de conscience, elles n'ont qu'une épouvantable soif d'être heureuses’.

G. de Porto-Riche heeft van de liefde eene zeer oprechte, vranke schildering gegeven: de jaloersheid, overigens is noodzakelijk een verschijnsel van physieken aard. Toch was 't heel gewaagd, in een werk dat niet anders dan de studie der liefde bedoelt, te durven bevestigen de overheersching van het gevoel door het sensueel genot. ‘Le plaisir est le secret de la fidélité’: de zinnelijkheid schraagt hier heel de passie. En die onbeduusde stelling steekt vreemd af bij de huichelarij der andere dramaturgen waarvan het werk tot nu toe systematisch het liefde-phenomeen in hoogere en lagere bestanddeelen scheidde, en naliet te geven de drift zooals werkelijk ze is, onscheidbaar in hare sentimentaliteit, hare berekening en haar vleeschbegeeren. En onze tijd is een tijd van materialism, zelfs materieel en positief in de liefde...

't Is wel een rechtzinnige kreet die Thérèse uit *Le Vieil Homme* slaakt, wanneer ze ontdekt dat haar man de minnaar van hunne buurvrouw Madame Allain is: ‘Ma jalousie traverse les murailles et m'inflige toutes les images... et les souffrances de ma chair dépassent celles de mon âme’ Op dezelfde zinnelijke verhangenheid van Thérèse berust het gansche slot van dit spel: men brengt het lijkje tehuis van Augustin, het zoontje van Thérèse, die ook Madame Allain beminde en zich zelfmoordt, wanneer hij verneemt dat zijn vader hem de geliefde vrouw heeft afgepakt; Michel, van zijne schuld bewust, wanhopig naast het lijk van zijn zoon en naast zijne weenende, klagende vrouw, wil weggaan:

‘Michel, avec désespoir. - Adieu, Thérèse, tu n'entendras plus parler de moi.

Thérèse, après une longue hésitation, considérant tour à tour Augustin et Michel - Adieu? (L'arrêtant du geste) Non. (Avec honte) Je ne peux pas’.

Het verleden is haar te sterk, overwint zelf haar moedersmart. In *Amoureuse* ook, zegde Germaine aan haar man ‘Je suis trop ta maîtresse pour être une bonne mère’.

't Hoeft ons niet te verwonderen dat Jules Lemaître heeft durven gewagen van ‘la pathologie amoureuse de Mr de Porto-Riche’.

Egoïstisch en liederlijk, gesteund op den vrouwelijken overheerschingszucht en op de mannelijke veroverings-preutschheid, zoo is de moderne liefde. En ze is tevens - dit ontleedde de Porto-Riche ook op heel bezondere, doordringende en onbeschaamde wijze - droevig...

Die droefheid der liefde die wordt opnieuw bevestigd door elk zijner werken. Droef om den strijd zelf welken die liefdesverhouding veronderstelt, om al het verraad, al het bedrog, al de logen die er achter schuilen, droef door de kortstondigheid van de passie, door het rassche voorbijgaan van 't genot.

'Tout le monde est de mauvaise foi en amour. Amants et maîtresse, on peut tout nous fourrer dans le même sac. Il faut bien mentir puisqu'on trahit... On ment par pitié... par colère... par fatalité... on ment pour obtenir, pour garder, pour quitter... et puis on ment pour mentir... par habitude... par veulerie... par bassesse mutuelle. L'histoire de l'Amour est celle de la duplicité.'

Thérèse Fontanet leert het aan haar zoontje: 'Et puis vois-tu, ta mère c'est de l'amour sans souffrance' en de jonge Augustin die antwoordt: 'Mais on n'aime pas pour le bonheur que ça donne'.

Aan dat lijden is niet te ontsnappen: dat weten al die liefdemenschen; ze nemen het aan als het nood-

zakelijk rantsoen van hun genot; en als ze bijeen komen voorzien ze reeds het wreede oogenblik van 't verraad en van de scheiding.

Dit is nog eene zeer moderne eigenschap die we bij de menschen van de Porto-Riche aantreffen: hunne bewustheid. Daarmede is nog een der ‘poncifs’ der vroegere tooneelkunst ingebeukt: de blindheid der passie.

Deze menschen zien zeer duidelijk de toekomst in die ze zich voorbereiden en toch stappen ze haar te gemoet; ze hebben op voorhand de rekening der te ondergane ontgoochelingen gemaakt; ze verwachten zich aan de kwade uren die komen zullen en niettegenstaande al geven ze zich geheel en gansch aan hun instinct over, met koelen bloede, omdat de drift hen te machtig is, omdat de fataliteit der liefde op hen weegt, omdat ze zelfs den bitteren, zerpen wellust van het pijnen-in-liefde kennen en ook dien smaken willen na den wellust van hun geluk. Georges de Porto-Riche na de lange romantische periode die met de liefde heeft gedweept, haar heeft verafgood, versierd met de dwaaste lyriek, heeft weer voor 't eerst bewezen dat liefde niet noodzakelijk een genot is.

Zijne ‘helden’ houden er bitter weinig illusies op na.

Tot Dominique zegt François Prieur (Le Passé):

‘Est-ce que notre histoire n'est pas l'histoire de tous les amants? Presque tous se sont méconnus, calomniés, déchirés; et presque tous se sont pardonne tant qne leur passion restait vivante! Tu serais la plus astucieuse, la plus infidèle des créatures que moi, je te garderais’ en nog openlijker ‘C'est à croire que ma destinée est de mentir et de tromper. Si vous aviez la folle de m'aimer encore, sans le vouloir, je vous ferais encore du mal, et cette fois ce serait criminel, abominable. Je préfère en décevoir une autre que vous.’ En toch keert Dominique weer naar den ontrouwen man die haar reeds eens laffelijk heeft in steek gelaten, die haar heeft beledigd met eene afschuwelijke wreedheid en die zich maar weer even hoeft te laten zien om terug bemind te worden. ‘Je lui pardonne tout le mal qu'il ma fait et tout celui qu'il va me faire encore.’ De opgewondenheid dier vrouw, die 't zich zelfs niet inbeeldt aan de liefde te kunnen ontsnappen en de dreigende toekomst te ontvluchten, zal verder uit deze woorden blijken: ‘Je ne pourrai plus le voir sans l'adorer, il fera de moi tout ce qu'il voudra, c'est l'amant de ma vie, je lui appartiens, je suis perdue.’ Ze heeft meer achting nog die vrouw voor dien François Prieur, aan wie ze zoo'n droevig verleden dankt, dan voor iemand die haar nooit geliefd heeft: ‘Ah, vous n'avez pas causé de déceptions aux femmes, vous,

c'est certain. En revanche, vous ne leur avez pas procuré la moindre joie et vous disparaîtrez de la vie, pareil à un figurant, sans avoir ressenti ni fait ressentir une émotion quelconque! Pauvre homme!' Hun lijden zelf blijkt aan deze minnaars een voorrecht.

Die ongewone karakter-uitbeelding bewijst opnieuw hoe de genots-furie ter basis van al die vrouwen-passies ligt. Men voelt hoe heel dat liefdeleven van jaren is geweest voor al die schepsels Françoise, Dominique, Germaine, Thérèse hun eenig en groot vrouwen-geluk...

Tegenover de Vrouw en haar Geluk staat de Man met zijn onafhankelijk, veranderlijk, veelzijdiger begeeren.

Etienne uit *Amoureux* vat heel typisch hunne verhouding samen: 'Ma vie se passé à vouloir 't échapper, la tienne à vouloir me prendre.'

Marcel van *La Chance de Françoise*, Etienne van *Amoureuse*, François van *Le Passé*, Michel van *Le vieil Homme*, al deze mannen bij de Porto-Riche zijn 'des hommes à femmes', avonturiers der liefde, die in de liefde, in het genot hunne roeping hebben gevonden: Don Juans van dezen laatsten tijd. Hunne verleidingsactie is even fataal als de verliefdheid der vrouw: ze bekoren zonder het zelf te willen, ze ontvangen ongenood de vrouwelijke hulden. 't Zijn

geene slechte wezens maar lichtzinnige, wispelturige, behaagzieke schepselen, met onvermoeibare harten. Ze laten geene enkele gelegenheid na om ontroerd te worden en kunnen nooit ontroerd geraken. Ze schenken te goeder trouw hunne genegenheid weg maar hernemen ze even vlug als ze haar gegeven hebben; 't zijn menschen van het oogenblik, ze beleven simpel weg eene opeenvolging van verrassende momenten; ze willigen hun instinct zonder schaamte en zonder aarzeling in, door het genot alleen geleid. Het leven heeft geen vat op hen: ze zijn veranderlijk, gemakkelijk en kortgevoelig van nature; geen band kan hen weerhouden, noch geen eed; ze bezwijken onder de openbaringen, de verrassingen en de nieuwigheden van elk ander uur. Ze weten dat ze liegen en liegen niettemin dapper voort; ze zijn bewust van hunne macht, juist wijl ze de waarde van 't genot dat ze aan de vrouwen schenken beseffen, en beweeren dan ook bemind te worden niettegenstaande al hunne trouweloosheid; ze zijn niet boos maar hellen over naar de ergste wreedheden en pijnlijkste listen om maar hunne vrijheid weer te krijgen zoodra ze eene andere vrouw begeeren en ze deinzen voor geen enkele logen, voor geene enkele misdaad terug om aan hun nieuw verlangen te voldoen. 't Zijn wellustmenschen, pervers tot in het uiterste, van eene verfijnde kanaljerie, lief

en gevaarlijk, teeder en wreed, ten zeerste complex....

'Le plus chevaleresque est encore une canaille' waarschuwt Dominique hare vriendin Antoinette die ook op François is verkikkerd...

Feitelijk gelukken ze er niet in nog eene ernstige passie te beleven, kunnen ze zich niet meer geven met de onbegrensde onstuimigheid en de matelooze algeheelheid der vrouwen door wie ze worden bemind en op wier schoone liefde ze zich ijdeltuiterig en baatzuchtig beroemen. 'J'entraîne d'abord et l'on m'entraîme ensuite.' Maar zulks nooit voor lang: de vroegere man wordt spoedig in hen weer wakker, en dan vallen ze terug ten prooi aan hun instinct van ongetrouwheid en losbandigheid, van leugenachtigheid en blufferij.

Uit deze liefdedramas komen én de ijdelheid der vrouwen én de hoogmoed der mannen ruw beschadigd, deerlijk aangetast te voorschijn. Ze zijn prachtig van sinceriteit en grootsch van waarachtige uitbeelding...

Het tooneelwerk van G. de Porto-Riche omvat, naast een paar 'comédies' in verzen *Le Vertige, Vanina* enz. en een drama in verzen *Un drame sous Philippe II* die nooit werden uitgegeven en waarvan de schrijver niet veel meer schijnt te houden, zijn bekend *Théâtre d'Amour* met *La Chance de Françoise, L'Infidèle, Amoureuse*, en *Le Passé*, en nu onlangs *Le*

Vieil Homme, die eene nieuwe reeks opent, *Drames d'amour et d'amitié*.

Min belangrijk in *Théâtre d'Amour* is *l'Infidèle*, ook een verzen-eenaktje, klaarblijkelijk van jongeren datum: een historiek stuk uit de XVI^{de} eeuw van Venetië, met een nog ai scherp nátintje romantisme, de romantiek van Hugo en vooral van Musset. Men raadt hier zeer moeilijk de redens tot spreken en handelen; heel het ding is nog al uiterlijk, zonder diepe ontroering, maar geestig, luchtig, charmant.

La Chance de Françoise is eene eerste ofschoon snel-loopende ‘étude du coeur’; hier is de ‘rupture avec l'idéal romantique’ volbracht. Het is reeds tamelijk belangrijk als gepousseerde vrouwen-psychologie, voor de studie van het vrouwenkarakter tegenover de liefde: het tegensprekelijke van hunne gelatenheid, hunne zachtheid en hunne jaloersheid voor den pronkgerigen, lichtvaardigen man. (Françoise: - Oh! moi, c'est différent, je ne suis qu'une petite bête qui aimera le même homme toute sa vie’) van hunne vreeze zelfs de genegenheid van den man door hunne afgunstige en argwanige strengheid te verbeuren. (Françoise: ‘Je n'attends rien de mes droits mais tout de sa tendresse’) van hunne resignatie die hun egoïsme dekt (zie bl. 41) en van hunne onderwerping en hunne zelfopoffering als dat het geluk van den

welgeliefden man kan verzekeren. Françoise is - met vluchtige en scherp-rake trekken gesilhouetteerd - een heel sympathiek figuurtje; 't is verwonderlijk hoe de schrijver ons met zoo iets kleins weet te ontroeren.

Maar eerst met *Amoureuse* heeft Georges de Porto-Riche de mate zijner krachten gegeven. Dit was het eerste stel der prachtige trilogie: *Amoureuse, Le Passé* en *Le Vieil Homme*, waarvan de invloed zoo groot is geweest op heel het modern theater en, door bemiddeling der schouwburgen zelfs, meen ik, op ons modern leven, vooral op de vrouwenbeweging; door de vrankheid waarmede de heldinnen dier werken hun instinct volgen, door hunne negeering van conventie, deugd en moraal, door hunne onbeschroomde en heelemaal vrijgevochten passie; de liefde is bij hen een natuurlijk recht, eene werkelijkheid die ze in het bloed dragen en die ze niet eens te wettigen hebben. *Amoureuse* was eene uitdaging als stuk; de breuk met het tot dan gang-hebbend tooneelwerk van Dumas fils, Sardou en Pailleron, kon niet beslister. Maar wat al namaakseltjes van *Amoureuse* sindsdien!

Hetgeen de Porto-Riche nieuws en eigenaardigs bracht: de vervanging der *actie* door de *psychologie*, d.i. de aanvulling van het onderwerp door de ondergrondsche stroomingen van gedachten en gevoelens die in de optredende personen roeren. Niet meer

marionetten die handelen volgens de overeenkomstige en oppervlakkige vereischten van een handig planken-scenario, maar menschen waarvan de gewoonste, luttelste levensfeiten op zich zelf aanleiding geven - zonder tusschenkomst van verzinde factors - tot de diepste en geweldigste ontroeringen en die zelf belangrijker, boeiender zijn als figuur, dan het eigenlijke stuk! En aldus dragen ze op hun gelaat, zonder mom of masker, de schoone schijn der Liefde die in hen brandt en waarvan de gloed ook valt op ons gezicht en brandt door ons vleesch. We vinden ons gansch terug in deze menschen, die onze broeders zijn, en zijn ontroerd door eene zeer onmiddelijke sympathie voor een lijden, dat we heel vaak zelf hebben gekend of dat we hadden kunnen kennen.

't Is in dien zin dat we het werk van Georges de Porto-Riche nu ‘klassiek’ mogen heeten, omdat zoo algemeen-menschelijk.

Klassiek, overigens, niet slechts door zijne humane diepte, maar - en dit schijnt allereerstens iets of wat paradoxaal - klassiek zelfs naar de behandeling. We kunnen in deze stukken - uiterst modern naar den geest - wezenlijk eene herleving der klassieke traditie opmerken, voor wat aangaat de opvatting der dramatiek, en zoo'n feit heeft reeds meenigeen verheugd. Hier wordt natuurlijk allergerhand een

klassicisme benaderd, dat niet louter herbeginning is maar dat is vernieuwd door vele aanwinsten en heen-gezeefd door anders-voelende zielen.

Zeer klassiek, b.v. de Porto-Riche's opvatting der ‘crisis’, der moreele verwikkeling waarop het spel van het drama gevoetsteund is en waaraan het zijne eenheid en zijne logiek ontleent. Van die verwikkeling die in 't diepe der zielen gebeurt hangt voorts de heele actie af; al de daden, al de besluiten der personen gaan er van uit en werken dan voort in dezelfde richting, allen te samen naar de eind-catastrophe toe. Hier zijn gansche levens in het spel en ze hangen af van heel kleine oorzaken, maar die onontkoombaar en onvermijdelijk zijn, daar ze in de menschen zelf zijn vastgeworteld en de fantazie van den auteur er niet aan beveelt.

In de uiteenzetting van het drama vinden we, daarbij, de wet der drie eenheden voor 't groot deel toegepast: eenheid van actie, eenheid van plaats, eenheid van tijd zelf.

De actie is zeer eenvoudig: ze draait, zooals gezegd, rond een heel simpel psychologisch verloop en berust alleenlijk op het spel der driften, niet op toevallige voorvallen of op vlug-ingeworpen tusschenkomsten. Heel weinig personen treden open ze durven van hunne ‘états d'âme’ gewagen en hunne ge-

dachten vooruitzetten; het zijn typen, dragers van algemeene waarheden, die eene representatieve waarde bezitten. Ze bewegen in heel eenvoudige decors en veroorzaken weinig regie. Ze hebben hunne beteekenis binnen zich, maar moeten ze niet aan de spitsvondigheid van den tooneelschikker evenmin als aan de verbeelding van den schrijver ontleenen.

En in de Porto-Riche is ook de Raciniaansche betrachting aanwezig spreuken en aphorismen te vinden, samenvattende gedachten te verwoorden, met grootsche beschouwingen om te gaan. Men zou uit zijn werk vele beteekenisvolle ‘ideëen’ kunnen bloemlezen...

Zonder haast, zonder koorts, zonder bijbedoeling, werden deze dramas geschapen, die sober en evenwichtig en zinrijk zijn, die den eindindruk geven van een volslagen geheel: vruchten rijp genoeg om niet te beurschen.

En dat brengt me de doordringende woorden van Racine te binnen, schrijvend over de tragedie:

‘Il y en a qui pensent que cette simplicité est une marque de peu d'invention. Il ne songent pas qu'au contraire toute l'invention consiste à faire quelque chose de rien, et que tout ce grand nombre d'incidens a toujours esté le refuge des poëtes qui ne sentaient dans leur gènie ni assez d'abondance, ni assez de force

pour attacher durant cinq actes leurs spectateurs par une action simple, soûtenue de la violence des passions, de la beauté des sentimens et de l'élégance de l'expression.'

't Steekt geweldig af dit fijn-literair werk, dat bezonder rijk gestyleerd is, tegen het haastige, soms reporterachtige en bijna altijd systematisch werk van zoovele anderen dat onder de tyranie van den stiel mank gaat en slechts op eene min of meer echte scenieke waarde kan bogen. Bij de Porto-Riche is er eene scenieke waarde, eene waarde als spel, én eene moreele waarde, eene waarde als karakterstudie. De gevoelens worden niet als bijhoogere dingen aan de toestanden vastgeknoopt maar beheerschen de handeling, duiden de richting van het stuk volledig aan. In zoo verre wint het Porto-Riche op de meest habiele der plankenmeesters, een Bernstein en een Capus. Wanneer we inderdaad van het tooneel 'aanschouwelijkheid' eischen, dan hoeft men deze niet met geweld en brutaliteit, met feitenopeenvolging en dadenverwikkeling overeen te brengen. Die eisch strekt heel wat verder, laat zich niet met wat uiterlijke brio, met wat gemakkelijke effectenmakerij bevredigen. Hier wordt het allerzuiverst kunst-inzicht van den schepper voorop-gesteld dat zich echter uit in een bezonderen vorm, meer plastisch en meer bewegelijk, objectiever ook in

een drama of eene comedie dan in een roman of een lyrisch gedicht.

Uit gansch Porto-Riche's werk doen we de impressie op, te doen te hebben met een schrijver die veel meer ‘artist’ is dan de 9/10 der tooneelstukken-leveranciers der Parijsche boulevard-schouwburgen. Die schrijver heeft zelfs *stijl*: stijl die bij hem het ‘argot de théâtre’, het aangeleerd plankentaaltje der anderen vervangt. Het is mogelijk deze stukken te herlezen en evenveel ervan te genieten bij eene stille kamer-lezing als bij hunne opvoering. In dit werk kan de oorsprong gevonden van het literarisch tooneel waarvan we sedert weinige jaren bij enkele auteurs de herleving bijwonen, zonder dat nochtans bij hen (noch bij G. de Porto-Riche) het *literaire* aan het *theatrale* schade.

In dezen tijd van letterkundige mededinging, van literair-commercieelen wedijver en cabotinisme - peins eens aan de verschijning van een Edmond Rostand! - geeft deze schrijver eene frissche les van eerlijkheid en edelheid - die ver van alle cenakeltjes en alle redactie-bureelen op zijn eentje werkt aan drama's waarin iets klinkt van 't eeuwig menschelijk geluid en die dragen een zwakken schijn van den vromen droom zijnes verliefden levens. Sedert 22 jaar, heeft hij drie belangrijke stukken laten spelen -

stukken waaraan hij heeft besteed heel de angstvallige zorg van zijn aristocratisch en heldhaftig kunstenaars-bewustzijn, na ze te hebben beleefd met vranke overgave aan 't leven en lang daarna bepeinsd en bedroomd. Zijn werk is geworden de droom van zijn leven; de tranen van het *Théâtre d'Amour* heeft hij zelf geweend en hij heefd ook gedeeld de vreugden en genietingen zijner menschen...

Zonder diepe tragiek, nochtans, met eene bezondere, nerveuze, scherpte en eene lichte bitterheid en wat zachte ironie, laat dat werk na eene fijn-geweven melankolieke impressie van droefheid en van smart-in-liefde en van veel-vervolgd, nooit-bereikt geluk, de impressie van een ‘tragique simple et quotidien, familier presque,’ en we hooren klinken eruit een korten snik, geen symfonie van jammer...

Men beeldt zich in het bleeke, melankolieke gelaat van de Porto-Riche dat zich buigt over zijne herinneringen als over een ruiker half-verwelkte rozen, waaruit waast de beroezende geur der stervensrijpe en stervensschoone dingen en die bij hem de geur zelf der liefde is, de broeiende en vervliegende geur der volupteit, geur van zachte vrouwenhuid, geur van losgewoelde haren. Op dat gelaat, ligt de onrustige en pijnlijke nervositeit der diepvoelende liefdemenschen...

ANDRÉ DE RIDDER.

Semiramis.

Daar ging in den avond een Zigeunermeid
met gloedvol-donkere oogen... Ach; mijn vér verlangen!...

Ik heb nu Semiramis gezien, de lang-ge-
storven koningin van 't blauwe en zon-blonde
Egypte. Zij kwam bij 't schemeren, van 't bad terug...
(Bleek-goud blonk de Nijl als oostersche opalen...)
zij droeg zeer lichte gewaden. Heur rijp-roode lippen,
wonnig en week... heur donker-glanzende oogen...
en heur haren, heur nacht-zwarte haren...
Semiramis.., Uit welke sarkofagen,
uit welke eeuwen-graven treedt gij *mij* voorbij?...
... Heur wiegelende gang, heur glijdende
gang - den zachten boog van heur heupen... ze
droeg goud-sieraden van grilligen vorm.
De avondbloemen geurden, geurden...

Ik voelde mij als een lui-wellustig
tijgerdier...
Daar ging door den avond een
Zigeunermeid met gloedvol-donker oogen...

GUST. VAN ROOSBROECK.

Avondster.

Zooals een kind door donkre lanen gaat
En voelt zich veilig in den blanken glans
Van de avondster, in veerende cadans
Gaan vlug haar voetjes, en haar rein gelaat
Wendt zij ten hemel; - of met zilvren lans,
In nacht-azuur een blinkende Engel staat,
Haar trouw beschermer en haar toeverlaat,
Zoo zalig is 't haar en haar gang wordt dans; -

Zoo liep ik moedig door het donker woud
Van 't leven, dankbaar voor die eene ster,
Die 't zwarte pad mij maakte wélvertrouwd.

Doch plots verdween mijn licht en, her en der,
Nu zweept de storm mij, ik, die zong zoo bond,
Verdwaal in donker - en mijn doel is ver.

Velp, April 1991.
HÉLÈNE SWARTH.

Cretinisme
Een Oostersche Vertelling

De vizier Nemareq Ibn Ghaleb had, in een vergadering van 's Lands Hoogen Raad, den Koning Abd Allah el Bat't'al dietsch weten te maken dat Sieraad der Werelden, Zeïn el Alamin, die toen's Konings favorite was, bij het verven harer lokken nog een beteren uitslag zou bekomen, indien het Haar mocht behagen Zich van zeker Europeesch produkt, waar hij den naam van opgaf, te willen bedienen, liever dan obstinaat de gewone landswijze, die anders zekerlijk aller achting verdiende, te blijven volgen. Abd Allah el Bat't'al liet zich gezeggen, en wat de machtige vizier had aangeraden gebeurde. Maar 't uitwerksel vervulde de verwachting van Nemareq Ibn Ghaleb niet. Want dadelijk ging Abd Allah bemerken: dat hij minder hart had voor zijn favorite; en het leek hem dat ook deze

- dat Zeïn el Alamin voorál, minder op zijn bezoeken gesteld, niet zooveel werk van hem nog maakte, als voorheen. Hij zei tot zijn Vizier:

- Vizier Nemareq Ibn Ghaleb, uw raad was dom. Kies thans tusschen beide: of het hoofd wordt u afgehouwen, zónder verbeurdverklaring uwer goederen - of gij verplicht u, binnen één jaar na den dag van heden weer vóór mijn troon te verschijnen met een Europeaan, dommer nóg dan gij. Gelukt u dit, zoo is u 't leven geschonken; gelukt het u echter niet, leven en goederen beide hebt ge verbeurd. Ga...

- Allah prijze uw goedheid, o Vorst, antwoordde de Vizier en ging. Want het leek hem nutteloos, er Allah el Bat't'al op attent te maken, dat hij sedert acht dagen alleen oog en oor en nachten veil had voor Sieraad der Werelden, en dat verzadiging een plant is die, voor onkruid verklaard, welig groeit en tiert in alle gronden...

Nemareq Ibn Ghaleb vertrok dus. Hij doorreisde vele steden en landen; maar dommer dan hij vond hij geen gebenedijd mensch. Want hij stelde zich in 's konings plaats, en paste 't ‘ken u zelven’ objektief toe. Toen hij echter bemerkte dat 't volk overal slim en doorslepen was, beperkte hij zijn onderzoek en zijn opsporingen tot de hoogere standen. Daar kwam hij vaak domme lieden tegen, maar hunne domheid was saploos en bruut,

en daardoor gelijk aan nul, d.i. zooveel als onbestaande!

Volk en hoogere standen liet hij dus ter zijde en hij besloot, zich alleen nog bezig te houden met de geleerden en de geletterden. Van voren af aan herbegon hij zijn reistochten door steden en landen. En 't duurde niet lang of vreugde heerschte in zijn hart; en de hoop, die hem een oogenblik had begeven, weer bloeide ze vóor zijn stap, als de maan haar eerste verschijnen!

Eindelijk kwam hij te Gent. En, den catalogus doorsnuffelend van 't Sint Jozef-huis, ontdekte hij een boekje waarachter de mededeeling stond: ‘ouvrage savant’. Hij kocht het voor één dirhem. Opgewekt keerde hij naar zijn logies terug. Diep in zijn hart was hij overtuigd, dat zijn ballingschap niet overdreven-lang nog zou duren.

Het boekje was een ‘Afdruk *van* den *Moniteur Belge*’ (sic), zijnde 't verslag over den XIII^{en} driejaarlijkschen wedstrijd voor Nederlandsche tooneel-letterkunde (1907-1908-1909). Tot zijn groote vreugd stipte de Vizie, in dat verslag, de volgende axiomen aan:

I.

Wanneer de kunst een ideaal heeft en naar vaste regels werkt wordt er blijvend kunstwerk geschapen.

II.

Kunst, die ontstaat na andere kunst, is daarom niet ordeloos.

III.

Zonder wet noch regel is geene compositie mogelijk.

IV.

Kunstwerk is niet alleen passie en impressie, deze mogen zoo allerpersoonlijkst wezen als ze maar kunnen.

V.

Passie en impressie moeten gelouterd, uitgedrukt, geordend worden en dan eerst is het compositie.

VI.

De kunst der letteren bestaat vooral uit poëzie, roman en tooneelliteratuur.

VII.

De dramatische knoop is de voornaamste vereischte van een tooneelwerk.

VIII.

Slaafsche navolging is nooit goede kunst geweest.

IX.

De Renaissance heeft zich in te slaafsche navolging dood geloopen.

X.

Voorbeelden van sociale ontaarding door verkeerde of onvolkomen opvoeding zijn op het tooneel de mode van den dag.

XI.

Ontleedkunst kan als wetenschap zeer hoog staan, dramatische kracht zit er toch niet veel in.

XII.

Het algemeen menschelijke is het conflict tusschen het leven en de zedelijke wet.

XIII.

Alle kunst is toch eens modern geweest.

XIV.

Al wat op zee gebeurt of in eene wereld, waarin

men altijd aan gevaar is blootgesteld, treft de verbeelding, en de verbeelding treffen is voedsel en zuurdeesem van het tooneelspel, vooral van het treurspel.

XV.

Antwerpen is geen dorp.

XVI.

Grieken noch Romeinen twijfelden niet[1] aan 't bestaan der goden.

Toen hij deze XVI machtspreukige artikelen had overgeschreven stond de Vizier een oogenblik recht; zijn kaaksbeenderen deden hem danige pijn. Maar in zijn hart was hij verheugd. ‘Gered, o Heer, gered!’ woelde 't in hem om, als 't deuntje van een draaiorgel...

Uit de diepte van zijn binnentesch haalde hij echter nog een klein bal-carnet te voorschijn; daarin boekte hij, voor eigen egoïstisch gebruik en

(1) Misschien wist de vizier niet, dat in 't Vlaamsch ‘deux négations valent une affirmation’ (Wattez-stelsel). Ten andere, wat verder in 't verslag liet hij zonder kommentaar deze zinsnede voorbijgaan: ‘De deugd en de onschuld der heldin hebben geen andere fout te *hunnen* (haren?) laste, dan dat zij de ondeugd en het kwaad in den weg loopen (sic)...’

genot, 't piekebeste zijner pikante vondsten. Ziehier wat hij daarin heeft opgeteekend:

I.

De schrijver [van Godelieve van Gistel] heeft blijkbaar Shakespeare gelezen.
Godelieve moet sterven.

> *Weér een bewijs van de raarheid der begrippen die de Christen honden in zake recht en billijkheid er op nahouden. Omdat Eva in den appel beet, moest Adam 't paradijs uit; omdat Soliman blijkbaar Shakespeare heeft gelezen, moet Haroen 't leven verbeuren*.

II.

Het stuk, in handschrift ingezonden, is in vijfvoetige jamben geschreven.

> *Variante op de uitdrukking 'pedibus cum jambis.' Hier is het stuk 'handibus cum jambis' geschreven*.

III.

Deze bekende en befaamde tooneeldichter [Raf. Verhuist] heeft aan zijn stuk geen bepaalden ondertitel gegeven.

> *Wanneer men, in Europa, van materialisme spreekt, denkt eenieder dadelijk aan onderbuik; heeft men het over idealisme, eenieder vraagt naar den ondertitel*.

IV.

Kunstig werk is er zeker wel onder [de tooneelstukken] te vinden; maar [dat kunstig werk] loopt zoo sterk uiteen...

> *De Europeesche smaak is vreemd. Fasanten eten de Christenhonden 't liefst wanneer 't vleesch uiteenloopt, naar 't rotte zweemt. Ook zekere kaas (Brie) achten zij alleen bruikbaar wanneer hij uiteenloopt; en nog een anderen kaas,*

waarvan de naam mij ontsnapt, raken ze niet aan vóor hij... zóo geavanceerd is, dat hij niet slechts uiteenloopt, maar van zelf weg loopt. Ook kunstwerk kan zich dus in dezen toestand voordoen.

De Vizier sloot vlug zijn boekje; met van de pret schokkende boven-buik verborg hij 't van her in zijn binnentesch. Hij seinde om een taxi; zocht den naam des schrijvers van het ‘ouvrage savant’ op den achtertitel; diens adres in (natuurlijk!) 't adresboek, en reed er prestissimo heen.

Hij schelt; koopt de meid om, koopt de vrouw om, koopt de dochter om, koopt den zoon om, koopt den getrouwen poedel van Omar den Pangermaan om; gooit dezen, met behulp van den, eveneens omgekochten tufstoker, in den taxi; holt naar 't station; krijgt twee kaartjes voor Stamboel; prangt Omar in de ‘malle de zinc’; komt gehouden te Stamboel aan; kortom, bereikt, met zijn zoenoffer, gaaf en gezond en nog bij tijds het hof van Abd Allah el Bat't'al, - juist op den feestdag van Mihradjan.

De Koning zat, door zijn hof omringd, op een drie meters hoogen troon van gedegen goud. Vóor den

troon knielde Nemareq Ibn Ghaleb; driemaal sloeg hij zich 't voorhoofd tegen den marmeren vloer, en zei:

- Lof weze Allah, Heer der Werelden, - aan uw bevel, o doorluchtig koning, is door uw dienaar voldaan...

- Laat eerst zien, meende echter Abd Allah el Bat't'al.

Hij bekeek vorschend Omar el Pangermani in de oogen. Twee eunuchen hadden dezen vastgegrepen en lachten hem aan. 't Onderzoek van den uitwendigen mensch scheen den Vizier niet zóo gunstig als hij had gedacht. Maar hij verhaaste zich de XVI artikelen aan den voet des troons neer te leggen, met nederig verzoek, dat het den Koning zou behagen, er kennis te willen van nemen.

Dat verzoek vond genade in het oog van Abd Allah el Bat't'al. De XVI artikelen gezapig gelezen hebbend, zonder dat één trek van zijn gelaat zijn diepste gedachten verraadde - nam hij stom-verbaasd Omar el Pangermani nogmaals in oogenschouw, en deed een teeken met den duim, dien hij strak omhoog hief, de andere vingeren gesloten.

De eunuchen trokken Omar een paar stappen ter zijde, hieven het zwaard en sloegen hem, Omar, alleen het hoofd af. Toen kwamen ze terug, bogen vóór den

Koning, joepten heên. Recht was geschied.

- Nemareq Ibn Ghaleb, zei toen nog Abd Allah el Bat't'al, U is het leven geschonken. Bilpay heeft gezegd, hoe vreesachtig een dier ook zij, 't komt toch altijd nog een vreesachtiger tegen. Met evenveel recht had hij van de domheid kunnen spreken, zooals ge ziet. Gedurende uw afwezigheid heb ik echter Appel der Oogen, uw laatste acquisitie, en uw twee dochters in mijn harem moeten opnemen. Maar 't behaagt mij u schadeloos te stellen. Ik geef u Zeïn el Alamin ten geschenke. Zij moge uw dagen en nachten verheugen!... Sedert uw raad omtrent het verven van heur lokken, kan ik ze ten andere vóor mijn oogen niet meer zien...

- Allah weze geloofd, knielde Nemareq Ibn Ghaleb, en hij aanbad den Heer der Werelden.

FER bEN ISKANDERI.

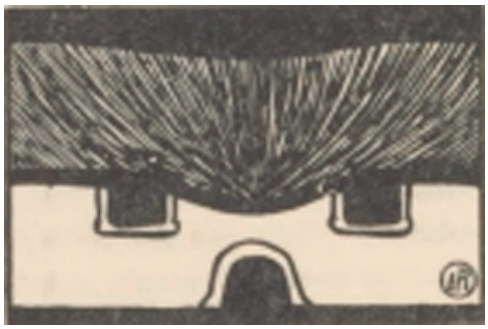

Overzicht der maand

De romans

'James,' door Leo Balet (C.A.J. van Dishoeck, Bussum) - 'Sinjoorkens,' door Lode Baekelmans, (L. Opdebeek, Antwerpen), - 'Hagelinde' door Piet van Assche (id.) - 'Het Kerstekind,' door Styn Streuvels (L.J. Veen, Amsterdam).

James. - Na den roman *Roeping* moest de roman *James* komen. Ik heb nooit begrepen waarom de Katholieken om *Roeping* zoo blij waren en er naar opzagen als naar een nieuwe uiting van godsdienstige kunst. Wanneer aldus de 'roepingen' moeten ontstaan, eilaas dan! Balet's eerste held, Chef, was inderdaad een bedenkelijk persoon: een geroepene die zich zelf zijne roeping trachtte wijs te maken, poogde zich zelf van zijne roeping te overtuigen en er niet in gelukte te verbergen hoe

zwaar die roeping op hem weegt, hoe graag hij ze zou hebben gegeneerd...

Chef is een 'indécis', een besluiteloos, wankel mensch, zonder vast beraad of eigen wil, eenigszins ook een zenuwlijder: gedurende de 3/4 van het boek moet God het bij hem onderdoen voor Anna, zijn meisje; totdat hij op zekeren dag weer eene plotselinge, onuitlegbare (en onuitgelegde) keering ondergaat, eene crisis van mysticiteit die hem terug het sacerdotaal idee nabij brengt; met de dwaze en bange rapheid der onzekeren deelt hij zijn besluit mede aan Anna. Het meisje wordt krankzinnig: Chef, vol wroeging, wanhopig en ontredderd, vlucht naar zijn oud-professor, om raad: sluw-behendig weet deze hem te bewijzen dat hij geen schuld heeft, dat hij eene schoone daad van zelfoverwinning beging; en Chef, getroost, niet wetend waarheen zich thans te keeren, gehoorzaamt zonder overtuiging en knielt neer vóór God!...

Chef, een priester, moet den weg in die James volgt: de tweede type volgt logisch op den anderen. En vermits in die beide boeken blijkbaar veel zelfbelijdenis wordt gegeven, moet Leo Balet's afvalligheid ons geenszins bevreemden. *Roeping* en *James* beelden feitelijk, voor een groot gedeelte, twee aaneensluitende stadia van éénzelfde individualiteit uit...

Die nieuwe roman van Leo Balet, *James*, is zeer durvend van opzet, het gegeven breed en zonder aarzeling aanpakkend; hij wijkt af van de alledaagsche literatuur: eene eerlijke, tragische, dieplevende zielsontrafeling, heel wat minder factisch en oppervlakkig dan gewoonlijk. Er zijn deelen in van uiterst fijne aanvoeling en levendige, lillende brokjes stemming: de verrukking van James bij zijn klavier, wanneer hij zijne sonate componeert... de avond die hij met Lize te Scheveningen doorbrengt, bij de zee... de

eerste uitvoering van zijn orkeststuk in de Amsterdamsclie Concertzaal... de Faust-vertolking van Lize, te Parijs... Al die deelen zijn heel mooi geschreven.

Het laatste hoofdstuk, echter, doet aan dezen roman schade en maakt veel kapot van 't goede dat de tien eerste kapitels bevatten. Me dunkt dat in dit hoofdstuk het karakter van Lize niet in de logiek van zijne eerste opvatting en uitbeelding werd gehouden maar ineens jammerlijk versierd met de romantiek van de gevallen vrouw, de zich-rehabiliteerende cocotte, zooals Dumas met zijne *Dame aux Camélias* ze verwekte. Mij kan het niet in 't hoofd aan te nemen dat eene opera-zangeres die - lijk ze zelf 't bekent - de maîtresse is geweest van velen die zich voor haar ruïneerden, zich op een gegeven oogenblik lichamelijk zou blijven weigeren aan een man van wiens belanglooze en volledige liefde ze nochtans zeker is en waarvan ze zelf heel veel houdt; ik kan niet veronderstellen dat die vrouw de begeerte zou hebben ontleerd. En even onwaarschijnlijk lijkt het me dat die vrouw na het dan-toch-bedrijven van den bijslaap aan eene wroeging en eene verontwaardiging, zoo mooi- ideëel als deze die spreken uit haren brief aan James, uiting zou geven: zoo'n gedragswijze veronderstelt nog altijd eene eenigzins priesterlijke interpretatie van de geslachtsdaad, die het belang van den bijslaap overdrijft, zooals ze het genot ervan poëtiseert, en die nog altijd het coïtum stelt buiten het norma der natuurlijke dingen en er nog niet toe gekomen is deze geslachtelijke functie op gelijken voet te zetten met de andere organische functies van het mensch-dier. Voor mij blijft dus, in den grond, het gedrag van Lize zeer romantisch, abstract en toevallig. Van dat gedrag, nochtans, hangt heel de ontknooping van *James* af: het bepaalt heelemaal den ondergang van den bedrogen minnaar.

Veronderstellen we even eene andere psychologie voor Lize, in dat laatste hoofdstuk: dan hadden James en zij elkander blijven beminnen, zooals normale menschen zich beminnen, met hun ganschen geest, hun gansche hart, hun gansche lichaam. James hadde eene lieve mooie vrouw bezeten, die hem het leven hadde zoet en schoon gemaakt en die hem had bijgestaan in zijne kunst en James ware voor altijd gelukkig geweest. Een slotkoor van jubel, van groote vrede en van triomf hadde besloten den roman *James*, pleidooi van gewetensvrijheid, en dat ware geweest eenvoudig en logisch...

Misschien heeft Balet die ontknooping niet gewild, om het tendensieuze van zijn werk, dat hij opdraagt aan ‘alle degenen die 't jong leven verkracht hebben’ van James en van anderen: James *moest* dus ondergaan...

Ik vind, ten slotte, *James* een zeer merkwaardig boek; men vergeve me de psychologische kritiek waarmede ik meende mijn bewondering te moeten beperken; ik legde er bezondere nadruk op wijl we meer en meer achter een boek - van allerlei vorm-questies die tot nu toe de hoofd-criteria der kritiek waren, abstractie makend - de diepere, innere menschelijkheid beginnen te zoeken...

Sinjoorkens. - Lode Baekelmans heeft lang gewacht vooraleer zijne *Sinjoorkens* uit te ge*v*en en misschien had hij beter gedaan ze heelemaal niet uit te geven, ze staan erg beneden enkele zijner vorige boeken, zooals *Dwaze Tronies* bijv. De opgenomen novellen maken me den indruk, heel oppervlakkig en rap, slordig geschreven te zijn. En, ze berusten op een weinig tragischen ondergrond van menschelijkheid. Ge uerpt me op: ‘maar dat boek kan heel plezierig zijn’: het is niet geestig en ik

vind het weinig vermakelijk. Het is geen groot drama en ook geen guitig vaudeviel, maar eene gewone, banale ‘comédie’, soms danig sentimenteel. Baekelmans houdt al te veel van de bureelklerkjes en te veel van de pret: bureelklerkjes-pret, die heel gemakkelijk en nog al grof is. En Baekelmans is een schrijver die van zijne begaafdheid misbruik maakt en zijne gaven verkwist op een materiaal, waaruit moeilijk eene degelijke constructie kan geworden. Na *Sinjoorkens* verwachten we nu een werk van den beteren Baekelmans.

Hagelinde. - Een sprookje van liefde, droom en dood - dat speelt tusschen Hagelinde in het woud en Elie, een booze jongen, die dat lieve meisje in steek laat na hare onschuld erg toegetakeld te hebben; Elie is een provinciale Don Juan. Piet van Assche verdient onzen vriendelijksten lof voor deze ‘conte galant’, vol poëzie, teerheid en gracie. We hadden ons niet van wege den ruwen schrijver van *Polderland* aan zoo'n liefelijk legendeken verwacht; maar heeft de stroeve, pootige Zola niet *La faute de l'Abbé Mouret* en *Le Rêve* geschreven? Waaruit men nu niet besluite dat ik Piet van Assche met Zola wil gelijk stellen - zelfs al heeft Hagelinde in het woud met Albine uit le Paradou eenige verwantschap....

Het Kerstekind. - Men heeft soms vele kritische bezwaren tegen Stijn Streuvels; en telkens men een nieuw boek van hem leest, geraakt men opnieuw onder zijne bekoring; men klaagt dat al wat hij schrijft gelijkaardig en monokroom is, en toch is 't altijd wat nieuw, dat men geniet zooals uit weinige brokken literatuur van hier te lande. En 't is een wonder hoe die schrijver met zich zelf gelijk blijft, en toch steeds den lezer weet

te voldoen, zelfs een sceptischen lezer: 't komt misschien omdat ge heel die kunst zoo zeker, zoo eerlijk, zoo gezond, zoo simpel voelt, gegroeid uit eene oprechte en ernstige betrachting. Men verkiest soms te bewonderen dan te kritiseeren: is de dag van heden al niet rijk en aangenaam? Voor de dag van morgen zullen anderen zorgen...

Dit *Kerstekind* is wat meer romantisch, wat weeker, aangedaner - daarom niet: aandoenlijker - dan de vorige kinderschetsen van Streuvels. En dat bewijst nogmaals dat een schrijver het produkt is van zijn midden en elk zijner boeken het resultaat van zijn leven. Zoo'n werk had Streuvels stellig over tien jaar niet geschreven, in dezelfde geestesstemming...

De minnaars van de traditie, de voorstanders der ‘blije literatuur’ moeten gelukkig zijn: dit *Kerstekind* staat, voor wat het gevoel ervan betreft, heel dicht weer bij Conscience's werk; wat we erin meer hebben dat is eene betere aanpassing van het landschap en dan natuurlijk een veel kunstigeren, oorspronkelijkeren stijl en eene leukere, levendigere taal. Dit boekje is zeer blij, 't heeft afgebroken met Strevel's ‘pessimisme’; het is niet ontoegankelijk voor een niet-literateur, men mag het zelfs bij de ‘volksliteratuur’ rekenen; het is katholiek; het past in de Vlaamsche traditie; het zal velen rechtstreeks en onrechtstreeks genoegen geven. Mein Liebchen was wilst dit noch mehr?

Streuvels is een gelukkig mensch...

ANDRÉ DE RIDDER.

Muziek

Uitvoering, te Antwerpen, van Joh.-Seb. Bach's Hoogmis.

De ‘Maatschappij der Concerten van Gewijde Muziek’ heeft aan elke verwachting voldaan met hare uitvoering van Zondag 2de April 1.1. Zeer gelukkig was de gedachte wederom een werk van J.S. Bach voor het publiek te doen herleven; en wel juist een werk dat eenig is en dat den Bach-genius in zijne hoogste openbaring daarstelt. Buiten alle praktissche vereischten van den kerkdienst opgevat en de liturgisschen text van het Hoogambt in zijne geheelheid verweiderd, is de Hoogmis de eenige volledige mis die Bach schreef, het eenig godsdienstig werk dat niet met het doel eener praktissche verwachting gedacht werd.

Eenig staat het ook als uitdrukking der verevenste geheimenissen, als verzinnelijking van al omvattend godsdienstig gevoel. Van de eerste machtig opdreunende aanroeping ‘Kyrie eleison’ die, als de ‘Pylone’ voor de oud-Egyptische tempels, tot de eigenlijke ontwikkeling van het ‘Kyrie’ inleidt, voelt men zich in de sfeer van hooge verhevenheid. Indrukwekkend schildert de instrumentale overgang tot het kyrie-koor, de heilige stilte, het geheimvolle schemerduister van den tempel met het goudstralende hoogaltaar in het verste verschiet tusschen kaarslicht opduikend midden godgewijde wierookdampen. Klagend werken de stemmen zich omhoog telkens ontmoedigd terug vallend; telkens weer dringender, smeekender om erbarming biddend. Als eene altijd hernieuwde uiting van wereldsmart ontwikkelt zich het ‘kyrie’. Dan komt meer hoopvolle verwachting met het zacht-zangerig ‘Christe’ door twee solo-sopranen vertolkt en

begeleid door samenspel: Eene bede van gelouterde zielen die tot de bescherming der troostvolle mysterieën van den menschgeworden Gods-zoon doorgedrongen zijn. - En weer verheffen zich de koor-stemmen biddend; nu evenwel in minder pijnlijk zoekende wendingen, hoewel dit tweede 'Kyrie' thema aanvankelijk ook iets onrustigs heeft.

Het 'Gloria' brengt ons de herdenking aan den zang der hemellingen en de vredensbelofte bij Christus' geboorte. Midden blijgejuich van snaren, oboën en fluiten, trompetten en pauken dreunt het koor, in machtig vreugde getoon. Dan treedt plots kalmte in het zachtglijdend 'et in terra pax'. Nu zingt de sopraan-solo, begeleid door solo-viool van lof, en zegen, en aanbidding, en verheerlijking: Een gezang van engelen, zooals Fra Angelico ze droomde. - In een breed, grootsch klinkend thema, soms door trompetten gesteund, beantwoordt het koor dit solo gezang, Gods grootheid bezingend. Dan weer ontvouwt zich in mystissche tonenweefselen van fluiten en gedempte violen fijn en onvatbaar als van vioolsharpen, een twee-zang voor sopraan en tenor, gewijd aan de beschouwing der geheimenissen van den Gods-zoon, één met den Almachtigen Vader. Het tweede deel der beschouwing, Gods-zoon als zoenoffer, wordt door het koor vertolkt. Een bedroefd, moedeloos smeekend thema, dalend in langzame tijdwaarden wordt door de koor-stemmen ontwikkeld op de doffe, schier pijnlijk onbeweeglijke begeleiding van het orkest. Met de nu volgende alt-aria begint de overgang tot feestelijke stemming: 'Qui Sedes ad dexteram Patris' gebed is het nog, maar niet meer klagend, de begeleidende oboë d'Amore, hoewel doordringend van timber, heeft hier niet eene weemoedige maar verlangende beteekenis. De statig klinkende zang van den solo-bas 'Quoniam, tu sulus sanctus' met zijne grootsche bege-

leiding van hoorn-solo en fagotten brengt de stemming noch meer tot het feestelijk-verheven. En dan dreunt den jubel der menigte weer in levendig stemmenspel: ‘Cum sancto spiritu’ het gansche in de juichende stemming van het begin terugbrengende en besluitende.

Als tegenstelling komt nu tegenover de beschouwing de belijdenis. Hier is de vertolking hoofdzakelijk aan het koor toevertrouwd. Ontzagelijk grootsch heeft Bach de Nikaeïssche geloofsbelijdenis muzikaal ontwikkeld: Als eene zegepoort staat de vijfstemmig bewerkte koor-fuga daar, met de gregoriaansche intonatie ‘Credo in unum Deum’ als thema. De continuo-bas beweegt zich onder het geheele in eene obstinaat voortloopenden opvolging van gelijke tijdwaarden, aldus het onwankelbare van het geloofpunt symbolizeerend. De tonale noodwendigheid der voorafgaande aangave van het thema door de koorbassen werd reeds door Gevaert bewerkt. Eene vergelijkende studie van Bach's werken wijst hier, en ook voor het verder volgende koor ‘Confiteor’, op de verduistering der koorstemmen door het orkest, afgezien van het afzonderlijk optreden der violen. Waarschijnlijk, moet in beide koren de ‘Gregoriaansche melodie’ telkens zij in eene stem optreedt door bazuinen verdubbeld worden. De overlevering, het liturgisch karakter van het instrument en de vergelijkende studie der werken, staven deze opvatting. Zij is bij deze uitvoering niet in acht genomen.

In dezelfde stemming van vaste geloofszekerheid is het koor ‘Patrem omnipotentem’ opgevat. Uit het geheele straalt een gevoel van macht en heerschappij. Een tweezang voor sopraan en alt-solo door twee oboé d'Amore begeleid ‘Et in unum Daminum’ verzinnelijkt, door streng canonissche imitatiën in octaaf afstand of unison, de eenheid, gelijkheid en onderscheidenheid van den

Zoon Gods met den Vader. In dalende motieven der koorstemmen en onrustig steun zoekende figuren der violen wordt de vernedering en eidens-toekomst van den menschgeworden zoon Gods weergegeven. Zwoegender nog is de obstinate basfiguur, uit de diepte opdagend en chromatisch dalend, die het gezucht van fluiten en violen en het weeklagen der stemmen bij de leiden-herdenking begeleidt. Dan dreunt juichend weer de gansche klankmassa van koor en orkest in machtig vreugde-getoon, verrijssenis en eeuwig regeeren van Christus verkondigend. De bas-solo met begeleiding van oboë d'Amore ontwikkelt in een aria vol grootsche eenvoudigheid de geloofspunten op den Heiligen Geest en de Apostolissche kerk doelende. Het 'Confiteor' is in den kontrapuntisschen stijl bewerkt, de school van Palestrina, Lassus en Vittoria, eigen. Zooals in de werken dier meesters vinden wij hier een gregoriaansch thema als cantus firmus eerst in quint-canon, daarna in verdubbelde tijdwaarden aangegeven. Als overgang treedt de vreemdklinkende, bange verwachting verradend belijdenis van de hoop op verrijssenis der dooden. En dan ten slotte de blijde hoop, de vaste overtuiging van een toekomend leven: Met de vreugde-galmen van het koor herneemt ook het orkest zijne eigene werking, een kort, krachtig motief, trompettengeschal gelijk, wordt van het eene instrument door het andere overgenomen, en komt afwisselend in trompetten en pakken als eene verre herdenking aan den oproep voor het laatste oordeel.

Met het 'Sanctus', dat het hoogtepunt van het hoogambt daarstelt, verheft Bach zich tot de beschouwing en de verzinnelijking der Gods-geheimen waarvan Isaïas en de Apokalypsis gewagen. Hier is alles tot de uiterste grenzen der mogelijkheid aangewend. Het is een Heelalslied den Allerhoogsten ter eere.

Zweven van zingende Engelendrommen, dreunen en donderen van wereldmachten, stralen van eeuwig licht. Zegenend, aanbiddend, zingt de beschouwende ziel, tot Gods hooge eerlijkheid in geest opgeheven: 'Benedictus qui venit...' En het eeuwig 'Osanna in excelsis' dreunt weer machtig op, in het oneindige voortgalmend.

Het 'Agnus Dei' vat de stemmingen door 'Kyrie', 'Gloria', 'Credo', 'Sanctus' verwekt, samen tot een smachten naar lautering, een verlangen naar eeuwig heil. Die aria voor alt-solo verwezenlijkt de betrachting eener ziel door diepe overweging tot voorgevoel van bovenaardsche beschouwing verheven. Een gebed om vrede gansch in vorm en stemming met het 'Gratias agimus tibi' gelijk, besluit het geheele in grootsche rust en vroomheid.

De opvatting van het werk door den heer Lodewijk Ontrop doet ieder deel in zijne juiste verhouding tegenover het geheele uitkomen en bijbrengen tot de gezamentlijke stemming van godsdienstige verhevenheid die het werk doordringt. De koren waren ook met veel zorg voorbereid en hunne klankhoedanigheid uiterst voldoende. - Wat de solisten aangaat, deze waren uitstekend.

Het orkest, buiten eenige rhythmische onklaarheid, was voldoende onder opzicht van klankhoedanigheid, afwisseling en verhouding tegenover de koorstemmen; maar het dient noch veel verbeterd te worden om de subtiliteiten van Bachsche orkest-polyphonie getrouw te vertolken.

LODEWIJK DELHAYE.

Feestvieringen

Na de Buysse-viering.

Bij de feesten, den Kunstenaar Cyriel Buysse te Antwerpen aangeboden, hield de heer Louis Franck een, zoo naar het uiterlijke als naar 't innerlijke, uitmuntende rede. Ik bedoel de rede welke hij in den schouwburg uitsprak; want de heer Franck, redenaar van groot en gemakkelijk talent, woekert met zijn gaven; en op dien dag overtrof zijn enthoesiasme nog vadembreed dat zijner toehoorders!

Daar werden dus, door een niet-literair kunstenaar (maar een kunstenaar van het gesproken woord is toch de heer Franck), o.a. twee gewichtige ‘waarheden’, zooniet voor het eerst in Vlaanderen, dan toch met hernieuwde klem, naar 't voorplan gedreven, en in 't volle licht gesteld:

De kunstenaar heeft het recht zich uitsluitend te wijden aan wat ik kostheidshalve ‘zijn’ kunst zal noemen, buiten en liefst nog boven de politieke partijen, de Vlaamsche incluis; daardoor verbeurt hij nochtans het recht niet, te mogen rekenen, voor zoover dit menschelijk mogelijk is, op de erkentelijkheid niet alleen van de staatspartij, die toevallig in hem een partijgenoot wenscht terug te vinden of op te pikken, maar van àl de vlamingen zonder onderscheid.

Ik stip aan, dat dit gezegd werd. Ik zal de ironie niet zoo verre drijven, deze ‘waarheden’ nog met onomstootbare redenen en bewijzen te gaan omkleeden en aandikken. Maar ook, zoo naïef ben ik niet, te denken dat, ofschoon luid applaus aan deze woorden te beurt viel, iets in Vlaanderen daarmeê veranderd of aan 't veranderen is.

Veranderen van kleur zal ook niemand, als ik aanmerk dat Gustaaf Segers, zoodra hij zich gewaardigt iets te zeggen, gelijk heeft! Ook waar hij 't over Cyriel Buysse's werk heeft. Want zekerlijk, door wie zoekt, zijn, in Vlaanderen, nog lieden te ontdekken die niemand hebben bestolen; nooit een woord, zelf aan de ongeboren vrucht, hebben begaan; op hun vijf-en-twitigsten borrel spuwen als de pest; knielen voor gendarm en deurwaarder; geen sterveling een rooie duit verschuldigd zijn; man noch muis hebben verkracht; niet meer kwaê penningen in omgang brengen, dan zij zelf hebben ontvangen; er voor zorgen nooit een meisje te zoenen op den naakten hiel (o Achilleus!) - met één woord, gewis, Vlaanderen telt nog enkele brave, deftige, oppassende, beminnelijke, deugdzame, eerbare jonge en bejaarde lieden, die ons warm maken aan het hart, ons met het leven verzoenen; gewis, gewis, hun geslag is bijlange niet uitgestorven!

En Gustaaf Segers vraagt zich dan ook nuchter af, waarom geen specimen van dat soort Vlamingen, in de werken van Cyriel Buysse wordt ontmoet. En Gustaaf Segers heeft gelijk. Ja, waarom?

Inderdaad, in meer dan één zijner werken getuigt Cyriel Buysse duidelijk, niet veel sympathie over te hebben voor de partij die men de katholieke noemt. Meer dan de formule ‘kunst om de kunst’ (waar de heer Franck van sprak) meêbrengt, en zelf gedoogt, spreekt soms uit zijn werken de anti-klerikaal. Verminderd is de waarde van die werken daarom niet: maar door 't bijvlechten van tijdelijke preoccupaties - die zijn als nodelooze uitwassen - krijgt het werk van den schrijver, als geheel beschouwd, den schijn - en den schijn niet alleen, doch ook wel het wezen van eenzijdigheid en dus van onvolledigheid. Wie er niet toe besluiten kan, de literatuur te gaan beschouwen

als een kunst die uit en voor zichzelf bestaat - als b.v. Flaubert en, bij ons, L. van Deyssel, den voortreffelijken meester - moet er zich ten minste op toe kunnen leggen... een (epigoon van) Balzac te willen zien.

Wat zegt ons de naam Flaubert? Roept hij niet dadelijk de onsterfelijke *typen* Homais, Bouvard en Pecuchet, en meer nog, in het geheugen? Maar in den naam 'Balzac' liggen de volgende hoofdstukken van een haast encyclopedisch werk begrepen: Balzac physiologist, Balzac occultist, Balzac chimist, Balzac wetenschappelijk voorlooper, Balzac en de rechtsgeleerdheid, Balzac bouwkundige, Balzac hervormer, Balzac en de geneeskunde, Balzac socioloog, Balzac in het oneindige.

....Maar Gustaaf Segers, de goeië man, had zijn vraag wel wat naïever opgevat. Het zou hem een deugd zijn, mocht Buysse nu eens er in toe kunnen stemmen, een treffelijk en deftig mensch uit te beelden of ten tooneele te brengen: geen pensejager geen bloedzuigend baron, geen viesdoenden koster, maar een edelmoedig landheer, een vroom arbeider, een plicht-betrachtenden Christen...

Maar wij - en dit is mede de beteekenis van de hulde aan Buysse gebracht - hopen, dat hij meer en meer, in zijn liefde en zijn kunnen, zijn geheele volk zal weten te omvatten, en zoodoende werkelijk boven en buiten partijen zal komen te staan: Want de verdienste van een kunstenaar moet en kan alleen in zijn kunstenaarsschap liggen...

Ook zegt men waarlijk niet veel goeds van een kunstenaar, wanneer men er op wijst, dat latere geslachten zijn werken nog ter hand zullen nemen om er den tijdsgeest en de levensvoor-

waarden, de zeden en de gebruiken van 't voorbijë tijdvak uit te leeren kennen.

Onze voorzaten gebruikten de schedels hunner gevelde vijanden als drinkschalen: zijn we dan geen stapje vooruit gegaan? Ik dacht werkelijk dat we zelfs het stadium voorbij waren geschreden, dat opgegraven schedels tot museum-stukken doemde. Ik meende dat de vondst van die eerbare restanten ons thans deze vreugde verschafte, vergelijkenderwijze te bemerken dat wij leven, en te kunnen nagaan, in hoeverre wij van dàt type zijn afgeweken - in goede ot kwade richting!

Alle gekheid op een stokje: een kunstenaar is een maker van schoonheid. Denken, dat men in den arbeid van een kunstenaar niets anders moet gaan zoeken dan ‘schoonheid’, schijnt dus geenszins - met de logiek in strijd te zijn. Een werk van schoonheid geeft schoonheid te genieten. Wie een werk van schoonheid ontleedt, onderzoekt uit welke bestanddeelen de schoonheid hier bestaat, op welke wijze en in welke mate deze zijn bijeengebracht hoe ze tot eenheid zijn versmolten.

Onze nakomelingen zullen, des verlangd, gemakkelijker en zekerder, over onze zeden en gewoonten ingelicht kunnen worden door kinemotografische vertooningen dan door 't lezen van Buysse's werk. Ik ben overtuigd dat ze daarom niet nalaten zullen Buysse te lezen, omdat Buysse, al is zijn verdienste als stylist gering, toch een zoo voortreffelijk verteller is.

Daarom, of we steeds nog de vreugde om de feestelijke hulde, aan een kunstenaar gebracht, over ons voelden vloeien, dezen al te kalmen heildronk nog, zakelijk en echt - passende hoedanigheden nochtans waar het er om gaat ‘te sluiten’ te ‘resumeeren’, de zedeles, als een kroon, te plaatsen op het werk.

In verbeelding richt ik mij mede tot al de dames en heeren,

die mij de eer aandoen dit geschrift te lezen, en bij het feestmaal, waar Maurits Sabbe zóó mannelijk sprak, zeer tot hun en mijn spijt, niet aanwezig zijn geweest:

'Het komt me voor dat - indien ik de begaafdheid en het hooge vernuft bezat, die wij in Cyriel Buysse bewonderen, ik een anderen weg toch zou zijn ingestaan, een andere richting toch zoo gevolgd hebben.

Dit besef laat mij toe te zeggen, dat ik overtuigd ben de tolk te zijn van al de vlaamsche letterkundigen, als ik den kunstenaar Buysse de verzekering breng onzer diepe achting, onzer genegen vereering.

Wie eerbied heeft voor eigen arbeid, voelt eerbied voor het eerlijk werk van andren, en 't waargenomen verschil van gezindheid doet aan dezen eerbied niets af. Want alle gezondheid is toch tijdelijk, schoonheid alleen is eeuwig. En wie dan de schoonheid in die sublieme onverganklijkheid bemint, vereert den naam van Cyriel Buysse, wiens werk - het is een bloeiende zekerheid - jeugdig zal leven, de tijden door.

Als letterkundigen verheugen wij ons daarin. Ook als vlamingen. Want wij zijn, vooral, vlaminhen: d.i. leden van een volk met eigen taal, eigen kracht en eigen zeden: en dat merken wij, eens te meer, aan Cyriel Buysse. In die taal, liefdevol door hem doorkneed; met diè kracht, door eigen gave gelouterd; uit den schat dèzer zeden, ironisch of meêdoogend gadegeslaan, heeft hij, nu sedert zoovele jaren, onverpoosd en onverdroten, werk voortgebracht dat ons een vreugd is voor immer. Buysse's arbeid bevestigt ons volksbestaan en, in dit bestaan, schitterend zijn eigen roem.

Daarom, nogmaals en tot afscheid, den kunstenaar Cyriel Buysse, Heil! -

FERNAND TOUSSAINT.

Tijdingen

Ten gevolge van een ‘onoplosbaar meeningsgeschil met den redacteur-secretaris’, dus met de redactie - naar aanleiding van de Buysse-viering - heett de heer Gust van Hecke zijn ontslag als redacteur van ‘*De Boomgaard*’ ingediend. Hij verzocht ons te melden dat hij geene verantwoordelijkheid heeft in het polemiek artikeltje tegen de katholieke anti-Buysse-beoordeelaars, dat in ons 2de nummer verscheen.

***

Door plaatsgebrek was 't ons onmogelijk in dit nummer op te nemen het vervolg van Paul Kenis' ‘Jolie Mademoiselle Cerisette’ alsmede een verslag van den heer Ary Delen over de Buysse-feesten. Deze twee bijdragen zullen in 't volgend nummer plaats vinden.

***

Voordrachten gehouden door ‘De Boomgaard’:

24 Januari, Mr Meyer, directeur der Nederlandsche School, over *onze Middeleeuwsche Letterkunde*. - 1 Februari, Edmond van Offel, voorlezing van *onuitgegeven werk*. - 7 Februari, Gust van Roosbroeck, over *de Basis der Moraal*. - 14 Februari, kunstvoordracht van Gust van Hecke, ter eere van *C. Buysse*. - 7 Meert, Leo van Goethem, over *St Franciscus van Assise*. - 14 Meert, A. de Ridder, over *Liefdespelen van Porto-Riche*. - 21 Meert, Hugo van Walden, voorlezing van zijn werk: *Elooi in 't Woud*. - 28 Meert, Lod. de Schutter, voorlezing van *eigen werk* - 2 Mei, G.P.M. Roose, over *De Kunst in het midden*. 16 Mei, André de Ridder, over en rond ‘*De Wijze Jongeling*’.

ANDRÉ CARPENTIER
Houtsnede.

Figuren.

I.

Francis Jammes.

Dit is de weemoed van àl stille steden:
Een grachtje sterft in 't late schemerlicht,
Waar ruiten gouden gaan de luiken dicht;
Boomen alleen hun schaduw-tooien breeden.

De klare dag heeft elk gevoel gemeden,
Maar met vlijm-zilvren Meiemanezicht
Begint 't verlangen d'oude reis en richt
't Hart, dat in zalig droomenland wil treden.

In zoo'n klein stadje aan den voet van bergen
Woont ook mijn dichter, dien ik meer bemin
Dan deze arme woorden kunnen zeggen.

Omdat ik voel, hoe zijn gedichten bergen
Mijn wezen, en dat, wat ik zwijgend zin,
Hij open in zijn teeder lied kan leggen.

II.

Conrad Ferdinand Meyer.

In de stilte en de nacht verloren
Heb ik uwe verzen lang hermijmerd,
Tot mijn denken en mijn voelen warren.

Waarom schrijft gij in die verzen, dichter,
Toch zoo vaak van oogsten en van meisjes,
Die gaan maaien..., die ik zou beminnen?

Moede lijven, die tot liefde reê zijn -
Duizel-zon en lauwe korengolven -
Sikkelsnerpen en het lied der wespen -

Beeld is alles me en herinneringen,
Niet aan aardsche dagen, die ik leefde,
Maar aan droomen en mijn groot verlangen.

Als de zomer en de zon zoo machtig
In hun gulden boei de landen bannen,
Wat is er dan dit geluk nog rijper?

Om mij is de nacht. 't Begint te misten.
Als er misten gaan door zomernachten
Meen ik wel den vreemden dood te ruiken.

J.C. BLOEM.

La jolie mademoiselle Cerisette.....
(Vervolg)

III.

Eigenlijk hiet ze Marcelle, vertelde ze, maar als herinnering aan de kersen die ons zoo gelukkiglijk hadden samengekoppeld, doopte ik haar Cerisette, wat zij heel wat mooier vond, en zoo bleef haar dien naam. Lijk zoo veel andere jonge meisjes te Parijs leefde zij gansch alleen ‘parce que sa mère a' f' sait la noce et qu' son père la battait.’ Die hoorden ergens thuis aan den anderen kant der stad, te Grenelle of aan den ‘Gros Caillou’, waar wist zij zelf niet juist, zoo dikwijls verhuisden ze, en zoo lange was 't geleden reeds sedert zij heenging, een avend toen haar vader dronken thuis kwam en de kamer weer eens ledig vond, maanden geleden reeds toen zij zelve nog ‘trottin’ was in een modemagazijn. Eerst was zij bij een vriendinnetje gaan

woonen dat op denzelfden winkel werkte, later had zij een tijdje met een ‘amant’ gehuisd en dan heel alleen. Thuis kommerde men zich zoo weinig om haar dat vader zich al eerst niet de moeite had gegeven in den winkel waar zij werkte eens te vragen waar zijne dochter gebleven was.

Van af het eerste oogenblik reeds had Cerisette mij dit alles verteld met de onbekommerde mededeelzaamheid die heerscht in arme groote-stadskwartieren waar schande en mizerie elkander opvolgen met het brood van iederen dag; de ellende en de schande die, wanneer ik de vijf verdiepen der huurkazerne besteeg, mij dagelijks ontmoetten op vuile trapportalen, mij aankeken uit open gebleven deuren, mij in 't oor klonken van achter dunne beschotten tusschen gekijf en gevloek.

Zelve verhaalde ik hoe pas enkele maanden geleden ik hier was aangekomen met het hart en het hoofd vol grootsche plannen, die ach zoo spoedig waren vervlogen voor de werkelijkheid, terwijl ginder verre in het zon beschenen heideland een lachend ouderlijk huis op mij wachtte, waar ik misschien nimmermeer naar zou wederkeeren. Luid lachte Cerisette over zoo veel naïveteit, lijk zoo veel anderen het geluk te willen zoeken hier te ‘Pantruche’ waar het leven toch zoo bitter wreed is voor de arme menschen; nog wel

een beetje onnoozel vond zij mij, zoo ‘savant’ als ik was en met een figuurtje lijk het mijne niet eenige mooie dame te hebben ontdekt die in mijn lot had belang gesteld, nog veel vreemder vond zij het hoe ik hier nu reeds maanden lang kon wonen zonder ‘petite amie’, hier waar trottins en midinetjes toch zou uitgeslapen zijn en onmiddelijk hadden moeten bemerken ‘hoe lief en hoe zachtmoedig ik er uit zag.’

Als rechte parisienne die nimmer het kwartier verlaat waarin zij woont, kon zij in hare naïveteit bijna niet begrijpen hoe het mogelijk was van zoo verre te komen en vroeg mij of er ginder in mijn land, ook wouden waren lijk het ‘Bois de Boulogne’ en velden zoo groot als de ‘pelouse’ van Longchamps.

's Morgends, nadat ik zelf reeds een poosje had gearbeid, vergezelde ik nu Cerisette naar den grooten mode-winkel waar zij werkte, dicht bij de Rivoli-straat; eerst een klein eindje slechts, een paar straten ver, als of ik bij toeval juist denzelfden weg op moest, ontmoetten wij elkander vóór het huis, een paar oogenblikken nadat wij van uit het venster goeden morgend hadden geknikt; wij gingen samen de smalle drukke Descartes-straat door, dan de oude stille Clovis-straat tusschen rechts de oude kerk van Sint ‘Etienne du Mont’ en links het Lycée Louis-le-Grand, het doodsche Pantheon-plein over naar den Boule Miche. Dan

daalde ik ook de boulevards mede af in die morgen-drukte die het mij nimmer verveelde te bewonderen, terwijl op straten en voetpaden nog het vochtige vernis blonk der besproeing.

Arm in arm gingen wij om niet gescheiden te worden door den dichten menschenstroom die van de voorsteden naar de middenstad vloeit, de nijvere stroom arbeiders en kleine bedienden die 's morgends vroeg reeds het dagelijksche brood verdienen gaat. Tegen dien stroom in kwamen van de Hallen de ‘marchands des quat' saisons’ met op hunne volgeladen karretjes de versnapering bij het ontbijt van dien vroegen werkerswereld. Nog bleven de meeste koffiehuizen gesloten: in een enkel begon men de planten en palmboomen op het terras te plaatsen; in de magazijnen echter heerschte de volle bedrijvigheid van het uitstallen en het winkel reinigen. Een zeldzame student wandelde vroegtijdig rond om de frissche morgenlucht te genieten; een ‘râpin’ met karton en verfdoos onder dan arm haastte zich naar den Luxembourg om een morgenzicht te borstelen.

Beneden aan de Sint Michiels-brug waar met den Seine-wind ons de geuren toewoeien der op brug en kaai uitgestalde bloemenmarkt, kocht ik voor Cerisette een ‘bouquet à deux sous’, meiklokjes of rozen die ik aan heur keursje mocht hechten of die zij zich als

eene roode vlam in de donkere haren prikte. Langs den eenen kant de ernstige gebouwen van het Justiciepaleis, en langs den anderen de angstigende Conciergerie, gingen wij over het eiland der cité waar het een oogenblik minder druk werd, om uit te komen op de Chatelet-plaats en dan links de Rivoli-straat in te slaan waar wij elkander tot weerzien zoenden.

Eens, toen Cerisette een uurtje vroeger dan gewoonlijk had gedaan, vroeg ze mij haar ook te komen halen wat ik voortaan iederen avond deed; zoo keerden wij ook dan samen naar huis, langzaam slenterend, gelukkig zoo lang mogelijk in elkanders bijzijn te blijven. Dicht tegen haar aangedrukt zoodat ik haar warme jonge lijfje voelde onder de dunne zomerkleeren, bleven wij dralen op eene bank van den Saint-Jacques-square, bogen samen over de leuning der Seine-brug, turend op het donkere water naar het gewemel der vaartuigen en der vlugge bateaux-mouches, stegen dan eindelijk terug naar het quartier latin.

Bij vallenden avond had den Boul'Miche weer een gansch ander uitzicht, kreeg de drukte een gansch ander karakter dan de morgend-bedrijvigheid; nu waren het slenteraars die onder de lange schaduwen der boomen en der huizen, na de vermoeienis van den dag wat rust in de avond-koelte kwamen zoeken. Ver-

moeienis lag in den slependen gang der wandelaars, met ook wat losheid der bevrijding na de taak van den dag. De haast van daar straks stuwde hen niet meer voort, deed hen dralen bij eene verstrooing langs den weg: aan eene schitterende winkel-uitstalling, aan het terras van een koffiehuis waar de muziek aanstemde, bij een ‘camelot’ die met lyrischen woordenvloed een nieuw artikel wist aan te bevelen; eene atmosfeer van licht en feest dreef met den aroom van den mooien zomer-avend over de straat, op alles een zacht ver kleurend waas spreidend van vrede en rust.

Lijk verliefde kinderen gingen wij door de menigte, vermaakt met het leven dat wij rondom ons zagen en de bemerkingen leven dat wij rondom ons zagen en den; wij praatten over de kleine gebeurtenissen van den dag: zij vertelde de minnarijtjes der vriendinnen van 't atelier; hoe de ‘première’ er vandaag zoo bijzonder slecht gehumeurd uit zag, zij vond schalksche aanmerkingen op de voorbijgangers, toonde mij aan het terras van Vachette eene kokotte die haar bekend was: nog geen drie maanden geleden werkte zij op een atelier niet verre van het hare en deed nu den ‘trottoir’.

Donker en eenzaam lag het Pantheon-plein na de drukke straten die wij zoo juist verlaten hadden en waarvan wij in de verte, onder het blauwe elektrische

licht, nog vaag het gewemel konden onderscheiden, nog het verdoofde gegons tot ons hoorden komen, terwijl het hier zoo doodsch bleef en stil. Op de arduinen trappen van het gebouw zetten wij ons neer; onze handen lagen omstrengeld in haar schoot, haar kopje leunde op mijn schouder zoodat den zwaren haarworg warm prikkelend tegen mijne wang drukte en de geur der haren mij benevelde. Zacht neuriede zij een liedje dat zij daar juist had gehoord, soms onderbrekend om, zich dichter tegen mij aanvleiend, te vragen of ik haar toch wel heel zeker lief had, terwijl het lied nog scheen voort te leven op het donkere plein, weg te trillen rond eene flikkerende vlam in de verte. Tot het eindelijk laat werd en wij voort moesten naar het benauwde kamertje waar ik door het open venster nog lange bleef droomen in den zomernacht.

Reeds na de eerste week waren wij zoo onafscheidbaar geworden dat ik haar nu dag voor dag wegbracht en des avonds ook kwam halen aan haar werk. Wanneer des morgends zij wat langer dan naar gewoonte wegbleef, waagde ik het zelfs de zes verdiepen te bestijgen naar het zolderkamertje waar mij dan een zoen het wachten afkortte, terwijl Cerisette nog iets beredderde of nog iets te veranderen had aan het toilet. Des avonds wanneer wij thuis

kwamen, na eerst overal verliefd te hebben rondgeslenterd, draalde Cerisette nog lange alvorens tot den volgenden morgend afscheid te nemen; aan de deur kon zij er maar nimmer toe besluiten binnen te gaan, herhaalde twee drie maal haren laatsten zoen, tot zij dan eindelijk toch ging, een beetje te leur gesteld omdat ik maar nimmer op het gedacht wou komen haar naar het kleine kamertje te vergezellen.

Wel moest ik, om den tijd in te winnen dien ik al vrijend verloor, des avends een uurtje langer werken, maar sedert ik Cerisette had leeren kennen viel alles mij lichter en gemakkelijker. Niet langer voelde ik die nijpende eenzaamheid in eene groote stad waar de strijd om het leven ieder mensch vijandig stelt tegenover den andere om hem den levenslast nog drukkender te maken, ook mijn werk zelve scheen mij minder lastig en minder inspanning te vergen: de meest ingewikkelde zinnen klaarden op, de dorste wetenschap verlevendigde zich, wanneer ik dacht aan den helderen lach waarmede mijn meisje mij straks zou ontmoeten, aan het gebaar zoo vol overgave waarmee ze mij de lippen zou toerelken. Zoodat niettegenstaande onze lange wandelingen, en niettegenstaande de niet minder lange uren die ik doorbracht met van Cerisette te droomen, wanneer ik op het einde der week mijne excerpten bracht naar de uitgeversfirma van rond den

Boulevard Saint Germain, deze talrijker waren en beter verzorgd dan naar gewoonte.

Reeds kon ik zonder al te veel schade mij een Zondag verlof gunnen, waar ik gebruik van maakte om met Cerisette doelloos door de straten te dwalen die wij zoo samen leerden kennen, want lijk vele parisiens was zij met hare stad bijna nog minder bekend dan ik, pas ontscheepte vreemdeling. Buiten het kwartier waar zij woonde kende zij slechts den dagelijkschen weg naar den wikel en nog de wandeling langs de groote boulevards; een paar malen slechts was zij tot aan het Bois de Boulogne geweest, en eenen enkelen keer had zij zich gewaagd tot aan de Buttes Chaumont.

Wij zochten de rustige stille plekjes en de mooie tuinen. Onder de oude kastanjeboomen waarvan de trillende schaduwen beneden in het water vervloeiden volgden wij de stille melankolieke kaaien, van af de Tuilerieën tot aan het rustige eiland Saint Louis. Beneden, tusschen zware muren, vloeide den vluggen stroom waarop het leven der talrijke vaartuigen zonderling afstak bij de rust der straat waar slechts boekenliefhebbers komen snuisteren in de kasten die oudheidverkoopers op de muren der kaai hebben uitgestald.

Wij dwaalden door de rijke kwartieren van rond

de Champs Elysées, het kwartier van rijke demi-mondaines waar elastieke automobiele geruischloos door de breede straat schuiven die verder uitloopt op het groen eener dreef of op de koele waterstraal eener fontein in bronzen kom; wij kwamen te Passy waar het zoo rustig is als hoorde men hier niet meer thuis in het drukke Parijs, mits de huizen er nog tuinen hebben, en het groen neerhangt over de witte muren van smalle straatjes die schuin naar de glinsterende Seine dalen; wij bezochten de leelijke Batignolles met het mooie park Monceau.

Of wij gingen langs de werkersbuurten van la Vilette, Belleville en Ménilmontant met hunne volkrijke straten vol spelende kinderen, waar het op sommige uren van den dag vol loopt van arbeiders in breede fluweelen broek en groenig of vaal verschoten boezeroen. Alvorens naar huis te keeren rustten wij uit in het wel wat verouderd romaneske maar toch zoo schilderachtige park der Buttes Chaumont met zijne kunstmatige rotsen en valleien en heuvels en watervallen.

Des Zondags, wanneer wij beiden den ganschen dag vrij hadden, gingen wij verder tot buiten de stad, vaarden wij met een bateau-mouche de Seine af tot Meudon, waar wij uitgelaten gelijk kinderen zingend in het bosch rondliepen, of juichend de hellingen afstormden zoodat wij in het hooge gras naar beneden

buitelden; tot wij beladen met takken en bloemen, des avonds naar huis vaarden met het laatste bootje dat ons afzette aan de bloemenmarkt.

Een ander maal gingen wij langs de Marne die vlug kabbelend tusschen steile oevers vliet, minder grootsch dan de majestueuze Seine, maar levender en inniger. Talrijke kokette villas kleurden bont de groen begroeide oevers die steil naar beneden daalden tot aan de rivierbedding waar zondag-visschers in wit flanellen pak, van onder den grooten stroohoed den rooden dobber bewaakten. Tusschen hooge hagen, langs een smal paadje zoo schuin dat onder den voet de kiezels wegrolden, daalden wij naar de rivier onder een regen klokkenklanken die ergens in een tusschen 't groen verborgen torentje moesten zingen. Niettegenstaande dien dringenden zondagsroep zaten er aan eene vastgemeerde pont een drietal meisjes linnen te wasschen. Zoo geweldig sloegen zij in het helder blauwe water dat er om hen heen een fijne regen spatte waarvan de glinsterende droppels in hunne zwarte haren lijk peerlen bleven schitteren; armen en hals waren naakt en door het loshangende jakje kon ik de jonge vaste borstjes zien trillen bij iedere beweging. Cerisette pruilde wel tien minuten lang omdat ik de kleinste die ons goeden dag had gewenscht, wat al te lang was blijven bewonderen.

Op eenen eersten zondag der maand, wanneer de waterwerken speelden, namen wij den trein tot Versailles, waar wij den stroom bezoekers door de koude majestatische zalen van het paleis, weldra verlieten om afgezonderd door de heerlijke tuinen te wandelen, tusschen stille watervlakken in marmeren bekkens die blanke godinnen weerspiegelden en waar bronzen dolfijnen en zeemonsters schuimende waterstralen naar elkander spoten. Koud voor al die pracht zonderden wij ons weldra nog verder af van de menigte om alleen te dwalen door minder bezochte dreven waar wij ons eindelijk ombeschaamd neerzetten op eene eenzame bank die misschien de eer had gehad den doorluchtigen zonnekoning tot rustplaats te dienen.

Na uren langen rit door onafzienbare straten van steeds op elkander volgende voorsteden, afgewisseld met dicht opeengedrongen villas midden van tuintjes een zakdoek groot, nevens vage gronden en akkers waar oesterschelpen en oud blik weliger tierden dan het mager gras, bracht op eenen anderen zondag een tram ons tot Chantilly, een zonderling stadje waar er meer paardenstallen schijnen te zijn dan menschenwooningen die dan nog slechts bewoond worden door entraineurs, lads, bookmakers, en dergelijke sportslieden, terwijl de talrijke villas in den omtrek het

eigendom zijn van rijk geworden jockeys. Wij haasten ons deze straten uit naar het park en het woud van ‘le grand Condé’ die hier zijn jachtgebied had met eenen vijver waarin men groote snoeken met zilverblauwen rug soms snel voorbij ziet schieten.

Maar eindelijk ‘den quatorze juillet’ wanneer wij beiden drie volle dagen verlof hadden, besloten wij verder dan gewoonlijk ons tochtje uit te strekken, om - de herinnering was er mij van bij gebleven uit de werken van den teeren dichter Gérard de Nerval - dezes streek, in het oude Valois, op de boorden der Oise een der mooiste hoekjes van l'Ile de France, het romantische park van Ermenonville te bezoeken. Veel moeite had het mij gekost Cerisette er toe te bewegen om gedurende deze dagen de stad te verlaten die volop in feest ging zijn, wanneer men des morgends triomfantelijk de ‘revue’ ging bewonderen en des avonds het vuurwerk aan den ‘Pont Neuf’; wanneer men heel den nacht door bleef dansen op alle hoeken der straat onder lichtfestoenen van venetiaansche lantaars en van vetpottekens. Zij had er zoo op gerekend mij al deze heerlijkheden te leeren kennen dat zij slechts met mijn voorstel instemde, op de stellige verzekering dat wij ditmaal de echte bosschen en echte velden zouden zien waar ik haar zoo dikwijls van gesproken had, en niet de ‘banlieue’ waar bont

geschilderde aankondigingen het schoonste deel van het landschap uitmaken, waar bij elken draai van den weg ons kuierende familiën ontmoetten en waar geschilderde handen steeds den weg wijzen naar gastvrije herbergen en ‘guinguettes’ wier schommels en paardjesmolens de stedelingen van de voortreffelijkheden der vrije lucht overtuigen.

Heel vroeg, wanneer in het station de naar de hoofdstad afzakkende ‘orphéons’ ons reeds ontmoetten met wapperende vanen en schetterende muziek, namen wij den trein tot het oude romeinsche stadje Senlis, maar waaruit de nu ook overal pronkende feestvlaggen ons spoedig verjoegen. Langs de breede baan die van Senlis naar Meaux loopt namen wij een tijd lang den tram, want Ermenonville was nog verre, tot wij eindelijk in het midden van den voornoen afstapten om te voet den weg te volgen onder de oude olmen der groote baan, die wij echter weldra verlieten om kleine schilderachtige zijwegels in te slaan waar wij spoedig verloren liepen.

Sedert de lange maanden dat ik het ouderlijke huis had verlaten stond ik nu 't eerst weer eens in de vrije natuur, voor een land zoo gansch anders dan hetgene dat mij was bekend: hier was ik in het hartje van Vrankrijk, ‘l'Isle de France’, de streek zijner oude koningen, die verfijnde en bedorven Valois,

waarvan Clouet het regelmatig ovale gezicht schilderde met nootjes-bruine oogen en bleek blond haar; het landschap had eene frisch klassieke lijn die deed denken aan eene ode van Ronsard of aan de kristalheldere poëzie der dichters van de pleïade, aan Baïf en aan Du Bellay; il voelde te staan voor de essens zelve van het fransche landschap, zoo als in verzen der dichters van de pleïade de heldere essens ligt van den franschen geest. De landlieden die voorbij gingen groetten ons in eene taal zoo zuiver dat men in haar de oudheid hoorde zingen der streek, de oudheid van hare spraak, de heldere ‘langue d'oïl.’

Het landschap vormde eene vlakte, zacht glooiend langs den eenen kant naar de rivier waarvan den anderen oever steiler omhoog rees, donker beboscht met groote wouden die zich ook tot op de andere heuvelhelling moesten uitstrekken om samen te loopen met het woud van Chantilly. Op den bodem van het dal spreidde de rivier zich breed uit in zachte kronkels, tussschen gulden akkers, vormend tallooze dicht begroeide eilandjes of zich uitspreidend in kleine meren die tusschen boomen en struiken heenschemerden of zich achter hooge populieren verborgen, zoo helder blauw dat men soms niet onderscheidde waar lucht en water aan elkander paalden.

Bijna heelemaal verdoken onder geitenblad en

hagedoorn rees langs den weg soms een klein, in den grijzen kalksteen der streek gebouwd huisje met bornput voor de deur en kleinen wijngaard tegen den zonnigen heuvelkant. Volgens oude manier toonde een bundel groen boven de deur de herberg aan die er soms zou verouderd uitzag dat het mij bijna verwonderde in de donkere gelagkamer niet een luidruchtig 'garde-française' te ontmoeten in blauw kostuum met witte parementen en een eindje gepoederden staart onder den driekantigen steek.

Sedert wij van de groote baan waren afgedwaald letten wij niet langer meer op tijd of weg, op goed geluk afdwalend langs ruischende velden en tusschen hooge hagen die over onze hoofden samengroeiden; dan weer langs steenachtige wijngaarden, langs den zoom van het donkere woud of langs geurende heidevlakten, om weer op steenachtige paadjes af te dalen naar de rivier, waarin oude boomen voorover helden, hunne takken latende medeslepen door den vloed. Het speet de verrukte Cerisette niet langer het veertiende Juli-feest niette Parijs te hebben gevierd; slechts wanneer wij langs donkere wegeltjes onder het dichte schaarhout gingen, schoof zij dichter tegen mij aan opdat ik dien angst wel zou weg zoenen. Wel honderd maal was zij begonnen een reuzen ruiker te verzamelen, telkens het voornemen weer in steek

latende wanneer haar iets nieuws toelachte.

Vermoeid en hongerig vonden wij eindelijk eene oude gezellige herberg, heelemaal verscholen achter lindeboomen en met naar de rivier afzakkenden tuin. Wij besloten er te middagmalen; de gastvrouw, eene oude gerimpelde boerin, ontving ons met eene gedienstigheid die wel aantoonde hoe weinig zij aan gasten was gewend; zij noemde ons ‘monsieur’ en ‘madame’ tot groot genoegen van Cerisette, die om haar nieuwen titel te verrechtvaardigen zich wel een kwartier lang heel ernstig hield en mij verbood haar te zoenen wanneer de oude vrouw het kon zien.

In de oude eikenhouten eetkamer waarvan de open vensters op den zacht hellenden boomgaard uitgaven, dekte men ons een hoek der tafel waarrond verscheidene dozijnen gasten gemakkelijk hadden plaats gevonden en diende ons den gulden eierkoek met den zerp-zoeten prikkelenden wijn der streek; dan, uitgerust, vroegen wij den weg naar Ermenonville dat bleek minder verwijderd te zijn dan wij na zooveel rond dwalen hadden mogen verwachten; het lag een beetje verder slechts; eene wandeling van een goed half uur bracht ons tot aan het park dat zich uitstrekte over het door de rivier gevormde dal.

Opgevat onder den invloed der ideeën van Rousseau, naar wiens beschrijvingen der boschjes van

Clarens en La Meillerie in de ‘Nouvelle Heloïse’, René de Girardin dit park deed aanleggen was het een dier eerste romantische tuinen die op het einde der achttiende eeuw de oude statige parken in Lenôtre's stijl gingen vervangen. Wij gingen voorbij het leelijke kasteel in Louis XIV trant dat zijn witten gevel in het water spiegelt en wandelden weldra onder de dichte dreven langs den heelemaal in eene omlijsting van donker geboomte liggenden grooten vijver. De schaduw van den goeden Jean-Jacques, die hier in dit voor droomer geschikte park zijne laatste dagen had doorgebracht, scheen ons te vergezellen op onzen weg. Van op den breeden steenen trap waarlangs den grooten weg naar beneden daalde, bewonderden wij de uitgestrekte boomgaarden, evenwijdig met breede stille grachten doorkruist; langs den andere kant opende zich het geboomte voor kunstig berekende vergezichten op groote stille vijvers waar rond slanke populieren, op de zacht gloeiende heuvelhellingen, op den witten gevel van het kasteel, op de kunstmatige rotsen en watervallen die deden denken aan de teer gekleurde nevelige landschappen van Le Poussin of van Claude Lorrain.

In dit midden hier gevoelde men zich wonderlijk verteederd door de ons anders zoo naïef schijnende zinnebeelden der philantropische wijsgeeren en ency-

clopedisten der achttiende eeuw, die men gedacht had niet te mogen ontbreken in een park dat volgens hen de menschen immers diende te herinneren aan de schoonheid en aan de goedheid van de natuur. Over eene brug van ruwe boomstammen bracht eene dichte met rustbanken bezette dreef - de dreef der droomers - ons naar den tempel der Wijsbegeerte, op eene kleine hoogte gelegen van waar men den vijver in zijne omlijsting donker groen en in de verte den witten gevel van het kasteel kon zien; hij bestond uit eene kleine rotonde door zuilen ondersteund die ieder een wijsgeer moesten verzinnebeelden; om de onvolmaaktheid der menschelijke kennis te beteekenen had men den tempel onvoltooid gelaten.

Overal ontmoetten wij dergelijke verouderde gevoelerigheden waarvan de naïeve bekoring weldra al onzen modernen spotgeest wijken deed om ons heelemaal onder de stemming te brengen van deze landschaps-romantiek: het graf van een ‘onbekend jongeling’. eene rustplaats voor de moeders, en een weinig verder, op een eilandje van den vijver onder hooge weemoedig zingende populieren, vonden wij het graf van Rousseau, ledig echter sedert zijne asch naar het Pantheon was overgebracht, een eenvoudig vierkanten gedenkteeken waarop eenezoogende moeder en andere moeilijker te ontcijferen zinnebeelden.

Cerisette was vermoeid; achter het graf zochten wij een dicht beschut plaatsje. De schaduwen van dichters en droomers dwaalden hier rond; ik verhaalde van den zachtmoedigen Jean Jacques en van de mooie ontrouwe madame de Warens; van den teeren dichter der Cydalises van Gerard de Nerval en van diens weemoedige liefde voor Aurelia en voor Sylvie. Uit het bundeltje dat ik had meegedragen las ik zijne zachte verzen voor, en die wonder-reine hoofdstukken uit ‘Sylvie’ die zoo mooi de plaats zelve beschreven waar wij ons nu bevonden. Cerisette luisterde ontroerd, las over mijn schouder heen, en op de teere plaatsen vleide zich dichter tegen mij aan, mij noemend ‘son cher poëte’. Dan lazen wij oude volksliedjes uit Valois; van enkelen kende zij het wijsje, had ze wel honderd maal gezongen en neuriede ze mij nu voor, met half gedempte stem om de stemming niet te stooren van het landschap dat zoo wonderlijk verteederend op ons werkte: het liedje van: ‘Nous n'irons plus au bois’, van ‘La Marjolaine’ en van ‘les trois gardes françaises’.

De kimmen der westerheuvelen begonnen roos te zien van de zinkende zon. Wij hadden gemeend nog verder te gaan om ook het gedeelte van 't park te bezoeken gelegen langs den anderen kant der groote baan, waar ten tijde van Gerard de Nerval nog een

oude toren stond die door de schoone Gabrielle d'Estrées moet zijn bewoond geweest; verder op liggen de dorpen met de namen die hij te recht zoo zoet-klinkend vindt van Châalis en Othys, doch de donkerder kleuren der heuveltoppen kondigden ons aan dat het tijd wordt om heen te gaan.

Zonder veel moeite vonden wij de oude herberg weer waar wij daar straks hadden gemiddagmaald. En daar, in eene kamer die uitgaf op den boomgaard waarvan de zware zomergeuren door het open venster tot ons overwoeien, bezat ik voor de eerste maal het jonge slanke lijfje der kleine Cerisette, onder het gebeeldhouwde baldakijn van een oud Renaissance-bed waarvan de lakens geurden naar thijm en lavendel. Onder mijne kussen vlekte telkens roos het warme bloed op de blanke huid, en ginder, in den maanbeschenen boomgaard, sloeg een nachtegaal.

(*Wordt voortgezet*).

PAUL KENIS.

Gij zijt gekomen...

Gij zijt gekomen en gij hebt gevraagd:
of teederheid ons harten weer vereende?
Uw woord is ijl geweest, uw liefde weende,
en heeft, haar droefheid minnend, stil geklaagd.

Het was een waan dat gij haar stervend meende,
want haar bezieling had u weer geschraagd.
Ik heb gezeid: ‘Wijs mij de zon die daagt,
na al het leed, dat in mijn nachten steende.’

Rijs door een daad, die groot is als de zon,
waar zij den dag weer juichen doet van klaarte,
toen loom hij neerlag onder grauw gevaarte.

Ik wachtte en zag hoe uwe ziel niet kon,
en 'k liet U gaan, terwijl uw tranen vloten;
want ongeloof had koud mijn hart gesloten.

JEF MENNEKENS.

Roode bloem[1]

Kag-sag-suk was een schamel Laplanderken. Daarmêe mag wel omtrent alles gezeid wat hem van de overige Laplanders onderscheidde, waar alle povere dutskens van menschen niet zwaren rijkdom 't hoope scharrelen.

Als hij van onder de ijsschollen voor 't eerst naar 't schrale licht knipoogde, bleek hij zoom verneuteld, ineengeschrompeld, misvallen maakseltje, dat geen moeder hem aan de borst wou leggen. Een arme vrouw, die van den overschot der anderen leefde, nam hem als heur eigen zoontje tot zich en Kag-sag-suk meende, evenals al andere kinderen, een moeken te bezitten om hem te aaien en te streelen.

Eigen woning asemde nooit heur gezellige warmte hem tegemoet; brutaal werden ze uit den huize geweerd om hun armoe en hun luizerigheid.

(1) Vrij verteld naar het Laplandsche legende uit Grosse's boek. *Les débuts de l'Art*.

Ze schuilden in den langen gang die geleidde naar den breedsten haard; de rijken dulden de armen op hun dorpel. De kleine Kag-sag-suk hurkte er neer onder de ruige pelsen der honden, waartegen hij doezelig-warm zich nestelde. De honden waren goed voor hem en beten nooit, maar lekten soms kozend zijn bruin-gele smoeltje en beschermden hem tusschen hun pooten, als ze dat doen met hun eigen jongskens.

De mannen echter, wekten de huilende honden voor 't inspannen; arm-zwaaiend slingerden hun lange djakken er los over-heen, en striemden met hun harde riemenden kleinen Kag-sag-suk, die kermend naar zijn leelijke mensch-moeke krabbelde. Fel pijnde het bijten der harde pezen-zweepen, dweers door de pelsenlompen die amper zijn lijfken omflodderden. Zijn moeken borg hem, maar ze zeide geen enkel woord, schreide ook niet, want tranen laten is geen mode in Lapland en gevaarlijk als 't doorvriest.

Wanneer de mannen uit waren ter jacht of in hun kaijaks ter zee, mocht Kag-sag-suk gerust den gang rond kruipen. Daar miek hij jacht op ijsbeeren en roeide in zwenkende kaijaks. Mat en ten ende asem - en dat was hij zeer snel - vleide hij zich naast moeke. Die vertelde van den ‘Sterke’ die de beren met één hand grijpt, rond zijn hoofd zwaait en dood daar neersmettert. Ook van de schoone bloem ‘kolle’

die rood-warm als bloed, heur kroon preutsch door de sneeuw beurt, en vlamt en schittert als de zonne, en vreugde biedt aan wie ze schouwt.

Kag-sag-suk sloot de oogen en hij drukte de bloem ‘kolle’ aan zijn herteken en hij lachte omdat 't zoo deugdelijk zinderde in heel zijn kinderlijveken.

Bij 't weerkeeren der jacht torschten de mannen bloedend vleesch en zware, rookende vellen om warme kleêren en dekens uit te snijden. Ze schreeuwden in holle handen als roepers om luid hun jolijt te betuigen en toeterden triomfantelijk de zegepraal der felle berenvellers.

't Werd een vraatzuchtig gelag. Ze haalden Kag-sag-suk aan, toonden hem een beentje met een lekkere vleesch-kluifje. Toen was eens de kleine naar hen toegekropen met natte lipjes en trillende neusvlerken van graagte. Een der mannen had zijn vingers in die wijde neusgaten geduwd en den kleine zoo naar omhoog getild spartelend als een visselken aan een haak. De anderen hadden danig daarom gelachen.

Door die uitgerokken neusgaten was Kag-sak-suk veel voorzichtiger geworden, hij meed zich voortaan voor grootere menschen en kon wachten tot men de beenderen en den afval de honden toewierp.

Hij werd ouder van jaren, maar noch struischer,

noch rechter en bleef ineengeschrompeld als een bevrozen kruideken.

***

't Warmere weêr toog nogmaals in 't land. De opening der woonstée naar buiten glom heerlijk in tooverig licht. Kinders en vrouwen trokken door 't flonkerend poortje, blijdschap op 't wezen, en keerden zich niet om naar Kag-sag-suk.

Hij hoorde 't gezang der vrouwen en 't regelmatig klappen hunner handen verdoffen en uitsterven in de verte. Zijn moeke verklaarde hem hoe zij de vreugde vierden der nieuwe zonne, glinsterend over de ijschotsen, groenend de oevers der zee.

Nog nooit had Kag-sag-suk de zonne gezien. 't Begeeren smachtte in hem, 't begeeren naar zonne en naar de schoone roobloeme ‘kolle’.

Hoe stil hier, nu allen heen. Ou-moeken heur hoofd beinsde zacht over heur borst en heur oogen waren gesloten. 't Licht-poorteken 't ende den gang, schoot tintelende sterrekens, lonken-flitsjes en pinkjes naar de helle kijkers van kleinen Kag-sag-suk.

De zonne, wist Kag-sag-suk, zoo ver men speuren kan, en voor en achter u, en aan uw linker-hand en aan uw rechter-hand, overal en 't allenkant en om-

end-omme over u; 't gewelf vol licht als een koepel u omvaamt en dat men hemel noemt!

De licht-uit-scheierende, vonken-spattende; de warmte-zegenende, vreugd-opklarende zonne!

De zonne die elkeen, heur leven weldadig over 't lijfje giet!

Maar ook de scharlakene bloem ‘kolle’, die warm als bloed en als een beeld der zonne genstert op de witte sneeuw. O zoete weelde, wie haar aan 't herte drukken mag. 't Trok hem naar 't zonnige poorteken, hij eischte zijn deel van de zonnedeugd. Behoedzaam kroop hij naar buiten.

Rondom hem dwarrelde nu de sterrelende glinstering, de feestelijke pareling der zonne in zoo'n blindenden glans, dat Kag-sag-suk een poosje verdwaasd en bedwelmd stond te knipoogen, maar inniger voelde hij de streeling der warmte. Toen, van vreugde en misschien van onuitsprekelijke dankbaarheid, bukte hij zich ten gronde en hij likte, likte de helle zonnesneeuw.

In de verte schemerde een groenige verwe als gesmolten in 't lazuur der lucht; de zee, meende de kleine, en hij kroop voort door de sneeuw.

't Was een heerlijke reis voor Kag-sag-suk, maar gemakkelijk lag ze niet. Hij klaferde moedig over de ijsklompen, stikte bijna in een hoopken saamgewaaide,

mulle sneeuw. Spartelend en proestend redde hij zich en lachte luid, eens 't gevaar ontweken. Kloven gaapten daar plots, klauwend en wrochtend moest hij er zijn lijf over slameuren, toch geraakte hij verder. Soms groende een mos-eilandje, waar hij fijn op zijn achter-kasteeltje, de beenen wijd-open, uitrusten kon en 't schoone land overkijken.

En zie, daar klaterde en schalde ze, stelde heur klaroenend rood uit, heur vroolijke, warme kroon, vlaggelend en aanhalerig als een juichende welkom naar Kag-sag-suk, de prachtige bloem ‘kolle’.

Kag-sag-suk's borst jaagde van moeheid, bezwaarlijk herpakte hij adem, toch krabbelde hij voort op handen en voeten naar de eenige bloem ‘kolle’.

Hij krauwde, hij scharte, hij sukkelde voort, de handen verkleumd, gewrongen van pijn; sleepend door sneeuw en ijskille somperigheid zijn beenen als twee wegende klompen na hem.

't Was zoo verre de bloem! Bloed zijpelde door de barsten zijner handjes, hij voelde 't niet van felle begeerte. Een zware teug gesnuifd met een poozeken rust en daar glom ze reeds in 't bereik zijner grijpende pollekens.

Plots schaterde achter zijn rug een honend geschater, schielijk uitjouwend overal rondom hem.

- ‘Hoe, a-hoe, Kag-sag-suk, de krabbe, Kag-sag-suk, de krabbe!

Hij kromp samen van schrik, omsingeld door tergende knapen en meisjes.

- Ha, a-hoe; Kag-sag-suk, de krabbe!’

Hij sloeg in wanhopig gebaar zijn handjes naar de bloem ‘kolle’, de warm-koesterende; een lief meisken, perste er heur voetje op, morzelend en doovend den rooden glans.

Het hert van Kag-sag-suk kilde en hij zonk moedeloos neer in de sneeuw. Andere meisjes kwamen toe en wreven hem 't wezen met vuilnis zoodat hij bekwam. De knapen schopten en stampten hem en torten op zijn beentjes om hem voort te drijven. Zij schalden van pret telkenmaal hij met onbehendige sprongen zich voort-repte:

‘Kag-sag-suk! De krabbe!’

Groote smart leed Kag-sag-suk als hij eindelijk zijn hol bereikte, hij huilde en beet van spijt en uiterste wanhoop in zijn harige armkens... Zijn moeke streelde hem en zei hem, dat hij zijn wezen moest droog wisschen, troosten kon zij hem niet.

Bestendig bleef zijn blik, strak en grondeloos diep, staren in onbevredigd verlangen, in vagen droom naar den rooden glans, het rood van die bloem op de sneeuw.

Hij werd ouder van jaren, maar noch struischer noch rechter en bleef ineengeschrompeld als een kruideken dat de vorst heeft geraakt.

***

De ouderdom wiegde zijn moeken in vaker soezende dommeling. Bij pozen waakte ze met stamelende, vreemde, droomen-woorden. Kag-sag-suk vatte nog niet, hoe eens heur rust uitlengen zou tot in de eeuwigheid. Treuren bleef hij en tusschen de strakke brauwen schaduwend over zijn somberen blik, groef een diepe rimpel de zwaarte zijner gepeinzen.

Eens nog wenkte zijn moeken hem om een laatste streeling en met vreemd helle stem sprak ze: 'De "Sterke", Kag-sag-suk, de "Sterke" moet ge aanroepen. Hij schenke u kracht in de nieren, de kracht die 't leven ontzwachtelt. Eens draaft de "Witte Wolf" over de kimmen der bergen, roep aan den "Sterke", Kag-sag-suk.'

Toen sliep zijn moeken en heur oogen openden niet meer naar het licht. De mannen droegen haar naar buiten waar ze wreedzaam rusten zou onder de sneeuw. Waar die plaatse lag, heeft Kag-sag-suk nooit geweten, want hij vermocht de mannen niet te volgen op zijn kreupele beentjes.

Zijne smart schrijnde en schroefde hem de keel toe

en hij wierp alle voedsel ver van hem af. Toch naakte de dag waar hij weer gulzig den afval met de honden deelde; zij huilden bij 't heengaan van moeken en hadden lange stil en droef naast hem gelegen, al slokten ze gretig al 't voedsel op. Maar Kag-sag-suk wist ook nu dat hij zijn deel bevechten zou met de honden al waren die zijn eenige vrienden.

***

Gierende winden hadden de barheid van den nakenden Winter verkondigd. Jammerend kwamen de vrouwen binnenloopen, sloegen de armen ten hooge om smeekend onheil af te weren.

- 'De 'Witte Wolf' ijlt over de ijstoppen - kloegen ze - wee ons. Twee mannen reeds heeft hij tot eeuwige ijsschotsen versteend. Wee ons, de 'Witte Wolf'! -

Klemmend sloeg de benauwdheid om hun herten en zij schaarden dichter om den rookenden haard. De mannen ook hielden zich schuil in de veilige woning, somber kijkend naar 't vrouwen-misbaar.

Kag-sag-suk beurde 't hoofd op, hij vreesde den 'Sterke' niet. Hij kroop naar buiten in de barre ijslucht om hem te tarten.

- 'Sterke - riep hij - sterke "Witte Wolf" die ijlt als een bezetene over de bergen. Sterke, ik roep

u en ik tart u! Wat deert het mij of ge mijn arm mismaakt lijfken tot een ijsschots versteent; zal ik niet klinken dan en glinsteren in 't heerlijke zonnelicht, ik, Kag-sak-suk de verstooteling, de verstokene van 't licht! “Sterke” ik roep u en ik tart u. Wat deert het mij of ge mij neersmettert ten gronde, waar de zwakste der menschen mij bij de neusgaten oplicht en op den bodem neersmakt. Ik roep u en ik tart u!’

Brullend jaagde de ‘Witte Wolf’ zijnent wege en de holle bergen daverden bij zijn loeien.

- Kag-sag-suk de dwerg - riep hij - worstelen zult gij en worstelen moet gij!

- ‘Sterke’ ik lach er om of ge mij dood-slaat.

- Kag-sag-suk, worstelen zult ge en worstelen moet ge!

Een sprong en om de lenden van Kag-sag-suk sloeg de ‘Witte Wolf’ zijn staart en smakte hem ter neer - Kag-sag-suk echter weerde zich dapper, niet bang voor den dood en blij om de komst van den ‘Sterke’.

Meermaals vloerde hem de ‘Witte Wolf’ maar telkens rechtte zich Kag-sag-suk bij 't bevel:

- Kag-sag-suk, worstelen moet ge!... Rinkelend als ijschiffertjes ontvielen hem bij elken kamp een deel der hatelijke beentjes die in zijn kreupele lijfken den schoenen wasdom hadden gedweerscht. Langzaam

voelde hij hoe hij leeniger werd en sterkter staalden zijn spieren.

- Genoeg nu - riep de ‘Sterke’ - morgen komt ge wéer en elken dag nadien, tot ik het u zeggen zal, maar houd uwe kracht verborgen en betoon ze niet voor het oogenblik gekomen is.

Kag-sag-suk kwam elken dag op de zelfde plek weer en worstelde met den ‘Sterke’ en taaier werden zijne spieren. Hij hield zich verborgen, kreupel en zwak en al spuwden de kinders hem nog in zijn wezen en schopten de mannen hem uit hun baan, hij bleef vol moed een zwakkeling.

De dag kwam waar Kag-sag-suk tot den drukkendsten weerstand zijn lichaam voelde gehard en de ‘Sterke’ sprak zoo tot hem:

‘Kag-sag-suk, nu zijt gij almachtig, er loopt hier geen dier, er staat hier geen mensch, die uwe vuist niet kan dwingen. Drie beren zal ik u uitzenden van wondere-grootte, dan, Kag-sag-suk is uw dag gekomen. Vaarwel nu!’

***

De versche zonne joeg nogmaals de angst uit de harten der vrouwen, zij dorsten weer hun woning te verlaten en den groenenden meerzoom benaderen. De mannen reedden hun kaijaks, voeren ter vischvangst

en scherpten hun speren voor de jacht. Kag-sag-suk hield zich schuil in den gang der woning verbeidend de komst der beren. En hoe nijpend ook zijn begeeren de knots te zwaaien en de schichten te werpen, hoe prangend het verlangen de bloem ‘kolle’ te plukken, rood-stralend op witten sneeuwglans, hij verbeet zijn lusten en verkromp in zwakte en kreupelheid.

Weer kwam de tijd waar schallend misbaar der vrouwen de effenheid der lucht doorscheurde.

- Wee ons armen! - kloegen zij - wee! Drie beren ijlen naar zekere woonsten, drie beren grooter dan allen. De mannen nemen de vlucht voor hen, twee reeds vielen onder de lange witte klauwen. Wee ons armen, zij ijlen naar zekere woonsten!

De mannen joegen ze binnen en ijverden om groote schotsen voor de opening te kanten. Geen enkele den moed had naar speer of knots te grijpen.

Toen richte Kag-sag-suk zich op en lachte een feilen, gruwelijken lach.

- Nu ik zal gaan, kilbloedigen - hoonde hij hen - ik Kag-sag-suk, de krabbe!

Van uit de hutten zagen zij hoe Kag-sag-suk tort, vast en zeker en hoog van lijf, en breed van rug, wippend over de schotsen en dwars door stuivenden sneeuw, in fladderende lompen, recht naar de beren.

Zij zagen, hoe hij koen den eersten tusschen de

armen prangend hem stikte en toen afwierp, vormloos als een vodde ten gronde.

Zij zagen, hoe hij den tweede met een poot pakkend, hem zwaaide als een knots rondom zijn hoofd, ploffend neersmakte tegen den derde, beide dood ter neer-smetterde.

Luid juichten toen allen jubelend om de vreugd der triomfantelijke verlossing.

De vrouwen klapten op mate de handen in elkaar en zongen dansend hun reïen: ‘Heil, Kag-sag-suk! Heil Kag-sag-sug! Hij is de sterkste en doodt de beren! Heil Kag-sag-suk de niet-verwinbare!’

De mannen traden hem te gemoet en zij ook betuigden hem eer: ‘Heil, Kag-sag-suk! Hij is de machtige, hij doodt de beren. Hij voere ons aan in den krijg. Hij ga ons voorop ter jacht!’

Maar de zang bestierf bij 't benaderen.

Een lach krulde om de lippen van den held, doch stout en tartend in 't barre wezen starden zijn oogen een priemenden blik.

Vrees beving allen en smeekend de handen heffend: ‘Kag-sag-suk de niet-verwinbare, hij weze ons hoofd, hij voere ons ten strijd en ter jacht!’

- Kom - grijnsde de held hen tegen - kom, is daar niet één onder u die zijn vingers in mijn neusgaten wou steken en mij tillen dan naar omhoog?’

En met een hatelijken lach ving hij er één uit den hoop die schuilen wou onder de anderen. Hij plofte hem dood neer ten gronde, dat bloed kleurde op de sneeuw.

- Heil, Kag-sag-suk! Heil de machtige! Hij doodt de beren, hij doodt den laffe.

- Kom - zei nog Kag-sag-suk - is daar niet één onder u die zijn djakke wou halen en mij die dweerschen en goersen over mijn lijf?

En krijgend een tweeden man wierp hij hem zieltogend over zijn dooden makker en 't bloed kleurde feller de sneeuw.

- Heil Kag-sag-suk! De machtige! Hij doodt de beren, hij doodt den kwade!

- Kom, is daar niet één onder u die met beijsde voeten mij terten wou op den buik - en hij morzelde;

- die mij schoppen wou - hij wurgde;

- die mij bespuwen wou - hij kraakte;

- die mij bevuilen wou - hij pletterde en doodde, hij doodde, hij doodde!

O, groot was de wraak van Kag-sag-suk! De lijken hoopten een rookenden berm in een wijde, vurige bloedster op 't effene wit van den verre-relkenden sneeuw.

Kag-sag-suk schouwde 't en rustte een poos. De

bloed-sterre, ze flakkerde laaiend op de blankheid, alléén nu voor hem!

- Ik dorst - sprak hij - is daar niet een meisje onder u, die mij dreuken wou?

De schoonste vulde heur kruik en kwam hem die bieden:

- Aanvaar den drank, o edele Kag-sag-suk, en ook mijn herte tevens.

- Zoo zal ik - antwoordde hij.

Hij leêgde de kruik en heur omarmend, preste hij heur aan zijn borst tot ze den adem uitblies en wierp heur midden de groote bloedster.

- Kom is daar niet ééne meer om mijn wezen met vuilnis te besmeuren, om mij te beschimpen, niet ééne om die groote roode bloem te vertrappen?

- Kag-sag-suk! Kag-sag-suk!

Hooger en strakker spanden de armen, kramperig smeekend en onderworpen. De vrouwen verborgen hun wezen neergeworpen ten gronde.

Maar Kag-sag-suk zonder een woord verliet hen.

Hij snoerde den schoonsten kaïjak los en voer henen over de zee.

***

Hij voer endeloos ter zonne.

Hij bezocht de landen die gansch groen met bonte bloemen bestoken zijn.

Andere menschen timmerden er woningen uit hout en bekleedden die met aarde. Hunne woonsten de éene aan de andere geschoord lagen er rustig en zeker. Ze hadden samen den arbeid bedeeld en leefden peiselijk, in 't ruime genot van de warmte der haardstêe. Den ‘Sterke’ ontkenden ze.

Men zei er dat het schuldig was dood te slaan, dat geen dak wie moordde zou schutten.

Veel van 't geen hij zag begreep Kag-sag-suk niet en minder nog de tale die men er voerde. Soms had hij angst bij de vreemde macht dier menschen.

Jaren wijzer keerde hij herwaarts.

De zonne bij 't dalen fonkelde achter hem als een barnenden vuurbol.

Niemand stond daar op den oever om hem welkom te heeten, geen vrouw om na lang verbeiden, hem liefdevol te begroeten. De mannen voor de poorten de armen opwaarts ter smeeking riepen:

- ‘Kag-sag-suk! Ons hoofd is weerom 1’

't Jammerde als een klaaglied hemelwaarts.

Hij schouwde de schrikkende mannen, maar geen wraak zinderde meer in zijn hert, geen koorts die joeg door zijn trillende armen.

Hij wendde zich om zijne reis te overzien.

Ginder ver, heel ver boven 't endeloos wit, zeeg lager de vonkelende zonne, langzaam en vaste, naar

de onafzienbare blankheid.

Heftiger laaide heur roode lichtgloed en ze kaatste even de sneeuw. En innig, zacht trillend in roze straling dronk de sneeuw het stervende zonnelicht met teeder verzoenenden kus.

Schitterende, vonken-spattende, vuur-vlammende, sparkelende zonne-gestraal! Laatste rood-schallende bloem op de zonne-drinkende sneeuw!

Eenige roode bloem!

De schaduw viel en Kag-sag-suk trok door den smallen gang, die leidde naar de grootste hut.

De armen en kreupelen hielden er woonst en hadden groot vuur aangelegd te midden. Ze schuilden dichter 't hoope bij zijn komst met schuwen hondenblik; maar ze weken niet, dat doen armen niet vóór men ze wegjaagt.

Kag-sag-suk hurkte neer midden van hen en warmde zich bij den haard.

Gembes - Oogst 1910.

HUGO VAN WALDEN.

Vreugde.

Nu beur ik weer de levenslamp
Hoog op, vol stralend licht,
En voor de vreugde dichte damp
Van donkere smarten zwicht.

Wat eenmaal was, schijnt verre droom
En heerlijk ik verrijs,
Gaande mijn gangen zonder schroom,
Zingend een blijde wijs.

Hoe kon ik toch zoo droevig zijn
En schreien ied'ren dag:
Nu is mijn leven één festijn
Van jubel en van lach!

De glanzen van de lamp zijn klaar
En spreiden breed zich uit,
Lichtende plekken wonderbaar
Liggen rijk voor mij uit!

En 'k weet dat nooit die lamp verbleekt,
Zoolang gij bij me zijt,
Mijn Lief, want uwe liefde ontsteekt
Het licht, dat m' overspreidt!

HENRI H. VAN CALKER.

RENAAT BOSIERS
Oude Gang.

Sint-Alexis

Toen Alexis, op twintig-jarigen ouderdom, zijn vader verloor, nam hij afscheid van zijn rouwende moeder, neep de nuttelooze herinneringen aan zijn vroegere leven uit het hert, en verliet met eenige trouwe dienaars het vaderlijke huis.

Hij trok zich terug op een eenzaam eiland, waar - als witte vuur - een marmeren tempel gloeide, boven de groene en bronzen golving van geweldige boomenkruinen. De zee zuchtte daarrond, en klotste heur zilte golven tegen de ophoekende rotsen tot waaiers van perelende schuim.

Elk jaar in den lente-tijd, als de lucht doorzichtig blauw is en een regen van koele blaadjes in de breede boomen te sidderen hangt, had hij zijn ouders naar dit eiland gevolgd. En er kwamen over de deinende baren ranke schepen aanwiegen, wier koperen masttop

schitterde boven de zwelling van witte, driehoekige zeilen en die aan-brachten slanke, statige mannen, gehuld in witte gewaden, wier lippen, vochtig in de schaduwing der zwarte baarden, steeds trilden, wier oogen, als gouden vlammen waarin hun leven zich had saamgetrokken, straalden onder de welving van een hooge voorhoofd. Hij leefde in hun midden. En in de schemering, als ze gezeten waren op de glooiïng van zoden, waar enkele cypressen verfloersten tegen het perlemoer van den avendhemel, zongen de dichters van levens-grootheid en hun woorden vlamden in de blauwige lucht, bloeiden open tot gouden licht.

Alexis luisterde naar hun wondere muziek en in zijn diepste wezen roerde er wat. Hij voelde hoe zijn borst verruimde als stond hij op heel hooge bergen, als voer de wind juichend door zijn lichaam, als ging hij stijgen, stijgen boven de aarde, boven den wind en vervlieten in den blauwen ether, in het licht!... in het licht!...

De donkerte sluierde uit de neer-waaierende takken der cypressen en de stilte viel in. Langs bochtende paden keerde hij tusschen de mannen tempelwaarts, waar in de gulden klaarte van hooge kandelaars het avend-maal wachtte. Men at in stilte. Niemand sprak nog. Na 't maal verspreidden de mannen zich in

't nachtelijke park en Alexis bleef gezeten bij moeder, in den zuilen-gang. Er leefde een zoet geluk in zijn hoofd en hij tuurde leidelik naar de laatste kleerte die in 't Westen boven de zee sidderde, hij hoorde de bedienden sprakeloos weer-keeren naar hun lage, witte huisjes aan den zeeboezem waar de schepen gemeerd lagen. De stilte steeg blauw uit de ritselende boomen en omdoezelde het tempel-huis. De zee zuchtte...

Zoo leefden enkele dagen van pure genieten voorbij en ontbrandden voor zijn geloken oogen, gouden vergezichten waar licht-engelen hun rose en blanke vleugels bewogen en waar een zaligheid zonder einde het hert der reine aarde-menschen vulde. En als de volle zomer-weelde in de boomen zwol en de takken bogen van drangende vruchtbaarheid, voeren, in den avond, een voor een de gasten weg, over zee, naar hun eigen huis. Men geleidde ze naar de reede, wuifde hun afscheid toe; het lichtje wiegde in den mast van het dansende schip en ze zeilden door de witte nevelsluiers naar het vasteland.

Daarna verlieten ze zelf het stille eiland, want 's landsaangelegenheden riepen vader aan 't vorstelijk paleis, en hij nam met moeder weer intrek van het hooge huis in de stad. Hij leefde naast moeder aldaar, droeg bonte fluweelen gewaden en mutsen met witte

en roode pluimen, bracht met heur bezoeken aan het hof van den vorst of aan 's vaders edele vrienden, boog voor de dames en praatte lochtjes en voornaam over allerhande dingen, over weer en wind en wat al meer! Thuis echter ontdeed hij zich van dit ijdele doen, even gemakkelijk als van een nuttelooze mantel en liet de gouden vlam, die onder de stuwing der zangen op het eiland, zijn komende leven had opgelicht uit de nevels eener onbepaalde toekomst, weer stijgen en zijn vage wijsheid louterde zich tot een bewuste weten van de eene hooge levens-waarheid, in de zuivere kleerte zijner onthulde ziel.

En in die dagen van zaligheid, toen hij alzoo, gehuld in den gouden wolk zijner licht-doordrongen wijsheid de droeve dagelijksche dingen steeds in een nevel van zijige weer-schijn zag, gebeurde 't eens, dat hij met zijn vader de werkplaats van een beeldhouwer bezocht. Het huis was ruim en luchtig en de marmeren, slanke beelden leefden tegen de floersche blauwte der zwaar-plooiende wandtapijten in een geheimzinnig licht. Men trad geluidloos over het vloerkleed naar een open gaanderij in den tuin waar de meester werkte met beitel en klankenden hamer in een wolk van glinsterende stof. En daar zag Alexis, in een lindelaan, waar de zon sidderde tusschen blauwe schaduwvlekken, aanwuiven komen een

ranke meisje en heur klaar gezichtje lachte in den smallen nimbus van zonnige haar. Heur handjes bewogen gracielijk over de trilling van heur blanke, waaierende kleed. Zoo kwam ze aanzweven, lichtjes, lichtjes, als een roze zucht en naderend, vertraagde ze heur gang, vertrok het mondje tot een monkel-lachje en boog groetend naar den mooien heer die stond in de duistere gaanderij.

Alexis keek verwonderd die gestalte aan... keek naar de vlammende kruinen der linden... keek naar het violet vervagende verschiet der laan, en hij voelde in zich een vreugde rijzen, om 't bewegen van dit kleurige leven en in die vreugde ontwaakte er een teere, donzen suizeling: iets dat hij nog nooit gehoord had, een wondere melodie die door zijn eigen levenslied omhoog zong en het gansch doortrilde als de kern, als de ziel van het lied zelf. Alles vervloot voor zijn oog tot een wemeling van helle kleuren, de spraak en de wederspraak van vader en den meester hoorde hij niet meer en een groote vrede ruischte door zijn hoofd en zweefde boven zijn zaligende levens-vizioenen als een gouden wolk. Alles verteederde, werd reiner in hem en zelfs de enkele vlekjes van weemoed die hij geborgen hield in de diepten van zijn wezen, klaarden en werden door deijle melodie weggezucht. En toen hij nadien ontwaakte uit die wondere bedwelming

groette hij vluchtig den beeldhouwer en verliet door koele gangen het hooge huis. Hij wandelde als in een droom door de nauwe straten waar de schaduw dik lag op het blauwe plaveisel en lette niet op de bleeke vrouwengezichten die tusschen de opengeschoven, wuivende gordijnen van smalle venstertjes, groetend lachten. Zoo kwam hij in 't ouderlijke paleis met een nieuwe wijs in zich.

En de dagen hernamen hun wissel-spel van klaarte en schaduw in de half-duistere, stille zalen van 't vaderlijke huis en ze wogen over de parkboomen die in de spiegel van een ovalen vijverkom hun verinnigd leven verdoken.

Alexis hield sindsdien als een heerlijke schat dien zang in zich besloten. Hij luisterde naar den verlokkenden klank; en steeds verging hij in een zaligende bedwelming, als boven de hel-belichte vizie van het leven dat hij slijten zou tusschen muziek en zang op zijn eiland, het zonomstraalde hoofdje verscheen, met diepe, lachende oogjes als gulden avend-lampen onder den fluweelen boog der brauwen. En een glimlach beefde als een kus tusschen de halfgeopende lipjes waar de vochtige tandjes schemerden...

***

Nu was vader dood.

Alexis leefde alleenig, gedoken in zijn gouden droom. Klaar en schitterend brandde in hem zijn levens-vlam in de goede nabijheid van breede boomen die dronken het almachtige licht. De winden zongen door het loof en de zee joeg heur baren tot waaiers van schuim tegen de purpere rotsen. Zijn ziel was ijl en licht als de na-bevende zaligheid van een zang die rees en vervluchtigde in die sferen waar de subtielste woorden geen zin meer hebben. De geur van zijn verinnigde wezen zweefde door de zalen van het tempelhuis en trilde door de ademlooze stilte als een zoen.

En eens, in het blauwe avend-uur toen hij gezeten in de zuilengang, luisterde naar het lied van een jong zanger en turend naar de amber-gele wolkjes die roerloos openbloeiden boven de bronzen-reukvaten, weerszijden van den wit-marmeren trap, als vreemde, levende bloemen op ranke stengels, in hem een gouden klank open-knalde, rijzend door zijn ijle wezen, en voerend met zich naar ongekende hoogten van goddelijke vreugde, als in een wentel-kolk, zijn eigen levens-licht.

Hij glimlachte, look de oogen en boog het hoofd achterover. Het werd hem vreemd te moede: het was of er bogen van licht uit zijn lichaam deinden, hooger

en hooger, wervelend rond den gouden, trillenden klank die immer steeg en vervloot in de grondelooze diepten des hemels, waar hij klaar en duidelijk nu het zonomkranste hoofdje onthulde neigend naar hem heur lichtende aanschijn...

Toen dit alles vervaagde in den nacht, vertrilde het lied van den neergehurkten zanger op een laatste, teere snaar-geluid. De stilte zeeg en op de floersche gazonnen in de diepte, schemerde hier èn daar, tusschen de donkere kegels van laag-gesnoeide cypressen, den waaierenden staart van een witte pauw.

Sindsdien groeide in hem een verlangen naar dat klare hoofdje en als hij de teere ronding van voorhoofd en mondje trachtte te bepalen in de lichtstrooming die het gestadig omcirkelde, vervaagde het in een roze sluier van licht, en onder zijn onvoldane verlangen zwol een vreemde weemoed, die was als een vervluchtigde traan.

En hij waarde mijmerend door park-lanen, die als purpere gordels langs effen gazonnen en blankomwolkte oranjeboschjes hem leidden in de zwoeldoorgeurde schemering van lijnig omvlochten prieelen, waar een bemoste bank de liefde wachtte. Hij verlangde meer en meer dat hoofdje bij zich te zien en den glans heurer violette oogen als eenen zegen door zijn levens-droom te voelen zingen. Het bloeide heller

en lichter boven de troebele gevoelens van zijn eigen gemoed, als had het heel de blije klaarte van zijn wezen opgezogen en verinnigd tot een witte vlam in den lach heurer oogen, tot een bedwelmenden zoen op heur vochtige, half-open lipjes. Hij wist zich nu arm aan licht en in den geluidloozen gang der dagen leefde hij alzoo in den weerschijn van een ander zijn.

De zangers kwamen nog op 't eiland en zongen van 's levens lied en leed, en waar Alexis vroeger slechts greep naar het subtiele goudlicht dat hun rijzenden zang bekroonde, om het te vereenzelvigen met zijn rijke, klare ziel vernam hij nu als een nieuw geluid de troebele onderstroomingen van 't leven die gelouterd door edele verlangens en gedragen op het vervlietende leed van het menschelijk hart, in de geluidlooze sferen der eenige werkelijkheid, bloeien tot bloemen van vreugde.

En dezen avend zouden de schepen heur brengen: Vanna, de verwachte!

De deemstering blauwde over het eiland en omdoezelde het witte tempelhuis op den heuvel, waar in de bronzen reukvaten grijzig rookten de aromaten boven den rooden gloed der kolen-vuren. De zee

droomde, en zuchtte heur breede golvenruggen tot blanke, speelsche peerlen-kransen tegen de rotsen. In de boomen sidderde een windje.

Op het steile zeehoofd, dat ombochtte den zeeboezem en waar twaalf donkere populieren hun zwarte toppen bewogen tegen het diepe blauw van den hemel, stond Alexis in 't witte gewaad, als een zuil van marmer.

In 't Oosten, waar nevels sluierden over de zee, bloeide een roze puntje, en langzaam verduidelijkte zich daar onder in de na-zwevende dag-kleerte een witte, driehoekige zeil.

Het schip naderde, het zeil streek neer, en wiegende schoof het den zeeboezem binnen waar het aanlei tegen een breede trap, in de rots gehouwen, die leidde naar het terras onder de twaalf populieren.

Alexis stond roerloos.

Twee mannen hielpen een lichte gestalte uitstijgen en brachtten heur uit de dikke schaduw der trapkloof naar boven, waar de laatste klaarte de witte gewaden doorlichtte. Alexis rilde. Hij hief het hoofd, strekte de handen uit en in de donkerte van zijn zwart-ombaarde mond ontloken de twee sylben van heur naam... Van-na!

Zij boog het boven-lijf, trok de ronde schoudertjes in en bracht met gracielijk gebaar heur smalle

handjes op de borst. En ze lispelde met nauw-hoorbare stem, die was zoo teer als het ruischen van een kus: mijn hooge Lief! mijn hooge Lief!...

In de stilte rezen hun zielen en wolkten door elkaar. De gouden kern van hun wezens vereende tot één roerlooze vlamme-tong.

Onder het ritselende loof der welvende boomenkruinen klommen ze tempelwaarts, waar de stille brand der reukvaten de marmeren trappen gulden oplichtte uit de blauwige duisternis. En in de koele zaal waar gloorden de kandelaars, hebben ze offers geplengd op een altaar van onyx, ter eere van Hem, die troonend in grondelooze kringen van licht en vreugde, de liefde der kleine menschjes zegent. In lage, ebben zetels waren gezeten de zangers zingend epitalamen voor hen, die elkaar gevonden hadden, en bemind in de stilte...

De nacht welfde een siddering van sterren over het eiland en in de lage, witte huisjes aan den zeeboezem stierf het laatste, blonde lichtje in 't vierkant der versterjes. De zangers zeilden naar hun woonstee en het mastlichtje beefde over de zee als een gouden ster. Alexis stond met Vanna, op het steile zeehoofd en in de rijzige populieren ontwaakte nu een wonder leven van zuchten en hijgen, zooals doet eene vrouw na een brandende kus. Wolken van geur deinden

onder de breede boomen zeewaarts en de zilte wind doorwoei hun bedwelmende zwoelte en zuchtte rond de saamgenegen hoofden der gelukzaligen. De zee kreunde...

En zooals ze daar droomden in de opleving der nachtelijke aardeziel, rees in hen een wondere, beruischende ontroering, als de machtige adem van boomen en zee. Een stroom van zware geuren benevelde hun trillende lichaam en in verruimde borsten jubelde plots, als een kolk van wilde muziek, de liefde heur somber hooglied.

De adem snokte in hun keel en ze rilden toen ze elkander omstrengelden, want 't was of in den wind duizenden zoele monden beefden, die op de geheimste, blanke plekjes hunner maagdelijke lijven een brand van kussen ontstaken.

Alexis zoende zijn lief, drukte heur tegen zich aan en zijn handen dwaalden zenuwachtig over heur rug en heur hoofdje. En in zijn onvaste stem trilde een vreemde, dolle begeerte als was die stem de klankende uiting van 't bedwelmende leven, dat brandde in den zucht der zee en in het ritselen der donkere boomen. Zijn adem gloeide over heur gelaat.

De nacht was diep en angstig daarboven.

En langs duistere lanen, waar lichte nevelgestalten schenen te bewegen, wandelden ze saam door

warme, broeiig-doorgeurde zonken naar donkere prieelen waar de wellustige ziel van ranke rozelaars hun lichamen hulde in een vuur.

Ze staarden elkander aan en hun oogen blonken, als zwarte edelsteenen waarin de hittende aarde heur passie gekristaliseerd heeft. En Vanna, wringend tegen hem heur lenige lichaam, lispelde in zuchtende woorden:

- Alexis!... Alexis!... mijn ziel is een levende vuur in de glorie onzer vereende dagen...

‘Er voert een ongekende macht door mijn ziel, grooter en heerlijker dan ál de jubelende, schrikkelijke machten der luchten en der zee en 'k wil uit de diepste diepten van mijn juichende wezen de vlam der zaligheid, de vlam der eeuwige extaze ontsluieren om ze u te bieden... Alexis!...’

‘Zie mij aan!... zie mij aan!’

't Was of ze de geweldige emotie, die heur als verlamd in Alexis' armen had doen zinken, bedwongen had en heur goddelijke kind-ziel, in dees hoogen stond, hun liefde overstralen zou, lijk een witte, pure vlam.

Hij hijgde niet meer en voelde een zoete verteedering door zijn boezem beven; en hij zag weer het goud omkranste hoofdje en het prieeltje stroomde vol licht, een bleeke, blauwe schijn, als een aureool om

hen. Hij glimlachte en zijn stemme zong.

- Vanna!... Ik heb u gezocht en ik heb u gevonden. We zijn zóó rijk aan klaarte althans dat we baden in een wolk van licht... Vanna! Vanna!

Ze aarzelde eenige stapjes achteruit en in de neerzijgende stilte suizelden zijne klare woorden.

En met een angstig tasten der handen schudde ze het lange gesmijdige haar uit zijen banden die het ophielden, en als een donkere vloed ritselde het over heur ronde schoudertjes neer. Ze ontblootte het ranke, witte halsje, en met vlugge gebaar rukte ze heur smalle kleedje open. Ze stortte naakt in de diepe bank achterover, de armen opengeslagen en een bange kreetje reutelde in de holte van heur mondje.

Alexis schrok recht. Hij voelde een nijpende vlam in zijn hart. Hij prangde het hoofd in de handen en in zijn droge keel zat een groote, geweldige kreet vastgeschroefd, die er niet uit kon. Hij snakte naar adem, wankelde ontzet achteruit, kneep deoogen toe, en hij zakte thoope in de wild gevlochten rozelaars. Toen flitste door zijn jagende brein als rukkende bliksem-schichten de heele gouden vloed levens-gedachten die hij zich had uitgezocht en gelouterd tot voedsel van zijn eigen ziel. Hij hoorde de zangen der dichters weerom en het stilzwijgen zijns vaders dat daaronder woelde als een onbluschbare licht. Hij zag

het gouden hoofdje in een krans van zonne-weelde, hoe het zijn eigen levens-kleerte met één wilden teug opzoog en hem arm en alleen liet sukkelen op dit eiland.

Al de vreugden en vizioenen van hel-doorstraalde geluk wemelden door elkaar en gewierden een baaierd van wondere vormen waardoor zijn schoone liefde als een spot-gegichel siste en zijn donkerende angst overklonk.

Het blauwe schijnsel verdikte tot grijze nevel en de luie wind woei het door het dicht omwallende loover der rozelaars in de duisternis te lore.

Hij ontwaakte uit deze verdooving.

Een witte vlek nevelde op de bank vóór hem en een angstig kermen griende tusschen het sissen van korte zuchtjes. In de boomen leefde een bange geween en verre weg, weerklonk de ruwe krijsch eener pauw.

En plots, toen hij in dees leege ijlte zocht naar den steun van een enkel lichtend gedachteken en de wanhoop reeds kolkte in hem en al zijn vermogens verlamde, sloeg hij als krankzinnig aan 't loopen langs de duistere lanen, met de handen geperst op een hert dat te barsten scheen en den romp voorovergebogen als een hardnekkige stormram. De schreeuw barstte uit zijn nauwe keel en zwol door de wegende parkstilte als een langgerokken, luguber doods-gehuil.

Hij kwam aan de kust, beukte zijn dieners op en met een stortvloed van razende woorden beval hij hun, hem door den nacht naar het vasteland te varen. Hij sprong de rotstrappen af, heesch zelf het zeil en toen de nog slaapdronken knechts de meertouwen hadden ontknoopt zwenkte het schip uit den donkeren zeeboezem de melkwitte klaarte in, die zweefde boven het hijgen der zee...

Uit den nacht wies de dag en de morgenkoelte verwoei de broeiende reukwolken, die wogen boven de bloemenbedden, in den opklarenden uchtend. In het prieel, waar aan de buigende takjes gele rozen ontwaakten, lag in de diepe bank, onder den verwilderden tooi heurer lange haren, als leven-loos, de verwachte. De kilte doorrilde heur lijfje en moezaam zich oprichtend bond ze heur kleeren op. Ze tastte naar heur hoofdje, naar heur hart en bergend 't gelaat in heur smalle handjes, zakte ze op de knieën, wrong heur borstjes tegen het kille marmer en ze weende...

En als de zon boven de purpere wolken-banken aan de Ooster-poort rees en heur gouden stralen de parelende golvenkammen doorlichtte; als de nieuwe dag lijk een rijzende gejubel door den inblauwen hemel wiekte, woog om de boomen-kruinen een moeheid als hing de herfst reeds in hun takken en de

marmeren tempel stond lijk een nuttelooze droom van koud en nuchter licht daarboven, in de opbevende eindeloosheid van lucht en zee.

Vanna bleef op het eiland, verre van de wereld en er kwamen in koper beslagen schepen die hielden geheven in den wind violette zeilen en droegen in 't koordwerk bonte guirlanden van witte en roode bloemen, groote, schoone mannen heur ten bezoeke. Ze maakten cierlijke gebaren bij 't groeten en hun mond was een honing-vat van korte, zoete woordjes en liedjes van minne. Vrouwen met smalle oogen vergezelden hen. Vanna ontving deze lieden zeer vriendelijk want heur lichaam snakte naar den wellust van roode kussen en in de zaal van het tempelhuis gloorden bij avend-tijd de bronzen kandelaars boven lange tafels, waar aanlagen op wit-fluweelen bedden de gasten, bij uitgelezen festijn van kralende dranken en welriekende spijzen in zilveren schalen. In de zwoelte van zwaar-doorgeurde nachten werden gevierd wilde bachanalen, als de hitsige geest van lauwen wijn de passie der aanwezigen opjoeg tot een brand van wulpschheid; en de Verwachte kronkelde zich in nijpende armen van dronken minnaars en over heur lichaam brandden de beten hunner driftige kussen

Zoo wapperden de dagen als roode vanen over heur hoofd en ze voelde zich telkens bij 't ontwaken

uit nachtelike liefde-roes, als gebroken. Ze leefde zich zat aan 't sombere festijn heurer liefde, en uit de assche heurer wellust steeg een verlangen naar rust en kalmte. En ze dacht aan Alexis toen, dacht lang en dikwijls aan hem, die heur niet begrepen had; en in heur eenzame nachten duwde ze heur weenende gezichtje tegen de opgetrokken knieën om den brand daarbinnen te bedwingen en ze klampte zich vast aan de eenige, groote herinnering die hij heur nagelaten had.

Alexis! zijne liefde! zijne liefde! heur heele lichaam schreeuwde om hem! te rusten in zijne armen en de weldadige woorden van zijn mond als beurende kussen om heur moegeleefde hoofd te voelen! Hij zou heur verlossen van de razernij die haar het lijf verteerde! ze wilde rust! rust! in 't ééne, blije licht zijner hooge Liefde!!

Een nieuw leven ontwaakte in heur en klonk als een zang boven den licht-loozen chaos der geile dagen. En mannen kwamen en mannen gingen en ze weende na elke tijdelijke liefde om hem, die heur verlaten had ten wille van een dollen, hoogmoedigen droom. Ze leefde eenzaam en teruggetrokken. En ze werd koel aan de taaflen heurer gastvrijheid, waar de gasten schaarscher werden. Heur uit-gelaaide passie-brand en de bachanalen van levens-

overmoed vervaagden in heur geest, want verscholen in de stilte van het verlaten tempelhuis, herleefde ze in zijn liefde-licht, dat als een gouden hoogtij straalde in de blauwe afgronden des hemels. Ze look heur oogen alsdan, vouwde de smalle handjes die de zonden kenden op heur boezem en ze was gelukkig, want hij, die het leven bezat, zou keeren... Alexis! Alexis!!...

De stilte woog over de zondoordrongen kruinen en maakte het ziele-leven licht. Ze sleet heur dagen droomend aan hem die zwerfde, God wist waar! en die zijn droom niet verloochend had; en ze onderhield zelve de geurende offervuren, die gloeiden in de bronzen reukvaten, zijn liefde ter eere! De ziel der winden ademde over de oneindigheid der zee...

Alexis dwaalde over de wereld en de ruwe woorden der menschen vermochten niets op hem.

Hij zwierf door diepe bosschen waar het warm en bedwelmend-zwoel was aan reuken van vruchtbaarheid, dan weer trampelde hij met denzelfden gemeten stap over onafzienbare heide-vlakte waarboven de zon als een geweldige vuur blaakte en in de hitte schroeide zijn lichaam. Maar binnen in de koele, stille kamers zijner ziel drong geen geluid, geen zuchtje der wisselende dingen door; daar brandde zuiver zijn levensdroom.

En hij kwam door steden waar in de nauwe, schaduwrijke straten aan de houten punt-gevels bonte vanen wapperden over de wemeling eener kleurig-getooide volksmenigte; waarboven den witten droom van ranke kathedralen in zon-omsponnen torens, de klokken jubelden in de reine lente-lucht, en alles trilde van feestelijke vreugd; maar hij sukkelde er door metdenzelfden moeden stap, poort in, poort uit en dan weer recht door. Onderwegen bedelde hij stom zijn brood als de honger hem kwelde, en zonder één woord van dank, knuffelde hij de stuiten binnen en ging voort. Zóó drentelde hij verder, immer verder, waarheen hoefde hij niet te weten, 't was hem al gelijk. Hij was dood voor de wereld en zijn oogen waren groote blauwe steenen koud en lichtloos, waar de felle spietsen der zon niets op vermochten.

In zijn door-gouden hertekamers spon hij de gevoelige licht-snaren die over bosschen en vlakten en zeeën, zongen, nacht en dag, naar 't verre eiland, waar uit de beruisching van een hitsige leven, Vanna's ziel ontwaakte en verlangde naar vrede. Hij bleef in voeling met 't arme zieltje dat zich ontdeed van alle gore begeerte, om rein en lichtend, op den hoogen Bruiloftsdag met zijn eigen, gevleugelde wezen, door zingende sferen en jubelende engelen-choren te stijgen vóór God, die de liefde zegent...

En op den dag dat Vanna in heur, boven het kleine en droeve verleden, de groeiing voelde van heur herboren liefde, als een wolk waarin Alexis' adem gloorde lijk een vlam, kwam door de donkere wegen van een groote bosch zijn koele lichaam aansukkelen, op weg naar zijn heimat.

Hij voer over ademlooze vlakten, over kale bergenruggen, door duffe, omwalde steden waar boven het grillige lijnen-spel van scherpe daken, de kerken leefden, en op een zondoorlaaide dag, daalde hij neer in het dal, waar de ouderlijke stad met heur witte paleizen en bloeiende parken gloeide in de schittering van het zegepralende middagslicht.

Hij kwam in 't huis zijns vaders. Het was er schemerig en door 't half-duister der verlaten gangen schuurden zijn sandalen over den glanzenden, marmeren vloer. Hij klom een breede trap op en zenuwachtig tikte zijn stok op de gepolijste, ebben treden. Boven vond hij zijn kamer. De groene gordijnen waren toegeschoven vóór de nauwe venstertjes en het zonnelicht daarbuiten spon gouddraden in de schaduwing der plooien. Het bed wachtte nog, in den hoek, laag tegen den vloer, onder een witten hemel.

Hij bleef staan toen de voorhang der deur achter hem toeviel en de pijnende vloed der herinneringen steeg in hem. Hij bedwong zich echter en zijn gedach-

ten hernamen hun lichtende vlucht, naar Vanna, de Verwachte. En in de blauwe schemering dezer kamer, waar hij vroeger in stilte, den ivoren toren zijner levens-vereering had opgebouwd, hoog boven het licht en donker der keerende dagen, kwam hij zich nu het lichaam reinigen. Gehuld in een witte gewaad daalde hij nadien langzaam naar beneden.

Hij was slank, Alexis, en recht liep hij door de breed-gewelfde gangen en hij lichtte in het half-duister. Zijn voorhoofd en zijn wangen glansden als paerlemoer en haar en baard zwartten daarrond in donkere kronkelingen. Hij liep geluidloos en waar hij kwam scheen de stilte te vervluchtigen tot een golving van licht.

Hij kwam in het park. De zon brandde op de effen zoden, die glooiden onder de blauwe, ronde schaduwen van licht-doordrongen boomen, naar de diepte waar de strak-blauwe rivier bochtte heur rimpellooze spiegel tusschen geur-omwolkte oranjeboschjes. De slanke romp van een schip lag er gemeerd tegen een wit-marmeren terras.

Hij wendde het hoofd en riep: Guido!

De naam klankte. De ringen van een voorhang roetsjten en uit de schemering van de diepe gang angstigde een stem: God!... Alexis!... A-le-xis!...

En daarop beefden-aan een jammeren en weenen van hooge vrouwenstemmen.

Alexis stond in het zonnelicht en de gouden kleerte trilde en deinde om hem en hij leek doorzichtig in die schittering.

Hij strekte de hand.

- ‘Laat zoo!... Blijf in de schaduw, moeder!... Ik wil mijn ziel vereffen in het eeuwige licht, waar de liefde leeft...

‘Guido! maak reede het schip en vaar me naar 't eiland...’

Hij wendde zich, en langzaam als een verrezen God, scheen hij te glijden vóór de donkere, gebogen gestalten der volgende dieners.

Hij kwam aan den stroom, schreed de marmeren treden der terras af en stond, het slanke, magere lichaam gespannen in den witten mantel, op het voorsteven. De mannen bewogen de bovenlijven, bogen voorover en rechten zich weer in het donkere ruim en de riemen sloegen gelijkmatig het effen vlak tot rimpels en waaiers van perelende goud. Zoo ging het voort, stroomafwaarts, onder breede, neerhangende takken van cypressen, langs witte terrassen waar in rilde vazen roode en blauwe bloemen schitterden, op de rustige maat der gelijk-ploffende riemen, naar zee, die men welhaast in de verte glanzen zag. Toen wer-

den de riemen ingetrokken en aan de krakende, gele mast zwol, tusschen het glimmende koordwerk, het driehoekige zeil. Het schip ging liggen een weinig en schoot plots over de breede baren-ruggen vooruit, dat de golven-kammen tegen den koper-beslagen boeg opzweepten tot een schittering van bevende perels.

Alexis stond steeds op dezelfde plaats, de oogen geloken, het hoofd lichtjes achterovergebogen en den mond half-open, want door zijn wezen zinderde het groote geluk der eindelijke unie. De zon daalde allengerhand en het breed-deinende watervlak werd diepblauw als de donkerende lucht in 't Oosten. De wind zong daarover het lied der vrije ruimte en in de verte werd de witte tempel zichtbaar boven een lage reepje groen. De mat-gouden mane-sikkel steeg uit de avendnevels en toen de zonne versmoorde in den rooden gloed der wolken-banken in 't Westen en over de zee de eerste fluweelen streeling van den rijzenden nacht ademde, rees klaar het eiland.

Het zeil zakte. De riemen hernamen hun trage spel door het water en in zachte vaart naderde het schip de hooge rotsige kust. De twaalf populieren wuifden ruischloos, hun ijle toppen tegen de perlemoeren avend-lucht en de ronde, windlooze zeeboezem droomde als een zilveren schild in een kring van blauw-doezelende rotsen-wanden. Het schip zwenkte

langzaam binnen en de geheven riemen vlijden zich tegen den romp. Men lei aan...

En als een lichtende zuil bewoog Alexis zich door zijn droomland en de boomen en de wijde zee schenen ademloos, in verwachting. Vóór den tempel gloeiden in de bronzen reukvaten de wolkende aromaten. In de schemering van het rozen-omrankte prieeltje vond hij Vanna; heur ranke lijfje lag als een licht-golf in de diepe bank en onder de geloken oogschelen beefde zilveren heur herboren ziel. Ze hief lijze de smalle, witte handjes en lei ze in 't kuiltje tusschen heur tengere boezemtjes... Alexis bewoog de plooien van zijn licht-mantel en knielend naast haar, boog hij het hoofd over heur gezichtje... en hij zoende heur... hij zoende heur...

De nacht groeide geluidloos en gouden blonk boven het Oosten de mane-sikkel; de zee zuchtte onhoorbaar schier...

***

Melieve!... melieve!... niet in dezen zin verhalen de oude, berijmde legenden in zware, romaansche tale het leven van dezen man, Alexis geheeten, naar ge ziet... maar zoo heb ik hem mij gedroomd, toen mijn moede hoofd, geborgen in de ronding van uw linker-

schoudertje de liefde genoot, in uren van heilige stilte... Melieve! herinnert ge u?... herinnert ge u?... Ik voelde uw harte beven onder mijn bittere mond... Alexis!... Alexis!... bid voor ons!...

Gent 1910.

FRANS THIRY.

Overzicht der maand

De romans

‘Shakespeare’, door Arthur Schendel (W. Versluys, Amsterdam). - ‘Schemeringen van de Dood,’ door Felix Timmermans (V. Delille, Maldeghem). - ‘Landelijk Minnespel’, door Fernand Toussaint, (Toussaint-Krick, te Halle).

Shakespeare. - Arthur van Schendel blijft nog altijd een der meest interessante schrijvers van de jongere Hollandsche generatie, aan wie we den herbloei danken - na de verdorring van 't engere naturalisme - van de beweging die velen thans met de etiket ‘neo-romantiek’ bestempelen. Een *zwerver verliefd* en *Een zwerver verdwaald* waren twee uitstekende boeken; *Shakespeare* is er een derde, van dezelfde soort inspiratie.

We staan hier voor eene uiterst bewuste kunst, kunst van zeer fijne beschaving. En 't is een wonder Van Schendel in zijn

pittoreske, simpel-levendige, rappe en geraffineerde taal het leven van William Shakespeare te hooren vertellen. Dit is geene suffe, documentarisch-stroeve biografie maar een schoone brok roman, zoo veel te schooner daar ze, met al hare fantazie, de werkelijkheid blijft getrouw en harmonisch verbindt den eerbiedigen droom van den bewonderenden poeët die dit verhaal schreef met de bloemen vruchtdragende levenswaarheid van den uitgebeelden Held. De eene leenend zijn groot, machtig, verscheiden leven van avonturier en kunstenaar, de andere aanbrengend daarrond zijne zeer bezondere verbeelding en zijn kostbare gevoeligheid. Dit is een boekje van liefde en van schoonheid, en weinige ‘romans’ kunnen opwegen tegen dit ‘verhaal’.

Schemeringen der Dood. - Dit is een eersteling waar ik heel veel van houd, ofschoon de tendenz van het boek me eer antipathiek is en ik als een uiterst schralen grond moet betrachten de esoterieke philosophie, de spiritistische en theosofistische theorie waaruit Timmermans deze verhalen putte. Zoo'n gegevens verwerkt men, overigens, in één boek, maar herneemt men niet voor een tweede, wil men niet in zelf herhaling vervallen en altijd op éénen en denzelfden indruk speculeeren. Ik houd van deze griezelige, angst-aanjagende sproken niet óm hunne griezeligheid, maar óm de volmaakte logiek waarmede ze worden afgehandeld, óm de prachtige eenheid hunner stemming, óm de indrukwekkendheid hunner uitwerking. Elk détail wordt hier gezien niet als een literair fragment ent op zich dat de schrijver willekeurig inlascht en behandelt naar beliefte, maar als een deel van 't verhaal, dat erin past en onontbeerlijk is, dat bijdraagt tot verscherping, verdieping van den beoogden indruk, dat allengerhand de atmosfeer helpt scheppen. Ik geet als voorbeeld op de

hier verschenen novelle *De lijkbidder*: de inleidende en, overigens, zeer uitgebreide beschrijving van 't huis op de verlaten heide staat hier geenszins als een stuk apaart, maar dient - juist zooals de schrijver 't schrijft - ‘opdat men beter weten zou hoe schrikkelijk hetgene ik u verhalen ga gebeurd is’, en ik bewonder hoe daarin het gegevene, brokje per brokje, allengerhand troeblanter u het naderende onheil, dat in dit akelig kot gebeuren gaat, opdringt en zeker maakt; en dezelfde éénstemmigheid verheft den verderen loop van het verhaal. Zóó nog in *Het Zevende Graf* en in *De Witte Vaas*. 't Zijn akelige dingen, schrikwekkend en zwaar-fatalistisch, die u vastprangen met 'n weeke en bange ontroering, gelijk zekere verhalen van Poe. Ge voelt het gevaar zoo zeker, zoo vast-beraden, stil maar onafweerbaar nader sluipen, en 't is soms alsof een gehallucineerden droom op u woog. Maar nochtans is *Het Ongekende* het verhaal waarin ge het best misschien de inéénstrengeling ziet van al de onzichtbare banden die weerloos de menschen aan het noodlot van hun leven vastsnoeren, en 't jaagt u den huiver op het lijf, het drukt u neer, het doet u bukken het hoofd onder eene looden dreiging. De stemming van al die verhalen is bezonder zuiver en intens.

't Eenige wat men eraan te verwijten heeft is een zekere monotonie van indruk, een ongewenscht weerkeeren van eendere beelden en vergelijkenissen (naar aanleiding van de zeer gelijke atmosfeer der verschillende verhalen), ofschoon hieraan moeilijk te ontsnappen was. 't Is daarom dat ik nogmaals herhaal: dat Timmermans dit boek niet herbeginnen mag, en niet te veel betrouwen op zijne overtuiging van theosoof. Maar Timmermans kán meer dan dat: we herinneren ons nog zekere uitmuntende begijnhof-sprookjes, die ook getuigen van een zeer rechtzinnig

streven naar eene betere kunst en van eene heel eigenaardige tantazie en beeldenschepping. Met die sprookjes eerst, en met zijne *Schemeringen der Dood* daarna, heeft Timmermans reeds uitstekend de Vlaamsche ‘neo-romantiek’ gediend.

Landelijk Minnespel. - Tusschen de jonge schrijvers van Vlaanderen schijnt Fernand Toussaint me een der sympatiekste, al ware 't maar om zijne bescheidenheid en zijne aristocratie. In stilte, traagzaam en vlijtig, werkt hij aan enkele gedichten en essais en prozabladzijden, uiterst bewust van opvatting en miniaturisch-geciseleerd van stijl, die geenszins bestemd zijn voor het groote publiek maar worden uitgegeven op eenige exemplaren, raar en mooi gedrukt, welke zeer door de bibliophielen worden geprezen en die voor de groote massa der lezers onbekend blijven. En naast de drukke, blufferige doening van eenigen, naast het haastig, ruw en oppervlakkig werken van anderen, komt zijne literaire houding heelemaal onbanaal, deftig en hoofsch vóór. Zijn streven is eerst en vooral een streven naar stijl - een stijl die strak zijn zou van oorspronkelijkheid, Waar is 't dat, nu en dan, zoo'n streven - bijna fataal - moet uitloopen op preciositeit en troebele bizarrerie, op onnatuurlijkheid en vormen-verwrongenheid. De zin wordt prinselijk mooi aar soms prinselijk statig en stijf, en overladen met ornament en sieraad, zwaar-hangend van fiorituren. Toch is 't uiterst ‘artistiek’ er zoo'n stijl op na te houden, te *kunnen* op na houden. Zóó tracht Toussaint, en zijne ‘écriture artiste’ vindt men wellicht terug in 't minste zijner opstelletjes...

Ook *Landelijk Minnespel* cadreert met deze bekommernis. En 't is een heel eigenaardig product geworden: men ondergaat eene werkelijke vreugde bij 't lezen van zekere bladzijden, waarin

nog leeft de sensualiteit door den schrijver beleefd bij hun elaboreeren, de voldoening van een geduldzamen juwelier die een kleinood heeft kunnen draaien en smeden en sleepen naar zijn verlangen. Maar vreemd doet het aan zoo'n landelijk verhaal te lezen nà al de verhalen - zoo heelemaal, zoo totaal anders - van Streuvels. Dit *Minnespel* heeft niets weg van *Minnehandel*, onder geen enkel oogpunt, maar meer dan van Teirlinck's boerennovellen, *Het Stille Gesternte bijv*., ofschoon de bewustheid, de cerebraliteit ervan nog heel wat verder zijn gedreven; noch lyriek, noch epiek hier, maar een uiterst keurig en behendig ordonneeren van zinnen rond een psychologisch en dramatisch verloop - een echtbreuk op den buiten - koel beredeneerd en stijlvol verhaald door een mensch die dat avontuur op zijn eigen manier wil zien en behandelen.

Men legt voldaan het bundeltje neer en men draait het nog een paar keeren om vooraleer het in zijn kas te zetten, - en men herleest hier en daar, bij die gelegenheid, een paar zinnen - want het is smaakvol uitgegeven, op schoon Hollandsch papier en met eene nieuwe letter gedrukt, en men heeft het plezier zich te zeggen dat er niet meer dan 76 menschen uwe voldaanheid zullen deelen en u gelijk geven...

M. Toussaint weze gefeliciteerd.

ANDRÉ DE RIDDER.

Fransch-Belgische letterkunde

De Fransche Letteren in België in 1910.

I. DE DICHTKUNST. - In de jongste jaren heeft de Fransche letterkunde in België gekwijnd. De voormannen van

1870, 1880 en 1890 gingen hun schitterenden weg door: Lemonnier gaf regelmatig warm-zinnelijke, door mooien-stijl gedragen romans, Verhaeren steeg tot ongekende hoogten van lyrische geestdrift, Maeterlinck hield zijn vroegen roem in eere. Maar nieuwe, krachtige elementen kwamen niet bij in de mate die men had kunnen verwachten, en die vereischt wordt om een beweging in stand te houden.

Het wil mij echter schijnen alsof het jaar 1910 een keerlijn begon te trekken in onze Fransche letteren.

Daarom vooral kan het niet van belang ontbloot zijn, een algemeen overzicht te geven van hetgeen de Fransche letterkunde bij ons in den loop van dit jaar heeft voortgebracht.

***

Van de dichters die in 1880 zoo stormachtig optraden is Verhaeren de eenige die nog schrijft. Vroeg overigens heeft hij zich weten los te rukken van de enge, ziekelijke kunst der *Jeune Belgique*, om in pantheistische bewondering voor al de uitingen van het leven een steeds frissche bron voor zijn dichterlijke ingeving te vinden. Zijn voorlaatste bundel[1] *Les Rythmes Souverains*[2] vereeuwigt het gebaar van enkele helden - naar den zin van Carlyle - die het menschdom hooger hebben gevoerd en zijn horizonten uitgebreid. Verhaeren blijkt hier weer te zijn de apostel van den wil en van de kracht, de blijde verkondiger van nieuwe tijden. Zijn vers is niet meer zoo rijk-Wagneriaansch georchestreerd als in enkele zijner vorige werken, maar ontleent soms een echt-classieke mooiheid aan zijn sierlijk-golvend rythme.

1) De laatste *Les Plaines* verscheen voor enkele weken.
2) Parijs - *Mercure de France*.

La Guirlande des Dieux[1] van A. Giraud heeft meer verwondering gebaard dan bewondering verworven.

Sinds dertien jaar zweeg Giraud en gold hij als dood voor de dichtkunst. Was dit een opstanding, en zou de fiere zanger van weleer uit het graf rijzen - want een dagbladbureel is een graf voor den dichter - om ons weer de grootschheid van vervlogen tijden voor de oogen te tooveren?

Hij voert ons hier terug naar het oude *Griekenland*. Maar niet de schim van Hellas spreekt tot ons; wel de ziel van een modern-ontgoocheld mensch.

De woorden van Giraud hebben geen nieuwen klank. Met recht zou hij mogen herschrijven dat hij 'niet meer veranderd is dan een grenspaal'. Maar als kunstenaar is hij ook dezelfde gebleven, malend met weelderige en tevens fijne kleurschakeering.

Staat Verhaeren dicht bij Rubens - al meen ik dat Verhaeren meer beeldhouwer is dan schilder - Giraud staat dicht bij van Dijck en er tintelt in zijn penseel een weinig van het goud dat Lanceloot Blondeel rond zijn Onze Lieve Vrouwen zoo kwistig deed flikkeren.

***

Dit is het weinige dat de dichters van 1880 ons gegeven hebben. En deze welke dadelijk na hen komen, zijn niet milder geweest. Hun aantal is overigens gering en hun vlucht niet zeer hoog.

Felix Bodson, die reeds twee lieve tooneelstukjes uitgaf, heeft voor het eerst zijn gedichten vereenigd onder den titel *Au Long du Chemin*[2]. Hij verheerlijkt zijn Maasvallei in een drie-

(1) Brussel - Le Thyrse.
(2) Brussel - E. Hoosépian.

luik: de stad, de nijverheidstreek, het platte land. Maar lang en graag houdt hij ook zich stil bij het huiselijke geluk. Hij is een gemoedelijk dichter.

Omer de Vuyst, die, zooals Giraud, tusschen slot en hut dwaalde vedelend het genot der edelen en het gezwoeg der laten, wijdde een bundel aan het leven zijner kinderen: *La Chanson des Aubes*(1). De *vader* heeft zich echter niet te veel om den *kunstenaar* bekommerd.

Georges Ramaekers in zijn *Saisons Mystiques*(2) bezingt de uitzichten der aarde, al door het jaar, ze beschouwend als evenveel goddelijke wonderen. Zijn gedichten missen dien eenvoud die de zuilen der gothische kerken doet rijzen en ze onder de beuken knoopt - als opgeheven armen en gevouwen handen in een zoo innig gebed, dat hun 'orewoede' rust schijnt. Zij zijn beeldrijk, schitteren slechts als klatergoud, maar zij zijn koud-gekunsteld en bombastisch.

Prosper Rodot is een moderne Theocritus die bij schalmei en brei te midden van het veld de dagen in gelatenheid doorbrengt, schouwend vol verrukking naar de steeds nieuwe pracht der natuur. Zijn eenzaamheid valt hem nochtans wat zwaar en er zijn enkele weemoedige tinten in zijn *Lumière des Buis*(3). Zijn kunst is eentonig maar doordrongen van een heiligen ernst die soms aan zijn alexandrijnen geeft de statige deining van het rijpe koren onder een zoelen zomerwind.

***

De allerjongsten komen talrijk op, en de eerstelingen die dit jaar meebracht vormen een kleine bibliotheek.

(1) Brussel - Lamertin.
(2) Luik - M. Thone.
(3) Brussel - P. Lacomblez.

Den besten indruk heb ik bewaard van *J.M. Jadot*. In zijn *Chambre close*[1] door worstelt hij de weemoedscrisis der jeugd en schijnt naar een gelatenheid over te hellen die steunt op zeer sterk katholiek gevoel. Er is een engelachtige innigheid in dit boek.

De *Vers Ingénus*[2] van *Georges Guérin* spruiten uit dit voorgevoel der passie - *amabam amare*... - dat een ontwakend hart vervult. Guérin leeft in een roes van romantische zaligheid. Met onbedrevenheid maar met liefde bespeelt hij de harp der manestralen - die gouden harp van den nacht.

M. Kunel[3] heeft meer levenservaring en meer dichterlijke geschooldheid. Hij polijst echter zijn verzen met een bezorgdheid die hier en daar soms onbescheiden doorschemert.

Zooals Jadot en Kunel komt ook *Boumal*[4] tot ons in rouwgewaad. De zwaarmoedigheid heeft hem in zijn prille jeugd bij de hand genomen en steeds door het leven vergezeld. Hij droomt van stille oorden, ver van de wereld, waar hij zijn treurigheid zou kunnen sussen en zich ‘in zichzelf opsluiten als in een klooster’. Hij ook is katholiek en zijn *Art Poétique* is zeer idealistisch.

Jadot, G. Guérin, Kunel, Boumal zijn alle vier Waalsche dichters en men kan in hen een gemeenschappelijke ziel voelen trillen. Hun meesters zijn overigens dezelfde geweest: Samain, Laforgue, Verlaine, en vooral Gh. Guérin.

O' Colley's[5] poezie is, - *venia sit dicto* - slijmerig boven mate. Zijn verzen winden zich af als de draad-zonder-eind van

(1) Namen - J. Godenne.
(2) Luik - Société Beige d'Editions.
(3) *Sur la Flûte de Roseau* - Brussel - La Belgique artistique.
(4) *Poème en Deuil* - Luik-Vaillant Carmanne.
(5) Luik - Bénard.

Ariana. Gevoel heeft hij toch wel en tusschen hoopen verslenste kelken duiken in zijn *Primevères* een half dozijn lieve knoppen op.

R.E. Mélot(1) laat zijn hand nog door allerlei meesters leiden. Verder is zijn kunst koud-correct en zweemt ze te veel naar metrische schooloefeningen.

Ook F. *Denis*(2) zakt te diep in de voren van anderen en streeft zelden naar persoonlijkheid...

De liedjes van *C. Mathy*(3) zijn wat kinderachtig, maar nog al eens pittig en doen eventjes denken aan Max Waller.

Thylienne's gedichten(4) zijn muffige woordenbrei.

A Calay's verzen(5) zijn onbeholpen proza. Ze lijken slechts verzen door een typografische vergissing.

A. Dejardin(6) houdt er de versletene beeldspraak op na van een dorpsjongen door kalverliefde vervoerd en die zijn minnebrieven in lotelingsverzen omzet. Die loteling schijnt overigens door de woestijn te hebben gekuierd bij heete zon:

Puis les amours enfin présentent leurs attraits
Aux baisers *rugissants* (!) de nos bouches amères...

***Desprechins' Ame des Flûtes*(7) is geborrekik.**

***

Liefhebbersverzen zijn er natuurlijk bij de vleet. In de kunst is er geen plaats voor liefhebbers. Maar in afwachting dat men

(1) *Printemps* - Brussel - Lamertin.
(2) *Au Seuil dc l'Etre* - Luik - Société Beige d'Editions.
(3) *Chansons pour Loulou* - Brussel - Mayolez.
(4) *Les Chats* enz. Luik - S.B. d'E.
(5) *Le mobile Désir* - id.
(6) *Frissons* - Verviers, Kaiser.
Au Gré des Heures - Luik - S.B. d'E.
(7) La Jeune *Wallonie*.

naar Van Deyssels wensch een wet afkondige waarbij aan krasselaars verboden wordt de taal te radbraken, is men wel verplicht de drukpersen te laten kreunen om hun vervelend geschrijf de wereld in te zenden.

De *Graaf van Arschot*(1) is nog ‘genietbaar’, al zijn z'n thema's niet nieuw, omdat hij ten minste naar een zekere elegantie streeft.

Maar men kan werkelijk geen critiek meer uitoefenen wanneer het een boek geldt als de *Chants d'Amour et d'Epée*(2) van G. Dansaert. De man putst in alle sloten, is daarbij met een eenig-groven wansmaak behept, en zijn taal kruit de onooglijkste feilen.

Er is meer dan gewonen moed noodig om de lijvige *Mélanges poétiques et littéraires*(3) van *E. Schmits* te doorbladeren. Hij schijnt zich voor doel te hebben gesteld het groote woordenboek van Larousse in plompe alexandrijnen samen te persen, en bekrompen-schoolmeesterachtig pontificeert hij over alle droombare onderwerpen. Zijn verzen wisselt hij af met wijsheidspreuken die Bouvard en Pécuchet met oneindige vreugde zouden vervuld hebben. (‘Il ne faut pas tuer la mouche avec un canon ni l'éléphant avec une aiguille’ enz.) Alvast verdient hij de kroon die hij anderen voorspelt:

> La gloire est une fleur difficile à cueillir
> Beaucoup sans se lasser, jusqu'au dernier soupir
> De leur souffle impuissant ont tâché de l'atteindre
> Et n'ont que du chardon pu leur front ceindre...

(1) *Quelque* Vers. - Brussel, *Lacomblez*.
(2) Brussel. - *La Belgique Artistique*.
(3) Brussel. - A. Dewit.

Ik maak nog gewag van twee Fransche (niet Belgisch-Fransche) bundels. De eerste verscheen inderdaad te Brussel. In een potsierlijk-lebbige voorrede vergelijkt J.J. de la Batut[1] zich met Vigny en Leconte de Lisle... en schrijft doorgaans verzen nog veel slechter dan deze:

Que je donnerais...
Toutes les fleurs du Renouveau
Et tous mes succès sur la terre,
Pour être encore un petit veau.

De tweede draagt voor titel: *Gloires de Belgique* (E. Barbier) en is een berijmd prospectus voor een Cook-agentschap. Men treft er, misschien voor het eerst in de dichtkunst, de toepassing aan van de regels op de vereenvoudiging der spraakkunst, weleer door Leygues aan de Fransche schooljongens ten geschenke gegeven:

Quelle est cette ville magique?
Je l'ai *dépeint*, c'est Charleroi.

De ergerlijkste verzen van het jaar zijn van *Henry Maassen*[3] een Limburger wiens inkt bepaald met heidezand moet vermengd zijn, want zijn taal is vreeselijk troebel:

Une *souricière* méchante
Où *sombreront* les gens épars, enz.

en zijn beelden kan men zich slechts onduidelijk voorstellen:

Les âmes lentes et agricoles
Des habitants de Saint-Trond
Dans la campagne caracolent
A la recherche du charbon...[2]

(1) Le Buveur d'Azur. - Brussel. - *La Belgique Artistique*
(3) *Les Sanglantes* - Bergen - Impriniene Générale.
Les Marches Arides - Luik - S.B. d'E.
(2) Parijs. - *Mathé*.

Gewoonlijk levert hij zich over aan een epileptisch stotteren van onsamenhangende woorden dat in staat zijn zou de eerbiedwaardige muren van Sint-Truiden in duigen te rammelen en Jef Casteleyn in eigen persoon eenvoudig te matsen.

F. POLDERMAN.

Tooneel- en voordrachtkunst.

'Perkin Warbeck's' eerste opvoering te Brussel.

Ter gelegenheid der opvoering van *Perkin Warbeck* in den gemeentelijken schouwburg, wel is waar door een liefhebbers-vereeniging, te Brussel, past het ons, als Vlamingen, meester Georges Eekhoud een liefdevolle hulde te brengen.

Als Vlaming - ja - Niet gedreven door bekrompen dorpschheid, kwaadwillig en als in wanhopigen strijd de oogen gesloten, of de handen aan de ooren gedrukt om elke vreemde kleur te schuwen, elk nieuw geluid te mijden; maar gepraamd door zuivere liefde, door begeestering voor al het schoone, dat als uit ons zelf gegroeid, in ware kunst werd verheerlijkt.

Helaas, wij beginnen er zoo langzamerhand alles van te weten. Men heeft ons in de laatste tijden, als poverkens ter tale, met zulk misprijzend gebaar de deur van 't adellijk slot gewezen. 'Tous ces autres flamands d'expression française' hebben niet gevoeld, hoe wij ons de lip verbeten en hebben geknarsetand om 't niet uit te jammeren van spijt en leed, om het smadelijk miskennen van ons edelst pogen; hebben zij niet gesidderd bij onzen snerpenden blik - dien blik van den Maaier bij Gonstantin Meunier? Waarom de zonne aanbeden, wanneer zij verschroeien of uitdorren wil? - Trilt nog in ons de bewondering om hun kunst, wij twijfelen aan heur wel-dadigheid.

Perkin Warbeck is werk van zuivere liefde.

Koning van Engeland of Vlaamsche wever, om het even. Er zijn nog herten als van Catharina Gordon, die Perkin blijven lieven al kroonde nooit het goud zijn blonde lokken, verkiezend den krans van 't stralende haar boven 't glimpen van 't edele metaal.

Dit kenmerkt inderdaad den persoonlijken trant in het werk van Eekhoud. De Elisabethiaan Ford, die reeds voor hem 't geschiedkundig feit uit den oorlog der twee Rozen als drama verarbeidde, beoogde, als trouwe Engelsche onderdaan, vooral een vaderlandsch stuk en - men bedenke 't tijdperk waarin hij leefde - een stuk dat geen aanstoot bij den hoogen Engelschen adeldom kon geven. Indien dus bij hem ook Catharina Gordon Perkin trouw blijft, is het omdat zij alleen nog de illuzie zijner koninklijke afkomst behoudt.

Reiner, inniger bij Eekhoud met dieperen blik in de eigenlijke ziel der personen, straalt en gloeit, met streelend-zachte of heftig in ons overslaande, trillende warmte, één zang van liefde; liefde die zich verruimt en opklaart om eindelijk schitterend als in apotheose te stralen. Indien ‘de liefde alle dingen bedekt’ luidens de Corinthiers, ‘de liefde is ook de meeste.’

Bij Georges Eekhoud is en blijft Perkin Warbeck de prachtigst gedijde bloem uit Vlaanderens wonnegaarde, ‘le vainqueur de plus d'un tournoi’. Steeds licht in de gedachten van den held, soms in verren, maar toch hellen horizon, het beeld der zoet blauwe hemelen zijner geboortestreek. Wasemen niet uit zijn eerste woorden die frissche lucht der zonnige moederaarde, hoor even hoe hij het gevoel uitbeeldt der gulle hartelijkheid van zijn onthaal: ‘...Mais depuis ces blondes contrées de Brabant et de Flandre où s'écoula ma première jeunesse, je n'avais jamais salué

ciel aussi radieux, d'aussi consolant augure que celui de votre hospitalière Ecosse.... Et en ce moment, il me semble trouver dans les yeux de ces nobles dames, l'azur de ce ciel encore plus carressant et plus attendri'.

Wij wezen er reeds op hoe de zuiverende liefde als hoofdthema de wisseling der handeling naar 't dramatisch verloop voert.

Nooit heeft onze 'scone vlaemse cnaepe' zijne jeugd verloochend. De roes der verheerlijking, 't voorthallend juichen der tallooze menigte, de schallende feestzang, 't tampen en galmen van klaterenden beiaard en gonzende klokken, joegen 't hart hem tot bruisende heldhaftigheid en 't hoofd in laaie duizeling, begeerde hij een schitterende koningskroon, als de zegening van koene, wakkere, zegenrijke opkomst. Nauwelijks echter trad hem zijn eigene ziel te gemoet als weerkaatst in den klaren spiegel van Catharina's oogen, of hij begrijpt dat geen leugen het beeld zulker ziel benevelen mag, geen vlekje van nijd of argwaan de pracht van den hemel tanen door Catharina boven zijn hoofd ontsloten.

Reikt de liefde verre boven alle opoffering, of moet om zoo machtig eene liefde de opoffering het heldhaftige overschaduwen? Ziedaar in 't hart van den held de zielestrijd, die strakker en prangender, van tooneel tot tooneel de dramatische spanning om ons harte snoert. Hoe schoon is bijvoorbeeld niet op 't einde van het eerste bedrijf de samenspraak van Perkin met zijn minister Frion; zelden inderdaad ontmoet men zulke fijne ontleding en ontwikkeling van zielstoestanden naast zulke femelende, sluwe taal, zoeterig tot het wulpsche toe, om de edelste gevoelens bedwelmend te smoren. Misleid alleen dus, geeft Perkin zich over in de handen van 't noodlot: '....l'évidence qui me man-

quait c'est l'amour qui me la procure... Oui, je serai l'époux de la princesse Catherine... Et c'est un royaume que je déposerai à ses pieds!'

Men ziet het: Perkin twijfelt niet aan de eerlijkheid van zijn trachten, alleen kwelt hem het verlies zijner persoonlijkheid; dit is de smart die hem nijpt: niet te weten of hij den wever verheerlijken moet of den prins van koninklijken bloede recht zal verleenen. In het verhaal, dat hij zijn schilddrager voordraagt, geeft zich zijn 'heimweegemeenschap' lucht. Hoe frisch vlaamsch van lijn en kleur, hier trilt er de minnaar van het plastisch vertoon, van de vrije, franke figuur van den gezonden volksjongen om het verheerlijkte beeld van zijn landaard! Hoe heerlijk ontwaakt, na het knagende verwijt om de verloochende jeugd, het bewustzijn der eenige ware liefde die zijn hart moet aanbidden: '...Je suis rongé et bourrelé par la rivalité des deux personnages qui se partagent mon individu... J'en suis même arrivé à me croire plus souvent Perkin que Richard et à prendre le parti du tisserand contre le prince, parce que des deux personnages que j'incarne alternativement, c'est peut-être le pauvre hère qui porte l'affection la plus intense à la princesse! Oui, ce manant adore la princesse et il la disputera jusqu'à la mort à ce duc d'York qu'il considère comme un imposteur... Des deux c'est pourtant le vilain qui se croit le plus digne d'être aimé. Il lui tarde de l'emporter à n'importe quel prix et d'infliger coûte que coûte son monstrueux amour à la princesse....'

Niet waar, heel en al Georges Eekhoud?

De roemrijke wever wil de liefde der fiere prinses, want hij voelt dat zijn hart even edel als het heure klopt. Bij het stijgen der handeling rijst hooger, grootscher de liefde en ondanks de prangende beklemming, die ons als genietenden toeschouwer

aangrijpt, beseffen we, hoe twee zulk uitverkoren naturen elkaar voor immer behooren; die liefde moet zuiver blijven en ongeschonden, kostte ze zelf de wereldlijke eer... ten koste ‘dier’ liefde, hadde Catharina zich bezwijkend geofferd aan 't geile begeeren van Oxford. En het is als klaterende, wapperende zonnelicht van den hoogsten hemeltrans in helle glansing neergestraald, eene apotheose van licht en liefde, dat ze uitbarst bij de woorden van Catharina Gordon: ‘J'aime Perkin Warbeck’.

Dan breekt het hart in smeltende begeestering en men voelt zich zelf als omglansd en doorlicht door den luister dier ééne schoonheid in liefde, men juicht den meester toe, om de zegening zijner kunst; versche, opwekkende, borrelende levenskracht.

Wij ‘herleven’ in dit stuk!

‘Wie meer dan één leven bestond, kan ook meer dan één dood over-lijden’ heeft Oscar Wilde gezongen.

Zoo zijn we nu eenmaal. Ons liever en voor immer, is Perkin Warbeck, de wever uit Vlaanderland, hooger van adel, dan de koning van een machtig land.

Men vergeve ons dat wij - misschien wel daardoor gevaar loopend soms niet met de gewenschte duidelijkheid ons betoog te voeren, - vermeden het stuk saam te vatten en dusdanig op treffende wijze den flinken bouw van het treurspel, de uitstekende dramatische hoedanigheden, fijne verwikkeling der toestanden, vaste omlijning der karakters, rake, doorslaande en pakkende taal, in beter daglicht te stellen. Naast de verplichte beperking door plaatsgebrek, willen wij er even op wijzen hoe anderen dit reeds voor ons met de noodige begeestering volbrachten.[1]

(1) Notre Théâtre - organe du eerde royal lyrique et dramatique ‘Euterpe’ de Bruxelles - Troisième année n° 5.

Wij hopen het verlangen naar herlezing van het stuk te hebben wakker geschud.

Er bestaat een Vlaamsche vertaling van *Perkin Warbeck*. Waarschijnlijk is zulks bij het bestuur van onzen stadsschouwburg niet onbekend. Daar het nu met vertalingen best over de baan schijnt te rijden, kon 't hem misschien gelegen voorkomen?... 't Ware tenminste een vertaling van een ‘goed’ stuk - is 't ook een ‘goede’ vertaling (?) - en een stuk dat zeker 't hart van een volksjongen kan roeren.

Wij dringen niet verder aan. Er is reeds zooveel papier zwart gemaakt, met de hoop te overtuigen, dat een stedelijke schouwburg diende de bekroning der dramatische kunst te verwezenlijken, niet de gewetensvolle vulling eener soliede geldkast. - Er moeten nog heel wat meer ‘Ideën en specialiteiten’ geschreven worden on zulk een ‘Augiasstal te reinigen’.

Alle eer dus voor den wakkeren kring ‘Euterpe.’ Sinds enkele jaren aanveerde hij den zwaren plicht onze nationale meesters (d'expression française) te huldigen; wij roemen zijn ernstig betrachten en jubelen als zijn daden ons bewondering afdwingen.

HUGO VAN WALDEN.

Vreemde letterkunde

Letterkundig nieuws uit Duitschland.

Met de dood van Detlev von Lilienkron en kort daarop volgend die van Otto Julius Bierbaum, schijnt het zwaartepunt der Duitsche litteratuur verplaatst naar Weenen, welks jongere dichterschool in een der vorige Boomgaard-nummers onze lezers reeds werd voorgesteld door de HH. André de Ridder en Gust

van Roosbroeck. Lilienkron leefde verre van het woelige letterkundige leven, maar bezat door zijn overwegend talent, in 't Noorden, een invloed zooals Bierbaum, door zijne steeds revolutionnaire en strijdlustig-jong geblevene natuur, ook buiten zijn zuiver-scheppend kunstwerk, er te München een uitoefende.

Het verdwijnen dezer twee figuren, van de oude strijders reeds der beweging die evenwijdig met die der Hollandsche Tachtigers, de fransche symbolisten en de Van Nu en Straksers, zich in de jaren 1885-90 in Duitschland gelden deed, geeft nu het overwicht aan den jongsten der drie groepen die elkander opvolgden in de evolutie dezer beweging: een eerste groep der physiologisch-impressionisten, met Lilienkron, Gustav Falke, Bierbaum, Garl Busse e.a. een tweede groep der psychologisch-impressionisten, Richard Dehmel, Franz Evers, Morgenstern, Hartleben enz., de derde groep eindelijk der symbolisten, de medewerkers aan de ‘Blätter für die Kunst’, Stefan George, Hofmannsthal, Richard Perl, Stephan Zweig, Rainer Maria Rilke, Richard Schaukal, Dauthendey enz.

Slechts voor een kring intiemen ‘eine auserwählte Gemeinschaft von Künstlern und Kunstanhängern’ verschenen in 1892 te Weenen de ‘Blätter fur die Kunst’ als uiting van een gesloten groep, meest jongelui uit rijke aristokratische middens, met eene wrel afgebakende richting, later eerst werden zij publiek gemaakt, terwijl de school haar vroeger exclusivisme verloor. Nu reeds wordt Stefan Georg onder de eerste Duitsche liriekers gerekend, en zijne marmerklare vorm-schoonheid ten minste durft niemand meer ontkennen, terwijl eene Engelsche vertaling zijner beste gedichten onlangs reeds het licht zag. Het prachtig lyrische drama van Hofmannsthal heeft reeds sedert verscheidene jaren de Weener schouwburgen veroverd, waar het echter niet den

gehoopten indruk maakte. In 1908 werd de vijf-jaarlijksche Schillerprijs toegekend aan Ernest Hardt, ook een medewerker aan ‘Die Blätter’ voor zijne tragedie ‘Tantris der Narr’, die zoo innig menschelijk het tweede gedeelte der Tristan-sage behandelt. Nu weer komt een der dichters uit dezen groep, Rainer Maria Rilke, een werk uit te geven dat stellig bij de meest oorspronkelijke werken van dezen tijd mag gerekend worden: ‘Aufzeichnùngen des Malte Laurid Brigge’.

Schoon Rilke eigenlijk van Praag is, zou zijn werk als typiek kenschetsend voor de kunst der Weener symbolisten kunnen gelden. Volgens hunne strenge kunstprinciepen immers bestaat het leven slechts in eene aaneenschakeling van sensaties en deze sensaties alleen dienen tot stof hunner poëzie, liefst nemen zij daarvan nog de allerdiepsten, de vage, nog half onbewuste gewaarwordingen, uit den geheimsten ondergrond der ziel. Dit werk, het dagboek van een jong deensch edelman dien wij eerst als student te Parijs ontmoeten, bestaat slechts uit eene reeks sensaties van den held, schijnbaar, zonder den minsten samenhang ‘opgeteekend’ zooals de titel het zegt.

Maar uit die sterk gekleurde, vreemdbedwelmende bladzijden verheft zich als eenheid het wonderdiep uitgebeelde karakter van den hoofdpersoon, den laatsten afstammeling van een ten onder gekomen en uitstervend geslacht; een adem van ondergang en ontaarding, eene obsessie van dood walmen uit deze bladzijden. Malte Laurid Brigge is een ontaarden, een dekadent verwant aan Des Esseintes of aan Dorian Gray, van uiterst ontwikkelde, ziekelijk-teere fijngevoeligheid, van zenuwachtig, overprikkelde fantazie, die alle dingen met vreemd-vizioenaire zintuigen aanschouwt. Hij ziet de dingen niet lijk ze zijn: in de minste feiten vermoedt hij geheimzinnige ondergrondsche gebeu-

rens, de onbeduidendste daad wekt bij hem de zonderlingste gewaarwordingen, de meest gekomplikeerde gedachten-associaties: Eene vrouw die de handen voor het gelaat houdt trekt deze terug ‘te snel, te heftig, zoodat het gezicht in de twee handen bleef. Ik kon het daarin zien liggen, zijn holle vorm. Het kostte mij onbeschrijfelijke inspanning bij deze twee handen te blijven en niet te kijken wat zich met hen had losgerukt. Ik gruwde van binnen een gezicht te zien, maar ik had nog veel meer vrees voor het bloote, gewonde hoofd zonder gezicht.’

Het is natuurlijk dat een dergelijk werk, dat door zijne oorspronkelijkheid zoowel als door zijnen vorm, die niet verhalend maar wel lyrisch is, den kritieker ongewoone moeilijkheden biedt, zich ook slechts tot eenen beperkten kring lezers wendt. Wat iedereen echter erkennen moet is de wonderschoone poëtische vorm, de rijke nieuwe beeldenpracht, de wonderbare tekniek die de symbolisten door Stefan George leerden kennen; eene techniek die met de fijnste woordschakeeringen de allerteerste schaduw-tinten weet weer te geven, die al de kracht van den ganschen woordenschat tot hare beschikking heeft om met den hoog-lyrischen pathos van het Woord weelden en orgieën van kleuren en klanken te schilderen.

Spijtig is het te moeten bestatigen hoe een ander dichter, Carl Busse, heelemaal vreemd staat tegenover een dergelijk werk. Met inzicht citeerden we hier om hare oorspronkelijkheid juist een derzelfde beelden waarover Busse zich een paar goedkoope geestigheden meent te moeten veroorloven. Onlangs verscheen van hemzelven een nieuwen bundel lyriek ‘Heilige Not’ die werkelijke mooie verzen bevat, zonder dat dit werk echter, een verflauwde weerklank van Gustave Falke, iets meer aanduidt dan het talent van een goed tweede-rangs dichter die nimmer

Rilke's oorspronkelijkheid zal berelken.

Met veel lof integendeel sprak Busse over ‘Hans Himmelhoch’ den jongsten roman van den Zwitser Jakob Schaffner, een eerlijk maar zwaar-op-de-handsch werker die vooral den moralizeerenden en poedagogischen trek vertoont die alle Zwitsersche schrijvers eigen is. Niettegenstaande zijnen ronkenden naam vliegt de held niet veel hooger dan tot het ideaal van den eersten den besten ‘biedermayer’. Dat het hem niet ontbreekt aan ‘ethische Kraft, schlichter Humor, Gesunde Weltanschauùng, Deutsch und Germanentum’ en andere dergelijke hoedanigheden, schijnt ook in de oogen des kritiekers Carl Busse een bijzondere waarde aan den roman bij te zetten. Dit zijn overigens zoo wat de eerste vereischten volgens ieder zich zelf respekteerend Dokter of Professor die maandelijks in een deftig tijdschrift zijn kritischen schepter zwaait. Al die hoedanigheden, waarmede men ons gedurende onze schooljaren reeds genoeg verveeld heeft, geven we die heeren dan ook graag ten geschenke voor enkele bladzijden uit Rilke's boek, met nog een half dozijn werken van Jacob Schaffner op den koop toe.

PAUL KENIS.

Kunst

In 't Kunstverbond van Antwerpen kregen we nog o.a. het laatste en 't vroegere werk te zien van *Tony van Os*, waarvan de verzameling bij ons den goeden dunk versterkte dien wij bij 't eerste ontmoeten van dit jonge talent reeds hadden.

Eene goede keuze gedaan tusschen de oudste schilderijen en schetsen - wij bespraken er hier meer dan een en noemden nog thans de *Boeren in de kerk*, een doek dat in deze tentoonstelling wonderwel tot zijn recht kwam - en verder de laatste pogingen

die meer kracht, meer mannelijkheid, zal ik zeggen, willen berelken. Het alles maakte zoo'n goed ‘geheel’ uit. Een geheel, zoo vast getuigend van de persoonlijkheid van den jongen schilder, van de waarheid van zijne zeer fijne gevoeligheid te midden van 't natuurtooneel en de teerheid van zijne coloristen-gaven die zoo innig met zijn dichterlijke viezie samenstemmen... Wij teekenen met genoegen aan den bijval dezer tentoonstelling.

Valerius de Saedeleer en *George Minne*. - De kunst van Valerius de Saedeleer toont ons de gelukkige vermenging van het oude, van hetgeen ons de traditie leerdde liefhebben als eigen rijkdom, en van het hedendaagsche, het nieuwe, het bijzondere uit onzen tijd. Zijne schilderijen zijn gepenseeld met de naïeve zorg van elke bijzonderheid aan te duiden; - zóo deden 't de gothieken en Breughel nog, na hen. Aan dezen laatsten herinnert de Saedeleer ons meermaals met zijne *Winters* o.a. - de groote *Winter* was een prachtstuk met zijn wijden vlaamschen horizon, zijn eindelooze rijen boomen, zijn boerenhuisjes vreezig bijeengeschaard, en de witheid over alles, de kalme witheid van den wintermantel zoo ver, zoo ver uitgespreid, tot waar de lucht de aarde raakt en wat van zijn teer-melancholische grijsheid als een licht vool over de sneeuw laat glijden...

Maar er is ook veel van óns in die landschappen, niet zoozeer door de kleur, noch door de uitvoering, maar door de *uitdrukking* van 't geheel.

- Wij, we leerden de ziele, of iets van de ziele van 't landschap begrijpen, terwijl het landschap voor de oude een achtergrond-motief was. Als men 't op zich zelf behandelde dan was 't maar - uitzonderingen zijn uiterst zeldzaam - om hetgeen men het *schilderachtige* noemt, om het uiterlijke dus van aardige vormen of kleuren.

- Niet velen hebben dieper 't innige leven van 't land doorpeild en er de bangste roeringen van weergegeven.

Zie zijn Lente maar: - het boomgaardeken bij de rivier, met zijn wilde boomkens die de angstvalligheid van hunne eerste bloesem-witheid heffen op hun magere knoesttakjes, naar de lucht waar de winterwreedheid nog drijgt, maar waar ook een blauwte gloeit die de schoone dagen belooft..

Zie de *Eik* met zijn weerbarstigen woesten loofbos hooggestoken in de zwartgezwollen onweerswolken... En de lage bodem daaronder gedwee er onbewogen in zijn wijde liggende lijning...

Zie ze allen, de visies van 't uitgestrekte vlakke land dat we als 't onze herkennen en dat de Saedeleer voor ons als ontsluiert, ons zien doet en verstaan zooals we 't, zoo schijnt het, nog niet zagen noch verstonden. En daardoor weten we dat we hier met een kunstenaar te doen hebben.

Deze zoo belangrijke tentoonstelling werd nog verrijkt door eene reeks teekeningen van Georges Minne, fraaie teekeningen vol gevoel en stijl, opzoekingen naar houding en gebaren voor de eeuwige figuren van den Man der Smarten en de Moeder van Liefde.

Edmond Verstraete. - De tegenstelling tusschen dezes kunst en de Saedeleer's is zeer groot. Wil deze voor ons doen verschijnen het ziele-gelaat, als 't ware, van 't landschap, Verstraete is heel ingenomen door de uiterlijke pracht van de natuur, en 't is hem de hoogste vreugde de wisselweidschheid te beschrijven van de wonderlijke kleederen die de getijden om de wereld hangen. Zijn werk is àl bewondering, àl vreugde en vervoering. Elke zijner schilderijen is als een spontane zang voor de schoonheid van elk uur, de vluchtige schoonheid van al de gestadig groeiende en vergaande dingen gekleurd en verkleurd

door de stralen der zon en badend in het wentelende licht en de wuivende lucht.

Ik houd van 't werk van Edmond Verstraete om zijn enthousiasme, om de groote liefde waaruit het onstaan is.

Kunst van Heden. Uit plaatsgebrek kunnen we hier niet uitwijden over de laatste tentoonstelling van dezen kring. Wij teekenen slechts aan de belangrijke medewerking van enkele Fransche decorateurs waartusschen R. Ménard met fraaie grootsch opgevatte paneelen, Lucien Simon, Maurice Denis, Henri Martin, enz.

Een doek dat mij getroffen heeft tusschen 't allerbeste van deze verzameling is het *Model* van Charles Cottet. Een naakt vrouwenfiguur zoo *menschelijk* naakt dat het u rillen deed.

Er lag iets tragisch en ook zeer alledaags realistisch in dit meisjeswezen, met het donkere, zwart beschaduwde gelaat; zwarte kousen bedekken half de beenen, en uit al die sombere kleurloosheid rijst grijs-rozig de tors met de twee borsten. - Het was een aardig stuk schildering zeker, maar de waarde van 't werk kwam hier toch weer uit het *gevoel* dat de schilder beeft kunnen uitdrukken, en dat was: de aandoening van een mensch - niet van een schilder alléen - voor de naaktheid van zoo'n meisje, zoo'n soort van *fille de joie*; de aandoening voor dit zondige, dat walgelijke, dat beklagenswaardige, dat ellendige dat ons 't schaamterood naar 't gezicht jaagt, en dan ook de bange aantrekkelijkheid...

Ik noeme nog slechts ter herinnering 't goed werk van Baertsoen, R. Baseleer, Bosiers, Crahay, Daeye, Delaunois, G. en L. de Smet, Pol Dom, Leon Frederic, Hageman, Frans Hens, K. Mertens, Walter Vaes, Gust, van de Woestijne, van Mieghem, Tony van Os, Em. Welvaert.

E. VAN OFFEL.

CONSTANT VAN OFFEL
De Heksen

De Schoone Droom
Drama in één bedrijf door
Gust. van Hecke

'Tout le monde est de mauvaise foi en amour. Amants et maîtresses, on peut tous nous fourrer dans le même sac. Il faut bien mentir puisqu'on trahit... on ment par pitié... par colère... par fatalité... on ment pour obtenir, pour garder, pour quitter... et puis on ment pour mentir... par habitude... par veulerie... par bassesse mutuelle.
L'histoire de l'amour est celle de la duplicité.'
Georges de Porto-Riche.

- Personen -

HET MEISJE	DE VROUW
DE MINNAAR	DE MAN

Een sombere kamer in een burgershuis. De vooravond naakt. Bij het 1e tooneel bevinden zich in deze kamer het Meisje en de Minnaar.

I_e Tooneel
Het meisje en de minnaar

Het Meisje

(de handen aan hem, vragend tot hem op met innige stem waarin vage onrust.)

- Hou je werkelijk van me?... veel, heel veel?... Oneindig, onuitsprekelijk?...

De Minnaar.
- Gekkinetje; vraag ik je dat ook voortdurend!...

Het Meisje.
- Je kan me dat niet genoeg zeggen; ik wou dat hooren van je... onophoudelijk... onophoudelijk...

De Minnaar

(ironisch).

- Ik heb je dat zoo menigmaal gezegd reeds... En eigenlijk, kindje, als je dat eens goed en duidelijk aan mekaar verteld hebt, volstaat het...

Het Meisje.
- Neen, neen... je meent dat niet... je gelooft dat niet...

De Minnaar.
- Ja, tóch... Kijk eens aan, wat heb je nu aan al die woorden, dat eeuwig-hetzelfde gevraag: ‘hou je van me? hou je van me?’. Jà, ik hóu van je, maar zulk gevoel draag ik liever stil in

mijn binnenste, liever dan het te zeggen altijd maar door en het dan weer gevraagd te worden.

Het Meisje

(als een weerklank op zijn woorden)

- Wat heb je nu al die woorden?...

(Aandringend weer:)

Maar wat is het dan... wat is liefde dan... Wanneer je 't mekaar altijd maar vraagt... onophoudelijk mekaar vraagt, dan eerst blijf je heerlijk leven in dezelfde begeestering. Je moet het mekaar altijd kunnen vragen en nooit mag je dat afschrikken... Elke plotse vraag moet je de welkome gelegenheid geven, het uit te zeggen wat in je zoo groot is en zoo schoon; het te zeggen, altijd maar te zeggen, opdat je het dan weer zoudt kunnen vragen...

(Doffer weer:)

Wàt heb je nu aan al die woorden?...

De Minnaar

(trachtend te overtuigen).

- Mijn lief meisje... Ja... wàt heb je nu aan al die woorden?!

Het Meisje.

- Kom... dàt meen je niet... vroeger vond je 't zoo heerlijk daar altijd over te spreken en je ziel te herhalen in altijd dezelfde liefdewoorden? De Minnaar

(redeneert).

- Och, ja, kindje... vroeger... Kijk, we zijn nu eens geen sentimenteele menschen... We houden aan ronde, duidelijke gevoelens, gevoelens waar we wat aan hebben, tastbare gevoelens. We willen het leven kennen, we kennen het leven, en 't mag ons dan ook niet afschrikken als we erin ontwaren de onstuitbare gang van fatum en levenswetten

en hoe die de eerste onstuimige opwellingen van de jeugd-liefde keeren in...

Het Meisje

(Invallend mei gloed van overtuiging).

- Jij zal me zeggen: dat het vuur dooft, en het glanzend geluk van de liefde duister worden moet in den loop van tijden,... maar dat geloof ik niet.

De Minnaar.
- Je moet het gelooven, kindje, omdat het onomstootbaar, vreeselijk wààr is. Hoe de liefde van twee jeugdigen zich, in den beginne, ook uit in altijd maar onrust en gejaagdheid, in altijd maar gevraag om woordjes, woordjes van lieve, vleiende klank, in altijd maar gezoek om zekerheid;... dat alles verandert in groote schoone rust, de rust van weten en zelfbewustzijn, en in vertrouwen, dat gansch vertrouwen-in-mekaar. En, lieve kindje, juist die verandering is geruststellend, geeft de volle maat van geluk...

Het Meisje

(zacht-hoofdschuddend).

- Gewoonte wordt het dan..., doode gewoonte-genegenheid als dat alles zwijgt in je...

De Minnaar.
- Je overdrijft... En laat het nu eens gewoonte-genegenheid heeten,... het is in den grond liefde van zooveel sterkeren en dieperen aard, dan al dat geweifel...

Het Meisje.
- Neen, neen, dat is het niet...

(zachtdroef, doch met nadruk:)

als het zwijgt dan is het dood...

De Minnaar

(er overheen pratend).

- Zoo rustigzeker en zoo sterk wordt je ervan; zoo één met je-zelf... Als al dat rumoerige en al dat zoekend getwijfel uit je weg is, krijg je zoo'n heerlijke lust in het leven, voel je je zoo sterk gelukkig.

Het Meisje.

- O, dat kan ik niet voelen, dat wil ik niet voelen... Dat is de doffe dood van de liefde. En jij... jij voelt het toch ook zoo niet, zeg?... Liefde in mij is onrust, onrustige blijheid, onrustig geluk... Geluk, dat je weet te hebben en dan weer niet weet te hebben... Geluk, dat je bang maakt om zijn grootheid; lichtend geluk dat je altijd, altijd eeren moet; dat is als zon, gloedzon vol grootsche, heerlijke ongenaakbaarheid.

De Minnaar

(luchtig).

- Heerlijk, prachtig meisje ben je met je mooie fantasie.

Het Meisje

(zwaarwichtig).

- Maar neen toch, Fritz, geen fantasie, volronde gevoelens en evenveel volronde gedachten zijn dat in me...

De Minnaar

(sussend).

- Nu, kindje, blijf jij dan maar zoo, hoor... Ik ben anders nu, mannelijker geworden, rustiger in 't besef van 't schoone dat ik bezit.

Het Meisje.

- Rustiger, rustiger... dat is zoo gemakkelijk;...dat is zoo: alsof je gaan zitten zijt in de liefde als in een zetel, dik van zelfvoldaanheid en

egoïsme.

De Minnaar.

- Wat ben je verrukkelijk, kindje, in je opgewondene geestdrift...

Het Meisje

(Innig overtuigd).

- Neen toch, neen toch... ik ben niet opgewonden als ik zoo spreek... Zoo innig, diep en echt voel ik het: O, die eeuwige onrust, dat altijd nederig aanbidden van 't geluk; er niet in te plonsen en te dompelen tot je vergeet dat je 't hebt, maar er aan twijfelen, en toch gelooven, er aan gelooven, en toch twijfelen. Nachten hebben waarin je wakker blijft, uren lang te kijken ligt in het donker, niets in je, dan het beeld van je liefde; en jubelen en angstig zijn; en zoeken, zoeken naar al de kleine dingetjes waarbij je twijfelen kunt, om daar tegenover te stellen al de kleine dingetjes waarbij je zekerheid vindt. En in het nachtdonker van je kamer wordt er licht, licht waarin je je blind kijkt, lange stonden vol verrukking. Tot dan weer opkruipt een zwart stipje van angst, angst te verliezen dat al-groote en schoone. Je oogen sluit je dan, pogend naar slaap, niet willend zien meer de vrees, één gedachte slechts in je: te vragen weer aan hém, wanneer hij zal gekomen zijn, den volgenden dag, te vragen, te vrágen... en te zéggen, te zéggen hoe je van hém houdt...

De Minnaar.

- Ja... ja... kindje.

Het Meisje.

- Fritz: ik hou zoo innig, innig-veel

van je... Zoo'n vreugde heb ik als ik het je zeggen kan... Als ik je dat niet meer zeggen kón, dan zou het bedieden dat er iets in me koeler geworden is. De kalmte zou het teeken zijn dat mijn liefde tot je verminderd is... Zoo als ik nu ben, met in me al die angsten, flitsjes van wantrouwen, flakkeringjes van jaloerschheid die me altijd wakker houden tegenover het geluk, met in me dan ook al die levenskracht en al die dankbaarheid om jou liefde, en blijheid, blijheid omdat ik ze héb en voèl... zóó wou ik je ook... Fritz!?

De Minnaar

(gemaakt).

- Kindje, je dwepen doet me ernstig worden. Luister, als jij nu werkelijk zoo voelt, dan is het maar goed dat ik naast je sta met meer kalmte, meer bewustzijn. Je twijfelen en je onrust zijn misschien juist zwakheden van je, die mijn kalme kracht behoeven. Geloof me, Emmy, die rust en kracht in me, zijn als een schut en een steun voor jou... voor onze liefde.

Het Meisje

(bescheiden).

- Ben je niet bang, en nederig tegenover het geluk!... Vrees je nooit?

De Minnaar.

- Och, kindje, mijn geluk is mijn vrede te leven. Schoone rust heb ik in me en mannelijke fierheid, omdat ik het kleine vrouwtje in het leven leiden kan, haar sterken en steunen...

(Hij kust haar).

Het Meisje

(dringender).

- Maar voel je dan nooit

bangheid, vrees om dat alles...

De Minnaar.

- Hoe zou ik in dat schoone, dat zékere vrees kunnen vinden...We houden van mekaar, we hooren aan mekaar. Zoo behagelijk is het te wéten dat ik vertrouwen mag in je. Wat zou ik dan nog vreezen!... misschien is jou onrust een bewijs dat je vertrouwen in me niet diep genoeg is...

Het Meisje.

- Fritz, Fritz, mijn vertrouwen in je is grooter dan mijn leven... Zoo heel en al leef ik in je op met mijn kleine wezentje, zoo heel en al ben ik aan jou, en mét vertrouwen, mét vertrouwen...

(zoekend naar woorden)

Mijn weifelen en mijn bangheid zijn niet om jou... maar om het leven, het bange, luide leven zelf, dat gaat en gaat en in zijn blinde gang zoo geweldig is voor de brooze, fijne gevoelens van nietige, zwakke menschjes... Het leven maakt me bang. Dat het leven zou vernietigen het geluk, dat het leven, het dagelijksch gedoe, zou neerslaande teere schoonheid van wat we als liefde in ons voelen, dat maakt me bang, nederig en altijd aanbiddend het geluk dat we dragen...

De Minnaar.

- Maar juist dàt moest je gelukkiger maken; te beseffen dat je liefde hébt, hébt, moest je sterk en kalm doen worden van rust en bewustzijn.

Het Meisje.

- Maar ik ben gelukkig, eindeloos... En juist dat geluk maakt klein van adoratie en drijft

me, drijft me naar altijd willen herweten en hervoelen, en maakt me vol onrust.

De Minnaar

(ontwijkend).

- Jij, kindje, draagster van heel de schoone droom van de jeugd, draagster van nog al je illusies!...

Het Meisje.

- Wat spreek je oud, Fritz... Wat is er dan toch veranderd in je... Neen, zeg niet dat ik me dat verbeeld. Er is iets gebroken, o, dat harde woord... en tóch... gebroken in je. Ik voel het aan je zoenen, die niet meer zoo innig zijn; aan je verlamde handdrukken; aan je ontwijkende oogen... en aan je zwakke woorden... o, je zwakke woorden!... Het is me soms alsof je zatzijt van me, overvoldaan, vól... En daarom vraag ik je, en daarom ben ik angstig... en daarom vrees ik!...

De Minnaar

(verrast).

- Dus toch om mij, en niet om het léven, het léven! Zie je, hoe je vertrouwen in me wankelend is...

Het Meisje

(Hooger zeggend).

- Ja dan, ja... om joù en om het leven, om beiden ben ik bang... Zoo dolgraag wou ik je altijd, altijd bij me hebben, je hoofd in mijn handen, je oogen starend in de mijne; zoo dolgraag wou ik weten ál het innige van je; hóe het is; hóe je voelt voor me... En altijd wou ik je hooren zeggen hoe je me mint, want altijd zou mijn stem de weerklank zijn van jou stem. Ik ben zoo bang je te

verliezen... Jaloersch ben ik...

(Houdt even op, als zich bedenkend, doch gaat verder door dan):

jaloersch van je rust, van je zelfbehagen, van dat zoogezegd bewustzijn...

De Minnaar

(gemaakt glimlachend).

- Jaloersch, jaloersch...

Het Meisje

(losbrekend).

- Omdat ik je meer liefheb, dieper dan jij mij... omdat je kalmte, die kalmte die je vroeger niet had, misschien het bewijs is...

De Minnaar

(als voren).

- Misschien het bewijs is...

Het Meisje

(hooger).

- ...Nu ja, misschien het bewijs is dat je liefde afgeweken is van me... naar...

De Minnaar.

- Naar!?...

Het Meisje

(In schreien brekend).

- Naar... een andere!

(*Op dit oogenblik komt de Vrouw, dit is de zuster van het Meisje, binnen. Het Meisje gauw zich afwendend, trachtend haar schreien te verbergen, gaat langs een tegenovergestelde deur weg, terwijl nog gezegd wordt door*

De Minnaar.

- Droomstertje...

□ □

II[e] Tooneel
De vrouw en de minnaar

De Vrouw

(haar zuster nakijkend - dan de minnaar aanziend - even stilzwijgend).

- Wat scheelt er met haar?

De Minnaar

(stroef glimlachend).

- Och...

(Weer een stilte).

De Vrouw.

- O, mag ik dat soms niet weten?

De Minnaar.

- Jawel... maar het beteekent zoo weinig.

De Vrouw.

- Beteekenen jou liefdescènetjes weinig, weinig?... Dan toch genoeg om mij leed te doen; dát moest je weten Fritz.

De Minnaar.

- Kom, Mary, wees nu niet overdreven. Ik hoef toch voorzichtig te zijn met haar, geen onverschilligheid laten blijken...

De Vrouw.

- Voorzichtig, ja, maar jou voorzichtigheid gaat wel wat vér. Jou voorzichtigheid is streden, en zoenen en koesteren... dat soms wel in mijn bijzijn... Dezelfde zoenen die je mij geeft...

De Minnaar

(ontwijkend).

- Dat kan ik niet laten omdat het haar bevreemding wekken zou; omdat ik het vroeger deed in jou bijzijn, in anderens bijzijn, vroeger, toen...

(Hij houdt willekeurig op hier).

De Vrouw

(aandringend).

Toen...

De Minnaar

(onder een glimlach zijn aarzelen trachtend te verbergen).

- Toen ik haar nog lief had...

De Vrouw.

- Je hebt haar nog lief, Fritz... ik zie het, ik voel het... Je houdt nog van het droomstertje; je doet nog mee in het vaag-ideeële van haar dwepen; wat een vrouw, een echte vrouw je gaf, je offerde, was niet voldoende je dát te doen vergeten.

De Minnaar.

- Mary, hóe je dat telkens zeggen kunt, zoo hard en verwijtend, alsof wat ik voor je offerde niet even veel was...

De Vrouw.

- Offerde, jij? Maar wàt, wàt heb jij geofferd? Wàt heb jij veranderd in je leven, om mij, wàt gaf jij op?

De Minnaar.

- Wat ik opgàf om jou, dat was haar ziel, dat was de eerlijkheid en de trouw aan een meisje, dat gansch haar levenshoop in me stelt... Wat ik opgaf was mijn eigen droomen...

De Vrouw

(dof).

- Fritz... dat zeg je voor het eerst... Ik heb je dus ontgoocheld, je ontnuchterd, je uit je ‘droom’ gewekt...

(lacht schamper).

De Minnaar

(zich met moeite hervattend).

- Neen, Mary, neen... het was geen ontgoocheling dat wekken van je... het was veel schooner dan de droom zelf. Het was het leven zelf, de eenig-groote liefde die je me leerde kennen... Maar je moet begrijpen, lieve, dat het

loslaten van al dat zoete, dat onreeële, uit mijn verhouding tot haar...

(als een bekentenis het zeggend:)

iets naliet, niet zonder herinnering is...

De Vrouw.

- Het klinkt als klagen en verwijten wat je daar zegt... Zeg het dan, in Godsnaam, ineens, brutaal uit: dat je nog van haar houdt, dat je schrikt voor het gansche leven vol hartstocht dat ik je bied, dat je bang zijt en dat je lust verzadigd is, verzadigd aan wàt ik je niet had mogen offeren, omwille van mijn... 'eer' en mijn weinigje laatste illusie in het leven. Jij hebt geofferd!... En je deed niets dan nemen. Je had me vroeger moeten zeggen dat je niet van haar afkon met je ziel, je 'ziel'!...

(lacht even scherp en korf).

De Minnaar.

- Ik heb je alleen gesproken van een herinnering, Mary. Wat je daar ook over meenen moge, die herinnering is geen liefde meer, geloof me... Lieve, zoo dikwijls ik het je herhalen kàn dat ik je dank de groote liefde, de alles omvattende, de liefde, die ineens van de jongeling een man heeft gemaakt, zoo dikwijls zàl ik het doen... Je weet het, je hebt het gevoeld in de prachtige uren van ons saamzijn, hoe ik dàn eerst leefde en dan eerst minnen kón met de ongebreidelde kracht van gansch mijn jeugd...

(In zelfopwinding:)

De levensopenbaring, die dronken maakt van weelde, dank ik je...

(De vrouw is hem genaderd en stil onder het spreken in zijn armen gekomen. Ze kussen mekaar en haar gelaat krijgt een schijn van geluk. Ze kijken mekaar in de oogen; na een poos gaan zijn blikken langs haar heen, staren in het vage, terwijl hij verder zegt, haar steeds omvat houdend).

De Minnaar.

- Je moet leeren inzien, Mary, groote schat, dat ik alleen nog van haar houd met een stil medelijden, dat ongevaarlijk is. En begrijpen moet je dat ik voorzichtig hoef te zijn met haar. Moest ik haar nu in eenstoonen gaan dat ik haar niet meer lief heb, dan gaat ze argwaan voelen, weten ééns wat ze niet mag weten omwille van 't behoud van ons geluk... Neen, Mary, je hoeft niet bang te wezen en ook niet jaloersch... Ben ik jaloersch van je man, wanneer je hem omringt met je zorgen?... Neen toch! Ik weet wel dat je dat doen móet, dat je niet anders kàn,... maar ik weet vóór alles dat je gansch van mij zijt en... dàt maakt me sterk en gelukkig...

De Vrouw.

- Dat zou je moeten jaloersch maken, Fritz... Als men diep liefheeft, dan móet men jaloersch zijn, ook van het onvermijdelijke, ook van wat ongevaarlijk is en van wat niet eens bestaat!...

De Minnaar.

- Moet ik jaloersch zijn, Mary, omdat je je zieke man verzorgt, omdat je hem helpt, wat toch je plicht is?... Kom...

De Vrouw.

- Ja, ook van wat mijn plicht is moet je jaloersch zijn. Ik ben jaloersch van hààr, omdat je nog medelijden met haar voelt... Ik kan de gedachte niet lijden dat zij in je leven en je denken nog een plaats inneemt... Kan je dan je verhouding niet brengen tot een gewone vormelijkheid... Moet je haar dan altijd maar zeggen dat je van haar houdt?... O, al zeg je 't maar om de schijn te behouden, zelfs dàt, zelfs die schijn doet me pijn... Ik wou zoo, dat je heelemaal, heelemaal van me was, ik je geven kon al mijn oogenblikken, ik steeds bij je kón zijn...

De Minnaar.

- Mary, is het nu ook niet goed zóó? Hij en zij onwetend en... vrede hier, terwijl we beiden genieten van het opperste, zoo innig-geheim en zoo diep, zoo ganschelijk...

De Vrouw

(zich als vervoeren latend door zijn woorden, en als sprekend voor zich zelf).

- Fritz, zoo veel grooter en schooner zou het nog kunnen... Was ik maar heelemaal, heelemaal van je, ook je medelijden zou wijken, je zoete medelijden dat misschien tóch berouw verbergt... Neen, zeg niet dat het niet waar is... Want, het màg waar zijn... Ik weet hoe je van me houdt reeds en hoe meer, meer en meer je me zal beminnen... Je spreekt van een openbaring, Fritz... en zoo weinig nog heb ik je geopenbaard, zooveel moois en prachtigs, zoovéél zàl ik je nog

openbaren. God, wat is het vaag en nietig, wat zoo'n meisje je gegeven heeft, geven kàn. Wat is het niets bij al wat ik in je leven brengen zal... Al wat ik heb opgetast en gespaard aan liefde in de lange jaren dat ik gebonden was aan die ziekte van hém, dat al is voor jou... Fritz; het gansche leven van een vrouw die minnen moest, die in zich voelde een gloeddrang van liefde, hoogste schatten van liefde, en het in zich doven moest, waar ze leefde naast den zieken man, voor jou, jou... En je weet niet wat het voor me is, Fritz, los te komen uit de banden van een huwelijk dat me leerde verlangen, doch me nooit bevredigen kón... en dan plots jou te vinden, met je schoonheid en je jeugd, jou die 'k brengen wil verder en verder, dieper en dieper in een leven van verrukking en nooit voleind geluk... Zeg me, Fritz, wil je mee erbinnen, diep binnen dat leven dat ik wéét, dat ik kén, het leven van hoogst genot, het genot dat geen droom is, maar werkelijkheid...

De Minnaar

(als verdwalend).

- Ja, Mary, ja... Ik hou van je, ik verlang je altijd, altijd; ik zie je altijd weer, begeer je steeds terug zooals ik je had voor het eerst...

De Vrouw

(in zelfopwinding).

- Je wéét het, je voelt het Fritz? Was ik de vrouw niet waar je leven op wachtte, waarbij je leven léven werd, lieveling?...

Was mijn liefde niet veel méér, niet oneindig veel meer dan al het gedroom dat je gehad hebt met de... kleine?

De Minnaar

(steeds verblijvend bij de herinnering die de Vrouw in hem opwekte).

- Ja... nog voel ik het zalig-gelukkige dat was in me toen we, tegen den avond van dien langen, heerlijken dag, rustend waren bij het open venster. De zoete moeheid in mijn hoofd en in mijn leden... Geen beroering meer was in me; alles effenheid, alles schoon van rust. Heerlijk-frisch was de avondlucht tegen mijn oog-leden en mijn slapen en ik zag je aan vol liefde en dankbare aanbidding om het genotene...

De Vrouw.

- Dat is een herinnering, Fritz. Je mag nog niet leven van herinneringen. Maar toen voelde je nog niet de volheid van onze liefde. Je rust zelf was een blijk dat je geslagen was, verwonderd nog en half-wetend. De dagen die komen, Fritz, zullen grooter zijn. Een onuitputbare bron, die je telkens en telkens met anders en nieuws zal verrukken en ontvoeren, zoo zal mijn liefde zijn in de dagen die komen...

De Minnaar

(afwijkend in tuchtigen toon):

- En 'k ben je wachtend, schoone vrouw. Ik wil me leiden laten door jou naar al dat wondere dat ik vermoed, dat ik voel in je... Je kleine jongen wil ik zijn: jij een vrouw, een goddelijke vrouw, de liefde zelf, een vrouw

van duizende schoonheden, altijd nieuwe...

(weer zakkend):

En, Mary, hoor in dit naar je kleine jongen: wees niet jaloersch om haar; dat mag je niet; laat laat alles hier rustig en ongestoord; laat ons geheim 'geheim' zijn; laat ons genieten blijven, nu en dan, de opperste uren in die afzondering die niemand weet.

De Vrouw.

- Ik wil, Fritz; ik wil om jou, om ons geluk, al kost het me moeite, al kan ik het idee niet dragen dat je nog van haar zijt, dat zij recht op je heeft, en... dat ik ook, ik ook gebonden ben... aan hem.

De Minnaar.

- Laat het alles zoo, Mary... we hebben toch mekaar en we wéten...

De Vrouw

(voor zich starend).

- Maar ééns toch, ééns toch... De toekomst kan nog mooier zijn... Je heelemaal hébben; wij beiden gansch voor mekaar te leven... Hoe wreed het is te denken aan wat zoo iets mogelijk maken zou, ik durf het, want ik heb je boven alles, zoo vér boven hém lief...

De Minnaar

(bangheid in de stem om het vermoeden dat hij krijgt door haar woorden).

- Wat bedoel je, Mary...

De Vrouw.

- We mogen over die dingen niet spreken... wel eraan denken, elk afzonderlijk... We moeten het rusten laten... Er is een fatum voor alle

dingen, vooral voor de liefde.

De Minnaar

(dof- dringend en zeer bang).

- Je hoopt toch niet dat je man?...

De Vrouw

(gedempt, een wreede glimlach om den mond).

- Zwijg, spreek het niet uit; ik zei je dat we die dingen moeten rusten laten...

De Minnaar

(als verwijtend).

- Maar alleen het denken daaraan is...

De Vrouw.

- Ik zei je dat we die dingen...

De Minnaar

(bitter).

- Verlangen naar zijn...

De Vrouw

(losbarstend).

- Zwijg!... Verwijt me niet dat ik van je houd ook boven dàt... Maar jij, o, nu voel ik het weer, jij bent làf, làf, zult me nooit zoo beminnen, als ik jou, zoo woest... zoo misdadig...

(In haar uitroep breekt bijna schreien door. De minnaar staat ontzet haar aan te staren. Op dit oogenblik komt het meisje binnen, voor dewelke ze hun ontroering niet verbergen kunnen. Bange stilte is er nu.)

III[de] Tooneel
De minnaar, de vrouw, het meisje.

Het Meisje

(ziet beiden strak aan, als plotseling staande voor een ontzettende openbaring. Na drukkend stilzwijgen, waarin ze gedrieën als versteend staan, zegt ze, zacht doordringend).

Wat is er tusschen je beiden?

De Minnaar

(pogend zich te herwinnen).

- Kindje, wat zou er zijn; niets, heelemaal niets...

Het Meisje.

- Er is wat, Fritz, er is wat.

De Minnaar.

- Hoe kom je eraan, kindje. We spraken over dingen...

Het Meisje.

- Je sprak over dingen?...

De Vrouw

(met moeite).

- Alledaagsche...

Het Meisje

(aandringend).

- Welke?...

De Minnaar

(moeilijk).

- O, zou mijn duifje bijgeval wantrouwen koesteren tegenover... Foei... Jaloersch?

(glimlacht gemaakt).

Het Meisje

(somber).

- ...Ik zei je daar zooeven reeds dat ik jaloersch ben...

(met nadruk)

vreeselijk jaloersch van...

De Minnaar

(haar snel in de rede vallend).

- Van alles en nog wat... van hersenschimmen.

Het Meisje

(in eens heftig als wagend iets zeer

gevaarlijks).

- Fritz!... Neen!... Jaloersch van hààr...

De Vrouw.

- Emmy!?...

De Minnaar

(gedwongend glimlachend).

- Neen... maar...?

Het Meisje

(ineens op de minnaar toegaand).

- Fritz, er is iets... Ik voel het, er is iets tusschen je beiden, iets!...

De Minnaar

(Steeds maar gedwongen en lastig).

- Kindje, wil je wel ophouden... Je mag gerust jaloersch zijn... waar je dat om de esthetiek der liefde noodig acht... Hier tegenover je zuster is het ongehoord...

Het Meisje

(dringender tot hem).

- Neen, neen, 't is niet ongehoord... Kwets me niet met je zinspeling op mijn liefde, ik voel er des te scherper in dat er iets is, dat er iets is...

(Heviger).

Zeg het me, zeg het me, Fritz, of 'k schreeuw het zélf uit...

De Vrouw

(trachtend haar bangheid te overwinnen als om af te wenden de kreet die ze voelt komen).

- Emmy, bedaar; maak je minnaar liefst scènes waar ik niet bij ben...

Het Meisje

(met klem).

- Ik zeg je dat ik het zélf zal uitschreeuwen, dàt... dat je mekaar lief hebt, dàt je mekaar lief hebt...

De Minnaar

(dóór zijn ontstelling héén).

- Dat we?...

Het Meisje

(doorgaand).

- En dat je erger nog!...

dat je laag, zoo laag... neen, is het mogelijk?

(Ineens smeekend - den minnaar bij de handen vattend).

Maar zeg het dan toch, Fritz, als het niet wààr is! Zeg het hier, in haar bijzijn, dat je mij liefhebt, dat je mij alleen liefhebt!...

De Minnaar.

- Hoe kom je eraan zulke dingen te zeggen...

Het Meisje

(weer in de wanhoop van 't vermoeden hervallend).

- Neen, je hebt me niet meer lief... Ik heb het lang gevoeld, in me, rond me, aan alles, aan haar, aan jou...

De Minnaar

(haar plots met klem trachtend te overheershen).

- Emmy, ik wil dat je zwijgt... dat je je zuster en mij sparen zult die gekke opgewondenheid. Je bent erg onaangenaam vandaag, daar even reeds...

Het Meisje

(weer als smeekend en sterk dringend).

- Een ding dan, Fritz, een ding dan: zeg me dat je van me houdt, dat je van mij alleen zijt, van mij gansch alleen!

De Minnaar

(als ineens durvend).

- Neen Emmy, nu wil ik niet... Ik wil je bepaald die overdrevenheid afleeren...

Het Meisje

(weer opvlammend en helder ziend).

- Je durft niet!?

De Minnaar.

- Ik wil niet, nu!...

Het Meisje

(heviger).

- Je durft niet in haar bijzijn. Het is wààr!... wààr!?

De Vrouw

(zelfbeheersching verliezend; ineens voor het meisje staand).

- En moest het wààr zijn, wat dan!...

Het Meisje

(rauw gillend).

- O! dus, dus...

De Vrouw

(heviger op haar toe).

- Moest het waar zijn dat ik hem liefheb, hij mij liefheeft?...

De Minnaar.

- Mary.

Het Meisje

(in doffe wanhoop; moeilijk de woorden wringend).

- Bah, bah, bah... hoe kon het... hoe kon het toch... toch...

(zakt ineen op een stoel. Snikt hevig.) (De Minnaar en de Vrouw zien mekaar sprakeloos en ontsteld aan).

De Vrouw

(wanhopig-pogend zich te hervatten; lacht opgewonden, met moeite).

- Emmy, kindje dat je zijt... Heb ik je doen schrikken? Geloof je zoo iets onzinnigs?

(Het Meisje snikt door; afgewend)

Maar je brengt een mensch ook heelemaal van streek, Emmy,... Emmy....

De Minnaar.

- Emmy...

(Stilte drukt; er komt iets ontzettends tusschen de drieën geslopen).

Het Meisje

(voor zich uit).

- Lieg nu niet... Zeg nu niets meer... er lag zoo'n gruwelijke bekentenis in die uitroep...

(Oprijzend. Ineens tot Fritz met stille wanhoop waarin afschuw:)

O, Fritz, hoe hebt je 't

kunnen doen... Hier in huis, óm mij, hier waar je me dageiijksch liefdewoorden bracht... hier... met haar... bah, bah, hoe vies!...

(Wanhopig, droef en geslagen)

O, hoe dat alles weg is nu, weg uit me... die schoonheid... die teerheid... wat een wààn!...

(Met afschuw, half smeekend:)

Neen, neen, kom nu niet bij me... en... in Godsnaam lieg niet,... lieg niet meer!...

(Innig droef en in vertwijfeling snikkend:)

Ik heb het voorgevoeld en toch kon ik het niet gelooven, kon ik niet denken dat het mogelijk was, dat het zou geworden zijn... En nu, nu het is, nu het is geworden... nu nog, kan ik niet beseffen dat het is, zoo vreeselijk, zoo onherroepelijk...

(Opgaand nu in haar afschuw:)

Jij met je woorden, je woorden van logen, met je bedrog elke dag... jij, met je fluisteren, en je sussen, en je beloven, en je zoenen...

(Pijnlijk:)

Dat alles wég, wég, uit!... uit!... En zelfs de herinnering daaraan zoo ellendig, zóó élléndig, omdat het alles leugen was en bedrog... Ineens, zoo, met een slag, mijn leventje en mijn droom;...

(bitter:)

o, dat droomen... dat loopen in den nacht... dat vleiend, zoete, dat walgelijk, valsche wanen.

(Ineens weer smartelijk tot hem).

Maar jij, hoe je 't kón!

De Minnaar

(Ineens, klein, laag:)

Kindje, meisje... begrijp, luister... Ik was mezelf niet... Het is niet,

(na een beweging van het meisje:)

tóch... Emmy, het is waar... doch niet zoo erg Emmy... Misschien dwaalde ik; het was zoo moeilijk voor me. Jij en Zij!... Dat ééne dat elke man aantrekt, Emmy... je moet beseffen, gansch duidelijk beseffen... dat ééne dat aantrekt, dat dàdige, dat vleeschelijke, dat niets is, Emmy, waarbij mijn ziel bewaard bleef, Emmy, bewaard voor jou, voor jou...

Het Meisje

(dat afgewend is gebleven, zacht snikkend voor zich uit).

- Zóóver... zóó érg...

De Minnaar

(laag).

- Emmy... elke man bezwijkt voor dàt... voor die zonde die niets is... Emmy... Ik stond zoo zwak tusschen jou en haar in; maar nu is dat uit, uit... Emmy?

Het Meisje

(naar hem toe, bitter).

- Die zonde die niets is... die voor jou alles was, hier!., die jou kon doen vergeten mijn liefde, waarvoor je gekropen hebt vroeger...

(Met bijna verachting in haar stem, doch gedempt).

En nu zeg je dat, zoo laag, zoo kleintjes, in hààr bijzijn... dat het zonde was... de zonde van elke man... de zonde die niets is... De straf... van de zuster, de waakzame en liefdevolle... Zulke vernedering sla je haar in 't gelaat nu, alsof dat je nog redden kon voor me... Ga heen, Fritz, ga heen...

(met moeite, droef, gelaten):

zoo heel kalm zeg ik je dat nu... ga heen... jongen..., o, zoo eeuwig ver sta je nu van me af...

De Minnaar

(met groeiende wanhoop).

- Neen, neen, ik ga niet weg van je... ik hou van je, ik hou zoo van je... ik ga niet weg... O, ik beken, ik bekén: zoo laag was het, zoo laag en onmenschelijk tegenover jou...

(als weer een uitweg zoekend):

dwalen, dwalen was het... ondanks mezelve... Een zwak man, die even viel, maar nu voor altijd door je opgebeurd kan worden... O, ineens, zóó, kan je me toch niet laten, kan je me niet wegsturen ...Je houdt nog van me, zooals ik nog van je hou!... Zou dat alles niets geweest zijn... al die jaren van liefde?...

(terwijl het meisje blijft afgewend staan, zich tot onbeweeglijkheid beheerschend).

De Vrouw

(als na lang ingehouden smart en bitter).

- Dàt... zoo kleinzielig... zoo kruiperig... die man... het kleine jongentje van me... en het meisje, met de mooie verwijten voor haar zuster... Nu moet alles duidelijk tusschen ons worden, kindje!... Die man was heviger, nader de mijne dan van jou... Nu staat hij even ver van ons beiden af... zoo onmannelijk als hij deed... het kleine jongentje van me...

(Zich hervattend na de schamperheid).

Maar dit hoef je te weten, meisje, dat wat ik deed geen misdaad was... Aan jou zal ik wel niet hoeven uit te leggen wat mijn leven met mijn man was en is... Ook niet omdat jij deze man lief had was het mijn plicht dood te doen

in me, wat als een niewe hoop in mijn leven kwam... Ik toch ook had recht op liefde...

(gemaakt-tragisch)

en waarom ook geen recht op hém?...

Het Meisje

(als wezenloos voor zich; droef).

- Je mocht van hem houden... Hij mocht van je houden,... doch zoo valsch was het dat jij 't verzwegen hield, verdoken voor me en me aanmoedigde in die verhouding tot hém...

(Dieper, bitter)

Lager nog was het dat hij bij me kwam met een schijn van liefde en al die leugens...

(Opvlammend)

O, als ik denk aan al de voorbijë dagen, waarin hij ons beiden heeft gezoend met die valsche zoenen... Voel je, voel je dan niet hoe gemeen!

De Minnaar

(smeekend).

- ...Emmy, zoo innig ernstig bezweer ik je dat het een dwaling was... een even wegdwalen... Maar mijn liefde, het zuivere liefhebben van ziel tot ziel bleef, bleef in me...

Het Meisje

(alsof ze hem niet gehoord heeft).

- Het allerlaagste zou geweest zijn... ons huwelijk... het huwelijk... Ik en mijn ‘man’ in dit gastvrije zusterhuis... waar hij met mijn zuster zoo innig zou geweest zijn... zoo intiem, zoo familiaal!...

(Met stijgende walg)

Elke dag zou hij me gekoesterd hebben, in slaap gewiegd met leugen-woordjes, passend voor het droomstertje, om dan bij mijn zuster... mijn zuster... het ‘grootere’ het ‘vollere’ genot te zoeken. Of

misschien had hij wel zijn recht van màn doen gelden, me onder zich gehouden, me gedwongen een toestand te dulden van schande!... O, hoe walgelijk!...

De Minnaar.

- Emmy... zoo ver zou 't nooit gekomen zijn...

Het Meisje

(doorgaand).

- Je beiden dacht het droomstertje te droomerig, gansch waardig zoo behandeld te worden, zoo gansch geschikt om buiten haar liefde om, aanleiding te geven tot ‘dadige’, ‘vleeschelijke’ zonden van haar minnaar, met een ándere... De zonden!

(De wanhoop wint haar weer).

Voel je het vreeselijke nu tusschen ons komen, het geweldig-vernietigende, het ontzettende... Voel je het nu, voel je de rauwe wanhoop tusschen ons drieën hier in de kamer, de misdadige kamer, het misdadige huis...

(Smartelijk weer:)

O, hoe kon je zoo slaan, zoo geeselend slaan...

(Snikt even door, doch herwint zich gauw - staart even droef weg in het vage en dan als mijmerend)

En... hij daar bóven... de vierde...

(Beseffend nu:)

Ja, ook hij daarboven!

De Vrouw.

- Wat wil je doen?

Het Meisje

(Zich opjagend).

- Hem daarboven zeggen, alles zeggen... Hij moet weten waarom jij je zuster wegjoeg uit je huis...

De Vrouw.

- Emmy, meisje, kind... dát niet... In Godsnaam! kindje, ik smeek je, ik bid je, dát niet...

Hij zou ineens doodgaan... doodgaan met dat akelige in hem... Emmy, in Godsnaam, niet!?

(Uitsnikkend)

Die man, die ongelukkige man...

(Het meisje in dezelfde gejaagdheid gaat naar de deur die naar boven brengt).

De Vrouw

(heesch-uitkrijtend).

- Wréék u dan anders, Emmy... Doe dat niet!

De Minnaar

(die tot dusverre als verslagen stond).

- Emmy, doe het niet!

Het Meisje

(als verward, niet wetend wat aan te vangen).

.. Ik zal niet... zal niet... om hém... maar...

(In haar radeloosheid dit vindend:)

maar... ga dan weg... ga beiden weg... weg uit dit huis!

De Vrouw

(ontzet).

- Maar dat kan niet, Emmy, bedenk kind... dat gaat niet...

Het Meisje

(barst los; zich vastklampend aan dat plots idee).

Ga weg beiden... weg uit dit huis... saam, gearmd, gezellig, innig, zooals je wellicht eens zult geloopen hebben reeds... saam wég, wég. Ga je troosten met je wederkeerige lafheid; ga dan toch genieten van het dadige, vrijelijk, ontdaan van de banden;... en zonder medelijden met het meisje, zonder wroeging om den zieke...

(In radelooze opgewondenheid).

Ga wég, wég of ik doe het, ik ga het daarboven bij het bed uitschreeuwen!

De Vrouw

(vreeselijk beangst)

- Emmy!

Het Meisje

(in dezelfde opgewondenheid steeds; doffer.

- Maar zal je dan niet heerlijk gelukkig zijn, jullie?!... Jij met je gezonde man, je nieuwe man... Jij met je vrouw die niet droomt, je volrijpe vrouw...

(Opvlammend wéér):

maar ga dan; gà, gá... of ik gil het hem van hier toe...

(Gaat naar de deur en werpt deze open).

De Vrouw.

- Stil! stil!...

(zij ijlt de gang in).

De Minnaar

(klein op afstand. Na eenig stilzwijgen - tot het meisje dat, met groot-open oogen voor zich starend, langzaam inzakkend in de deurpost is blijven slaan).

Emmy!...

(zachter-bedeesd nog)

Emmy...

(Het meisje blijft zwijgen. Stilte. Dan komt de vrouw terug, bleek ontdaan. Ze heeft haar mantel om en haar hoed op).

(Het meisje sluit de deur - terug binnen de kamer komend).

Het Meisje

(dof).

- Ga nu, gauw....

De Vrouw.

(Op diep-geschokte toon tot het meisje dat met den rug naar haar toe staat; bang als 't ware voor het antwoord van het meisje).

We komen terug, Emmy....

De Minnaar.

- We komen terug... straks...

(Het meisje roert niet).

De Vrouw.

- Niets zeggen, Emmy, niets zeggen, in Godsnaam!?...

(Ze staan nog een wijle roerloos; op hei oogenblik dat de Vrouw en de Minnaar zich, van het steeds zwijgende meisje, verwijderen willen en heengaan, gaat de deur open. De zieke man komt te voorschijn met een zacht-goedig bleek gelaat. Allen schrikken hevig).

□ □ □

IVe Tooneel
De vrouw, de minnaar, - het meisje, de man. -

De Man.

- Ja, jullie schrikken, he?...

(Hij komt dieper de kamer in).

Ik... voelde me zoo bijzonder lekker vandaag... en toen besloot ik er even uit te komen..... en jullie te verrassen... Is dat nu geen onverwachte verheugenis voor jullie... me zoo flink te zien...

(Hij glimlacht bemoedigend).

De Vrouw

(Haar ontroering bemeesterend).

- Och, ja vent... Maar is dat niet onvoorzichtig, beste?... Dat mag toch niet, zoo ineens uit de warmte van je kamer... door die koude gang...

De Man.

- Nu, hier is het lekker warm... Even bij

het vuur zitten... en dan weer terug... Help je me even, Emmytje?...

(Het meisje helpt hem gemakkelijk te gaan zitten. Steunt zijn rug met kussens.)

De Man

(Na wat zwijgen).

- Zoo Mary, ga je uit?...

(De vrouw wil antwoorden, doch in haar plaats haast zich het meisje).

Het Meisje

(Als bevelend en strak met de oogen dwingend naar de Vrouw en de Minnaar toe.)

Ja, Mary en Fritz moeten op een boodschap uit voor mij.

De Man

(Goedig).

- Een boodschap, voor jou?... en kan dat niet wachten nu ik hier eventjes binnen ben gesukkeld?...

Het Meisje

(met moeite glimlachend:)

- Neen, schoonbroer, dat kàn niet wachten, het is àl te gewichtig...

De Man

(als voren).

- Huwelijksplannen, Fritz?

De Minnaar

(aarzelend).

- Misschien wel...

De Man

(goedig lachend).

- Een geheim dus...

Het Meisje

(als een weerklank, ietwat gedempt).

- Een geheim...

(Zich een weinig hervattend)

Nu, wees maar gerust, ik zal wel zorg voor je dragen terwijl ze weg zijn.

(Het meisje ziet de vrouw en de minnaar, die wei-

felend staan, dwingend aan. De vrouw blikt smeekend naar haar zuster op. Deze is roerloos strak en als een beeld van strengheid).

De Vrouw

(aarzelend:).

- Nu, dag vent... ga maar dadelijk weer naar bed hoor...

(met moeite drukkend op de woorden:)

Làng blijven we niet uit... tot straks.

(Zij kust haar man een lange poos).

De Minnaar.

- Dag Hendrik, tot zoodra...

De Man.

- Dag Mary, dag Fritz, waak flink over de huwelijksplannen, hoor!

De Vrouw en de Minnaar.

-

(terwijl ze aarzelend de kamer verlaten, gedempt)

Dag Emmy!...

(Het meisje antwoordt niet)

□ □ □

Ve Tooneel
De man, het meisje

(Dit tooneel gansch in gedempte toon. De avond valt snel, daar buiten. De kamer is alleen verlicht door het schijnsel van het open haardvuur).

De Man.

- Je groette Fritz niet terug toen hij heenging, kindje?...

Het Meisje.

- Jawel, Hein... Wil ik het licht aansteken?...

De Man

(tot haar opziend).

- Scheelt er wat, kindje... Je hebt geschreid?...

(stilzwijgen)

Ruzietje met Fritz?...

Het Meisje

(Terwijl de droefheid haar zacht weer overwint, op stille toon als fluisterend).

- Ja...

De Man

(goedig troostend).

- Och kom... liefje... dat zal wel niet zoo erg zijn...

Het Meisje

(kroppend).

- Neen...

De Man.

- Zulke dingetjes waren ook wel eens tusschen Mary en mij... Met het huwelijk verdwijnen die van zelf... Verliefde meisjes zijn wel eens te veeleischend, te onstuimig, vooral te droomerig, kindje... Dat droomen kan geen werkelijkheid lijden... en het is alles werkelijkheid, Emmy...

Het Meisje

(bijna onhoorbaar).

- Ja.

De Man.

- En, och, het zijn die dingetjes niet die het onheil hebben gebracht in mijn leven met je zus...

(op stille lijdzame toon):

Het is dat andere... die ziekte...

Het Meisje.

- Je betert wel, Hein... Je wordt wel weer goed...

De Man

(openbarend).

- Emmy, luister ernstig

even... Jij en Fritz, zullen nu wel gauw gaan trouwen, niet, kindje?...

(Het meisje begint zacht te schreien).

De Man

(sussend).

- Kom, kindje... lieve meisje... Denk nu maar niet langer aan zoo'n nietig ruzietje... Kom hier, dichter bij me;... geef me je hand, en wees nu kalm-luisterend, vooral kalm hoor je, Emmy!...

(Het meisje knikt sprakeloos).

De Man

(met ernstig droeve stem).

- Emmy... de tijd dat ik heengaan zal, heengaan in de dood... Neen schrik niet, kindje... Hier, geef me je hand terug... De tijd dat ik heengaan móet komt gauw, Emmy...

Het Meisje

(bang zenuwachtig).

- Toe, Hein, je komt reeds uit je bed, je kan zoolang blijven praten... hoe kom je er dan aan zoo akelig te denken; kom Hein... Hein!

De Man.

- Emmytje kind... het heeft me zoo'n moeite gekost op te staan... en tot hier te komen... zoo'n moeite en pijn... Maar ik deed het om hààr... om Mary... opdat ze geruster zou wezen in mijn ziek zijn... Ze tobt zoo, ze lijdt er zelf zoo door... dat is geen leven voor haar... Maar ik voel het, kindje, het duurt niet zoo heel lang meer met me... En nu wou ik je vragen...

Het Meisje

(bijna schreiend, zeer zacht).

- Spreek zoo niet, spreek zoo niet...

De Man.

- Emmy, nu wou ik je vragen... als je getrouwd zijt... en ik... ik henen ben... zij alléén: kom dan met je Fritz hier bij haar wonen... laat Mary niet alleen... Wees haar met je man saam een troost... wees jij haar een zuster, zoo góed, zoo góed... als wij beiden, altijd voor jou zijn geweest... kindje... wil je?...

Het Meisje

(snikkend in zachte tranen legt het hoofd tegen zijn schouder aan).

De Man

(aandringend).

- Wil je goed, heel goed voor haar zijn... Emmy... Je moet haar gelukkig maken... gelukkiger dan ze met mij is geweest... Haar leven had zoo heel anders moeten zijn... Nu kan het nog, door jou... Emmy?...

Het Meisje

(doorheen haar tranen, zacht, droef).

- Ja... ja...

De Man

(blijft voor zich uitturen, fluisterend.

- Dat is goed van je... Emmy... ik dank je...

(na een korte stilte)

...Schrei niet... Schrei niet... duifje...

(Het is bijna donker geworden in de kamer. Zacht daalt het doek).

Verzen

I.

Zooals ontbloeide twijg in wieg'ling zweeft
Vol schoonheid boven vijver, en nooit vindt
Het ongekende zelf-beeld, daar de wind
Haar beeltnis tot een zilv'ren speling reeft
Op 't water en, als de eff'ning weer begint,
Het aarz'lend spieg'len nieuwe rimp'ling geeft,
Daar 't waaien zelf in wisselingen leeft
En 't leven 't beeld verstoort dat wordt bemind,

Zoo, nu gij ver zijt, zoek ik uw gelaat
In zielespiegel waar 'k in mijmering
Zie het gebeuren, dat zijn wolken laat
Waaien voorbij in oversombering -

O, stil te leven tot gebeuren gaat,
En gij verschijnt: diep-klare spiegeling. -

April '09.

II.

O gij, die nu zoo heel ver van mij zijt -
En heden ijler dan herinnering,
Een toekomst vager dan waar mijmering
Dwaalt door de zalen van een dooden tijd -

Maar toch een leven dat met mij den strijd
Om wijder leven dan den enkeling
Voelt groeien - houdt uw ziel de spiegeling
Dier hooge vrijheidsvrouwe in roerloosheid?

O, ware 't zoo - 'k hief uit dit donk're leven
Uw Zijn op naar de Vrijheid, tot in Haar
Heur beeld verging en zijzelf in u troonde -

En dan - ons beider zijn ineengeweven,
En Zij in ons, daalden wij hemelklaar
Tot de aardsche macht, die steeds Haar Liefde hoonde.

III.

De nacht is vol gestaag dalende regen -
Rustlooze drupp'len uit de onzichtbaarheid
Van 't zwerk in 't zwart onzichtbaar meer, dat wijd
Vóór mij zijn duist're kou heeft uitgelegen.

Maar diep in mij is zachte zekerheid,
Dat weldra de oostelijke hemelwegen
Branden zullen in de klimmende zege
Der zonlichtleeg'ren oppermachtigheid -

Want was mijn leven onder de kilheden,
   Die nederregenden uit aardsch gebeur
Vaak als dit meer van koude onzichtbaarheden,
   En dorste ik eenzaam dan naar licht en kleur -

   Nu waaide er open een gesloten deur -
U zag 'k - en in uw hand vlamde 't verleden.

Juli. '09

IV.

Gij waart de liefde, die van lust bevrijdt,
   Gij kwaamt als wind, die ruimten openwaait,
   Wolk werdt tot licht door uw vlammen omzwaaid,
Elk uur was een kristal van eeuwigheid -

   En als uw wijde dag was uitgelaaid,
Wachte ik den nacht, en zag de maan, gewijd
Door uwe liefde, uw zilv'ren zuiverheid
   Zag 'k welven tot waar starren zijn gezaaid.

O, in die dagen van veel goud en blauw
   Wilde ik het hart van ieder mensch wel dragen,

Maar nu zijn dagen moe, en luchten grauw,
   En 'k voel u nóg - iets in de klacht der vlagen -

   Of zwijgen gansch de lichtverlaten dagen
Iets in het ver-weg staren van een vrouw -

Sept. '09

V.

Deze dag is mij zoo leeg,
Zonder strijd of vrede -
Ver van u zijn dagen veeg,
't Is of elke schoonheid zweeg
Sinds dat uur van scheiden neeg
Naar het droef verleden -

Lief, wij worden door den tijd
Soms naar koeler rusten
Gaafheid zaligend geleid -
Maar wij zien die zuiverheid
't Volst aan de onbereikbaarheid
Van verleden's kusten

En avondgeheimenis
Draagt het droeve en schoone
Onvoldoende lafenis -
Want verleden's heugenis
Bouwt een huis waar 't droevig is
Dadenloos te wonen.

Mànya, uw zacht naast mij zijn
Had ik liefgekregen
Boven lusten, en mijn pijn
Toen uw duisterende schijn
Week in 't nevelengedein
Van verleden's wegen,

Wilde ik laven aan de koele wijn
Van mijmering als de avonduren zwegen.

Sept. '09
A. ROLAND-HOLST.

CONSTANT VAN OFFEL
‘Werken is zalig’ zei 't begijntje, en ze waren met zeven om ééne ei te klutsen.

La jolie mademoiselle Cerisette.....
(Slot)

IV.

Sedert dien blijden eersten nacht huisden wij samen als een verliefd gelukkig paar; in den beginne had ik haar iederen avend nog vergezeld naar de kleine kamer, waar wij weerkeerden niet meer na eene lange slentering door de straten maar nu ongeduldig verliefd; eens dat zij alleen had moeten huiswaarts keeren terwijl ik in de bibliotheek nog enkele bladzijden afmaken moest, wachtte ze mij ongeduldig, het keursje reeds losgehaakt waaruit de jonge roos-gepuntte borstjes uitstraalden en onstuimig zoenend trok ze me naar zich toe.

Tot zij op eenen goeden morgend, na eene kijfpartij met de concierge, hare zaken bijeenraapte om te verhuizen naar den overkant waar ik een half uur

later thuis gekomen, haar reeds heelemaal ingeburgerd vond: de pleisteren groep van Paul en Virginie prijkte op de schouw tusschen mijne hooge stapels woordenboeken waarachter doosjes karmijn en poudre-de-riz en reukfleschjes ordentelijk in een reitje geschikt, hadden plaats gevonden, terwijl de kleurrijke illustraties op de muren waren gespeld. Gansch de kamer had zij beredderd: op tafel de papieren netjes geordend in gelijke stapels waartusschen in een oud reukfleschje eenige rozen gansch het duffe papier opfrischten terwijl nog meest door hare eigen lieve aanwezigheid het kamertje levend en zonnig was geworden.

Rond denzelfden tijd verbeterde ook mijn toestand aan het encyclopedische woordenboek; waarschijnlijk moest men er tevreden zijn over de geleverde excerpten en inhoudsopgaven want ik klom in graad en werd gepromoveerd tot kompilateur van bio-en bibliografische bijzonderheden over vergeten beroemdheden van derden en van vierden rang. Daar de sint Genoveva-bibliotheek niet de noodige bronnen kon verschaffen voor dien nieuwen arbeid, bezocht ik nu de ‘biblothèque nationale’ die, nog een geluk! dichter gelegen was bij de Rivolistraat waar zich het atelier bevond van Cerisette.

Zoo zagen wij elkander bijna op ieder oogenblik

van den dag: samen gingen wij des morgends heen, ik haar vergezellend tot aan den winkel waar ik bij de andere meisjes weldra bekend stond als ‘1'amant à la petite Marcelle’ en waar onze soms blauw-omkransde oogen ons menige ondeugende bemerking op den hals haalden, die wij slechts beantwoordden met in ieders bijzijn elkander een zoen te geven in 't volle bewustzijn van ons geluk, een lange zoen die de anderen jaloersch moest maken, beweerde Cerisette. Ook des middags gedurende het korte uurtje vrijheid dat ons gegund werd om te ontbijten, haastten wij ons om elkander weer te vinden in een dier kleine restaurants, zoo talrijk in den omtrek der groote magazijnen die op middaguur de straat met duizenden winkeljuffertjes en bedienden vullen.

Wanneer het weder mooi genoeg was verkozen wij nog boven de vroolijke luidruchtige zaal waar al de schertsende kennissen en vriendinnetjes samen kwamen, ons ontbijt te nemen in open lucht, haastig deed Cerisette de inkoopen aan een winkel; aan eene gaarkeuken, aan het wagentje van een ‘marchand des quafsaisons’, en het brood en den liter wijn onder den arm, het pakje charcuterie en fruit op de hand, spoedden wij ons naar de Tuileriën om eene bank te vinden, nog onbezet door de talrijke midinetjes die ons reeds waren vooruitgesneld, om daar op eene uitge-

spreide servet of soms eenvoudig op een dagblad, te middagmalen.

Tot het laatste oogenblik bleven wij lachen en stoeien, verzonnen in dien deftigen tuin allerlei kinderspelen met dien lichten lachenden groep meisjes wier vroolijk geschater klonk lijk eene leeuwerkvlucht door den lentehemel; allen lachende ‘faubouriennes’ met nog draadjes garen op hunne kleeren en plusjes zijde in bruine of blonde of zwarte haartrossen, de meesten met een ‘ami’, een winkeljongen, of bediende of magazijnier uit de ‘Louvre’ en andere groote magazijnen; allen werden mij voorgesteld door Cerisette die niet ontevreden was bij hen een beetje met mij te kunnen pronken. Wij speelden er met die ongedwongenheid van het vrije Parijs, met de luchtigheid van vroolijke kinderen die waren, tot zij eindelijk moest wegspoeden naar het atelier waar wij hijgend en verhit afscheid namen.

Van uit dit vroolijke leven, keerde ik naar de stille studiezalen der ‘Nationale’ om daar in de lijvige verzamelingen en verslagen van allerlei akademieën en genootschappen de verhandelingen op te zoeken van de vergeten beroemdheden wier levensschets ik moest samenstellen. Ik doorbladerde de zorgvuldig in kalfsleer gebonden in-folios of kwartos hunner verzamelde werken waarvan de verkleurde roode of gulden snee

nu misschien reeds sedert meer dan honderd jaar het stof verzamelde der oude bibliotheek; soms ook doorbladerde ik handschriften met mooie zorgvuldige krulletters nauwelijks vergeeld door den tijd, hier en daar een datum of eene aanteekening neerpennend.

Mijn arbeid was minder afmattend dan het doodelijk vervelende excerpeeren en vertalen: uit de drooge dagteekeningen en levensbijzonderheden, van uit het duf geworden papier met vergeelde letters, herbouwde ik stuk voor stuk een menschenleven met alle zijne gebreken en hoedanigheden, een warm lijdend menschenhart met alle zijne passies; en uit al die verschillende levens vormde zich langzamerhand een gansche tijd: de achttiende eeuw, zoo pedant en toch zoo frisch, zoo galant en ondeugend, zoo bedorven en toch zoo oneindig teer.

Volgens eene dier diepzinnige ekonomische wetten wier misterie ik nimmer heb kunnen doorgronden, werd mijn arbeid nu dat hij veel gemakkelijker was ook veel beter betaald, zoodat wij besloten den schilderachtigen maar veel te luidruchtigen ‘faubourg Saint Marceau’ te verlaten om ergens eene kamer te zoeken in een kwartier wat minder druk, en dichter bij ons werk gelegen.

Na eenige zoektochten met Cerisette viel onze keus op het eiland Saint Louis, eene rustige plek

stilte te midden van het parijsche gewoel, waar onder de schaduw van oude kastanjeboomen op eenzame kaaien de stilte bijna doet denken aan eene oude dorpsplaats met boomen vóór de kerk. Het eiland, eerst ingedijkt en bebouwd wanneer overal rondom de stad zich reeds veel verder uitstrekte, had gedeeltelijk zijn eerste karakter behouden, dat van aristokratisch kwartier waar rijk geworden financiers en 'fermiers généraux' zich eene eigen rustige wijk wilden verzekeren met rechte, breede en stille straten. De rijke financiers waren verdwenen maar hunne oude ernstige hotels waren gebleven al had ook eene meer nederige bevolking die rijke huizen in talrijke werkerswooningen verdeeld; de menschen namen hier spoedig de stemmige plooi aan der omgeving; hadden hier een karakter dat men vruchteloos in de andere kwartieren zou hebben gezocht.

Wij vonden eene kamer van waar men uitzag op de Seine wier drukke beweging aan den anderen oever zoo zonderling afstak bij de rust die wij zelve genoten. Juist beneden het kleine kunstig in witten steen gebeeldhouwde balkon bolden de kruinen der boomen op de kaai en wanneer wij een weinig voorover bogen zagen wij schuins over den arm der Seine de donkere torens der Notre-Dame.

Het huisvrouwtje dat er in ieder jong meisje

steekt, ontwaakte in Cerisette voor wie 't dagelijks een nieuw genoegen was alles voor ons jonge huishoudentje te beredderen; iedere kleine koop gaf aanleiding tot gewichtige beraadslagingen eer er tot een besluit werd overgegaan. Des avends kuierden wij langs hel verlichte winkelramen tot wij eindelijk aan den voordeeligsten prijs het begeerde voorwerp hadden bemachtigd dat triomfantelijk door Cerisette naar het nestje werd gebracht. Dank aan haar bemoeien, slechts een weinigje voorgelicht door mijn eigen smaak, kregen wij zoo stillekens aan een gezellig en gemoedelijk tehuis.

Zoo verving een Zaterdag-avend, toen mijne aanteekeningen over de XVIIIe eeuwsche ‘académiciens’ bijzonder omvangrijk waren geweest, een mooi afgietsel van Benvenuto Cellini's Perseus den groep van Paul en Virginie op de schouw waarmee Cerisette zich onmiddelijk de vriendschap veroverde der concierge die hem ten geschenke kreeg, terwijl de bonte platen uit illustraties en mode-bladen een voor een de plaats inruimden aan reprodukties van klassieke schilderijen of voor enkele heldere teekeningen van Steinlen of van Willette.

Stuk voor stuk, met bundeltjes en deeltjes die ik er in gelukte machtig te worden bij de verkoopers langs de kaaien, kwam ik er weer toe een begin van

bibliotheek samen te stellen en nu dat het najaar reeds begon te naderen, wanneer het eerste slechte weder ons op onze kamer sloot, las ik haar voor uit mijne lievelingsdichters. Met het genot van een beeldhouwer die onder zijne hand zachtjes aan de slanke vormen van het beeld ziet verrijzen, zoo zag ik de kleine kokette parisienne zich volmaken tot het ideaal-gedroomde vrouwtje, aan wie iets schoons te leeren mij telkens een nieuw genot gaf. Des Zondags wanneer wij niet het gewoone tochtje naar buiten konden doen nam ik haar mee naar de meesterstukken uit de ‘Louvre’ en uit den ‘Luxembourg’; er was zoo veel moois te bewonderen, dagen lang hadden wij er kunnen genieten en eer nog dan ik zelf, wist ze met haar vlugge geest van parisienne steeds overal het schoone op het eerste zicht te ontdekken.

Ook nu eerst, gedurende onze wandelingen, leerden wij de stad werkelijk kennen, haar lief hebben om haar eigenaardig karakter en hare innige schoonheden, om de onbekende schilderachtige hoekjes die wij wisten te ontdekken, om het intense van haar grootsch en machtig leven. Wij bezochten de kwartieren, 't eene zoo verscheiden van 't ander, als vormde ieder op zich zelf eene afzonderlijke stad. Het exotieke ‘Quartier Latin’ met zijne kosmopoliete

bevolking van studenten, artisten, letterkundigen en dagbladschrijvers; met zijne talrijke scholen, lycées, universiteiten, musea, bibliotheken en laboratoria; boekhandelaars en groote uitgevers firmen. Wij gingen door de oude kwartieren van den ‘Faubourg du Temple en Saint Martin’ waar iedere naam eene historische herinnering in 't geheugen roept, langs de nijvere Sint Honoréstraat met hare magazijnen en winkels.

Eens stegen wij langs de schilderachtige straatjes van Montmartre met hun zonderling gemengde wereld van artisten en apachen, van letterkundigen en prostituées, door smalle kronkelende straatjes met half afgebroken huizen nog tot studios hervormd, waar men op iederen hoek een schilder ontmoet schetsend de verwilderde tuinen met over den muur neerhangend groen; soms duikte een straatje plots zoo steil naar de diepte dat men er bijna duizelig van werd; door eene opening van tuinen en afgebroken huizen volgde onze blik de heuvelhelling tot aan den stadsmuur en verder naar de verdachte wijken van Saint Ouen, vuile, arme straten tusschen vage gronden waarop de meest onmogelijke hutten en krochten rezen.

Van vóór op de ‘Butte’ juist vóór de leelijke loge steenklompen der ‘Sacré-Coeur’ daalden onze blikken bewonderend over de stad die zich beneden

ons uitstrekte: eene onafzienbare zee van daken, golvend lijk reuzachtige baren met daarboven tallooze torenspitsen en glazen koepels rood vlammend van de avendzon, opflitsend in gulden punten. Nadat wij den steilen trap waren afgedaald keerden wij weer langs de karakteristieke boulevards Clichy en Rochechouart met schreeuwend vlekkende gevels van musichalls en ‘cabarets artistiques’, van den ‘Moulin Rouge’ en het ‘Bal Tabarin’.

Immer verkozen wij nog het volle leven der groote boulevards, wanneer uit alle winkelramen het blauwe elektrische licht openspettert en uit alle koffiehuizen de muziek over straat klinkt. Met kinderlijk genoegen bewonderde Cerisette de schitterende uitstallingen der juweliers waar tusschen de kostbare diamanten de portretten pronken der beroemde aktrissen en demi-mondaines; zij keurde de toiletten die met ruischenden frou-frou voorbij schoven en luisterde vermaakt naar het heldhaftige ‘boniment’ der leurders die de meest onmogelijke dingen wisten aan te prijzen, naar het geroep der krantenverkoopers die het laatste schandaal of den uitslag der wedrennen van Auteuil aankondigden. Tot aan de ‘Rue de la Paix’ en de ‘Avenue de l'Opéra’ gingen wij de rijke mode en juwelierswinkels bewonderen, snoepten ergens een café au rhum en keerden naar huis

langs de Rivolistraat.

Op een hoek, tegen het hekken waarachter fantastisch het groen opdonkerden van den square Saint Jacques, stonden twee liedjes-zangers midden in het samenstroomende volk. De één, met het uitzicht van een bohême van Montmartre, loshangende das en slappen hoed waar onderuit eene wilde lok krulde boven de ziekelijk schitterende oogen, zaagde met woeste gebaren, afgekeken van de tziganen-maëstros, op eene krijschende viool terwijl hij met schoone afgeleefde stem een klagerige romance zong; de andere zag er zoo mogelijk nog droeviger uit, droeg niettegenstaande den luwen zomer-avend een valen overjas waarvan de zakken bochelden van de liedjesbundels die hij iedereen in de hand trachtte te stoppen, aanprijzend: ‘demandez la chanson du jour, le dernier succès du café-concert!’

Cerisette trok mij in den kring luisteraars waarop de melkwitte klaarte viel van een electrischen boog; soms vlekten er lichtspelingen van hel belichte vlakken en geheimzinnige schaduw; wanneer er eene golving kwam in de dicht opeen gepakte menschenklis, lichtten bleeke gezichtjes met donkere oogen, blonken gouden draadjes in zwarte haartrossen, vlekten ronde schouders met slanke meisjes-halzen: keeltjes trilden bij het meêneurieën van het lied, borstjes golfden. Ik

drukte vaster aan tegen Cerisette, verlangend, bedwelmd door al de luwe meisjes-lichamen die tegen mij aandrongen, want bijna allen waren het meisjes die daar samendreunden aangelokt door het beeije romantiek dat hen werd geleverd door den zanger wiens schaduw fantastische gebaren maakte in den kleinen kring. Dichter en dichter vlokte rondom de groep het avendduister; het sentimenteele wijsje weerklonk klagend tegen den met klimop-omrankten toren van Saint-Jacques; het was een groep afgescheiden van het andere leven dat voortstuwde op den Sebastopol-boulevard.

Daar kwam een politie-agent die zonder overtuiging trachtte den groep te doen uiteengaan, grommelend van ‘circulez’. Beleefd wezen de speler en zijn gezel met een vinger naar den hoed, namen gedwee viool en liedjesbundels onder den arm om een paar straten verder te herbeginnen waar men hen weer eenige minuten ongestoord zou laten begaan. Opnieuw vormde zich de kring luisteraars, Cerisette altijd nog bij hen, volgend op het blad dat ik haar had gekocht het liedje dat nu weer een tijd lang als ‘succès du jour’ op alle boulevards zou weerklinken. Eerst als ze 't eindelijk met een glimlach van voldoening, heelemaal kende, rukte zij me bij m'n arm voort naar huis waar we vermoeid en tevreden aankwamen.

Wij waren wel het gelukkigste verliefde paar van gansch het oude hotel waar wij huisden, en waar - want op het eiland Saint Louis is het niet lijk in de andere kwartieren waar de menschen lijk vreemden in 't zelfde huis naast elkander woonen - wij spoedig hadden kennis aangeknoopt met de andere huurders die ons bewonderden, en ook wel een beetje beneden, als het jonge huishouden dat zoo veel van elkander scheen te houden.

Niets stoorde de gelukkige eentoonigheid der banale reeks dagen die elkander opvolgden zonder het minste incident. Op de uren dat zij naar 't atelier moest regelde ik de mijne om naar de bibliotheek te gaan. Des morgends nadat Cerisette het kleine ontbijt had klaar gemaakt, koffie of chocolade met geroosterd brood, gingen wij samen heen; onze kamer was niet verre van den winkel waar ik haar slechts aan de deur verliet; eenige minuten vóór 't middaguur haastte ik mij weg uit de bibliotheek opnieuw naar haar om onafscheidbaar lijk altijd samen te gaan middagmalen in een dier vroolijke ‘gargotes’ vol lustig gezelschap midinetjes en trottins.

Andere keeren ook, vooral wanneer de uitgeversfirma mij weer de bio- en bibliografie van eenige achttiende-eeuwsche beroemdheid had uitbetaald, nam ik Cerisette mee naar het kleine maar keurige restau-

rant in de Richelieu-straat, vooral gekend door de bezoekers der Bibliothèque Nationale; meest oude en vriendelijke heeren, geleerden en bibliofielen, akademieleden en professoren, de heel speciale wereld van dit heel speciale midden. Fijn en ondeugend, sceptisch en spiritueel, aangename praters, verschilden zij totaal van die drooge wetenschaps-menschen die men aan de duitsche universiteiten ontmoet, want de fransche geleerde is immer min of meer een Monsieur Bergeret. Van onder hunne witte lokken bezagen zij glimlachend en toegevend hun jeugdigen kollega en zijne mooie gezellin; vaderlijk welwillend het jeugdige paar soms vereerend met eene aardigheid, waarvan het fijne helaas veelal voor mij verloren ging omdat ik niet bekend was met het werk van een of ander der 'poetae minores' van de dekadenz, of omdat een distichon der grieksche anthologie mij niet inmiddelijk in het geheugen kwam.

Cerisette was heel en al bewondering voor de geleerdheid van al die heeren aan wier gesprekken zij gewoonlijk niet veel begreep, eene bewondering waaraan ik zelve wel een beetje deelachtig werd wanneer zij zag hoe gemeenzaam ik met hen omging en hen de kleine dienstjes dierf vragen die men onder boekenliefhebbers elkander zoo gaarne bewijst. In den beginne meende zij hier het deftigste gezicht

mogelijk te moeten zetten, tot spoedig hunne vriendelijkheid haar heelemaal op haar gemak bracht en wij beiden de Benjamins werden van den ouderen groep waarvan de inlichtingen en de aanbevelingen van meer dan een bescheiden maar invloedrijk geleerde, mij meer dan eens hielpen om mijnen toestand op gevoelige manier te verbeteren.

Niettegenstaande den deftigen ernst van die nieuwe betrekkingen, en al had voor een oogenblik ook het kokette parisiennetje zich veranderd in een model van burgerlijk huishoudstertje, verloren wij niets van de overmoedige uitgelatenheid onzer gelukkige jeugd. Nu dat het leven zooveel opgeklaard was en wij ons zooveel kleine genoegens konden verschaffen waar wij ons in alle onbezorgdheid aan over gaven, waren wij zoo volmaakt tevreden als wij slechts wenschen konden.

Wanneer ik soms, aan den arbeid gezeten, het hoofd wendde om Cerisette te bewonderen die maar nimmer moe werd alles te schikken en te herschikken, of die met mooie gebaren het ontbijt bereidde waarvan de lekkere geur van koffie en geroosterd brood door het gezellige kamertje dreef en ik dan mijn kleine ‘home’ vergeleek bij het gore huis in het drukke Saint-Marceau-kwartier, kon ik bijna niet begrijpen hoe op zoo'n korten tijd mijn lot zoo heelemaal ver-

anderd was. Bijna een onverklaarbare angst overkwam mij dan plots bij de gedachte dat mijn tegenwoordig geluk toch al te groot moest zijn om lang te kunnen blijven duren.

Ja, werkelijk, ik was àl te gelukkig. Geen oogenblik was het mij zelfs in den geest gekomen dat het lieve vroolijke meisje dat mij moed en lust tot den arbeid en tot het leven had weergegeven, voor wie ik meende te kunnen werken, voor haar en haar geluk, weer eens even plots uit mijn bestaan kon verdwijnen lijk zij er was in getreden op dien mooien lente-dag. Ik bezat haar, mijn kleine jonge vrouwtje, ik was gelukkig en verlangde niets meer. Zelfs het heimwee naar het verwijderde land, het verlangen naar het ouderlijke huis met daarin allen die mij lief waren, kwelde mij minder nu ik hier dicht bij mij een eigen vrouwtje had om lief te hebben. En wanneer dan toch nog soms zware donkere buien mij kwamen plagen en ik weemoedig uitkijkend door het raam, aan den hemel de eerste donkere najaarswolken volgde die over de grauwe Seine voorbij schoven, naar ginder verre naar het Oosten toe, naar mijn land en naar de mijnen, dan was een enkelen zoen van Cerisette voldoende om die weemoedige gedachten te verjagen en mij alles weer rooskleurig te doen inzien.

Reéds dacht ik er soms aan hoe dat ik, wanneer

ik mij hier na eenigen tijd de plaats zou hebben verzekerd die mij moest toelaten weer met opgeheven hoofd degenen terug te zien die ik met zooveel zelfvertrouwen had verlaten, eene uitvlucht zou vinden om ook hen - een weinig verouderden en verachterden die maar niet immer zoo alles van ons moderne leven kunnen begrijpen en vergeven - toch met mijne lieve kleine Cerisette bekend te maken.

V.

Et puis, voilà comment meurent les petits oiseaux....

Zie, nu weer is het Lente, en overal bloeit er hagedoorn. Door het open venster dat uitgeeft op den tuin, waar roode rozen vlammen, zweven zwaar beladen lentewinden geurend rond mijn hoofd. Ik ben weer in het oude huis waar ieder voorwerp mij kent en dat de jaren hebben gemaakt tot een deeltje van ons zelf; waar in oude kamers de herinneringen zweven van zoovelen die er hebben geleefd en die ons even eigen waren als ons eigen bloed. En nu, nu ik weer in bezit

ben van dat alles waarnaar ik zoo zeer heb verlangd, nu de trappen kraken onder een beminden tred, zweeft over het lage land met zijne roos bruine heide, mijne ziel verre verre terug naar de groote stad die mij ééns zoo pijnlijk heeft gekneld in haren machtigen levensstroom... en nu... ik snik en ik ween en verlang terug naar de dagen die ik er heb doorgebracht.

O lieve kleine Cerisette, ik heb u toch zoo lief gehad! Gij waart in mijn leven lijk het vogeltje dat komt in de lente en dat gaat in den herfst, lijk het zonnestraaltje dat lacht in de kamer en na een oogenblik even spoorloos verdwijnt. Zonder oorzaak zijt gij gekomen, zijt gij verdwenen, volgend slechts eene ingeving uwer onbestendigheid. Maar in mij leeft gij voort schoon mij van u niets anders is gebleven dan de herinnering, zoo lijk de knaap die den vlinder dien hij volgde meenend te vatten op zijne vingeren slechts het spoor vindt van wat glinsterende stofjes goud, en ik wil dit mooie gedenken zelfs niet verbitteren met mij af vragen waarom gij zijt heengegaan.

Ik kan niet bitter zijn wanneer ik aan u denk; ik weet het, mijne vingeren waren te ruw om het teedere vlindertje vast te houden dat gij zijt geweest. Het allerbeste hebt ge mij gegeven: de zon uwer lente en den lach uwer jeugd; en gij hebt niet, koket lachend meisje, hebt nooit zelfs vermoed wat uwe liefde voor

mij is geweest noch de leegte die er mij is gebleven wanneer gij verdweent lijk de zon in de herfst.

O lieve kleine Cerisette, telkens nog wanneer weer rozen bloeien, komt uwe herinnering tot mij als zweefde er uw zieltje op dien lentegeur; en toch, telkens ik aan u denk, moet ik mij niet folterend pijnigen bij de vraag waar gij nu moogt zijn, in welke andere armen gij moogt rusten, of dat gij lijk zooveel anderen des avonds ronddwaalt op het voetpad van Sebasto?

Ik toch, ik had u altijd, kleine Cerisette, altijd zoo lief gehad.

PAUL KENIS.

Mei-zoentjes.

Ik zoen de Mei-zon op uw haren
Het blonde goud van zonne-dag;
Ik aâm een geur van jonge blaren
In uwen heldren kinderlach.

Ik zoen het Mei-blauw op uw oogen:
In uw zoo teer-bleek aangezicht
Twee Mei-viooltjes; in den hoogen
En heldren hemel 't morgenlicht.

Ik zoen het Mei-lied op uw lippen -
Mijn lieve, wend nu 't hoofdje niet -
Ik voel uw zieltje u zelve ontglippen
'K aâm in uw ziel mijn eigen lied.

PAUL KENIS.

Verzen

Fragment uit ‘Helena in AEgypte’
I.

Onvruchtbre zee! die, in uw purpren voren
Van schuim alléen saizoenlooze oogsten voestert,
Hoe hebt nu gij, hoe heeft nu úwe stormwind
Mijn hart bevrucht met weligst zaad der áarde...
Met euvel uit elk leven rijkst gewonnen:
Een nieuw herdenken van een oud verlangen!

Want al nachts sloome slapelooze uren,
Van ongenoode minne onverzadigd,
Beluisterde ik, het heet gelaat gelegerd
Ter bronzen peluw van man-minnaars schouder,
Met ooren scherper door de oode stilte,
Het langgerekte rollen van de branding
Waarmee de eersteling der voorjaarsstormen
Zijn moe geweld in de afgelegen kreeken
Van deze windbeschutte kusten breekt...
En nu ook, met het eerste morgengloren,
Het lustbezwangerd slaapvertrek ontvloden,
Ter steile rots, mijn telken nieuwen morgen
- Naar wien? naar waar? - getrouw betrokken uitkijk,
(Waar 'k wijd met moe gebaar van leege handen

Dagdagelijks ter schoot van uw vernieling
Van leed voldragen en van lust voldongen
Ziels immer rijkelijker offerande) -
Zie ik 't smaragd der zeilbevlogen golven
Met grijzer schuimen grilliger gemarmerd
En speur, gesperd de trillende narinen,
Een geur van rottend zeewier en ik raad:
't Wordt Lente!...

II
Lied uit ‘Saül’

Enkel lust en luiten...
Lust en niets daar buiten...!
  Zang en razernij...
  Speel, o speel voor mij!

Ach om ziel en zinnen,
Heet dan *dit* beminnen
  Dat uw mond verteert
  Wat uw hart ontbeert?

In uw heete oogen
Glanst een kille logen
  En uw koele wijn
  Brandt me, als venijn!

GEERTEN GOSSAERT

Overzicht der maand

De kritiek

Over Schoolboeken - W.G. van Focquenbrock.

Het is niet een makkelijk werkje onze leerende jeugd, degelijke lektuur te verschaffen; wie 't zich opzettelijk als doel stelde kwam, negen op tien, met onbenullig werk voor den dag: saaie, futlooze produktie; goed misschien, doch waar geen mensch naar omkeek. Overigens blijkt dit het geval met alle kunst naar kommando te wezen. Hoe aannemelijk dan ook de wensch, van welmeenende paedagogen, onze kunstenaars te zien dalen tot het nederige peil der beminnelijke jeugd, 't is een wensch om zoetmonkerend af te wijzen en voorts niet op in te gaan.

Nochtans, is het noodzakelijk, dat men geleidelijk en omzichtig, onze jengd - niet onze kinderen - naar de ware kunst voere. Immers indien de - laat ons dit noemen - echte kunst-temperamenten, geene opleiding behoeven, en wel en beter uit

eigen aandrang en gevoelen 't leven zouden ontwikkelen tot een boom van schoonheid; 't elementairste gemeenschapsgevoel zal ons aansporen, de anderen min fijn besnaarden, ook te laten opvangen de harmonische trillingen van hun eigen gemoed, bij klank en schal van 't klare woord.

Dit hebben onze bestuurvaderen dan ook wel begrepen en naar hun best kunnen - men bedenke sinds het oude Rome zijn bestuur en politiek zoo omtrent één - ook getracht degelijke kunstenaars in aanraking te brengen met onze jeugd. Wat al gewetensbezwaren eer men tot zulk een stap overgaat!

Wat al gewetensbezwaren en... miezerig, kleinzielig geknoei en... moedwillig miskennen en tegenwerken!

Er bestaat in ons land een systeem, dat een waarborg levert voor voortdurende knoeierij in ons onderwijs, 't is de instelling van den ‘Verbeteringsraad’. Deze ongemeene vergadering zwaait staf en geeselroede over al wat maar van 't hoogste tot het laagste, in boekenvorm, de leerlingen onzer openbare instellingen benadert. 'k Aanzie het als plicht hierop te wijzen - want in welken zin nu ook - handelt deze instelling met het veegste teeken der onderworpenheid. O, ja, als kunstenaars hebben wij dikwijls hoonend geschaterd om het saaie en onware, dat als kunst onze jeugd werd opgesolferd... helaas, 't is om er meelij meé te hebben. Dan hebben wij niet willen denken... aan 't bloedzweeten van angst der verzamelaars van bloemlezingen. Buiten den schoolkring wordt zoo weinig in ons landeken gelezen, wie dus voor de jeugd een boek op de markt brengt, zonder 't beruchte merk ‘aangenomen door den verbeteringsraad’, zonder die censuur, loopt gevaar dat zijn arbeid geen zegen afwerpe, noch verstandelijk, noch materieel.

Let op, bij 't minst verdacht reukje,... een woord... een

naam, wordt 't werk afgekeurd, gebanvloekt...; ging men eens niet tot een leeraar te willen beletten... dat hij persoonlijk zulk boek in handen had... Dus, let op!... Voorts wat een knoeierij! Men neemt aan voor een aantal jaren,... een bepaalde uitgaaf, soms alleen een deel van een werk... 't Beste middel om er wijs uit te worden is blindelingsche onderwerping, slenter en sleur volgen door voorzichtige ouderen voorgewezen.

Wetenschap heeft haar waarborg in zich zelf besloten, maar men bedenke welk de invloed zal wezen van zulk een Kernraad op het samenstellen onzer leesboeken. Wat al gefronste wenkbrauwen, wat al blauwe-potloodstrepen bij elk opstel met een te kranig tintje realism; wat er onmeedoogend wordt gekorven, weggelaten, gestippelpunt... en - schande - ook grif weg veranderd... om 't reukorgaan der hooge heeren niet met pestilentie te overprikkelen! Men geloove mij vrij, uit vrees en lafheid, is men tot alles in staat.

Wil ons dus verschoonen, gij allen vreemdelingen, wanneer gij soms meewarig neerblikkend op het bepaald groot aantal voddenwerk onzer lectuur voor de jeugd, gij niet begrijpen kunt waarom we niet naar betere omzien. Ge ziet 't is warempel niet ‘onze’ schuld.

Men vergeve mij deze ietwat lange inleiding, omdat ik graag wijzen mocht op twee zeer verdienstelijke boeken voor de jeugd. En allereerstens:

Literatuur, gekomen uit hedendaagsche schrijvers door Dr J.B. Schepers - (uitg. C.A. van Dishoeck, Bussum).

Deze zeer fraaie verzameling bevat in drie boekdeelen een zestigtal opstellen, meest proza doch ook gedichten verkozen, onder de

beste onzer moderne schrijvers, naar luidt het voorwoord ‘niet van alle Nederlandsche schrijvers... maar waar 't uitgebreide fonds van den Uitgever ruimschoots stof voor levert’.

Bedoeld werd alleen ‘bruikbare leesboeken voor school en huiskamer te vormen... om aldus liefde te wekken voor deze literatuur’.

Met voorliefde werden in dit boek volledige, soms vrij-lange opstellen opgenomen, zoodat hoe noodzakelijk fragmentarisch, toch op zeer soliede wijze met de schrijvers kennis wordt aangeknoopt. Immer vormen de stukken een afgerond geheel, vatbaar voor degelijke ontleding. Laat ik nog zeggen dat de keuze alleszins naast uitgebreide lezing ook getuigt van smaak en treffende waardeering.

Stellig ‘prachtig leesboek’ in den vollen zin des woords; bibliotheek-boek, waar men dikwijls naar grijpen zal om te lezen en herlezen; flink studiewerk voor onze leerlingen, wier literairen smaak men te louteren heeft; 'n boek dat ze met volle liefde als een schat bewaren zullen.

Met vreugde plaats ik hier naast:

Nederlandsch Leesboek. - Moderne Letterkunde. - M. Brants en O. Van Hauwaert, (bij Vanderpoorten, Gent).

- Op een heel anderen leest geschoeid als voorgaande, meer bepaald als schoolboek bedoeld, leesboek voor hoogere klassen van athenea en normaalscholen, vermeld ik het toch graag in dit tijdschrift voor letterkunde.

Inderdaad breekt dit boek zoowel wat vorm en inhoud betreft, met de leelijke traditie der onsmakelijk aangeboden schoolboeken af. Hier staan we voor een groote, zoo volledig mogelijke, verzameling van literaire produkties. Leerlingen

en leeraar kunnen hier zelf vergelijkend nog eens schiften en verkiezen: zijn hier alle stukken van belang, hebben ze allen verdiensten, ze blinken daarom niet altijd als parels in het genre uit.

Vermelden wij hier nog het volgen van het goede voorbeeld, door Fonsny en Van Doren gegeven, naar we meenen, en dat hierin bestaat, met betrek tot de letterkundige stukken, het boek te versieren met de afbeelding der meesterwerken onzer Vlaamsche schilder-, bouw- en beeldhouwkunst.

Dus verheft zich dit boek tot den rang - den eersten wellicht - der goede leesboeken in ons land onze Vlaamsche jongelingen aangeboden.

De leeraars welke hiermede zullen mogen onderwijzen zullen gelukkige stonden beleven, hun leerlingen zullen ‘lezen’.

***

W.G. van Focquenbroch. Een keus uit zijn werk met een inleiding door Lode Baekelmans. (Victor Resseler. Antwerpen.)

- In het 2de nummer van ‘Ontwaking en Nieuw Leven’ lazen we een uitvoerige studie van Lode Baekelmans over den Amsterdamschen zeventiendeeuwer, Willem Godschalck van Focquenbroch. Deze, in den vergeethoek geduwden poeët, werd, naar steller, verongelijkt en niet naar waarde geschat. Immers de meeste geschiedschrijvers onzer Nederlandsche Letteren ontkennen hem alle persoonlijkheid, of halen misprijzend den neus op voor zijn grove ‘zinnelijkheid, platheid en veilheid, die in onze literatuur zelden geëvenaard zijn; *Focq* - zoo noemt hij zich zelf schertsend - wentelt zich behagelijk in zinnelijkheid en vuilheid als het zwijn in de modder’.(1)

(1) G. Kalff. Geschiedenis der Nederl. Letterkkunde.

De Heer Lode Baekelmans meende, dat een werk waarvan in den loop eener eeuw acht uitgaven werden opgelegd en dat men op het laatst der zeventiende eeuw nog naast ‘Hooft’ en ‘Vondel’ mocht laten staan, wel overschat maar dan toch niet onverdienstelijk kon wezen.

Het pleidooi voor de zuivere inzichten van den joligen *Focq*, heeft het gunstigst oordeel gewonnen en de verzachtende omstandigheden door het tijdperk aangebracht, worden ons zoo helder voorgesteld, dat we pezewevers zijn moesten om niet goedsmoeds, Heer Baekelmans' klant, van alle ‘behagelijkheid in zinnelijkheid en vuilheid’ vrij te wasschen. Overigens is daardoor niet bewezen een verheven dichtersnatuur bij meester *Focq*.

Hoefde het ook?

Uit de bloemlezing, die het boekje besluit, deze wel iets te beknopt in vergelijking met de inleiding, verschijnt ons*Focq* stellig niet als eerste-rangs dichter - vooral om naast *Hooft* en *Vondel* te staan[1] - maar als een kenmerkend poéet der zeventiende eeuw, een belangwekkende persoonlijkheid; als kleurschakeering in 't tafereel dezer letterkunde, als waarde-verleenende tonaliteit niet te versmaden.

Daarom bedanken wij den Heer Baekelmans, dat hij ons liet deelen in de vreugde die hij bij Meester Focquenbroch genoot.

HUGO VAN WALDEN.

(1) Wat Lode Baekelmans ook niet beweert.

Kantteekeningen

Laat ons leeren er minder kwaad van te spreken.

We lachen er te gauw om en misprijzen haar te gemakkelijk! Omdat we hare vergankelijkheid zoo goed zien kunnen, denken we haar te mogen verachten; maar hoevele zaken zijn onverzetbaar duurzamer dan zij? Welke dingen verandert de tijd niet gestadig? En, tusschen de onveranderlijkste, waar zijn die welke wij steeds met de *zelfde oogen* blijven bezien? Welk kunstwerk, bijvoorbeeld, bewonderen wij juist op dezelfde wijze als onze vaders het deden?

DE MODE...

De Mode helpt ons de dingen *op nieuw*, als voor de eerste maal, te beschouwen; hen te zien zooals we ze nooit zagen - zoo fleurt in ons weerop het noodige heerlijke enthoesiasme...

Want wat we dagelijks onder de oogen hebben roert ons niet meer, we *zien* het niet meer, als geene bijzondere omstandigheden het in een ander dan 't gewoon licht plaatsen.

- De Mode is overal en in alles om ons wat het wereldsch menschelijk bestaan uitmaakt. Ze is een machtige straal onzer intelectualiteit die alles doorzindert.

Zij bemoeit zich met onze gedachten aan te kleeden zooals ze de vrouwen helpt hare gratie te toonen, hare aardigheid of hare schoonheid.

O zij heeft hare grillen, hare excentriciteiten, hare zwakheden en hare dwalingen. Maar daarom is ze menschelijk. En dan nog, vergist de natuur zich nooit?

Maar hoe haar niet bewonderen in haren onuitputtelijken rijkdom van uitvinding, hare eindelooze fantazie, hare rustelooze vruchtbaarheid. Wat artiste, de mode. Wat een tooneelmeesteresse voor 't dagelijksch schouwspel.

Beuzelarij! oordeelen wij, gestrenge mannen, en we erkennen moeilijk de perels die zij, als voor de verkens, strooit. De vrouwengevoeligheid begrijpt haar beter. Voor de vrouwen is zij de koningin en zij weten wat ze haar verschuldigd zijn. - Wat dwingelandsch? ja, wel eens, maar toch vol bezorgdheid tevens. Met welke altijd nieuwe lijnen teekent zij, om ze te verbergen en om ze te doen vinden, de fraaie vormen. Op welke altijd verrassende wijze doet ze u de fluweelen ronding van een pols ontdekken, of het kwijnende plooien van een donzigen hals, of de uitdrukking van met goud of donker brons behelmden profiel... En honderden andere dingen.

Een hoofdeken in een kuries mutsken gedoken, een zot mandeken met de bloemen er óm en de knoopen van een fijn flonkerend lint, doet zoo vreemd de oogskens kijken onder de golfjes van 't er uitspringend haar.

En de groote Gainsborough's hoeden streelen onzen geest als vage lieve herinneringen aan oude duurbare portretten; iets zweeft om ons van het intieme leven van lang gestorvenen; en dat eindeloos kostelijke vermengt zich met de frissche vranke werkelijkheid van 't leven dat we met de handen aanraken kunnen...

Honderd mantels van een algemeen dezelfde snede voor honderd vrouwen - kunnen zooveel verschillende schoonheids-scheppingen zijn door de bijhoorsels, de manier van aandoen, enz.

Ziet gij hoe ons dat door de samenvoeging van tallooze zaken van allen aard tot in 't oneindige voert?

De mode maakt alles nieuw onder de zon!...

E.v.O.

HENRI WILS
Houtsnede: Molen.

Uit ‘Saül’.

VOOR MIJN BROEDER HYACINTHE.

I.

De nacht is een gevang, waar, tusschen koude muren,
mijn overspannen brein zichzelf te ontvluchten tracht,
en immer door de hand der zwijgend-koppige uren
ter zelfde plaats wordt en ter zelfden angst gebracht.

En tegen mij staan op, al spottend, die gedachten,
wier oogen eens mij lichtten in mijn zoekersdrift,
toen 'k hun een ziel van zonne en zang schonk in die nachten
dat ik mijn zienersmerk hun heb in 't hart gegrift.

- Kan geen gevallene zijn eigen wezen haten,
en zijne ziel en lijf, zich-zelf niet meer bewust,
als honden door den donkren jagen langs de straten,
totdat ze moegedoold vergaan in dierenrust?

Doe dan de roode toortsen van den waanzin branden,
- de nacht is een gevang - laat hun wild-laaiend licht
als giftge bloemen bloeien langs die wanden
waarvan de wanhoop leekt die mij ter doemnis richt.

II.

Muziek over mijn hart, totdat ik dronken
van wellust-in-verdriet mijzelf vergeet,
en dwarlen zie, bij 't woeste snaren-ronken,
den doodendans der schimmen van mijn leed.

De zomeravond, met zijn purpren prachten,
heeft de oude wonden mijner ziel verzeerd,
en strekt me op 't folterbed der zwoele nachten
wier stilte als vuur verschroeit, maar niet verteert.

David, ik droom nu niet, 't is vreeslijk lijden
die mij de slapen prangend, duizlen doet,
en vruchtloos smeeken, als naar 't eind der tijden,
naar eens een stond nog ruste van 't gemoed.

Maar ze is voorbij, gevloôn, de nijdge vlagen
van Godes toorn hebben den oogst vernield,
die rijpen moest, na mijne lentedagen,
en 't is vergeefs thans om genâ geknield.

Ga heen, knaap, neen, blijf hier, en maak mij dronken
van wellust-in-verdriet, en smoor mijn leed
met zang en dans, en doe de snaren ronken
totdat ik moegeleên het àl vergeet.

FIRMIN VAN HECKE.

voor Paul Kenis.

De koude Eroos.

> Tout n'est ici-bas que symbole et que songe. Les dieux passent comme les hommes et il ne serait pas bon qu'ils fussent éternels. La foi qu'on a eue ne doit jamais être une chaîne. On est quitte envers elle quand on l'a pieusement roulée dans le linceuil de pourpre où dorment les dieux morts.
>
> ERNEST RENAN,
> *Prière sur l'Acropole*.

Bedrukt, wandelde God Eroos door den tuin van Olympie. Neerstige plooi van staag peinzen dikte op zijn neergebogen voorhoofd en kommervol waren zijne oogen gehecht op de grassprieteltjes van den weg. Hij had vast het besluit genomen: heden zou hij gaan tot bij zijne moeder Venus en haar rechtzinnig biechten zijn leed en oorlof vragen om Olympie te verlaten.

Meer dan vier duizend jaren waren thans de Goden oud. In den achtingswaardige, solemneelen baard van alvader Jupiter puntten borstelige, grijze haren, en kale plekken glommen op zijn heilig hoofd, terwijl hij aarzelend voorttord, met steeds onzekerder-

wordende passen. Hooggeroemde moeder Venus toonden, lacy!, even duidelijke sporen van droevig verval; hare borsten begonnen een weinig af- te hangen, ook werd haar vleesch wak en min wit, met bleeke groefjes doorrepeld, en schuinsche rimpeltjes tatoueerden haar gelaat; blauw-grijze kringen plekten 's morgens hare oogranden. Wijze Minerva brilde en jichtige Apollo deed niets meer dan drinken de wijnen, die de iets of wat ontfrischte Ganymedes hem aanhoudelijk schonk, en zijn paard Pegasus, des dichteren hengst, graasde in 't Olympeïsch weiland, met vuile, verweerde huid, drassige manen en kletserige haren aan zijne verstomde pooten. En ook al de andere goden en godinnen en hovelingen ondermijnde eene vlijtige macht, eene traag-werkende maar zeker-knagende kwaal, en gelijdzaam, stillekens aan, dag voor dag, zoodat niemand het bevroedde of eronder leed - daar ze allen tegelijk verouderden en vervielen - slonken de jeugd, de kracht en de heerlijkheid der hemelingen. Zorgeloos duurde dus het leven in Olympie, en de uren vertijdden er steeds zoet. Alleen god Eroos ging kommerend: hem wapenden een klaarder bewustzijn en scherpere inzichten; hij mat droevig den gang der dagen aan 't steigend verval der goden en betreurde, - onverpoosd, maar zwijgend, daar hij medelijden had met de anderen en niet hunne onbezorgde gerustheid ver-

breken wou, - den vroegeren luister. 't Droevigst van al voor hem was de zekerheid die hij had over zijnen eigen achteruitgang: met echt tormenteerenden angst, volgde hij op zich zelf de vretende inwerking der vijandelijke invloeden. Nog bevond hij zich wel schoon, zeer schoon, maar niettemin was reeds veel te loor gegaan van zijne volmaakte lijfspracht van weleer. De klare beke spiegelde onbevangen weer zijne mindere schoonheid, de rimpeling van zijn voorhoofd, de verweeking van zijne gezichtslijnen, de verdikking zijner lippen, de zwilling zijner lenden en de doorgroeving van zijne huid. Hij was niet meer de schoonste god Eroos, roos lijk de roze, licht lijk het licht, frisch lijk de lente. Met weeke smert, ergerlijker door hare verdokenheid, vulde hem de tijd; langzamerhand werd 't leven in Olympos hem ten last. Temeer, daar hij had gehoord dat men zijne tempels had afgebroken, zijne beelden vernield, zijne priesters gedood en dat een nieuwe God de aarde regeerde, een God die de liefde vloekte en het vleesch verdoemde. Alles gerocht hij kwijt: zijne schoonheid zwenkte, zijn dienst verviel, zijne herinnering doofde uit in de herten der menschen.

Maar nog eene andere kommernis, eene fellere spijt kwelden thans Eroos' leven: eene spijt over zijn liefdeloos bestaan, over de strakke onverschil-

ligheid en de passielooze leegte van zijn verleden. Hij was de koude Eroos, de kille god. Hij, die zoo mateloos liefde had gegeven, zoo geweldig de drift had ontstoken, nooit had hij eenige liefde zelf ontvangen - hij kende niet eens de waarde der gunsten die hij uitdeelde - hij had zelf nooit de geneuchten van het vleesch noch al de weelden van de liefde gekend. Waar hij aanlandde, bode en kondiger zijner moeder Venus, had hij kwistig geluk gebracht, onophoudelijk een grootsch genot ingeluid, en overal hadden zalige lachen vreugdetintelende wezens verhelderd en vrome sidderingen wulpsch-gestrekte lijven doorzenuwd. Uit de holten zijner hielsporen ontkiemden bloemen, beroezende geuren spuitten op, zoele, lauwe lucht waaide rond liefde-dronken en vreugdewarme hoofden. Met bloemenfestoenen en bladguirlanden kranstte men zijne geheiligde beeltenis, allenthenen. Luwe vrouwenhanden, bevende meisjeslippen hadden, in de tempels, zijne blank-marmeren armen en borsten en beenen geaaid; in geheimzinnige toovertuinen, in gulden tempels, vereerde men hem, de gansche wereld door. Gegoten in kostbaar metaal, spiegelde zijn gelaat in de marmeren bekkens van koninklijke paleizen. De stralende icone van zijn kracht had men zelfs in stoeten rondgedragen, plechtig aanbeden. Maar hij, nimmer had hij zelf genoten van zijne eigen gaven.

Hij had nooit gespeeld dan met de nymfen en bachanten die ook waren lijk hij: geheiligd door hunne goddelijkheid, sereen en trots, zonder den hartstocht der menschen. Ze waren wel schooner dan de vrouwen der aarde, maar koel en onophitsbaar, en niets verleidelijk; 't was alsof hij streelde over 'n marmeren beeld wanneer hij ze aanraakte, en ze trilden nooit van dat genot (en hij evenmin, bij hunne streeling) dat hij had zien krimpen door de leden van de menschen. Het bleven speelmakkers, waarmee het hem soms lustte zijnen tijd te verteeren, maar zonder meer. Ze konden hem niet roeren, niet in zijn lijf doen ontbranden de begeerte en het verlangen en de drift die hij thans ten allen prijze kennen wou. Hij weende naar liefde, droomde van niets meer dan van eene verliefde vrouw, besefte niets beter dan 'n liefdezot bezit. Hij was halfziek van melancholie en de zucht naar dat nieuwe, dat vreemde leven van passie dat hij zich ineens droomde liet hem geen rust meer, martelde hem gestadig. Al de geneuchten van Olympos verloren hunne waarde en hij werd blind voor heel de pracht des hemels. Hem kwelden, lijk den rampzaligsten der menschen, de drang naar een weinig liefde en 't mysterie van het vleesch. Hij had zijn jeugd verbrast en laten omgaan zonder nut, hij die God was en had minder geleefd, minder genoten dan een aardwurm.

Een wil kwam op in Eroos: vooraleer de oude dag en de krachtsverslempering hem tot actief medeleven heelemaal onbekwaam maakten en voor altijd de einders zijner nieuwe wenschen versperden, zou hij Olympos verlaten en op aarde, als 'n gewone sterveling nederdalen, ofschoon ook als God, om er te plukken de zware vruchten waarop hij thans zoodanig was belust en er te worden ingewijd in de kunst der minne.

Reeds lang liet Eroos het voornemen groeien in zijn ziel. Heden, beslist, zou hij voor moeder Venus zijn onverwacht besluit openbaar maken. Des, ging hij zoo vroeg in den morgen door de dauwige tuinen. Wonderschoon vouwde de dag open, onder ijl-blauwen hemel. De luwte van de lucht joeg over Eroos' gelaat eene huivering zoet en week, waarbij hij wel van aandoening had kunnen weenen. Lijk in den Winter een pels deugd doet, zoo streelde nu de dag de dingen; en hij was doorgeurd van milden honingsmaak.

Venus lag, vóór een der grotten van haar paleis, lang-uit gestrekt op een groot pantervel. Hare eene hand rustte tusschen hare twee borsten, op den ondersten perel van haar snoer. Een breede tak beschaduwde hare ééne borst, die groen leek, terwijl de andere roze schemerde in 't broeiend-gulden licht. Eene veel-kleurige rupse kroop over haren voet.

Venus' oogen glimlachten van verre Eroos tegen.

Ze lag heel stil Venus. Ze moest wel het leven rond haar soezen voelen en de gersjes groeien, zoo stil lag ze, in den lauw-gestoofden uchtendvrede.

- 'Ik groet U, moeder, en danke vader Jupiter voor dezen morgen die u zoo heerlijk verft en zegenrijk omstraalt. Ge zijt wel schoone, moeder...'

Eroos meende daarbij: moeder is wel schoon, maar niet zóó schoon meer als vroeger, zóó supreem, en hij zag daarbij bedenkenisvol naar een rimpelken dat juist rond haren arm liep. Hij dacht echter op zijn verzoek en dat hij nu dapper zijn moest en voor zijn geluk met overtuiging pleiten en dat hij zich niet overgeven mocht aan de wulpsche verleiding van den zaligen morgen, noch luisteren naar de welklinkende speelgeluiden waartoe zijn geest genegen scheen.

- 'Ik ben zeer triestig, moeder, en ben gekomen om u te vragen eene bijzondere gunst'.

Hij stond voor haar, lang en rilde. De zon dweerschte op zijn vleesch den groenen schijn der blaaren en 't goudig lichtbroeisel der lucht. Zijne armen hingen laag af, moe, met heel smalle fijne vingeren, waaraan roze, ovale nagelen glimden. Ze hingen slak en roerloos langs zijne rond-bollige heupen en zijne gespierde billen. En 't licht streelde kunstig over het matte, blanke vleesch. Zijn hoofd rechtge-

heven, staarde hij smeekend Venus aan, en zijn blauwbreede oogen glansden vochtig. Rond zijne blonde krullen, spon de dag een leutig tintenweefsel en beefden sprankelende klaarten.

- ‘Reeds lang vroeg ik me af: waarom is Eroos droef, waarom staart me bevangen en kommervol aan het lieve gelaat van mijnen teerbeminden zoon? Ik vraag u daarover nu bescheid, kind; spreek vrij...’

Eroos werd ineens eene droomende rust gewaar binnen hem. In zijn hart, draaiden de sluizen van zijne eenzame mijmeringen open, en onversaagd biechtte hij op, bekennend zijne wenschen, zijne verlangens, zijne voornemens; gelouterd klonken zijne woorden en stegen lijk vlinders.

Toen hij had uitgesproken, was 't Venus s' beurt om droef hem aan te zien. Zij ook begon te pleiten, en dan te klagen, te verwijten, te waarschuwen, om den onbezonnen zoon tot inkeer te roepen, als 't nog kon, en hem tot wijs, gelaten leven aan te sporen.

Ze schilderde hem met geestdriftige woorden, de vreugde des hemels af, de eenige schoonheid en de rust van Olympos, de pracht harer dienstmeiden en volgelingen; ze poogde hem te bewijzen de dwaasheid van zijn plan en al de moeilijkheden, kommernissen en gevaren waaraan hij zich ging blootstellen. Ze smeekte hem haar niet te verlaten, want hij wist dat hij was

haar trots, haar schat, haar leven en dat ze hem beminde lijk nooit moeder haar kind had bemind en dat ze hem al zou schenken wat hij maar begeerde, en heel goed voor hem zijn zou, en liefdevol. Hare moederlijke stem beefde van kroppende snikken en in hare oogen vonkten lijk zonnetjes de tranen harer smart.

't Ging er toe lijk op de aarde wanneer een zoon naar de wijze raadgevingen en voorzichtige betogen van zorgzame ouders niet wil luisteren - bijvoorbeeld: wanneer hij trouwen wil met een meisje zonder geld of artist wenscht te worden of niet meer zijne Paaschplichten voldoet - en de vaderlijke verwenschingen hem treffen en rond hem lawaaien de moederlijke vermaningen.

Eroos bleef koppig, echter, gaf niet toe. Schuw en nederig maar vastberaden bleef hij vóór Venus staan, steeds zijn plan vooropdringend en nieuwe redenen en bewijzen vindend. Hij putte uit zijn onrust een wondere welsprekendheid en een taai geduld. Venus wist op den duur niet meer wat antwoorden, bleef stom. Ze schudde treurig haar hoofd, wischte zuchtend hare tranen droog, die anders hare huid hadden kunnen schenden, en bleef verwijtend Eroos aankijken. De zoon wachtte...

Rond hen gonsden de bieën op de rozen en

dahliassen en een zwerm vlinders dartelde rond. Geluideloos hing de lucht.

En 't enden raad stemde Venus eindelijk toe, niet wetend wat anders te doen, en toch ontroerd ook door Eroos' vertwijfeling; alleen vroeg ze hem dat hij haar niet al te lang alleen zou laten. Hij beloofde, hij zou weerkeeren zoodra hij had gevonden éénmaal de liefde die hij zocht en zijn wensch had voldaan en dan zou hij terug gelukkig zijn, voor altoos, naast moeder...

Er moest nu gezorgd worden voor eene gepaste kleedij, vermits het toch den menschen op de wereld niet toegelaten is, lijk den Goden van Olympos, naakt te loopen, met de enkele dekking van vrij-loshangende haren en van eene fiere zedigheid. Na eenige uren zoekens, vond Eroos in eene der zolderkamers van Jupiter's paleis eenige oude kleedingstukken, herkomstig van een paar luchtvaarders die Olympos konden bereiken en er komen sterven waren. Hij koos eene bruine pandjas, eene wit en zwart geruite broek, een langen, blauwen caban, die bijna tot op zijne hielen viel, en een slappen, breed-ronden hoed. Daarmee was Eroos reisvaardig. Hij kwam nog overeen met Apollo dat dezes paard Pegasus hem omlaag zou voeren, denzelfden nacht.

Eroos krabte zelf de schimmelige gerszeef van

Pegasus' pooten en wreef ze in met glinsterend fosfoor; hij kamde zijne verwarde haren en smeerde zijne vleugelen met heel fijne olie in. Hij lei op zijnen rug een zilveren zadel met lange, blinkende stijgbeugels en spiegelig-gepoetste tomen. Heel den morgen, was Eroos druk doende. Den namiddag gebruikte hij om afscheid te nemen van zijne broederen en vaarwel te zeggen aan de vele goden van Olympos. Hij deed het zeer vriendelijk, maar met blij-stralend gelaat. 't Speet den Goden zeer dat de mooie Eroos Olympos ging verlaten, ze zeiden het hem met gulle stemmen, ze twijfelden niet aan zijn welgelukken en zijn rasschen wederkeer.

Zoo steeg kwijnend de avondschemering. Onrustig, liep Eroos den ganschen avond, in den schimmigen maneschijn der tuinen, op en af. Venus was vroeg slapen gegaan, want de ingewikkelde discussie met haren uitverkoren zoon had haar zeer afgemat en de aandoening van 't vaarwel-zeggen ook had haar fel gegriefd.

Eroos kon niet ontkennen dat toch zijn hart wat rumoeriger klopte dan anders en er wat koorts in zijne aderen gloeide. Hij was vreemd aangedaan nu hij ging verlaten het luisterrijke gebied der hemelen en de lachende weiden zijner jeugd, voor de donkere straten van de aarde en de onbekende toekomst van zijn

mensch-zijn. Berouw nochtans had hij geenszins, en zoo deze laatste ure hem ontroerde, ze ontzenuwde hem niet. Ze was heilig, zalig, zalvend. Hij had den forschen wil zijn weg te gaan en het nieuwe leven dapper en triomfelijk in te treden. Hij wou ten allen prijze ontsnappen aan zijne heiligheid, hij wou voor niets meer blijven de koude Eroos, de slechtbedeelde die maar gedurig aan liefde brengen en verdeelen moest en iedereen gelukkig maken, maar die nooit zelf op de minste passie mocht wachten, de luttelste liefde ontvangen en zelfs geen bleeken weerschijn van verlangen of begeerte op zijn leven liggen wist.

De tuinen donkerden steeds dieper aan, maar toch heel helder hing de nacht, met 'n groote maan in 't midden, juist boven de uitgestrekte mot tuberozen vóór de Dryaden-grot. Roerloos spitste het getwijg, tegen de lucht daarrond, zijne zwarte ranken. In de verte schenen aan die nachtelijke takken sterren te hangen, wit-blauwe vruchten.

Toen werd het tijd. Eroos lichtte het hekken van de wei, waarin Pegasus graasde, open. Hij hoorde in de vrome geluideloosheid van de donkerte, Pegasus' oude tanden luidruchtig en knersend malen en de stalen beugels kletteren. Reusachtig blokte het paard op in den feëerieken manesching.

Hij klopte streelend op Pegasus' schonken, gespte

den zadel steviger vast en wipte op het paard. Traag stappend tort het voort, kauwend nog. In een bosselken ergens, zweeg de zingende nachtegaal, wanneer 't gekletter der hoeven in de verlaten dreef naderde. Nimbus van puur schijnsel ommantelde den ruiter.

Ze trokken heel Olympos door, tot ze kwamen aan de uiterste grens, waar de tuinen waren afgesloten. Nog even weifelde Eroos; hij blikte terug de heel wijde dreve in, die daar zoo rustig lijnde naar de diepten van de hoven toe. Maar dan, zonder verder berouwen en twijfelen, opende hij het eenig poortje dat uitweg gaf op de wereld, en toen plotselings zag hij vóór zich in de ruimte heel het stralenvurend en glansvonkend, lichtbliksemend gesternte, deinde voor hem open het enorme spektakel van al de werelden die door den ether dreven. Honderd lampen brandden onder opalen stolpen in een immens park. 't Was grootsch het zicht van den zwijgenden, eindeloozen nacht en van die ontelbare werelden van vuur daar te midden in. Strak en gretig peilden Eroos' oogen de wijdte in.

Een frissche wind woei hem tegen. Eroos spoorde Pegasus met de hielen aan en taakte zijne vleugelen met den stok die hij in de handen hield. Hij werd dan gewaar een koele asem die over zijne wangen blies: Pegasus' wieken die openvouwden boven zijn hoofd.

Toen daalden ze...

't Ging tusschen de sterrenwerelden door, langs dreigende wolkgevaarten, tamelijk snel. Pegasus' wieken staken recht op en bolden breed open. Uit zijne neusgaten krulde hitte damp langs de oogen die als lampen gloeiden lijk van een motorcar die door den hemel voer; zijne hoeven staken vonkelend vooruit en wipten sprankel-ketsend de wolken over. Tusschen de twee vleugelen door, zag Eroos de wereld in. Heelemaal beneden in de nacht, diep, lag de aarde, een groote chaosklomp.

Hoe lager ze daalden, hoe lichter en aanzienlijker die klomp opdook uit de duisternis. Een ros-laaie gloed doomde erboven. Eroos zag steden die gehurkt lagen naast zeëen en wateren, dorpen allentheen, bosschen en vlakten, miniaturisch-klein dat alles, lijk blokjes uit een speeldoos of lijk dobbelsteenen.

Opeens bleef Pegasus hangen boven een der steden - lijk een lint, lag een stroom getrokken naast de stad, door 't land - en liet zich dan zakken. Straten werden zichtbaar in den klomp, kerken en gebouwen...

Er ketsten gensters uit den grond wanneer Pegasus' pooten de aarde raakten. Zweet dreef van zijne schonken, die hijgden. Weer klopte Eroos dankbaar op de stramme leden van het dier, zijn broeder

Apollo's hengst. Hij bracht het tot aan de beek die bezijds den weg klaterde en liet het drinken en daarna grazen het gras der boorden. Toen zond hij Pegasus weg, alleen terug naar den hemel. Hij zag het paard bliksemsnel stijgen, klapwiekend en vurig, hangen lijk een verlichte vliegerd tusschen de sterren even en dan verdwijnen uit het zicht. Wanneer ooit zou Pegasus hem terug halen en hem tot het Olymposrijk weervoeren, lijk een ingekeerden zoon, in den schoot zijner familie, bij vader Jupiter en moeder Venus? Maar Eroos had geen spijt. Hij ging het leven zijner droomen in, stapte naar de toekomst die hij zich had gewenscht en naar het geluk dat hij benijdde...

Pegasus had hem neergezet niet verre van de stadspoorten. Vage lantaarnschijn schemerde rond de eerste huizen.

Eroos trad de poorten toe. Inktzwart glinsterde het water der vesten met marmeren rimpelen en weerspiegelde de groote, gulden maan die heel dezen nacht overheerschte. Reusachtig lengde zich de schaduw van Eroos over de brug. De wachthoudende soldaat zag hem verbeisterd aankomen en sloeg lijk voor een remonstrantie de oogen neer, toen hij hem voorbij stapte. En s'anderendaags vertelde hij aan zijne makkers dat er dien nacht een man uit den hemel was gedaald, een heel lange, rilde man, met blonde, plat-

gestreken haren en een lichtend-schoon gelaat, een man die wel op Christus leek, in zijnen langen blauwen plooimantel, en die, lijk Lohengrin op zijn zwaan, was neergekomen op een groot, vuurspuwend en witgevleugeld paard. Maar zijne makkers jokten dat hij dien nacht wellicht bedronken was...

Aan de poort, stapte Eroos een tram op. De ontvanger kon niet het groote gouden geldstuk wisselen dat hij hem aanbood, maar zei toch niets, en Eroos schonk het hem. Rinkel-bellend snorde de tram de verlaten straten van de achterwijk door, weinig stoppend. Maar elke mensch die in het rijtuig trad, keek verbaasd Eroos aan en ze bleven hem allen aanstaren, niet wetend wat denken van dien vreemden, wonderschoonen kerel.

Zoo gerocht Eroos in het centrum van de stad, in de drukke straten, waar de fulpe gloed der winkels en de dansende klaarte der electrische lampen allenthenen hem brutaal in de oogen sloeg en het lawaaierige gedoe van 't late stadsbedrijf hem een oogenblik radeloos op den rand van een der straatstoepen deed stilstaan. De boomen stonden langs de lei geschaard als opgehangen hoven, vol donkerte. Eroos kreeg even de herinnering der lange olympische dreven zooals hij ze daar straks voor 't laatst had gezien, zacht-maanbeschenen en vreedzaam, ongeschonden stil. Maar 't

duurde niet lang of hij werd gewoon aan de luide drukte en aan 't geweldige licht; hij verjoeg alle herinneringen aan ginder boven. Resoluut stapte hij voort, belangstellend rondkijkend, lui slenterend. De tippen van zijn blauwen caban plooiden zwierig...

Iets van Eroos' goddelijke schoonheid schemerde door zijn kleeren heen, latend raden de volmaakte ronding en de prachtige vorming zijner leden, en wonderdanig straalden zijne oogen uit hunne blauwe helderheid, terwijl een lichtende nevel zijn gelaat omtoog als een heel dun en flauw aureoltje. Waar Eroos voorbij ging, keken al de menschen op, hem naturend met blikken vol verrassing en vol bewondering.

Op den hoek van den boulevard, bood een bloemenmeisje hem een ruikertje te koop. Maar Eroos weigerde. 't Meisje keek heel droef, liet hangen een beminnelijk prulmondje. Dan nam ze een bouquetje en hechtte het op Eroos' jas en lachte, voldaan daar ze aan dien schoonen jongen - dien ze nog lang nazag en volgde terwijl hij met zijn lange gestalte door het nieuwsgierige volk kuierde - hare liefste bloemtjes had geschonken. Hare violetjes geurden schamel en zoet, en waren donkerfulpig, bijna zwart lijk eene rijk fluweelen stoffe. Ze verkocht ze twintig centiemen per ruikertje.

't Had Eroos vreugdig aangedaan die milde gift

uit die arme handjes te ontvangen. En de bewondering der menschen, door zijne verschijning verrast in hunnen onverschilligen wandel, vleide hem ook, ineens hem gevend weer een hoog gedacht van zijne godgelijkheid. Zijn intocht ving met goeden bijval aan en beloofde veel. Wat zouden vele vrouwen hem geerne zien, vele meisjes hem begeeren, zijn licht gelaat, zijne roode lippen, zijne blauw-klare oogen, zijne ronde leden! Met een superieuren oogslag, die als eene verovering was, bezag hij de voorbijspoedende vrouwen. Hunne huldigende blikken zamelde hij dankbaar, stil glimlachend. Hij werd gewaar, met onloochenbaar genoegen, dat ze bijna allen nog eens omzagen. Modistjes en kleermaaksterkens van achttien jaar lachten hem vrank toe. Aanmoedigende oogenlonkjes vleugelden hem tegen van allerliefste wezens. Eene hoer sprak hem zelfs aan en vroeg hem eenvoudig of hij met haar wou gaan slapen, en omdat hij ‘neen’ knikte, voegde ze erbij dat ze het uit liefde doen zou, zonder geld. Maar Eroos voelde geen lust. Eene zalige vrede spoelde met zijn warm-zacht bloed door zijn rustig lijf en zong roezend in zijn hoofd. Hij ademde diep, stapte luid. 't Was zijn eerste avond op de aarde. 't Was in de maand Juni, op 'n zoelen dag, en veel volk liep te been.

Zoo kwam Eroos tusschen de menschen.

Het weze U voldoende te weten dat Eroos zich heel gelukkig voelde, lijk een kind dat voor de eerste maal in een schouwburg komt, of lijk een behaag-ziek jufvrouwtje dat haar entrée dans le monde doet, of lijk een jong veulen dat voor 't eerst in de wei wordt losgelaten. Hij had zich nooit als god zoo voldaan en vreugdig gekend lijk dien avond als mensch. Hij wist niet hoe ineens heel dat leven te omvatten en tastte weeldedronken rond.

Hij nam zijn intrek in een hotel. Een bezonder lief en gunstig kamermeisje bediende hem, bleef wat ronddralen in de kamer toen ze hem had boven geleid en ging dan met tegenzin weg, hem verwittigend dat hij maar hoefde te schellen indien hij haar mocht noodig hebben. Hij kuste zachtjes haren blonden nek...

Sedert jaren had Eroos niet meer geslapen zoo rustig en ongestoord, zoo voluptueus als dien nacht, zooals alleen slapen kan een mensch voldaan over zich zelf, tevreden over zijnen dag en zeker van zijn geweten. Zijne droomen kroonden zijnen eersten wereldlijken avond met eene onbeschrijfbare apotheose.

Wat lag daar - ô, mijn vriend - Eroos vorstelijk wen de uchtendzonne door de ruitjes zijner kamer matig binnen zeefde en over het donkere bed ineens daarna spreidde de tinteling van haren teeren gloed en

weefde rond zijn naakten voet, zijne achtelooze armen, zijn ontspannen gelaat en zijne woelige haren het vurige net van haar streelsch gespeel! Lijk eene gekloven granaat gaapte zijn mond en heel zijn wezen was één lach. Hij lag daar lijk een beeld van 't sluimerend geluk...

***

Nu begon voor goed Eroos' aardsche leven. 't Was 't leven van een rijken, jongen prins en de eerste dagen deden slechts zijn blijheid en zijn hoogmoed aangroeien. Hij werd ten allen kante gevierd. Hij verteerde schatten. Hij begreep nu hoe groot nog zijne schoonheid was, zijne schoonheid van oud-jonge god, naast deze der bleeke en zwakke menschen. Hij werd geestdriftig onthaald in alle kringen, had onmiddelijk rond zich geschaard eene gansche bende vrienden, die mede roemden op zijn ongeziene heerlijkheid en mede-teerden van zijn geld. Hij stond ver hen boven.

Hij bleef heele nachten met deze vrienden uit, feestend tot den morgen, onvermoeid en nooit verdroten. Hij liep al de bars en nachthuizen af, wijdde zich in op korten tijd in 't leugenachtig zondeleven der steden, leerde honderde vrouwen kennen. Deze waren allen uitermate voorkomend tegenover hem; er lachten hem uit hunne fonkelende oogen, koortsige beloften

tegen en uit hunne woorden zong een klagend lied van onverheuld begeeren. Zijne schoonheid tarte hen en zijn onverschilligheid hitste nog meer hun verlangen op. Maar Eroos luisterde niet naar de sirenen. Ze lieten zijn vleesch ongeteisterd en zijne zinnen mat. Hij verkwiste dus veel geld, droeg dikwijls in de vroege morgenden een vermoeid en pijnigend hoofd, genoot veel van het leven dat hij zich had gekozen, maar na twee weken had nog geene enkele vrouw zijne lijdzame koelheid kunnen ontdooien en in hem eenige willende drift doen opbruischen. Niet ééne kon Eroos' passie eigenlijk opwinden en zijn verlangen aanprikkelen. Lijk een kuische eremijt leefde hij het zondige leven der stadsnachten mee. In hem brandde echter voort zijn nooddruft naar liefde. Het was hem meer en meer eene eischende en tergende behoefte. En hij braste voort feitelijk om te dooden dien wensch, waarop geene voldoening kwam. Hij gaf zich blind over aan de dronkenschap van 't plezier meest om te vergeten zijn heimwee en zijne stille melancholie. Want nergens had hij gevonden de liefde die hij zocht. Hij bralde en jokte, maar in hem weende zijne gekwetste illusie. Hij achtte de vrouwen al heel wat minder hoog. Toch had hij niet allen moed opgegeven en wachtte hij nog hoopvol op wat komen kon....

Maar Eroos' kuischheid was reeds legendarisch.

Na veertien dagen, liepen heel bedenkelijke geruchten over hem rond; minachtende spotlachjes krulden rond de monden van enkele der vrouwen die hij had afgewezen en die nu met hem spotten; en zijne beste vrienden waren verwonderd over de durende onthouding van Eroos, de veel-gezochte, die alle vrouwen hebben kon.

Op zekeren nacht, gebeurde 't dat een zat wijf, dat in eene taveerne zat waar hij juist binnen kwam, hem begon toe te roepen ‘T'es un mal-foutu’ en dan voortging te schelden ‘espèce de sale impuissant, sale eunuque’; 't volk lachte, maar Eroos begreep niet onmiddelijk wat de vrouw bedoelde. Hij bekeek minachtend de dronken deerne, stak eene cigaar op en ging terug buiten. Hij hoorde haar nog najouwen ‘mal-foutu, mal-foutu’...

Een paar dagen later sprak een zijner makkers hem vertrouwelijk aan, raadde hem een dokter te gaan vinden en vroeg cynisch van welke vroege overdaad zijne frigiditeit het noodlottig gevolg was. Eroos was lijk verlamd. Hij weende laat in den nacht en kwam niet uit zijn kamer.

En later nog, had een andere vriend eene zinspeling op zijnen dorren toestand gewaagd. Eroos, die zich ontschuldig wist en met tegenzin altijd zijne goddelijke bestemming had gedragen, zuchtte diep

omdat hij niet spreken mocht (ik had u toch gezegd dat Eroos incognito op de aarde verbleef?) en voelde zich opnieuw uiterst rampzalig. Verwoed had hij zijn vriend geantwoord, zich energisch verdedigd, hem zelfs 't ergste verweten en eindelijk met hem gewed dat hij nog den zelfden avond de booze maren die over hem liepen zou leugenachtig maken.

Hier begint, ô goede aanhoorder, de geschiedenis van Eroos heel droevig te worden ('t is verwonderlijk hoe lichtzinnige en dilettanteske en levensdartele jongelieden, gelijk ik en gij, steeds met voorliefde geschiedenissen van ontgoocheling en lijden en smarten weten te verhalen), zeer treurig voorwaar, en 't vertelsel van 't leven van dien gebenedijden God heel menschelijk, pover-menschelijk, door den stillen eenvoud van ongeluk en tegenspoed. Luister wel...

Eroos was daarna in een ellendig humeur. Met tegenzin, ging hij 's avonds uit. Eene ziekelijk-moëe melancholie versomberde zijn minzaam wezen en uit zijn innige oogen sprak aarzelende en schuwe verwachting. Hij wist zich nochtans besloten alles te pogen dien avond om te overwinnen zijne navrante kilheid en om te veroveren, het geluk waarvoor hij onversaagd uit den hemel was gedaald: de kennis der liefde, de zoete wetenschap der volupteit.

Hij liep van 't een café in 't ander, bar in bar uit,

dronk buitenmate whiskies en brandies. Ten elve - met lamme voeten, doezelig hoofd, leepe oogen - trok hij een café-chantant binnen, een soort Montmartre-kroeg, waar elken avond vele vrouwen bijeen kwamen. Hij zat bleekjes ineengedoken op een bank, zijn blauwen caban afhangend van zijne schouders. Klinkklaterend geklop van piano kreunend onder vluggen, dwazen vingerenzwaai, joelde rondom hem en door het warm-gestoofde zaaltje tuimelden de klanken, wild, lichtzinnig en blij, op zijn wanhopig hoofd. Dubbend, ziet Eroos op naar de chansonnier of de divette, die op 't verhoogje naast de piano te zingen staan, de sentimenteele of satirische kluchtliedekens en romancekens van Parijs, uitsprekend in kleine woordekens het eeuwige plezier en het eeuwige wee der liefde, het genot van 't verlangen en 't bezitten en de smart van 't sterven en 't verlaten. Eene kittelige huivering kruipt over zijne huid. Hij denkt op zijne wedingschap. En hij kan er niet aan doen: hij twijfelt aan zich zelf. De groute avond is gekomen. Geen terugschikken meer: Eroos moet heden het bewijs zijner kracht leveren, Eroos, de God der Liefde, in hoogst-eigen persoon gedaald op aarde, en zal heden genieten, voor 't eerst, van de weelde van het vleesch, van de gaaf der liefde, van den rijkdom der vrouw. Zoo staat vast zijn voornemen.

Op de rood-fluweelen banken, zitten wachtend vele gedienstige damen. Met vaal-bepoeierde gezichten, fel-vurende en zoet-lonkende oogen, met noodigendlachende monden, zaten daar, ô geduldige aanhoorder, vele liefelijke meisjes. Eroos voelde zich danig eenzaam midden hen. 't Scheen hem dat al hunne uitdagende lonken, hunne verzoekende lachjes, hunne tempteerende gebaren hém alleen golden, dien avond. Hij dierf niet stout zijne oogen laten waren. Hij zou leggen heden avond zijne zuivere jeugd en zijne gerijpte mannelijkheid in de handen van een geile hoere. Wie weet zou later niet zijne uitverkorene op haar kaartjes laten drukken ‘eerste lief van God Eroos’? Hij was lijk Pâris in den hof der Danaïden: aan wie zou hij den gulden appel bieden? Angstvol klopte zijn hart en zijne slapen bromden. Het aanhoudend snorren der twee windmolentjes, in de hoeken van de zaal hinderde hem. Hij dronk gulzig zijn whisky uit: 't was lijk een zonneken dat vóór hem doofde. Onmiddelijk bestelde hij een lemon-squash, het ijzige water zou wel zijne verhitte onrust koelen. Hij bleef nadenkend 'n heelen tijd turen op de strooitjes die in zijn glas dreven en eruit opstaken lijk twee kapotte hoedenspelden. En hij vuurde altijd maar nieuwe cigaretten op. Een blauwe walm dreef rond zijn tafeltje, zonderde bedeesden Eroos af van de geduldige hetaïren. De

hokkende pianonoten hamerden door zijn hoofd.

Lamlendig, voorwaar, zat daar Eroos, ô mijn vriend, - ik zie hoe peinsvol uw hoofd in uwe moeë handen rust en bemerk wel de meewarige dofte uwer blikken - en terwijl hij op de lang-gulden strooitjes van zijn lemon-squash neerkeek, geleek hij sprekend op Hamlet zooals die op 't kerkhof van Elseneur, met het doodshoofd in zijne bevende vingeren, te dubben stond. To be or not to be: that is the question? - ge herinnert U dat wel, amice?

En zoo zat Eroos: to love or not to love? en hoeveel angstiger, plechtiger was die vraag voor hem, de liefde-god, dan voor dat arm dubbertje van een Hamlet...

Hij was gekomen om te beminnen en hij had nog niet bemind, en hij wist zelf niet hoe dat kwam. Maar thans niet langer geweifeld. Hij zou niet kiezen. Hij móest nu met een vrouw gaan, hij wóu zekerheid. En hij was dol zoo onrustig te zijn, zoo twijfelziek. 't Ware al te gek, al te belachelijk te veronderstellen dat ze konden gelijk hebben de kinkels die zijne goddelijkheid niet kenden en hem dierven beledigen met hun vuil vermoeden. Hij zou hen beschamen, hij zou de vrouwe die hij kiezen zou van avond doen genieten zooals ze nooit zou genoten hebben met een dier kerels. 't Gaf hem niets dat het eene hoer zijn

zou waarmee hij zijn liefdeleven zou inleiden en die voor hem de inwijdster der daad zou wezen.

Hij zou niet eens de vrouw kiezen; hij zou aanspreken de eerste de beste dezer schepsels, degene die het dichtst bij hem zat, aan de naaste tafel. 't Was alleenlijk een proef, later zou hij betere eischen stellen, en 't zou zijne beurt worden; hij zou al de vrouwen doen branden van verlangen, ontstellen van begeerte; hij zou ze tegen elkaar opjagen en een liefde-nacht met hem zou 't hoogste zijn wat ooit eene vrouw kon bereiken, de fierheid van haar gansche leven.

Allo, 't werd tijd...

Naast hem zat - gehurkt haar hoofd in hare handen, en luisterend onbewegelijk naar de melancholische melopee van de à la vierge-gekapselde zangeres - een vrouw, die hij al dikwijls hier had ontmoet. Ze liep nooit heel laat rond, maar was ook niet met de eersten weg. Ze had dik-kroezelig, zwart haar, groote, drieste oogen, een breed-gekloven mond en bleeke, dik-geverfde wangen, een volle buste en zware armen en handen.

Hij kuchte luid. Toen ze opkeek, stak hij haar zijn sigaretten-koker toe. Maar ze weigerde. Dan zei hij dat 't weer vandaag schoon was geweest en vroeg of ze dacht dat 't morgen regenen zou. Aan den kellner bestelde hij'n versch glas en gaf hij 't bevel haar ook

wat te brengen. Ze tikte en lonkte hem toe. Eroos, iets of wat stemmiger en beter op zijn gemak, lachte tegen en zei weer wat. Dan, kwam ze bij hem zitten en taakte met haar voet den zijnen en wreef met haren rok tegen zijne knieën, dicht onder de tafel. Ze heette Charlotte. Ze voelde zich preutsch met den schoonen jongen te zitten praten, en toen hij haar verzocht met hem mee te gaan, was ze heel gelukkig ineens. Wat zou men haar benijden! Ze beloofde zich wonderen dien nacht. Ze zou kunstig en deemoedig zijn, als nooit te voren. Kon ze eens den vreemden heer voor zich houden! Een klare lach overhelderde haar bleek-artificieel gelaat en lijk door tranen beefde de vreugde in hare oogen, waaronder grauwe kringen dikten. Ze schoorde dichter nog hare knieën en voeten, onder de tafel, tegen zijn lijf.

Ik wil U niet verder afschilderen, mijn Waarde, deze zeer banale verleidingsceene, noch u nauwer ontleden de bezonderheden van eene zoo geile overeenkomst...

Weet eenvoudig dat, een half uur later, Eroos in gezelschap van de dame met den rooden hoed de zondige taveerne verliet. Beschaamd een ziertje, liep Eroos naast haar voort, en nevens haar geel katoenen costuumtje deinde zijn blauwen caban sierlijk, zooals hij plooide bij elken stap over zijne ferme beenen.

Eroos was wel anderhalve kop langer. Ze gerochten na korten tijd in eene wanordelijke en onzindelijke hotelkamer. De kleeren van de vrouw vielen neer op een manke stoel, en wanneer ze zich in 't bedde lei kraakten de veeren snerpend en schril, alsof wel heel de sponde dreigde in te storten. Op de sargie bemerkte Eroos viezelijk eene gestolde bloedvlek en vuile vetstreepen. 't Was in haar gewoon passage-hotel dat de vrouwe hem had geleid.

Eroos spoedde zich niet. Aarzelend had hij zijne schoenen los geregen en zijn das ontstrikt. Zijn hart klopte zenuwachtig en hij voelde hoe zijne slapen hit stonden en bromden van gejaagdheid. Hij had liever de vlucht genomen. Een groote angst, een verveerlijke twijfel koortsigden inéens door zijn lijf. Maar de vrouwe riep hem en praamde hem aan. En Eroos knoopte zijn halsbandje los en gespte zijne betrellen uit. De vrouwe hoorde hem benepen zuchten en lag heel verwonderd te wachten, bevreemd dat hij nog niet haar naakte vleesch had aangeraakt.

Ze moet voorzeker gelachen hebben, die vrouwe, met Eroos' maagdelijkheid en zijne onbeholpenheid moet haar gewis hebben verveeld. Hoe de dingen daar zijn toegegaan, ô zedige toehoorder, dat mag ik u niet vertellen. Ik laat het doek vallen, nu dit bedrijf dezer comedie onkuisch dreigt te worden. Ik sluit de deur

dier kamer af en wil met mijne woorden niet het mysterie ervan benaderen, - overtuigd dat uwe geoefende verbeelding zelf wel het spel voorts regisseeren zal. 't Schijnt alleenlijk, mijn beste, dat Eroos bleef de koude god die hij in Olympos was, de gever die niet deelen mocht, de minne-schepper die niet lieven kon. Zijn lijf bleef koel voor die vrouwe, lijk zijn hert...

Eroos eindelijk, woedend in schijn, maar ontzaglijk wanhopig en tragisch droef, is gevloden, meedragend al zijne vergruizelde droomen en de kwetsende brokken zijner illusie. Zoel speelde de avondwind door zijne lokken, terwijl hij lijk bezeten, dwaas en onbewust, langs de stille straten liep, de rampzalige God die kwam te ondervinden het onverwinbaar noodlot dat op hem woog. Hij vloekte dien nacht zijne goddelijkheid, met hoonende woorden en schimpende kreeten en balde zijne vuisten naar Olympos. Hij keek dreigend de verliefden aan die hij kruiste, op zijn weg, en schold tegen de vrouwen die hem tegenlachten. Diep over zijn oogen, trok hij zijn wijden hoed, zoodat niemand meer zou zien zijne blindende schoonheid, die nutteloos was en hem niet kon baten en tot zijn ongeluk strekte. Hij voelde zich heel klein en pover, God Eroos, een armzalig dutseken van de aarde...

Waar waren nu al zijne zon-bespatte droomen van liefde? wat was er geworden van het fijne en klare motief der minne? Eene woestenij rond hem en in hem. Alle licht doofde. En hij had nooit een vrouw bemind en hij *kon* ze niet eens beminnen, hij de God, die voor wat liefde en uit verlangen naar de vrouw de eeuwige gelukzaligheid had verlaten. Hij was gewond tot in zijn ziel, door zijn machteloosheid. Het eenige wat hij begeerde was juist het eenige wat hij niet vinden kon; al 't overige had hij rijkelijk in Olympos, alleenlijk niet dat ééne, groote geluk, dat de menschen hadden en dat ze hem verschuldigd waren, waarvoor ze hem wierrook brandden en offeranden boden en dat hij hen nu beneed, bijna met haat...

't Ergste moest nog komen en 't allervreeschelijkste daarna hem overvallen, als de uiterste catastrophe en 't gruwelijkste noodlot. De wedding had Eroos gewonnen, vermits hij kon aanduiden de vrouwe die hij had vergezeld: zijn vriend betaalde het versproken gelag, en ze feestten tot heel laat in den morgen, en herbegonnen - uit gewoonte en oefening - 's anderendaags. Dat ging heel goed...

Maar na een tweetal weken, noteer Vriend Aanhoorder dat het me heel moeilijk valt u van deze trieste geschiedenis verslag te geven, uit hoofde van den zeer kieschenaard der zaak zelf, zoo dat ik slechts met moeite

en met tegenzin tot dit relaas besluit - na twee of drie weken, bestatigde mooie Eroos ergens op zijne knie eene kleine, maar vlijmend-pijndoende wonde, en een paar dagen later, overal op zijne ongeschonden leden, de vorming van jeukende, prikkende puistjes en bobbelkens. Eene moeizame hoofdpijn lei zich op zijn voorhoofd en zijne slapen, als een zwaren looden band, en door zijn lijf dweerschte eene vooze loomheid, wat lichte koorts en eene nijpende moêgte. En dat werd alle dagen erger en deed hem, op den duur, uitermate lijden. Totdat op zekeren dag Eroos de decisie nam maar een dokter te raadplegen, ofschoon hij in den grond, niet meende dat een gewone arts veel voor hem, die een God was, zou vermogen. Scherp en streng bekeek hem de man, zoodat Eroos bijna verlegen werd en schuw zweeg. Een vreemde ziekte-naam en onbegrepen woorden over incubatie en perioden klonken Eroos in de ooren. Aan het geluid der stem, vatte hij dat het eer slecht met hem gelegen was. 't Werd hem, voorwaar, zwaar te moede. Daarna vroeg de dokter hem uitleg en eischte den naam van de rotte hoere waarbij hij zijn kwaal had opgedaan. Toen begreep Eroos plotselings...

Ik wil kort wezen. Onze onbeholpen, gebrekkige woorden kunnen niet vertolken het matelooze wee en de wanhoop van een God, in zoo'n toestand.

Beeld u dat in, Amice, beeld het u in: een God

die ineens zich armer en rampzaliger en dommer voelt dan een mensch, die ontdekt de kwetsbaarheid van zijne natuur en heel de zwakte, de kleinheid van zijn wezen, wien in oogen straalt de ijdelheid van zijne grootschheid, de gekheid van zijn waan...

Met in zijn hart de onmetelijkheid van een onvergelijkbare smart en eene ongeëvenaarde teleurstelling, van een zielen-failliet zooals nooit mensch er een beleefde, liep Eroos rond. Hij stond in de wijdsche stad, met de eenigheid van zijne miserie en de desesperatie van zijn wezen, zooals moet gestaan hebben te midden van zijne zwijnen, in 't land van Apostalia, de Verloren Zoon. Hij verlangde ineens geweldig en onweerstaanbaar terug naar Olympos, naar de luwe kalmte en de eeuwige, starre rust zijner paleizen en zijner tuinen, naar de liefde van vader Jupiter en moeder Venus, naar de genegenheid van al zijne medegoden. Maar hoe weerkeeren tot het dwaas-verlaten paradijs? Zou ooit Pegasus dagen om hem weer te voeren naar de Olympiaansche dreven? Uit de volle oprechtheid zijner ziel, bad Eroos en hij smeekte den opperheere Jupiter hem de verlossing te zenden en hem terug op te nemen in zijn schoot. Maar geen gevolg kwam kronen de aanhoudende deemoedigheid zijner aanroepingen. Luider kreet Eroos zijne vertwijfeling uit. Hij kreunde en smeekte onophoudelijk.

Terwijl hij op 'n avond weer den Heere bad en weende van spijt omdat geen licht uit de strakke, kille lucht dauwde, - hij stond met geheven armen en betraande oogen - en hij weer huilde naar den hemel om de aandacht te wekken van den plichtvergeten Vader - lijk een dwaas was hij doende in volle straat - grepen hem twee dienders vast en brachten hem op, naar den politie-commissaris. Had ik tijd, ik zou u dat tooneel willen beschrijven: de ondervraging van Eroos door den gegaloneerden officier, in 't vieze nachtbureeltje. Naam, voornaam, beroep, geboorteplaats, woonplaats? Eroos - zonder - god - Olympos - de aarde! Hij werd opgesloten, als waanzinnig en men akteerde proces-verbaal. Ik weet zelf niet hoe Eroos eigentlijk ontsnapte uit het bureel en vluchtte; maar hij had nog al veel geld bij zich. Schande na schande, smaad na smaad: de zoon Jupiter's gesleurd vóór den boek der misdrijven van een politie-huis en als krankzinnig aanzien en opgesloten!

Nogmaals, Amice, ik wil deze geschiedenis niet langer rekken... Eroos ging heel neerstig aan 't denken na deze gebeurtenis op al wat hem overkomen was - al die avonturen waartegen hij, God, bestand had moeten zijn, waarboven hij had moeten staan, geweldig en fel, statig en gebiedend: zijn nachtelijk wedervaren met de hoere en de ontdekking van zijn

onvermogen - zijne smadelijke ziekte - zijne belachelijke aanhouding - en 't volledige zwijgen van Jupiter, de onverschilligheid der goden, de geslotenheid der hemelen waaruit geen hulpe kwam. Maar zou er ooit hulpe uit komen kunnen? En nu hij zich zoo ellendig, zoo slap, zoo gek voelde, armer en ellendiger, dommer en onbeholpener dan de minste der menschen, kon ze niet meer langer Eroos ontgaan de grootsche, de enorme bestatiging: het einde, de val der Goden, de decadentie van Olympos, de leegte van de illusie die hen allen daarboven recht hield, illusie hunner macht, hunner schoonheid, hunner eeuwigheid... die Göttendämmerùng...

't Moet verschrikkelijk zijn, - denkt ge niet, mijn beste? - tot zoo'n besluitselen te komen wanneer men zich sedert eeuwen God waant, overheerscher en lotsbeschikker, wanneer men zoo'n waarheid ineens moet inzien, die bliksemkletterend op uw hoofd stort en al vernielt en kapotbeukt wat in u leefde aan grootschheid, fierheid en genot. Als ge bedenkt dat er kerels zich verdoen omdat hun liefje hen eens heeft verraden of verlaten, dan moet u geenszins verwonderen wat nadien gebeurde.

Ik eindig, vriend. Op zekeren nacht, heeft Eroos zich omvergeschoten, banaal-weg, op zijn kamer, lijk den held uit een burgersroman. In eene laatste halluci-

natie, is hem Olympos verschenen, de vermolmde, ruïne-dreigende tempelen, het kreupele peerd Pegasus, de witte, stramme Jupiter en al de oud-wordende, dikbuikige, grijsharige venten, de rimpelende, verleelijkende Venus en al de kwabbige, uitstervende matronen, waartusschen hij eens leefde, en die daar zaten in hun trots en hoogmoed, niets beseffende van hun komend einde, van hun laag verval, hun langzaam uitsterven, hun ontzenuwen en hun ontfraaien, die niets afwisten van de koddigheid van hunnen godswaan en van de gekheid hunner preutsche, vuile tronies, hunner statige blikken en paradeerende geraamten, die niet voelden hoe boven hun hoofden de muren en kolommen hunner paleizen dreigden, hoe 't leven onder hunne voeten verkilde en verkrimpte en uitdorde lijk een heidekruid. Met een smartelijken lach van ironie, met een teederen lach ook van bevrijding - terwijl in zijne oogen nog schemerde het beeld der doode planeet waarop Olympos was gebouwd, zooals ze daar dreef in den ontzaggelijken nacht, naast de maan en al de sterren, lijk een doodshoofd - stierf Eroos. Twee kogels spleten zijn schoon gelaat, maakten ervan een Moedigen, rauwen klomp vleesch, beenen en hersen-brokken, zoo verveerlijk en afschuwelijk dat allen die het zagen terugdeinsden. De dagbladen kondigden de vreeselijke dood aan van een

onbekende, die zich had gezelfmoord, waarschijnlijk omdat hij in den laagsten graad; eavarijd was. Zoo stierf, ô goede vriend, Eroos, god der liefde, heel beklagelijk. Hij werd begraven in een purperen mantel, met sterren bezaaid...

Hij is gevallen als slachtoffer van eene *illusie*, misschien wel van een *princiep*. Ik heb danig getreurd, ô vriend en toehoorder, wanneer ik heb vernomen zijn overlijden; ik heb bloemen gedragen op zijn graf en ik raad u aan ook nog eens den dooden god te herdenken van tijd tot tijd. Ik zal u toonen de zuil die zijne makkers hem ter eere hebben opgericht. Pleng ook wat geur uit broze kruiken op zijn assche en draag een ruiker op zijn gebeente. Ik zit er meer dan eens tedroomen van het verleden, dat toch zoo schoon was, en van de oude tijden toen de Goden nog leefden, toen Eroos nog leefde en er veel liefde was.

Laforgue meende het wel goed, toen hij dichtte:

> Les Dieux s'en vont; plus que des hures;
> Ah! ça devient tous les jours pis...

Houd nu op met weenen. Er sterven alle dagen duizende menschen; wat geeft het ons eigenlijk wanneer er eens een God sterft? Luister en ga, good bye. Of willen we nog een kümmel drinken, een kümmel

met brandend-zoeten smaak, uit Rusland? Praten we van iets anders. De Goden zijn toch gevallen en 't baat niet meer hunne dood te beweenen ('t zijn wij die ze zelf hebben vermoord) en 't baat ook niet te weenen over de liefde, weekhartig mensch dat ge zijt. Onze tijden hebben niet meer de liefde noodig en derven zonder moeite haar licht en hare pracht. We zijn nog met weinigen, hoor, om Eroos te gedenken, symbool van onzen al te hoogen en al te onwerkelijken liefde-droom. De droomen rotten af lijk over-rijpe vruchten en sterven zooals de Goden sterven. Maar nog hunne dood is schoon. En we hadden Eroos zeer lief...

Die kümmel smaakt heerlijk en deze cigarette is zoet lijk een oostersche wijn. We zullen dezen avond ons lief beminnen met eene wilde kracht en met eene fijne kunst. Kom, we gaan...

ANDRÉ DE RIDDER.

Teekeningen van FLOR. VAN REETH voor F. TIMMERMANS' ‘Schemeringen van de dood’.

Mariole

I.

Ik weet het, weet, dat in dit droeve leven
het leven met zijn marteling en pijn
wij moeten gaan, wilskrachtig, sterk en rein,
wij moeten geven, van ons hart-bloed geven.

Ons zelf verzakend en den schoonen schijn
verbrekend, moedig gaan door vreemde dreven
tuinen van lust waar liefde-liedren zweven
en stemmen klinken, o wees mijn, wees mijn....

Daar moeten wij aan 't aller-liefste denken,
aan 't allerhoogste wat ons hart ooit vond
en leven durven, daar geen laagheid schond,

In stormend nemen of in moordend krenken,
het zuiverst wit dier blanke, bleeke bloe
die 'k van de ziel de witte lotos noem....

II.

Een jonge herder speelde licht de fluit
en dreef zijn kudden naar de verre stal,
van uit het woud klonk hoog een horenschal
en rings in 't rond de zomerdag ging uit.

De lucht was nog vol goud en in het dal
brandde geen lamp nog voor een kleine ruit,
maar door de straten klonk het hoorngetuit
van maskerade, rood door 't toortsental,

Toen heb ik stil mij naar het west gewend
en dacht aan avondnachten aan de zee,
zoo schoon, zoo diep - ontroerend, en zoo wijd.

Ik dacht me een viking onder hemeltent,
wachtend bij 't roer en statig - steevnend glee
de Noordsche draak, gereed tot elken strijd.

III.

Gij bracht voor 't eerst mij bloemen, toen ik dacht
dat nooit een vrouw mij meer zou bloemen reiken
en dat ik eenzaam tot den nacht zoo wijken,
zóó afgrond - diep, de al - eeuwge, eeuwge nacht.

Gij bracht opeens mij bloemen, onverwacht
kwam een aroon van rozen langs mij strijken,
etherisch - licht, een groet uit hemelrijken,
zoo lang mij vreemd, ik beefde, beefde zacht.

Ik die te sterven dacht, werd door het leven
diep in mijn ziel voorzichtiglijk geheven,
zoodat ik peinzend U in de oogen keek

En duizelde, gij waart van God gezonden,
ik zuchtte zacht en zegende uw blonde
lichte gestalt, zoo dierbaar en zoo bleek.

JOHANNES REDDINGIUS.

De dagen gaan...

Alweer een dag voorbij! Eentoonig volgen de uren
Elkander op, en geen toch dat een ander lijkt.
Voor iedren dag wat vreugde en leed. Maar korter duren
Zij steeds, daar ieder uur aan 't onbekende reikt.

Eens zal ik oud zijn... ééns! En 'k ben door al de dagen
Gegaan lijk door de straten van een vreemde stad
Waar 'k geen herinnering zelfs meer van heb meegedragen
En ik alleen nog weet dat ik heb gehad.

PAUL KENIS.

Aan mijn vriend Marcel Schmitz.

Spleen te Londen.

Golden Square

Ik logeer op Golden Square, in een ouderwetsch, somber gasthof dat wel kan dagteekenen uit het begin van Victoria's regeering.

En in den gloeienden zomermorgen neem ik verkenning uit mijn popperig balkoentje. Beneden ligt het doodsche hofje waar het gevogelte tjilpt in het verzengd geboomte; ik volg de zware telegraafkabels die naar gindschen hoogen post trekken, en de zwarte wolken uitgespuwd door de schoorsteenen van Cross & Blackwell. Hm! ruik de Londensche lucht, die lucht zwanger van ale-geur, benzine en zoeten engelschen tabak. En in de verte, het geruisch der auto-bussen die gestadig over Piccadilly rollen.

Beneden ligt de verlaten square. Midden in het hofje staat Georges de Tweede, gehouwen in uitgevreten gelen steen: romeinsche tuniek, bloote kuiten en sandalen, een grappige lauwerkroon om het hoofd, als

een triomfeerende imperator, of een arcadisch herder uit een pastoraal spel van Sir Philip Sidney.

De zon kletst nu met verschrikkelijk geweld op dèze gevel-rij; de overkant slaapt in schaduw; een rosse meid treedt uit den nacht van haar deur, en fietst natte dwijlen op de stoep.

Maar daar komt de waterman met zijne vreemd-ingewikkelde groene kar waaruit van alle kanten fijne waterstraaltjes sprieten; lijzekens trekt de karre voort, achterlatend het nu zwart-glanzend asphalt; zóo is zij als een monster-spin, met groen keurs, dieophooge pooten wandelt rond de square.

Nu klinken uit een verre kamer treurige gammetjes op een oud klavier.

Scotland-Yard

Toen de detectieve ons nu gevoerd had door de lage, sterk-gebetonneerde gangen, en - voorwaar zeer sprookjesachtig - acht ijzeren deuren achter ons dichtgevallen waren, hielden wij stil voor wat wij wisten te zijn de kleine kamer van Moord en Dood.

Het huiverig licht kwam er gegleden al over de nat-glinsterende daken en viel zoo onvriendelijk in het

vertrek dat ik het wrange spleen om mijn hart voelde.

En ik heb er niet lang gekeken naar het duister tuig dat daar lag onder bestoven vitrienen - àl foorpanopticum, accessoires van kleinsteedsch tooneel, rommel van ghetto-markt. Maar dàar, op schabben en vensterkozijnen loegen de koppen, de strakke koppen met den ontzettenden glimlach.

En de detectieve sprak: 'All heads of executed criminals'.

En daar waren er die wel heel oud zijn moesten, zoo fijn gepatineerd als door gladde handen geaaid ivoor; daar waren er krijtwitte van kerels die pas gisteren den laatsten val gedaan hadden in Pentonville of New-Gate. En daar waren geniale koppen, met Goethe- en Dantemaskers, van subtiele giftmengers; bestiale smoelen van worgers en schijnheilige snuiten van highway-robbers.

En daar was Heer Halewijn met zijn fijn-besneden wezen, vol nevrose,... hoeveel deerntjes heeft hij doodgezoend?

En deze met zijn onbeschofte Robert Macairetronie is wellicht Williams, van wien de Quincey spreekt[1] en die het scheermes zoo geducht wist te hanteeren.

(1) Zie *Murder as a Fine Art*.

En vriendelijke dames! Ik groet u, lieve Jenny, die voor uw duister werk misschien begeestering zocht in de zondige boeken van Elephantine! - Hoe vaart gij, monkelende matrone die zijt als de Messaline van Beardsley, en berucht waart in de buurt van Blue-Gate Fields?

Allen zijn nu vereenigd in den rustigen slaap, en zalig glimlachen zij nog zooals onder de onzichtbaarmakende kappe op den dag des gerichts.

Was er geen roestige bloedvlek op het sleutelken van dit geheimzinnig doodskamertje waar de moderne Blauwbaard al zijn lievelingen met zorge bewaart?

De Galjoenen

De zon is in het teeken der Waag getreden, en de felle N.-W. winden jagen zware buien in het land, en het jaargetijde is als een rillende vrouw in zwartgeregende straten.

En ik, ik zit in de oude haven-bar, *The Mermaid*, met de vele spiegels en de vonkelende brandy's in kristallen bowl's, en de kamer hangt vol nevel van honigzoeten *capstan*.

Nu denk ik weer aan zekere wandeling, en aan

loodvervige landschappen, lange schuiten met hooi beladen, op de doodsche Thames, schaliekleurig slib, schaduwen op de hooge, verre bruggen, geweldige gazometers en de roode vuren in de fabrieken.

Maar na lang dolen tusschen houten loodsen, ben ik aangeland op een verlaten werf met zonderlinge beelden bevolkt. Want daar stonden de snebben van oude schepen en de schaar van vermolmde, blinde personages vertelde de oude verhalen der zee.

Deze admiraal, met verrekijker en sextant, versierde een machtige galjas met hoog kasteel, honderd geschuts-poorten en een permentig gevechtstorentje waaruit men turksche serpenten slingeren kan, en grieksch vuur, zijnde dit laatste een zeer verraderlijk oorlogselement.

Daar naast was een naakte negerin in kluisters, met een kroon van tabaksblaren op het hoofd. Zij hief het hoofd in smartelijke houding en haar zacht-ronde arm wees naar verre streken, wijl zij de karaveel, zwaar van specerijen, goudstof, indigo en cinaber, door de zeeën voerde, al komende van Hispaniola, Taprobane of de Eilanden beneden den wind.

Maar in een afgelegen hoek heb ik gevonden de zwarte galjoen: een helsch figuur, half-mensch, half-griffioen, vol razernij en grijnzend van doodelijken haat. En ik vernam het klagend lied der rood-gekapte

galeiboeven, den rythmischen slag der riemen in het onder-dek, het geschuifel der lederen zweep, het gevloek der dobbelende schuimers aan den fokkemast; en ik zag kapitein William Kid, somber in zijn donkere kajuit, en peinzend aan de golcondische schatten, bedolven op een barre kust, al met de vermoorde delvers die hun eigen put gegraven hadden, vol pêerelen, bloed en goud.

Savoy

Wijl Cyril en ik gezeten zijn in de derde der aziatische zalen die die trapsgewijze afdalen van de Strand Victoria-Embankment, begint stilaan de stoet der nachtelijke gasten.

Heerlijk hier te luieren in lage zachte zetelkens, en den blik te laten gaan over deze zaal die baadt in warm en niet te fel licht! Het is eén harmonie van dof goud, ivoor, teere Pompadourstoffen, en tegen de zeven spiegelpoorten klimmen teere ranken van thee-rozen; en daar achter ligt het geheim der speelvertrekken.

Een leger van waiters staat in gindschen hoek saamgeschoold als een schaar saletjonkers onder commando van den upperwaiter.

Nu komt de stoet der gasten binnen stroomen tusschen de beelden van rozig marmer die zware gouden fakkels torsen. En Cyril noemt mij enkele namen:... Sir Kenneth Macdonald, den liberalen leader, met Gertrude Silk, de danseres; Mae Phipps, den beroemden jockey; Boris Borowski, den geweldigen virtuoos, en Cecil Gray, caricaturist en schrijver van zoet-venijnige paskwillen...

En weer anderen stroomen bij, hindoesche nababs, commodoren met vierkante kin, sierlijke jongelingen met roerlooze wezens (uit vrees het émail te doen kraken), vervaarlijke besjes die zijn als opgesmukte mummiën, en jonge vrouwen, gekapt à la Pisanello, voorttredend in zachten gesmijdigen gang; en eene is zoo wonder van gestalte dat ik denk aan de Helena van Beardsley: *from the hip to the krtee, twenty-two inches, from the knee to the heel, twenty-two inches, as befitted a goddess*.

Daar begint uit een bebloemd balkoen teere muziek te ruischen, snaren en het sonore getokkel van den Steinway, wegslepende slavische motieven, gedachtenbeelden oproepend van verrukkelijke czardas in hongaarsche dorpen...

Wij hebben plaats gevonden tegen de glazen wanden met opzicht op de Thames. Strak stralen buiten de witgloeiende volta-bogen onder het geboomte. Verre

over de Thames, in onpeilbaar-diepen nacht gaan gloeiende reclame-letters aan en uit, in overbiddelijk tempo.

En ik denk aan de tijden toen Geo Brummel Esq. met Big Ben en de jonge bucks souppeerde in de Carlton.

ARTHUR CORNETTE.

Uit vroegere tijden

Herdenking

In 't stil herdenken van vervlogen dagen
Komt zacht een lief gelaat voor mij gerezen,
Weer hoor 'k Uw vingren op 't klavier droef klagen,
Uw lieve stem uitheemsche verzen lezen.

En in herinnering de droomen dragen
Veel trieste melodieën in mijn wezen;
En wat mijn oogen in het leven zagen,
Is vol mysterie in mijn ziel herrezen.

Gij kwaamt tot steun en troost, toen 'k niemand had
Bij wien ik kon mijn angstig leed uitschreien,
Toen ik slechts vloeken kon en nimmer bad,

Toen ik voor goed van alles wilde scheien.
Nu 'k vond mij zelf en zie mijn eigen pad,
Wil ik mijn schoonste zangen aan U wijen.

Aan Joannes Reddingius.

De rozen.

O rozen met Uw zacht kwijnende kleuren,
Lieflijke leifdebloemen, die verbloeit,
Waarin het rood tot rose is vervloeid,
Die 't laatste leven laat in luwe geuren.

In 't kelkje van kristal hangt gij te treuren
In droomrig doodsverlangen, als vermoeid
Van 't geurend leven, dat nog in U gloeit
En wil, maar niet vermag, U op te beuren.

Zoo welken bloemen in der menschen zielen,
Wat rozen op een grafstêe neergezegen,
Waarin het allerliefste werd gelegen.

En waar de dichters biddende voor knielen.
Wanneer zij zingen van hun oud verlangen,
Zweeft mee de geur der rozen in hun zangen.

Dood

Wij sterven niet alleen, wanneer de dood
Het raderwerk doet stilstaan van ons leven
Verleên is dood-zijn, iedre dag, die vlood,
Heeft met zijn vlieden reeds den dood gegeven.

De kussen, eens gedrukt op lippen rood
Zijn doode kussen, beelden, die er zweven
In ons herinn'ren, àl wat 't leven bood
Maar dat voorbij is, Dood heeft het verdreven.

En daarom is herinnering vol treuren,
Omdat wij slechts van doode dingen droomen;

De bloemen, die bedwelmden door haar geuren,
De beelden, die ons weer voor oogen komen.

Zoo bloem ais beeld, zij beiden zijn verscheien -
Den dichter blijven slechts wat woordenrijen.

JULES SCHÜRMANN.

Weemoed.

Ospreek me niet, ik ben zoo droef vandaag,
mijn angstig harte klopt zoo bang, zoo traag
en 'k wou wel stille weenen, maar ik kan nu niet,
mijn harte schreit thans alleen een klagend lied.

Kom laat ons samen door het venster staren,
En laat uw lokken met het windje waren
alom mijn hoofd dat naar de koelte tracht,
en laat me leunen in uw armen, zacht.

Kom, laat mijn somber oogen drinken
de verwen van dees avondzonnezinken
die rood uw slapen kleurt!... Ik ben zoo moe,
zoo moe, mijn lief, kus nu mijn oogen toe,

en wieg, heel traag, mijn pijnend hoofd ter ruste,
tot ik vast slaap en zink in 't onbewuste!
....Wieg voort, mijn Lief; ik ben zoo droef vandaag,
Wijl 'k om mijn schoone doode droomen klaag.

AUG. VANHOUTTE.

Overzicht der maand

Fransch-Belgische letterkunde

II. De roman.

De zielkundige roman heeft ons een paar mooie werken geschonken, in 't jaar 1910, dat we te recenseeren wenschen, zoo volledig mogelijk.

Uitstekend zelfs voor een begin is *Un Jacobin de l'an CVIII* van *P.H. Devos*s.[(1)]

Een kleinzoon van een Jacobijn wordt in de gelegenheid gesteld over het lot te beslissen van een mensch die in een oogenblik van woede zijn trouwelooze geliefde van het leven heeft beroofd. Hij alleen inderdaad kan bewijzen dat de misdaad niet met voorbedachten rade is geschied. Maar daar hij van oordeel is

(1) Brussel. Association des Ecrivains belges.

dat alwie aan de maatschappij heeft geschaad, uit haar schoot moet verwijderd worden, tracht hij onbarmhartig den moordenaar ter dood te doen veroordeelen.

Het verhaal moet de leus bekrachtigen: ‘qu'importe que votre foi soit l'erreur! C'est une forte conviction qui vous procurera le plus de bonheur’.

De zielefolteringen van den held zijn echter nogal tegenstrijdig met die leus. Verder lijdt het boek aan onervarenheid in het opbouwen: het heeft een lange, nuttelooze inleiding, een even nutteloos ‘slotwoord’, en het verhaal is gerekt. De kunst van Devos is ook zeer intellectueel. Er wordt veel gepleit in zijn werk. Maar hij ontleedt met een ongemeene fijnheid en zekerheid. Hij is bij Balzac in de leer geweest.

Vast is P.H. Devos een onzer beste ro: anschrijvers van morgen.

Eveneens beloftevol is de roman van *G.A. Denis: Le Brasier*.(1)

Een jongeling wordt door zijn ouders, om een onteerend proces te vermijden, in een gekkenhuis opgesloten. Gedurende acht dagen schrijft hij zijn herinneringen, zijn nieuwe gewaarwordingen, zijn strijd met zijn omgeving in een soort van dagboek op. Dit dagboek vormt den roman.

De meest uiteenloopende stroomingen bevruchten den geest van G.A. Denis en zijn boek wekt den indruk alsof verscheidene personen: een droomer, een psychiater, een decadent, een socioloog enz. beurt om beurt aan het woord kwamen. Maar er gudst in enkele bladzijden dichterlijke passie die de emotie soms tot lyrische hoogten doet hollen.

(1) Parijs Grasset.

Parrain[1] van Elslander is niet zonder verdienste, maar munt door niets uit.

La Ferme des Clabauderies[2] van Smulders is een belachelijke geschiedenis en een echte bloemlezing van Brusselsch-Fransch. De schrijver kwalstert de woorden door elkaar zonder zich om den uitslag te bekommeren. Ook bekomt hij beeldenrijen zooals de volgende:

'Même dans les *villes* qui, comme Cologne, ont de profondes *racines* dans le *passé*, la *partie ancienne* n'est qu'un *noyau*, perdu dans l'énorme *ceinture* des boulevards *circulaires*, interminables *alignements* de maisons sans style, *uniformément insipides*'.

Uitdrukkingen als: 'asseoir des pronostics sur une femme' zijn ontelbaar. Wanneer de schrijver op het eind van zijn boek zelf verzekert 'J'ai utilisé un joli stock de lieux communs' mag men hem gerust gelooven.

De *nationale zedenroman* is slechts weinig in zwang. Aan de Ardennen wijdde G. Garnir een niet van tragische kracht ontbloote maar naar 'Machwerk' zweemende roman[3] en E. Ned vond het noodig ons nog een bloedverwant van *Meneer Beulemans* voor te stellen in den lummelachtigen *Meneer Goedzak*[4].

Het *exotisme*, hoe vreemd het ook voor een koloniaal land klinken moge, verleidde niemand buiten *François Requtte*[5] die een bloedige krijgsidylle in den vreemde plaatste... maar in Mexico.

(1) Brussel. La Belgique artistique.
(2) Id. id. id.
(3) Brussel. A.E.B.
(4) Id.
(5) *Anarquia*. - Namur, Collard.

Ook de *historische roman* is zoo goed als gestorven. Henry Carton de Wiart staat alleen om hem te vertegenwoordigen.

Zijn hoofddoel is het schilderen van de zeden onzer voorzaten, en zijn tendens daarbij is die van Barrès in *Colette Baudoche*.(1) Zij wil het nationale leven richten naar de overleveringen der voorouders en als ideaal doen betrachten het tot stand brengen van hunne verwachtingen. Klaar komt die tenden te voorschijn in zijn *Vertus Bourgeoises*.

Het boek werd waarschijnlijk gesuggereerd door een plan van Ch. de Coster. De geniale schrijver van *Uilenspiegel* had een roman afgemaakt, handelende over de Brabantsche omwenteling. Het handschrift is zoek geraakt. Maar het idee ging niet verloren en Potvin stelde het te boek in zijn voorrede van de *Lettres à Elisa*.

***

Er verschenen een vijftal novellenbundels. *Histoires Tragiques*(2) van Dejardin en Bastin (schooljongenswerk) *Myrrha*(3) van E. Doumont (onbeduidend) *Frissons de Vie*(4) van G. Rency, *Les Carnets d'un Médecin de Village*(5) van L. Delattre en *La Maison qui dort*(6) van G. Lemonnier.

Geheel afbrekend met zijn gewone frissche geschiedenissen, beschrijft Delattre hier een reeks ontaardingen van het menschelijk gevoel. Sobere tragiek wisselt af met een melodramatische

(1) Parijs - Charpentier.
(2) verviers - A. Kaiser.
(3) Parijs - Perrin.
(4) Brussel - A.E.B
(5) id.
(6) Paris -

fantasie. Maar ligt die afwisseling niet in het leven zelf? Delattre is een prachtige verteller - een der allereerste Belgische schrijvers - en ‘representatief’ voor het Walenland.

Camille Lemonnier is dit insgelijks voor Vlaanderen. Eens zal zijn roem slechts spruiten uit die reeks boeken - zijn oorspronkelijkste - waarin hij van af *Les Flamands* tot in de novelle *Au beau Pays de Flandre*[1] geheel zijn land heeft verheerlijkt met milde liefde en steeds weelderig opbruisende lentekracht.

Die laatste novelle rust van de gewone lectuur uit, als, na een langen tijd van overspanning in de stad, een kort verblijf te midden van het veld, in een Vlaa sche hoeve, zoo vreugdevol alsof de steenen met zonnelicht waren doorkneed, en zoo rustig alsof door de opene deur de ziel der aarde kwam binnenzweven.

Bij uitzondering kan ik hier ook een meesterlijk kunstsprookje begroeten. Het is van Jean de Bosschère en heet *Béâle-Gryne*.[2] Het is het symbolische verhaal van een jongeling die op zoek gaat naar het Geluk en het vindt in de Liefde. De taal is ongemeen kunstig, bruin-schitterend, vol kronkellijnen en met enkele dunne gouden strepen, als een dier oude Oxfordsche boekbanden, zoo kostbaar dat de boeken reliquieën lijken die men slechts met de blikken durft kussen.

FABRICE POLDERMAN.

(1) *La Maison qui dort*.
(2) Parijs - L'Occident.

Kantteekeningen

DE KUNSTDAG TE GENT.
16 JULI

Kunstdag. Hoe, kunst? wat, kunst? waar, kunst?

Waar heeft zij zich tusschen al dat geroezemoes moeten versteken?

Er was veel volk. Er waren veel menschen van goeden wil. Men heeft hun meer dan een echt kunstenaar kunnen laten bekijken. Er werd veel gesproken; goede woorden werden gezegd, voorwaar. Er werd veel gezongen en gezopen - geestdriftige liederen - dat klinkt altijd aardig en het 'vlaamsche gerstennat' wat kan er beter? - Men ga ons niet verdenken van een benijder van schoon weer te zijn. We zien liever een jongen met een pint aan den mond dan een dominee met moraal-woorden tusschen de tanden; en als wre ons Max Rooses en Gust Vermeylen voor den geest roepen, arm in arm staande te zingen van de *Leeuwen die dansen*, s'avonds op den Kouter, dan vinden we dat heel plezierig.

Maar... wie heeft vertrouwen in 't enthusiasme van een groote menigte? - Dat ze, in Godsnaam, de kunst haar vleugels niet verkreuken of er geen goud afstrijken...

Edoch, het is een ideaal, een heerlijk ideaal dat ons allen betoovert, een ideaal waarvoor we eerbied krijgen: - ons Volk te verheffen zoodat het er eens toe komt de geestelijke schoonheid te begrijpen zooals het thans de felheid van de spieren bewondert.

Een rijwiel-kampioen wordt door een toeloop van tranende menschen naar 't kerkhof geleid en krijgt, van den eenen dag tot den anderen, een zerk op zijn graf, terwijl Peter Benoit, sedert jaren al, een gedenkteeken te goed heeft. (Pol de Mont haalde 't feit aan in zijne redevoering).

Ver is 't ideaal! Hoe durven we hopen het te benaderen? Dat we een klein volk zijn is een voordeel. Er is gemakkelijker eenheid mogelijk. De Grieken waren een klein volk en 't publiek had lauweren zoowel voor de dichters als voor de athleten.

De groote hinderpaal tusschen ons Volk en de Kunst is de burgerlijkheid. - De gedachten en de meeningen van de burgers leert ons de pers kennen, ónze pers ten minste.

Als ge de onbenulligheid van onze dagbladen nagaat, nietwaar, moet ge toch alle hoop laten varen.

Er komen dagelijks twee, drie kolommen over sport in voor. Hebt gij er ooit den naam van Prosper van Langendonck gevonden?

En misschien mogen we nog blij zijn dat het zóo gaat want over een boxe-partij kan de grootste langoor schrijven, maar moest hij zich nu eens gaan bemoeien met boeken te recenseeren of beeldhouwwerk te beoordeelen! - We hebben daar staaltjes van gezien! 't Is dan misschien maar 't best dat ze zwijgen.

Intusschen blijft het duren.

E.v.O.

E. VAN OFFEL.
Zomerregen

De keuze des harten
Één bedrijf door
Edmond van Offel.

Personen:

magda - tante fie - rudolf - max - m^{r} treptow

(Het park van een buitengoed. Te midden van het tooneel een groote boom eene rustbank overlommerend).

Eerste tooneel
Tante Fie en Magda (op de bank zittend).

Tante Fie.
- Die mannen! die mannen!

Magda.
- Dat is 't eeuwig refrein van de vrouwen.

Tante Fie.
- Arme vrouwen die we zijn! Moeten afhangen van die hartelooze egoïsten...

Magda.
- Afhangen! - En waarom moeten we dat? Vrouwen kunnen toch wel, als ze maar willen, op eigen vleugels door de wereld geraken? - Gij zelf, tante...

Tante Fie.
- Ja... ik zelf... Ik heb nooit onder 't bedwang van een man moeten leven... Goddank!...

Magda.
- Goddank?... Toch?

Tante Fie.
- Goddank?... he...

Magda.
- Maar luitenant Bompard, had hij...

Tante Fie.
- Ja, 't was'n schoone vent, luitenant Bompard!

Magda.
- Haast twee meters hoog!...

Tante Fie.
- Hoe kunt gij dat weten, kind?...

Magda.

- Wel ge hebt me dat wel honderd keeren zelf verteld!...

Tante Fie.

- 't Is de waarheid ook! Bij de twee meters, zeker! En als hij binnen kwam stappen met zijn hooge laarzen en zijn rinkelende sporen, dan dreunde de grond. En als hij vóór zijne kanonniers, op zijn hoog zwart paard voorbij trok... - 't was een echt ruiterbeeld... Een schoone vent met zijn lange blonde snor...

Magda.

- Goddank dat ge niet onder zijn bedwang gekomen zijt...

Tante Fie.

- Gij zijt 'n plaagster. - Neen tóen, toen heb ik geen goddank gezegd, Magda. - Het heeft me veel verdriet gedaan. Hadde ik toen een sommeken geld gehad, ik ware zijne vrouw geworden. - Maar, 'k had het niet! - Dat geld! En daarom ziet ge, meisje-lief, wat egoïsten de mannen zijn. Ze hebben geen hart!... Vooreen beetje geld!

Magda.

- En had gij hem willen koopen, met geld willen koopen den schoonen man op zijn zwart paard?..

Tante Fie.

- Hoe? koopen?... Gij kunt toch altijd van die vragen stellen!... - Het gaat er allemaal zoo vreemd toe in deze wereld, kind. Gij kunt van dat alles nog niet veel weten, kindje. Gij steekt uw neusken pas buiten en 't zijn alleen nog maar rozen die voor u groeien, Magda. Nu, de eene is toch gelukkiger

dan de andere; en wat ik niet kreeg wordt u waarschijnlijk geschonken. Goddank! - 't is nu uw schoonste tijd die aanbreekt, meisje-lief... - Van iedereen bemind...

Magda.

- Wie bemint men 't meest: mij of Papa's coffre-fort?

Tante Fie.

- Och kom! een brave jongen zal wel voor u gevonden worden.

Magda.

- 't Zijn immers allemaal brave jongens?...

Tante Fie.

- Ge zult gij wel anders spreken als de vrijerkens wat dichter bij zullen zijn... En ze zijn zoo verre niet meer weg, denk ik...

(geeuwend)

Magda.

-

(Met een zakdoek naar een vlinder slaande).

Pardaf! ik heb hem!...

Tante Fie.

-

(verschrikkend).

Wild kind! blijf zitten, toe! Met zoo'n warmte... - Dat zou ik toch nog willen beleven: - mijn Magda getrouwd te zien met een braven flinken jongen...

(stil, insluimerend)

De vrijerkens zijn zoo verre niet... Die mannen! die mannen!

(slaapt).

Tweede Tooneel.
Magda, Rodolf, tante Fie.

Rodolf.
- Ah! Hier vind ik u toch!

Magda.
- Hier vindt gij mij toch, ja!

Rodolf.
- Wat 'n schoon wêer!

Magda.
- Schoon wêer, ja! - Als 't zoo blijft. - Waarom lacht gij?

Rodolf.
- Och! ik lach met me zelf! Ik spreek u over 't weer; en dat doen alle menschen die niet weten wat te vertellen. - En ik heb u toch wat anders te zeggen.

Magda.
- Ja? toch?

Rodolf.
- En gij, gij weet dat ook wel, zeg het eens rechtuit?

Magda.
- 't Is waar, we zouden over interessanter dingen kunnen spreken...

Rodolf.
- 't Is vreemd hoe moeilijk het is eenvoudig weg te zeggen wat u op 't hert ligt!

Magda.
- Men vindt zoo altijd zijne woorden niet.

Rodolf,
- En liggen u de woorden op de tong, dan durft men ze niet uitspreken.

Magda.
- Waarom niet durven?

Rodolf

(Lijze sprekend).

Welnu dan: - Ik houd heel veel van u; - zooveel als een man van een vrouw kan houden. Nooit heb ik iemand ontmoet met wien ik, zooals met u, als man en vrouw door 't leven zou willen gaan...

Magda

(is ontroerd; ze bedwingt zich weldra; dan luchtig:)

Was dat nu zoo moeilijk om zeggen? - Zoo'n dingen hoort men alle dagen toch?

Rodolf.
- Alle dagen! Doet men u alle dagen liefdeverklaringen?

Magda.
- Zoo meen ik het niet. - Maar... een liefdeverklaring, dat is toch wel iets heel dagelijksch, is 't zoo niet?

Rodolf.
- Gij ontmoedigt mij!

Magda.
- Is uw moed zoo klein?

Rodolf.
- Gij zijt wreed!

Magda.
- 't Zou me spijten moest ik dat voor mijn beste vrienden zijn.

Rodolf.
- Houdt gij mij voor een uwer beste vrienden?

Magda.
- Voor een mijner aller-beste!...

Rodolf.
- Ziedaar wel de vrouw! Eerst geven ze u zoo'n kattenkrauwken en daarna leggen zij er een vriendelijk plaasterken op de wonde.

Magda.
- Ziedaar! Gij moet ons, vrouwen, nemen om 't krauwken zoowel als om 't plaasterken..,

Rodolf.

- Ik vrage niet beter. - Maar, laat ons zoo niet voortgaan. Ik wil u over ernstige dingen spreken en wij verspelen den schoonen tijd met woorden-gebeuzel... Een uwer beste vrienden ben ik dan toch?

Magda.

- Daar houd ik u voor, ja.

Rudolf.

- En zou ik, zeg mij dat eens, zou ik niet méér voor u kunnen zijn of worden!

Magda.

- Hoe weet ik het? hoe kan ik 't weten? Ik moet oprecht zijn met u, is 't niet?

Rudolf.

- Ja, wees oprecht met mij, als 't u belieft!

Magda.

- Ik zou niet anders kunnen, dunkt mij. Ik zou niet anders dan oprecht kunnen zijn, met u. En daarom zei ik u: - ik weet het niet... - Waarlijk, in niemand heb ik meer vertrouwen dan in u...

Rudolf.

- Dit vertrouwen heb ik ook. In niemand heb ik 't meer dan in u... - En daarom heb ik u lief...

Magda.

- Is vertrouwen liefde?...

(peinzend).

Wat weten wij, meisjes? - Hoe kunnen wij weten wat liefde is? Wie heeft het ons geleerd en wie zal 't ons leeren? Met de menschen die er wat van weten is 't verboden erover te spreken. En die willen of mogen er ons niets over vertellen. Men vindt het een verschrikkelijk kwaad voor ons iets van de liefde te weten. Langs 'nen anderen kant laat men ons denken

dat de liefde de hoofdzaak is in een vrouwenleven. Alles doet ons dat gelooven en zoo zijn wij, jonge meisjes, er dan ook in onze gedachten gedurig mêe bezig. Wij praten er dus zoo maar over, in 't geniep, ondereen, en gissen en speculeeren... En heel akelige dingen worden alzoo onder ons verteld om te doen gelooven dat wij er alles van weten!...

Rudolf.

- Wie weet er ooit alles van! - En hoe zal men iemand leeren wat liefde is! En wie weet wat liefde is?... Het leven is zoo ingewikkeld en elk mensch is verschillend. - Hoe ik u liefheb en waarom... - ik gevoel het zoo goed, en toch zal ik u toch nooit met woorden uitdrukken al wat ik gevoel!... Ik heb u leeren kennen eenvoudig, oprecht, verstandig zooals gij zijt...

Magda.

- Ik dank...

(buigend).

Rudolf.

- Neen, laat ons niet lachen, nu... Ik wil u geen komplimenten maken. Ik heb leeren schatten het verschil tusschen u en de meeste meisjes uit onze wereld. Ik ken sinds langs hare nukkige domheid, hare pretencieuse schijnheiligheid!...

Magda.

- Gij zij haar vriend niet, 'k hoor 't al. - Maar er zijn er andere...

Rudolf.

- Weinige! - Gij zijt er eene van...

Magda.

- Ik heb mijne gebreken!...

Rudolf.

- Nemen wij dat aan. - Ik ook overi-

gens. - Maar ik zag u; ik zag u lang al na. Ik zag u handelen en hoorde u spreken. Ik leerde u kennen meer en meer.

Ik kreeg de overtuiging dat gij zijt zooals gij u voordoet. En zooals gij zijt heb ik u lief. Ik voel dat ik u achten kan en vertrouwen in u stellen. En, ik verzeker het u, van weinige menschen kan ik dat zeggen, van weinige vrouwen vooral. Het is mij tot hiertoe in mijn leven nooit mogelijk geweest een vrouw lief te hebben, lief te hebben zooals ik het droomde eens te kunnen doen; - lief te hebben in volle waarheid, buiten al egoïstisch gevoel haast, zal ik zeggen, buiten alle passie zelf - als dat kon. - Ja buiten alle passie; - want passie is een vlamme die verteert wat zij vindt in onze harten, - en niets dan droevige asch blijft over... - Mijne liefde voor u zou willen zijn en blijven een diepe, heel diepe genegenheid die duren moet en sterker worden, van dag tot dag, tot 't einde van ons leven; een genegenheid waaruit we alle leelijke vernederende hatelijkheden zouden weren en die een gestadig bekommeren zijn zou om malkander te steunen, malkander het beste te schenken van wat we in ons innig wezen dragen...

Tante Fie

(in haar slaap).

Die mannen, die mannen...

Magda

(zich omkeerend).

Tante?... Zij slaapt.

Rodolf.

- Maar ik kan u dat alles niet zeggen zooals ik 't wilde, zooals ik 't bij me zelf bedenk wanneer ik alleen zijn. - Ik moet u erg droog en prekerig voorkomen, mejuffer Magda. Het is echter zoo wàar, zoo wàar hetgeen ik u zeg. De liefde die ik droom is eene waaruit alles dat niet wàar is geweerd wordt... Begrij pt gij mij?

Magda.

- Ik begrijp wel...

Rodolf.

- En...

Magda

(haastig).

Ik zou over dat alles willen nadenken... Ik begrijp wel... - Ik begrijp ù beter dan mijn eigen...

Rodolf.

- Ik heb me veroorloofd u over dat alles te spreken, Mejuffer Magda, daar ik uw Heer vader meer dan eens hoorde zeggen dat hij zich persoonlijk met die zaken niet wilde bemoeien...

Tante Fie

(ontwakend).

Ah, meneer Rodolf.. excuseer mij als 't u belieft. Ik had u niet gezien;... met die warmte...

Rodolf.

- O, Jufvrouw...

(gaat een oogenblik op de bank naast Tante Fie zitten).

Magda

(wandelt langzaam over en weer en brengt den zakdoek aan 't gelaat).

Tante Fie.

- Maar kind lief, kom dan liever toch wat zitten in plaats van te loopen. Ge bloost als een pioen...

Rodolf.
- Ik zal plaats maken voor Mejuffer Magda.

Magda.
- O, voor mij moet ge niet...

Rodolf.
- Ja wel!... Mag ik u verzoeken eens te denken aan...

Magda.
- Ik denk er aan!...

Rodolf

(groetend)

Dames!...

(schielijk af.)

Derde tooneel.
Tante Fie, Magda

Tante Fie.
- Die Rodolf is geen kwade jongen, geloof ik; alhoewel hij erg stijf en teruggetrokken is...

Magda.
- Hij is een brave, rechtzinnige, een eerlijke kerel... Ik houd oprecht veel van hem...

Tante Fie.
- Zoo, zoo? - Zal hij Jan-van-pas zijn?...

Magda.
-

(blozend)

Maar, tante toch!

Tante Fie.
- Ja, Magdeken, hij of een ander! 't zal toch eens iemand moeten zijn?...

Magda.

- Ik kan zoo moeilijk ernstig aan trouwen denken.

Tante Fie.

- En toch zult gij moeten, kind. En gij weet wat uw vader altijd gezegd heeft. - Dat gij zelf maar zult moeten kiezen. Gij hebt daar verstand genoeg voor, zegt hij...

Magda.

- Verstand, Tante Fie, verstand? - Ik ben als een kind in den nacht waar niets me bekend is...

Tante Fie.

- Kom, kom... de tijd zal ons wel leeren!... En tusschen de vrijerkens zult gij den besten wel uithalen... Zal 't Rodolf zijn of wel... Max...

Magda

(heftig)

Maxi spreek me niet van Max.

Tante Fie.

- En waarom niet? zoo'n lieve, flinke jongen; zoo plezierig en levenslustig!...

Magda.

- Spreek me niet van hem, Tante. Ik kan hem niet lijden. Ik heb een afkeer van hem. Ik kan hem niet hooren spreken! Hij maakt me zenuwachtig... Ik heb niets geen vertrouwen in hem.... Neen, Max niet... - Rodolf?... - Is vertrouwen liefde?...

Vierde tooneel
Tante Fie, Magda, mijnheer Treptow

(Tante Fie en Magda zittend op de bank).

M. Treptow.

- Een heerlijke zomersche zonnedag; een schoon weelderig park; rijk bloeiende geurende bloemen en, koninginnen tusschen de bloemen, de zachte tegenwoordigheid van onze duurbare dames...

Tante Fie.

- Ah, daar is meneer Treptow die ons weer wat blauwe bloemkens op de mouw komt spelden.

M. Treptow.

- Blauwe bloemen! Dat zijn de kostelijkste zeldzaamste bloemen der Poëzie. In de diepste afgronden, op de hoogste haast onbereikbaarste bergtoppen ontplooien zij hunne geheimzinnige schoonheid; en wie ze ontdekken kan die verovert de belofte van een bovenmenschelijk geluk.. - Moest ik, onwaarde, die blauwe bloemen kunnen bereiken, wat zou ik er beter mêe kunnen doen dan ze, hier, voor uwe voeten neer te leggen?...

Tante Fie.

- Schoon spreken dat kunt gij, mannen; dat weten we. Maar we luisteren er niet naar, he, Magda?...

Magda.

- Neen, we luisteren er niet naar...

M Treptow.

- Luisteren en luisteren is twee, lieve dames. Luisteren is van groot gewicht in de wereld! Maar men moet leeren onderscheiden. Men moet kunnen erkennen wat lood is en watgoud is!

Magda.

- Goud is zwijgen...

M. Treptow.

- Ziet gij de slimme die altijd haar woordje klaar heeft? - Zwijgen isgoud, inderdaad. Maar alles kan men toch niet zwijgen! Wat zou het de meisjes spijten als alle jongens moesten zwijgen!

Tante Fie.

- Zie, nu heeft Meneer Treptow weer gelijk!

M. Treptow.

- Het is louter goedheid van u me dat toe te staan. Maar als Mejuffer Magda daar seffens wilde laten hooren dat er te veel gesproken wordt, dan heeft zij ook groot gelijk... Mag ik zoo vrij zijn een plaatsken naast u...

Tante Fie.

- Wel zeker, Meneer Treptow, als 't u belieft zit neer. Als men oude beenen krijgt zooals wij...

M. Treptow.

- Oude beenen? Oud? Dat is toch iets of wat overdreven, lieve jufvrouw! Ik denk waarachtig niet op den eeretitel van grijsaard te mogen aanspraak maken. He! He! En u ook niet, waarde jufvrouw, u toch ook niet. - Ik houd me zelf voor iemand die eerst in den vollen fleur van zijn leven is.

Wel zeker! De zomer van 't leven is 't. De schoone volle zomer met zijn zekerheid, zijn kracht, zijn rijkdom...

Magda.

- Gij zijt een gelukkige mensch, M. Treptow?...

M. Treptow.

-

(gaat zitten op de bank naast Magda).

Ik ben een gelukkige mensch, mejuffer Magda, voorwaar!... Of liever, als het mij toegelaten is aan mijne lieve toehoorsters rechtuit te biechten: - ik wás een gelukkige mensch, een volkomen gelukkige mensch. Ik was steeds zoo wijs niets te verlangen dat ik niet bezitten kon; kon genieten van al het schoone dat natuur en menschelijk genie tot onze groote vreugde tallenkant om ons heen verspreidt. Ik was die man die de bekoring van elk uur van den dag wist te erkennen... - Nu echter is er een wolk, ja, een wolk aan mijnen blauwen hemel verschenen! En als ik een wolk zeg, dan is dat wel heel slecht gezeid, want ik zou 't een komeet moeten noemen, een meteoor die al 't overige door zijn schitterend licht achteruit doet wijken...

Magda.

- Ha, meneer Treptow, die meteoor gelijkt een vrouw...

M. Trewtow.

- Gij hebt heb gezegd! Daarmee is 't met mijn gerust-zijn gedaan. Doch... misschien... zult gij er wel eens wat meer over hooren!... Hum...

Tante Fie.

- Meneer Treptow wil ons weer wat wijsmaken.

M. Treptow.

- Wijsmaken! Het Lot mag me geen uur vreugde meer vergunnen als ik geen waarheid spreek! Het is een van onze ongelukken dat we zoo moeilijk kunnen weten of men ons waarheid spreekt of niet! Ja waarlijk, het zijn de dwaaste woorden van loszinnigheid en onwetendheid die 't meest aanhoord worden! Hoeveel menschen laten zich alle dagen door fraaie woorden om den tuin leiden. Hoeveel jonge meisjes worden door zoete woordjes in 'tongeluk gebracht?... O lichtgeloovigheid hoe talrijk uwe slachtoffers! - Een jeugdig fliere fluiter kraamt wat schitterende zinnetjes uit - veroorlooft mij, lieve dames, dat ik u mijne gedachten zoo vertrouwelijk mededeel -, een twintigjarig gekje haalt zoowat suikeren flauwigheidjes voor den dag, en zingt van trouw en eeuwige liefde! Hij weet niet wat hij zegt en kan 't niet weten, daar hij 't leven niet kent, - maar de jonge schoonen zijn er heelemaal mêe ingenomen en, als de muggetjes naar de lamp, komen ze onweerstaanbaar toegevlogen en verbranden zich, helaas, voor goed de vleugelkens! - Hoe verstandig zouden ze zijn en voor hun eigen waar geluk zorgen met te luisteren naar de goedwillige stemme van menschen die de ondervinding verworven hebben. - Hoe gelukkig, bij voorbeeld, zou eene jonge vrouw kunnen zijn die op hare levensbaan een man ontmoet had van...

zekeren leeftijd, die de woelige jaren der eerste jeugd doorworsteld had, de jaren van twijfelmoedigheid, van onbestendigheid, van wufte zottigheid, om niet méér te zeggen; een man wiens hart toch niet door de hardheid van 't bestaan op deze wereld verdord is, neen, wiens hart gloeit van eerlijk innig onuitdoofbaar vuur. Een man die zijn eigen krachten bewust is; die waarlijk een steun, een vasten, wel vertrouwbaren steun wezen kan voor 't zwakkere teergevoelige wezen dat een vrouw toch is - want wat is een vrouw anders op deze wereld dan een onnoozel gemerkt lammeken tusschen een horde van wilde wolven... - Hoe zou die man zich beijveren haar langs de gladste wegeltjes te geleiden, haar te verzorgen, haar te vertroetelen... O, mejuffer Magda..,

(wil Magda hare hand vatten)

(Tante Fie is ingesluimerd).

Magda.

- O Meneer Treptow zie eens ginder wat 'n prachtige vlinder... Met uw verlof, mag ik hem achterna loopen?

M. Treptow.

- Wel zeker, kind!... Ik zal u helpen...

Magda

(loopt schielijk heen; M. Treptow, met stijve beenen daar achter).

Tante Fie

(schiet wakker).

Waar is ze nu weer?...

Madga

(na een poosje weer op).

- Ist!... kom, stil! un loopen we langs dàar. - Ziet ge ginder M. Treptow

verder pikkelen. En toch gelooft hij nog vlinders te kunnen vangen... Kom, tante, gauw...

Tante Fie.

- Doet gij dien armen man nu zóo loopen? Met zoo'n warmte!

Magda.

- 't Is voor zijn eigen plezier...!

Tante Fie.

- Dat kan ik denken!

Magda.

- Dan voor zijn eigen verdriet, als gij 't vindt. Vreugde en verdriet, zonder 't een en 't ander, zoo zegt men, is er geen liefde.

Tante Fie.

- Is meneer Treptow verliefd?

Magda.

- Zou hij anders zoo gek te werk gaan?

Tante Fie.

- En op wie is hij verliefd?

Magda.

- Op mij of op u, misschien, tante.

Tante Fie.

- Neen kind, zeg nu zoo'n dingen niet. Hij is anders altijd bijzonder vriendelijk. Gisteren morgend hield hij mij staande bij de trap van de terras en hield mijne hand in de zijne... Waarlijk het is een heel fatsoenlijk man...

(Zij wandelen den tuin in).

Magda.

- Die mannen, die mannen!...

Vijfde tooneel.
Max EN Rudolf.

Max.
- Bonjour, waarde vijand.

Rudolf.
- Vijand?

Max.
- Vijand, zeker... Zoo gaat het in 't leven - gisteren de beste vrienden, vandaag gezworen vijanden.

Rudolf.
- Zoo erg zal 't toch niet doen, Max.

Max.
- Onze hoffelijkheid van welopgebrachte lieden belet ons dat luid te bekennen, maar niettemin staan we malkander in den weg. In meer barbaarsche tijden zouden de wapens voor de pinnen komen!

Rudolf.
- We zouden ongelijk hebben...

Max.
- Bah! Wel ja! waarschijnlijk zouden we ongelijk hebben! Een vrouw is niet zooveel waard dat men er zijn leven om waagt!

Rudolf.
- Neen, neen! zoo meen ik 't niet. Ik wil zeggen: als de liefde van een vrouw afhangt van 't min of meer geluk van een spel met de wapens, dan verdient die liefde niet dat men er zijn leven voor in gevaar brengt.

Max.
- Bah! alle vrouwen zijn dezelfde. - Zij houden van overwinnaars. - De overwonneling, voor haar, heeft altijd ongelijk!

Rudolf.

Gij zult toch niet beweren dat een beschaafde vrouw...

Max.

- Beschaafde vrouw? - De beschaving heeft aan al die dingen weinig verandert. Denkt gij niet, beste Rudolf, dat die zaken in den grond eender bleven? - Er kwamen vroeger maar wat minder complimenten bij te pas! - Ah! vroeger was 't allemaal zoo ingewikkeld niet! - Een jong man wist een schoone maagd huizen, ergens. Dan, op zekeren dag of op zekeren nacht, daar naar toe. Gelijk de weerlicht er op los. Al wat in den weg staat, omver! Al wat zich verweert kort en klein! Het meisje moet gij hebben, het meisje zult gij hebben. Daar hebt gij ze en ge tilt ze op uw paard. En nu door den nacht, als een storm door den nacht! In uwe armen knelt ge 't gillend spartelend kind, dat rilt van angst en van woede... En draven maar, draven door het donker met de huilende vervolgers achter u, draven tot ge niets meer hoort en ge alleen zijt met den veroverden schat, met het hijgende overwonnen meisje wiens jeugdig lijveken ge rillen voelt, wiens harteken onder uw vingers siddert als een gevangen vogel...

Rudolf.

- Waarom gaat gij niet voort?

Max.

- Gij zult toch niet zeggen dat het geen schoone... levensdaad was, zoo iets?

Rudolf.

- Ge zult gij toch niet beweren dat ge,

was zoo iets mogelijk, u op zoo'n manier een vrouw zoudt willen aanschaffen!

Max.

- Bah! Als dat kon en als 't de vrouw van mijn droomen was.

Rodolf.

- Van zijn droomen!...

Max.

- En zijt gij overtuigd dat zoo'n veroverde vrouw uit die tijden haar man minder lief had dan 't eene moderne dame doet? Ik geloof het tegenovergestelde.

Rodolf.

- Toe, toe! hypothesen allemaal. - De kwestie is daar niet.

Max.

- De kwestie? Ziehier de kwestie: gij wilt met Magda trouwen en ik ook: - wie zal haar krijgen? gij of ik?

Rodolf.

- Verloof mij u te vragen: - Houdt gij oprecht van haar?

Max.

- Gij twijfelt daar toch niet aan?

Rodolf.

- Ik twijfel er wel aan. Ja. Ik ken u al sinds vele jaren, Max. En 'k heb u meer dan eens verliefd geweten!...

Max.

- Verliefd? Dat was kinderspel...

Rodolf.

- Ik zag u wat zotte kuren verrichten!...

Max.

- Wie bedreef geen jongelingszonden... En wat voorbij is, is voorbij.

Rodolf.

- Ik eigen me 't recht niet toe u noch iemand te beoordeelen, waarde Max. Doch ik heb

't een en ander over uw karakter leeren kennen en daarom vroeg ik u: - Houdt gij van Magda, innig en oprecht?

Max.

- Maar ik ben stapelzot van haar en 'k zal heel ongelukkig zijn als ik haar niet krijgen kan.

Rodolf.

- Ik ook... ik zal diep ongelukkig zijn als ik haar niet krijgen kan!... zooals ik u, zoo hebt gij ook mij leeren kennen. En zoo moet gij nu ook weten dat het een heel, heel ernstige zaak is en dat ze mij tot in 't diepste, tot in 't innigste van mijn wezen aanroert. Hetgeen ik liefde noem dat had ik nooit voor een vrouw gevoeld; dat had ik nooit kunnen gevoelen. En nu dat ik Magda vond en haar kon hoogstellen boven de andere en voor mij de hoop zie, de hoop die ik bijna dacht nooit in mij te zien ontstaan, de hoop van een hoogst menschelijk geluk te veroveren en te deelen met een ander wezen, het schoonste aller wezens voor mij, nu kunt gij denken, Max, als gij u de moeite geven wilt daarover te denken, hoe ik met al de macht, met al 't vermogen, van mijn leven te wachten sta, te wachten naar een woord...

Max.

- Zooals gij wacht, zoo wacht ik ook...

Rodolf.

- Neen, Max, ik kan niet denken dat het u zoo tot in de geheimste oprechtheid uwer ziel overmeestert. Ik geloof niet dat gij van haar houdt zooals ik...

Max.

- En waarom niet? - Ik ben stapelzot van haar, ik zeg het u nog eens. Het is een flink lief meisje met oogen in haar hoofd die u 't bloed in de aderen doen zingen! Ze is al gratie, al jeugd, al leven. Ze is geestig en kan u amuzeeren zooals geen. Ze heeft een bijzonderen smaak om haar te kleeden...

Rodolf.

- Ze is rijk...

Max.

- Ze is rijk, zeker. En dat is een goede hoedanigheid! Ik ben niet beschaamd dat een goede hoedanigheid te vinden. Haar rijkdom is als een zomersch zonneschijn die hare schoonheid in zijn waar licht zet. Magda is een luxeplant die in een salon of in een park thuis hoort. Magda zonder geld zou Magda niet zijn...

Rodolf.

- Magda zonder geld zou u dus niet bekoren?...

Max.

- En u ook niet, ik ben er van verzekerd. - Zeg niet neen, Rodolf, alhoewel gij een idealist zijt en ik een positivist, is de macht van 't geld u zoowel de baas als mij...

Rodolf.

- Zwijg, als 't u belieft... Daar komt Magda...

Max.

- Is zij het? - Mag ik u dan vragen mij met haar alleen te laten?

Rodolf.

- Zij moet kiezen, inderdaad., ik zal gaan..

Zesde tooneel.
Max, Magda.

Magda.
- Ik zag u getweeën. - Waarom gaat hij heen?

(Rodolf nakijkend).

Max.
- Ik weet niet.

Magda.
- Zijt gij al lang vrienden, Mr. Rodolf en u...

Max.
- Verscheiden jaren ja. Waarom?

Magda.
- Wel 'k vind dat gijlie zoo weinig bij malkander past...

Max.
- Ja, hij zoo serieus, gemeten, een positivist...

Magda.
- En u, een idealist?...

Max.
- 'k Weet niet... Is men een idealist als men zich zoo met zijne droomen laat meegaan, met onmogelijke droomen...

Magda.
- Toe, doe mij 't plezier en roep uw vriend... Hij is nog zoo ver niet en zal 't wel hooren...

Max.
- Hij is te ver al... En toch, 'k geloof dat hij dringende brieven moet schrijven... Zoo zegde hij mij... Maar waarom wilt u hem hier hebben?

Magda.
- Wel dan, wij kunnen nog zoo wat gezellig babbelen ondereen.

Max.
- Is 't anders niet gezellig of Rodolf moet er bij zijn?

Magda.
- Als ik neen zeg, zult u me onbeleefd vinden.

Max.
- Dus zegt u niet néen uit beleefdheid...

Magda.
- De beleefdheid is soms een zware last.

Max.
- Merci. En wat zoudt u doen nu, als ge u niet om beleefdheid bekommeren moest...

Magda.
- Ik zou naar huis loopen: - ik moet een dringenden brief schrijven.

Max.
- Ah! - En als ik u nu dringend vroeg wat hier te blijven...

Magda.
-

(gaat op de bank zitten en zucht).

De beleefdheid...

Max.
- Is een zware last, u hebt het mij gezegd... Maar u alleen uit beleefdheid hier zien blijven, dat heb ik nu liever niet...

(gaat naast Magda zitten).

Magda

(springt op en doet enkele stappen).

Dan ga ik maar verder...

Max.
- U zijt kwaad op mij? waarom?

Magda.
- Dat is inbeelding, meneer Max... waarom zou ik kwaad zijn...

Max.
- U zijt niet lief voor mij zooals u voor iedereen zijt.

Magda.
- Ik ben eender voor iedereen.

Max.

- Dan is er niemand die voor u... de uitverkorene is?

(staat recht en nadert Magda).

Magda.

- Dat vind ik een impertinente vraag. - En hoe kan 't in uw gedacht komen dat ik juist u tot vertrouweling zou nemen.

Max.

- Een liefde-vertrouweling, 't zou een lieve rol zijn...

Magda.

- Daar! 't Is altijd 't zelfde. Men kan geen vijf minuten met een man praten of er is kwestie van liefde.

Max.

- Welke kwestie is interessanter?

Magda.

- Och!...

(gaat op de bank zitten).

Max.

- Over wat beters wil ik u spreken. Over de vliegweek? Wel, u hebt toch gelezen van morgen dat Merschal dood gevallen is? Niet? Wel hij had zijn monoplan tot op 600 meters gebracht als een rukwind plots de vleugels van zijn machien omsloeg...

Magda

(ongeduldig met haar zakdoek wuivend).

-

Max.

- Bah! - Misschien deed ik beter met te zwijgen?

Magda.

- Zwijgen is goud.

Max.

- Inderdaad. Ziehier dan 't goud van mijn zwijgen; als u belieft, Mejuffer.

(*Een tijdje zwijgend spel. Max kijkt naar 't loof boven zijn hoofd. Magda wuift met haar zakdoek en kijkt rechts en links*).

Magda

(wil een paar keer en beginnen te spreken; houd zich in; dan toch eindelijk):

't Is warm.

Max.
- Ja, Ja. 't is warm.

(Weer een poos stilte).

Magda

(springt plots op).

- Meneer, mag ik zoo vrij zijn naar binnen te gaan...

Max.
- Ik mag mezelve niet veroorlooven u te vragen nog wat hier te blijven. Mijn gezelschap schijnt u alles behalve aangenaam te zijn...

Magda.
- Aangenaam. Ik moet u rechtuit bekennen dat ge u vandaag alles behalve aangenaam voordoet...

Max.
- Maar Mejuffer Magda, daar zijt u de schuld van, ik verzeker het u. Spreek ik, dan is 't niet goed, zwijg ik, dan is 't nog slechter. Ik mag me niet toonen zooals ik ben...

Magda.
- Zoo! Hoe is 't dan dat u zijt?...

Max.
- Hoe ik ben? Wel zot-verliefd op u, dat ben ik!

Magda.
-

(zenuwachtig lachend.)

Ah! Ah! Och neen!...

(Zij wandelen beiden het tooneel rond).

Max.
- Zot-verliefd, ja! Om er de zinnen bij te verliezen! - Lach niet daarmêe, als 't u belieft... Of lach maar, zóo, dan zijt ge nog éens zoo lief... Och, hoe kunt gij lief zijn...

Magda.

- En heel vervelend lastig ook, ik verwittig u...

Max.

- Ik spreek alleen van wat mijne oogen zien en wat ze zoo gaarne zien, van uw schoonheid.

Magda.

- Geen vleierij of 'k ga loopen...

Max.

- En waarom ik me zoo gelukkig gevoel als ik het voor mij heb, als ik het leven zie en bewegen, en al de gebaren er van na kan gaan en de manieren; als ik het grillig luchtig blond haar zie golven en glanzen.

(Magda werpt een zakdoek over hare haren)

, als ik de zachte roze vingertjes zie plooien en 't fluweelen polsje zie ronden

(zij kruist de armen, hare handen verbergend)

; als ik de vlammende oogjes zie vonkelen en dat ik daar 't mysterie ontwaar dat onweerstaanbaar aantrekt en mij bindt en mij betoovert...

(Magda keert het hoofd om. Max wil hare hand vatten).

Magda.

- Neen! laat me...

(zij doet een paar stappen zoodat de bank tusschen beiden staat. Dan gaat zij zitten).

Max.

-

(achter haar, op de bank leunend).

En als ik u niet zie dan is er geen rust meer voor mij. Ik zou de wereld uit loopen om u te vinden. Is 't mij onmogelijk bij u te zijn dan vervolgt ge me toch in mijn gedachten en 'k bedenk alles wel honderd keeren van hoe ge zijt en hoe ge doet. Ik zie uw gezicht voor me en wil me de uitdrukking van uwe oogen herinneren. Ik tracht de juiste klanken van uwe stem weer te

vinden en de beteekenis van uwe woorden. Dan klonken ze me vriéndelijk toe en dan schenen ze me koud en onverschillig...

Magda.

- Dan zult ge toch niet klagen niets te doen te hebben... - Ik ga u dan weer eens aan al die gewichtige bezigheden overlaten...

Max.

-

(naast haar op de bank zittend en hare handen vattend).

Neen, blijf... Magda. Ik wil u hier houden. Ik wou u hier houden bij mij; voor altijd bij mij. Ik wou u met me mêenemen ver van iedereen, voor mij alleen, zoo dat niemand u niet meer zag; zoo dat ik niet meer te verdragen had dat iemand anders u toesprak; dat iemand anders u met de blikken aanraakte. Voor mij alleen, gij, Magda...

Magda.

- Laat me...

Max.

- 'k En laat u niet. Gij ziet toch wel en gij moet toch voelen dat ik u liefheb, u liefheb om er de zinnen bij te verliezen, dat alles in mijn wezen roept om u en verlangt naar u! Magda, Magda. Geloooft gij in mij en voelt gij niet in u, zegt uw hart u niet hoe ik u liefheb

(hij slaat den arm om haar middel).

Magda.

- Laat me...

Max.

- Zeg me dan...

Magda.

- Ik weet niet... - ik wil me bedenken...

Max

(trekt haar hoofd naar zich toe).

- Och Magda, zeg me een woord!

Magda.

- Laat me, als 't u belieft!...

Max.

- Zeg me dan of ik hopen mag...

Magda.

- Later, ja! Maar laat me alleen... ik bid u...

Max.

- Zeg dan dat ik hopen mag... dat ik...

Magda.

- Ja, ik zeg u: ja!... maar laat me alleen.

Max

(haar loslatend).

- Wel dan, Magda-lief, ik zal gaan; maar ik kom rap weer!... Ge hebt ja gezegd...

Magda

(fluisterend).

Ja...

(Max wil terugkeeren tot haar).

Neen, als 't u belieft...

Max.

- Magda!...

(hij vertrekt langzaam, omkijkend naar haar van tijd tot tijd).

Magda

(alleen blijvend).

- Och! weet ik?

(zij plukt een roos en houdt die voor den mond.

Max! Max!

(na een poosje stilte).

Wat zal Rodolf ervan zeggen?

DOEK.

E. VAN OFFEL.
uit: De Beproeving

E. VAN OFFEL.
Ex-libris.

E. VAN OFFEL.
De Dichter.

‘De getijden’ van Edmond van Offel.

‘Het schoonste dat de mensch in zich draagt ligt in de kunst: het schoonste, het hoogste, het innigste’... en deze woorden die, nu reeds meer dan tien jaar geleden, Edmond Van Offel neerschreef aan het hoofd zijner studie over Evert Larock, zouden wij hier willen herhalen om ze ook op hem zelven toe te passen, zoo wel op den dichter als op den teekenaar. Want echte kunst straalt ons overal tegen uit van Offel's werk: men proeft ze in zijne verzen als den goeden smaak eener frissche vrucht, men voelt ze als dat niet te bepalen ‘iets’ dat een werk leven en ziel inblaast, men ademt ze in als ‘een geur van grond waar groen uit schiet,’ zooals het zoo heerlijk luidt in een dier schoonste gedichten. Onmiddelijk treft ons de eerbied van den dichter voor de kunst, de eerbied ook voor 't eigen werk dat hem tot een priester der schoonheid wijdt en die hem dan ook angstvallig bijna, zich zelf doet af

vragen of zijn werk der kunst en der schoonheid wel waardig zijn.

Hij zal niet, zooals men het tegenwoordig vooral zoo wat bij eenige jonge hollandsche dichters ziet, er maar op los rijmen bij de eerste gelegenheid, in de platste verzen 't best. Hij is de dichter die door het leven en door de natuur gaat met ontvankelijk kunstenaars-gemoed dat hem alle pracht en schoonheid doet voelen en begrijpen, om ze daarna weer te geven in heerlijke strofen waarin wij het prille loover hooren ritselen en de zwoele zon geel door het blauwe loover zien spelen. Maar deze verzen zijn niet enkel impressionistische stemmingspoëzie, de eenvoudige weergave van enkele bizonderheden, die - hoe mooi dan ook - toch immer iets beperkt zal hebben. De geest en het gevoel van den dichter overmeestert deze indrukken die hij slechts ondergaat om ze te verwerken tot een symbool waar er iets algemeens in ligt; vooral voelen wij dit in de vier gedichten ‘Een Stem - De Dichter - Een Mensch - Een Kunstenaar’ die den voorzang, de inleiding vormen tot dit boek waarin dan verder de vier getijden van het jaar bezongen worden. Zij spreken over de schoonheid, de kunst in het leven:

> Want alles is zoo schoon voor wie gevoelt
> Want alles is zoo goed voor wie verstaat.

In het verrukkelijk beeld:

> Mijn oogen zoende een glans van de opgekomen dag.

zien wij hoe de dichter tot het leven ontwaakt, de Gedachte die hem omarmt, de Schoonheid die in hem schijnt lijk in een spiegelmeer; zijne ziel voert hem door het leven terwijl begeerten en driften tegen hem aanstormen, hem doen wankelen en wijken verre van zijn weg waar hij in 't duister dwaalt lijk een blinde die 't morgenrood om zijne handen raadt.

Na dien voorzang, zwaar van gedachten en grootsche beelden - men voelt het reeds aan het breed golvend rythme dat hier een meer statigen toon aanslaat dan in de meeste andere gedichten van het boek - leidt de dichter ons door de vier getijden die hij ieder nog door eene mooie teekening heeft afgebeeld: De Lente, slechts, wat minder gelukkiger dan de anderen: twee dansende meisjes in het pril-schietende groen; de zomer - een gezin dwalend over de ver uitgestrekte meerschen onder den helder-hoogen hemel; de herfst - een peinzend pelgrim droomend voor de waterkom waarop de wind de afgewaaide bladeren voortdrijft; de winter - eene peinzende vrouwenfiguur in het stille vertrek waarvan de vluchtende gedaanten op den wand ons aan het bekende tooneel uit de Divina Commedia herinneren.

Al de vreugden, al het genot, de stille weemoed, de natuurstemmingen die de vier getijden in zich besluiten brengt de dichter ons in afwisselende reeks: heel de gamma gevoelens en overpeinzingen die het gemoed ondergaat, ieder weergegeven in een vorm, met een rythme, met beelden, zoo heelemaal verschillend van elkander naarmate het gevergd wordt door het onderwerp.

Twee gedichtjes, beiden beschrijvend ‘naakten’ en ‘kakemonos’ toonen zoo wonderwel die meesterlijke verscheidenheid van vorm: het eene beschrijvend met breede toetsen, afrondend de vormen, vol kleur en zonnig, wellustig lijk een schilder zijne kleuren uitspreidt of lijk een beeldhouwer die de jonge borsten boetseert met volle hand:

> Zwaar de boezembloemen zijn.
> De breede schoot is als een schild vol zonne.

En daar tegenover, de fijne kunstvolle, gestijlizeerde ‘kakemonos’, teer en précieus werk van een japansch meester, helder van kleur, schitterend van den vloed edelgesteenten die flonkeren in den dans der ‘Guecha’.

Elders loopt het vers breed en rythmisch, dragend in één enkel beeld:

heel de rustige stemming van het avonduur; dan weer een licht, vroolijk rijm, van die kleine huppelende voozekens die wij schier op iedere bladzijde ontmoeten en die ons, als de verrassing bij een ommedraai, het helder geteekende beeld voor oogen tooveren:

> Ik zag het wel!
> De knoestige hagen
> Vol tuilkens groen gestoken
> Tril-groen lijk bloeisel, dartel-hel.
> Ik zag het wel!

Overal dezelfde meesterschap over het rythme; talloos zijn de meters nu eens huppelend en dartel o dan weer ernstig en statig; men leze slechts het groote gedicht ‘De Lentewinden’ waarvan de vrije verzen ons aan Verhaeren's ‘Le vent de Novembre’ herinneren, terwijl het gedicht nochtans duidelijk het karakter van Van Offel's eigene persoonlijkheid draagt.

Even verscheiden zijn de hier behandelde onderwerpen; van af de gedachten-lyriek van het groote stuk ‘Nachtgedachten’ tot sommige dier zoo eenvoudige liedjes lijk ‘Deuntje’ of ‘Meiliedeken’ w□□□in de dichter dien diepen, innigen toon heeft

weten te vatten van het oude volkslied dat nog immer de levende bron is van alle poezie. Maar hoe verscheiden ook, in al de gedichten van dit boek vinden wij de karakteristische eigenschappen van Van Offel weer: het is de frischheid; het frissche leven dat men overal voelt opwellen als een welig schietende rank in de Lente, als de jonge bloeiende kracht. ‘Frisch’! het is de hoedanigheid die ons telkens voor den geest zweeft bij het lezen van deze gedichten: frisch van voelen en frisch van uitdrukking:

> Op 't rijs, lijk stijve vlinderkens
> Met nog de drachtplooi van den knop,
> De blaadjes steken stillekens
> De vlucht van hun vleugelkens op.

Het is dergelijke manier van de dingen te zien, dat essentieel frissche van waarneming en weergave dat aan van Offel zijn eigenaardigen toon geeft. Met enkele dergelijke beelden en uitdrukkingen geeft hij leven en zwier aan een gedicht. Hoe mooi is zoo in Mei-liedje dat denkbeeld te zeggen dat heel het landschap slechts zoo mooi, en zoo rein en zoo zacht is ‘om Venus de enkle ster’; met enkele toetsen slechts is het landschap aangeduid: een azuur-satijnen hemel, wat vage wasem rond de boomen langs den

weg met enkele huizekens, en toch hoe diep, hoe innig wordt de stemming door den blauwen glans der ‘enkele ster’ die boven alles drijft!

Overal vinden wij dezelfde frissche beelden, die bijna naïeve wendingen, zoo nieuw en eigenaardig: nevens de bladerkens die ‘de vlucht van hun vleugelkens op steken’ is het ‘April die ontwaakt met de voetjes in den mist’ het zijn ‘de morgenklokken die de nacht uiteen slaan, de margrietjes die de helling afrollen; het weer dat lijk een zilvrig vool om den dichter hangt, de meiemorgen die zoo *schuw* is gegekomen’.

Men zou zeggen een kind dat verrukt en opgetogen de dingen beziet en in al zijn eenvoud er de innigste essenz van weet uit te drukken. Dergelijke natuurpoezie is niet, lijk zoo dikwijls, het bloote schilderen van een landschap, hier voelen wij de naïeve kinderziel van den dichter die bij iedere bizonderheid geroerd blijft staan, ze liefdevol begrijpt om ze daarna met dezelfde frischheid en dezelfde gratie weer te geven.

Vandaar ook de oorspronkelijkheid van Van Offel; wanneer zoovelen onzer dichters den invloed ondergingen, de eenen van Gezelle, de jongsten, meer ingewikkeld dien ondergaan van Van de Woestijne, van Verlaine, van Francis Jammes, van Charles

Guérin, blijft het ónmogelijk dergelijke invloeden na te speuren bij Van Offel die, van in den beginne reeds zijn eigen toon, dezelfde frischheid en dezelfde jonge kracht gevonden heeft.

Vijftien jaar nu reeds sedert zijn eersten bundel ‘Bloei’ verscheen; eene heele evolutie heeft onze letterkunde gekend in dien tijd, nieuwe talenten zijn opgekomen en hebben zich baan gemaakt en in al dien tijd is men langs het eerlijke, schoone werk van Van Offel onachtzaam voorbijgegaan. Iedereen heeft de waarde van het werk erkend en toch, terwijl onder veel lawaai talrijke middelmatigheidjes zijn opgehemeld, werd de sobere aristokratischen dichter vergeten. En dit is misschien nog wel de bitterste miskenning die er een kunstenaar te beurt kan vallen, erger nog dan het dood zwijgen: het is algemeen zijn talent te erkennenen... en dan onachtzaam verder te gaan.

PAUL KENIS.

E. VAN OFFEL.
Ex-libris.

E. VAN OFFEL.
Ex-libris.

Overzicht der maand

De romans

'De Geuzenstad', door Karel van den Oever (J. Vermout, Kortrijk). - 'Het rollende Leven', door Gustaaf Vermeersch (C.A.J. van Dishoeck, te Bussum). - 'Dieren-novellen', door Lambrecht Lambrechts (V. Delille, Maldeghem). - 'Literatuur', door J.B. Schepers (C.A.J. van Dishoeck, te Bussum).

De Geuzenstad. - Wat ik in dit boek waardeer, dat is het literair geduld dat er achter steekt, én wegens de historische documentatie, én wegens den stijl. M. van den Oever is de meest geduldige onzer schrijvers, een schrobber en afkuischer van zijn stijl, een zoeker en ploeteraar in stukken en documenten. Maar door het danig slijpen en polijsten, wrijven en schaven, scharrelen en wroeten, door het onverpoosd schrabben en verbeteren

en verstrakken, is die stijl verdord en verdroogd, hard geworden lijk eene plank, zonder eenige frischte of jeugd, zonder licht of tinteling. En wat de historie aangaat, deze is documentatie gebleven en niet *leven* geworden, niet tot kunst omgeschapen maar pedantisch misbruikt. Dit boek is voortgebracht in het zweet des aanschijns van den schrijver, in pijnlijke, verwrongene baring; het is nergens het boek van een groot artist maar overal het langzaam aaneengeflanste mozaïek-werk van een groot literair dilettant.

Het was een voortreffelijk gedacht nochtans, van wege Van den Oever, opnieuw het geschiedkundig verhaal, in Vlaanderen, te willen beoefenen,

Er is uit de geschiedenis veel grootsche en belangrijke stof te putten en 't is een waardig en moeilijk werk met die doode gegevens uit voorbije tijden heden ten dage nog werk te leveren, dat op belangstelling mag aanspraak maken. Er moet in den schrijver die zulks aandurft echter eene epische macht, eene vizioennaire aanvoeling liggen die in Van den Oever - wereldsche kloosterling, zacht en stil, devoot en kleinzielig en in aandoeningsen gedachtenkring beperkt, - nooit hebben gehuisd. De onderneming *moest* mislukken.

Nergens krijgen we in *De Geuzenstad* de wezenlijke stemming van 't Antwerpsch leven gedurende den Spaanschen Oorlog, noch vinden we erin een levendig, bezield tafereel van deze tijden. De ziel der eeuw begeestert niet dit boek, en de personen die erin optreden zijn rijk-aangekleede marionetten, mecanischbewogene en kleurig-gecostu eerde poppen, maar geene men schen, geene echte, ademende en gaande en handelende schepsels, waarvan we het geestes- en zieleleven medeleven, die we doende zien in hunnen wandel, waarvan we mede de vaderlandsche

angsten, de godsdienstige twijfels, de diepe menschelijke aandoeningen beseffen mogen. En zoo worden er meer bladzijden besteed aan de ontleding van Farnese's muts en van sire de Roubaix' tabbaerd of aan de miniaturisch-gedetailleerde en vervelend-overlaste beschrijving van den watermolen van Deurne dan aan het diepere leven dier vorsten en burgers of dan aan hunne geaardheid en psychologie. Het is een kleurig en historisch, overigens (in zoo ver ik er over oordeelen kan) heel juist en getrouw cinematografiek vertoon; het is geen zuiver literair scheppingswerk. Zonder epische noch dramatische atmosfeer, zonder feitelijke stemming zijnes tijds, zonder menschelijke oprechtheid, kan ik in dit boek slechts eene strak-gewilde rariteit zien, een moeizaam-aaneengeklutst muzeumstuk.

Het is het suffe, dorre, levensloze product van een altijd klein-voelend en levensarm mensch, den echten tvpe van den ‘literateur’ - in den slechten zin van het woord - den boekenworm en den papierbekladder, die niets in 't leven boven zijne dilettantische letteroefeningskens kent, die niet geweldig en geestdriftig zijnen tijd meeleeft en 't leven hijgend inademt en 't verleden lijk een vroegere vorm van leven ook tegen zijne borst drukt, met koorts en aandoening - maar knoeiend zit te labeuren op een bladje papier waarop geen schoonheid komt. Omdat het leven zelf de hoogste schoonheid is en dat alleen dié schrijvers groot zijn en schoonheid kunnen geven die 't leven kennen, die 't leven willen, die 't leven lieven en 't leven door hunne zinnen borrelen laten en uit hunne woorden opspuiten, die met de eeuwige menscheid gaan, en 't leven deelen van hunnen tijd, zijne geestesangsten, zijne aandoeningen, zijne beproevingen en zijne verrukkingen - en niet deze die in een ivoren torentje of op een zolderkamerken te peuteren liggen op wat ‘literatuur’,

op godsvruchtige maanrijmekens en vermumifieerde historieele inbeeldingen.

Het Rollende Leven. - Dan is er het toch heel wat meer werkelijkheid, leven en ziel in dat *Rollende Leven* van Vermeersch, zwaar, lomp en hoekig maar rechtzinnig, durvend en modern boek. 't Steekt weer ineen zooals Vermeersch zijne romans inéénsteken kan; geen enkel ander vlaamsch schrijver van dezen tijd (buiten Cyriel Buysse) kan zóo massief, zoo kloek en stevig een boek bouwen. Maar op den bouw past later de bouwmeester ongelukkiglijk ornementen van al te ruwen en gemeenen smaak toe, zonder beperking.

Het Rollende Leven hadde twee maal meer waarde verworven, hadde het de helft dik geweest. Vermeersch weet niet zijn materiaal te schiften; hij overlast zijne boeken, stapelt ze vol, dikt ze maar aan met al wat hem in het hoofd schiet - en dus worden ze zoo onhandig, zoo log, zoo hard om te verteren.

Veel nieuws brengt ons echter *Het rollende Leven* niet. Deze roman van het spoorwegspersoneel en het treinwachtersleven herbegint, in den grond, voor wat aangaat zijn psychologisch motief (abstractie gemaakt van de omgeving, het midden die hier veranderden) Vermeersch's Last en Vermeersch's *Mannenwetten*. En zoo kan het heel weinig voor Vermeersch en voor onze literatuur, in 't algemeen, bijbrengen...

Dierennovellen. - Volksliteratuur, naar 't schijnt. Voor de liefhebbers die daarvan houden, moet dit een heel voortreffelijk boek zijn. Maar zooals ik liever in den ‘Criterium’ dineer dan in eene gaarkeuken, zoo lees ik ook liever *Het ivoren Aapje* of *De Wandelende Jood* of *Janus* of Jules Laforgue Marcel Schwob, Suarès dan de literaire voortbrengselen van

M. Lambrecht Lambrechts. Ik kan daar niet aan doen; ik ben nu eens heel bezonder aangelegd en zeer bedorven van smaak. M. Lambrecht Lambrechts moet me mijn voorliefde voor eene andere soort literatuur vergeven, en ook dat ik niet langer over zijn werk schrijf; ik voel me onbevoegd. Ik zou voorwaar bij voorkeur beter geschikt zijn om te schrijven over Oosterschen tabak, Russischen kümmel, Engelschen jam, Chineeschen thee of Londensche en Parijsche modes. Wat niet belet dat ik het heel goed meen met M. Lambrecht Lambrechts, proletarisch romanschrijver, evenals met M. Gustaaf Vermeersch, sociaal propagandist, of M. Karel van den Oever, geschiedkundig verteller; ik meen het, overigens, met iedereen goed (ik groet zelfs Omer Wattez en Louisa Duyckers, wanneer ik ze ontmoet op straat); het leven is te kort om te vergallen met smaad en kregeligheid en te weinig rijk aan vreugde dan dat men zich zou boos maken en opwinden, en het niet met iedereen goed meenen. Om die reden is 't dat ik graag burgersrecht verleen in de Vlaamsche Letterkunde aan de volksliteratuur van M. Lambrecht Lambrechts. Ze zal geenen mensch slapelooze nachten bezorgen en ze is, daarentegen, vol goede, deugdzame en vriendschappelijke inzichten. Ik zal zelfs misschien de verzamelde werken van Lambrecht Lambrechts naar Zee medenemen. De Zee is prachtig, dit jaar, schrijft me een vriend die me aan hare boorden opwacht, en er zijn uitstekende tziganen...

Literatuur. - We hadden al eene bloemlezing uit de door het tijdschrift *De Beweging* gedrukte poëzie; nu krijgen we eene bloemlezing uit de door den uitgever C.A.J. van Dieshoeck uitgegeven werken, en we hadden al lang eene bloemlezing uit de boekjes van de ‘Maatschappij voor goede en

goedkoope lectuur.' We mogen er ons waarschijnlijk aan verwachten binnen kort bloemlezingen te ontvangen uit de verschillende tijdschriften - *Nieuwe Gids-literatuur, Groot Nederlandliteratuur, Ontwaking-literatuur, Boomgaard-literatuur. Wijngaard-literatuur, Bloemgaard-literatuur* enz. - en afzonderlijke bloemlezingen uit het fonds van M. Veen en van M. van Looy of van de firma Holkema en Warendorf. Als 't lukt komt er eene *Prins-literatuur* en eene bloemlezing uit de tweecent afleveringen van de firma Hoste. 't Gaat goed. Dat het volk zich verheuge! En binnen twintig jaar zal 't eenen grooten durf zijn eene bloemlezing uit de *Nederlandsche* belletrie uit te geven en eene anthologia waarin brokken, die van verschillende uitgevers eigendom zijn, worden opgenomen...

ANDRÉ DE RIDDER.

Fransch-Belgische letterkunde

III. Het Tooneel en de Kritiek.

Het *tooneel* is in 1910 buitengewoon arm geweest. De stukken van S. Bonmariage, E. Daänson, J. Halleux, Loumaye, zijn eigenlijk geen kunst, zoo kinderachtig zijn zij aaneengeschakeld; andere, zooals die van J. Richer, zijn slechts politieke meetingen voor verachierde boeren.

Hoog als een zon boven barre velden schittert dan ook *Maria-Magdalena*[1] van Maeterlinck. Het stuk is gebouwd, zooals *Monna- Vanna*, op het nietbegrijpen der lage, zelfzuchtige

(1) Iena-Diederichs.

liefde tegenover de altruistisch-gesublimeerde liefde. Beide stukken hebben overigens eer dan één technisch aanrakingspunt. Maar *Maria-Magdalena* is van een mildere schoonheid. Achter het geziene drama speelt een tweede zich af dat tot het oneindige reikt, en, terwijl Monna Vanna slechts ketenen afwerpt die haar knellen, verloochent Maria Magdalena geheel haar leven, offert zij het tastbare genot op, om zich te verheffen tot een zuiver spiritueel geluk, tot een verheugen in het licht dat voor anderen zal schijnen(1).

***

Met de Fransche kritiek is het in België bijna zoo ellendig gesteld als met de Vlaamsche. Er wordt op grooter schaal geknoeid, maar het gemiddelde peil staat wat hooger - ten minste in de tijdschriften.

Les Lettres Beiges d'Expression Française au Congrès de Malines(2) zijn een verzameling verslagen waarin men bijzonderlijk allerlei middelen voorstelt om de katholieke literatuur herop te beuren en in nauwere aansluiting te brengen met het pnbliek.

G. Harry, vertelt een en ander dat nieuw mag heeten over het privaat leven van *Maeterlinck*(3) maar behandelt zeer oppervlakkig zijn litteraire beteekenis.

(1) *L'Oiseau Bleu* verscheen in 1910 in den Franschen tekst. Het stuk is echter veel langer bekend door uitheemsche opvoeringen. Ik woonde een vertooning bij in het *Théâtre Réjane* te Parijs. Buiten de scene van het kerkhof, wordt geheel het stuk omwaasd door een fantastische mooiheid, door een echte droomatmosfeer, dank zij de met-licht-geweven Russische decors. Men voert nochthans niet alles op.

(2) Brussel - De Wit.

(3) Brussel - Carrington.

M. des Ombiaux heeft in zijn studie over *Lemonnier*[1] voor-al biografische gegevens verzameld die in voorgaande studiën van Delmer, Bazalgette en in *La Vie Beige* van Lemonnier verspreid lagen.

G. Buisseret ontleedt onvolledig, maar zeer knap *L'Evolution Psychologique d'E. Verhaeren*[2]. Helderder dan tot nog toe gedaan was, toont hij aan hoe Verhaeren zich een nieuwen godsdienst vormde door het verheerlijken van het leven.

Zijn *Essai sur le déterminisme esthétiqzie de Taine*[3] is zwak. Maar Buisseret is een beginneling, en die eerste pogingen laten reeds veel van hem verwachten. In een land waar zoo weinig aan gedachtenkritiek gedaan wordt, zie ik zijn later optreden met vreugde te gemoet.

De *Portraits d'Auteurs*[4] van V. Kinon, zijn beheerscht door de machtspreuk: 'Tout homme, comme tout corps chimique, se peut résumer en une bréve formule'. Het blijkt echter alras dat de schrijver zijn personages niet samenvat, maar ze slechts langs eene zijde beschijnt, en de overige in de duisternis laat. V. Kinon is een dichter, en geen criticus. Hij weet te bewonderen en drukt zijn bewondering met geestdrift uit in een zwierige taal die men bij onze critici niet vaak tegenkomt.

Vooral niet bij *M. Gauchez*. Hij is in zijn *Masques Belges*[5] een 'vulgarisateur' die haastig schrijft, denkt zonder methode, en oordeelt zonder maatstaf. Zijn bootje dobbert zooals de wind

(1) Brussel - Carrington.
(2) Parijs - Mercure de France.
(3) Antwerpen - Le Florilège (Daar verscheen ook nog een kleine studie van *R. Kemperheyde over Touny-Lérys: Tout simplement un poète d'amour*).
(4) Brussel - A.E.B
(5) Bergen. - Imprimerie Générale.

het sturen wil. Nochtans is hij een onverdroten werker en tal van jongeren heeft hij door zijn aanhoudend geschrijf bekend gemaakt. Wellicht beoogt hij ook niets meer. Dat het gewone publiek dan hem dank wijte.

J. Chot en R. Dethier besteedden al zoo weinig zorg als Liebrecht aan hun *Histoire des Lettres Françaises en Belgique*[1]. Het boek staat ver af van de wetenschappelijke 'geschiedenis' die men sinds lang verbeidt.

Aan *L'Humanisme Beige*[2] wijdde A. Roersch een werk dat een model is van nauwgezetheid en gewetensvolle opzoeking. Het is dan ook vol wetenswaardigheden en geeft veel nieuws over enkele Vlaamsche humanisten.

Ten slotte treffen we weer *H. Maassen* met een brochuurtje over *Le Théâtre Contemporain*[3] waarin hij snoeshanig bombamt dat het tooneel van heden in een modderkuil geploft is, maar dat hij Henry Maassen, het weer tot hemelshoogten zal voeren.

Men denkt aan *Chapelain* en zijn *Pucelle*...

***

Enkele boeken ontsnappen aan die algemeene indeelingen. Ik stip even aan *Le Pays Walton*[4] van L. Delattre, (lieve beschrijvingen der kleine Waalsche steden) *L'Ornement des Mois*,[5] van M. des Ombiaux (een folkloristische verzameling, herinnerend aan A. Levy's *Légende des Mois*, en litterair ver-

(1) Charleroi. - Hailet.
(2) Brussel. - Van Oest.
(3) Luik. - S.B. d'E.
(4) Brussel. - A.E.B.
(5) Brussel. - Van Oest.

werkend allerlei aanteekeningen van *Wallonia) La Découverte de Londres*[1] van *L. Souguenet* (vol leuke opmerkingen, maar oppervlakkig) en een drietal geschiedkundige werken van *H. Fleischmann*...

Een overzicht der tijdschriften zou te veel plaats vergen. Buiten *Le Masque* (voornaam) en *Pourquoi Pas* (snedig-vol Brusselsche relletjes) ontstonden als 'jongere' tijdschriften: *Le Catholique, Joyeuse, L'Oasis, Le Rameau, Le Cynique, La Wallonie française*. Met enkele stervende of gestorven tijdschriftjes waaronder *Les Moissons Futures* (1911) vereenigen zich de twee laatste in *La Belgique Française*. (1^{e} n^{r} April 1911)

Het belangwekkendst is *Joyeuse*. Het is mooi uitgegeven en verschijnt op tijd. Het is verdraagzaam en veelzijdig en bevat steeds een keur bijdragen waarin men ten minste voelt: geestdrift en eerlijkheid.

***

Men kan gemakkelijk vastellen dat een nieuwe groepeering zich stilaan afbakent. Een groot gedeelte der dicht- en prozabundels van 1910 zijn 'eerstelingen'. Een algemeene tendens teekent zich nog niet scherp af. De kunst der jongeren schijnt me echter gezonder te zullen zijn dan die van *La Jeune Belgique*, en opbeurend.

Opmerkelijk is het dat enkelen, en niet de minst talentvolle, (Jadot, Boumal, enz.) katholiek zijn en tevens Waal. Verder dat het getal der Walen in de nieuwe beweging overwegend is. Dit komt voor het eerst in onze Fransche letterkunde voor. Aan de spits schijnen zij echter - op een uitzondering na - niet te zullen staan.

(1) Brussel.

Wanneer men inderdaad nagaat wie onder de jongeren het eest belooft, dan vindt men: voor den roman: *Devos*, - voor het tooneel *Crommelynck* en *Broodcoorens*, allen uit Vlaanderen herkomstig.

Wat de dichtkunst betreft, ik meen niet dat een dezer welke reeds een bundel uitgaven, aan het hoofd zullen staan der nieuwe lyriek. In de tijdschriftjes vindt men kleine parels die alleen waarde hebben dan de zware halssnoeren waarmee sommigen prijken. (*Zie Cornef, José Desforges*,[1] enz.

Een naam vooral schijnt me bestemd om met een trotschen glans te worden omkranst. Het is die van RICHARD DUPIERREUX. Geen der jongeren bezit die heerschappij over het woord en die dichterlijke visie die de wereld in een droompaleis herschept.

Schoon is de boom als de blozende vruchten avondstralen de fluweelen schemering der purperen najaarsbladeren.

Maar schooner is de boom als de blanke en rozige bloesems trillen in het morgengloren van het frischbottende groen der lente.

En hoog boven het onkruid der dagelijksche dichtkunst, hoog als een tuil van sterren, fleuren de brooze zielebloesems van Richard Dupierreux.

FABRICE POLDERMAN.

(1) Men leze benevens enkele verzen, de fluweel-prachtige, breed geörchestreerde *Poèmes en Prose van Desforges in Joyeuse*.

Architektuur

Beschouwingen over Bouwkunst en hare Ontwikkeling, door H.P. Berlage (W.L. & J. Brusse, te Rotterdam) - Kunst en Kultuur, door H. Muthesius (A.H. Kruyt, Amsterdam).

Berlage heeft lang gewacht vooraleer ons in 't Nederlandsch eenig belangrijk boekdeel aan te bieden, dat ons werkelijk van zijne hooge kunde, zijn fijn-artistieken smaak en van zijne eclectisch-moderne opvattingen eenig ernstig en volledig gedacht kon bezorgen.

Maar nu haalt hij den verloren tijd in: over enkele maanden pas verschenen zijne *Studies over Bouwkunst, Stijl en Samenleving*, die we in dit tijdschrift bespraken, en nu reeds ontvangen we eene nieuwen bundel *Besgouwingen over Bouwkunst*. Bij 't verschijnen van dat eerste boek vonden we gelegenheid hier heel onze bewondering voor Berlage uit te drukken die misschien wel de knapste van alle *Nederlandsche* Bouwmeesters van dezen tijd is. We zeggen met nadruk: van alle *Nederlandsche* bouwmeesters, daar Berlage voor ons nog heelemaal niet de ideale type van den modernen bouwmeester is, dien we droomen, en daar er in 't buitenland, in Duitschland vooral en in Frankrijk ook, integendeel, door ons bouwmeesters zijn gekend die deze moderne kunstopvatting misschien wel dichter benaderen. Maar hij is, volgens ons inzicht, de beste steen-styleerder van ons land, een roem voor de eigenlijke, constructieve bouwkunst zooals Van de Velde dat is voor de meubel-architectuur en de technische kunsten. En dan: er verschijnt toch zoo weinig ten onzent op architecturaal gebied! We nemen dus graag deze gelegenheid te baat om ook dit nieuwe boek van Berlage aan alle

cultuur-menschen aan te bevelen. Ze zullen er oneindig in leeren en veel bij winnen.

De eerste studie handelt over *Klassieke Bouwkunst*, over Grieksche, Romeinsche en Renaissance architectuur onderling vergeleken. ‘De Grieksche kunst is die van logische samenstelling omdat constructie en versiering daarbij één waren. De versiering is bovendien van eene strenge rhytmiek, van eene voorname soberheid en daardoor van eene grootsche werking. Stelt men daarnaast de Romeinsche bouwkunst dan kan men van haar zeggen dat zij is: een kunst van geweldige kracht, maar niet een van logischen samenhang tusschen constructie en versiering. De versiering is pompeus, maar mist de edele overweging, omdat de bedoeling voorzat indruk te maken’. Hier gaat Berlage natuurlijk uit van Viollet-le-duc's principe: ‘toute forme qui n'est pas ordonnée par la structure, doit être repoussée’. Tegenover de Renaissanee die ‘onherroepelijk bestemd was om eene minderwaardige architectuur te blijven, toen ze het zuilen- of pilasterschema van de Romeinen overnam’ stelt Berlage de sobere Oostersche kunst en ook de Gothiek, welke hij noemt ‘de eenige onafhankelijke stijl na dien der Grieken’. Onze moderne maatschappij heeft nog *geen* stijl.

Zeer belangrijk eveneens Berlage's opstel over *Stedenbouw*, waarop we zullen terug komen na verschijning van het aangekondigde boek der Antwerpsche Uitbreidingscommissie, bevattend de ontwerpen der ‘stedenbouwers’ die in den door deze Commissie uitgeschreven prijskamp werden bekroond. Berlage conferenceerde ook te Antwerpen over dit gegeven.

Daarop volgt een opstel over *Concertzalen*, wraarin misschien wat al te veel belang wordt gehecht aan de *uiterlijkheid* dezer gebouwren tegenover den indruk onder *muzikaal* oogpunt

door hun bouwtrant verwekt op de toehoorders, maar dat ook zeer belangrijke theoriën vooruitzet.

Aan het opstel over *Baksteenbouw* kunnen we slechts eene zeer relatieve waarde schenken. We begrijpen heel goed dat Berlage in *zijn* land alle mogelijke propaganda voor den baksteen make - omdat de baksteen het eenig natuurlijk en ter plaatse zijnde bouwmateriaal van Holland is - maar niettemin blijven we den baksteen als een zeer minderwaardig constructie-element beschouwen voor architekten van andere landen, die andere steenen, arduinen en marmers - of ook beton - ter hunner beschikking hebben.

Voorts nog bevat het boek opstellen over *Kleinkunst* en over *De Moderne Duitsche Architectuur*.

***

En eveneens zeer aanbevelingswaard is het boek van den Duitschen estheet Hermann Muthesius, waarvan eene waardevolle vertaling verscheen bij Kruyt, te Amsterdam. Ziehier den inhoud: *Kultuur en Kunst* waarin op de verwanstalting van den kunstsmaak in Duitschland wordt gewezen en tegen den 'pacotille' stijl van zooveel would-be-modern werk wordt gestreden, *De hervorming onzer Esthetische inzichten, Teekenonderwijs en Stijlleer, Over de kunst van den Woningbouw* en *Het restaureeren van oude gebouwen*. Dit boek is eene zeer scherpe critiek op allerlei missingen en fouten deze laatste jaren begaan; het zal vele vergroeide opvattingen louteren; het wijst een schoonen, lichten weg van modern classicisme in bouwkunst. Het is voorzeker een der meest interressante werken van Muthesius en de vertaling ervan is eene uitstekende aanwinst voor onze technische literatuur.

ADRIAAN VERMETTEN.

Feestvieringen.

De Vlaamsche Kunstdag te Gent, 16 Juli.

Het kan niet anders, na zoo'n flinke voorbereiding, of Vlaanderen's Kunstdag moest een triomf zijn; ditmaal werden de beste verwachtingen zelfs overtroffen. Voor één maal dat men voor een feest werkelijk iets nieuwe heeft willen inrichten, er een oorspronkelijk karakter aan heeft willen geven, is men hierin ten volle gelukt, en men is verheugd te bestatigen hoe de duizenden die samenstroomden in onze stad van Leie en Schelde, allen de gedachte hebben gevat, het symbool hebben begrepen die tot grondslag dienden aan deze grootsche voiksbetooging.

Al de vlaamsche kunstenaars, tot zelfs de groep der jongere letterkundigen wien men zoo graag verwijt zich op te sluiten in kapelletjes en ivoren torens - de groep waartoe helaas! ik zelf ook behoor, - waren aanwezig, en stellig heeft het hen aan geestdrift niet ontbroken. Men heeft ons zoo zeer verweten verwijderd te zijn van ons volk dat wij zelf het haast gingen gelooven, men heeft zoo veel gesproken van het ivoren torentje waar wij in moesten zitten dat wij reeds gingen rondkijken of het niet werkelijk bestond. Maar nu hopen wij dat misverstand opgeruimd, hopen wij dat iedereen begrepen heeft dat een kunstenaar altijd midden in zijn volk staat, altijd voor zijn volk werkt, zelfs wanneer hij dat doet in de stilte van zijn studeervertrek, zonder zich al te zeer te bekommeren om wat er rondom hem gebeurt. Een kunstenaar staat ondanks alles, midden in zijn volk, en wat hij ook meene, zoo wortelt zijn werk toch immer in den bodem van zijn stam. Zelfs een Verhaeren, een Lemmonnier, een Maeterlinck, waren hier niet misplaatst geweest op dit feest; al wezen hunne gedachten de onze niet, al staan zij soms recht tegen

over ons in den strijd, ondanks alles en ondanks henzelven, zijn en blijven zij de onzen, en blijft hun werk, dat op iedere bladzijde den stempel draagt van onzen stam, een heerlijk bewijs van de frissche levenskracht van het volk waartoe zij behooren, van ons vlaamsche volk.

En nu Zondag 16 Juli kwamen volk en kunstenaars plechtig tot elkaar, leerden zij elkander kennen en liefhebben. Reeds van in den morgend had de stad een feestelijk uitzicht om de kunstenaars te ontvangen; middeleeuwsche herauten en bazuinsblazers vlekten kleurrijk tusschen de moderne kleedij; vlaggen en wimpels kleurden zwart op goud tegen de grijze gevels, en in de blauwe zomerlucht schetterten koperklare fanfaren en rezen de oude strijdliederen die ieder flamingant die ze hoort, toch onwillekeurig eerst mêeneurieën, en dan mêezingen en dan eindelijk in volle geestdrift mêebrullen moet.

Op de feestzitting in den grooten schouwburg spraken Max Rooses breed en magistraal, Maurits Sabbe warm opwekkend en frisch, Julius Persijn stijlvol en kernachtig, Pol de Mont lyrisch en geestdriftig. En onderwijl, in den Vlaamschen Schouwburg, droeg de ‘Vlaamsche Vereeniging voor Tooneel en Voordrachtkunst’ brokken voor uit het allerbeste onzer letterkunde. Eene kleine opmerking nochtans: waarom nevens zooveel goed werk, ook dien bombastisch droogen ‘Stoet der Werklieden’ voorgedragen, een gedicht dat wèl op meetingen dienst kan doen, doch dat met het hier andere voorgedragen kunstwerk slechts weinig te maken had?

Nadat, ten stadhuize, burgemeester Braun de kunstenaars welkom hiet in eene vlaamsche toespraak die zoowel om stijl als om uitspraak onze bewondering baarde, trok de reuzenstoet voorbij, die kleurrijk en schilderachtig langzaam het plein vulde,

zich dan verdrong tusschen die twee getuigen van zooveel heerlijkheid, den Sint Baafstoren en het oude Belfort. Een oogenblik, indrukwekkend en grootsch was het, wanneer rond den voet van het Belfort al die honderden vlaggen zich schaarden, kleurrijk en bont lichtend tegen de oude zwarte steenen waar de tijd zijne 'patine' op heeft gelegd. Het was een uur van fier zelfbewustzijn, van vertrouwen in den goeden vlaamschen strijd, het lange uur dat de stoet noodig had om voorbij te trekken. Al de maatschappijen, al de groepen waren er, die wij reeds kenden om de wilskracht waarmêe ze streden in den laatsten tijd: de Accijnsbedienden van Antwerpen, de flinke groep van Brussel met Dolf Glauwaert, de Antwerpsche liederavonden met Candael, en vooral de oude Kameren van Rhetorycke met hunne zoetgevooisde namen: de Fonteyne, de Kersouwe, de Goudbloem, de Catharinisten, de Distelieren, de Eglantier, en waarin de sobere groep der Antwerpsche Violieren in hun purper fluweelen XVIe eeuwsch kostuum met fijn witten plooikraag, plots voor onze oogen den heldentijd opdoemt der Scheldestad van 1585.

Boven die massa volk, in de schaduw der hooge Sint-Baafskerk, hoorden wij dan weer onze drie heerlijke vlaamsche sprekers, kunstenaren ook, en wier machtig woord golfde over de geestdrift van gansch de menigte rondom hen: Franck, aangenaam en handig, medeslepend en overtuigend, Huysmans met stoeren kamperskop, zenuwachtig-energiek, Van Gauwelaert een dichter, lyrisch, schier een profeet...

Eu dan na al die woorden van strijd en kamp, maar ook van zelfbewuste fierheid en van hoop, het vroolijke banket dat alle vlaamsche kunstenaars nog eens vereenigde, in innige genegenheid met elkander, in warm samenvoelen met het vlaamsche volk in wiens midden zij altijd hebben gestaan.

PAUL KENIS.

Tijdschriften

Karel van den Oever protesteert in *Vlaamsche Arbeid* tegen de bekroning van Stijn Streuvels door de Vlaamsche Academie. ‘Het resultaat van den laatsten Vijfjaarlijkschen Prijskamp voor Nederlandsche letterkunde is dan ook een puur, brutaal schandaal dat de vroegere in fijne en koele gemeenheid overtreft, omdat het, meer dan voorheen, uit kleine wrokjes, willetjes en wat weet ik al meer geniepigs en donkers gebroeid is, en niettemin de voorname allure heeft gansch onnoozel den eenigen, grooten Streuvels te huldigen, die zelve nog is het aangebeden troetelkind van het letterkundig geslacht, dat reeds vroeger de kwade trouw van dat listig-dom Genootschapje moest ondervinden’. We applaudisseeren Van den Oever voor deze verontwaardigde woorden en protesteeren mede tegen dit nieuwe schandaal dat de negatie is van heel den hedendaagschen bloei onzer letteren en eene krasse, beleedigende verongelijking van schrijvers lijk een Cyriel Buysse, een August Vermeylen, een Karel van de Woestijne, een Herman Teirlinck, die ook wel eens met ‘lauweren bekroond’ mochten worden, wanneer het erop aankwam - nà Streuvels - een letterkundige aan te duiden om aan eene periode van 5 jaren literair leven in Vlaanderen wat beteekenis bij te zetten, in officieële kringen en middens - al ware 't dan ook maar dààr...

De bijval van Streuvels geeft ons eenigszins ‘des Gùten zù viel’. We houden eraan in 't gevoel van bewondering, dat we voor de kunst van Vlaanderen overhebben, aan den naam van Stijn Streuvels ook nog eenige andere namen te paren.

Tegenover schrijvers lijk Buysse, lijk Vermeylen en ook lijk

Teirlinck en Van de Woestijne beteekent de nieuwe bekroning van Stijn Streuvels een schreeuwend onrecht.

We pro - tes - tee - ren mede...

***

Maar zoo er ooit te protesteeren viel, zoo het ooit noodig was zijne verontwaardiging uit te schreeuwen, dan is 't wel na lezing van het verslag van den keurraad van dien Prijskamp, waarvan vader is de oude suffer Lecoutere. Potsierlijk en venijnig, eng-geestig en dwaas-onbevoegd, heeft dit document overal in Vlaanderen de verontwaardiging der ernstige en eerlijke menschen opgestookt. Hier mag niet slechts de een of andere onzer schrijvers een aarzelend en weinig-aanhoord woord van protest spreken, maar hier moet het gansche intcllectueele Vlaanderen uiting geven aan zijne indignatie en zijne gekwetste gevoelens. Daarom richt *De Boomgaard* tusschen al de Vlaamsche letterkundigen een groot referundum in over de verkrachting onzer literatuur door het ezelskorps der Vlaamsche Academie. Er moeten maatregelen genomen tegen die bende onbevoegden...

Tijdingen

- Als hoofdbibliothecaris der Stadsboekerij van Antwerpen, werd benoemd Emmanuel de Bom. Een goed nieuws voor de Vlaamsche Letterkunde.

Als leeraar van teekenonderwijs in de Nijverbeidschool van Antwerpen, werd aangesteld onze mederedacteur Edmond van Offel.

Aan beiden onze beste gelukwenschen.

- Afzonderlijk verschenen: *De schoone Droom*, van Gust van Hecke en *De koude Eroos*, van André de Ridder.

Referendum
over den vijfjaarlijkschen prijs van Nederlandsche letterkunde

Zooals we het in ons vorig nummer aankondigden, hebben wij het noodig geacht tusschen de Vlaamsche letterkundigen een referendum in te richten over: 1° de toekenning van den laatsten vijfjaarlijkschen prijs van Nederlandsche letterkunde, door de bezondere jury van de Vlaamsche Academie, waarvan verslaggever was Mr Karel Lecoutere, en 2° de inrichting zelf van dezen prijskamp en de benoeming der jury die met de uitloving ervan is belast.

We hebben ongeveer 100 Vlaamsche letterkundigen verzocht aan dit referendum deel te nemen; en tot dit honderdtal behoorden alle mogelijke personaliteiten; we hebben de lijst der uitgenoodigde schrijvers, inderdaad, zoo breed mogelijk opgevat en schrijvers van alle richting, van alle meening erbij gerekend. Zoo hebben we uitgenoodigd de volledige redacties

van *Belfort en Dietsche Warande, Vlaamsche Gids*, van het vroegere *Nieuw Leven* en *Ontwaking*, onze moderne jongeren, en de overblijvers van de oude garde, katholieken en vrijzinnigen zonder onderscheid, zelfs een groot aantal Academieleden.

Het spijt ons dat het binnen-gekomen aantal antwoorden, ofschoon reeds zeer beduidend, toch niet aanzienlijker is. De onthouding van velen is aan zeer verschillende oorzaken toe te schrijven: laksheid en onverschilligheid, gebrek aan eene opinie of mangel aan moed om die opinie uit te drukken. Die heeren zijn zoo voorzichtig! - en velen hunner willen wel, en petit comité, bij pot en pint, mede de Vlaamsche Academie belachelijk maken en de oude paljassen die er zetelen martelen en pijnigen, of vinden er - langs den anderen kant - heel veel jolijt in op den rug der jongeren, der decadenten, dilettanten enz. te vallen, maar zijn minder moedig, wanneer het er op aan komt, in vollen dag, ten aanschouwe van iedereen, hunne overtuiging uit te drukken en radicaal stand te nemen pro of contra. ‘Je kunt nooit weten’!... Het zal onze lezers niet moeilijk vallen tusschen degenen die zich onthielden de Academie-leden van morgen te ontdekken, de nabije candidaturen te raden; en ze zullen groot gelijk hebben even te glimlachen...

Het verheugt ons, anderzijds, buitengemeen de

unanimiteit dier antwoorden, hunne algeheele overeenstemming van gedachte waar te nemen. Een enkele van degenen die antwoordden, heeft durven het proza van M. Lecoutere bewonderen, maar geen enkele heeft willen instemmen met de bekroning ten tweede male van Stijn Streuvels, geen enkele heeft durven goedkeuren de opzijduwing van Buysse, geen enkele heeft mogelijk geacht het voortbestaan van het tegenwoordige stelsel van den vijfjaarlijkschen prijskamp. Al de Vlaamsche letterkundigen die dus eene meening over deze zaak hebben en voor die meening vooruit durven komen zijn 't accoord geweest om de schandalige onrechtvaardigheid van de laatste prijstoekenning te brandmerken en zijn 't accoord om afschaffing van de huidige inrichting te vragen en nieuwe sommen van staatsondersteuning te eischen. Die uitslag van ons referendum is ten zeerste verheugend en ten uiterste belangrijk.

We hopen dat de stemmen die zijn opgegaan weerklank zullen vinden en dat het protest van de vereenigde Vlaamsche letterkundigen de vruchten zal afwerpen, die we ervan verhoopten bij het inrichten van dit referendum.

□□□

We geven hierna den omzendbrief die, namens de redactie, door onzen redactie-secretaris werd rondgezonden en de antwoorden die erop volgden.

We betreuren niet over voldoende plaatsruimte te beschikken om ook het verslag van Prof. Karel Lecoutere over te drukken; de geniaalste zinnen van dit wonderbaar verslag zijn, overigens, in verscheidene antwoorden aangehaald; de lezers die er aan houden zouden dit merkwaardig document in zijn geheel te kennen, zullen het vinden in het *Staatsblad* van 25 Augustus 1911.

Indien uit dit enkwest verdere conclusies zijn te trekken, zullen we zulks in volgende afleveringen doen.

DE REDACTIE.

De boomgaard,
Tijdschrift voor Vlaamsche Letterkunde.
H.H.

De keurraad voor den vijfjaarlijkschen prijs van Vlaamsche Letterkunde, bestaande uit de heeren Jan Bols, wijlen Jan Boucherij, Willem de Vreese, Karel Lecoutere en Gustaaf Segers, heeft na lang wachten uitspraak gedaan, en den prijs van 5000 frank een tweede maal toegekend aan Stijn Streuvels. Deze uitspraak had in Vlaamsche literaire middens eene zekere ontstemming veroorzaakt, welke nog vergroot werd toen onlangs het verslag, opgemaakt door den heer Prof. Karel Lecoutere, in het *Staatsblad* verscheen. Uit welk verslag bleek dat weer aan Streuvels de voorkeur werd verleend boven al onze andere schrijvers en in 't bezonder boven Cyriel Buysse, in wiens werken, zoo heette het, men al te veel hoorde ‘het loeien van de drift’. Daarenboven heeft het menigeen toegeschenen dat de kritiek welke de heer Lecoutere, en derhalve de groote meerderheid der Juryleden, uitoefenden op de Vlaamsche werken in de laatste 5 jaren verschenen, al te zeer gesteund was op enge partijdigheid en blijk gaf van al te veel onbevoegdheid. Het heeft velen verbaasd dat het nog mogelijk was op zulke onbenullige

wijze een oordeel te vellen over werken van Kunst en Literatuur, en men is nu eens te meer in de overtuiging gesterkt geworden dat het tegenwoordig stelsel van den vijfjaarlijkschen prijs en ook de manier waarop tot nu toe de jury werd samengesteld niet langer meer kunnen geduld worden.

Langs vele kanten gevoelt men behoefte om luid protest aan te teekenen tegen het feit dat Staatsondersteuning afhangt van het oordeel van eenige partijdige onbevoegden.

DE BOOMGAARD heeft het daarom wenschelijk geacht al de Vlaamsche letterkundigen in de mogelijkheid te stellen hunne meening daaromtrent in het openbaar uit te spreken. Wij hopen op zulke wijze te hebben bijgedragen tot het verhelpen van een toestand welke dreigt ons in de oogen der beschaafde wereld bespottelijk te maken.

Wij hebben derhalve de eer U beleefd te verzoeken ons antwoord te willen geven op de volgende vragen:

1° Welk is uw oordeel over *a*) de toekenning van den laatsten vijfjaarlijkschen prijs, *b*) het kritisch verslag van den heer Prof. Karel Lecoutere?

2° Kan volgens U het huidige stelsel van den vijfjaarlijkschen prijs nog langer behouden blijven, en - zoo neen - welke zijn de veranderingen die zich opdringen?

Het staat U heelemaal vrij uwe meening uit te drukken zooals ge het verkiest.

Het zou ons aangenaam zijn uw antwoord op deze vragen te mogen ontvangen vóór 20 September aanstaande. Het referen-

dum zal, zooveel mogelijk, in zijn geheel in ons tijdschrift worden opgenomen en zooveel mogelijk verspreid. Een exemplaar ervan zal o.a. worden gezonden aan den heer Minister van Letteren en Onderwijs.

Aanvaard, M, de verzekering onzer hoogachting.

Namens het tijdschrift DE BOOMGAARD, de redactie-secretaris, ANDRÉ DE RIDDER
De Keyserlei, 61, Antwerpen

Lode Baekelmans.

> Réfléchissez donc, jeunes gens, et si vous vous sentez médiocres, n'écoutez pas la presse qui prétend qu'on fait fortune rapidement dans le naturalisme; ce qui, pour la presse, veut dire dans l'ordure. Jeunes gens, on vous trompe. Ecoutez-moi: si vous n'avez aucun talent, ne venez pas à nous, pour l'amour de Dieu! Allez aux vertueux, à ces gaillards de l'idéal qui ont mis en coupe réglée l'hypocrisie humaine. Là tout est facilité et plaisir. En quinze leçons, quelque maître du genre vous enseignera l'art du personnage sympathique; et vous gagnerez gros, et vous serez honorés et vous pourrez vous payer le régal de nous jeter de la boue, lorsque nous passerons.
> *Documents littéraires* E. Zola.
> p. 413

Mijn meening over het verslag uitgebracht door M.C. Lecoutere over den vijfjaarlijkschen wedstrijd in Nederlandsche letterkunde, XIIe tijdvak, 1905-1909?

Reeds vroeger, in weekbladen en tijdschriften, teekende ik verzet aan tegen de moedwillige verwarring van letterkundigen met academieleden! In ons land hebben zij weinig of niets gemeen.

Het verslag van een academielid over letterkundigen en hun werk is dan ook steeds een grappige en onnoozele opstapeling van versleten banaliteiten en onzin. En dit verslag van M. Lecoutere is bijzonder lang en dus bijzonder aardig, maar het is bovendien

nog een zuiver product van idiote japneuzencritiek.

Mag ik even herinneren wat M. Lecoutere o.m. schrijft over P. van Assche, G. Vermeersch, L. Baekelmans, R. de Cneudt. G. D'Hondt, L. Meert, P. Selens?

'*Maar wij hebben ons al lang genoeg opgehouden bij die kunstenaars op een dwaalspoor. Hunne modderliteratuur zal misschien een tijdje lang bijval hebben bij zeker publiek dat in het lezen van die boeken, welke de zinnen prikkelen en den hartstocht aanhitsen, blijkbaar nog iets anders zoekt dan aesthetische voldoening; maar zij is een bastaardkunst, die in de geschiedenis der echte geen plaats waardig is. Daarom besloot de keurraad, dat die werken in het verslag niet verder zouden in aanmerking genomen worden*'.

Voor mij persoonlijk verheug ik mij in deze uitspraak. Ik hoop zelfs op voorhand het recht te verwerven in een volgend verslag niet meer vermeld te worden. Lofspraak van een M. Lecoutere is haast een beleediging. Hij is me onverschillig, en ik betracht noch 'zijn zinnen te prikkelen en zijn hartstocht aan te hitsen', noch hem te weerhouden het liedje te zingen van 't Is 'n nette!... 't Is 'n nette!... in een hoekje der Academie, wat erg onzedelijk is!

Maar wanneer ik zeer tevreden ben op mijn 'aanlokkelijken vuilnishoop', moet ik toch met verontwaardiging protesteeren in ons gezelschap te hebben neerge-

zet de HH. de Cneudt, Selens en Meert. De beide eersten zijn, in hun werk, beslist aanhangers van wat M. Lecoutere noemt ‘een gezond realisme’ en M. Meert bezit te veel ‘goeden smaak’ om een aanhanger te heeten: ‘*van een overdreven en eenzijdig naturalisme, voor wie de leus van onafhankelijkheid in de kunst en volledige vrijheid voor alles maar een voorwendsel schijnt om zich te verlustigen in de schildering van het spel der laagste, gemeenste, walgelijkste hartstochten, om uitsluitend onder ons oog tooneelen van dierlijkheid en verdierlijking te brengen*.

Laat de Quatuor Coronati zich verlustigen! Wee het oogenblik dat een onzer het leven van een jurylid behandelen mocht, een mooi motief om moderne tartuffenzeden te beschrijven!

Het bevalt mij intusschen niet uitvoerig te wijzen op de ‘lichtzijden’ van dit verslag, een brok ‘gezond realisme’ met veel humor doorspekt, b.v. over de Meyere, Sabbe, Vermeylen, Teirlinck e.a.

In allen ernst doet het mij intusschen genoegen dat M. de Vreese, de geleerde taalkundige, bewijs gaf van onafhankelijkheids- en rechtvaardigheidszin door tot in de laatste stemming nog C. Buysse voor te staan.

***

Het blijkt nu wel voor elkeen die een weinig

literairen smaak bezit, dat zoo'n academiejury niet bevoegd is om over letterkundig werk te oordeelen. Het was dus geen jeugdige overdrijving van onzen kant. De namen dezer vieze apostels, die zich onder de hoede van den Minister het recht aanmatigen ons **onder gemeene verdenking te brengen**, mogen wij hier wel bewaren. Het zijn, buiten M. de Vreese (die zich uitstekend zou kunnen bepalen bij zijn philologisch werk, waarvoor wij eerbied kunnen koesteren); de onsterfelijke H.H. Lecoutere, Bols, Segers en de overleden H. Boucherij.

Mijn minachting is hiermede uitgesproken. Elk doet maar zijn taak waartoe hij geroepen is: wij schrijven onze 'modderboeken' die het volk lezen zal; en de heeren der academie schrijven maar hun onmachtige pezeweverscritieken.

Wij kennen die heeren! De katholieke philosoof E. Hello heeft hen zoo uitstekend geschetst in *L'Homme médiocre: 'Le trait caractéristique, absolument caractéristique de l'homme médiocre, c'est sa déjérence pour l'opinion publique. Il ne parle jamais, il répète toujours, Il juge un homme sur son âge, sa position, son succès, sa fortune. Il a le plus profond respect pour ceux qui sont connus, n'importe à quel titre, pour ceux qui ont beaucoup imprimé*' en:

'*Ses admirations sont prudentes, ses enthou-*

siasmes sont officiels. Il méprise ceux qui sont jeunes. Seulement quand votre grandeur sera reconnue il s'écriera: Je l'avais bien deviné! Mais il ne dira jamais, devant l'aurore d'un homme encore ignoré: Voilà la gloire et l'avenir!'

Daarom hebben deze heeren Streuvels bekroond. Zij oordeelden dat wij voor zijn talent moesten zwijgen. Hij was de erkende, de door allen erkende schrijver. Maar met allen eerbied voor het schoon talent van Streuvels, mogen wij met volle recht getuigen dat deze bekroning een schandaal is, na een tijdperk van bloei, zooals de verslaggever het noemt. Het ligt niet in den geest der instelling *een* schrijver keer op keer te bevoordeeligen, zoomin als dooden te bekronen! En ik ben ook niet van oordeel dat men Buysse moest bekronen, hij kan de duiten missen en alles herleidt zich hier slechts tot een centenkwestie!...

De geest van mediocriteit dreef M. Lecoutere, Buysse, Vermeylen, Sabbe, Teirlinck e.a. met beleefden wrevel te bespreken, en niet eens te vermelden werk van Karel v.d. Oever, een onafhankelijk katholiek, Jan van Nijlen, Ary Delen, van Buggenhaut, J. van Overloop, A. de Lattin, A. de Ridder e.a. maar wel dat van een Bert van Metteneyen, van de Wattijne enz.

***

L'Homme médiocre! L'Homme médiocre was aan 't woord, vrienden die schrijven en vrienden die lezen in Vlaanderen.

Laat ons geen belang hechten aan zijn oordeel, al deelt hij... de schijven uit! En prijzen blijven maar prijzen!

Nu wij onze meening hebben uitgesproken, kunnen wij met blij gemoed, aan minder onzedelijke dingen denken (want dit verslag is onzedelijk), wij gaan wandelen of werken...

P.-S. - Ik sluit me natuurlijk bij het voorstel van ‘De Vereeniging van Letterkundigen’ aan, voorstel aangeboden door Streuvels en dela Montagne, dat voorzeker beter zijn zal dan het huidige sfelsel. Maar laat ons niet te veel verwachten, noch van betere stelsels, noch van andere jurys... En dat alles heeft toch zoo weinig te beduiden...

Ary Delen.

Wat ik denk over de uitspraak van den keurraad voor den vijf-jaarlijkschen wedstrijd? Ik zou heel zeker de laatste zijn om te beweren dat Stijn Streuvels den prijs niet verdiende. Streuvels is een groot,

een zéér groot kunstenaar, en ik ben verheugd een gelegenheid te vinden om het nogmaals luide te herhalen, omdat ik op voorhand voorkomen wil, dat zekere ‘journalisten’ in hun korrespondenties weer op spitsvondige wijze zouden insinueeren, dat ik aan de glorie van Streuvels tornen wil, ten profijte van Cyriel Buysse! Ik heb inderdaad, tijdens de Buysseviering in April 11., maar al te dikwijls de ondervinding moeten opdoen, dat groote en kleine ‘raté's’ er op uit zijn, andermans woorden en daden verkeerd uit te leggen en verdacht te maken. Voorzichtigheid is hier dus niet ongepast, en ge zult me daarom deze kleine uitwijding wel willen toestaan.

Maar hoezeer ook, objektief beschouwd, Streuvels den prijs verdiende, toch is de handelwijze van den keurraad *absoluut schandalig!* Men heeft opgeworpen - en alleen een oppervlakkige beschouwing van de zaak kan tot zulke gevolgtrekkingen leiden - dat de heeren juryleden vrij waren in hunne keus, dat het trouwens de eerste maal niet was dat zij een schrijver tweemaal achter elkaar bekroonden, vermits dit ook het geval was geweest met Conscience. Maar men vergeet dat deze laatste toen om zoo te zeggen geheel alleen stond, hetgeen nu immers niet het geval was. Het schandelijke van hun doenwijze is echter maar voor goed gebleken toen het idioot verslag van

Lecoutere verscheen, en wij eindelijk de reden leerden kennen, waarom zij niet Buysse, maar wel Streuvels bekroond hadden. Wel moesten zij het machtig talent van den eerste erkennen, maar zij wilden hem den prijs niet geven, omdat men in zijn werken hoorde ‘het loeien van de drift’! Daar zie, nu komt de aap uit de jezwietenmouw! Dat is het waartegen wij te velde moeten trekken, ter verdediging van de vrijheid van den kunstenaar! Buysse zou den prijs gekregen hebben, hadde hij van die vrijheid willen afstand doen. Wij leven in een smerig, achterlijk land, waar papen en ploerten nog steeds de eerste viool spelen, mijne heeren!

Ik betreur maar één ding, dat is, dat de knullen er niet zijn ingeloopen, en zich door dit ééne jurylid (Willem de Vreese?) niet hebben laten ompraten om Buysse tóch te bekronen. 't Zou een feest van belang zijn geweest, want ik kan het u uit de beste bron verzekeren: *Buysse zou het prijsje heel zeker geweigerd hebben!* De povere domkoppen der Koninklijke Vlaamsche Akademie zijn het gevaar ontloopen een flinke mep om hun ezelsooren te krijgen; en dat is doodjammer, want kaakslagen zullen ze nooit genoeg ontvangen!

Mijn meening over het verslag van prof. Karel Lecoutere? Wel - om u de waarheid te zeggen

- het heeft me drie volle dagen dol plezier bezorgd. En ik weet er velen, die zooals ik, bij 't lezen van dit kostelijk ‘juweeltje’, ‘dit pareltje van het zuiverste water’, genoten hebben zooals het hun wellicht sinds langs niet meer gegund was geweest. 't Is toch waarachtig al te potsierlijk, niet waar, als men bedenkt hoe die ouwe, stofferige suffers, die met kunst al net zooveel te maken hebben als een troep luizige honden, daar met de waardigheid van antieke hiërophanten, de Vlaamsche letterkundigen ten hemel en ter helle hebben verwezen, al naar gelang de litteraire produkten zwaar of licht werden bevonden in hunne kramakkelijke balans.

Treurig is het alleen te moeten vaststellen, dat al hetgeen Vermeylen e.a. destijds deden om ze kapot te krijgen, nog niet veel schijnt te hebben geholpen! Het verslag van Lecoutere is het nee plus ultra van alle akademieverslagen, het overtreft in idiotie alle vorige, en het zal bewaard blijven als een eeuwige bron van jolijt en ergernis voor alle bevoegden van nu en van straks!

Maar we zouden toch ongelijk hebben ons al te veel kwaad bloed te maken in het kruideniersoordeel van die vieze potentaten, die - vergeef me die brutaliteit - van literatuur geen klooten kennen! Het ras der lustucrus is eeuwig, en eens de tegenwoordige

voddeventen verdwenen, zullen er uit de huidige generaties weer genoeg leege vaten bij elkaar kunnen gezocht worden, om een nieuwe akademiejury samen te stellen. Ik zie ze nu al! Kijk maar scherp toe, en ge zult ze vinden!

Maar laten wij er ons botten aan vagen! '*Tout cela n'est que méprisablement joyeux et joyeusement méprisable!*' zei Barbey d'Aurevilly.

Neen, de tegenwoordige toestand kan niet langer geduld worden. Het belachelijke heeft zijn hoogtepunt bereikt. Om het kwaad met den wortel uit te roeien, zou er niets anders te doen zijn dan doodeenvoudig die staatsprijzen af te schaffen. Maar dit schijnt vooralsnu onmogelijk, en daarom moeten we maar trachten het bestaande stelsel te verbeteren zooveel mogelijk, om te voorkomen dat dit smerig ras van azijnpissers en droogpoepers, met de staatsondersteuning zoo maar geheel naar eigen goeddunken blijft omspringen. En ik geloof dat het onbenullig verslag van Lecoutere de maat eindelijk zal hebben doen overloopen. Het zal wellicht op het gepaste oogenblik zijn gekomen, nu juist de Vlaamsche Vereeniging van Letterkundigen bij de Regeering bepaalde voorstellen gaat indienen tot eene nieuwe regeling van den vijfjaarlijkschen wedstrijd. Ik meen niet voorbarig te handelen met deze voorstellen hier te formuleeren, volgens het eerst-

daags te verschijnen verslag van de daartoe aangestelde Commissie, bestaande uit de heeren Stijn Streuvels, V.A. de la Montagne en Jul. Persijn. Zij luiden als volgt:

1°) dat de prijs van 5000 frank welke tot nu toe om de 5 jaar verleend werd aan een werk, dat door de daartoe uitsluitend door de Regeering aangestelde jury werd uitverkoren, zou vervangen worden door een prijs van 4000 frank, welke 'beurtelings en om het jaar zou toegekend worden aan de verhalende letterkunde, de betoogende letterkunde, de poëzie', en dat zelfs de tooneelliteratuur, waaraan tot nu toe om de 3 jaar een bizondere toelage van 3000 frank wordt toegekend, daarin zou worden begrepen.

2°) dat de jury voortaan zou worden samengesteld op de wijze die geldt voor de plaatsingjurys der 3 jaarlijksche tentoonstellingen van beeldende kunst, d.i.t.z. dat de schrijvers wier werk voor mededinging in aanmerking komt, bij stemming een zeker aantal zouden aanduiden van de leden der jury, welke alsdan door de regeering zou worden aangevuld.

Ik meen dat alle Vlaamsche letterkundigen deze gematigde en praktische voorstellen kunnen en moeten bijtreden. Men sluite zich aan bij de Vereeniging van Letterkundigen. Hoe talrijker wij zijn, hoe meer kans wij hebben onze pogingen te zien slagen.

Stijn Streuvels.

Als lid der commissie door de Vereeniging van Letterkundigen ingevoed, heb ik met Heere Victor de la Montagne en Heere Jules Persyne een ontwerp neergelegd tot wijziging van den vijfjaarlijkschen staatsprijs. Mijn meening over die instelling kunt gij dus vinden in bedoeld verslag door onze commissie uitgebracht.

André de Ridder.

Met al de bewondering die ik voor Streuvels' groot literair talent heb, kan ik toch niet deze bekroning goedkeuren. Want Streuvels is bijlange niet de eenige onzer schrijvers die in aanspraak voor den vijfjaarlijkschen prijs kunnen komen. Die prijs moest naar Cyriel Buysse, of naar August Vermeylen zijn gegaan, beiden groote kunstenaars zoo groot als Streuvels, veelzijdiger dan Streuvels.

En men zou zich misschien nog aan de uitspraak van den keurraad onderwerpen, indien men vast overtuigd kon zijn dat in den geest dier heeren Streuvels werkelijk al zijne andere mededingers overtrof, ze zoodanig overtrof dat hij - zelfs tegen alle rechtvaardige

verdeeling in - een tweede maal boven hen mocht de uitverkorene worden. Maar dat is niet zoo. Diezelfde heeren die thans Streuvels voor de tweede maal bekronen, en voor Streuvels eene bewondering aan den dag leggen die heusch stichtelijk is, die Streuvelszelf in hun midden hebben geroepen en de eer hebben gegund tusschen hen te zetelen - diezelfde heeren hebben, pas tien jaar geleden, Streuvels zoo smadelijk bejegend, zoo deerlijk miskend, zoo laag beleedigd als ze nu Buysse en anderen met hun drek-proza bevuilen. Ze begrijpen nu Streuvels evenmin als ze hem over tien jaar begrepen. Maar dwaas gepeupel, zonder durf en zonder eigen meening, zijn ze met de groote massa meegeloopen en hebben ze eindelijk dan toch medegezongen in het tijdkoor dat Streuvels verheerlijkte, hier en elders. En dit vooral staat vast: zoo Streuvels nogmaals werd bekroond en zoo Buysse en Vermeylen wederom over 't hoofd werden gezien, dan is 't omdat Streuvels katholiek is en omdat ze hem klerikaal wanen en omdat, integendeel, Buysse en Vermeylen geuzen zijn, ketters, menschen zonder godsdienst en moraal. Om dezelfde reden besloot de keurraad dat de werken van Baekelmans, Vermeersch en een paar andere (waartusschen de zachtzinnige Leo Meert en de brave, goedige De Cneudt!!) ‘die de zinnen prikkelen en den hartstocht aanhitsen’ zelfs niet meer

in aanmerking zouden genomen worden. Aldus, gij allen schrijvers die vrank en vrij het leven van uwen tijd durft uitbeelden, met al de passies die hem beroeren en die er de essens van vormen, ge weet op voorhand dat nooit eene beloning, een steun van wege de Academie u wachten zal; maar gij, integendeel, scribenten zonder geweten, die ofwel blind zijt - van een blindheid die u belet rond u te zien wat er gebeurt - ofwel eunuuk - zoodat ge niet de davering der passies gewaar worden kunt - of die anders moedwillig uwe vizie vervalscht, verkleint en de waarheid des levens belastert, wees vreugdig, gij allen, want de glorie en de centen wachten u...

Wat Mr Lecoutere aangaat, vind ik het overbodig dezen achtbaren leuvenschen professor, in 't bezonder, aan te vallen; hij is onverantwoordelijk; hij is reeds geïmbibeerd van den jury-geest, van de academielucht; hij is slechts een onbevoegde tusschen de onbevoegden, een laffe tusschen de laffen, een nulliteit tusschen de nulliteiten. Hij ruste in vrede in het echtelijk bed (zoo hij getrouwd is) en make veel kinderen, ter eere van God en 't Vaderland!...

Deze onmogelijke, wraakroepende toestanden verbeteren? Hoe? Ik zie er werkelijk niet het middel toe. En ik zal nooit veel vertrouwen in eene jury kunnen hebben die officieel wordt benoemd, vooral omdat ik

heel goed weet hoevele kuiperijen, intrigues, hoeveel protectie en hoeveel favoritisme er in dat geval altijd bestaan. En ik vind daarbij de instelling van eene jury zelf, die over de letterkundige werken oordeelt zooals andere jury-heeren over ossen of koeien, tamelijk beleedigend voor de schrijvers die zich aldus aan 't souvereine oordeel van een bende vreemden moeten onderwerpen. Ik zie er tusschen de tegenwoordige ‘jongeren’ verscheidene die best in eene jury zouden passen, die stellig den een of anderen dag in eene jury zullen treden en waarvan we dan al even weinig zullen te verwachten hebben als thans van de Lecouteres, de Segersen, Bolsen en consoorten, en zulks bezonderlijk zoolang een katholiek staatsbestuur, volgens politieke vooropzettingen, de benoemingen van academie-leden en jury-leden regelt. Is iemand onzer 't minst overtuigd dat we er bij winnen zouden door een jury beoordeeld te worden samengesteld, bijv, uit Leo van Puyvelde (zoo Vermeylen nog niet in de Academie zetelt, is Van Puyvelde er ten minste al in), Lodewijk Dosfel, Alfons Sevens en dergelijken?

Ik meen dit: de vijfjaarlijksche prijs heeft waarde alleen omdat hij aan de Vlaamsche schrijvers, die gewoonlijk heel weinig met hunne literatuur verdienen (zoo ze er op den hoop toe geen geld bij inschieten) een somme van 5.000 frank verzekert en hun

werk, door de propaganda die de Academie-bekroning er rond schept, bekend maakt in kringen waarin het zonder officieele huldiging nooit zou ingang vinden.

De eenige manier om dit steungeld aan de schrijvers op eene waardige manier doen toe te komen zou zijn: het hun doen toe te kennen door hunne gelijken, hunne confraters, hunne ‘pairs’, niet meer door eene van staatswege in 't blinde benoemde, meestal onbevoegde, beïnvloede rechterskamer. Men zou bijv. al de schrijvers die minstens één boek gedurende het tijdvak der 5 jaren hebben uitgegeven, kunnen uitnoodigen den letterkundige aan te duiden die den vijfjaarlijkschen prijs verdient. Twijfelt er iemand aan dat - hadde men dit systeem toegepast - Buysse dit jaar den prijs zou krijgen, Van de Woestijne een ander jaar hem zou hebben enz.? Beter ware het nog in plaats van één vijfjaarlijkschen prijs van 5.000 fr. verscheidene jaarlijksche of tweejaarlijksche prijzen van een minder bedrag, zoo het moet, in te stellen, vermits we nu eens vooruitzetten dat al die prijzen toch maar beteekenis hebben in zoo verre ze als hulpgelden onze schrijvers kunnen steunen en hun werk iets of wat bekendheid geven in zekere gesloten middens.

Me dunkt dat deze oplossing de beste ware: de prijs of de prijzen uitgeloofd door de schrijvers zelf. Of zoo we niet buiten een jury kunnen, dat dan ten

minste deze jury door de schrijvers worde gekozen!

En intusschen blijft de echte jury van ons werk: de kritiek, de lezersbende en de tijd; 't is de eenige waar we iets om geven moeten.

Wat mij persoonlijk aangaat zou ik het als een smaad aanzien mocht ooit mijn naam door een Lecoutere worden vernoemd! En ik betreur ten zeerste dat naast zoo'n stommeling dan toch een Streuvels en een Verriest hebben willen zetelen in de Gentsche Zoologie.

Karel van de Woestijne.

1e vraag - *a*) Niemand zal beweren dat 'De Vlasschaard' den prijs niet waard is, en Streuvels dien prijs ontgunnen. Dat deze - Streuvels - aldus ten tweeden male kan worden bekroond ligt aan het reglement van den wedstrijd, dat het geval niet voorziet. Van dat verzuim heeft de jury een elegant, en alleszins vernuftig gebruik gemaakt.

b) De heer Lecoutere mag fier zijn op zijn verslag: het doet zijn naam ineens op aller lippen zweven en met zoo luttel werks verzekert hij zich een faam die anders besloten bleef binnen den engen kring onzer philologen.

2de vraag - *a*) De vijfjaarlijksche prijs moet be-

houden blijven zoolang er in Vlaanderen een schrijver is die hem niet heeft gehad.

b) Iedereen is natuurlijk overtuigd dat ‘veranderingen zich opdringen’, zelfs de juryleden, en ook misschien wel het bevoegde ministeriëele ambt. Daar ik echter de noodige documenten niet bezit om wijzigingen voor te stellen, en dat het zeer betwijfelbaar is of de wijzigingen, die ik voorstellen zou, ingang zouden vinden, verkies ik vooralsnog - vooral bij de heerschende hitte - het karrewijtje over te laten aan de bijzondere commissie der ‘Vereeniging van Letterkundigen’, die trouwens in betrekking staat met het ministerie.

Brussel, 28 Augustus 1911.

Fernand V. Toussaint van Boelaere.

Ik heb de eer hiermede uw rondvraag te beantwoorden:

1° Een *bepaald* oordeel over de gepastheid der toekenning van den vijfjaarlijkschen prijs aan Stijn Streuvels, zou ik dan alleen kunnen hebben, indien ik kennis had van het reglement of van het besluit dat de werkzaamheden der jury beheerscht. Wordt de prijs toegekend aan 't béste werk, binnen het tijdvak

verschenen, dan was, ook naar mijn overtuiging, geen werk zoozeer ‘der bekroning waard’ als het thans bekroonde: Streuvels' Vlasschaard. Maar wordt de prijs aanzien als zijnde in den grond een aanmoediging der literatuur - wat door velen wordt vooruitgezet - dan zou ik ongetwijfeld wel aarzelen met mijn antwoord... om dan ten slotte toch te *bekennen*: dat 't besluit van de jury mijn - ongevraagde - goedkeuring mededraagt. Indien de prijs maar ééns aan den zelfden auteur mag worden verleend - wat zijn 5.000 frank! Was echter 't bedrag van die ‘kroon’ een 20 of 25.000 frank - bedrag van den ‘Prix de Rome’ - **was zij zelfs meer**; of werd de bekroonde auteur bedeeld met een levenslang pensioentje ‘sur la cassette royale’, zooals in lang-vervlogen tijden meer geschiedde, dan zou ik misschien kunnen gaan deelen in het ongenoegen van hen, die, wellicht ten onrechte, heeten ‘ontstemd’ te zijn, omdat Streuvels nu voor de tweede maal den prijs bekomt.

De mogelijkheid om méer dan eens met den zoogenaamden prijs te worden ‘gehonoreerd’ - men denke hierbij niet aan ‘honor’, maar aan ‘honorarium’! - laat ook toe te hopen, dat er daardoor eenige kans voor bestaat - niet veel kans maar toch een beetje - dat een schrijver, betrekkelijk gesproken, ongeveer zóoveel in zijn leven aan aanmoediging

zal krijgen, bij zijn collega's vergeleken, als zijn verdienste, en ook zijn levensduur, medebrengt.

Zonder ons als volgelingen van Zeno te willen voordoen, laten wij er ons dan toch liefst over verheugen, dat niet Louisa Demers of Dina Duyckers die vijf duizend frank zijn gaan opstrijken, - en dat dit niet eens aardig sommetje onverzocht in den nochtans gesloten beugel is gevallen - in de Fortunatusbeurs van Stijn Streuvels, wiens talent, indien wij 't nog niet durven ‘genie’ te noemen, toch het geniale met den vleugel raakt. Want het mag niet vergeten dat Guido Gezelle eerst na zijn dood dezen prijs kon... nalaten, terwijl hij het hart heeft doen popelen van dat ooi, dat zich Hilda Ram noemde, en dat alleen het koude bad verdiende, waarmede men de kippen vereert die ten ontijde broeien. En bij de 5.000 van Hilda Ram en van zoovele anderen gemeten, zijn de 10.000 van Streuvels niet eens het tiende van hetgeen hem rechtens toekwam!

b) Wat ik denk over het ‘Kritisch verslag’ van Prof. Karel Lecoutere? O, weinig of niets goeds, en kritisch is het allerminst! Eigenlijk is het een beschimmelde boterham.

Na de verslagen van b.v. Paul Alberdingk Thijm en Theofiel Coopman, waarin toch maar onschuldige... theoriën insanerwijze waren gehuldigd, is Lecoutere's

verslag een brutale daad van achteruitgang. Want hier wordt metterdaad uitspraak gedaan op grond van een dogma, dat zekerlijk in de levensleer behartigd verdient te worden, maar dat desniettemin met kunst *niets* heeft te maken - van welk ‘dogma’ wij bovendien mochten verhopen, dat het sedert lang alle gezond gezag had verloren(1).

Het leeft echter weêr op - en reeds met dit gevolg, dat aan C. Buysse den prijs werd onthouden die, blijkens Lecoutere's verslag, hem anders verdiend? ten deele zou zijn gevallen! Kunst moet zijn optimistisch en edel; wat zich realistisch of pessimistisch voordoet is geen kunstprodukt, dit zijn, met fatsoen gezegd, 't alfa en omega, het kruim en 't merg van Lecoutere's aesthetische wetenschap. Het is bitter weinig. En deze ‘beginselen’ nog te hooren verkondigen na den dood van het naturalism, ontstemt den lezer zoo bijster, dat hij zich gaat afvragen met welken achterlijken dorpsonderwijzer hij nu toch in Godsnaam te doen heeft.

Ha! Prof. Dr. Karel Lecoutere! Wie doet ons een middel aan de hand, om optimistisch te blijven bij de vooruitzichten, die de lektuur van zoo'n verslag dan

(1) Ik houd in het minst geen rekening van de nog brutalere wijze, waarop Lecoutere en zijn maatjes over letterkundigen durven te spreken!

opent voor wie bedenkt: dat de meeste leden der jury tot ons leeraren-corps behooren? En zeg, wie zou 't verhelpen kunnen, dat de beschrijving van dit vijftal juryleden, van hun arbeid en deszelfs resultaat, tot het rauwste en platste realisme zou behooren? Wie? - want hij heeft mooi praten van optimisme en van ‘gezonde lucht’, die aan *literaire miserere* lijdende is!...

***

2°) Of het huidige stelsel nog te behouden is? Welke veranderingen zouden aan te bevelen zijn?

Het lijdt geen twijfel of de verschillende jury's, die sedert zoovele jaren over den arbeid der Vlaamsche woordkunstenaars te oordeelen hebben gehad, hebben bewezen tot die taak gansch onbekwaam en onbevoegd te zijn. Wie den moed zou hebben, en tegen walg genoeg bestand zou blijken, om heele de reeks verslagen van onze jury's te gaan lezen en aan kritiek te onderwerpen, zou ongetwijfeld daarin stof ten overvloede ontdekken voor een héél curieus opstel, over de idiotie en de purulentie der Officiëele Kritiek. Verandering is, met het oog op eerlijkheid en gezondheid, dus niet alleen gewenscht, maar ook noodig.

Echter, voor zoover van een stelsel mag worden gesproken - eerder zou de mentaliteit der juryleden

aan een openluchtkuur onderworpen dienen te worden. En de vraag van de samenstelling der jury laat zich niet zoo gemakkelijk beantwoorden. Geheel-bevredigend zal nooit de oplossing zijn. Maar de huidige toestand is voor merkelijke verbetering vatbaar. Bij de '*Vereeniging van Letterkundigen*' is trouwens de zaak eener nieuwe regeling van den vijfjaarlijkschen prijs aan de orde; welvoegelijk wensch ik aan haar over te laten de beste regeling op te diepen en om te zetten tot een bepaald voorstel, der Regeering in overweging te geven.

Firmin van Hecke.

Ware aan Streuvels de prijs van 5000 fr. vroeger nog niet toegekend, er zou, mijns inziens, geen afdoende reden te vinden zijn om b.v. Buysse boven hem te verkiezen. 't Is echter onuitstaanbaar hem eene tweede maal te zien bekronen, wanneer er nevens hem kunstenaars opkwamen van 't gehalte van een Buysse, een van de Woestyne, een Teirlinck, e.a. En voor een mensch die geen kwezelspaternoster in den kop liggen en heeft in plaats van hersenen, is het toch werklijk te onnoozel den eenen schrijver onder den anderen te rangschikken om wille van ''t loeien der driften' in zijn werk. En wie zal zoo goed zijn mij uit te leggen

wat de heer prof. Lecoutere, in zijn verslag - dat onder zero staat, niettegenstaande de ons thans door Phoebus Apollo gezonde temperatuur, - beduiden wil met het ‘loeien der driften’? Zijn het - verschooning - Buysse's driften die loeien in zijn werk? Of is het de drift der daarin uitgebeelde karakters? En moet de drift dan altijd noodzakelijk loeien? En zou heer prof. Karel Lecoutere ook al eens een weinig onder den invloed van eenige drift gekomen zijn? En zou hij dan ook geloeid hebben? Dàt zal dan waarschijnlijk, van sedert hij in zijn kinderstoel te kraaien zat, het eerste natuurgeluid geweest zijn dat ooit iemand van hem te hooren kreeg. Want in zijn verslag, lacy, en loeit er hoegenaamd niets. 't Is, om in den toon der door hem aangewende terminologie te blijven, eene walgelijke herkauwing van gemeenplaatsen; en moest de afwezigheid van 't loeien der driften, met partijdigheid en volslagen literaire onbevoegdheid een criterium worden ter beoordeeling van letterkundig werk, zoo stel ik voor, als 't mij toegelaten is, binnen vijf jaar voor de laatste maal den bewusten prijs, bij 't spelen der beiaarden en 't luiden der klokken van heel het land plechtig af te geven, en dat wel aan den heer prof. Karel Lecoutere, voor dit zijn verslag, opdat met ons allen vrede zij. Amen.

Oogst 1911.

Frans van Cuyck.

1° *a*) Naar mijn gevoelen is de prijs niet verdiend. Niet dat ik er in grondbeginsel tegen ben, dat hij tweemaal naar denzelfden schrijver zou gaan, indien er gegronde redenen toe bestonden. Maar dit is met Stijn Streuvels het geval niet. Zijn werk van de laatste jaren blijft beneden het vroegere, en stellig kan 't niet halen bij Cyriel Buysse's ‘Ezelken’ en andere scheppingen. Overigens, ik persoonlijk verkies verre de kunst van Buysse boven die van Streuvels, en, mogen taal en stijl van den eerste soms verre van onberispelijk wezen, het is Nederlandsch en algemeen verstaanbaar.

b) Een verslag over een wedstrijd op kunstgebied ziet er immer ietwat koud en hard, schoolmeesterachtig en nuchter uit. Mij komt het stuk van den heer Lecoutere zeer merkwaardig voor, over 't algemeen wel doordacht en in zijn aard uitstekend geschreven. Ik kan mij met de meeste beschouwingen vereenigen. Enkel het besluit keur ik bepaald af. Cyriel Buysse verdiende den prijs, en 't was kinderachtig en onrechtvaardig, hem dien te onthouden op grond dat zijn kunst pessimistisch en af en toe naturalistisch is. Ware Streuvels ditmaal met den palm wel gaan strijken, indien hij niet tot de katholieke partij behoorde?

2° Neen! het huidige stelsel deugt niet. Ziehier hoe ik den wedstrijd zou inrichten.

Elke schrijver van een werk, verschenen gedurende de vijf verloopen jaren, zou verzocht worden, door tusschenkomst der Vlaamsche Academie, den primus aan te duiden. De lijst der geraadpleegde letterkundigen zou, te zamen met hun antwoord, openbaar bekend worden gemaakt. Indien een schrijver *het vierde* der stemmen op zich vereenigde, zou hij den prijs winnen; anders zou die verdeeld worden tusschen de vijf schrijvers, welke de meeste stemmen bekwamen.

8 September 1911.

Gust van Roosbroeck.

1° *a*) Het ontvangen van den vijfjaarlijkschen prijs is een eer en het is een geldelijk voordeel. Onze moderne schrijvers (zijn er nog ander?) kunnen volstrekt niet gesteld zijn op de eere bekroond te worden door een akademie die zij sinds jaren op alle manieren voor onbenullig en onbekwaam uitmaken. Lof van die aarts-onnoozelen, als zij zeggen, kan niet vleiend voor hen zijn.

Blijft het geldelijk voordeel. Het dunkt mij dat

Streuvels eerder dan de automobilist-kasteelheer Buysse 5000 fr. mag ontvangen, zij het dan ook voor de tweede maal.

Uit een ander standpunt, verdiende Buysse misschien wel den prijs, of liever nog Vermeylen.

Het kritisch verslag van heer Lecoutere bevat naast groote dwaasheden, ook tamelijk goede dingen. Ik deel, ondanks alle kliekjes-geest, volkomen zijn afkeer voor het ruwe, weerzinwekkend zoogenaamd ‘realisme’ zooals dat in Vlaanderen wordt opgevat.

Voorliefde voor die schunnigheidjes is even pathologisch als onwerkelijk en ‘idealiseerend’ gedroom.

De helft onzer literatuur is geestelijk onrein. Daarbij: naäperij van vreemde realisten.

Met de kunst ‘principepen’ van heer Lecoutere ben ik hoegenaamd niet 't akkoord. Ik houd er daar ook geen ‘principepen’ op na.

Ook is me dus het zoogenaamd ‘realisme’ niet gehaat om reden van een ‘princiep’, maar uit ‘esthetisch’ gevoel.

2° Men kan een massa veranderingen voorstellen. De jongere schrijvers zullen natuurlijk vragen dat men hen in den keurraad zette. Dat is taktiek. ‘Ote-toi de là, que je m'y mette’.

Bij de ‘jongeren’ (ze worden zachtjes-aan ‘oud’) heerscht behalve een ijdelheid zonder mate,

een betreurlijke ‘kliekjesgeest’. Ik weet dus niet of we veel bij een verandering zouden *winnen*.

Ik weet een probaat middel om het vorschengekwaak in den letterkundigen poel te stillen:

Men love in plaats van één prijs van 5000 frs. er *tien* van 1000 frs. uit, en zoo mogelijk twee onderprijzen van 500 frs. Dan worden wel *àl* de penners, kleine en groote skriptomanen, van allen ouderdom, rang en talent, van alle richting en overtuiging op korten tijd *bekroond*. En als zij allen door de Akademie bekroond zijn en met bankbriefjes begiftigd, zullen zij de Akademie en den heer Lecoutere loven, minnen, prijzen, eeren...

Paul Kenis.

1° *a*) Of ze onbevoegd zijn die heeren van den keurraad? - die vier heeren van den keurraad, want ik moet eene uitzondering maken voor mijn oud-leeraar Willem de Vreese dien ik immer heb hooggeacht - Of ze onbevoegd zijn? Schier ben ik geneigd het kwalijk te nemen aan dengene die nu nog eene dergelijke vraag noodig te stellen acht. Het toekennen van den laatsten vijfjaarlijkschen prijs is eene ploer-

tenstreek die ieder letterkundige als eene persoonlijke beleediging moet aanzien.

b) Het kritisch verslag van prof. Lecoutere kan in onbenulligheid en als staal van modern cretinisme slechts met één enkel soort geestesprodukten vergeleken worden: namelijk bij de andere verslagen, die voor andere vijfjaarlijksche prijzen door hetzelfde slag van professoren en akademie-leden werden opgemaakt.

2° Toch zou het huidige stelsel om den prijs toe te kennen nog langer kunnen blijven bestaan, zoo ieder letterkundige die eerbied heeft voor zijn eigen eerlijk werk, telkens hij dit bekwijld zag door gezanik van een Lecoutere of konsoorten, zich wapende met een flinken rotting en daarmee onder vier oogen die heeren eens rekenschap over die persoonlijke beleediging vragen ging. Ze zouden voortaan wel wat meer bescheiden in hun oordeel zijn. Dit is de verandering die zich in onze letterkundige zeden noodzakelijk opdringt als men die heeren nog langer hunnen kritischen schepter zwaaien laat.

Oktaaf Steghers.

Uw plan van protestatie tegen dat lamme verslag van den jury omtrent den 5-jaarlijkschen prijskamp van Neder. Letteren is gewettigd en lofweerdig. Het

verslag in questie is zoo belachelijk als... de prijskamp zelve. Wijl deze laatste hoegenaamd niet genoeg waarborgen oplevert, is het eerste het grofste bewijs van onbeholpenheid. Die arme Dr Lecoutere zal water en bloed gezweet hebben om over elken schrijver en zijn werk een eigen en 'passend' (?) oordeel te vellen. Want ik wed, dat die heer evenmin als zijn medejuryleden en het grootste deel onzer honorable leden der K. Vl. Akademie, die zoo duf naar oude perkamenten en middeleeuwsche teksten ruiken, van de 200 en zooveel werken er geen twintig lazen of kenden, vóór zij van Staatswege met dat karweitje werden belast. Lazen zij ze echter toen ook al? Soms zou men er waarlijk gaan aan twijfelen wanneer men hier en daar een kritisch zinnetje ontmoet dat op verre na den schrijver noch zijn werk teekent. Was het geen merkelijke verlichting van de taak den prijs zonder verder of dieper studie maar aan Stijn Streuvels toe te kennen? Hij toch *de* groote schrijver die op elkendeens tonge rijdt, van alleman gekend en gelezen wordt, waardoor de algemeene opinie stellig de bekroning zou toejuichen? Niemand zal het wagen de groote weerde en de hooge beteekenis van Streuvels in onze huidige letteren te betwisten. Doch is het niet droevig te lezen dat een artiest als Buysse den palm wordt ontzegd, omdat hier en daar zijn werk niet strookt

met de meening en de moraal dier vroede heeren? Is dát rechtzinnige, ware kritiek, die hulde moet brengen aan een echt, groot talent? Buysse die dit jaar door heel het dankbare Vlaanderen als zijn *eenige* huidige romanschrijver gevierd werd, mocht wel van officiëele zijde ook dien huldeblijk ontvangen, en Streuvels zelve zou stellig de laatste niet geweest zijn om dat toe te juichen!

Dat verslag is dus niet ernstig, het verdient ten volle de bespottingen die Julius Hoste Jr het toestuurde in zijn 'Vlaamsche Gazet', Cyriel Buysse ïn den 'Telegraaf' enz. Evenmin ernstig is die prijskamp om de 5 jaren van al wat binst dien termijn op gebied van Vlaamsche bellettrie verscheen: kritische werken naast romans, dichtbundels naast historische gewrochten! Kan de eene kunst dan aan de andere gemeten worden? Hoe hadden die heeren geoordeeld zoo Guido Gezelle tegenover hun Streuvels stond?

Neen, die kampstrijd diende ingericht als voor de beeldende kunst: daar vergelijkt men immers ook de kunst van een schilder aan die van een beeldhouwer niet?

Naar mijn bescheiden oordeel, konde men heel gepast den 3-jaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde inwerken in den grooten 5 jaarlijkschen kampstrijd, en zoo zou een *ernstige*, BEVOEGDE jury te

oordeelen hebben: het 1e jaar, proza; het 2e jaar, verzen; het 3e jaar, tooneel.

Ten slotte: ik meen wel dat de ‘Vereeniging van Letterkundigen’ thans die kwestie van officieele aanmoediging (dus ook de prijskampen?) bestudeert. Hebben wij vertrouwen in die Commissie om verbetering te brengen in den thans heerschenden, lamlendigen toestand, die maar goed is om ons land te doen doorgaan als arm aan verdienstvolle schrijvers, wanneer wij er bij de vleet tellen, en soms tweedracht te zaaien tusschen kunstbroeders.

Alfons Jeurissen.

Door tweemaal opvolgend aan Stijn Streuvels den vijfjaarlijkschen prijs voor Nederlandsche letterkunde voor zijne gezamenlijke werken toe te kennen, heeft de jury haar enge opvatting betuigd. Dit wil buitendien beteekenen dat eene uitspraak van dit gehalte den roem eens schrijvers noch vermeerderen noch verminderen kan. De wederbekroonde kunstenaar kent zelve immers de waarde eener beknibbeling, hij die in den wedstrijd van 1901 zoo beslist over den hekel werd gehaald. Zooals destijds tegen Streuvels, werden nu ten opzichte van algemeen gehuldigde meesters blijken gegeven van vooroordeel; en we zijn geneigd vast te

gelooven, dat de jury tegen modern kunstwerk nog altijd niet opgewassen is.

Ook was het onnoodig zoo lang deze uitspraak te verdagen, vooraleer ze aan de openbare verbazing prijs te geven. En van een anderen kant, diende men oneindig langer te verzinnen vooraleer zoo ongerijmd en schoolmeesterachtig afbreuk te doen aan meesterstukken van vermaardheden onzer hedendaagsche Vlaamsche letterkunde als daar onder meer zijn: Cyriel Buysse, Karel van de Woestijne, Constant Eeckels, René de Clercq, Richard de Cneudt, Gustaaf Vermeersch, Herman Teirlinck, Maurits Sabbe, Lode Baekelmans, e.a.

Als bewijs van wrok en vooroordeel is op te pikken: de uitspraak over Cyriel Buysse. En het is waarachtig te betreuren dat er geen onderscheid gemaakt wordt tusschen woordkunst en denkwijze; dat eens te meer de letterkundige waarde van zulken kunstarbeid moedwillig, kleinzielig te licht gewogen wordt tegen de privaat-meening en opvatting van een man die, hij denke hoe hij wil, toch de groote roman-schrijver blijft tegen alle vooroordeel van kwaad-orakelende vierscharen in.

Het blijkt helderklaar hoe noodig het is dat het huidige stelsel van den vijfjaarlijkschen prijs gewijzigd worde. Trouwens, de zaak met gezond verstand over-

wogen, komt het uitsluitelijk aan bevoegde letterkundigen toe oordeel te vellen over een letterkundigen kamp, die (onder Rijksbescherming nog!) heel wat ernstiger dient opgevat dan tot heden het geval was.

Die hervorming is van even groot nut voor onze kunst alsdat de Vlaamsche Akademie niet uitsluitelijk mag blijven eene afzondering voor oudheidkundigen en boekenkenners, maar in hoofdzaak eene *Taalkamer* moet worden, in verhouding met den tijd, en waar, naast Verriest en Streuvels, de tegenwoordigheid vereischt wordt van kunstenaars als Vermeylen, Persijn, Buysse, Van Langendonck, Eeckels, Teirlinck, Van de Woestijne... moderne gezaghebbenden in onze rijke, heerlijk bloeiende Vlaamsche letterkunde van heden.

Aug. Vermeylen.

Neem het niet kwalijk: ik bewonder den droogkomischen ernst waarmêe ge me vragen komt, wat ik over den jongsten vijfjaarlijkschen prijskamp meen.

Hebt ge dan waarlijk iemand ontdekt, buiten het kringetje der academische *obscuri viri*, die er anders over denkt dan... wij allen, de Vlaamsche schrijvers?

(En tusschen haakjes gezegd, daar ik toch van *obscuri viri* spreek: is 't niet opmerkelijk, dat voor het

tijdvak 1905-1909 geen enkel werk van een ander academie-lid dan Streuvels, bespreking of zelfs maar vermelding in het verslag des heeren Lecoutere verdiende?)

Of nu *De Vlaschaard* het mooiste werk van dat tijdvak was? Die meening kan best verdedigd worden. Maar vijf jaren geleden werd de prijs reeds aan ‘de gezamenlijke werken’ van Streuvels toegekend. Dan verbood thans, zooniet de letter van den wedstrijd (waar de vorige keurraad zich niet om bekreunde, daar *het beste* werk moet bekroond worden) maar wel de eenvoudigste tact, Streuvels nóg eens als den hoogsten vertegenwoordiger onzer letteren uit te roepen. Zou men, in ons Belgisch huishouden, waar de Vlaamsche literatuur al genoeg wordt geneegerd en genegerd, nu geen reden te meer hebben, om te ontkennen dat we een bloeitijd zijn ingetreden?

Maar het verslag van den heer Lecoutere... dat slaat de deur dicht! We zullen er geen woorden over verliezen, niet waar? Het is zoo doortrokken van lauwe, weepsche mediocriteit, zoo arm aan... ik zeg niet kritischen zin, maar eenvoudigste kritische logica, dat u alle vechtenslust spoedig ontzinkt. Het ligt waarlijk *te* laag! Ware 't in Fransch-België, ware 't in welk ander land nog mogelijk?: een taalgeleerde, uitgever van middeleeuwsche teksten, die u ontmoe-

digi door het kleurloos, saai en soms vrij potsierlijk slag van Nederlandsch dat hij er op na houdt, die nooit, zoover ik weet, aan literatuur of zelfs maar aan literaire kritiek deed, die is hier onbeschaamd genoeg, om de beste Vlaamsche schrijvers van dezen tijd met al het onvervalschte vernuft van een dorpsschoolmeestertje de les te komen spellen! Ge zoudt er meêlijden mêe hebben!

Och ja, de heer Lecoutere maakt zich belachelijk... Maar wat gaat ons de persoon van den heer Lecoutere aan? De heer Lecoutere en zijn trawanten zijn de Officieele Kritiek, die Academie en regeering ons opdringen. De schande van zulk een zonderlinge ‘vertegenwoordiging’ kennen de Fransch-schrijvende Vlamingen niet meer. Maar in 't jaar 1911 durven nog ónze academici, van ambtswege aangesteld om voor de belangen van taal en letteren te zorgen, in het Staatsblad een document uitgeven, dat wel een parodie lijkt, - een slag in 't aangezicht der heerlijke Vlaamsche literatuur van thans: wat bewijst er beter onze achterlijke toestanden, ons gebrek aan kultuur?

En dan is er wat anders. Over literairen smaak kan men tot in 't oneindige twisten; maar één punt staat vast: de *literaire* waarde der werken moet de keurraad beoordeelen. Hij heeft stellig het recht niet, zuiver-persoonlijke zienswijzen omtrent godsdienst,

zedelijkheid, sociale welvoeglijkheid, enz., in de weegschaal te leggen. Dat weet de heer Lecoutere zelf wel: want een ander dan een literair criterium durft hij alleen langs een omweg binnensmokkelen. Dat wordt aldus klaargespeeld: wat niet *zedelijk* schoon is (voor hém, natuurlijk) dat bevredigt het *esthetisch* gevoel niet. Ergo, dat is literair minder. En wat is *niet* zedelijk schoon? Wel, alles wat in... ik zal niet zeggen het katholiek, maar het benepen klerikaal kraampje van den heer Lecoutere niet past.

En alsof ze waarlijk niets meer te vreezen hadden, gaan die heeren academici dan zonder meer schimpen op sommige schrijvers, en niet de minste, die ze te 'realistisch' achten. In hun heiligen ijver tegen hetgeen hun 'walgelijk' is, worden ze zelf nu en dan... minder verkwikkelijk. Kijk maar eens aan: de 249 werken, die ze beweren 'ter beoordeeling ontvangen te hebben' (toch van de schrijvers niet, zal ik meenen: van mij althans hebben ze niemendal ontvangen) die 249 werken moeten een eerste schifting ondergaan: verwijderd worden onmiddellijk een aantal 'romans en verhalen, bundels met schetsen, novellen en beschrijvingen als die, welke geleverd werden door P. van Assche, G. Vermeersch, L. Baekelmans, R. de Cneudt, G. d'Hondt, L. Meert, P. Selen en een paar anderen met minder aanleg en kunstvaardigheid...'

Daar heb je't heele pakje bijeen. O, er zit hier en daar wel talent in, ‘meesterschap’ zelfs; hun stijl is ‘een met goud bestikten mantel gelijk, waarmede men een vuilnishoop aanlokkelijk wil maken’ (*sic!*) maar wat zou de keurraad zich langer ophouden ‘bij die kunstenaars op een dwaalspoor’? Ik citeer letterlijk: ‘Hunne modderliteratuur zal misschien een tijdje lang bijval hebben bij zeker publiek, dat in het lezen van die boeken, welke de zinnen prikkelen en den hartstocht aanhitsen, blijkbaar nog iets anders zoekt dan aesthetische voldoening; maar zij is eene bastaardkunst, die in de geschiedenis der echte geene plaats waardig is. Daarom besloot de keurraad, dat die werken in het verslag niet verder zouden in aanmerking genomen worden.’

We hoeven de genoemde schrijvers natuurlijk niet te verdedigen. Hoe vindt ge b.v. G. Vermeersch, die ‘de zinnen prikkelt’! Maar hebben deonderteekenaars van het verslag dan niet gemerkt, dat hun uitval tegen die ‘modderlitteratuur’ wel op een insinuatie geleek, dat ze eerlijke schrijvers ‘blijkbaar nog iets anders’ dan aesthetische bedoelingen schijnen aan te wrijven, en dit in een officieel stuk, opgenomen in het Staatsblad, waar geen recht op antwoord geldt? Hebben ze dat niet ingezien, dan hebben ze hier zeker geen bewijs van goeden smaak of... voorzichtigheid gege-

ven. Hebben ze 't wel ingezien, dan noem ik hun geschimp, in rond Vlaamsch, een daad van eenvoudige lafheid.

Wat kan er nu gedaan worden, om de Vlaamsche literatuur tegen de aanslagen der Vlaamsche Academie te beschutten?

Ik zeg: tegen de aanslagen der Vlaamsche Academie, want zij, in haar geheel genomen, en niet de keurraad alleen, is verantwoordelijk. Zij mag nu, farizeesch genoeg, haar handen in onschuld wasschen; maar *zij* toch draagt de lijst van tien namen voor, waaronder de Minister vijf juryleden uitpikt. Waarom verschijnen altijd dezelfde onbeschaamde beunhazen op die lijst?

Streuvels zelf had nu zoo gemakkelijk een eind aan den grotesken toestand kunnen stellen: hij moest maar, na 't verschijnen van 't verslag, den prijs, die hem op zulk een vernederende wijze werd aangeboden, vlakaf weigeren. Maeterlinck en Hegenscheidt gaven het voorbeeld: thans had iemand als Streuvels de academische ploertocratie eindelijk den kop ingedrukt. *Hij* kon het; maar de kans is helaas verkeken...

De ‘Vereeniging van Letterkundigen’ is bezig, een ontwerp ter hervorming van den vijfjaarlijkschen wedstrijd uit te werken. Ze zal trachten, door samenwerking met de ‘Association des Ecrivains

belges de langue française', van de regeering een betere regeling te verkrijgen. En wie er meer van weten wil worde lid der Vereeniging, want de schrijvers moesten nu zelf wel begrijpen, dat organisatie het doelmatigste middel is, om voor hun belangen te zorgen.

De groote moeilijkheid blijft natuurlijk: de samenstelling van den keurraad. Hoe zullen we ooit de stomme macht van de Academie kunnen breken?

De zuiverste oplossing ware, volgens mij, de afschaffing van den vijfjaarlijkschen prijs. En dat we de Academie stilletjes in haar poeltje lieten rotten, zonder er verder acht op te slaan. Maar ik vrees, dat alleen de enkele Vlaamsche schrijvers, die vast overtuigd zijn nooit de 5000 fr. binnen te halen, mijn zienswijze metterdaad zullen bijtreden.

Cyriel Buysse.

Over de kwestie van den vijfjaarlijkschen prijskamp, zal ik maar niets meer schrijven. De geheele Vlaamsche Academie, met keurraad en wedstrijd is mij geen regel schrift meer waard, na wat ik in *De Tele-*

graaf hierover uitte. Een en ander kan hieruit overgenomen.

***

Geluk is waan.

Wie zich gelukkig waant is gelukkig.

Ik ben gelukkig!

Ik ben gelukkig geworden na de lezing van het officieele verslag over den laatsten vijfjaarlijkschen wedstrijd van Nederlandsche letterkunde in België.

Wedstrijd van Nederlandsche Letterkunde! Ça rend rêveur...!

In den geest van de officieele Keurwereld is de Nederlandsche Letterkunde in België dus een soort van worstelpark, waar de sterkere den zwakere neersmakt. Vae Victis! is de strijdkreet en de scherpe pennen prikken.

De Keurraad zetelt in de eereloge der arena. De voorzitter, moderne Keizer, geeft het sein, maakt het fataal gebaar, - vinger omhoog -, en de lijken worden weggedragen.

Tweehonderd acht en veertig zijn er aldus weggesleurd, waaronder ook het mijne! Want er waren tweehonderd negen en veertig gladiatoren opgekomen en er mocht maar één overwinnaar zijn.

Het laatste van allen, na een heldhaftigen strijd, die eindeloos lang duurde, werd mijn lijk weggesleept, en den overwinnaar - Stijn Streuvels - voor de tweede maal in die vijf jaren tijdsverloop, de lauwerkroon der zege om de slapen gedrukt.

Uit vijf leden was die roemrijke raad samengesteld: J. Bols als voorzitter. G. Segers, J. Bouchery en W. de Vreese als leden; en C. Lecoutere als verslaggever. Laten we daar eventjes den naam van W. de Vreese uit oppikken en apart zetten. Blijft over: een vierschaar van ongeëvenaarde knappe letterkundigen en kunstrechters, het schitterend resultaat dat zij bekomen hebben ten volle waardig.

Eerst toen ik dat voortreffelijk stuk literatuur - het officiëel verslag - met trillende aandacht gelezen en genoten had, kwam ik tot het duidelijk besef van mijn tegenwoordig groot geluk en van de huiveringwekkende gevaren, waaraan ik ontsnapt was.

Verbeeld u dat er een tijdlang twee leden op de vijf mij den prijs wilden toekennen. Gelukkig draaide op het laatste oogenblik een van mijn ‘supporters’ nog naar Streuvels over en het gevaar was bezworen. Ook mijn lijk, mijn lillend, bloedend lichaam werd eindelijk uit de arena weggesleept. Gelukkig, gelukkig! En, wat het wonderbaarlijkste is, nu draag ik toch, ondanks alles, het verrukkelijk gevoel in mij,

dat de prijs mij wèl, in alle eer en roem werd toegekend. Inderdaad: met Streuvels bleef ik de allerlaatste kampioen in het door de Vlaamsche Academie ingerichte worstelperk. Met hem en naast hem, heb ik niet minder dan tweehonderd-zeven-en-veertig lijken helpen opruimen! Veronderstel nu dat Streuvels dien dag wat minder goed op dreef was, of ook al dat hij zei: ‘Kommaan, ik heb het immers al vijf jaar geleden gewonnen, laat nu ook maar eens een ander aan de beurt komen’... In ieder van die twee gevallen werd ik de Zegepraler; want het staat er, het staat officiël in het Staatsblad gedrukt, dat ik, zoowel als Streuvels, de tweehonderd-zeven-en-veertig worstelaars in lijken hielp veranderen!

Geluk is waan. Wie zich gelukkig waant, is gelukkig. En ik ben gelukkig na de lezing van het officiëel verslag over den vijfjaarlijkschen wedstrijd van Nederlandsche Letterkunde in België.

Daarom heeren van den keurraad, achtbare leden van de Vlaamsche Academie, beste kerels, flinke menschen, mijn oprechten, warmen, gullen, hartelijken dank.

‘Hoewel tot de school der modernen behoorend’ zoo zegt heer Lecoutere ‘onthoudt Buysse zich van alle taalgeknoei’.

O, dat ‘hoewel’, dat dierbaar ‘hoewel’!

Meneer Lecoutere en ook de andere heeren van den keurraad zijn geenszins ingenomen met de moreele gevoelens van de meerderheid mijner romanhelden. Ik krijg veel zwarte vegen uit een heele vieze pan. Dat begrijp ik trouwens heel goed en dat vind ik ook uitstekend gezien en gevoeld, van het standpunt dat die heeren tegenover litteraire werken innemen. Ikzelf zou er trouwens nooit aan denken die zedige heeren mee te nemen naar 't Kasteeltje in ‘Het Bolleken’, waar Nounkelken en meneer Vitàl ‘l'alcool et Flavie’ huldigden; noch zou ik hen plaatsen naast de drie oude vrijgezellen in ‘Lente’, aan den oever van het Zonneputje, waar het ontroerend-mooi Léontientje haar bad nam, en nog minder zou ik, met het slecht vijffrankstuk op zak, hen binnenloodsen in het hoogst verdachte kroegje van juffrouw Veelhaar, waar Theofielke Schandevel en Deeske Wildeborst zulke ondeugende geneugten beleefden. Te nauwernood zou ik hen durven vergezellen in de deftige woning van juffer Toria Schouwbroeck en het Ezelken, bij de gecastreerde poezen en eenslachtige gedierten; en zoo kom ik eigenlijk vanzelf tot wat ik finaal wilde zeggen:

Dat ik niet mee doe in officiëele wedstrijden; dat ik er nooit heb aan meegedaan en er nooit zal aan meedoen; en dat die fameuze heeren van den beruch-

ten Keurraad gewoonweg de waarheid verdraaien, waar zij in hun knoeierig officiëel verslag vermelden:

‘Van Buysse ontving de Keurraad drie uitvoerige romans en een reeks schetsen ter bespreking’.

Van Buysse ontving de Keurraad niets en van Buysse zàl hij ook nooit iets ontvangen.

Dat is en blijft de eenige en zuivere waarheid.

J. van Overloop.

Ik heb het verslag van den heer Lecoutere niet gelezen. Men kan wel, uit zekere lofwaardige redenen, min of meer nieuwsgierig zijn te weten, wat de heer Lecoutere en zijne collega's, uit wier naam hij spreekt, over de Vlaamsche letterkunde denken en zij hunne meening, op last van het Belgisch Staatsbestuur, uitdrukken, doch in alle geval heeft en hunne meening en hunne uitspraak voor de Vlaamsche letterkunde zelf, zeer weinig of geen belang en zal deze letterkunde haar gang gaan, juist alsof de heer Lecoutere en zijne collega's en de vijfjaarlijksche prijs niet bestonden.

Want, niet waar, het zou onzin wezen te beweren

dat de toekenning, om de vijf jaar, van een ‘prijs’, het wezen en het welvaren van onze letterkunde ook eenigermate zou kunnen beïnvloeden. En geen onder ons, en zeker niet de besten, zullen of kunnen zich ‘vereerd’ gevoelen, door eene ‘jury’, zij weze dan ook samengesteld uit de heeren Jan Bols, wijlen Jan Bouchery, Willem de Vreese, Karel Lecoutere en Gustaaf Segers, uitverkoren te worden tot ‘primus’, voor vijf jaar, in onze Vlaamsche literaire wereld.

De zedelijke waarde van den vijfjaarlijkschen prijs is dus heel gering, om niet te zeggen nul.

Blijft de geldkwestie, en m.i. kan heel deze geschiedenis alleen beschouwd worden als eene geldzaak, 't is te zeggen dat bedoelde ‘aanmoediging’ ongeveer kan herleid worden tot dit: ‘alle vijf jaar stelt de regeering vijfduizend frank ter beschikking van de een of de andere Vlaamsche letterkundige. Over deze som zou moeten beschikt worden derwijze dat ze ten goede komt aan den meest rechthebbende.

Ik wil nu tusschenbeide laten of eene dergelijke aanmoediging al dan niet waardig is en alleen de praktische zijde van het vraagstuk onderzoeken.

Vijfduizend frank is een heele som en de meesten onder ons ‘zouden het kunnen gebruiken’. En daar geld gewoonlijk geschonken wordt om gebruikt te worden

moet men aannemen dat het de meeste diensten zal bewijzen dáar waar het het minst voorhanden is. Deze steun zou dus moeten toegekend worden aan die Vlaamsche letterkundige, onder de besten natuurlijk, die daaraan het meest behoefte heeft.

Eens de kwestie zoover, volgt de oplossing vanzelf. De regeering heeft alleen maar te onderzoeken wie, onder de verdienstelijkste letterkundigen, het meest behoefte heeft aan vijduizend frank en die 'behoeftige' krijgt den prijs. Eene jury is dan niet meer noodig en een verslag kan ook best gemist worden zoodat eene belangrijke sotnme tijd en verveling zou gespaard blijven en aan hem die dat verslag schrijven moet en aan hen die zich verplicht voelen het te lezen.

Die plicht is mij tot hiertoe, gelukkiglijk, vreemd en daarom heb ik het zoo belangrijke opstel van den heer Prof. Karel Lecoutere niet gelezen.

19-9-11.

Leo van Ooethem.

Ik heb lang, lang geaarzeld vooraleer te antwoorden op uwe rondvraag: wat immers veroorlooft mij, die nog niets deed, een oordeel te vellen over de

handelingen der apostelen, die u zoo maar ineens vijf blauwe briefjes en een diploma op den hals kunnen smijten?

En toch nu op 't laatste wil ik '*afgedrieduivekalers*' snel, om ook 'Lecoutersch' en 'Prijskampsch' te spreken, een woordje doen bij wat meer bevoegden schreven en zegden.

1° Over de toekenning van den laatsten prijs heb ik niets aan te merken: Buysse zal nu wel weten dat hij in 't vervolg de boeren moet laten zingen binst ze aan 't werken zijn, dat hij ze lid moet maken van het Leger des Heils en twee geheel-onthoudersbonden en verder dat het leven op het land'n bestendige kermis, 'n durend 'jolijt' is, zelfs als 't in vier maanden niet regent en al de beesten met de plaag zitten. Van de Woestijne moet maar zien dat hij niet meer den '*Proteus*' speelt, enz., enz., elk wat wils.

2° Over het kritisch verslag van den heer Prof. Karel Lecoutere weet ik enkel dit: aan 10 centiemen per regel zou het hem fr. 161,50 opgebracht hebben.

3° Nopens de derde vraag: of het huidige stelsel van den vijfjaarlijkschen prijs nog langer kan behouden blijven?

In zekeren zin *ja*, maar met wijzigingen die zich opdringen.

Elk 'lustrum' zouden al de schrijvers van Vlaan-

deren bijeenkomen in een grooten landdag, (om beurten te houden in Gheel, Sotteghem en Zoetenaeye) allen met hunne vrouwen (respectievelijke eene minima), kinderen - echte en andere - vrienden, bloedverwanten, schuldeischers en trawanten.

De ‘jury’ zou bij ‘rechtstaan en zitten’ uitspraak doen over het beste werk der laatste vijf jaren, waarna zou worden overgegaan tot de uitreiking van den prijs.

(Een bijgevoegde prijs van 't verste komen zou voorzien worden).

Ingeval van betwisting, zou er ‘stante pede’ een wedstrijd plaats hebben van *zakloopen, koekskenbijt* of gelijk welk ander ‘folkloristisch’ spel, tusschen den bekroonde en zijne ontevredene mededingers.

De ‘gelukkige winner’ zou gehouden zijn duizend frank af te staan van den prijs, ten voordeele der *behoeftige oud-juryleden* van de letterkundige prijskampen en om de *begrafeniskosten* te dekken van diegenen onder de *rechters* die na de uitspraak het voorwerp zouden geweest zijn van *al te* geestdriftige betoogingen.

Deze en andere veranderingen, welke ik niet indachtig ben, voor het oogenblik, onderwerp ik aan ieders goedkeuring.

Antwerpen.

Segher Rabauw.

Het toekennen van den vijfjaarlijkschen prijs, twee opeenvolgende malen, aan Stijn Streuvels, is een openbare beleediging van onze heele literatuur; want geene andere beteekenis kan daaraan worden gehecht, dan deze, dat onze talrijke schrijvers, waarvan deze laatste 5 jaren belangrijke werken verschenen, Cyriel Buysse, Maurits Sabbe, René de Clercq, Gust Vermeylen, Karel van de Woestijne, Gust. Vermeersch, Virginie Loveling, Herman Teirlinck, e.a., officieel als 'onbekroonbaar' worden verdoemd.

Het critisch verslag van den heer Lecoutere, dat deze wandaad zou moeten rechtvaardigen, staat beneden alle critiek, net zooals al de andere officieele verslagen die het voorafgingen en alle dito die het volgen zullen.

Men heeft steeds getracht, in dergelijke proeven van academische literatuur-beoordeeling, alles wat groot is naar omlaag te halen. Geen schrijver van waarachtig-hooge beteekenis heeft het ontloopen: Rodenbach, Gezelle, Loveling, Stijns, Hegenscheidt, Buysse en... Streuvels-zelf, dien men nu ten tweede male bekroont, - zij allen hebben de officieele roede gevoeld! Rodenbach zoomin als Hegenscheidt kreeg den

prijs voor tooneel-literatuur; de een en de andere, nochtans, schreven tooneelwerken, die als hoogtepunten mogen gelden in de huidige Vlaamsche letterkunde. Stijns, deze reus, is in het graf gedaald, zonder één gebaar van officieele waardeering ontmoet te hebben. Voor Loveling, aan het eind van heur loopbaan, heeft men niets over dan wat onzinnige flauwigheidjes. Buysse, die door heel het intellectueele Vlaanderen en Holland om zijn machtig werk werd gehuldigd, scheept men als een onwaardige af. De geniale Gezelle moest dood en begraven wezen, alvorens zijn werk genade vond in de oogen der punt- en kommaknuivende droogstoppels, die, van uit de hoogte hunner muffe schijnheiligheid, de plak zwaaien over onze letterkunde.

En beteren zal het niet! Zoo'n jury is de vleeschgeworden middelmatigheid en nooit zal zij een oorspronkelijk talent erkennen, tenzij de openbare meening het onwederstaanbaar opdringt.

Wij hechten bijster-weinig geloof aan de weldadigheid van het ingrijpen der openbare macht in kunstaangelegenheden. Voelen wij geen onderdreven geestdrift voor het princiep der Staatsinmenging, stellig is het, dat de huidige vorm heelemaal niet deugt en dat er met prijskampen niets goeds te verrichten is - meneer Lecoutere en zijn kornuiten

hebben het weer eens afdoende bewezen, en dát is eigenlijk het eenig-goede van heel hun optreden.

Wil men, van officieele zijde, de kunst steunend en aanmoedigend te gemoet treden, dat men dan in elk geval ophoude een aalmoes (zij 't ook een rijkelijke) te schenken aan een of anderen in goeden geur staanden *kunstenaar*, dien men, voor de gelegenheid, dan al te willig verwart met de *kunst*. Want, ik vraag het U, wat is bv. onze *letterkunde* er bij gebaat, dat van het kleine-, maar niet te versmaden kapitaaltje, dat 10.000 frank is? Ondertusschen blijven gansche stapels degelijke Vlaamsche boeken - die toch eigenlijk *de* Vlaamsche letterkunde vormen - onverkocht in de toogramen onzer boekhandelaars liggen of op de zolders der uitgevers, voor zoover zij hun weg niet vonden tot het lezend publiek van Holland.

Want een feit is het: onze literatuur beleeft een wonderen bloei; maar - zooals de fransch-schrijvenien zich tot Parijs moeten richten - nog steeds is het over den Moerdijk, dat de Vlamingen waardeering, lezers en uitgevers dienen te zoeken, zoodat, in Vlaanderen, de Vlaamsche literatuur een importatie-artikel blijft ten behoeven van zeldzamen.

Indien er van een heilzaam ingrijpen van Staats-Provincie-of Stadswege spraak kan zijn, zou het dan

niet wezen - om nu alleen over de letterkunde te gewagen - in de richting der verspreiding van het degelijke boek? Of moeten wij het heelemaal als een droom van dweepzieke utopisten beschouwen, de mogelijkheid dat boeken van Vlamingen in Vlaanderen gedrukt en uitgeven- en in Vlaanderen gelezen zouden worden, door Vlamingen?

In geen geval is de huidige toestand langer duldbaar. Alle vrij-voelende, onafhankelijke geesten dienen krachtdadig en met klem in verzet te komen tegen de ongehoorde wijze waarop men van Staatswege onze letterkunde laat bemodderen door literaire doodeters, wier begrippen over kunst en letterkunde wellicht thuis hooren in de sacristij van een achterafdorpje, maar stellig niet in de letterkundige critiek der twintigste eeuw!

Toen, 't is jaren her, zekere academici het ook weer al té bont hadden gemaakt, heeft Alfred Hegenscheidt zeer vlijmend maar zeer terecht den goeden raad gegeven:

> Rakelt eens vlijtig op,
> Met eenen sterken, scherpen kam,
> Dat volk op uwen kop.

Mocht het initiatief van *De Boomgaard* dáártoe bijdragen, dan werd het niet te vergeefsch genomen, en ik juich het dan ook van harte toe.

Hugo van Walden.

Swift heeft geschreven dat botte scheermessen de leelijkste wonden toebrengen. Het verslag uitgaande van het jury samengesteld om den vijfjaarlijkschen prijs voor Literatuur toe te kennen heeft mij niet verbaasd maar verslagen.

‘Zullen wij nog langer dulden met botte scheermessen te worden geschoren’?

Deze vraag werd reeds bij de zelfde omstandigheid gesteld. Op de laatste vereeniging der letterkundigen stond ze op het agenda vermeld. Na degelijke studie neergelegd en onderteekend door V. de la Montagne en Stijn Streuvels bleek hare oplossing echter van zulk kieschen aard - ja wel - en zoo ingewikkeld, dat ze, vatbaar voor verdere bespreking, nogmaals bij volgende vergadering zou te berde komen.

De Vereeniging is een organism, dat we ten huidigen dage hoeven kracht bij te zetten. Van het oogenblik dat ik haar optreden waardeer, zal ik met hare besluitselen eendrachtig blijven. Nu ben ik erg blij dat ‘Boomgaard’ de Vereeniging vriendelijk groetend tot ijver aanspoort. Laten we dus nog wachten... maar niet te lang.

Wat ons tegen de borst stuit, is de bekrompen partijdigheid door de Heeren juryleden zoo klakkeloos

blootgelegd, hun slaafsche onderworpenheid aan politieke beheerders, de poes-pas-middeltjes waarmée ze hun kleinzieligheid trachten schoon te wasschen. We vinden dat de veropenbaring van zulk handelwijze in het ‘Staatsblad’ de natie ‘niet’ zedelijk kan beïnvloeden noch estetisch opleiden. Immers hier wil men om redenen die met kunst niets gemeens hebben ‘oordeelen’ over het Schoone.

Daar tegen teekenen wij protest aan. Wat kunnen we voorloopig meer? De jury-leden betoonden zich zeer logisch, zoo logisch als de kompakte meerderheid.

Van het verslag van den Heer Prof. Karel Lecoutere vermocht ik alleen bij stukken kennis te nemen. Zou ik mij beklagen? Misschien wordt het nog wel bij duizende exemplaren gedrukt, om verspreid te worden over het gansche Nederlandsche volk, best geschikt, als ‘Handleiding bij de moderne Nederlandsche Letterkunde’. Dat verslag zal verslagen, ik zal 't niet lezen!

Frans Thiry.

Vraag 1. - a) Onrechtveerdig - b) Het record der nulligheid..

Vraag 2. - Ja, het huidige stelsel mag blijven

bestaan... maar o Staat... sta ons toe dat uw keurraad in 't vervolg aan een geneeskundig onderzoek onderworpen worde... opdat we ons ten minste overtuigen of die lieden niet zijn, zooals zekere dikke oude-katers bij simpele lieden... we vragen een minimum... o Staat!...

Leo Meert.

Liever zou ik nà de verkiezingen van Mei 1912, mijn oordeel over een vijfjaarlijkschen prijskamp voor letterkunde gegeven hebben. We staan voor een tweeërlei oplossing: ofwel blijven de katholieken aan 't roer, ofwel krijgen wij een anti-clerikaal Ministerie.

In het eerste geval, wenschte ik den vijf jaarlijkschen prijskamp afgeschaft, omdat het politiek geknoei er dan toch mede zou gemoeid blijven.

In het tweede geval, wenschte ik dat Staats-ondersteuning bleef bestaan, maar dan zou er heel wat verandering moeten gebracht worden aan de wijze waarop die prijskamp ingericht is.

Tot op heden volstaat, mijns inziens, dit antwoord. Eene verdere uiteenzetting mijner opvatting ware enkel tijdverlies, zoolang het Ministerie aan 't bewind blijft.

Willem Gijssels.

1°) *a*. Verkeerde toekenning niet wegens de minder waarde van het bekroond werk - ik ben vijandig aan het het herhaaldelijk bekronen van denzelfden schrijver - maar wegens de aangewende redenen, die niet van literarischen noch esthetischen aard zijn, om C. Buysse den prijs te weigeren; *b*. Het verslag van den heer Lecoutere geeft blijk van ellendige partijdigheid en als kunstopvattingstaat het beneden alle critiek.

2°) Neen, niet langer. Liefst jaarlijksche verleening van geldpremiën aan ieder verdienstelijk schrijver, dichter of prozaïst, zonder inachtneming van strekking of standpunt en zonder hooger schatting van dezen boven genen. De keurraad zou bestaan uit letterkundigen door de deelnemende schrijvers zelf ingesteld, bij verkiezing. Onder deelnemende schrijvers bedoel ik diegenen die zich als zoodanig bij de regeering zouden hebben aangemeld. Hierop wensch ik tevens de aandacht te vestigen hoe uit de herhaalde bekroning van S.S. mocht worden afgeleid, dat in de laatste vijf jaren de Nederlandsche Letterkunde in Vlaamsch België aan het slabakken was, wat volstrekt in strijd is met de werkelijkheid en daarbij niet alleen ontmoedigend voor onze meest begaafde schrijvers, maar vernederend voor ons volk.

Richard de Cneudt.

Al las ik het verslag niet, een feit is 't toch dat het niet-bekronen van Cyriel Buysse, naast en met Streuvels onze machtigste prozaïst, een beleediging is aan gansch onze literatuur toegebracht. Streuvels heeft al eens aan het schotelken mogen likken. Ik zeg maar: elk zijn beurt. Nu voor de centen kan Buysse er wel zijn pollevieën aan vegen, en voor zijn naam als schrijver ook, want die staat nu rotsvast, maar zoolang officiëele bekroningen bestaan moeten zij rechtvaardig gebeuren. Nu is 't met zeuren gedaan, lijk men hier te Gent zegt. Streuvels kan daar natuurlijk niets aan doen. Ik hoop maar dat er eens een tijd komen zal, waarop heel het Santenkraam van prijskampen, bekroningen en premieën dat reeds zooveel knoeiers en middelmatigen heeft beschut en verrijkt, voor goed zal worden opgevouwen en op den zolder onzer literatuur bij 't oud ijzer en 't vuil papier weggeborgen, en dat de stijgende belangstelling van ons volk voor zijne letterkundigen, die nu vrijwel beneden nul staat, gepaard aan een verstandig stelsel van staatsaanmoediging aan onze schrijvers die stoffelijken en zedelijke onafhankelijkheid geven zal, die de meesten nu niet hebben, en in de toekomst verhinderen, dat zij, voor den broode, hun beste en edelste krachten aan geestdoo-

dende arbeid moeten ten offer brengen. Voorloopig blijft dus niets over, dan uit de bestaande toestanden al het goede te halen dat men maar kan. Om tot den vijfjaarlijkschen wedstrijd van Nederlandsche Letterkunde terug te keeren; die strookt niet meer met den toestand onzer literatuur en het steeds aangroeiend contingent onzer talentvolle schrijvers. Hij moet radicaal worden gewijzigd: in plaats van éens om de vijf jaar, met een prijs van vijfduizend frank, diende hij elk jaar te worden uitgeschreven, met een prijs van duizend frank. Zoo bestaat er kans dat meer schrijvers van talent, en die het heel goed gebruiken kunnen, van Staatsmanna zullen genieten. Ik ben ook niet principieel tegen het opnemen van een taalkundige in den Keurraad, maar vind het logisch dat de letterkundigen, dat is de mannen van 't vak, er in besliste meerderheid zetelen. Wie 't anders meent, bedriegt zich in het wezen der literatuur.

Edmond van Offel.

‘Kritiek schrijven zonder zelf iets te hebben gemaakt is een laffe daad’ zei Theophile Gautier. Wie hoorde er ooit iets over werk van den Heer

Lecoutere? Althans vóór 't verschijnen van 't fameuze *verslag?* Dat verslag bewijst alleen dat de H.L. het recht niet heeft mêe te praten. En hoevelen onder de leden der Vlaamsche Akademie hebben dat recht? Hoe durven zij, onbeduidende dorpschool-pedantjes, zich als beoordeelaars aanstellen tegenover schrijvers zooals wij er hebben. Wie zou er *moeten* beoordeelen, August Vermeylen of.... M. Lecoutere? Nu is 't M.L. die met een paar slechte dagbladzinnetjes *Den Wandelenden Jood* een kuiltje delft.

't Zou allemaal van geen belang zijn indien die menschen niet in naam van den Staat spraken. Kunstzaken geen staatszaken? jawel; maar dat de onbevoegdheid van *onzen* Staat zóo onder peil zijn zou 't moest ons beschamen. Ik denk eerder dat het ons aantoont: de onverschilligheid voor het niet ernstig opnemen van de beteekenis onzer Vlaamsche Letterkunde. En dat ook is bedroevend.

Het is het bloote feit niet van Streuvels weer eens bekroond te zien dat ons ergert; - alhoewel het niet in de bedoeling liggen kan, denk ik, van de stichters der vijfjaarlijksche prijzen meermaals denzelfden schrijver te begunstigen, als er ander belangrijk werk voorhanden is. Streuvels kan en zal zeker tusschen dit en vijf jaar weer een nieuw en een goed boek uitgeven. Zal men hem dan nog eens den prijs schenken? -

Wat ons ergert is de wijze waaróp men het deed; de wijze waarop men de kunst van Vermeylen, van Buysse, van Van de Woestyne, van Teirlinck - en 'k zou er nog moeten noemen - miskende terwijl men Streuvels zijn diploma van braafheid toekende. Want daar kwam het dan eigenlijk maar opaan: - bovengenoemde schrijvers hadden wel iets of wat talent maar ze waren niet *braaf* genoeg. Hun talent ware veel grooter geweest hadden ze niet tegen de moraal gezondigd. Volgens de gedachten (!) van M. Lecoutere zou een Schakespeare, bv. noch een Goethe nooit een vijfjaarlijkschen prijs kunnen bekomen. Niet waar? want die dichters hebben toch wel andere dingen durven zeggen dan Buysse of Vermeylen?

***

Hoe het stelsel van de vijfjaarlijksche prijzen verbeteren? Een onfeilbare jury samenstellen is een utopie. De jury door stemming doen kiezen door de mededingers zelf, zooals dat eenigszins gedaan wordt bij de tentoonstellingen van Schoone Kunsten? 't Systeem is ook niet volmaakt, maar dan zagen we toch kans van door mannen van talent beoordeeld te worden.

Alfred Hegenscheidt.

Indien, volgens het verslag zelf van den keurraad, het werk van Buysse, bij gelijke kunstwaarde, zich enkel ten zijnen nadeel onderscheidt van Streuvels' werk, door 't ‘loeien der driften’, dan kwam, in alle rechtvaardigheid, de prijs ditmaal toe aan Buysse. Ik bedoel dat het even onbillijk ware Buysse tweemaal te bekronen naast Streuvels' werk, als omgekeerd nu, Streuvels twee maal den prijs toe te kennen, en Buysse's rijk werk geen enkelen waardig achten.

Ook het verslag zegt immers: ‘En den kunstenaar, die naar eene bepaalde kunstopvatting zijne werken schept, laten wij hem volle recht wedervaren, als wij zijne pogingen beoordeelen naar andere, zij het zelfs betere, beginselen?’ Buysse is wel degelijk een dier ‘betere’ beginselen ten offer gevallen; want er wordt niet bewezen dat dit ‘loeien der driften’ iets aan de kunstwaarde van zijn werk te kort doet. Men heeft hem geen recht laten wedervaren.

Er wordt aan de jury een oordeel gevraagd over het gehalte aan schoonheid van de voorgelegde werken. Doch, zegt weer het verslag, om met zekerheid te bepalen wat schoon is of niet, heeft men ‘tot heden’ nog geen in elk geval afdoend criterium ontdekt. Zoodus, dat elk van ons oordeelt volgens de

idee, de absolute, van het schoone gelijk hij ze zich bewust wordt in innerlijk voelen en denken. Dient zoo een jury nu eens samengesteld, dan zijn dìe vijf menschen aangewezen, die ons door het voortreffelijke van hun oordeel in zake kunst, overtuigd hebben, dat zij ook dit maal een billijk oordeel zullen afkondigen, dat mogelijk wel een of ander misnoegen mocht, maar zeker niet als thans, eene algemeene verontwaardiging verwekken zou door het onartistieke en scheeve van zijn motieven. Men ziet onmiddelijk in dat het hier aankomt op de waarde van den mensch die tot rechter geroepen wordt, op het vermogen van zijn denkkracht, op de breedheid van zijn cultuur, die hem in staat stelt de schijnbaar uiteenloopendste strekkingen van den in zijnen tijd werkzamen levensgeest begrijpend na te gaan, en, op zijn eenvoudige, menschelijke eerlijkheid. Van dezen rechter kunnen wij verwachten dat hij de idee van het schoone in hem in eere houdt, dat hij naar haar opziet als naar een der verbeeldingen van het goddelijke, dat hij haar tempel gaaf houdt en zuiver van aankruipende bijgedachten.

In hoeverre beantwoorden de door Akademie en Staat benoemden aan dit redelijk beeld van den rechtvaardigen rechter?

Verbeeld u niet dat gij bij Professor Karel Lecoutere een jurylid gaat aanhooren van den heel ouden

trant. Er blijkt hier en daar aanraking met de moderne stroomingen in de kunst; men merkt, dat hij toch wat te school gegaan is bij de jongeren: ‘wij erkennen zelfs gaarne dat de modernen, wat die stelling (nl. de volstrekte vrijheid in de keuze van de stof) aangaat, met verkeerde begrippen der oude school hebben afgebroken en als zoodanig een juistere kunstopvatting verdedigd.’ Ja kijk, totaal is verdwenen de minachting voor de kunst der ‘jongeren’, die men in een juryverslag vijftien jaar geleden tot wat dra ververwaaide ‘zilverloverkens en stuivend zand’ kleineerde. Vermeylen voorspelde toen dat ze in die zilverloverkens nog zouden stikken, de heeren kunstrechters van toen. Helaas, 't gebeurde niet; zij gingen zich verschansen in hun Akademie en van daar uit bleven zij misbruik maken van de macht die een onverantwoordelijke Staat hun blijft toekennen; angst en afgunst gaven zich lucht in verdachtmaking en achterbaksche streken.

Neen, prof. Karel Lecoutere is geen van de slechtsten. Middelerwijl is men toch wat voorzichtiger geworden; de jongeren van toen zijn de mannen van heden; de meesten, zoo niet allen, bleven het kunst-ideaal uit hun jeugd getrouw en laten desnoods de stukken spelen voor 't oud kasteel, dat meer dan eens het hoorde daveren tegen zijn muren. Prof. Lecoutere behoort meer tot dat slag van menschen die, oud

geboren, de ouden van dagen en gedachten welkom zijn om met hun kracht, in den nieuwen tijd geput, de oude vormen nog wat te schragen en hun in 't sterven nog het gevoel te schenken van een rechtschapen leven. Prof. Lecoutere weet dat hij den kunstenaar geen recht laat wedervaren indien hij hem beoordeelt naar ‘betere’ beginselen, en toch zal hij Buysse's werk verwerpen om een dier op kunstgebied lang overwonnen ‘betere’ beginselen. Dienst van barmhertigheid wellicht, maar de kunstenaars en hun werken zijn volstrekt niet daarmee gediend. Want de onbevoegdheid van den professer barst uit al de voegen van zijn verslag. Wat weet iemand van de schoonheid af, die haar slechts genaderd is van buiten, als blijkt uit de blinde bepaling in het begin van het verslag; ‘het schoone, waarvan de afbakening alles behalve gemakkelijk is’; waarvan ‘men tot heden nog geen in elk geval aîdoend criterium heeft ontdekt’? Die ‘afbakening’ en dat ‘tot heden’ zijn kostelijk! Hoe arm de wereld van zijn voorstelling is, blijkt uit beelden, gedachten en citaten die zijn pen ontvloeien, verschoten plunjes uit lang gesloten kasten: overal de vunze lucht van een nimmer uitgewaaiden philoloog. Vraagt me niet naar die beelden, dien bestikten mantel op een vuilnishoop, die modderliteratuur, die vingeren der Muzen, enz.; zoek zelf maar, zoo 't u

lust het stof van die rommelkast weer op te snuiven.

Gedachten? 'k Gaf er al een paar voorname staaltjes van. Wat moet ik denken van dit: ‘Men blijft wel een oogenblik wijlen bij de schilderijtjes der kunstenaars van minderen rang, welke, naast de tafereelen der vermaarde meesters, in onze musea prijken’? Schilderijtjes, tafereelen! Is 't u niet, of zou ik me vergissen, alsof de professor meer bewondering over heeft voor ‘De slag van Lepanto’ dan voor een paar drinkende boeren van Brouwer? Citaten? Waar heeft hij ze gehaald? In Schelling, in Hegel, in Schopenhauher? Neen bij dien fijnbeneusden mijnheer Geel, wien ‘de enkele melding’ van een riool ‘walging’ geeft (*sic*). Nochtans, rioolen zijn uiterst nuttige afvoerbuizen en hoe ver had dan mijnheer Geel zijn bibliotheek ondergebracht van de toch onvermijdelijke uitmondingen dier rioolen binnenhuis, of..? Foei, mijnheer Lecoutere, tot wat onhebbelijkheden leidt uw vieze beeldspraak! En hoe denkt Prof. Lecoutere over zekere schrijvers, alweer bij monde van Geel? Het zijn ‘geen bijen, die dommelen in den gloed der zon, over bloem en plant, maar gonzende muggen in het vale licht, dat door moerasdampen schijnt.’ ‘Professor, wie de natuur lief heeft, verheugt zich evenzeer in dansende muggen als in dommelende bijen, en het vale licht door moerasdampen beroert

hem fijner dan de gloed der zon, of zaagt ge nooit Vlaanderens zeelucht? Doch vooral, dring uw antropocentrische neuswijsheid niet de alnatuur op, die 't zelfde levensrecht toekent aan stekende muggen, honigschenkende bijen en aan u, mijnheer Lecoutere. Hadt ge maar één voet binnen onze werkelijkheid, gij raaptet niet zulk ouwen lap, om er een der bronaaren onzer letterkunde mee te stoppen.

En de eerlijkheid? Ik bedoel nu niet die eerlijkheid die uw oordeel terughoudt over wat u ontsnapt in zijn wezen, neen, de eenvoudige, bloote eerlijkheid die een onderscheid maakt tusschen mijn en dijn. Heugt het u nog, heeren Willem de Vreese en Gustaaf Segers, die nu weer meezetelt, toen u, al wat jaren geleden, voor de eerste maal het werk van een jongere van toen, ter be- en niet ter veroodeeling werd voorgelegd, hoe gij uw haat botvierdet tegen de jongeren die ge nu ontziet, en onder nietige voorwendsels, aan dat werk het loon onthield dat van rechtswege, blijkens uw eigen uitspraak en de letterlijke bepalingen van den wedstrijd, toekwam? Ja gij wildet, juist van dat oogenblik af, strenger worden; de keurige smaak der heeren juryleden ging wonderen doen gebeuren op het gebied der zoo bloeiende tooneelliteratuur. En drie jaar later, offerdet gij uw zilverlingen aan de ‘Star van Indië,’ wier eenig blinken en klinken zij waren,

och arme! En het zijn zulke menschen die, keer om keer, worden opgeroepen te rechten over kunstwerk! Rechters, mat in 't denken, onzuiver in 't esthetisch voelen en, zoo niet altijd oneerlijk in de zelfde brutale mate, toch niet bij machte om gansch het pleit te begrijpen der kunst, wortelende in het heden.

Is 't niet tergend dat aan dezen wordt opgedragen te oordeelen over de verzen van Van de Woestijne, een ‘Wandelende Jood’ van Vermeylen? Hoe zouden zij er binnen geraken? 't Verwondert niet dat zij ‘den stevigen band’ missen in dit werk, als ‘Scepticisme is het uitgangspunt, ontkenning de uitkomst’. Zoo mag wel een professor der Katholieke Hoogeschool denken, maar geen kunstrechter oordeelen; neen, zoo redeneert zelfs geen breeddenkend mensch al waar hij nog zoo overtuigd katholiek, want hij zal wel vermoeden dat dit ‘scepticisme’ 't grondig verlangen is naar heiliger vormen van 't onvermurwbaar religieus gevoel in onze zielen, en de ‘ontkenning’ de blijde hoop hen eens levendig te zien worden in een menschheid-met-meer-liefde! Maar onverstand botst met de neus tegen gesloten deuren! Zelfs de wezenlijke beteekenis van een werk als R. Vermandere's ‘Van Zon zaliger’ ontsnapt hun. Doch er is erger. Waarom deed R. de Clercq in zijn ‘Toortsen’ zijn talent van eene andere ‘schoon minder gunstige’

zijde kennen? Tendens, zoodra ze geen godsdienstige is, of anders in den zin der heeren akademieleden, ‘doodt niet zelden al het poëtische’. De Clercq kan verzekerd zijn, had hij doorgewerkt in dien zin, was hem- het is hem nu groote eere dat hij 't aanvaarde - het democratische gevoel dat woelt in de menschen in Vlaanderen, niet te machtig geworden, zoodat hij 't moest uitzingen in menig heerlijken zang, hij was de inaanmerking komenden, veel meer nabij gerukt.

Het geval met Buysse is ook leerrijk. Hij wordt nu niet meer samengegooid met de schrijvers van ‘modderliteratuur’. Vroeger had men hem wel afgemaakt met Baekelmans en Vermeersch, maar nu durft men niet meer. Ten slotte evenwel, wordt hij nogmaals van de hand gewezen, omdat de heer verslaggever ‘het loeien van den drift’ niet lijden kan. En dààrom, daarom alleen, het staat er geschreven, wordt de voorkeur gegeven aan Streuvels. Eén enkele dier heeren maar, schijnt het onbillijke van de uitspraak beseft te hebben. Dus, de grond waarop Buysse's talent gebouwd is; dat wat hem, gelukkig voor ons, aanzet tot schrijven; wat hem, met zijn temperament, tot de schoonheid leidt, wordt hem ten last gelegd! Jawel tot de schoonheid, tot de zuivere, tot slakkelooze verbinding van den indruk van menig werk met het schoonheidsgevoel in ons! Overigens,

hoe durft ge Buysse verwijten dat zijn weg, de weg dien geen kunstenaar kiest, maar dien hem wijst de donkere zin in hem, dat die weg leidt langs modderige paden, hier in ons Vlaanderen, waar 't zoo erbarmelijk veel regent, ellende en onwetendheid? Ik hoor wél de klop van zijn hart, dien gij niet hoort. Dat is niet Buysse's, dat is uwe schuld! 't Bewijs ligt voor de hand: voor ‘Het Bolleken’, misschien Buysse's diepste werk, hebt gij geen enkel woord van waardeering.

Maar wij, door Buysse's kunst, voelen ons verwant met zijne menschen, hun driften zijn de onze; wat hen verlaagt tot het dierlijke, hetzelfde, de diepwortelende driften, zingen bij anderen liefde en leven! Laat een kultuur daarover haar weelderige takken sluiten; laat den blik op 't recht van den evennaaste scherper worden en wijder; laat het geweten, gewekt en gewapend, te voorschijn treden in zijn blinkend harnas, en driften en hartstochten buigen juichend voor den heerlijken meester, dewijl hij ze lief heeft, vast in toom houdt en loslaat hun brieschende jeugd, op booswilligen en waanwijzen, al waren 't maar wat akademielui! En niet alleen schoon is zijn werk, maar ook goed. Juist door het onontkoombare, het noodlottige, wat hem ook al verweten wordt, dringt het binnen ons met al zijn strengheid, schudt wakker ons plichtbesef, zoodat het den weg ziet, den onont-

koombaren ook, tot het geluk binnen het maatschappelijk leven. Wat hij verzwijgt, 't klinkt luid uit zijn werk: Zoo gij gelukkig wilt zijn, red die ongelukkigen! Ja, die gapende menschenellende is te dempen, met meer cultuur en maatschappelijke rechtvaardigheid.

Wie is nu aansprakelijk voor 't noemen van dergelijke jury's? De Akademie, en de Akademie alleen. Telkenmale dat het protest te luid wierd, deed zij verwonderd: zij niet, de Staat benoemde de jury. Ja, doch voorgesteld door u, Akademie, door u gekozen op een dubbele lijst van leden uit uw midden. Heeft er ooit een van de heeren leden der Akademie, alvorens over te gaan tot de stemming, herinnert aan vorige, even ongerechtvaardigde, vonnissen? Gij, die vredelievend, met een zoo ijdele als edele hoop bezield, het voor de jaren oud geworden mensch een verjongingskuur wilt doen ondergaan, en gij, Streuvels, de eenige van ons geslacht die zich liet verleiden te gaan schuilen onder een zelfden koepel met de aartsvijanden van onzen geest, - werdt gij ook niet verdacht van onzedelijkheid, - heeft er ooit iemand van u gezegd: Neen, mijnheer de Vreese, neen, mijnheer Lecoutere, gij zijt ex aequo knappe taalgeleerden, bewijst ons uitstekende diensten door uw onderwijs, door uw ijveren voor zuivere taal en uitspraak, maar de kunst is u een

vreemd gebied; een wijze schoenmaker houdt zich bij zijn leest? Neen, de meeste van die heeren, na de overtuigendste blijken van onbevoegdheid, werden gekozen en herkozen. En geen van u die 't laken dorst, en geen van u die 't huis verliet met slaande deur; want gij zijt nu iets in de Staatsmacht, en dan is oppassen en deftig zijn 't voornaamste, zoo niet 't eenige vereischte! 't Diene ons allen tot waarschuwing. Gij zult de Akademie niet verbeteren; door persoonlijke aanraking met die menschen wrijft ge malkaars hoeken zacht; de corpsgeest legt u't zwijgen op want gij zijt nu een soort van taal- en letterkundige diplomaten en gezult meedoen aan hun onrechtvaardig werk en ge zult uw handen wasschen in onschuld. Misschien wordt ge dan wel eens eerder bekroond met zilver of met goud, of raakt ge over anderen heen tot voordeel en aanzien, maar: Wat baten ualle schatten der aarde, zoo uw ziel er schade bij lijdt?

Heeft men ook nagegaan hoe ongunstig die zoo herhaaldelijke mishandeling van de echte kunst moet inwerken op het lichtgeraakte gemoed van jeugdige kunstenaars? Die 5000 frank bergen de hoop op verwezenlijking van lang gekoesterde wenschen, vooral hier te lande, waar de litteraire kunst zoo laag op den markt komt te staan. Moet hij luisteren naar eigen ingeving, wijzer zekers dan alle jury's ter wereld,

dankbaar hoogstens voor een wenk van vriendenhand, of moet hij, slim of angstig, nagaan hoe de wind zit op 't akademisch dak en zijn werk met min of meer bedrijvigheid die richting in sturen? Begrijpt men wat al verontwaardiging, verbittering, wantrouwen, ontmoediging onstaan uit die verongelijking? En is die stemming niet ten zeerste nadeelig voor de wording van het kunstwerk? Zoodat, waar de regeering ter goeder trouw een aanmoediging der letteren bedoelde, onwillens of niet onwillens, geestdrift en vertrouwen verstikt worden.

Kan het huidige stelsel van den vijfjaarlijkschen prijs verbeterd worden? Het voorstel van de Vereeniging van Letterkundigen gaat reeds, geloof ik, de betere baan op; de mededingende schrijvers kiezen mee. Beter ware, in plaats van vijf, maar drie leden te benoemen: het verantwoordelijkheidsgevoel groeit in omgekeerde verhouding tot het aantal leden en wie zich niet beslagen voelt, aanvaardt zoo geredelijk niet een ten slotte ondankbaar ambt. Te hopen is dat eens ten onzent als nu reeds in Duitschland of in Frankrijk, de letterkunde zoo in achting stijge, dat de prijzen der regeering of der akademie tot het onbeduidende verzinken en zij voortaan allen invloed blijven missen.

Victor de Meyere.

Wat ik, in de zich opvolgende verslagen over de prijskampen van Nederlandsche Letterkunde, hier in Vlaanderen, gestadig bewonder, is de domheid van die officieele lui, hunne voortdurende domheid, hunne standvastigheid in de domheid. Zij houden de domheid hoog-op, fier-ontrold gelijk een vaandel. De domheid is hun eigenheid; zij is rondom hen wijd en breed, hoog en diep.

Maar nog andere kwaliteiten treft men ditmaal aan in het epistel van den hoogleeraar Lecoutere, nl. allerlei dwalingen van half-geletterden: zóó hun onbegrensd geloof in de waarheid van theorieën! En welke theorieën? Ter wille van de waarheid dier theorieën worden schrijvers beoordeeld en veroordeeld. ‘Je préfère Ponce-Pilate disant: Qu'est-ce que la vérité,’ zegde, als ik het goed voor heb, Maurice Barrès.

Een voorbeeld: Vermeylen brengt geene nieuwe gedachten, zegt Lecoutere (ik citeer uit het geheugen). Er zijn dan nieuwe gedachten, meneer Lecoutere? Het is dan toch waar? Geef er eens een bundeltje in 't licht, toe, doe dat eens, een heel klein bundeltje maar en meteen zijt gij een wereldberoemdheid! Zie, ja, ik beken het, wij denken dat de gedachten, in den loop der tijden, niet danig verschillen; ja, wij ge-

looven, onder ons gezegd, dat zij zoo wat dezelfde blijven, dat wij, ten hoogste, enkele woorden bijwinnen om de gedachten van altijd, om de eeuwige gedachten uit te drukken. Wij vinden dat de geslachten en de individuën onderling alleen verschillen door de houding die zij tegenover de gedachten van altijd hebben aangenomen en, verder, door de ‘wijze waarop die gedachten zijn uitgedrukt. Die houding is bij Vermeylen goed aangeduid en zijn stijl?...

Zie, meneer Lecoutere, probeer dat maar eens....

Met reden mag men betreuren dat Stijn Streuvels - wat is de tijd, of liever wat zijn de menschen veranderd! - niet een schoon en edel gebaar heeft gehad’ ná de uitspraak van de jury, of, allerminst, ná de verschijning van het verslag. Dat gebaar lag voor 't grijpen! Maurice Maeterlinck en Alfred Hegenscheidt hadden het hem voorgedaan. Verwonderen doet zulks echter niet. Niemand had het recht den prijs te aanvaarden, indien ‘De Wandelende Jood’ van August Vermeylen niet bekroond werd.

Maar Vermeylen heeft, tot tweemaal toe, een gepast oordeel uitgesproken over vroegere verslagen van de Academie. Dat kunnen die heeren niet verduwen. Vermeylen zal, ditmaal ook, zijn man wel staan, maar anderen zullen zwijgen, of voorzichtig schipperen, om de heeren van het gestoelte niet te

verkreuken. Wat wilt ge? Tal omwentelaars van toen, tal verdedigers van het Recht en predikers van den Opstand van vroeger staan geschaard - ofschoon nog zóó zeer niet verouderd, - onder één en dezelfde banier met al wie zij, in jeugdigen geestdrift eens bekampten of *deden* bekampen. De journalistiek die zij eens verafschuwden en de rhetoriek der Politiekers, hebben genade gevonden in hunne oogen. De tijd ligt niet ver meer verwijderd dat zelfs het Klerikalisme, voor allen een sierlijke kokarde zal zijn!

Arm Vlaanderen!

Maurits Sabbe.

Al wie maar eenigszins op de hoogte is van het etterkundige leven in Vlaanderen zal zonder voorbehoud met ons erkennen, dat er sedert de inrichting van den vijfjaarlijkschen prijskamp nog nooit een tijdvak zoo rijk geweest is aan echt artistiek werk als datgene, waarover Prof. Lecoutere zijn rechterlijken staf komt te breken. Mooi-klinkende namen als die van C. Buysse, H. Teirlinck, A. Vermeylen, K. Van de Woestyne en R. de Clercq, - wij laten Styn Streuvels buiten de rij, - hebben zich nooit in dergelijke hoeveelheid naast elkander bevonden in welk vijfjaarlijksch verslag ook.

De grondtoon van het officiëel verslag over die periode behoorde in alle eerlijkheid opgewekte vreugde te zijn over den weelderigen literairen bloei, waarin zich alle voor schoonheid vatbare gemoederen zoowel in Holland als in Vlaanderen verheugen. Het tegendeel is echter het geval.

Uit Prof. Lecoutere's verslag zal de leek noodzakelijk afleiden, dat onze hedendaagsche literatuur niet zooveel zaaks is en nagenoeg uitsluitend teert op de voortbrengselen van heimelijke pornografen, najagers van literaire modezonderlingheden, ergerlijk tendenzieuse geestdrijvertjes, ijdele woordenknutselaars en wat al meer! De besten worden hier klein gemaakt. Het is bepaald de officiëele ‘sabotage’ door middel van het staatsblad van het edel werk, waarin zoovelen de schoonste gaven van hun hart en geest als een duurzame weldaad aan hun volk schonken.

Laten wij den heer Lecoutere en de heele jury evenwel hun onaesthetische, enge, liefdelooze vitterijen vergeven. Geesten, die de schoonheid niet blijken te kunnen genieten wekken altijd medelijden op.

Er zijn bovendien redenen om zich over Prof. Lecoutere's verlag te verheugen. Het heeft een innnerlijke waarde, wellicht niet degene, die Prof. Lecoutere bedoelde, maar toch een wezenlijke, niet genoeg te prijzen innerlijke waarde. Het is inderdaad door al zijn

negatieve eigenschappen van aard om ons te laten hopen, dat het de genadeslag is, die aan de bestaande regeling van den vijfjaarlijkschen prijskamp moest toegebracht worden. Nooit heeft een jury schitterender haar onbevoegdheid bewezen! Uit deze overmaat van kwaad moet de redding komen. Wellicht zullen wij het aan Prof. Lecoutere te danken hebben, dat onze letterkundigen een volgende keer door hun gelijken zullen beoordeeld worden.

Voor de wijzigingen, die aan de inrichting van den vijfjaarlijkschen prijs behooren gebracht te worden, heb ik volle vertrouwen in de werkzaamheden, die de *Vereeniging van Letterkundigen* met dit doel heeft aangevat.

VERPILLEUX
Houtsnede: MOLEN

Beschouwingen over literatuur
Over wat men heeft genoemd ‘neo-Romantiek’.

En dier eerste avonden van koude die binnen sluipt door de reten van deuren en vensters, van regen die klettert tegen de ruiten; een dier eerste Winter-avonden die ons doen liefhebben de gesloten kamer, het warme vuur, het heldere licht, de eenzaamheid. En na den langen Zomer van uitbundigdigheid, weer een avond van innigheid, van ingetogenheid, van wijsheid. Een dier avonden waarop men soms mijmerend - en met eene soort aarzeling - begint het onderzoek van geweten dat elk eerlijk en vrank-bewust mensch nu en dan in zijn eigen ziel eens inricht... algemeen gewetens-onderzoek, algemeen levens-overzicht: de vergelijking tusschen het willen en het kunnen, het betrachte en het gedane, het hoog-ontworpene en het klein-bereikte, het schoonverlangde en het pover-ondervondene... de beschou-

wing van het feit en den wil, den droom en de daad... de kritiek van eigen onderneming en de kritiek van wat de anderen deden die naast u leven... de poging om orde en rust te brengen in de woeling uwer gedachten, om samen te vatten heel de ver-uiteenloopendheid van het innerlijk leven en de rassche opeenvolging van het bestaan dat nooit wacht... het verlangen naar vrede, naar evenwicht...

En men denkt op allerlei: op voorbije liefde, op voorbije muziek en kleur, op voorbije meeningen, op voorbije geloof, op voorbije schoonheid, op voorbije genot en voorbije leed...

En men klampt zich vast aan besluiten voor de toekomst die niet vaststaan en wankelen, men wil voornemens, men zoekt zekerheid, men moet een richting hebben die men volgen kan...

De avond is vroom en stil, het licht brandt hel, het vuur knettert...

Boeken zijn opgestapeld in uw kamer... gedachten, plannen zijn opgestapeld in uw geest... uw hart is overvol van ontroeringen...

***

Er komt een oogenblik dat elk jonger mensch wordt overweldigd door den ernst van het leven en 't besef krijgt van de hoogere tragiek die het bergt. Den

inkeer dier boodschap moeten we allen beleven. Ze is het rantsoen van onze innerlijke rijkheid...

We zijn eerst - allen bijna - een tijd lang verdwaald in theorieën en discussies, in gefilosofeer en gedisserteer, - over leven, maatschappij, godsdienst, liefde, kunst en alles. We zweven in de lucht, we teren op onze gedachte en onze verbeelding; we schikken het leven naar ons eigen goeddunken, interpreteeren het volgens eigen lust; we gaan lijk prinsen gedrapeerd in goud-bestikte mantelen van waan, en we peinzen niet dat hunne goudstof slijten zal; we stellen ons een vrije roeping; we zijn trotsch op de reinheid onzer ziel...

Er volgt daarop eene nieuwe periode - eerste tijdvak van bewustheid na den roes der jongste jeugd; we verliezen iets van onzen intellectueelen hoogmoed, ons principieel absolutisme, onze willekeurige opvattingen; we worden gewaar de eerste aanraking van den levensdwang. Onze oogen vouwen gedeeltelijk open: we ontdekken het leven, eenvoudig weg, zooals de eerste de beste burger, de grootste stommeling het kent; we zijn de Colombussen der werkelijkheid; we zien ze rond ons, hooren en ruiken ze, we ademen haar op, we staan te midden erin! Maar we kijken nog altijd naar de uiterlijkheid alleen, naar de vormen

en wendingen, de plastiek van het leven, zijn klank en zijn kleur; onze ziel zwijgt...

We kunnen daarna dandy, decadent, eclectieker of dilettant worden, met *A Rebours en Le Jardin de Bérénice* en *Dorian Gray* of andere werken dweepen, en trachten met het leven - dat we nog niet dóór en dóór kennen, slechts lang zijnen uiterlijken kant en meestal als toeschouwers, zonder er zelf met heel de intensiteit van ons wezen reeds te hebben aan medegedaan - een beetje te gekken, te spelen, te fantazeeren, het te maken tot een motief van leute en dartelheid. En aldus kunnen we - mits onze geest soepel genoeg en ons gemoed voldoende onafhankelijk wezen - gedurende een tijdje werkelijk plezier beleven van het bestaan en van het leven genieten. Maar 't zal zijn een eenzaam en dor genot, zonder duur en zonder vastheid, lichtzinnig en bijwijlen hardvochtig. De schelen onzer oogen zijn nog niet gansch open.

Maar dan naakt toch een ander uur - het uur waarop we 't artificieele van ons voelen wegvallen dat misschien op ons woog en we zien smelten het smink dat op ons gelaat gestreken was; er druipen plotselings tranen uit die oogen, die men slechts voor 't lachen geschapen had gewaand. Nu ontdekken we niet meer de uiterlijke werkelijkheid, de wereld, maar het leven zelf, het leven in zijn breedsten zin: de *ziel* van

het leven, zijn innerlijk rythme, zijn geest, zijne diepte. We voelen de banden die ons eraan hechten, de broederlijkheid die tusschen alle zwakke menschen bestaat - ons brandt door 't vleesch de drang van den tijd die verrast en van de jeugd die voorbij vliet, van de illusies die vallen en die heel onze fantazie toch niet weer oprechten kan, van den steun die ons ontbreekt, van de waarheid die we missen; onze aristocratie bevinden we heel arm; we dragen meer dan ééne kleine schram van liefdespijn, maar vele wonden van veelzijdiger en wranger en steeds meer bewust levenswee. Het is de periode der rijpheid, des Zomers die, echter, reeds een Herfst is. Nu kennen we het leven.

En bij die eens ontdekte tragiek zullen we voortaan blijven. Of, zoo we ons opnieuw tot het dilettantisme of het dandysme of het nietzscheïsme of het egotisme of 't zij welk vernuftig filosofen-systeemtje wenden, dan zal het zijn met een zekeren angst en zonder blijheid of onbevangenheid, twijfelsmoede, heel weinig betrouwend maar willend dragen een masker omdat een masker ons noodig schijnt. Achter het masker, echter, zal ons echt gelaat bleek zijn, ernstig-geplooid, bewust-streng en wetend...

Anderen wenschen zelfs geen masker te dragen, belijden nu eenvoudig hunne ware natuur, hunnen op-

rechten toestand, hunne eigen zwakte en hunne mildheid voor de zwakte der anderen die haast op een solidariteitsgevoel gelijkt...

**

't Is vreemd hoe al die perioden van psychische levensontwikkeling beïnvloeden - wanner we kunstenaar zijn, literator vooral - den keus der meester die we ons voor oogen zetten, de criteriums waarmede we de literatuur van den dag beoordeelen, de richting van het eigen werk dat we aandurven...

Het leven heeft van ons opvolgentlijk gemaakt: romantiekers - symbolisten en decadenten - naturalisten... we worden op den duur... wat?... schrijvers zonder school, schrijvers zonder dogma... ‘humanisten’, eenigszins, die slechts één cultus kennen: het Leven in zijne breede werkelijkheid, in heel zijn diepte, met heel zijne hoogte, met zijn volledig wezen...

**

Twee wegen lagen open voor de kunstenaars van over enkele jaren: het naturalisme, eenerzijds, en het symbolisme, of enger gesproken de kunst welke men heeft genoemd ‘decadentie’, anderzijds. Wat ons betreft, we hebben ondervonden dat we noch in de eene, noch in de andere dezer richtingen konden voortstappen.

We hebben den rug gedraaid -voor goed, geloof ik - aan al het pathologisch, onwerkelijk en idealiseerend gedroom der Peladan-Mauclair & Cie kunst, en aan heel hare dorre ideologie, haar smoor-dun gefantazeer en hare skelet-schraalte. Het symbolisme heeft kunnen zijn eene uiting van nieuwe *esthetiek* - en van esthetiek slechts - die vooral onder poëtisch opzicht - omdat de dichter, de lyrieker anders tegenover het leven staat dan de romanschrijver en de dramaturg - een tijdelijken bloei heeft kunnen verwekken, het is nooit geweest eene volledige levens- en kunst-expressie en het kan zeker niet meer zijn voor ons de grondslag eener traditie, eener nieuwe leer, kunstleer en levensleer.

Wat het naturalisme betreft, we hebben ook moeten afzien van vele postulaties dezer aanschouwing. Omdat het naturalisme te dikwijls ruw-weerzinnigwekkend is geweest, belust op vieze schuinigheidjes - omdat een der hoofdverplichtingen die het naturalisme ons oplegde: de heelemaal onpersoonlijke objectiviteit, het absoluut verbergen van elke eigene meening, het absoluut onderdrukken van elke eigene ontroering berustte op eene psychologische onmogelijkheid, die beteekende de verkrachting der schrijversziel, de dood van de echte kunstoorspronkelijkheid, de verandering der literatuur in eene loutere cinematografie-kunst;

eindelijk, omdat het naturalisme was een systeem van haat tegenover het leven en den mensch, werkelijken haat-bij Huysmans bijv. die altijd van zijnen tijd heeft gewalgd, voor zijne tijdgenoten eenen onverborgen afkeer heeft blootgelegd - of schijnbaren haat, zooals dat het geval was bij Flaubert bijv., bij Zola en anderen.

En symbolisme én naturalisme waren eenzijdige opvattingen - 't een had geen steun in de werkelijkheid, 't ander kende niet meer dan een beperkten vorm van werkelijkheid, de streng-uiterlijke, objectieve werelduitzichten.

De reactie der laatste kunst beoogt thans: *de realiteit des levens*.

Ik schreef reeds vroeger: '*Realiteit* beteekent niet *uiterlijkheid*. Men ziet niet enkellijk een voorwerp; men voelt ook de atmosfeer waarin het baadt, den indruk dien het verwekt. Rond de feiten moet er een atmosfeer gehangen en moet er een dag gespreid, die ze belichten. Achter de stoffelijke werkelijkheid zal de echte kunstenaar ontwaren en voelen laten eene andere eigen-geestelijke realiteit, die de zijne is, waarmede hi de andere aanvult, en die eene beteekenis heeft het reeële wezen; hij zal niet - volgens de stelling der naturalisten - heelemaal objectief en onpersoonlijk zich onderschikken aan 't onderwerp. Maeterlinck,

o.a., heeft getracht in zijne kunst ons vooral die “ambiance” te suggereeren, maar Maeterlinck ongelukkiglijk viel van 't eene uiterste in 't ander deden hem nà de symbolisten die niets meer voelden dan de “sfeer” van een ding, de “stemming” van eene daad, de “psyche” van een gevoelen. Stof en Geest zijn m.i. een twee-eenheid; stof zonder verbeelding zakt neer in dorren brokkelhoop; verbeelding zonder stoffelijk substraat vervluchtigt. Maar de stoffelijke en geestelijke wereld als geheel vormen de uitdrukking der *Idee*, welke zich als levende verbeelding in den kunstenaar moet omzetten. Zoo is alle goed realisme: psycho-realisme i.e. ontleding van gedachten en gewaarwordingen, naast beschrijving van midden en relaas van levensavonturen. Naast de uiterlijke, plastische realiteit, leeft in den mensch de innigere, diepere realiteit van verstand en van gevoel, en naast realiteit van lijf en leden dragen we allen de realiteit van hersens en van hart. Het echte, gezonde, volledige realisme zal dus worden de uitdrukking van de zoo complexe menschelijke natuur, van *heel* het menschelijk wezen.’

Ik heb aan deze vroeger-neergeschrevene vooropstellingen niets te wijzigen. Hun inhoud komt hier op neer: de realiteit van het *Leven* - dat meer en meer ons dogma wordt - omvat de twee-eenheid van het

uiterlijke leven en van het innerlijke leven, de compleete werkelijkheid van den mensch en van de wereld. En zoo meen ik het...

Het ideëele element zal met het ‘realistische’ worden verbonden en in hunnen samengroei zal juist de natuur triomf vieren; het eene zal het andere schragen, opwekken en aanvoeren; realiteit en fantazie zullen samen rijpen...

't Is nu een heelen tijd al dat het ‘onderwerp’ minder en minder belangrijk wordt en de uitwerking zelf zich verfijnt. Het nieuwe realisme heeft dus eerst en vooral voor doel: een persoonlijken kijk op de wereld, eischt dat de zeer eigene levensontvankelijkheid van den schrijver een licht werpe over het schema van het gedicht, den roman, het drama; ofschoon zijn persoonlijk gevoel zal vercristalliseeren tot een algemeen menschelijk gedacht. De werkelijkheid zal dus worden geheven boven het plan der gewone realistische uitbeelding, zal dienen als stoffage voor de uitdrukking eener alzijdige ervaring, voor de verrealizeering van eene fantazie.

Moeten we nog aantoonen dat het *scheppen* van leven oneindig hooger staat en van ernstiger kunstwaarde getuigt dan het *copieeren* van leven? dat we in onzen tijd niets hebben kunnen aan bloote copijen van levende modellen of van geziene landschappen, maar

dat we wachtend zijn op de uitbeelding eener gestyliseerde menschelijkheid, die voeren zou heel de tragische diepte van een individueel levensleed en daarbij hebben een algemeen en eenigzins symbolische dracht?

De verbeelding - schreef men - mag niet langer vlak tegenover de waarheid, de droom vlak tegenover de werkelijkheid staan.

Het princiep der ‘objectiviteit’ moet onverwijld over boord geworpen; het literair werk zal, integendeel, dragen een schijn van het innigste zielewezen van den kunstenaar die het schept. Het zal lyrisch zijn daar waar het lyrisch zijn moet, en in zoo verre zulks noodig is.

Het symbolisme heeft ons niets als lyriek gegeven; het naturalisme verlamde alle lyriek. We ruimen haar opnieuw de plaats in die ze verdient, geven haar het belang dat ze in het leven hebben kan. Maar we sluiten onze oogen niet, we kunnen nog klaar de objectieve waarheden zien. Alle waarheden - objectieve en subjectieve, observatieve en psychische - verwerven burgerrecht in onze nieuwe kunst, van 't oogenblik dat ze *waarheden* zijn, dat ze overeenstemmen met de werkelijkheid, dat ze dragen den schoonen weerschijn van het leven, verheerlijken - op hunne manier - het Leven...

In Nederland heeft men verscheidene keeren reeds de nieuwe literatuur-beweging waarover ik schrijf den naam van ‘Neo-romantiek’ gegeven. Alle bewegingen van gedachten en stroomingen van kunst, moeten eenen naam dragen zooals elk mensch, zooals elk scheppingsding - schijnt het. Waarom ‘Neo-romantiek’ (ofschoon het woord tot veel misopvattingen kan aanleiding geven); waarom niet ‘Neo-realisme’? Of waarom niet - zooals men in Frankrijk, hier en daar dezen literatuur-modus heette - ‘humanisme’ of ‘verisme’? We zullen nooit buiten eene juiste, scherp-omlijnde omschrijving kunnen. Maar nochtans schijnt me juist de meest-gebruikte benaming ‘Neoromantiek’ - ik bezigde ze zelf meermaals, bij gebrek aan eene andere aangenomene leuze - de minst overeenstemmende met onze psychologie van moderne levenshuldigers, van gemoedswakkere levensopmerkers.

We zijn de Romantiek ontgroeid. De Romantiek was wel, literarisch gesproken, een tijdvak ook dat fantazie en observatie, werkelijkheidszin en verbeelding wist te paren, zinnelijke indrukken en psychologische ontroeringen erkende in hare literatuur, maar - onder *menschelijk* oogpunt - was de Romantiek veelal een tijdvak van logen. Ze had een uitzonderingsvoorstelling van den schrijver zelf en de conventie der

kunst; ze was dóór en dóór verliteraturiseerd, van 't spontane, simpele leven afgeweken en achtte het noodig zich voor te doen in triomfantelijke posen, met panache, en grootspraak te voeren; ze kende de bittere, wrange zelfanalyze niet, de wroetende, pijndoende dóór-ontleding en leverde zich over aan de instinctieve tuchteloosheid van het dronkene gevoelszweven. Ze was misschien ook al te geraffineerd, dandyesk. Ze stond niet dicht genoeg meer bij de bronnen van het leven, zooals ze spruiten uit den moedergrond - bij den natuurlijken groei der menschelijke personnaliteit. En ze kende, eindelijk, de moderne beschaving niet, onze laatste uitvindingen, onze nieuwste sociale toestanden, onze verschste politische, religieuze, filosofische opvattingen.

Ik zou willen bewijzen dat de literatuur die we voor oogen hebben als toekomst-literatuur, niettegenstaande al, dichter het Naturalisme benadert dan de Romantiek. Eene heel weinig diepzinnige gedachten-dissociatie verplicht ons al dadelijk de *theorie* van het Naturalisme van de *practijk* van het Naturalisme te scheiden. Want dit is het zonderlinge: dat bijna geen enkele der Naturalisten, alzeker geen enkele der meesters, der werkelijke leiders dier school in hun werk gegeven hebben (niet *konden* geven? niet *wilden* geven?) die heelemaal gladde, strakke objectiviteit

die ze in princiep vooropstelden. ‘Toute oeuvre est condamnable où l'auteur se laisse deviner’ schreef wel Flaubert, maar wie raadt hemzelf niet, hem de groote Voeler, achter dien ellendigen Frédéric van *L'Education sentimentale*, bijv.? En die twee arme poesjenellen Bouvard en Pécuchet, die twee halfdwaze maniakken, heeft hij ze afgebeeld atoon-weg, grijsweg, zonder *liefde?* Want daar komt het op aan: de naturalistische schrijver mocht geene liefde toonen voor zijne creaties, mocht hunne partij niet trekken, mocht niet de tragiek van hun leven aandikken noch verpathetiseeren. Het waren dingen naast de andere dingen, levende experimentatie-automaten, die hij zonder emotie moest gebruiken, die hij zonder medelijden moest uitéenstallen, in dewelke hij geen enkel zijner eigen gedachten, zijner eigen ontroeringen mocht blazen. Dat deed Flaubert *niet*, dat deed Guy de Maupassant ook niet, dat deden de Goncourts niet, dat deed Zola nog minder. Huysmans alleen in zijne eerste novellen (*Croquis Parisiens, Marthe, A vau l'eau* enz.) kon zich in zijn werk op de hoogte van zijn literairisch credo stellen; hij is de meest logische naturalist aller naturalisten, en hij blijft het tot aan zijn dood; Paul Alexis, Henry Céard, enkele andere deden het hem, met min of meer bijval, na. Het zijn de mindere autoren der Naturalistische beweging,

feitelijk de epigonen der grootmeesters, die zeker de beweging niet redden zullen van de schipbreuk waarin ze langzamerhand verzinkt.

Georges le Cardonnel schreef het uitstekend nog in het laatste nummer der *Marges*: ‘Nous ne sommes plus des naturalistes, si nous prenons le mot naturalisme comme synonyme de vulgarité, de bassesse, de cynisme, mais nous entendons garder du naturalisme une préoccupation cette observation probe que les naturalistes ont célébrée. Nous ne songeons pas, dans nos oeuvres, à faire abstraction totale de notre personnalité; nous avons vu par l'exemple des Goncourt (niet heelemaal 't accoord, hier!) que cet effort vain aboutissait à des oeuvres d'un réalisme desséché. Et puis nous savons bien que cet effacement de l'auteur est impossible, car enfin sa volonté apparaîtra toujours, ne serait-ce que dans le choix du sujet et les matériaux de son livre. Nous savons que ce choix ne saurait être fait en vue de corroborer une idée scientifique, morale ou sociale; un tel livre ne prouverait rien en faveur de la thèse qu'il prétendrait soutenir.’

Velen onzer waren, lijk vieze, gedegouteerde jongetjes, een tijd lang afgeweken van de brutale, cynische uiting der Naturalisten; waren zelfs esoterist en symbolist geworden in reactie tegen dat soort literatuur; ze komen langzamerhand naar haren gezui-

verden vorm terug. En ik heb zelf wel met een ietsje verwondering en met een genoegen dat ik slecht uitspreken kan - en ik hoop ten besten bate mijner literaire houding en van mijn eventueel werk - deze laatste maanden Flaubert, Goncourt, Zola, Maupassant herlezen, en ook Alphonse Daudet. Ik heb ook opnieuw Octave Mirbeau in handen genomen, gedwongen ineens tot een kolossalen eerbied voor dat ontzaggelijk schrijverstalent. Bewonderde Charles-Louis Philippe ook niet den schrijver van *Le Calvaire* en *l'Abbé Jules*, die Philippe dien we dag na dag als een der heerlijkste romanschrijvers van dezen tijd zijn gaan beschouwen en die thans aan een belangrijk deel der jongere Fransche literatuur als patroon dient?

Le père Perdrix, Bubu de Montparnasse, Marie Donadieu, Croquignole, Charles Blanchard worden door de meeste onzer als de hoogste meesterwerken der laatste romankunst aanzien; we vragen niet beter dan die prangende kunst van groote menschelijke liefde, van dagelijksche heroïek en dagelijksche tragiek in Vlaanderen in te voeren.

Dat werk zelf is zeer samengesteld van oorsprong. Philippe heeft eerst het symbolisme gekend, daarna het Nietzschéisme, daarna het Tolstoïsme.

De invoering der Scandinavische en Russische literatuur in Frankrijk blijft een der beduidendste feiten der

laatste literatuurgeschiedenis; zooveel te meer daar ze onmiddelijk volgde op Nietzsche's bekendwording. Na Nietzsche die het intensste egoïsme, het onmeedogende hard-worden, de uitbuiting der slaven door de sterkeren, de geweld-menschen predikte, kwamen het medelijden's evangelie van de Russen en de Noren, de liefde-theorieën van Toltoï, Dostoievsky, Gorki, enz., als eene zeer invloedrijke, indringende reactie, die aan de literatuur ineens een heel nieuwen draai en eene ruim-bevattelijke en onpedante, sociale wending gaf Tegelijkertijd begon men weer te houden van 't sentimenteel, iets of wat idyllisch realisme van een Dickens en opnieuw ook van het vertederde, hartelijke werk van een Alphonse Daudet. Zoo kwam opnieuw de *liefde* in de fransche literatuur, de liefde die door het tegen het bestaan haat-dragende naturalisme werd verbannen of ten minste onderdempt, ingedamd, weerhouden.

We geraken allengerhand tot de kunst die Vermeylen ons aankondigde in dat eenig opstel van hem: *Jeugd* - een der gedachten-rijkste, breedst-opgevatte prozabrokken onzer Vlaamsche letterkunde, zooals we er meer moesten hebben en dat door een heele boel ‘quistres’ zelf niet is gekend, terwijl ze voor zooveel prullewerk bewondering voelen -:

de kunst die rijp is in alles,
de kunst die gezond is in alles,

de kunst die weten zal wat liefde is,
de kunst die groeit alleen uit een goed leven,
de kunst die is het symbool van een heel opkomend menschdom...

***

‘In 't levend vleesch van 't menschdom werkend’ en ‘vierend de communie met de menschen en alle dingen in de volledigste schoonheid en werkelijkheid’, zoo'n kunst...

't Is geene utopie die we hier verdedigen. Ik sprak van de prachtige gemeenschapskunst van Philippe. Ik zou evenzeer kunnen gewagen van 't werk van Paul Claudel, Jules Renard, Lucien Jean, Edouard Ducôté, Romain Rolland, Suarès, Eugène Montfort, Jean Viollis, Gaston Chérau, Paul Louis Garnier, Marguerite Audoux, Emile Guillaumin, en de laatste boeken van Andrè Gide, M.A. Leblond, Paul Adam, René Boylesve, Edmond Jaloux e.a. ter getuigenis roepen. Ik zou hier kunnen spreken van 't grootsch, evangelisch werk van Emile Verhaeren, de verheerlijker van onze eigen beschaving, en die in zijn liefde van het leven, in zijne vereering voor het wereldrythmus, in zijne aanbidding van de menschelijke kracht, de basis heeft gevonden tot een nieuw geloof, eene nieuwe ethiek, waaraan geene vroegere kan verge-

leken. Ik zou hier nog kunnen gewagen over het werk van Walt Whitman, dat eene nieuwe wereldconceptie inleidt en een der symbolen mag heeten der toekomstkunst van algeheele, ongeschondene werkelijkheid en breede liefde die we ons voorop droomen - die met hare wortelen putten zal in de aarde en met hare takken strekken naar de lucht - die symbolisch en naturalistisch zijn zal tegelijkertijd - die zijn zal de literatuur van het Leven en de literatuur van de Liefde...

***

Laat ons hopen dat ze ook in Vlaanderen dringe, de harten verlevendige en de geesten opfrissche!

We zitten hier stellig nog vast in een karrespoor, in den zonk van 't effen-bij-den grondsche, 't vlak werkelijke realisme, zonder inspiratie, zonder wereldgeest; 'n kleinsteedsche of dorpsche realisme. Werk van menschen uit 'n gehuchtje of 'n provinciestadje, die niet het cosmopolitische leven kennen, het woelige leven der grootsteden, die niet zijn medegegaan met de honderde stroomingen der meest moderne cultuur en met de psychische evoluties der menschheid; er weegt over dat werk de innige stilte, de frissche vreedzaamheid van een schaduwvol en rein-gekuischt provincieplaatsken of van een zonnig en verlaten veldwegelken,

waar geene luide geruchten der groote wereld aanwaaien en geen brand van stadsgloed laait. Werk van menschen van kleine cultuur, zonder gemoedsontvankelijkheid en geestesscherpte, zonder geestdriftige levensaanvoeling en tragieke solidariteit. Er leven menschen buiten onze eigen stadjes en er liggen andere landen rond Vlaanderen, en andere zeëen, en andere werelddeelen. Zelfs het *kleine* kan *groot* worden gezien, en van het plan der ommiddelijk-waarneembare werkelijkheid geheven naar de hoogheid van eene vizionnaire, dramatische of sociale kunst en van de 'menschelijke genegenheid'...

Men heeft moeite het te gelooven: dat er hier honderde jonge menschen geleefd hebben en leven, die liefdewachtend waren, en dat er niemand - tot over een paar jaren - op gedacht heeft den roman der Jeugd, den roman der Liefde te schrijven; - dat er honderde onzer auteurs uit de stad zijn gekomen en geen enkele hunner - vóór Teirlinck - de Stad werkelijk gevoeld heeft en haar in zijn werk heeft gemonografieerd; - dat er hier menschen waren met open oogen en open ziel en we niets terug vinden in hunne literatuur van de reacties die zich weven tusschen ons en de wereld en gesponnen worden tusschen onze gevoeligheid en de dingen; dat ze cultuur hadden en voor de groote problemen van hunnen tijd

gestaan hebben zooals wij er vóór staan en de moreele angsten hebben geleden die we zelf nog strijden en dat we geen enkelen intellectueelen roman bezitten, buiten Vermeylen's kolossalen *Wandelende Jood*...

En zeggen dat er hier nog altijd ‘letterkundigen’ gevonden worden om - waar 't Leven zoo wijdsch open ligt, zoo geweldig en onuitputtelijk, dreigend en grootsch en nog zoo'n heerlijke kunst is te verwezenlijken - godsdienstige maanrijmekens in dilettantisch zeventiendeeuwsch Vlaamsch aanéén te frutselen, om rond Chineesche vaasjes en bibelots te fantazeeren, om wat pittoresk gepaysageer rond de hoekjes onzer gouwen te ramen, om nog altijd maar aan kinderen te beschrijven die spelen en schoolgaan en lawaaierig zijn, en boeren en fabriekmenschen in hunne alledaagsche doening - van arbeid, en slapen en eten -; dat alles zonder wrange, prangende humaniteit en zielsvolle uitwerking, zooals - om eens Nederlandsche voorbeelden te geven - Robbers dat kón in zijn *Roman van een Gezin*, Johan de Meester in *Geertje*, Querido in *Levensgang*, Scharten-Antink in *Een huis vol menschen*; de toestand drukt neer, schijnt op eerste zicht onuitlegbaar, onaannemelijk; en hij is waar. De beterschap komt, echter, vordert wel langzaam, maar bestaat nochtans, sedert kort...

En we zeggen opnieuw aan onze vrienden, wij de

jongeren, wat Vermeylen zegde over 20 jaar bijna aan de zijne - de jeugd van toen - leggend in deze woorden heel onzen wil en heel onze hoop - ‘Mijne vrienden, we zullen dit land schoon maken’...

***

We zullen het schoon maken met die nieuwe literatuur van Leven en Liefde die de literatuur van onzen tijd worden moet en alle tot nu toe bestaande letterkundige schooltjes, groepjes, cenakeltjes zal vervangen; neo-romantiek, neo-realisme, humanisme, verisme zijn maar woorden; de daden zullen groeien uit ons vleesch en heel ons menschelijk wezen, spruiten uit ons werkelijks besef en ons solidariteits-gevoel, weerspiegelen den vranken, open schijn onzer zielen, den klop van ons hart, den loop van ons bloed - en schoon zijn van heel de schoonheid die we in ons dragen...

ANDRÉ DE RIDDER.

Jong-Hollandsche dichters.
Inzinkingen

I.
De stad des levens

‘Doodvreemd... doodvreemd...’ klaagt gij, van klachten groot,
Was u de Stad, waardoor uw voet moest dwalen.
En eenzaamheid, toen 't scheemre' ging omvaten,
Joeg 't hart dat voor zijn eigen armoe vlood.

Omringd door klank van onbegrijp'bre talen,
Gingt gij, verdoold, in 't nijpen uwer nood,
Uw denken woelde uw open wonden bloot,
Uw keel verheeschte in 't snerpend ademhalen.

O klaag: ‘doodvreemd’, want, vreemd, ja, als de dood,
Is 't norsche grauw der zware schemerstraten,
Wier strakke wand uw leunend voorhoofd stoot.

En 't lichtschuw oog zelfs 't nachtzwart niet wil laten,
Daar smadelijke lampen troebel-rood,
Bloeden langs 't vaa verwringen der gelaten.

II.

Waarom trekt gij dien steenwand om uw leven
Gelijk een wal, die mij vijandig weert?
Voelt gij in u dan gansch geen bangheid beven,
Dat gij mijn hart in zijn geloofsdroom déért?

En toch ontsloot gij eens zoo wijd uw deuren,
Toen ik uw teerheid schroomend binnentrad
En tot uw lach de blijdschap wist te beuren,
Waarmee gij zelf mijn oog verzadigd hadt!

't Mag thans niet zijn. Gesloten-grauwe wanden
Bouwen hun blindheid dreigend voor mij op,
Ik wond vergeefs mijn steenwringende handen,
Alléén, alléén met de eigen harteklop.

Die blijft zóó lang, zóó onvermoeibaar dreunen
Diep in den donkren kelder mijner borst,
Dat mijn gemoed, vermoeid van 't rekken steunen,
Vertwijfelt, snikkend naar wat stilte dorst.

Maar staag grauwt dan dezelfde muur van strakheid,
Die mij van uw versloten zachtheid scheidt,
Mij dreigt, mij weert, en hoont mijn wankle wrakheid,
Die angstig aanhoudt, ijdel worstlend schreit.

III

Een klacht bleef stokken in mijn keel,
Een schrei wou snikken uit mijn mond,
Maar 't leed was als een strakke zeel,
Die 't lavend klagen in mij bond.

En ja, mijn kind, zóó is het goed,
Laat mij maar zwijgend voorwaarts gaan,
Want alle smart, die schreien doet,
Voedt hoop op vreugde, - en vreugde is waan.

O bitter peinzen, dat dit hart,
Zóó jong, geen vrede meer verwacht,
En zonder hoop voor altijd mart
In 't grauw benauwen zijner nacht.

Misschien één enkel troostwoord hoort,
Misschien wat deernis, die vervloot,
En stil maar, stil maar, altijd voort
Gelaten heentreedt naar den dood.

P.N. VAN EYCK

De twee reizigers

I.
Aanspraak

Daar is een bron... 'k herken de veedren palmen
Die als een wuivend huisdak welven over
De oase ...daar is onder 't koele talmen
Van de aangesloten schaduw van het loover
De bodem weer begroeid met groenend kruid
Daar ruischt het eender-troostelijk geluid
Van 't levend water.

Zoo komt ineens na vlak-vervloeide dagen
Waardoor de ziel haar moeheid verder droeg,
Tè zeer gepijnd om overluid te klagen
En tè gedwee dan dat zij 't einden vroeg,
Een lieve naam die een verlossing is;
Wij zijn ons weer van een bezit gewis:
De tijd zal wenden...

Zoo komt na de angst-doorwoelde martelnacht
Die met zijn nijpende eindeloosheid sarde,

Wanneer het hart geen redding meer verwacht
En koud in zijn verlatenheid verhardde,
De late morgen als een late droom,
Die traag en schuchter in haar blanke schroom
Daad is geworden.

En zoo komt ook een pad-verloren man
Wiens onrust gansch de waereld heeft gemeten
Die 't trouw geboorte dorp ontvlood en dan
Voor immer zich een zwerver heeft geweten,
Vermoeid en onverwacht in 't altijd open
Bereide en veilig ouderhuis geloopen
En is het Kind weer.

Wat is het alles klaar en wel-besteld.
De vreugde heeft de waereld mogen bouwen:
Een blinkend huis met ramen ongeteld
Dat immer Godes toezicht in kan schouwen.
De vreemdling wandelt door een donkre hal
Ontsluit een deur... en ziet den vollen val
Van licht naar binnen.

Hoor, vriend, het water fluisterend vervloeien
En hoor de boomen tot ons komen wuiven
En zie in 't groen die kleine kleuren bloeien
Ten bodem waar de schaduws langzaam schuiven...
Hoe kùnt gij zwijgend, met geloken oogen
En als een uitgestootene gebogen
Wondren gemoeten?

II.
Antwoord

Waarom...? Hoe zou ik lot en leven prijzen
Dat mij verjoeg in deze woestenij
En dat mij uitzond op 't gevloekte reizen
In 't strak-verschroeiend zonnehelsch getij?
Ik voel de koale hoon van het geklater
Van dit nabije en verre en lokkend water
Als hééte pijnen.

Een die een gastmaal zich droomt aangericht
In wijde en hooge en eigen marmerzalen
Na 't zoet en aarzel-vleiend schemerslicht
Met eevne fonkelschijnen langs pokalen; -
En wien den Wijn behoort voor zijnen dorst
Versmaadt dit water - als een héér en korst
Hem toégeworpen...

Amersfoort, Nov. 1910.
J. GRESHOFF.

Vier liederen

I
Zomernacht

Zomernacht ademt als een mensch
In eindelijke rust;
Aan verre land-en-hemelgrens
Is 't laatste licht gebluscht.

De gouden sterren duizelen
In 't duistrend luchtegrijs.
De boomen gaan zacht suizelen:
Nachtwind begint zijn reis.

En donkre koelte drinkt het hart
Van wie verlangt zijn jeugd.
Hij ruilt nabije dagesmart
Voor ouder tijden vreugd.

Een glimlach glijdt hem langs 't gelaat,
Zijn oog wordt stil en vroom.
Een klok, die luide uren slaat.
Wekt op hem uit zijn droom.

II
Ubi terrarum

Wat zouden wij gelukkig wezen,
Als maar het leven ons niet bond!
In dwang en dwangs nog wreeder vreezen
Blijft uwe mond ver van mijn mond.

Hoe kunnen wij nog blijven hopen?
Toch, hopen is ons eenig heil:
Dat doet der droomen deuren open
En doet ons zalig zijn, een wijl.

Ergens toch achter verre zeëen
Moer er wel een licht eiland zijn,
Waar 't lachen openbloeit uit weëen,
En 't dronken leven laaft als wijn.

O, laten wij dan blijden wezen.
Totdat wij slaken wat ons bond,
Als goden werpen af dit vreezen:
In droom gewordt uw mond mijn mond.

III
Oogstliedje

Koren, dat bij zonbeminden
Zomer streels de winden
Vinden, -

Vooze oogst van grijze granen
Kruivende als de kranke manen
Tanen, -

't Een als 't ander evenzeere
Zullen sikkels die verheeren
Deeren.

En van oogst tot oogst gewonden
Gaat de rei der nooit-hervonden
Stonden.

IV
Nachtelijke angst

De nacht beklimt me en werpt mij neer
In 't schemerwit opspokend bed.
De maan nam achter 't dak haar keer;
Het duister vangt me in zijn sluiksch net.

Daar is in mij deze eene angst,
Nu ik hier lig als in den dood:
Te sterven, voordat mijn verlangst
In der vervulling rust vervlood.

J.C. BLOEM.

Verzen

De dorscher

Sla ik mijn vlegel op mijn koren
Het is naar vaadren wijs;
Zaaide ik mijn zaaisel in de voren,
Nu dorsch ik godenspijs.

Wat greep ik eens met sikk'l en handen
In 't overvallend graan,
Nadat het in de weeïge landen,
Deez' zomer had gestaan.

Toen lei de zon haar warmste glansen,
In tastbre stralen vast. -
Hoor, hoe mijn vlegelrytmen dansen,
Waar 't al ligt neergetast.

Mijn akker gaf mij honderdvoud
Het toevertrouwde weder.
Nu spreidt zich 't glanzend garvengoud
Onder mijn slagen neder.

Zie hoe de zonnevonken spatten
Onder mijn smijdig slaan;
Geen hand kan lichter 'n vlegel vatten
Voor schooner hemelgraan.

En daalt mijn vlegel op mijn koren,
Het is naar vaadren wijs;
Zaaide ik mijn zaaisel in de voren,
Nû dorsch ik godenspijs.

Romantisch

Ik sla een donkre mantel om met diepe kap,
Die mij in deze nacht het lijf en hoofd omhult
En ga daarheen, waar gij reeds zijt of komen zult.
Ik draag mijn gulden sporen niet en demp mijn stap.

En door den tuin, waar bloemengeur de lucht vervult,
Sluip ik en nader 't huis. Dan hoor 'k opeens het rap
Beweeg van uwe voeten en het zacht geknap
Van schulpen op het pad: ‘Hadt gij reeds lang geduld’?

En heimlijk leidt gij mij langs donkre kronkelpaden,
Door diepere bosschages, waar een vijver droomt
En roerloos om de bochten de cypressen staan
Met ranke populieren, die zichzelf verraden.

Daar hebt gij mij van kap en hullend kleed ontdaan...
En 'k ben alleen met ú, de nacht en 't vreemd geboomt.

J.J. de Stoppelaar.

Verzen.

Verloren avond.

Bij de kleine avonddisch
Waar de schoonste glansen gloren,
Sinds het licht ontstoken is,
Lijkt al het geluk verloren.
Zijn geluid is slechts te hooren,
Buiten, in de duisternis.

Uwe woorden vlug en zacht
Hoor ik druk de stilte stelen,
Al de stilte van de nacht;
En ik kan hun vaart niet velen,
Schoon mijn woorden mede spelen
En ik lach wanneer gij lacht.

In uw oogen strak en vast
Zie ik het geluk verteeren
- Schemerschijn ligt als een last
Op de lichtheid uwer kleeren -;
...Ik gevoel te moeten leeren
In den schijn te zijn van gast.

'k Zie naar uw vertraagd gebaar
- 't Is een spel alleen der zinnen -
En gevoel als een gevaar,
Dat ik U zou kùnnen minnen;
...Eensklaps vallen ons te binnen
Dingen lachrijk, maar onwaar.

En zoo gaat de avond uit
Na wat lachen en wat praten,
En na een mislukt besluit
Hebt ge me nog uitgelaten;
...En nu moet ik U haast haten
Om uw blik en uw geluid.

Bij de kleine avonddisch
Waar geen enkle glans kan gloren,
Nu het licht geloken is,
Is daar het geluk verloren?
Of is het nog zwak te hooren
Uit de diepe duisternis?

Bedacht ik mij

Als ik mijn oogen sluit herzie ik weèr zoo zuiver
uw lieve ranke lijf op 't groen en grazig mos
- het luchtig kleedje ligt op uwen boezem los -
en hoor ik van den wind weer het verheugd gehuiver

En hij de zwerver, hij de wonderlijke wuiver,
hij breekt met zijn gewuif de krullen, bruin en bros,
die schaduw werpen op de lichte blanke blos,
die op uw stil gelaat zoo zacht ligt en zoo zuiver.

Hoe vreemd toch dat ik toen uw bijzijn haast vergat
en dat ik voor het veld vol roodgerooste klaver
voor vlinder en voor bei nog aandacht over had!

Eerst toen ik naast een stam, die ruw was en geroest,
de vlam zag van een brandende papaver,
bedacht ik mij op eens, dat ik U kussen moest.

LAURENS VAN DER WAALS

Smartenspel.

Ik werd met het zoeken naar smart geboren,
Ik zocht de smart, en zij was in mijn hart -
Ik heb mijn jeugd, maar mijn smart nièt verloren,
Nu wil ik de vreugd, en mij houdt de smart.

Ach! wanneer ik las in mijn jonge tijden
De klachten van dichters en denkers, 't leed
Schoon gezegd, dan, heb 'k verlangd óók te lijden;
Mij dacht: hun lijden was nimmer te wreed.

Maar waren mijn smarten, spel van een jongen,
Leefde ik voor smart als een ander voor vreugd...
Smart heeft mijn vreugde voor altijd verdrongen,
Nu heb ik geen vreugde èn heen is mijn jeugd.

JULES SCHURMANN.

De pastorie.

Heel rustig ligt de pastorie
In koelen schâuw van linden.
Er danst een enk'le zonnestraal
Over de groene blinden;

En als de wind 't loover wiegt,
Of uit de linde een vogel vliegt,
Dan ruischt er om de pastorie
Een zoete melodie.

Daar buiten ligt de dooden-tuin
Met marmer-witte zerken,
Er staat in 't volle middaglicht
Een eenzaam man te werken;

Hij steekt de spade in den grond
En doet z' in 't zonlicht blinken,
Het diep gedolven zand is blond,
De zonne gaat al zinken.

En in het smalle kindergraf
Is stuivend goud-gewemel.
De graver wischt zijn voorhoofd af
En kijkt eens naar den hemel.

Er drijft een wolkje wit voorbij,
De hemel is zoo diep en blij
En in de verre verte fluit
Een vogel alles uit.

Heel rustig ligt de pastorie
In schemering van linden,
De priester leest een litanie,
Een vrouwe sluit de blinden.

En als de wind 't loover wiegt
Of uit de linde een vogel vliegt,
Dan ruischt er om de pastorie
Een zoete melodie.

NICO OOSTERBEEK.

Overzicht der maand

De romans

'Het leven van Frank Rozelaer', door Lodewijk van Deyssel (P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam). 'De vroolijke tocht', door Cyriel Buysse (C.A.J. van Dishoeck, Bussum). - 'Gesprekken met den Dwazen Jongeling', door Jef Buyse (L. de Meester, Roeselaere). - 'Zuiderkruis', door Emiel van der Straeten (L. Opdebeek, Antwerpen). - 'Langs den Waterkant', door Herman Baccaert (Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen). - 'Uit Belgisch Limburg', door Lambrecht Lambrechts (S.L. van Loov, Amsterdam).

Het leven van Frank Rozelaar. - Een boek van vóór dezen tijd, nog een echt 'Nieuwe Gidskunst'-boek. Een boek

daarom van individualististe stemmingskunst, maar een boek dat onder oogpunt van fijn-subjectief impressiewerk, van diep-subjectief gedachten-werk ongeveer éénig staat. Op zekere bladzijden is het zoo schoon als 't beste werk van Maurice Barrès en niet dikwijls werd aan de cultuur-menschen van dit land, waarin geoefend-cerebrale en waarachtig-psychologische kunst zoo zeldzaam is, literatuur aangeboden van scherpere intellectualiteit en oprechtere gemoedsbeschouwing. En daarom is 't een boek waarvan de verschijning ons allen vreugdig stemmen moet.

't Is het dagboek van een jongen man, in 264 kleinere en grootere hoofdstukjes, over gedachten, sensaties, verlangens, levensfeiten - ‘het gemoedsverhaal van een gevoelig mensch’, wiens houding tegenover het leven afhangt van het min of meer formeele bewustzijn dat hij heeft van de schoonheid te midden van welke wij leven. Het is een boek van individualistische ontleding en overweging dat echter aan de ruimte en de ontvankelijkheid van het wezen des individus dat erin optreedt, ontleent eene werkelijke waarde als *ethisch* evangelie.

Het werd gedicteerd door eene levensrijpheid, eene geestes-bedachtzaamheid en eene gemoedsopenheid die het heffen, wijd boven het plan der kleine, ‘egotistische’ kunst, zooals *De Nieuwe Gids* er ons te veel gaf. Eén voordeel vooral heeft van Deyssel 's jonge man: de gave des geestdrifts: hij blijkt een dier weinige intellectueelen te zijn in wie de geestelijke cultuur, eene zekere spiritueele nuchterheid niet de spontane ontroering hebben gedood; 't is geen blasé, in den vollen zin des woords, en zeker geen sceptieker; ook geen dilettant. 't Is een oprecht, simpel mensch wiens gemoed met honderd snaren gespannen staat; de liefde, de natuur, het leven, de eeuwigheid ruischen er overheen en gaan zacht uitsterven in zijn ziel, die

gevoelig is en blij, vol licht ‘zacht en onbewogen’ en ‘stil van geluk’...

‘Alles, wat mijn gedachte aanraakt, zet zich om in iets moois. Wel eens te vluchtig en het zweeft weer voorbij; maar veel kan ik vasthouden en drukken het uit. De mooiheid is als een lichtende aether binnen in mij, die het geziene tot mooie beelden maakt in haar schijn, en de gedachten, die er door heen gaan, drenkt tot een edeler leven, die alle opvoert tot hààr Eenheid, die alle deelen maakt van het Geheel des Schoonen Levens’.

Dit is het rijpste boek van Van Deyssel, de schoone, glanzende vrucht die hij nog heeft afgeworpen en waarvan de smaak zoo heerlijk is, zoo vol sap en rijk aan aroom...

We weten daarbij allen dat niemand in Holland proza schrijft lijk van Deyssel.

De verschijning van *Frank Rozelaar* is de bezonderste gebeurtenis van dit literaire jaar. Het is gesproten uit de volle kracht, uit het diepste levensgevoel van den grootsten onzer voorgangers. We zijn gelukkig om dit boek...

De vroolijke Tocht. - Een dier vlot-geschrevene, leutige en gemoedelijke boeken die Buysse ons schenken kan. 't Is het verhaal van een automobieltocht door Frankrijk, zeer pittoresk, levendig, dat men gaarne en nieuwsgierig leest.

Gesprekken met den Dwazen Jongeling - Nog een jongelingen-figuur. Nu 'n dwazen. En dus - omdat het over een dwazen student gaat - als een soort farce behandeld, met veel gekkerij, veel spot van idealen; ook iets wat opgevat als eene (min of meer getrouwe) parodie op de avonturen van zekeren

‘wijzen’ jongeling dien ik goed ken. Juist wijl deze tot mijne intieme betrekkingen behoort, verkies ik te wachten om over M. Jef Buyse te schrijven totdat deze jonge auteur een mij minder aanverwant persoon beschrijft. Ik meen intusschentijd wel dat M. Buyse een zeker talent zou kunnen openbaren den dag dat hij een boek levert waarvan de stof hem eigen is en aan zijn persoonlijk levensaanvoelen ontleend.

Zuiderkruis. - Eene tweede prestatie. De eersteling van dezen schrijver zal wel weinigen bekend zijn: *Dorpelingsken*, een boek dat de schrijver als 'n satire van 't kleinsteedsche leven bedoelde, maar dat bitter weinig satyriek is, hier en daar romantischlyrisch en in zijn geheel onsamenhagend en voor de helft zeker onvattelijk. Maar eene week na het verschijnen van *Dorpelingsken*, trok Emiel van der Straeten voor een jaar naar Portugeesch Guinea, in Afrika. Vandaar bracht hij het materiaal voor *Zuiderkruis* mede. De eerste ‘Tropen’-roman in Vlaanderen. Geen werk van realistische observatie, noch van satire - maar een werk van lyriek en fantazie, dat als zulks, overigens, niets gemeens heeft met Henri van Booven's of Hora Adema's werk En 't ware te wenschen dat de schrijver, die den eigenaardigsten gemoeds-bohémien is dien men zich kan inbeelden - herinnert gij u nog de tijden, jongen, dat we samen op onze handelslicentie blokten? - die twee kanten van zijn wezen juist ontwikkelde: de lyriek en de fantazie. Zijn weg zal hij wel in de wolken van zijne verbeelding en in de ineengeslingerde lianen-wegeltjes van zijn gevoel vinden.

Zuiderkruis bevat enkele zeer plastische en door een fijn, ofschoon een beetje primitief, teeder, ofschoon iets of wat ruw, gemoed geziene brokken natuur-poëzie en boschmenschen-psycho-

logie. 't Is reeds een zeer aanbevelingswaard boek van iemand die ons misschien eens zal verrassen door een oorspronkelijk, veelvoudig en min of meer ‘wild’ werk, - van die wildheid der beschaafden die Ch.-L. Philippe zoo eigenaardig vond. ‘Je ne crois pas qu'il soit nécessaire à un écrivain d'avoir une culture. Je le vois comme un sauvage, comme un barbare. Il faut qu'il ait le goùt du sauvage’. Ik meen dat Emiel van der Straeten dien voorkeur, dien aanleg heeft.

Langs den Waterkant. - Eene prettig vertelde novelle, zonder bezonder menschelijk belang, zonder eigenaardige psycholigische verfijningen, zonder kunst-stijl; echte Vlaamsche ‘kleinkunst’, zooals Verschoren's werk, van Overloop's werk, zooveel ander werk uit Vlaanderen: realistisch-typisch, gemoedelijk en ‘gezond’, van dat kleinsteedsch karakter waarop ik reeds de aandacht riep. Werk van goeden wil, vol ernstige betrachting, maar klein van opzet, klein van uitwerking, klein van geest, klein van tragiek. Vol liefheid, rijk aan plezierige hoedanigheden, overigens, maar arm aan leven, zeer schroomvallig aangevoeld - zonder naklank in uwe ziel, zonder invloed op uw wezen. *Literateur's* werk.

Uit Belgisch Limburg. - Een herdruk van eenige der beste novellen van Lambrecht Lambrechts. Heel wat meer waard dan *Dierennovellen* en andere would-be volksvertelselkens van Lambrecht Lambrechts; ik beken zulks heel graag; L. Lambrechts beteekent niet minder of niet meer dat het grootste deel aller Vlaamsche scribenten - ‘meer’ misschien dan vele hunner. Voorts kan over dezen bundel juist hetzelfde worden geschreven als wat ik hiervóór over Herman Baccaert's boekje zegde. Klein

van geest, arm aan tragiek, magerkens van leven - maar burgerlijk-braaf, netjes, talentvol-middelmatig. En beiden - Baccaert en Lambrechts - gelooven uit ganscher harte aan de utopie eener volkskunst, die aan bezondere eischen zou moeten beantwoorden en volgens bezondere voorschriften zou worden gefabriceerd. Men neemt nu eens die utopie aan, en dan kan men met werk lijk dat van die twee heeren instemmen - of men neemt ze niet aan (ten minste niet *zulke* opvatting eener volkskunst) en dan zal men altijd min of meer onsympathiek, een ietsje spottend, in den grond vreemd en onverschillig tegenover zoo'n werk staan - hoe zeer het u soms spijte uw rol van kritieker in schijn harteloos en cynisch-openhartig te vervullen en soms de houding aan te moeten nemen al te moedwillig-afbrekend en te superieur misprijzend te oordeelen over al wat uit het eigen land komt. Hier is echter eene kwestie van literaire eerlijkheid in 't spel, die zich niet door vaderlandsche voorwendselen of camarade riëen laat beïnvloeden - en die me altijd zal doen zeggen wat ik, in geweten, meen te moeten zeggen, omdat ik juist meer dan wie ook voor oogen heb Vlaanderen's grootste grootheid en al het ‘médiocre’ haat dat hier onder naam van ‘kunst’ wordt opgedischt en meestal opgehemeld.

ANDRÉ DE RIDDER.

Architektuur

‘Memorandum van den Wedstrijd tot inrichting der Antwerpsche omheining’, uitgegeven door de Studie-Commissie tot inrichting der Antwerpsche agglomeratie.

Dit boek was ongeduldig afgewacht en zal gretig worden

ontvangen. Het is het eerste iets of wat belangrijk werk betreffende den stedenbouw dat we in ons land zien verschijnen. Loven we er allereerst de prachtige uitgave van.

Maar ook de erin bevatte documenten zijn van allerhoogst belang - practisch; niet rijk aan theoretische bespiegelingen, aan principieele discussies is het, maar het houdt eenige uitstekende plans in. Mochten we bijv. eens het ontwerp van Mr Prost verwezentlijkt zien! Dit ontwerp breekt totaal af met de gewone, banale inrichtingsmanier van steden die tot nu toe zoo eigen was aan Frankrijk en ook aan België: den gelijken aanleg van eender gevormde straten en leien, monotoon van lijnrichting, zonder karakter, zonder verband met het verleden, waarlangs eenige min of meer monumentale gebouwen zijn voorzien. Het, overigens, onder decoratief oogpunt, megalomaniek ontwerp van Mr Auburtin is daarvan eene bedroevende illustratie. Maar Mr Prost heeft zulke kunstvolle motieven gevonden dat ze aan de nieuwe stad die hij op de vroegere krijgsgronden van Antwerpen doet ontstaan, een zeer bezonder uitzicht geven. Motieven van water en groen - 't behoud en de verlenging der bestaande vestingsgrachten waarin hij de gevels van honderde villas doet weerspiegelen met den schoonen schijn van 't dik gewas en van de vele boomen die hij overal aanbrengt - die kleurig en pittoresk het nieuwe stadslandschap zullen verlevendigen en ons bijwijlen op zekere hoekjes van een eenigszins gemoderniseerd Brugge doen denken. De groote Ringlaan die hij - naar 't voorbeeld der Duitsche steden - voorziet, zal lijk een schoonen breeden weg langsheen de wateren, de beboschte barmen en de sierlijke villa-reeksen strekken; parken zullen onvoorziene achtergronden scheppen en lucht laten aanwaaien over heel de huizen-groepeeringen; breede open plaatsen zullen tot heerlijke

decoratie aanleiding geven; en nieuwe openbare gebouwen, standbeelden, fonteinen, praalbogen enz. zullen nog langsheen de groote laan worden opgericht om mede het grootsch geheel van dien uitzonderlijken stadsader op te luisteren. Mr Prost heeft weten de doode agglomeratie der ontworpene stad te belevendigen en ze een Gelaat te schenken dat sober, onbanaal en schoon zijn zal...

MM. van Mechelen, Forbath en Hansen gaven ernstige ontwerpen, met goede deelen in, - die wijd boven 't dor ontwerp der dambord-stad van Mr Auburtin staan - maar die, echter, niet - zooals 't geval was met Mr Prost's ontwerp - eene nieuwe, eigene vizie op het probleem des stadsaanlegs belijden.

Onze Steden moeten schoon zijn zooals onze Huizen - om rond ons Leven 't zuiverst mogelijk Decor te scheppen, om bestendig voor onze oogen te tooveren beelden van diepe menschelijke beteekenis. De moderne kunst zal elk deelken van de wereld, elk momentje van het leven trachten op te luisteren, met haar glans. Nergens meer dan in den Stedenbouw kan zich uitspreken het ideaal der ‘Gemeenschapskunst’, dat we hebben gedroomd...

ADRIAAN VERMETTEN.

Bladen en tijdschriften.

Het Hollandsch blad *Kunst en Letteren*, - onder redactie van J. Reddingius, H. van Calker en J. Schürmann - heeft opgehouden te verschijnen.

Daartegen is uitgekomen het nieuwe ‘democratisch-staatkundig en algemeen weekblad’ *De Wereld*, waarvan redacteur is M. Vierhout en redacteur voor de rubrieken kunst- en literatuur Henri van Booven.

Het aangekondigde, groot Vlaamsch weekblad *De Blauwvoet*. waarvan André de Ridder bestuurder was, zal niet verschijnen. A. de Ridder houdt er aan te melden dat de eenige schuld hiervan op de uitgevers rust, die weigeren de geteekende contracten uit te voeren.

Verscheen, echter, *Ons Volk*, katholiek weekblad voor de burgerij; Frans Van Gauwelaert is er de groote baas.

Tijdingen

Bij den nieuwen uitgever L.A. Dickhoff Jr, van Den Haag, verschijnen André de Ridder's roman *Filiep Dingemans' Liefdeleven*, alsmede volgende werken: *Het gefoelied Glas* (persoons- en boekbeschrijvingen) door Jan Greshoff, *Leo en Gerda* door Dr Eg. W. Timmermans, *Onder één dak* (een *St-Augustinus* vertaald door E.G. Grashuis, alsmede *Het jaar* bundel vertellingen) van A. van Loon, *Het tiende boek van des dichters*, muzenalmanak voor 1911, onder de leiding van Jan Greshoff.

Jongere Hollandsche poëzie. - In 't najaar verschijnen: *Experimenten* door Geerten Gossaert, (uitgave van ‘De Zilverdistel’, 40 exemplaren luxe-editie - in deze editie verschenen reeds, in beperkte oplaag, *Worstelingen* van P.N. van Eyck en *Naar 't Geluk* van Jan van Nylen); *De Pelgrim met de Lier* door J.J. Thomson; *Nagelaten Verzen* van Alex. Gutteling, uitgegeven door A. Verwey, alsmede Alex Gutteling's nagelaten vertaling van Milton's *Verlaten Paradijs*, voortgezet door Albert Verwey, *De Sterren* van P.N. van Eyck, *Gedichten* van A. Roland-Holst en verzenbundels van Jan Prins, François Pauwels en Laurens van der Waals.

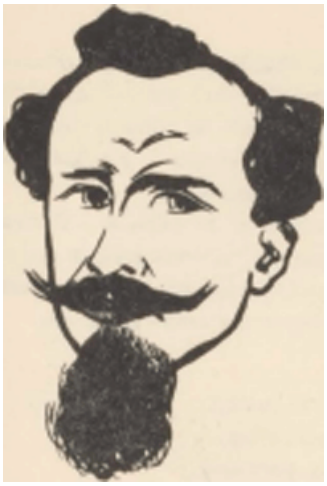

Van onzen medewerker Fernand Toussaint van Boelaere ontvingen we - benevens *Landelijk Minnespel* door André de Ridder reeds in *De Boomgaard* besproken - een overdruk van *Reimond Stijns herdacht*, van *Kinderen* en het gedicht *Latere Bekentenis*. Hierbij portret van den schrijver.

We vernemen dat Adolf Herckenrath een tweede druk van *Vlaamschen Oogst* bereidt; we hopen dat hij in deze nieuwe uitgave eene groote ruimte zal voorbehouden voor de jongere Vlaamsche letterkunde - de letterkunde van ná *Van Nu en Straks* en ná *Vlaanderen*.

Het laatste nummer van *De Nieuwe Gids* biedt ons een eigenaardig tooneelstuk van Felix Timmermans, *Holdijn*; in het voorlaatste nummer, vonden we een belangrijke studie van André de Ridder en Gust van Roosbroeck over *De Psychologie van Jules Laforgue* en een schetsken van Frans de Backer. *De Beweging* gaf verzen van Reimond Kimpe. Weinig Vlaamsch werk in de laatste Hollandsche tijdschrift-afleveringen.

Boomgaard-Banket.

Ten einde een inniger verstandhouding tusschen de verschillende schrijvers te bewerkstelligen en ook om een nauweren band tusschen lezers en letterkundigen te vormen, heeft *De Boomgaard* besloten op Zaterdag 11 November a. een banket in te richten voor zijne medewerkers en lezers.

Dit feestmaal zal plaats hebben in de gekende ‘Taverne Royale’, Groenplaats, Antwerpen. De inschrijvingprijs is gesteld op 5fr. Verscheidene deelnemers traden reeds bij, zoodat dit banket belooft een belangrijk en toch aangenaam feestje te worden.

Ziehier de spijskaart:

Zeelandsche Oesters
Ossenstaart Soep
Tarbot Chambord-saus
Reebok Groote Jagers-saus
Kalfszwesels met kampernoelienroom
Fesant met fruitmoes
IJsroom
Vruchten - Nagerecht

We zetten ten zeerste onze lezers en onze medewerkers aan deel te nemen aan dit letterkundig feestmaal. Men zende zijne inschrijving aan den Redacteur-secretaris van *De Boomgaard*.

Houtsnede van een leerling uit de werkplaats van E. PELLENS
Aan den Haard

Voor EDMOND VAN OFFEL,
deze notas - deze impressies van liefde - deze tafereeltjes van Stad en Land - deze onderlinge reacties van innerlijke en uiterlijke ‘schouwspelen’, die den weemoed hebben van dezen rossen, mistigen Herfst...

Schouwspelen

I. Avondmuziek.

De rieten zetel is heel mollig en plooit gewillig naar de buiging van mijn rug, mijne beenen liggen lui uitgestrekt, onbeweeglijk, en ik voel de zoele rust des avonds soezen door

mijn lijf en de vrede van den frisschen nacht heel weldadig streelen mijn hoofd en mijn handen. Er trilt eene heel stille jeuking in de toppen mijner vingeren, die vasthouden de cigarette waaruit een ijl blauwe rook in zwendelende krullen kuilt en lijk een mistig lint blijft drijven boven het rood-vlammend puntje.

Het terras is verlicht à giorno, feëriek met de honderd brandende gaz-stolpen die in guirlanden langs den koepel buigen en waaruit mat, gezeefd licht nederplast. In de donkerte, tuiten de hoornen van wegrijdende autos - men hoort nog heel ver verdoofd hunne motors puffen - en rinkelen stalen gebitten en bellen van paarden; over het grint van den weg knarsen wielen van rijtuigen en dreunen doffe hoefslagen.

Aan den voet van den trap wachten de gegaloneerde grooms. Kellners loopen op en af met zilveren schotels vol rookende gerechten en brengen emmers met wijnflesschen aan en rinkelende roomers. Al de tafeltjes bijna zijn bezet. En er is op 't terras eene klare wemeling van lijven, een weeke geur van parfums en een roezend gebazel van stemmen.

Rondom in het park heerscht de nacht. De maan kijkt door het gebladerte van een boom en schijnt als 'n grooten, zilveren lantaarn te hangen aan een der takken, boven de dweersch-gelengde schaduwen der

stronken. En 't is een heel innige, heldere, vredige nacht; ik zie den klaren hemel vol sterren gezaaid en voel een frissche lucht op mijn gelaat, die aanwaait zwanger van heidegeuren. De diepte van het grasplein, vóór het restaurant, is ondoorpeilbaar als de nacht zelf; 't ligt er als een zwart-blauwen klomp, doorspikkeld met maan-effekt, en op den zoom duiken monsterachtige boomen op, met ineengegroeide koppen. Heel verwijderd en heel lijze, sist een krekel en soms ook snort een schichtend insekt voorbij.

Ik lig lui te rusten en kijk half-slaperig toe. Ik heb gedaan met dineeren. Ik vul nu en dan mijn glas en merk hoe de goud-gekurkte hals van den Roederer blinkt met blauwe verven in den wijnemmer, tusschen de klompjes ijs die vonkelen lijk strass-steenen. Ik adem diep. Ik blaas nonchalant den rook mijner Muratti weg en kijk belangstellend de krinkels na die eruit opdampen en heel dunnetjes uitsterven in de nachtlucht. Clarisse zit stil en spreekt niet; haar hoofdje leunt in den palm harer hand, en ik zie naast elkaar schemeren de blondheid van heur haar en de witheid van hare huid; onder de lage randen van den pluimhoed, raad ik in hare oogen, die staren in de duisternis, eene vage droomerij en eene duizelende melancholie. Ik beleef mede heel de teerheid en de wulpschheid harer stemming en deel harmonisch haar

genotsvol gemijmer. Er kwijnen twee roode rozen op haar zijden bloesje.

De nacht is roereloos en strak. De nacht dringt in mijn hoofd, de voluptueuse nacht; de nacht zwelt in mijn gemoed lijk eene rijpe peer vol sap. De nacht heeft wel honderd nauwe lippen die aaien mijn vleesch en me soms doen rillen met 'n langen zenuwschok. Er regenen sterren op mijne handen...

't Orkest vangt aan een tragen wals, het in 't loover verdoken orkest der avond-tziganen. Een streelend, wiegend prelude ruischt aan met half-verdoofde maten die uitbeven in de wijde donkerte en wegbrokkelen langs de licht-balusters, maar vaag blijven nazinderen in 't geheugen, trippeldansend. 't Aria fluistert in mijne ooren en ik laat me gaan, laat me drijven op den rythmus der muziek, ik laat me wiegen door de neuriënde cadens en ik vind het heerlijk in 'n schoonen, maan-bedauwden nacht te zitten luisteren naar het gesus van tsiganen-muziek, al rookend oosterschen tabak en proevend een schuimenden wijn. Ik voeg me nog genoegelijker in mijn stoel, rek mijne armen en geef me slaafsch en willoos over aan de gemakkelijke en lamme droomerij, de loome verteedering der betooverende scardaz die met bebloemde klanken komen vullen ineens de immense leegte mijner gepeinzen en mijne moeë zenuwen pitsen. 't Dunkt

me soms - wanneer op eene passievolle, klagende *lassan* eene hijgende en krijschende *frischka* volgt en me verrast - dat mijn harte breekt en bezwijkt, na gebaad te hebben in eene ongekende wellust en weelde. Er lacht een vrouw, er valt een roemer in scherven, er springt eene snaar. Ik heb lust om te weenen.

't Is 't artificieele uur des avonds, op dit terras, waar de late stedelingen geeuwen of praten, na eene gelukkige digestie, en dooden hunnen tijd en hunne verveling - en alles is kunstig, bedriegelijk en beroezend: de lichten, de dranken, de verven, de woorden, de geuren, de glimlachen, de dringende bekoring der dorre liefde, ik beleef de poëzie der chromos, der romancen, der liefde-comedies en der mengelwerk-literatuur, en deze nacht zal duren in mijn herinnering bij middel van een Wiener-wals.

Maar nu ineens het zwaan-motief uit ‘Lohengrin’; ik staar strakker de donkerte in en luister. Ik voel den blik van mijn lief die op me weegt en licht van liefde is, en ik zink dieper weg in mijnen zaligen roes.

Ik zegen den avond, ik zegen de liefde, de muziek zwijmelt door me heen. Nooit waren mijne rust en mijne voldaanheid zoo zuiver en zoo kiesch. Er broeit alleen nog een vaag verlangen in me, naar de lippen

van mijn lief, eene zoete begeerte naar haren hartstocht.

Maar 't wordt heel laat, ik zie de slaperige gasten één voor één opstaan en verdwijnen in de dikke duisternis. Hoornen tuiten en 't grint krast onder 't bollen der landau-wielen. Alleen de tziganen blijken onvermoeibaar en blijven strijken op hunne violen; zullen ze aldus spelen tot de bleeke morgen daagt?

Mijn laatste cigarette brandt uit; mijn glas is ledig; de roode rozen ontblaren geheel. Ik sta ook op. Een garçon brengt mijn zomerjas en mijn stok, den zonnescherm en den boa van Clarisse. Onze auto wacht vóór het perron, met lantaarnen die blindend stralen lijk de oogen van eene reuzen-scarabee. Geen windeken roert; de maan druipt van licht; onzichtbare boomen suizen amper.

De hoorn tuit; de wagen bolt voort op zeer soepele veeren en de kussens zijn ruim. We varen de holle en zwarte ongekendheid van den gapenden nacht in, nog achtervolgd door de aanvleugelende klanken van den ‘Lùstige Witwen-potpourri,’ loom en koppig. Ik beeld me nog eens de vier tziganen in, met hunne gesminkte gezichten, hunne gepo mmadeerde haren en hunne roode vesten - en 't terras - en den nacht...

Clarisse, ik heb u uitermate lief heden avond...

II. Zomernamiddag.

Clarisse ontvangt alle Woensdagen, tusschen 3 en 7 hare vriendinnen en ook de vrienden die ze kent. Ze heeft die gewoonte in eere willen houden, nu zelfs dat we buiten, op haar landgoed, verblijven...

't Is Woensdag. Twee vriendinnen zijn gekomen uit de stad, per auto. 't Zijn Geneviève die we altijd Mou noemen, en Emmy, die den liefelijken intiem-naam Nouche draagt.

Ze zitten met Clarisse in 't salon.

En ik ben met hen. Uit verveling, niet uit belangstelling. Ik heb me eventjes buiten gewaagd, maar ben ijlings terug binnen gevlucht, met dikke perels zweet over heel mijn lichaam. De lucht brandde, de blâren hingen slak, het gers verzengde en er hing in den hof een geur van geroosterde kruiden. Boven op mijn kamer, langs den kant der straat - waar ik naderhand me verschuilen wou - dreigde ook zeer martelend de hitte; en ik was er gansch alleen, met een verveeld humeur en met maagkrampen.

Maar in 't salon vind ik het uiterst prettig. Al de persiennes zijn omleeg en de stores neergehaald. Eene koele frischte draalt tusschen de muren. En er heerscht een halfduister dat die koelte nog vermeerdert en aangenamer maakt. De frischte valt hier op mijn schou-

ders lijk een natte morgendauw. Door de latten der persiennes en door de reten van de stores zeeft een heel zacht zonlicht binnen, dat met geele tonen en blauwe plekken het tapijt onder de vensters bespikkelt. En verder in de kamer, dweerscht een heel fijne, geopaliseerde klaarte, groenachtig en violet, met vreemde diepten en bevende weerspiegelingen lijk in een aquarium. 't Is alsof we in een onstoffelijk water, een fluiede doom van tooverwater zwommen. Op de zijden kleeren der vrouwen ketsen er honderde lichtgensterkens lijk de schubben van de visschen.

Ik lig lui uit te zweeten en te genieten van de koelte. Wat een dom gedacht ik heb gehad van daar buiten te willen loopen, in dien brand van hitte! 't Is heel wat beter hier. En Clarisse en hare vriendinnetjes deeren me niet. Ik doe alsof ik heelemaal alleen was, neem al mijne gemakjes. Nu en dan kijk ik achteloos toe...

Clarisse zit in een lagen zetel van oude, grijze zijde en ze heeft een roos Japansch kamerkleed aan met gouden pioenen en blauwe gypsophielen bestikt. Ze zit naast de wijd-opene piano (ik heb ze daar straks, verdomd! weer haar *Manon* hooren trommelen) niet ver van een der vensters. Ik merk hoe achter haar heel lijzetjes de kant van de mousselienen gordijn roert.

Met hare breede, donkere oogen in haar mat, verbruind gelaat, met haar zwaar-getrost en hoogopgetorend haar, waarvan een klein en kort-geknipt froufrou haar voorhoofd dekt, met heel de magerte van haar heel soepel en zenuwig lijfje, lijkt ze wel echt eene japansche dame. En 't décor rondom haar dient die illusie. Boven haar hoofd, tegen den wand, grijnst een oud, verguld masker. Naast haar staat opengevouwen een driedubbele scherm in Coromandel-lak. Ooievaars met heel lange halzen wachten er aan de boorden van een smallen, zilverigen stroom, waarop in kunstig gebeeldhouwde galijen - die versierd zijn met gulden draken - hetaïren uit een prinselijk paleis varen, en wuiven met wondervormige waaiers; en in de verte, duiken óp de klokketorentjes van eenen rooden tempel verscholen in het loof; de coolies roeien met spiergespannen armen en laten van hunne ranke roeispanen vonkelende druppels regenen. En eindelijk in 't midden van 't salon, een marmeren vont waarin Iotussen baden.

Ik waan me ineens te Jokohama of te Kioto, en ik droom. Een uitstekend tijdverdrijf met zoo'n hitte een plezanten en pittoresken droom te beleven. Ik heb zelden zoo zeer van mijn droom genoten als thans, dezen zwoelen zomernamiddag. Ik laat in me vrij opkomen heel de verouderde romantiek van 't Oosten, de bedrie-

gerijen der mousmé-romans en de ficties van heel zonderlinge etsers en teekenaars. En ik ben zeer gerust. Ik lig nonchalant, en ongeloofelijk kalm van gemoed, op mijn chaise-longue en ik rook ongedeerd mijne cigaretten. Mijne maag doet minder zeer...

Ik schrik op. Daar staat het kamermeisje vóór me, met een groot zilveren schenkbord en biedt me tee en sandwiches en cakes.

Zou ik iets aanvaarden? De tee geurt heel zoet en de sandwiches zien er heel appetijtelijk uit. Ik geef me de moeite me op te richten en aarzelend neem ik een der fijne tasjes - zoo broos dat ik altijd vrees ze met mijne zware mannen-vingeren stuk te nijpen - en eigen me twee klontjes suiker toe. Op mijn bordje, leg ik een sandwichsken met tong en een droog koekje. Met een ernstig gelaat bedank ik het diensterken (ze heeft een pikant, blozend smoeltje!), snoep ik mijn dessert. Er walmt een scherpe, prille geur me tegen; 't is echten Ceylon-tee. De suiker smilt; kleine luchtblaasjes borrelen op in 't geurig afkooksel; ik roer voorzichtig met mijn lepeltje. En ik blijf roeren, met mijne gedachten opnieuw ver weg, te Japan of elders. Ik ben in eene zeer gelukkige, zelfvoldane stemming en voel me danig frisch.

Recht over me zit Nouche, blond lijk een vrouw van Veroneese; zedraagteen wit, tullen kleed met kant,

waarover eene zijden mantilla. Ze is blond ook van vleesch, met een vollen hals en schoon-ronde schouders. Ik kan ze wel goed lijden. Maar ik geloof dat ik vandaag wel iedereen lijden kan, zoo vredelievend en peizelijk ben ik van stemming. Ik zie zelfs genegen op naar Mou, de dikke Mou. Ze leunt tegen de tafel die vol boeken, tijdschriften en albums ligt en op hare vier hoeken met vazen vol bloemen is bezet. Ze draagt een heel licht, bijna diafaan costuum van blauwen liberty, gefaneerd blauw. Ik moet anders niet veel van Mou hebben.

't Is verbazend, nochtans, hoe weinig aandacht die drie vrouwen me gunnen. Al even weinig als ik aan hen. Maar ik heb dat recht. Zij niet. Hunne houding kwetst me, op den duur, eenigszins.

Ze klappen met gedempte stemmen, over zaken vermoedelijk die mij niet aangaan, vrouwen-questies.

Zou ooit een man zoo'n onverschilligheid gedogen, zich zoo bescheiden gedragen als ik dat doe? Ik heb van heel den namiddag geen woord tegen die damen gezegd, heb ze maar laten betijen en ongestoord hunne confidenties opdisschen. Zoo ik in dit salon ben, is 't ter wille van de koelte, en ik heb slechts geluierikt, gedroomd, cigaretten gerookt en ééne tasse thee gedronken. Als Clarisse me nu geen bescheiden, goedigen, kranigen minnaar vindt...

Ik ben zeker dat Mou aan Clarisse weer den lof van Harry maakt, gemaakt heeft of maken zal vandaag - van Harry mijn mededinger. Mou is zijne advokate; ik weet dat die vrouw vijandig op me is gezind en ze niet liever hebben zou dan dat Clarisse me in steek liet en Harry voor minnaar nam. Maar Clarisse luistert niet naar Mou's raadgevingen, Clarisse heeft me lief heel hartstochtelijk, Harry is een ezel, een boer, een lammeling.

Niet te veel denken op die dingen. Niet langer filosofeeren. 't Deert me allemaal niet. Niets deert er me vandaag.

Ik steek eene versche cigarette op en damp heftig den rook uit; ik ben bijna in een waas van rook verborgen lijk de schouw van een locomotief. Ik zal ze maar laten pleiten, zooveel ze wil, die vuile Mou voor dien banalen flierenfluiter, dien verwaanden snob die 't zich in 't hoofd heeft gestoken op Clarisse te verlieven, op mijne Clarisse. Hij krijgt Clarisse toch niet. En 't kan me, overigens, weinig verdommen vandaag of ze me verlaten zal of niet. Na haar zijn er anderen. 't Weder is te warm, daarbij om veel op de liefde te denken. Loom rek ik me uit, geeuw met opengebalkten mond en zwaai mijne boven mijn hoofd gestrekte armen. Om de welvoegelijkheid geef ik ook niets meer, goddam!

Ik paf opnieuw rustig aan mijne Ariston.

De drie damen rooken ook. Er hangt een blauwgrijze doom rond hunne stoelen, een geurige, prikkelende rook die ik bitter op mijne lippen proef en die jeukend in mijn neusgaten dringt.

Er valt eene stilte in, wanneer de klok zes uur slaat.

De hitte buiten moet reeds verminderd zijn, en de zon lager gezonken. Als ik eens wat lucht binnen liet? 't Is hier toch wat te dof...

Ik spreek. Ik ben zelf verwonderd ineens het geluid mijner stem te hooren opdreunen in dit rustig, geouateerd salon, waarin 't zoo geluideloos en zoo koel is geweest, en 't spijt me terstond gesproken te hebben. Mijne stem heeft te hard, te ruw, te brutaal geklonken, ofschoon ik gedempt heb gevraagd:

- ‘Clarisse, wil ik het venster openen?’

Clarisse ook schijnt eenigszins verbaasd over mijne indringerigheid.

- ‘Zou het dan frisscher worden, José?’

Ik knik en met wankele schreden - heel mijn lijf is lam en suf - stap ik naar het venster. Ik trek luidruchtig de store op, schuif even lawaaierig de gordijn open en haal ratelend de persienne omhoog.

Er gebeurt een wonder, eene feeërie. De lucht gulpt binnen, de zon plast in 't salon over al de dingen heen; tot in de verste hoeken verjaagt ze de scheme-

ring die heerschende was en breidt ze hare klaarte vol tinteling. Het gulden masker grinnikt met schitterende tanden; het water in de vont begint te rimpelen; de pygema van Clarisse werpt een groote, roode klad tegen den wit-gestoffeerden muur. Ik zie Nouche's lichtblauw-dooraderde oogenschelen dicht vouwen en Mou's liberty-kleed moireeren lijk een zeeschelp.

Ik adem diep, vóór 't venster, de binnenstroomende lucht in; lijk ijsroom, vloeit ze door mijne longen.

De zon is drie-kwart gedaald en de hitte erg geminderd; er wabbert een heel voorzichtig windje. Over de grasparken, die - zoover ik zien kan - plat en rosafgebrand liggen, wandelt heel statig en trage een pauw; preusch op de gesteenten die glimmen over zijn gepluimt. Zijn opengesperden waaier-staart, waarop de donkere zon ketst, is lijk een geschubd en geslepen harnas. Onder een boom, sluimert Clarisse's hazewind Djob.

Nouche en Mou staan op, kijken in den spiegel en stabiliseeren hunne hoeden.

Het kamermeisje gaat den chauffeur verwittigen.

De drie wijfjes praten weer druk ondereen, spreken af voor een volgenden dag om te samen den tailor te bezoeken die aan Clarisse heeft geschreven dat hij het model der laatste saison-mode heeft binnen

gekregen. Ik hoor ze met wrevel en tegenzin handelen over de technicaliteiten van hun toilet, van hunne gracie, van hunne schoonheid. Clarisse vindt de laatste kleederen prachtig, die zoo nauw het lijf der vrouw omvatten en haar in zijde of fluweel mouleeren.

Maar terwijl de auto vóór het perron stilhoudt - een groot, rood monster met zilveren lantaarnen en sloten, die de boomen van het park weerspiegelen - glimlach ik bij inezelve, want ik weet: Clarisse zal veel mooier zijn, het mooist van al, dezen nacht wanneer ik, zonder modebullen, gansch naakt zal houden haar rillend, blanke en gladde lijfje in mijne armen en onder mijne lippen.

Nouche en Mou nemen afscheid van me. Ik zie ze daarna in de roode auto stappen, die tuithoornend in gang zet en in een ommezien door de poort bolt, en achter de kromming van den weg verdwijnt.

Ik hoor de pantoffeltjes van Clarisse slefferen in den corridor. De deur gaat open. Ze komt naar me toe...

Ik sluit mijne oogen...

Ik voel den zoeten, luwen mond van Clarisse op mijn gelaat.

De avond valt heel zoel en stil over ons...

III. De verlichte Boot.

Clarisse is met een paar gasten - met Nouche en Mou, Harry en drie andere heeren - op den vijver gaan varen. Ik vermoed wel dat de fatterige Harry haar geen rust zal laten en weer allerlei verliefde tronies opzetten, maar ik geef er niet om. 't Laat me kalm en onverschillig. Ik ben overtuigd dat hij - en al de anderen - toch een blauwtje zal loopen. Ik ken Clarisse, de dartel-gepassioneerde, mijnen grooten, verliefden kwâjongen, die dol van me is en waarvan ik ook zoo innig, zoo prangend houd; ik ken onder 't masker van onvermoeide en onversaagde flirteuse dat ze draagt, haar eigen, echt gelaat van teerhartige, verkleefde en stabele meid; en onder al hare posen soms van perversiteit en al hare gewild-vrije houdingen en gezocht-losse woorden van courtisane bijna, de getrouwheid, de rechtzinnigheid, de blinde en gelukkige verliefdheid van haar zachtzinnig en fier zieltje.

Ik laat ze maar betijen. Ik ben gerust, zonder jaloerschheid. Ik ben zeker door haar bemind te worden zooals ik nog nooit bemind werd.

Ik loop deunfluitend door het park en heb werkelijk smaak van de havana die ik na het diner heb opgestoken en waarvan ik het brandend tippeken in

de duisternis, tusschen mijnen neus en mijne lippen, zie vlammen als een rond, vurig-rood sterreken dat vóór mijne oogen vonkt en me overal vóórlicht. Ik peins op de drie Koningen die door eene ster werden geleid en ik waan me in die donkerte een zwarten koning Balthazar die wordt gevoerd naar verre, geheimzinnige streken, de landen van duizend en ééne nacht mijner fantazie, door dit brandend, roode vlammeken. Ik fantaseer er maar op los. En soms ook peins ik op mijne lieve Clarisse. En voorts geniet ik van den avond en proef ik smekkerig na het composiet aroom mijner uitgelezen cigaar.

De weg slingert heel diep het park in; hij ligt als een lang geel lint over den sombren bodem, tusschen de verduisterde graspleinen. De nacht is zeer troebel; een rosse maneschijn, roos-doorschemerd, zijpelt door de kloven der wolken die hangen lijk zwarte eilanden in de hemelzee en bijna niet drijven; want de avond is, buiten onze verwachting, bijna zonder wind gebleven. Tusschen de boomen, onder het loover, gelijkt die zwijmende en gezeefde maneschijn op de matte, gelijke klaarte van een albasten nachtlicht in eene vale kamer. De dingen hebben allen een dof, onvast, schemerig en zeer mysterieus uitzicht; 't is nu alsof ik ze door een doom-gordijn, een mistwaas aanschouwde. Dieper den tuin in, raadt men eer de voorwerpen dan

men ze ziet; de schaduw van het huis, in de verte, is nauw van de nachtdonkerte onderscheidbaar, maar boven de bosschen - in den ronde - doemt halo van brand, weerkaatsing van den voorbijen zonnebrand des dags.

Ik loop geduldig op en af, mijne eene hand in mijn broekzak, met de andere houdend mijne cigaar. Ik schuifel en neurie. Sedert eenige weken, sinds ik Clarisse ken, fluit en zing ik gedurig, het meest tot mijn eigen verbazing. Ze zal haast terug aanlanden, de lieve...

De marmeren fontein, in het midden van den vijver, bleekt schimmig. Ik voel al spottend een soort medelijden voor de twee arme, oude tritons die daar sedert honderd jaar misschien, zonder openthoud, in hunne steenen hoornen blazen en altijd even ver blijven van de twee lachende naïaden, die hen op hunne rots gezelschap houden. Ik sta er beter voor, ik die Clarisse heb; alles doet me denken op haar, wekt óp hare herinnering, doet me voelen den band die tusschen ons beiden gespannen is.

Heel in de verte, bemerk ik eene matte glimming op het water, ze schijnt voort te kruipen, wordt stond na stond een beetje grooter en heller.

Thans zie ik het: 't is 't verlichte bootje dat nader glijdt. En ik staar heel scherp, heel staag, met staropengesperde oogen. De lichtschijn groeit gestadig;

me dunkt dat ik in het maangesching reeds het witte zeil ontwaar, met de roode lamp die op den top van het mastje steekt.

Zoo is 't. Ik herken de zwarte romp en één voor één zie ik uit de duisternis puilen al de blauwe en geele, witte en roze venitiaansche lantaarntjes die we in guirlanden hebben gekranst over de reeling van het schippeken en op stokken geheschen erboven en rond den mast. Het wordt in den nacht eene speelsche prikkeling van vuurstipjes, eene kleurige en wemelende klatering van lichtjes - een regenboogje boven het water. En de verlichte boot is lijk een groot, glimmend beest met robijnen en topazen in zijne vleugelen, dat aanschuift...

Rond den romp is het water doorbliksemd met lange, krinkelende vuur-visschen die tot tegen de beenen der naïaden aanzwemmen, waarvan carnavalesk de gezichten zijn gekleurd.

Maar de gemaskerde maan laat in het bootje slechts heel vage menschengedaanten speuren.

Wat zou Clarisse doen?

Ik kijk nog scherper toe, maar onderscheid niets. Een ietsje naijver krimpt samen rond mijn hart.

Ineens, in de wazige stilte, hare stemme. Hare stemme die te zingen begint.

Ik glimlach, ik ben weer gelukkig, want wijd over

't water waaien de klanken van haar lied dat spreekt van liefde en aanbidding, van 't geluk en de zaligheid van twee menschjes. Ik raad dat ze voor mij zingt - voor mij die ze op haar wachtend weet - voor mij alleen...

Hare stemme roept: José! José!

De lichtboot glijdt verder. Thans ontwaar ik haar snoezig gelaat in 't schijnen van een wit ballonetje, en in haar vaal-beschenen wezen hare passie-oogen die me tegen branden.

'Clarisse' roep ik, en mijne stemme breekt bijna van vreugdigen weemoed en van zoete aandoening - die ze zeker wel begrijpen zal bij 't hooren alleen van mijn verschorden stemklank. Ze wuift met haar zakdoek. De gasten juichen luid nu 't bootje landen gaat.

De verlichte nachtfeest-barke op den parelmoeren parkvijver in dien maan-gedempten avond vormt lijk eene feeërie van Latouche in een décor van Ménard.

IV. Regen.

Regen. In Clarisse's kamer...

Een grijze namiddag, licht-grijs, in effen, doffen toon, in mineur-zang van regen, met de wiemelende

spinning der dweerschende regenstralen tegen 't ontkleurd geluchte. Na de glanzende lichtheid, de gulden klaarte der laatste overhitte zomerdagen, bevreemt en verrast die vale luchtgeslotenheid, die gladde hemeldofte en de gefaneerde peerlentint welke de lucht heeft, die we zoo lang strak-blauw en klaterend-lazuur geweten hebben.

De regen valt heel langzaam en geleidelijk, traag en regelmatig, met kleine droppelen die men nauwelijks vallen hoort en die algauw door de grond worden opgeslurpt. Enkele waterstriemen pletsen tegen de vensters en blijven er tegen kleven met ronde, doorschijnende spatsels, waardoor het licht lijk door kristalkegels binnenzeeft.

Djob, Clarisse's hazewind, vindt er plezier in over de natte gerspleinen te buitelen en door de plasjes te draven; met voluptueuse bewegingen zie ik hem zijn pels over de vochtige gazons wrijven en daarna afschudden. Ik zou er ook wel vermaak aan hebben, mocht ik het hem nàdoen, maar dat kan niet. Wat zou Clarisse wel van me peinzen? Neen, Jos, jongen, neen, bedwing maar die opwelling van wildemans-instincten en blijf hier netjes en rustig vóór het venster zitten, met uwe magazines...

Over 't gansche park hangt de doorzichtbare mist van den regen. De bladeren glimmen, ze worden mooi

gezuiverd van al 't stof dat er in dikke laag op kleefde, verfrischt van de verschroeidheid die ze had uitgedord; ze schijnen minder slak te hangen, veel donkerder-groen. En ook het gers wordt schoon gewasschen en pronkt met natte, rechte sprieten, lijk versch opgeschoten. De wijd-open knoppen der rozen dauwen. De wind die binnen waait is zwoel van frissche veldaromen en geurig-versch; de koelte van zijn adem wabbert heel de kamer door, die sedert weken niet meer dóór en dóór eens kon verlucht en warm-gestoofd is lijk eene broeikast door die lange reeks tropendagen. De wind leutert in de gordijnen. Tegen de vensters tikt soms een druppel aan, lijk een lichte vingertop.

Ik laat het op me regenen, met een zekeren-wellust. De voldaanheid die in me is, kan niet geschonden door een regendag. Mijne vreugde en mijne rust zijn te echt, ze doortintelen mijn gansche wezen. Fluitend van welgezindheid sta ik vóór het open venster...

Clarisse is bezig in de kamer, achter me, in mijne nabijheid; ik hoor ze soms neuriëen, een stoel verschuiven, eene lade openen. Ik heb lust me om te draaien om haar te kussen alweer - uit dank en uit liefde. Maar ik bedwing me. Ze zal me seffens zelf wel komen zoenen. Ik zal wachten. Ik steek mijn handen uit in den regen.

De versche en matige regenval laaft mijn gemoed. Er zijpelt eene sterkende koelte door mijne zenuwen, eene opmonterende weligheid door heel mijn lijf, dat dezen zomer zoo lui en suf is geweest, gewoon aan uitgestrekt-liggen in rocking of hangmat. Ik voel me ineens gezond en kloek, na lang afgemat en week geweest te zijn, als verroest. Mijne longen ademen met diepe halen de van blad- en hooi-geur zwangere lucht die door 't venster binnenstroomt, en ook wat smaak van stof op mijne lippen legt.

Ik ben niet neerslachtig, niet verveeld, niet heimwee-ziek zooals me dat gewoonlijk gebeurt met nevelachtig regen-weder. De laatste maal vóór deze, was ik aan zee alleen. Ik ril nu nog van weemoed als ik er op denk: de fletsheid van de zee en de fletsheid van die regenlucht, de lage dreiging van den hemel op 't water, de monotone tokkeling der druppels op het oneindig zeevlak, 't al gesloten, 't al grijs, 't al nat en zwaarmoedig; ik heb me nooit zoo ellendig, zoo mak gekend, zoo vol onbevredigd verlangen en wrange levensbeuheid. En ook vroeger met de eerste herfst-regens, dat spleen dat in me knaagde, die rusteloosheid, die matelooze verveling! Het waren steeds mijne ergste momenten van hypochondrie en nevrose; ik kon me eenzaam opwinden op 'n afmartelende manier. De sneeuw, integendeel, heeft me altijd plezierig en vreed-

zaam gestemd; ook de stortregens, de groote waterbuien deeren me niet, maar dat chagrijnerige motregenen, dat geregeld en stil nederstriemen - grijs, dof, geluidloos - van een soort waterdoom, die overal inzijpelt, in alle hoekjes hangt en alles doorweekt en doorkrenkt voor lange dagen, en met grijs-grijze spinnedraden een net weeft waaruit we niet kunnen vluchten. Ik gedenk nog de slechte stemmingen van zekere dier dagen. Ik denk er nu op met genot - omdat ik thans zoo heel anders ben.

't Regent. Laat het regenen. De regen hindert me niet. De regen verblijdt me. Ik voel me niet het minst droef noch melancholisch. Ik kijk met veel belangstelling zelfs naar 't spektakel van den doorregenden hemel en van den overplasten tuin. De rust die ik in me draag, is groot genoeg en rijk genoeg aan vreugde om me niet te laten ontstemmen door een regendag: de rust der liefde.

Wat zou Clarisse doen? Ik draai me om, zonder gerucht te maken en kijk.

Ze is neerstig bezig haar linnen te rangschìkken. Ze heeft daarvoor eerst haar kast 't onderste boven gehaald en al de keurige stapels hemdjes, pantalons, keursdekkers, combinaisons enz. over den grond geworpen; er liggen pakjes ondergoed op de tafel, op de zetels rondom, tot op het bed en al de meubels en

het tapijt lijken wit en roze. 't Is alsof ze verhuizen ging. Met vlijtige handjes is ze werkzaam...

Ik riek den matten sneeuwklokjes-reuk die dempt uit al het linnen lijk uit eene bloemenmot, die geur die ik overal vind waar Clarisse is, de geur van haar eigen vleesch.

Er flitst een troebele schijn in mijn blik, eene tinteling komt in mijne vingers en in mijn mond een wellustsmaak. De levenslooze dingen krijgen leven, 't leven van Clarisse's lijf dat ze dekken en omhullen en dat zoo blank en dartel is en me heeft geschonken zoo diepe weelde. O, al de nachten dat ik met mijne koortsige vingeren Clarisse heb ontkleed en zien vallen één voor één dezelfde vouwen-rijke gewaden...

O, heel fijn linnen, met uwe schuimende witheid, uwe perverse roosheid, uwe geheime lichtheid, froufrouteerend linnen dat Clarisse kleedt;

Mooie ondergewaden, zoo ijl en wazig, die lijk een diafanen doom rond hare leden hangt - rijkdom van satijn, lijk van bevende sneeuwvlokken, en van zuivere zijdestof met ritselende moireeringen, lijk van frazelende watergeuten;

Blanke en rillende mistigheid van schoon gestikte cachemiren en gazen en kreps en broderieën die zoo weelderig praalt op 't liefdevleesch van Clarisse;

Afhangende oogst van kant-bloemen en tul-loover

en roze en blauwe lint-rozen, die zijt gegroeid op Clarisse's ranke liefdelijf en bevoolt hare borsten en dijen en hare jonge, slanke beenen;

Schoon masker voor 't begeeren - freele schaal, doorzichtig en kolkend-licht, waarin 't verlangen rust...

En lijk een zwaard uit zijne glanzende scheede, zoo zal dezen nacht rijzen uit u, ô lieve, teere gewaden - die ik zoo gaarne streel en voel - de bleeke glans van haar lichaam, en lijk een lente-bloem die ontbladert, zoo zal ze stijgen uit al uwe neergevallen weelde, ô mooie dingen...

De regen droppelt, ruischt lavend neer in me; en 't voorbijgaand uur is een eeuwigheidsstond; en deze gesloten kamer, waarin hij me gekerkerd heeft, een werelddeel, een eiland in 't water dat nederzevert. De muren omsluiten mij en Clarisse als torens. We leven gansch alleen; er bestaat niets buiten onze twee verlangende lijven en onze twee minnende zielen, en de levenslooze meubelen van 't smaakvol boudoir, dat zoo prettig en intiem is. Ik ken en heb lief het minste dezer voorwerpen; ze zijn me allen vertrouwd en maken deel uit van 't paradijs dat ik rond mijne droomen schep. Er hangt eene innigheid, eene zachtheid, eene geurigheid in de lucht die me verweeken en sentimenteel stemmen als een kind. De tijd vervliet geruische-

loos, over tapijten die alles dekken en geen vreemd gerucht laten binnendringen...

Alleen Clarisse zie ik - die vóór me bezig is aan 't stapelen van haar kast, en gaat met slanke bewegingen en ordent met schoon-ingehouden gebaren.

De kracht mijner liefde ligt dieper dan mijn eigen vreugden, in eene nooit zoo wijd-gevoelde volheid van leven en rechtzinnigheid van overgave.

Elk mijner gebaren is een liefde-bekentenis; mijne oogen spreken uit de geprezen schoonheid van mijn lief, de gejaagdheid mijner handen openbaart mijn lust naar de streeling harer vormen, mijn mond is voor een kus opengespleten en mijn lijf lijk een boog gespannen naar de omarming. Het leven is niets meer dan liefde; die Vrouw is het Leven - waarachter nog slechts een vaag, dooreenschemerend decor van overregend en mistig park door een boudoir-venster wordt gezien.

Ik ben de man die bloeit en vruchten draagt. Ik ben de Bevende geliefde, dengenen aan wie het woord der grootste openbaring is gesproken. De rythmus die stroomt uit 't leven vaart door mij en neigt mijn groote lijf naar Clarisse's freele lichaampje, lijk twee bloemende rozenstengels naar elkander.

Er bestaan geen woorden echt genoeg om mijne liefde uit te drukken, ô Clarisse mijn lief...

En ik wil me niet meer herinneren dat ik zoo lang

heb geleefd zonder u - noch peinzen dat ik eens zal moeten leven zonder u, wanneer de liefde zal zijn gekeerd en onze passie gesleten lijk een oud tafelkleed... Ik denk nog slechts aan al 't geluk dat ons wacht en dat ons duizelig maakt van grootsch beloven. We zullen samen nog lang de druiven pletteren tot wijn en 't brood des levens malen op onzen molen. Houd me bij u, gelijk ge houdt in uw bezit een tafel en een stoel, het minste uwer meubelen, maar werp me nog niet weg lijk een ruiker die uitgegeurd is. De Herfst der herinneringen zal later voor ons beiden komen - nog niet nu. De saterinnen dansten met een krans rozen en een doodshoofd, we mogen zóó niet minnen...

Ge nadert, met een lach op uwe lippen, en heel de kamer draait rond me; ik grijp u vast, zijg op u neer en slaak den kreet der victorie...

V. Skating Rink.

Een der laatste Zomer-avonden, een dier zoele stadsavonden waarvan de verliefden en de armen zoo veel houden; de lucht aait de wangen, de klaarte des hemels dringt in de zielen en maakt ze ruimer en

schooner, geurig en open lijk een veldvoor waarop de zonne valt; het gerucht der straten klinkt na als een verdoofden choor-echo. Men ziet menschen in lompen zitten op de banken der squares en der lanen en de minnaars drummen dicht tegeneen in de troebele, schemerende donkerte waarin nog wat nabrand van zonne tusschen de eerste klaarte van den zilveren maneschijn drijft. Er lacht een monkel van gelaten vreugde uit de rimpels der oude aangezichten en eene aandoening van levenswelzijn spreekt uit de jongere oogen. De Stad gaat niet ter ruste lijk in den Wintertijd; ze rekt zich weelig uit in den dauw des avonds die haar gelaat verfrischt en berustigt.

Ik ben met Clarisse op weg naar den Skating-rink die sedert enkele dagen weer geopend is. We komen over de Groenplaats waar 't laatste volksconcert plaats heeft. We zijn blij om den schoonen avondstond - (blij vooral om de geneuchten onzer liefde, die alles schoon en goed doet schijnen) - en om de blijheid der stad die in ons dringt.

Onder de zwarte takken, hangen de ronde lampen lijk gouden vruchten, en trillende ebbingen van klaarte omtooveren hunne stammen. Er wapperen roode vlammekens rond de gazfranje van het kiosk; wanneer de wind in de bladeren roert, dansen die honderde lichtjes.

De muziek blijft onder de kruinen hangen lijk cigarettenrook; en in den march dien ze speelt, regenen de beiaardklanken; ze hangen erboven, ze druppelen er in neer. Het geneurie van het volk mengt ook nieuw geluid in den zang der clarinetten en trombonnen. Een jong meisje lacht en 't is lijk de toon eener fluit die optrilt. Het rollen van een rijtuig doft lijk 't gerammel van verre trommen. Het kiezel kraakt onder de stappen en de hielen hameren geleidelijk neer. Een ander meisje zingt luid een liefdeliedje. De blijheid van het volk hangt tusschen de boomen lijk een wierook, de vreugde van het volk vult met muziek den schoonen avond.

Meisjes wandelen gearmd de plaats rond. Ze voelen zich jong, hun vleesch bloeit en wacht op de liefde; de verwachting der liefde spreekt uit hunne glanzende blikken en de muziek wakkert hunnen droom aan; hunne doffe, witte bloezen schemeren tusschen de donkere ruggen der menigte: met witten damp poeiert het electrisch licht hunne blonde en zwarte haartrossen; hunne lijven deinen. Jongens stappen achter hen en zeggen hun woorden die hen nog meer verontrusten; ze voelen soms eene hand hunnen rug raken of een been wrijven tegen hunne rokken, en sidderen. De jongens schuifelen en de meis-

jes neuriën of lachen schetterend om hun verlangen te bedriegen.

Dit hoekje van de avondstad is één zang...

Clarisse neuriet mêe en ik voel dien rythmus haren arm bezielen die zenuwachtig den mijnen drukt, en in hare beenen koortsen die huppelen en onbeschaamd een dansmaat zetten. Ze heeft een eenvoudig, vrank gelaat, dat vroolijk lacht, met witte tanden, roode lippen en drieste oogen...

We komen in den Skating. Ze ontdoet zich van haren mantel en snoert hare schetsen vast. Ze snelt over de piste met drift en uitgelatenheid; ze wiegt op hare veerigeheupen, rank en rap, zooals van eene schuit het bolle zeilken buigt; ze danst op de tippen harer schetsen lijk een kleine fee. De blauwe pluim van haren hoed wappert. Ze viert hare gezonde kracht en de gelukkige stemming van dezen avond, - die voor allen een liefde-avond is en die onze liefde nog heeft verdiept en versimpeld met ze deel te maken van een groot concert van volksweelde - in schoone sprongen, kunstige stappen en soepele buigingen uit. Ze wipt schielings vooruit, zwiert en glibbert; ze schiet tusschen de andere rijders door, zonder er een enkelen van te stooten.

Tusschen de pilasters der zaal zijn honderde roode, blauwe, gele gloeilampekens gespannen; 't is

lijk een Venetiaansch feest; op de gladde, glimmende piste zijn breede plassen veelkleurig licht geronnen, waaruit een roos-rosse gloed kuilt die de stalen schetsen van al de skaters taakt. Hunne vlugge beenen waden door de vlammende weerspiegelingen lijk die van toovermenschen, en gensters ketsen uit het staal. Er zijgt uit de lampionnekens een confetti-schijn die carnavalesk de gezichten tatoueert en met waaiende linten rond hunne kleeren wuift. Ze ijlen met de gladheid van een slede die glibbert over ijs. Ze draaien rond met breeden zwenk en trage toering. Boven hun druk gewoel hangt neer de bonte wemeling van allerlei vlaggen...

In 't midden der zaal rijdt, gansch alleen, de instructor, een echte jankee-type, heel dun en lang, met hooge schouders en plat gesmeerde snor. Hij glimlacht niet. Houterig kijkt hij, met melancholiek gelaat...

't Amerikaansch orkest begint een Souza-wals te spelen; de instrumenten tuiten luid en hard, met hoekige klanken die elkander schijnen in den weg te loopen en holdedebolder tuimelen onderéén. Clarisse rijdt met een vriend van me die ons is komen groeten; ze dansen den two-step op eene verrukkelijke manier, met gracie en onderscheiding, zonder canaljerie; ze vorderen rythmisch, zonder strompelen, bewegend beiden met automatische en toch zeer zwierige en losse

orde; men kijkt hen bewonderend na. Rond hen, dansen de andere paren mede, duwend vooruit gekeerd of zijlings neergebogen; ze rollen hand in hand of arm aan arm en enkele damen rusten in de armen hunner kavalieren. De roode, blauwe en geele lichten vuren beurtelings aan en dooven uit en kleuren onderwijl met peerschen gloed, lijk theater-figuranten, de kunstige sportmenschen. De muziek lawaaiert luide met al hare sterke blaas-instrumenten...

Clarisse's gelaat bloost. Wanneer ze mij voorbij zwiert - ik zit wachtend in het tea-room, juist aan een tafeltje naast de piste, en degusteer een lekker tasje Lipton-thee - wuift ze met haar hand, neigt ze naar me toe met heel haar gespannen lichaam en biedt ze me haren lach en hare lippen. Ik zie ze na zoo ver ik kan, bijna tot 't einde der zaal, en kan dan nog haar blauwe pluim zien waaien boven de menigte. Ze is onvermoeibaar, ze laat ook geen anderen skater haar voorbij snellen. Ze port steeds mijn vriend aan om rapper nog te rijden. Ze is zot van ijver, en een gezonde roes moet door heel haar vleesch kloppen en joelen door haar onstuimig bloed; ze verteert nonchalent hare schoone jeugd-kracht en dezen nacht zal ze nog meer dan anders verlangend zijn naar liefde-spel en wonderen verrichten met haar kronklend lijf...

Ze roept me iets toe maar ik begrijp haar niet...

Twee oude dames die rustig pasteitjes zitten te eten en traagjes met zilveren lepeltjes in een hygienischen lemon-squash roeren, schuddebollen om hare dwaze en drieste, geestdriftige en naïeve jeugd... Maar ik voel me trots lijk een koning op hare schoonheid en kracht, en gelukkig lijk een kind om haar bezit.

Niets maakt fierder dan de liefde.

VI. Na het Cirkus.

Duizend koppen wemelen links en rechts, vóór, naast en achter ons; ze duiken op, den eenen boven den anderen, vormen in den cirk eene vage, wemelende massa toeschouwers die ongeduldig wachten op de voortzetting van 't spektakel, dat overigens op zijn einde loopt.

De lusters branden met een eenigzins bevrozen gloed; de gezichten hebben een bleek uitzicht, en over de zwarte frakken der heeren en de zijden blousen en pelsen der dames ligt een vale damp, die harde, witte, koude schijn der groote electrische lampen in gesloten ruimten. De menschen stampen ongeduldig met hunne voeten.

Uit het omgewoeld zand met zemelen, waarin meer

dan tien paarden en meer dan tien clowns hebben getrappeld en dat de gegaloneerde lakeien bezig zijn op te rijven met lange, houten harken en weer met zuiveren witten zavel te bestrooien, walmt die eigenaardige en prikkelende geur die aan de circussen eigen is, die koppige, zware stalgeur die tot in de kleeren dringt, dat sterk aroom van bronstige dieren-lijven en van versche omgewoelde aarde, dat heel den avond in 't gebouw hangen blijft.

Eene bel rinkelt. 't Orkest davert los. Zes clows komen binnen gebuiteld, rollen over den versch-opgemaakten bodem en tieren om ter luidst. En terzelfdertijd wordt een jong wit paard met zware manen en langen pluimstaart in den cirkus geleid. Het draagt een platten zadel met rood dekkleed en gouden franjes en eene wapperende pluim op den kop. Het stapt langzaam lijk een statige edelman; zijn lange staart zweept over de achterpooten en over de ronde, glimmende flanken waarvan de huid glad en wit is als porcelein; het schudt zijne schuimende manen...

Men klapt in de handen. De equyère treedt op. Ze is heel jong, achttien jaar misschien, en draagt kort kroezelend haar. Ze is dik geblanket en rood geverfd. Ze draagt een roos keurs en een roos dansjurkje, maar rozer zijn haar freele naakte schouders en hare slanke armen, en hare beenen zijn rilde, rank-gebogen en stevig.

Een sleepende wals wordt door 't orkest ingeleid. De pikeur klakt met zijne zweep. Daar wipt de rijdster op den rug van 't edele paard. Ze zweeft lijk een pluim boven de pluim van zijn kop. Ze is heelemaal roze in 't licht-tumult en bekoorlijk; ze werpt kusjes naar 't publiek. Heel dure diamanten-ringen fonkelen rond hare vingers.

Te traag draaft nog het paard. De zweep van den statigen reuzen-pikeur - die in 't midden van de ren staat en mede ronddraait lijk een automaat op een spil - kletst rond zijne ooren. Het schokt niet meer, loopt vlugger met regelmatige passen. Zijn staart wappert lijk een blanke vaan en schuimbrokken lillen op zijn zilveren gebit. De clowns kruipen tusschen zijne pooten door en maken tuimelaars.

De danseres zit stijf lijk een wassen pop, met onbewogen gelaat, met oogen die de menschen niet ontwaren, maar met een glimlach voor allen, gelijk die der hoeren. De tulle van haar rokje beeft; laag hangen hare wit-geschoeide voetjes af...

De wals wordt sleepender. De pikeur doet teeken. Ze springt recht. Rank staat ze op den schuddenden zadel met opgeheven crawache en roos-schemerend vleesch, jong en schoon, begeerd door de mannen. Ze danst met de muziek mee op één been, en 't paard schokt geleidelijk. Ze duikelt; over hoog-geheven

draperiëen wipt ze weg. Ze heeft eene vranke soepelheid en eene durvende kracht in haar; ze is eene gave uiting van leven. 't Publiek juicht. De pikeur buigt als een marionette. Het paard rust even...

Nu wordt een anderen dans gespeeld. Weer begint het witte paardje de ren rond te loopen, met schoon bewegen van zijn gladde schonken. De grooms heffen breede papierreepen. En zonder aarzelen wipt de danseuse door de ringen en valt op hare knieën op den zadel neer, wipt terug op, duikelt door een tweeden reep. Lijk een klare, roze bloem is ze, met hare ruischende rokjes, haar teertintig keurs en haar bloesemend vleesch. Een ruiker valt onder de pooten van 't paard. Opnieuw joelen de menschen en klappen hard in de handen. Men juicht om den durf van hare oefening, om de sierlijke ronding van hare kuiten en om de geraden avontuurlijkheid van haar leven... Ze knikt, ze lacht, ze heeft éénen heer in 't oog... Het paardje verdwijnt door de staldeur... De pikeur en de danseres groeten samen en verdwijnen ook... 't Orkest speelt de slot-marche en 't volk dringt naar den uitgang. Men dooft reeds de lichten hier en daar...

We dringen mee. Ik haal mijn jas in 't vestiaire. De avond is klaar en frisch als we buiten treden uit het circus...

Clarisse ondervraagt me over de paardenrijdster,

ze maakt allerlei romannetjes om uit te leggen hoe die jonge vrouw in dat rondreizend gezelschap kwam, ze wou weten of dien ruiker door den amant der vrouw geworpen was, wie die heer wel zijn zou dien ze zoo aandachtig en uitnoodigend bezag, wat ze wel winnen mocht in dat circus... Ze had toch ook wel ecuyère willen worden en applaus en hulde rond haar als wierook hebben... Mij tuitert de heldhaftige fanfare nog in de ooren, ik snuif den veien reuk van de paardenhuiden en van het omgewoelde zand dat stoof, ik zie de jonge, ranke ecuyère danzend en zwingend op haar ras-paard in 't klaterend licht, beeld me in heel dat vreemd, bewegelijk, avontuurlijk leven...

Maar lang dwalen mijne gepeizen niet af. Ik ben eraan gewoon sedert korten tijd dat al mijne gedachten keeren naar één doel en zich hechten aan één enkel voorwerp, naar 't welk ze zijn getrokken door een wonderbaar magnetisme en waarop ze verwijlen met voldane weelde. 't Zijn stralen rond één groot licht: Clarisse, en bloemen op één schoon bed. Zoo keeren ook aldra mijne mijmeringen en mijne verlangens op Clarisse terug; mijne avontureuse droomen laten me met rust, het circus is nog slechts een heel ver spektakel dat ik met belangstelling heb bijgewoond maar dat vreemd aan me blijft. Mijn echtste wezen is er niet door bëinvloed. Ik blijf geheel en al Clarisse's jongen.

Ik loop verliefd met Clarisse door de stad. Ze stelt me voor even in de Dublin-Tavern te gaan. Gearmd, dicht tegenéén stappen we door de stille straten. De maneschijn drapeert ons luisterrijk en doet ons als twee nieuwe verliefden door een soort omtooverde en onwerkelijk geworden wereld dwalen. Onze stappen maken veel gerucht. Clarisse babbelt en tatert, lustig gezind, heel den weg, totdat we de deur der taveerne openstooten...

In roze en fijn-geslepen stolpen branden de lampen en spreiden een zacht en ebbend licht dat fleemt over de rood-behangen wanden en diep weerkaatst in de spiegelen en rood op de tapijten ligt. De gemakkelijke zetelen reiken hunne armen.

Clarisse groet de lange, bleeke dame die achter 't buffet zit. De garcon ontdoet ons van onzen paletot. Weinig volk nog...

We zetten ons recht over de twee muzikanten. Ze dragen roode vest en zwarte strik en spelen uitermate kunstig op hunne banjo of guitaar. Geruischloos en vol zwier, schuift met tragen tred de gladgeschoren, kale kellner langs de tafels en zet heel voornaam de twee grocs neer die we hem bestelden. Een kwijnende klaarte zeeft door den warmen drank en valt met wemelend en schichtend koloriet in 't hooge glas. Clarisse proeft met fijne, slurpende lippen.

Naast ons eene dame alleen, die schijnt te wachten. Er wiegelen somber-groene veêren op haar hoed en een prangend, moireerend kleed hult hare schoone gedaante. Ze houdt een moffel in haar hand en hare rijk-besteende vingeren fleemen over 't bont alsof het over de leden van een minnaar waar. Ze draagt hoogopgetorend haar.

Een heer treedt in, die zich tegenover haar gaat plaatsen. En ook nog een paar andere gasten komen aan. 't Is twaalf ongeveer, 't volk begint te arriveeren. De kelner heeft het druk.

De heer heeft een Piper Heidsick gevraagd en kijkt de dame aan.

Uit de snaren der strak-gespannen instrumenten vloeien weeke tonen. Geuren vlotten. Er draalt een loom gebroei van cigaretten en odeuren, waardoor heel zacht een koortsige huivering zweemt, die kust de roode vrouwen-lippen en rond hun donkere oogen waast. De gloed der lampen brandt in de duistere blikken. De wrange zang der mandolienen in mineur, spreekt van lieven en begeeren, van lijven die naar elkander neigen en monden die ademen inéén.

De dame monkelt teeder en schikt met handig gebaar haar losgewoelde krullen. Ze staart heel lang den grijzen heer in de oogen, die daar zoo lekker zijn Heidsick drinkt. Hare bekorende lonken vermurwen

zijn goed besluit; hij wankelt. De gracie van haar lach en de belofte harer oogen winden rond zijn hoofd lijk rozen-guirlanden. De verleidingsvolle drank schuimt in zijn bloed en de muziek verweekt zijn zinnen. Hij lacht tegen. De dame plooit haar mantel en zet zich naast hem neder. Juist komen twee andere heeren en damen in...

Rustig, in haar stoel, ligt Clarisse; ze heeft eene cigarette opgestoken en blaast den ijlen rook in dwaze krullen rond. Ze luistert naar 't muziek der twee roodgekleede guitaristen en naar den sluimerenden zang van hunne laatst-nieuwe concertos. De atmosfeer is zwoel; er is iets dat de zenuwen prikt, een luwe loomte glibbert in de leden. Clarisse beziet me met oogen die groot en strak en droomerig zijn...

We voelen ons den eenen zoo gansch aan den anderen, gebonden aanéén door den band van ons verlangen. En 't flitst hier scherper op dan ooit. Ze raakt met hare knieen, onder de tafel, mijne beenen. Ze dwingt haren passievollen blik diep in den mijnen. Ze perst hare lippen saam voor eenen kus. Ik vraag me af ineens of ik haar wel bemin met heel de werkelijkheid van mijn wezen, ofwel of 't niet is alleen het verlangen dat ons samenhoudt - ons prachtig, krachtig samenhoudt - die drift die we hebben gesmeed als boeien rond onze handen en die geworden is onze

tortuur...

We voelen beiden onze onrust strakker... we kunnen het hier niet langer uithouden... we vluchten naar huis... naar de omarming... naar de streeling van onze huiverende huid...

Ver ligt de taveerne achter ons met hare dansende lichtbloemen, met haar aroom van zonde-vleesch en hare muziek die zich lijk lianen slingert rond den wijzen wil...

VII. Scheiden.

Na den Zomer is de Herfst gekomen, met eene zware veelte van vruchten op de takken en met luchten die kwijnen in malve en licht-groene tinten en Clarisse nog mooier deden lijken. Ze beet zoo graag met hare spitse tanden in de glanzende ivoor-ballen der appels en in de knarsende en van sap druppelende peeren...

De rozen geuren en slensen... de dagen dragen slechts voor een paar uren de innige en begeesterende schemering des dageraads... alle dingen sterven... Zoo kwijnt en onkleurt en sterft de liefde...

Men bemint eene vrouw... ze bemint u; men waant beiden dat die liefde niet meer kan verbroken, omdat men geen einde ziet, voorloopig, aan zijn geluk... men heeft toch zoo hoopvol en zoo vreugdig samen gevoegd al zijnen goeden wil en zijne grootsche inzichten om blijvend te maken de verstandhouding die zoo spontaan - en zoo onverwachts en toevallig gewoonlijk - uit uw beider begeeren is ontstaan... men heeft zich geheel en gansch, zonder voorbehoud, den eenen aan den anderen gegeven... men leeft, van den morgen tot den avond, elkander's leven van elken dag mede, zoo wijd en diep als 't is... men heeft afstand gedaan van al wat niet de geliefde is en soms in dure opofferingen toegestemd... men heeft rond zijne liefde een hoogen muur gebouwd om ze te schutten in haren bloei en van haar te weeren de bevriezende winden der vreemde wereld en ze te isoleeren in haar egoïstisch genieten... men droomt van zijn geluk... men smaakt en proeft het... men draait het rond zich gelijk een wollig tapijt, om zich te verwarmen, dat men zoent... men is één in dat geluk, één met lijf en ziel en geest... één vreugdig wezen met twee lachende gelaten...

En zekeren dag, wordt er een hard, een onbehendig, een aarzelend woord gewisseld, toevallig misschien, zonder boos inzicht, mogelijk onbewust

maar dat lijk een pijl in 't vleesch en 't harte vlijmt en als een vergif in uwe aderen dringt... een woord dat van minder liefde getuigt en niet héén kan over de grens die tusschen de twee zielen strekt... een woord dat kwetst de fierheid van den eenen, de rechtvaardigheidszin van den anderen... en uit trots, uit koppigheid, uit pijn gaat men vanéén en ziet men elkaar nooit meer... valt heel de schoone droom inéén...

Ofwel komt men iemand anders tegen: eene vrouw die u bekoort zooals uw ander lief u heeft bekoord, volgens onuitlegbare wetten... een man die zich met één blik meester van u maakt lijk uw eerste minnaar het deed, toen hij u ontmoette... en met de tragiek van den opstand in u, die schreit en dorst naar de wachtende, verraadt ge, verraadt ge laffelijk, in 't genipt, fataal en onzinnig, al tegenstrevend soms en betreurend de slechte daad die ge begaat, maar in een roes van vergetelheid, die loomer is dan de roes der oudste wijnen, vergeet ge al, uw eed, uw geluk, uw verleden door den geheimzinnigen toover van den nieuwen bode die voorbij gaat en door den wreeden dwang dier wet van de liefde die verandering en dubbelzinnigheid, leugen en trouweloosheid oplegt... zelfs aan wie het noch willen, noch wenschen...

Of nog, wordt 't dagelijksch brood der liefde te flauw, te hard en smakeloos... De liefde moet hooger

en hooger kunnen stijgen, ze mag niet rusten en stilstaan; ze moet zijn een opgang naar altijd nieuwere kimmen van zon... zooniet wordt ze: gewoonte, traditie, gehechtheid, en zoo licht verbreekbaar, zoo artificieel en overbodig... men moet ze op zich voelen wegen als eene wet, eene noodzakelijkheid waar men niet te buiten kan, zonder dewelke men niet kan leven, lijk het roer van uw bestaan dat u recht houdt en van de schipbreuk redt... Ze faneert zoo licht die bloem, langzaam; dag voor dag gaat iets verloren van haar charme... 't Groote banaliseert zoo snel... en zonder schok of stoot, heel geleidelijk, zonder andere reden dan zijn duur, voelt ge 't vergaan, sluiken en minderen... De verveling der gewoonte die zonder verrassing, zonder nieuwheid, zonder mysterie is, drukt als een juk... Gelijk een bleeke zieke, die uitteert, sterft de liefde... 't Kan niet anders, ofschoon ge 't anders zoudt willen... ge zijt schuldig noch den eenen noch den anderen voor dat verval, dat u doet zien uw liefde gelijk een gevel die barst en waarvan één voor één de steenen wegbrokkelen of gelijk een vuur dat kooltje voor kooltje dooft en nog rijzekens smeult... Ge zoudt willen den bouwvalligen muur opplaasteren en verstevigen maar ge deinst terug voor de nuttelоosheid der poging, daar ge weet dat de komende dagen hem toch opnieuw invreten zullen en

zijne ruïne onherroepelijk is... en ge hebt schoon hout en spaanders op het vuur te werpen, de gloed is arm en bleek en warmt of kleurt u niet... En toch ziet ge klaarder en klaagt ge niet om de kou die u verijzigt; schillen vallen van uwe oogen en doen u de beminde ineens heel anders zien, schameler, kleiner, minder schoon en zwak... zoo zwak dat ge nochtans niet kunt boos zijn op haar, op hem... De overtuiging sluipt in u en zet zich vaster en vaster aan: dat het beter ware te eindigen vooraleer de liefde niets meer zijn zou dan assche op uwe lippen en in uwe handen... en terwille der liefde, uit genade voor het verleden dat ze u schonk, zult ge de liefde zachtjes laten dood gaan... vóóraleer de dwang in u en haar alle schoonheid hebbe gedood en de liefde doen haten... en omdat ge wenscht één ding te redden: de herinnering...

Beter eene vriendelijke en vrijwillig-aanvaarde scheiding dan de opgelegde doordrijving van een avontuur dat eens toch u van allen moed tot standvastigheid en eerlijkheid zal berooven en dat ge weet, in geen enkel geval, te kunnen duren... Twee menschen gaan van één af, die een groote achting voor elkaar nog kunnen hebben en als twee goede, rechtschapen vrienden scheiden, die elkaar erg hebben lief gehad en heel dankbaar zijn om de gegeven en ontvangen liefde en elkaar nog een beetje liefhebben, nog juist

genoeg om met wat zachte, stemmige aandoening en wat lieve, lichte verteedering op elkaar te denken...

Ze gaan vanéén zooals ze bijeen zijn gekomen, zonder wrok of haat - met heel veel sympatie en heel veel eerbied, daar geen enkele oneer hun schoon beleven heeft verminderd... Ze zijn langs twee verschillende wegen naar elkaar gekomen en zien elkaar twee andere inrichtingen terug instappen - naar eindens die ze zelf niet kennen... Ze kijken nog eens even om, ze kussen de hand die daar even nog de hand van den minnaar of het lief heeft gedrukt en nog goed ruikt naar hunne huid en warm is van hunne knelling... ze vrijven misschien rap een eenigen traan weg... En ze sluiten weg in hun hart de schoone herdenking van het lief, met al de kleine herinneringen die nog 't laatste geluk der doode liefde zijn... Het is, immers, hun eigen wil die hen heeft afgescheiden van de zachtheid die hen eens tot liefde wist te beuren... En zijn ze op weg naar nieuw geluk?

Finis tragediae... Adieu Clarisse!

Ik vermij me met bijwijlen eenige der notas te herlezen die ik heb neergekribbeld nu en dan, om een moment mijner liefde met Clarisse te vestigen en 't beter te houden in 't bereik van mijn geheugen... ik zoek een

droeve weeligheid in 't wakker roepen mijner gedenkingen... en 't herinneren van 't verleden is in mijne liefdelooze verlatenheid de innigste troost mijns harten... vooral in verst-afgelegene ‘souvenirs’ der eerste ontmoetingen en de brooze illusies die ze wekken...

In een dier nacht-taveernen met hun stemmig decor en hunne droom-aanhitsende muziek was de eerste avond van samenzijn...

In de late taveerne ‘Criterium’, weelderig en intiem als een boudoir en glanzend van geslepen spiegels, van gloeiende lichtstolpen, van fleemende tapijten... Zij zat rechts van de tafel, in een sofa; ik over haar... En 't fulpsch-ebbend licht gleed streelend over de zilverige toque die ze droeg en waarop honderde kleine sterretjes schitterden al miniatuur-hartjes...

Een bloei van vroege rozen, van narcissen, van bleek-witte seringas op de tafel, waaruit drendelde een heel luwe, lauwe geur; ze hield achteloos in hare kleine, witte hand een paar rozen waarover ze genietend boog en neeg hare donker-gloeiende oogen en vochtige lippen.

De kristallen roemers waaruit we dronken een uitgelezen wijn, door den kellner met eerbied opgediend, hadden heel hooge voeten en breede randen,

als kelken, en ze waren van heel zuiver glas, zonder een enkel vlekje en zonder eenige faut in hunne krullende versieringen; ik weet nog precies hoe kleine licht-schilferkens lijk placer-stof dreven langs hunne boorden...

Heel amoureus klonk de muziek van 't tziganenkwartet, ze verruischte in lange, sonore rimpelingen van klank die bleven haperen aan de electrische lampen en drentelen langs de spiegelwanden en zinzangen over onze huid.

En ze wekten den vreemden droom eenen weergalooze en eenige liefde, den droom van eene sprookjes-prinses die zou komen uit een ver Golcondië of een overzeesch Fantazia-land, in een stoet van olifanten en kameelen, van slaven en eunuken, en die brengen zou eene schoone boodschap van liefde, de blijde tijding der Liefde... En turend zat ik te beoogen de vrouwe over mij die heel schoon was, met hare fonkelend-diepe, magnetiseerende oogen en hare lachende en streelingsreede lippen en die, dien avond, de Princesse was, onverwachts getreden in mijn levenskring, maar met eene overweldigende macht van vreedzame verovering. En zelf was ik de prins die plunderen zou hare schatten, en haar mond en oogen hebben als buit...

Elk woord dat ze sprak was schoon van verholen

schoonheid en liefdevol van nog onbekende maar vertrouwbare minne. Ik begreep dat ze gelukkig was zooals ik zelf was gelukkig.

En de violen-klanken kwijnden wijd weg in onze ziel, waarin de voldoening van ons ontmoeten gedoken was, en zachtjes zinderden onze zenuwen van nakend verlangen...

En dan gebeurde, den volgenden avond, wat gebeuren moest. We gehoorzaamden aan de innigste, grondigste instincten van onze wezens en aan den eeuwigen roep der rassen. Onze lichamen die jong en stevig waren, helden 't een naar 't ander lijk twee planten die inéén groeien willen, en uit elk woord, uit elk gebaar, uit elken oogslag sprak het dubbelzinnig begeeren, de angst van het genot en de aarzelende verwachting van het leutevol bezit; de onrust beefde in onze stemmen en bekrachtigde iedere drukking onzer handen die ongeroepen naar elkander gingen en hunne vingeren strengelden inéén, lijk rijpe trossen...

De nadering werd dichter en dichter; mijn borst hijgde; speldeprikkingen krampten door mijne vingertoppen en kuiten. Tegen mijne beenen voelde ik de drukking der hare en tegen mijn lijf - ik zat naast haar, zoo nabij mogelijk - de zoete aanwrijving harer

dijen en ook nog de warmte onzer armen en schouders die tegenéén waren geschoven en huiverden van warmte.

't Voluptueuse concert der rood-gearlakijnde tziganen speelde een vlijmend pizzicati op onze zenuwen gespannen als snaren en gonzend met trillingen van plezier...

Ons beider blikken beleden de troebele ontroering en den stijgenden dwang, maar er woog eene schuwheid op onzen mond en verlegenheid bleef achter onze woorden schuilen.

We stonden op en gingen.

't Was een echte lente-nacht, een wijde en opene nacht, met een wondere diepte van maandoorglansde donkerte en met zoele, versche lucht; uit de tuinen en uit de lanen en squares woei de frissche reuk van 't eerste groen en de fijn-bedwelmende geur der najaarsbloemen, zooveel te milder van aroom dan de al te loome, moeë reuk der zomerkruiden. Iedereen kent wel de weelde van zoo'n schoonen, vreemden nacht en de primitieve extaze die hij kan verwekken in een verliefde ziel... We hoorden het bonzen van ons hart en het kloppen onzer stappen, in de stilte van 't late uur, en de lantaarnlichten drongen blindend in onze blikken...

In 't weifelend licht, schemerblonk de wang der

vrouw lijk eene bedauwde perzik en hare oor leek eene kleine, roseerde schulp midden 't zwarte, zwaarbetorste haar. Konden mijne lippen weerstaan aan de bekoring te raken met een zachte streeling zoo'n fulpe, mollige, roze huid en er het jeugdige aroom van te proeven?...

Ik voelde de vrouw huiveren onder mijn kus; hare zenuwen verstrakten, heel haar wezen look open voor 't genot, alsof er in 't midden van den nacht zonneschijn op straalde. Er werd in haar een dieper leven wakker, de heele sluimerende passie die ze in haar driftig vrouwen-lichaam droeg en dat nu bonsde tegen hare flanken lijk een nieuw-gebaard kind. Hare oogen kwijnden half toe, een zucht prangde uit haren hijgenden boezem en hare handen klampten de mijne vast; ik voelde hare beenen wankelen. Nu was ik zeker van hare toestemming en van de overwinning en wist ik dat onze begeerte eender was en onze hoop dezelfde.

En nog denzelfden nacht, werd ze mijn lief... We stapten naar waar we stappen moesten, mekanisch voortgeleid door onze voeten - naar de kamer met de gesloten gordijnen en het lage bed...

En nu ik alleen ben, zonder lief - want 't gaat me niet af Clarisse onmiddelijk te vervangen - voel ik me gejaagd en onrustig worden nu ik denk op ons

bezit, op al de streelingen die hare handen zoo genotsvol wisten te plegen, op hare kussen... Waar is Clarisse thans?

Ik heb niets kunnen doen om haar te behouden, om haar te binden hier, om haren glimlach en haren zoen te houden als pand voor mijn eigen heil. Ik heb me moeten laten berooven, en de dief is het leven dien niemand afwijzen kan. Noch ik, noch zij hebben schuld, geen van beiden waren we slecht, maar 't is de liefde zelf die wreed is...

En thans, in de rijzende avondrust - ik zie in den tuin een mistig herfst-landschap verwazen in een druiling van nevel - denk ik op het vreemde avontuur van twee menschen die elkaar ontmoetten, liefhadden en bezaten en te samen eenige maanden gelukkig waren, onuitsprekelijk gelukkig, en die daarna moesten scheiden, wanhopig en zalig, wanhopig om het korte, het vluchtige, het broze van hun heil en de wreede scheiding en zalig om den goeden tijd dien ze hadden beleefd, met de koortsige intensiteit, overigens, van een geluk dat ze van 't begin kortstondig wisten, waarvan ze op voorhand de verplichtte ontknoping kenden en dat ze genoten met gulzigheid. Nu rest hun niets meer

dan de herinnering en hunne twee levens duren voort alsof ze elkaar nooit hadden gekend; ver uitéén loopen hunne wegen en ze zijn zeker elkaar nooit meer te kruisen...

Lijk een Weekend pastel zie ik voor mijne oogen Clarisse's beeld; ik heb slechts van haar een paar portretten, enkele brieven, wat lintjes en een verdord ruikertje en dat is al; die paar kleine dingen vertegenwoordigen het beste deel van mijn eigen verleden en de onsterfelijke herinnering van eene vrouw en van een liefde...

Ze heette Clarisse... Clarisse... Ik zoen uw naam. Clarisse...

ANDRÉ DE RIDDER.

PIET STAUT
Krijtteekening: Oude Kantwerkster

Een simpel liedeke.

Een vrouw in de landouwe!
- Hoor je de klok die slaat? -
Een vrouw in grooten rouwe...
De dag die opengaat.

Mijn hart is wonder moede,
Gedompeld in den dauw.
O God, neem me in uw hoede,
Ik derf dien 'k minnen zou.

De heugnis van zijn oogen
Als lamp van mijne smart
Brandt zonder mededoogen...
- Stilde onrust ooit een hart?

Zoo laten alle dagen
Den droesem van het leed
In mijne ziele knagen
Zooals een horzel wreed

AD. HERCKENRATH

Pasteitjes.

I. Het haar van M. Jeroom Jeroomszoon, cantor liturgicus.

Uit de archieven van Donidorp, die ik U wensch in het belang der openbare gezondheid en uwer persoonlijke verstandverinogens nooit te doorzoeken, komt deze legende:

Mijnheer Deodaat Pijnappel, voorzitter van het Armbestuur en vaste leverancier van lijken aan de wettigerkende Vampierenkolonie van Melsele, bevond zich, zekeren nacht, op het gemeentekerkhof van Domdorp, toen hem iets heel ongewoons gebeurde.

Man mag volle geloof hechten aan het getuigenis van een man die, met twee onbezoldigde bedieningen, zijne talrijke kinderen, van het mannelijk geslacht, opvoedt tot deftige burgers met minstens twee stemmen en wiens eenige betrekkingen met het gerecht bestaan in het nu-en-dan naar huis leiden van den politiekommissaris, wanneer deze, bij nacht, vermoeid door het handhaven der orde in de vergaderingen der

Anti-Alkoolieke Harmonie, in zijn geheugen en zijne beenen verlamd is.

Dus was M. Deodaat Pijnappel op het kerkhof ijverig bezig eene belangrijke bestelling der Heeren Vampiers van Melsele uit te voeren - de Domdorpenaars worden om hunne volbloedigheid zeer hooggeschat, na hun overlijden - toen hij plotselings hoorde roepen:

- Waar moet ik er mêe blijven?

M. Deodaat Pijnappel, die nogal van koelen bloede is, dacht bij zich zelven:

- Dat is de stem eens roependen op een kerkhof!..

Maar hij antwoordde niets!

Dit stilzwijgen vanwege M. Deodaat Pijnappel scheen den geheimzinnigen roeper niet te ontstemmen, want tusschen den eersten slag van middernacht en den vijfden en laatsten, (wegens tekort in de gemeentekas zijn herstellingen onmogelijk!) hoorde de armmeester nog driemaal dienzelfden kreet:

- Waar moet ik er mêe blijven?

En eindelijk was de stem zoo nabij M. Deodaat Pijnappel gekomen, dat deze, ondanks zijne gewoonte heel vertrouwelijk met afgestorvenen om te gaan, zijn moed voelde in zijne schoenen zinken, of liever op den grond, daar hij altijd - behalve als armmeester - barvoets te arbeiden pleegt.

Een kille ademtocht blies in zijn gezicht, een adem die naar genever rook, en daar ging het weer:

- Waar moet ik er mêe blijven?

- W... Waar..... g... ge 't gehaald hebt! kon M. Deodaat Pijnappel ternauwernood stamelen, en weg was de ademtocht en stom de stem.

Des anderendaags, stond, tot niet geringe verbazing der geloovigen, de koster, dien de oudste inwoners van Domdorp, steeds kaal als een kei gekend hadden, te luien met een haartooi, dien de behaardste beeldhouwer hem benijden kon.

En, tot den dag zijner dood, is M. Jeroom Jeroomszoom, cantor liturgicus, geen pijl haar kwijt geraakt.

Men denkt, en M. Deodaat Pijnappel is evenals M. Jeroomszoon van dit gevoelen, vooral wegens den vermelden alkoolgeur der stem des roependen op het gemeentekerkhof, dat een hongaarsche wonderdokter, die den koster vroeger met kwakzalfjes en fleschjes water bedriegelijk van zijn haar had afgeholpen, in het ander leven veroordeeld was rond te zwerven tot hij restitutie van den haarbos had gedaan.

In Domdorp viel dat nogal mêe daar M. Deodaat Pijnappel op geen nachtarbeid zag om zijn kroost tot het welhebbend burgerschap te brengen. Als wij echter bedenken dat de Hongaarsche wonderdokter

minstens zeven dorpen per week bezocht, veel genever dronk, en omtrent veertig jaar meesterde, zal hij zich moeten spoeden om tegen het laatste Oordeel van al het haar af te zijn, dat hij onrechtvaardig bezit...

***

Zoover het Domdorpsche archief.

Eene latere oorkonde meldt dat de gemeente-schrijver, die bovenstaande gebeurtenis opboekte, kort nadien het bilan van zijn verstand neerlegde met een merkelijk tekort, hetgeen ik niemand uwer wensch.

II. De droeve Weduwenaar!

Wij traden het grijs-triestig doodenhuis - Glazenschedelstraat, 13 - binnen.

Op de sterfkamer sproeiden wij, met een palmtakje, wat wijwater kruiselings over het lijk der betreurde vrouw, iets wat ze, in haar leven, nooit van ons, vreemd mansvolk, hadde geduld.

Daarna gingen wij in de voorkamer de komst van den lijkwagen afwachten.

De magere man der diklijvige aflijvige zat ineengedoken, met zijn gezicht in zijne handpalmen (hij was beschaamd dat hij niet kon weenen!

Ontroostbaar, de man! Voorloopig, ten minste!

Achtereenvolgens hadden zijne onbaatzuchtige bloedverwanten, zijne welwillende buren, zijne oprechte vrienden en de drankvrije polietieman hem aangemaand zich toch niet te gedragen als de heidenen, die geene hoop hebben.

Dit in bewoordingen, die ik overbodig acht hier tot bladvulling te herhalen, daar men ze, ten andere, vinden kan in het 'Handboek van den perfekt beleefden Belg' door Egidius XVII.

Daar ik wist dat de overledene mij, in haar laatsten wil, eene verzameling had beschikt van twee en veertig Assyrische karamelrijmpjes, voelde ik me verplicht haren echtgenoot ook wat te troosten.

- Och! malle Gijsbrecht, zei ik, doe nu zoo gek niet, jongen, ge zult Evelina terugzien hiernamaals...

- Hiernamaals, snikte de houtmagere man, daar ben ik vet meê. Hiernamaals!... Daar heb ik haar niet meer noodig!

Zal ik daar voeten hebben? Zal ik daar haar op mijnen kop hebben? Ik heb haar niet getrouwd voor hiernamaals, maar voor hier beneden!..

Acht en dertig jaar lang, ja, ik zeg acht en dertig jaar, heb ik, elken avond, mijne kouwe voeten gewarmd aan de uiteinden dier eindeloos-goede vrouw. Acht en dertig jaar lang heeft ze, elken morgen, (ik

zie nooit in een spiegel om niet te zondigen door hoovaardij over mijn lichaamsbouw) mijn haar in 'n deftige streep gekamd. Dat heeft Evelina gedaan!

Nu is mijn leven vergald: 's nachts zal ik kouwe voeten hebben en overdag zal ik met artistenhaar geplaagd zijn... Ik ben een verloren man... een dood man... ik ben geen man meer tenware... (hier wierp de droevige weduwenaar een steelschen blik naar de doodenkamer!) tenware ik... ik... 'n meid nam!

LEO VAN GOETHEM.

Tweezang in den morgenstond[1].

Herderin:

Rozig draalt het jonge licht
Langs den open einder:
Nu verliezen 't schaduw-wicht
Alle dingen die belijnder
En verklaard hun recht herkrijgen:
Stemmen in het scheemrig zwijgen,

Herder:

En de lieden nauw ontrezen
Aan den zwoelen droomenspond'

(1) Dit is een koor uit een onvoltooid gebleven pastorale . 'De Jaargetijden der Liefde'. Het tooneel zou verbeelden een gazon in een park (Le Nôtre). Rechts een gedeelte van een muur naar voren om buigend, eindigend in een voetstuk voor eene hooge, klimop-omslingerde vaas. Op de muur een ontwakende Venus. Over de muur een treurwilg en een rij donkere populieren. Links een groep populieren. Uit het midden naar links een open plek met het wijde uitzicht op een morgen-ziivrig landschap onder een bleeke-rose hemel. Het is zeer vroeg. Herder en herderin komen op. Later volgen meerdere.

Proeven blij der waereld wezen
Als een wijndronk in den mond
En hervinden trouw de dingen
Die in 't nachten ondergingen.

Herderin:

In de koele morgen-uren
Vindt de minnaar weer zijn bruid
Schooner, na een eenzaam turen
Door verlangens doffe ruit,
Nu zijn klare oogen lezen
Volle neiging van haar wezen.

Herder:

Samen gaan zij door de velden
Siddrend in belichte dauw...
Wóórden die ééns glanzend welden,
Lijken nu vergeefs en grauw
Nu de taal van 't simpel kijken
Wanden losschroeft en doet wijken.

Herderin:

Minnaar wordt voor zijne bruid
Als die hoog-gebreide boomen,
Als het veldwas en het kruid

Waar zij tusschen gaat te droomen...
In het âl gelijk beminnen
Kan de ziel slechts vrede winnen.

Herder:

Vrij van het begeerend hijgen
Los van 's avonds zwoelen drang,
Groeit uit het onpeilbaar zwijgen
Zang gelijk een vogelzang,
Om de vreugde van het leven,
Om het heil van zich te geven...

Herderin:

Zoo wil 'k ook voor uw handen
Zijn gelijk eene bloem der wei,
Bloeiend in den bloei der landen,
Tooi verloren in den Mei.
En ik wacht tot gij zult bukken
Om mij voor uw ziel te plukken...

Herder:

Zoo wil 'k zijn voor uw beminnen,
Voor uw jonge vrije trouw,
Als een boom die u zal binnen
Nooden in zijn boog van schâuw,
Waar gij veilig kunt verkeeren
En het tij u niet zal deeren...

Beide:

Liefde is elkander vinden
Overal en in elk ding.
Liefde is uit-gaan met de winden
In een waereld-wijde kring.
Liefde is 't in zich zèlf ontmoeten
Wie wij als de liefste groeten.

Koor:

Liefde... liefde...

J. GRESHOFF.

Uit een zakboekje.

Verlangen naar Rust in een daad omgezet is Ordening
Het effect der Ordening in het volmaakte doorgedacht is de Orde.
Orde is de verbeelding van het bewust-gemaakte Rust-begrip.

***

De ‘materie’ waarin wij het Rust-begrip kunnen verbeelden is het Stelsel.
Het Stelsel is dus het vormelijke aan de Orde.

***

Alleen een Stelsel in dezen zin opgevat is aesthetisch denkbaar: een bezield stelsel, dat gezocht en gevonden wordt door de ziel onder den drang van het groot-natuurlijke Rust-verlangen.

***

Het *wetenschappelijke* stelsel is wezenlijk slechts de onderlinge verhoudings-statistiek der beschouwde (maar nochtans ondóórdachte) zinnelijke verschijningsvormen.

J. GRESHOFF.

TONY VAN OS
Stella

Renaissancesonnetten

I.
Cimabue ontmoet Giotto.

Cimabue was de eerste die de kleuren mengelen
Kon en met ei-wit uitspreidde op een glad paneel
Van palm of beukenhout, en heiligen en engelen
Ontloken onder 't liefdrijk teeknen van 't penseel.

Maar toen hij de ouderdom zijn leden voelde omstrengelen
En trager vloeien 't bloed, viel hem zijn kunst geheel
Alleen te dragen al te zwaar, zoo bloemenstrengelen
Zijn voor de vracht der schoonheid somtijds al te freel.

Zoo werd hij oud en moe, met in zijn hart nóg 't branden
Van 't eeuwig vuur der kunst; maar beverig van handen,
En morsig zijne vingeren bont met kleur beverfd.

Tot hij Giotto vond: een knaap met droomrig staren
Dien hij zijn kunst leerde en die hem wist te evenaren,
Zoodat de Schoonheid toch op aarde nimmer sterft!

II.
Een Fresco van Giotto.

Dien droom, lijk ik hem zag, wil 'k op den muur omlijnen:
Een zee van maneklaar en heel rein teer blauw licht
Waarop in de eindloosheid van steeds verbreedend deinen
Der Eeuwigheden adem zacht te sluimeren ligt.

En dan de ziel: Ik wil de ziel slechts van den reinen
En schuldeloozen mensch hier schilderen, heel dicht
Bij Godes troon; ik zal de zuivre ziel doen schijnen
Door 't stofflijk kleedsel heen, naakt vóór Gods aangezicht.

Twee englen hier, waarvan er een met zacht en edel
Gebaar de cimbel slaat en de ander speelt de vedel,
Lijk ik 't nog heb geschilderd in ‘Herodes feest’.

En hier nog twee die uit hun zilvren wierookvaten
't Gebed der blauwe wolken naar God stijgen laten.
Zóó zal dees fresco zijn, zóó is mijn droom geweest.

III.
Fra Angelico da Fiesole.

In blauwe schaduw van de dichte olijve boomen,
Doorstrepend 't zonlicht op den gouden gevelmuur
Zit in de stilte van den kloostertuin, de vrome
Angelico te schildren in het middag-uur.

Hij schildert lietdevol het beeld van al zijn droomen:
De reine moedermaagd, en zonder rust nog duur
Wischt hij week trek na trek. - ‘Zal ik er nooit toe komen
Haar beeld te vestigen, zoo heilig en zoo puur?

O! mocht ik haar maar ééns toch zien in al haar luister.
Lijk ik olijf en palm hier tastbaar vóór mij zie!’
Zoo bidt hij hoopvol, en zijn scheemrende oogen die

Hij moegestaard nu sluit zien in het halve duister
Het hemelreine beeld van al zijn droomen weer:
Daar zit de Moedermaagd voor haren schilder neer.

PAUL KENIS.

Een schilder: J. Renis.

Een geduldige, stille werker, zonder pretentie, zonder brio, schoon in zijn leven en schoon in zijn kunst. Renis heeft op de vele jaren dat hij al werkzaam is, misschien een vijftiental schilderijen en een tiental etsen voortgebracht, maar 't zijn stukken die men bezien kan van dichtbij, die niets aan trukeeringen te danken hebben, maar alleenlijk aan de fijne, innige inspiratie die ze bezielt en aan de dergelijkheid, den ernst hunner techniek.

Zijn werk is een spiegel; het is eene gedurige bekentenis en daarom zoo echt, zoo rechtzinnig; het geeft een beeld van eene ziel die iets of wat schuchter en naïef is, mystiek en romantiek, vol frissche geuren en zachte muziek. De psychologie van den kunstenaar bepaalt de diepte en wijdte dier kunst: ze is niet grootsch noch gevoelig, niet episch noch syntetisch; ze is niet sterk innoveerend; ze staat ver van de Rubeniaansche conceptie die zelfs heden ten dage in de meeste Vlamingen voortleeft.

Renis is een ‘petit maître’ in zijn soort, een petit maître uit Vlaanderen, zooals een Pieter d'Hooghe dat was in vroegere tijden, een echt Vlaamsch interieur-schilder. Zijne liefde die gaat naar de zuiverste traditie: Theo Verstraete, De Braeckeleer, Stevens, Struys zijn zijne meesters. En wat hij schildert, dat zijn de vreedzame kamertjes onzer oude kempische huizen niet hunne glanzende kassen en hun glimmend huisraad en heel die eigen-

aardige folklorische boeren-bibeloterie van vazen en prenten, sanctjes en beeldekens, wijwatervaten en kandelaars, wassen bloemen en porceleinen schotels, en de simpele zielen die in dat arm, rustig kader leven. Hij werkt misschien zelfs wat te veel in één genre, maar de doeken die hij produceert zijn zoo zuiver gevoeld, zoo flink weergeven dat men er nietiemin heel veel van moet houden. Heel die 'Hymne à la Vierge' die hij zingt en waarvan elk nieuw werk een nieuwe stroof is, is gestegen als de geur van zijn leven, de wierook van zijn devoot hart. Zijn temperament is kiesch en teerzinnig, zijn techniek vast en evenwichtig, zijn kunst rijp. En in deze tijden van overproductie, geeft hij een heerlijk voorbeeld van geduld, gewetensvolheid, ernst en eerbied. We kennen weinig doeken tegenwoordig die een betere compositie, eene rustigere ordening, een degelijkere afwerking dan de zijne belijden. En Renis is evenzeer een goed colorist. Niet in den 'luministischen' zin van 't woord, niet lijk een Claus of een Renoir, maar lijk De Braeckeleer en Stevens en de oude Hollanders, zonder aanpapping en opdikking, zonder pointillisme of wat ook. Al zijne doeken zijn gehouden in één schoon gamma, in één schoon coloristisch geheel waarin al de tonaliteiten samensmelten in volmaakte vrede: men bezie de zilverachtige *Kommuniante*, de goudige *Nadenkende* en het zachtblauwe *Ave*.

Maar zeggen we iets van enkele werken...

Renis begon met eene reeks landschappen te schilderen, waarvan de meeste tegenwoordig zijn vernield door den kunstenaar. Een paar ervan blijven over, waaronder de gekende *Weerspiegeling* en *Heide bij avond*; die landschappen doen onmiddelijk op Theo Verstraete denken...

Maar sedert 1905, schildert Renis niets meer dan binnen-

huizen, heel die reeks van de Maagd, die een bestaan en een gedacht vertelt en waarin de doode dingen van te lande zelf te leven beginnen naast de grijze moederkens en de prille kinderkens van godsvruchtig Vlaanderen. De laatste zijn nog meer verstild, verzacht van gamma, omdat zoo het mystiek gevoel, de vrome stemming beter tot hun recht komen, leven in heel de atmosfeer En deze reeks is eene alternatie tusschen De Braeckeleer en Struys. Daartoe behooren: *Het roode plaveisel* (1905) *Aanbidding* (1905) *De Nadenkende* (1907) *De Kommuniante* (1908) - ik dacht onmiddelijk, toen ik deze schilderij eerst zag, op Streuvels Horieneke uit ‘Lenteleven’ - Ave (1909), *De oude Kast* (1909) en laatst *Het Gebed* (1910). *Aze ick kan* gaf in zijne jaarboeken zeer geslaagde reproducties van enkele dezer werken.

Naast dit schilderwerk, mogen we niet vergeten te vermelden de etsen van Renis, de variante namelijk van *Ave* en eene serie andere etsen (portretten van vader en moeder, enz.) waaronder het *Portret van mijn neefje*, dat is als de schim zelf van 't doode kind gerezen uit de diep-geroerde herinnering van den artist, werkelijk en wazig, geaureoleerd met dat droom-waas dat Carrière zoo prachtig rond zijne beelden weeft.

En dat alles maakt een geheel uit vol lieflijkheid en ontroering, een ietsje sentimenteel en zeer poëtisch, ten uiterste onderscheiden en aristocratisch van afwerking, en bezonder knap afgemaakt, met een zorg, eene angstige schroomvalligheid, eene keurige gewetensvolheid die op deze voortbrengselen den stempel der echtste kunst drukken en hun een durend leven waarborgen.

ADRIAAN VERMETTEN.

Verzen

I.
Spreid 't blanke rustbed...

Spreid 't blanke rustbed, lief, mijn leden wegen zwaar,
Mijn kranke hoofd wordt moe van lang-gedragen lijden,
En 'k wil U in 't geheim van mijn gedachte wijden
Waar 'k al de vreemde schatten van mijn smarten gaar...

Het rustbed weze zacht, en stil zij uw bereiden:
Mij stoort een luide woord, en pijnt een wijd gebaar;
De lampe vlamme niet: het licht is wreed en naar.
Waar donkre smarten op een laten morgen beiden...

Dan moet ge knielen, stil en roerloos, aan den zoom
Van 't blanke bed, - dat laag moet zijn, - en zwijgend hooren:
Mijn mond zal spreken heel den schoonen smarten-droom

Die in mijn duister hoofd voor jaren werd geboren
En sterven moet dees nacht, na 'n laatste lange wake,
Wanneer uw warme zoen mijn moeden mond zal raken...

II.
De paarse navend...

De paarse navend daalt en maalt uw wangen bleeker,
Uw stil gelaat blankt uit op 't donker loof-testoen
Dat als een kroon is, en uw roode lippen bloên...
Kom, liefste, aan mijn mond als aan een vollen beker
De lange teugen drinken van mijn zoen...

Mijn lippen spreiden open als geborsten vruchten,
- Als zomer-bloeiend ooft, gebronsd in 't zon-geweld.
Wier volle rijpheid tot een wijde barste zwelt; -
En bieden U den schat der weeldrigste genuchten
Die uit een roes van wilde wellust welt...

Mijn zoen geurt als de bloem van indische bananen,
Mijn zoen bedwellemt sterk als donkre druiven-wijn,
Mijn zoen brandt in uw lijf de goddelijke pijn
U in mijn warme omarming werkelijk dood te wanen,
En 'n gansche stonde stervende te zijn...

JEF BUYSE.

In memoriam Frans Buyens.

Dankbaar waardeer ik de gelegenheid mij door de redactie van dit tijdschrift geboden, hier aan de herinnering van mijn vriend Frans Buyens eenige woorden te wijden. Wij weten immers hoe vlug de dooden gaan; wellicht zullen dan deze enkele lijnen in latere tijden, wanneer wij zelf, wie weet, nog slechts een vervaagde herinnering van hem mochten bewaren, een aanleiding zijn om het weinige door dezen jongen schrijver nagelaten, te gaan opzoeken en genieten. Men zal dan wellicht kunnen vaststellen hoe uit de jongste literatuur van het tegenwoordige Vlaanderen, een figuur is heengegaan, dat, helaas, getroffen door het noodlot, de eens gedane schoone beloften niet tot rijpe werkelijkheid heeft kunnen doen gedijen.

Buyens was een oorspronkelijk temperament. Ofschoon van een ongewone belezenheid, was zijn helder doorzicht en fijne kritische aanleg hem voldoende om zijn zeer bizondere eigenheid in al haar frischheid te bewaren. Stonden van een anderen kant zijn gejaagde onrustigheid en zijn verstrooide, zenuwachtige onbestendigheid de geleidelijke en zekere ontwikkeling van zijn talent eenigszins in den weg, toch getuigt zijn niet omvangrijke arbeid van een zeer scherpen opmerkingsgeest en van een zuiver en diepgaand gevoel. Ik herinner mij van hem prozastukken

treffend door hun ongewonen, nu soms vreemd aandoenden eenvoud, impressies waaruit als de bitterheid en de Weltschmerz van een Laforgue uit opklinken, gedichten sober van lijn, breed van gedachte en innig van gevoel.

Hoe gaarne hadden zijn vrienden de belanglooze taak op zich genomen, zijn verspreid en nagelaten werk te verzamelen en als een blijvend aandenken in het licht te zenden! Het mocht niet zijn, helaas! Sinds langs voelde Buyens zich door de ziekte ondermijnd. Vooraleer voor goed te gaan liggen, sloot hij zich op en vernietigde bijna al zijn onuitgegeven werk. Men heeft na zijn dood slechts eenige kleine fragmenten, verspreide versregels en nota's teruggevonden. Van den ganschen *Jonker Storms*, van den *Slag in 't Water*, van den *Koorknaap* (waarvan in *De Boomgaard* een fragment werd opgenomen), van gedeeltelijk afgewerkte tooneelspelen in verzen, blijft niets meer over. Buiten zijn in tijdschriften verschenen werk (*De Vlaamse School, De Arbeid, Alvoorder, Nieuwe Arbeid, De Vlaamse Gids, De Boomgaard*) kent men van hem slechts een aantal prachtig gestyleerde brieven. Hij was tevens correspondent van het *Algemeen Handelsblad* van Amsterdam en van het Nederlandsche weekblad *Het Theater*.

Het is ons vreemd en treurig te moede bij het neerschrijven dezer woorden. Nooit hebben wij er aan gedacht dat de dood nu reeds een onzer mede kon nemen. In schoonen, jeugdigen overmoed hebben wij zij aan zij gestaan in den soms zeer onverkwikkelijken strijd ter verwezenlijking onzer droomen, en wij staren nu, verbijsterd en gekwetst, op de leegte die de dood met brutaal en onverwacht gebaar maakte nevens ons. Met diepe treurnis hebben wij den makker zien heengaan, die tot ons kwam in de blijde tijden toen wij nog meenden de menschen en

Vlaanderen van in- en uitzicht te kunnen doen veranderen. Met vriendschap zullen wij gedenken hem die met ons gedragen heeft de frische kransen van een schoonen, maar ijdelen waan. Wij betreuren in hem een goeden vriend en een gevoelig kunstenaar.

ARY DELEN.

O schoone maand

Uit ‘Mariole’

Oschoone maand, o maand van zon en zangen
en kleurenprachten boven ucbtend-zee,
de wolken wijken wijd, die blinkend hangen
glanzend van goud, omhoog en laag beneê...

Gij wekt opnieuw dat wonderschoon verlangen
naar groet en wensch en innerlijke beê....
O alle schoonheid aan het hart te prangen,
nu alle smart het minnend hart ontgleê.

O maand van licht, van groen zoo tintel-gouden
van leeuwriks-lied en nachtegalen-klacht,
van àl wat schoon is, edel-licht en echt,

U roep ik aan, nu 'k tijgend door de wouden,
een wonder weer van lied en liefde wacht,
nu 'k mijn droom een krans van rozen vlecht.

JOANNES REDDINGIUS.

‘Filiep Dingeman's liefdeleven’.....

Het verheugt mij dat, om al het goede te zeggen dat ik van André de Ridder's jongste werk denk, niet dezelfde rede mij weerhoudt die mij belet heeft te spreken over zijn ‘Koude Eroos’, die zoo schrijnend-pijnlijke moderne legende van gebroken waan, waarvan de bittere ironie ons soms deed denken aan de ‘Moralités Légendaires’ van Jules Laforgue.

Maar zoo in dat sprookje de Ridder nog een ironie-toon aannam om ons de bittere ontgoocheling te schilderen van alle ‘gevallen goden die te veel van het leven durven verwachten’, in dezen roman heeft hij dat masker van spotternij afgelegd om nog slechts het leven weer te geven, naakt en bloot, maar met de liefdevolle ontroering van iemand die weet en begrijgt.

Veeleer dan welke kritiek ook leze men, om dit boek van innige en diepe menschelijkheid ten volle te begrijpen en te genieten, de Ridder's meesterlijke studie zelve over de zoo-genaam de neo-romantiek, hier ter plaatse in het vorig *Boomgaard*-nummer verschenen. Het schijnt wel dat hij in dezen roman de daar verkondigde theorieën in praktijk heeft willen stellen: ons een roman heeft willen geven van de werkelijkheid weergegeven zonder de koele, doodende onpersoonlijkheid der naturalisten. Een schrijver die, lijk de Ridder in die studie, zoo de

algemeene geestes-strooming van eene nieuwe letterkundige beweging weet na te gaan en te ontleden, er de theorieën uit te trekken, en daar nevens, schier als tot staving, ook zuiver scheppend werk kan leveren lijk den roman van Filiep Dingemans, is zeker een meer dan gewoon artist.

Men meene daarom niet dat de Ridder nu zou geschreven hebben volgens de een of andere kunst-theorie. Filiep Dingemans is nauw verwant met Allan, den wijzen Jongeling, hoe verschillend die twee werken ook van toon mogen zijn: ironisch, spottend en paradoxaal in den Jongeling en in dezen roman daarentegen diep tragisch en menschelijk. Maar de karakters van de twee hoofdpersoonen zijn nauw verwant: beiden ontvangen denzelfden indruk van het leven, slechts geven zij eene gansch andere uiting daarvan. De ironie van Allan is gewoonlijk slechts een masker dat hij voordoet om zijne innerlijke smart niet te verraden; Filiep heeft die schaamte niet meer, hij beleidtzijn levenswee zonder schroom, voelt het eerlijke en het schoone van zoo een smart en kan noch wil een dilettante zijn. Hierin is hij slechts een oudere broeder van Allan, iemand die dieper en ernstiger in het leven ziet.

Beiden doorleven een ander stadium van de evolutie der moderne jongelingsziel. ‘Wij zijn eerst een tijd lang verdwaald in theorieën en diskussies, in gefilozofeer en gedisserteer over leven, maatschappij, godsdienst, liefde, kunst en alles’ zoo schetst de Ridder die evolutie, in zijne reeds aangehaalde studie. Daarna ontdekken wij het leven, eenvoudig weg, schoon nog slechts zooals een gewoon mensch het inziet: het uiterlijke, de plastiek slechts van het leven. Tot dat wij dan trachten ons daarboven te plaatsen, het slechts als toeschouwer willen bezien en dandy, dekadent, of eklektieker of dilettant woorden... maar

eindelijk naakt een uur waarop al dat kunstmatige wegvalt...

Aan dat uur is Filiep Dingemans; hij zelf is geen dilettant, schoon sceptisch gewoonlijk; het dilettantisme, zegt hij, ‘schept in het leven een spel van plezier zonder er in te wekken den supreemen vreugdestaat die berustigt en zekerheid geeft’ en ‘Filiep was zeer oprecht mensch: hij was mensch tot in het smartelijke, en kon het leven heel tragisch aanvoelen’

Zijn karakter is zeer ingewikkeld, zooals dat van meest alle moderne jonge lieden die geene ‘dùrchschnittmenschen’ zijn; eene mengeling blijft het van natuurlijk voelen en zelf-kwellende kunstmatigheden. Zoo wordt heel zijn leven een zoeken naar de onbereikbare liefde die het leven toch nimmer geven zal omdat zij niets anders is dan eene weerspiegeling van's minnaars eigen fantazij.

Dat zoeken naar eene niet te voldoene liefde is bijna eene pathologie bij Filiep en kan zich slechts uitleggen door zijne eerste opvoeding. Zonder moeder werd hij, heel jong nog, toevertrouwd aan eene weinig kuische huishoudster en verliest zoo, nog een kind, zijne onschuld zoowel van geest als van lichaam. Van den beginne af aan heeft hij de liefde langs haar verdorven kant leeren kennen. Het is opmerkelijk op welke kiesche manier, en toch zonder omwegen, keurig en stijlvol, de Ridder dergelijke delikate dingen weet te zeggen; eene gelegenheid die een naturalistisch schrijver stellig niet had laten voorbij gaan zonder ons op enkele dozijnen bladzijden walgelijke beschrijving te vergasten: ‘'t Geschiedde binst 'n zwoelen namiddag, op haar kamer, waarheen ze hem had meegenomen en waar hij wachtte, zooals altijd, tot dat ze zich gewasschen en gekleed zou hebben.

't Ging heel eenvoudig; het kind was voorbereid, en alleszins rijp tot het plegen der daad; zeer weinig verbazing kwam vullen of ontstellen zijn schuchter gemoed, maar 't voelde zich daarentegen beschaamd en dof gewond, en 't had pijn',

Maar die inwijding, zonder genot, geeft hem een strakken koelen leven-ernst die hem voortaan zal bijblijven, een onkinderlijke vroegrijpheid die hem op de menschen doet neerzien met een opmerkings en een ontledingsgeest die hij allereerst op zich zelve zal toepassen; die pijnlijke inwijding vrijwaart dan ook gedeeltelijk zijne verdere jeugd, belet hem, wat anders licht had kunnen gebeuren, een 'perverti' of een 'insexué' te zijn, zoodat op zijn achttiende jaar Filiep een flink jong mensch is, krachtig en gezond, schoon ietwat koel en intellektueel.

Dan, na eenige onbeduidende minnarijtjes, doorleeft hij de verscheidene stadieën van liefde die de Ridder bizonder in zijn boek heeft behandeld: de zinnelijke liefde, de sentimenteele liefde, de ideale liefde, die hem allen slechts eene bittere ontgoocheling zullen brengen.

Filiep Dingemans zinnelijke liefde voor de mooie Heleen voldoet hem niet, schoon hij met haar enkele schoone stonden beleeft onder andere dat zoo heerlijk beschreven tochtje op de Schelde in zijn motorboot: in eene mooie, aangrijpende liriek heeft de Ridder al den prachtigen wellust dier teedere liefdestonde weergegeven.

Doch verder blijft deze liefde koel; hij ontvangt de liefde veeleer dan ze te geven. Het is de vrijerij met een snolletje zooals wij allen die min of meer hebben gekend, met de bittere ontgoochelingen en wrangen nasmaak. Pijnlijk en naakt vinden wij er ons eigen moderne liefdeleven in wreer, met alle zijne ellenden, met zijne schande soms, zóó dat geen jong mensch die

eenigzinds het leven kent zoo kunnen beweren dat dat alles hem ís vreemd gebleven.

Meesterlijk, lijk overigens in de Ridders vroegeren roman reeds, vinden wij hier op sommige bladzijden die beschrijvingen van het moderne groote stadsleven met zijne nachtbars vol feestvierders en hoeren, waar het elektrische licht zich weerkaatst in de talrijke spiegels bij de ruischende muziek der Tziganen-walzen, wijl bij dat alles toch zoo'n onzeggelijke leegte, zoo'n nijpende weemoed het hart bekruipt. Zoo intens modern zijn al die bladzijden! Ons eigen leven wordt er zoo beschreven dat daarom alleen reeds het boek ons lief wordt, wijl onder die zinnen een mensch leeft die even als wij heeft gevoeld en geleden.

Spoedig heeft Dingemans het ledige gevoeld van zijne liefde voor de mooie Heleen; hij breekt met haar af. Doch het verlangen blijft pijnigend voortleven in hem, hij wil de liefde die hij heeft verlaagd weer hoog oprichten: ‘Heel hoog in het zonnelicht.’ Zoo volgt nu het tweede, het sentimenteele aventuur: de vrijagie met een vroolijk, weinig-wetend naaisterken. Eene der mooiste bladzijden van het boek is 't, die kennismaking met het meisje, zoo wonderfijn en helder-zonnig. Slechts Filiep's liefde is alweer de echte niet: de goede, eerlijke overgave van twee menschen aan elkander, het zich zelf-kwellende gemoed is ook nu niet bevredigd; hij laat zich slechts beminnen, en voelt dat het slechts de komedie der liefde is die hij tegenover zijn meisje speelt.

Zoodat het ons niet moet verwonderen die idylle, die nochtans zoo veel teer freels in zich droeg, te zien eindigen met dat banaal.-domme aventuur na zoo'n braspartij die voldoende was om in Filieps tantazij het fijne droomfiguurtje te dooden dat hij

zich van zijn meisje had voorgesteld, en waarvan hij, den akeligen dag daarna, het beeld vindt in de vertrapte en bevuilde lelie die hij van den grond heeft opgeraapt, nadat hij zelf met wreede hand die lang gekoesterde bloem had vernield.

En voor de derde maal, doch aarzelend nu, en bang om zich geene nieuwe ontgoochelingen te bereiden, wordt die onvoldane zoeker opnieuw verliefd. Doch nu zal het de ideale liefde zijn: hij zal de vrouw zijne liefde zelfs niet bekennen, haar aanbidden van verre slechts, zonder met de werkelijkheid in aanraking te komen. In dergelijke dorre geestes-inbeelding gaat hij voort zich op te schroeven, zich zelve vóór te liegen tot plots een banaal toeval hem doet weten dat die vrouw die hij in zijn geest zoo hoog had gesteld, eenvoudig samenwoont met een ander man wiens minnares zij is. Toch ware hij wellicht nog voortgegaan in zijne begoocheling wanneer die beminde vrouw, die zwak en ziekelijk was, plots sterft. Het is het leven, het brutale noodlot dat banaal en eenvoudig de zaken oplost die wij ons zelven zoo gewichtig hebben voorgesteld... en toch, was de liefde niet reeds dood van af het oogenblik dat hij de werkelijkheid dier vrouw leerde kennen?

Zoo volgt de reeks bittere liefdesavonturen van Filiep Dingemans; het leven laat hem dor en uitgebloeid, ontgoocheld en vermoeid tot dat hij logisch wel aan zelfmoord denken moet, niet aan de zelfmoord die men begaat in een aanval van smart of wanhoop, maar aan de koel beredeneerde zelfmoord die een einde zal stellen aan het lijden, of erger nog, aan de verveling, aan de lusteloosheid. Op het laatste oogenblik echter, op het uiterste puntje, na de dood in het aangezicht te hebben gezien, krijgt hij een ander inzicht van het leven; hij zal naar meer eenvoud streven, nog eens trachten een nieuw leven te beginnen. En

zoo kalmer geworden, opnieuw verliefd, sluit Dingemans een huwelijk dat voor goed een einde aan deze periode van zijn leven stelt.

Filiep Dingemans is een werk van fijne spychologie; een der eerste vlaamsche romans die uitsluitelijk dc liefde en de psychologie daarvan tot onderwerp hebben. De verscheidene personen die voorkomen in het boek zijn wonderfijn geschetst, schoon allen oneergeschikt blijven aan den hoofdpersoon, zoodat de harmonische eenheid niet verstoord wordt. Aan de oppervlakkige, zinnelijke Heleene hoeft natuurlijk niet veel psychologie verspild, evenmin als aan het ideale lief dat wij eigenlijk slechts uit de verte te zien krijgen, maar hoe fijn en hoe lief uitgebeeld zijn niet de twee nochtans zoo onbeduidende midinetjes! verder die twee vrienden van Filiep, Johan en Emiel, beiden zoo levens-echt, menschen die wij hebben gekend en ontmoet en die hier zoo klaar met eenige trekken geschetst worden.

Overal, heel het boek door, blijft Filiep de hoofdpersoon; rond hem staan de nevenfiguren in behoorlijke verwijdering zoodat er eene mooie lijn van eenheid door het werk loopt. In dit opzicht is dit werk als tekniek supérieur aan *De Wijze Jongeling*, die nog àl te fragmentarisch blijft; hier hebben we nu eindelijk een *roman*, flink ineengestoken en volgehouden; ook de karakters zijn fijner uitgebeeld, beter verzorgd. Soms slechts zouden wij wat meer beweging in het werk willen zien, wat meer dramatiek; de Ridder zou zijne personnages nog wat meer moeten doen handelen en doen spreken dan er zelf over te disserteeren. Zoo schijnt ons wel wat reflektief die noodzakelijk dorre inleiding; maar is het niet de plicht van den kunstenaar alle moeilijkheden te overwinnen?

Ook de vorm van *Filiep Dingemans*, schoon geheel anders

dan dien van den *Wijzen Jongeling*, is supérieur aan dien van De Ridder's voorgaande werk; de stijl verschilt natuurlijk volgens den aard van het werk; in vroeger kunstmatiger, ingewikkelder, nu eenvoudiger, oprechter; maar buitendien is hij hier nu meer afgerond, beter gekozen, pregnanter. Soms heeft hij de koelte van een wetenschappelijk medisch vertoog; andermaal is hij verhalend, met licht spottenden of sceptischen toon; andermaal prachtig beschrijvend of lyrisch, maar steeds verzorgd, zonder eenige slordigheid die wij wel eens in den *Wijzen Jongeling* hebben opgemerkt.

Wij mogen veel van de Ridder verwachten; hij is een dier jongeren die alle gegevens, alle onderwerpen aandurven; een dier schrijvers met ideeën die ons toch zullen verlossen van het inhoudsloze der nu nog heerschende literatuur. Vermeylen, Teirlinck, van de Woestijne, Cyriel Buysse verlosten ons reeds van de boeren-novellen; alle jongeren openen nieuwe vergezichten: we zien nu reeds historische, fantastische, exotische, psychologische romans in het verschiet, dat alles wat het naturalisme uit de literatuur heeft willen verbannen, wat noch ‘Van Nu en Straks’ noch ‘Vlaanderen’ hebben getracht in eere te herstellen...

Het is mij een genoegen hier de gelegenheid te vinden mijne eerlijke en oprechte bewondering uit te drukken voor het werk van een jongere, van een der onzen, die met ons éénzelfden weg opgaat.

PAUL KENIS.

Verzen

Avond

Wist gij?... Och gij wist niet de onruste van in mij,
en de ongedurigheid der ongezegde woorden,
der ongezegde woorden, die we beiden wachtten...
die weifelden als bang hun eigen klank te vinden.

Wist gij? Och gij wist niet de kwelling van mijn denken,
ál wankelen, al weren in de onwetendheid
- zoo een gevangen dier dat in zijn strikken strijdt
en gruwt om wat genaakt uit 't eindloos onbekende...

Toen kwam langs de oevers aan den stroom van reuzlend zilver,
de bleeke blauwe nacht, de nacht van eerste lente,
en hing de grijze zijde van zijn neveling
om ons, en ademde zijn geuren-zoelten uit,
en spande de effenheid van 't eindelijk bedaren
over 't vergaan van dezen levensdag.

O nacht!
O nacht van bleek azuur bezij den zilver-stroom
Enkele stille sterren zwijmden in hun sluiers;
maar langs den oever lag een gordel spranklend vuur,

het havenlicht.
De boot zijn bane zocht langs 't water
dat feezlend zong om ons en wiegde onze gedachten.
Zoo waren stonden van volkomen harmonie.
De lauwe lente droeg den ongeboren zomer.
't Verwachten was gerust en de beloften lachten
uit schemeringe ons toe hun weeke vleuglen wuivend.
Toen kwamen kalm en blij ons beider handen samen...

Roep

Als winteranemonen in een wijdte,
noordsch helder en zoo ijl... ik vond uwe oogen.
Noch weelde en zag ik er, noch licht van logen;...
ach! zelfs geen waan van inniglijk verblijden.

Wat was dat sprak in galmen, ruischelooze,
om 't hart me windend weeke onzekerheid;
- loom parellicht dat dagenrood ontglijdt;
dwaal-geur, dwaal-zoen van ongeboren rozen...

EDMOND VAN OFFEL.

De kunstenaar Van Offel

Edmond van Offel is een stil en eenzaam werker. Nu ik gevraagd word, hier, een woord over zijn werk te zeggen moet ik mij, op voorhand, verontschuldigen. Ik ben niet genoegzaam gedocumenteerd over zijn werk om zulks te doen in de mate zijner verdienste.

Ik kan alleen mijne waardeering laten blijken en zeggen dat van Offel, als teekenaar, een heel apaarte plaats inneemt in de kunstbeweging van dezen tijd.

Het werk van van Offel is versierend van wil en van uiting. Het is aan de lijn dat hij denkt in allereerste plaats; 't is aan haar dat hij gedurig zijn aandacht schenkt. Zij is hem een primordiale vereischte.[1]

(1) Dit opstel kwam te laat om opgenomen te worden in Nummer 8, waarin het letterkundig werk van Edmond van Offel werd besproken en dat ook verscheidene teekeningen van Van Offel inhield; we nemen het nu op, volledigheidshalve.
(REDACTIE).

Door hare wisselende veranderingen kan hij haar overeenstemmen met zijn gedachten en gevoelens. Zij is de gedachte zelf van zijn werk.

Het verstandelijk temperament komt, bij van Offel, die gestadig met den geest de koord van droom en fantaisie opklimt, nog meer op den voorgrond, door zijne symbolische onderwerpen die meer ons verstand voldoen dan genot geven aan onze oogen.

Edmond van Offel is onze Vlaamsche boekverluchter, de eenige dien wij hebben. Zijn werk is de verstandelijke uitdrukking van onze moderniteit. Alles getuigt er van eenen ingewikkelden geest. Bij hem geen sprake van spontaneïteit; in zijne werken geenszins de vurige kracht noch het kleur-brio der Vlaamsche realisten.

Van Offel - hij staat heel apaart in onze kunstbeweging, heb ik hierboven gezegd - valt dus met zijn werk heel en al buiten de traditie van ons ras. Hij schijnt verzekerd dat de uitzichten van het leven geen al te groote beteekenis hebben, indien zij niet de geestelijke uiting zijn van een spiritueel gevoel. Van Offel die zich, te gelijktijdig als schilder, ook als dichter volmaakte, verkeerde in zijn ontwikkelingsperiode ten tijde dat de symbolisten, hier en elders, aan 't woord waren.

Aan die kunststrekking, waarvan hij den invloed

onderging, blijft hij verwant in zijn literatuur en in zijn teekenkunst. Aan de symbolisten heeft hij te danken én zijn imaginatieve strekkingen én zijn liefde voor het mysterievolle, het lengendarische. En daarin heeft hij, als teekenaar, - de eigenlijke schilderkunst meer en meer op het zij plan latende - zijn hoogtepunt bereikt. Zijn dichtertalent heeft gestadig aan zijn talent van verluchter meer kracht en sierlijkheid bijgezet, omdat de literatuur zijne gedachte rijker omvatte.

't Zijn aan die eigenschappen van dezen kunstenaar dat we te danken hebben die schoone pen- en potloodteekeningen, die hij met rijpere kracht voortzet, in zijne bijzondere, hem alleen eigene manier: Golgotha, Lente, Luxuria, Dante, De Dichter, Het Verleden, De dierenriem, De Jongeling vóór het leven, - 't zijn teekeningen rag-fijn en doorzichtig, licht en lichtend. We zien er verbeeld: droomen en droefenissen, weelden en vreugden, te midden van weefsels van bloemen waaruit, als aromen, wondere klanken en helle zangen opwalmen, die zich voortschakelen of saamstrengelen tot decoratieve lijnen, vol verscheidenheid. Die motieven komen meermalen terug bij van Offel, maar, door hunne verwerking, door de wijze waarop zij in onderling verband zijn gebracht, schijnen zij ons telkens nieuw. En de vrouw, te midden van dat heerlijk décor, is de naakte schoon-

heid, schitterend van edelgesteenten die om haar vallen als frissche droppen van een zomerregen, het uitgespreide haar der losgerukte vlechten aureoolend met laaie glansen om het aangezicht... Mannen en vrouwen zijn er wezens uit een droom, wezens die we nooit elders zagen, levend in een paradijsachtig midden, freel, doorschijnend, zwevend op vreemde mysterieuse geuren. Gestalten en landschappen zijn geboren in den geest van den teekenaar en spreken de taal van den dichter.

Van Offel hult zijne teekeningen in een vreemde atmosfeer, een poëtische droomatmosfeer. In al wat hij voortbracht, in de minste versiering, in de kleinste ornamenteering overheerscht het poëtisch gevoel want steeds en altijd is en blijft de teekenaar een dichter.

Dat is nu slechts eene welverdiende hulde die ik breng aan Edmond van Offel, dien ik elders eens noemde: een stille van daden, die goed-denkend en -doende zijn leven doorgaat, opbouwend zijn werk in benijdenswaardige afzondering.

VICTOR DE MEYERE.

Storm-vreugde.

Zee-geweld!... de booten kreunen..
- en de wind joelt wild - en botst
op de zwalpenszatte baren,
schaatrend, schuimend, met geklots
- dof, als paardenstampen dreunen...

...hooger, hooger zingt mijn vreugde!...

Schuim-omspat - vol wilde wonne
en vol juichend stormgenot,
door de zeeën, door het leven,
bruischt mijn bark, - en onbezonnen
héén door wanhoop, héén door spot!...

...want, nog hooger zingt mijn vreugde!

Wind-omgierd, ten voorsten steven,
voel'k in mij de weelde dansen,
over gladde golven-ruggen,
heen te glijen in vreugde-beven,

...naar de verte joelt mijn vreugde!...

Heil mijn Boot!... de storm moet branden
de baren beuken - hard - en bonken
op den boeg en op de flanken, -
- en de wind langs zeilen ronken!...
Héén wil ik ter toekomstlanden,

- en de storm draagt mijn verlangen!...

Zee-geweld!...

GUST VAN ROOSBROECK.

De feiten in zake mijn verblijf bij d^{r} Mercier

Mijn vriend de journalist R. redacteur van de rubriek Kunst en letteren aan een onzer groote dagbladen, klaagde er dezer dagen over, dat het gehalte der novelistische feuilletons zoo achteruit gaat. Het is niets dan beschrijving, zeide hij mij wrevelig. De kerels kunnen niet meer smakelijk vertellen, geen behoorlijke geschiedenis schrijven waarin iets ‘gebeurt’. Gebeurt er al iets, dan zijn de verhalen meestal gezocht, overdreven of onlogisch.’

Aldus begint mijn vriend Dr de V. een geschiedenis die hij voor onze courant heeft geschreven, het eenvoudige, zonderlinge verhaal van een reis die hij onlangs voor zijn genoegen in het Zuiden van Frankrijk heeft gedaan, geheel alleen, slechts van zijn mecanicien vergezeld in een 50-60 H.P. *Royal*.

Hij heeft me dit verhaal eerst verteld op zijn eigenaardige, droge manier, omdat het echter zulke ongehoorde voorvallen behandelt, heb ik hem verzocht

de geschiedenis voor ons blad op te teekenen. Ziehier het vervolg van zijn vertelling:

‘Hij vraagt mij, iets uit mijn eigen, nogal avontuurlijk leven op te teekenen. Ik schrijf daarom wat mij ongeveer anderhalve maand geleden overkomen is.

Ik ben ongehuwd.

Het is heden den 20 Juni, en juist drie maanden her, dat ik mijn huis verlaten heb om een automobielreis in het zuiden van Frankrijk te maken. Sedert drie dagen ben ik terug, nog zwak van veel ongewone, vreemde wederwaardigheden. Ik ben dokter in de medicijnen en gewezen officier van gezondheid in onze kolonies, ik heb een uitgebreide praktijk, een twaalf weken geleden, had deze mij zooveel drukte en allerhande beslommeringen gegeven, dat ik, om geheele overspannenheid bijtijds te vermijden, plotseling besloot op reis te gaan. Hiermede deed ik verstandig, want aanvankelijk kwam ik geheel tot kalmte. Binnen enkele dagen bezocht ik Brussel, Parijs. Ik genoot van mijn eenzame reis, alleen met mijn ervaren mecanicien, soms zelf sturend, andere keeren, dit werk aan Jan overlatend, terwijl ik achterover in de leeren kussens, de groene landschappen van België en Noord-Frankrijk langs mij glijden zag. Er schijnt niets zoo

heilzaam op overspannen zenuwen te werken, dan zulk een automobieltocht, en de volmaakte zorgeloosheden, daaraan verbonden. Des morgens vroeg staat de wagen voor het hotel, gij hoort even het getoeter bij het verlaten der garage, het tikkelen van de ijzer beslagen toer-banden op de steenen, het gonzen van den motor, die later tot stilstand wordt gebracht. De uitgang van uw hotel is station, terwijl gij juist gereed zijt met ontbijten draagt een der hotelknechts uw geringe bagage in de auto, en gij ziet hoe uw mecanicien de smalle koffers schikt en met een leeren riem vast sjort. Nog even kijkt gij op de Taride kaart welken kant gij zult moeten rijden, of gij dezen dag vlak of bergachtig terrein te bereizen hebt, of gij honderdvijftig dan wel drie honderd kilometers kunt afleggen. Gij trekt uw stofjas aan, houdt uw bril gereed indien het schoon weder is, alsdan behoort een rit in open wagen tot de genoegelijkste, eenige oogenblikken later wordt aan den zwengel gedraaid, de motor slaat aan, bromt eenige oogenblikken, zacht siddert de wagen en dan gaat het voort, kalm eerst de straten uit, de nog niet volle straten, want gij reist vroeg in den morgen, en dan komt gij op den grooten, breeden heirweg, aanvankelijk boombegroeid, maar spoedig zonder schaduw, lang, eindeloos en stoffig, onder de warme zon van wonderschoon Frankrijk.

Van uit Parijs, koerste ik naar de vulkaanstreek in den omtrek van Clermont-Ferrand. Ik was toen vier dagen op reis geweest. Den vijfden dag bereikte ik des avonds Bordeaux, hier bleef ik tot den achtsten April, en op aanraden van een vriend, koerste ik den negenden naar Pau, waar ik kennis maakte met Dr Mercier.

Dr Mercier was een bekend specialist voor zenuwziekten, die langen tijd in Parijs gewoond had, maar later naar zijn geboorteplaats Pau was teruggekeerd. Wij maakten toevallig kennis in een café kort na mijn aankomst in het aardige stadje, ons beider automobielen stonden buiten, en wij spraken over het heerlijke weder zoo geschikt voor toeristen in een reiswagen. Dr Mercier was een uiterst gemoedelijk man, die rustig leefde van het aanzienlijk kapitaal dat hij in de hoofdstad verdiend had. Nog dien zelfden avond noodde hij mij bij zich aan tafel.

Wanneer ik aan dien eersten avond denk, aan de gemoedelijke gezelligheid van de verandah achter het huis, terwijl wij een sigaar rookten, uitkijkend in den diepen tuin, dan lijkt het mij onbegrijpelijk dat alles gebeurde zooals het daarna gegaan is. Zelden ontmoette ik vriendelijker, voorkomender, minzamer mensch, en wanneer ik *nu* aan Dr Mercier denk..., ik sluit de oogen en een vreemde angst bevangt mij

als ik... maar laat ik geregeld vertellen, of liever laat ik mijn dagboek voor u openleggen, dat is het kortst en het duidelijkst, het zakelijkst.

9 April... Wij zijn na tafel onder de verandah gaan zitten van Mercier's huis aan den tuinkant. Het leek een groot park en van onze buren bespeur ik niets, de naaste huizen staan dan ook op een vijftig meters afstand, ik hoor het gerucht van de straat zelfs niet. Mercier is een en al voorkomendheid, een uiterst beschaafd mensch. Hij heeft vooral zijn uiterlijk voor. Hij is groot en krachtig gebouwd, een nobel gelaat met donkere, vriendelijke oogen, die tintelen van vernuft. Hij heeft mij voor onbepaalden tijd bij zich te gast gevraagd. Ik denk voorloopig te blijven...

10 April. Het is heden plotseling slecht weder geworden. Ik ben daarom van ochtend met Jan in het stadje eenige inkoopen voor den wagen bij de ‘Royal’ agenten gaan doen. Jan heeft een kamertje boven in het huis, ook hij wordt goed verzorgd. Ik heb Mercier gevraagd of het niet beter was hem zoolang naar huis te sturen, hij scheen toen te aarzelen, maar onmiddellijk daarna zeide hij: ‘Neen, neen, hij hindert mij niet in het minst en gij kunt hem toch ieder oogenblik noodig hebben’. Des middags regende het hard, het

is zeer koud geworden, en in de groote kamer die uitziet op den tuin liet Mercier vuur aanleggen.

Na tafel zijn wij rond dat vuur gaan zitten. Het was bar slecht weder geworden. Wij tuurden in het vuur en op een oogenblik toen ik lang in de vlammen gestaard had, begon ik een wonderlijk gevoel boven mijne oogen waar te nemen, alsof daar iets op drukte of rustte, iets zwaars, dat met geen andere onbehaaglijkheid kon worden vergeleken. Ik geloof dat ik het mij verbeeld heb, maar te gelijker tijd werd ik ook een heel flauwe geur of reuk gewaar, een geur die ik met geen mogelijkheid kan beschrijven, wee en lieflijk te gelijk, maar tevens zorgeloos makend en als bestemd om alle andere gedachten behalve die aan een verlangen naar rust, een behoefte aan traagheid of loomheid te wekken. Op dat oogenblik keek ik naar Dr Mercier, ik zag hem snel iets in zijn vestzak steken en hoorde hem met de vingers daarin metalige voorwerpen bewegen, maar toen ik hem aankeek, ontwaarde ik zijne oogen, deze waren groot en wijd geopend en staarden in de mijne met zulk een felheid dat ik een oogwenk ontstelde, maar dadelijk daarna stelde zijn stem mij gerust. Hij sprak over zeer alledaagsche dingen, dingen zoo gewoon dat ik mij niet begrijpen kon een vorig oogenblik verschrikt te zijn geweest. Intusschen verging de tijd, het werd later en later en ziende dat

ik een pijp uit mijn zak haalde en een lederen tabakszakje, stond hij plotseling op, en mij lachend en vertrouwelijk aankijkend (alle gespannenheid, strakheid, of boosaardigheid die ik later in zijn oogen gezien heb was daaruit nu verdwenen, hij was de volmaakte, voorkomende gastheer) zeide hij: ‘Kom aan, het is een wilde, koude avond, zullen wij eens hashish rooken? Ik heb hier tabak met hashish, een enkele maal op sombere dagen rook ik die, om mij eenige afwisseling te verschaffen, dat geeft aangename stemmingen en gewaarwordingen, en schoone, prettige droomen vooral.’

‘Wanneer gij mij kunt waarborgen, dat ik geen slechte gevolgen van uw hashish zal ondervinden, dan rook ik graag met u mede’, antwoordde ik hem nu.

Een oogwenk later had Mercier de doos op de tafel gezet en wij rookten, toen wij een wijle aldus roerloos gezeten hadden, begon Mercier een vreemde geschiedenis te vertellen. Het was een verhaal zoo wonderlijk en fantastisch van een priester en een koorknaap samen alleen in de ondergrondsche gewelven van een bouwvallige abdij, zoo gruwelijk en angstaanjagend, vol onverwachte, zonderlinge bange, schrikwekkende en bizarre gebeurtenissen, dat ik er geheel van onder den indruk raakte.

Ik waagde het, nadat hij mij dit verhaal gedaan had, schertsend over de personages die daar in voor

kwamen te spreken, maar hij fronsde plots de wenkbrauwen en zeide:

Denkt gij misschien dat ik u geen waarheid zeg? Verbeelding is toch werkelijker dan werkelijkheid?'

Kort daarna ben ik naar bed gegaan.

11 April. Ik heb een afschuwelijken nacht doorgebracht en wensch niets liever dan Merciers huis zoo spoedig mogelijk te verlaten, maar iets weerhoudt mij, ik kan niet zeggen wat. Ik zou niet *kunnen* heengaan.

Een vreeselijke nacht, de ontzettendste van mijn gansche leven. Ziehier wat er gebeurd is:

Toen ik op het punt was van in slaap te gaan voelde ik iets als een ijzige tocht over mij heen glippen, een kilte die mij tot volmaakte bewegingloosheid deed verstijven, ik was als verlamd en lag met wijd open oogen, plotseling klaar wakker naar boven in de duisternis te turen, want ik lag op mijn rug en de kaars die nevens mijn bed op het tafeltje stond had ik uitgeblazen: Een vreemde pijn begon heel mijn wezen, dat verlamd scheen, te doortrillen. Iets vreeselijks waande ik zeer dicht in mijn nabijheid, iets dat mij van oogenblik tot oogenblik zou gaan belagen en afschuwelijke dingen doen, waaraan ik in mijn hulpeloosheid geen weerstand zou kunnen bieden. Alles wat er in huis hoorbaar was heb ik gehoord, van het

kraken van mijn bed, tot het krijschen van iets buiten onder het raam een gekrijsch als van een wilde vogel, ik hoorde ook een klok de uren afslaan. Ik ben er van overtuigd, dat iets boosaardigs, mensch of beest bij mij stond en met intense kwaadwilligheid jegens mij bezielt iets afschuwelijk aan mij verrichtte. Toch heb ik het aanbreken van den dag niet gezien, hoewel ik denk klaar wakker te zijn geweest van af het oogenblik dat ik mij in bed begaf. Alleen toen ik meende in te sluimeren, weet ik niet precies wat er gebeurde, slechts herinnerde ik mijn ontzetting, toen ik de ijzige tocht door mijne leden voelde aangaan...

12 April. - Een ellendige vermoeidheid kwelt mij dezen dag en een onbeschrijflijke lusteloosheid, een angst voor mogelijke rampspoeden houdt mij bevangen. Mercier kwam mij heden ochtend vertellen dat Jan bij het schoonmaken van mijn automobiel een ongeluk heeft gehad en in het stedelijk ziekenhuis verpleegt werd; zijn wonden zijn van geen beteekenis, maar het zal toch een tiental dagen duren vóór hij het ziekenhuis mag verlaten. Ik had Mercier even te voren meegedeeld, dat ik zulk een ellendigen nacht had doorgebracht. Hij onderzocht mij daarna en raadde mij, mij zoo kalm mogelijk te houden. Hij ontried mij Jan te gaan bezoeken, des middags hebben wij in zijn

auto getoerd. Wij hebben een woeste streek bezocht niet ver van Pau, een rotsachtig dal, waar groote steengevaarten van monsterlijke gedaanten neerlagen in de zon.

Terwijl ik met Mercier door dit landschap reed, voelde ik mijn ongerustheid en mijn angst weerkeeren, Mercier vertelde mij van noodlottige gebeurtenissen, berooving en moorden in vroeger tijd in die verlaten streek in grotten gepleegd en in de sombere mijnen. Hij lachte daarbij met zijn zorgelooze lach van opgewekt bewoner van ‘de Midi’.

In den lateren middag tegen het naar huis gaan raakte de hemel wederom bewolkt en een ijzige wind begon te waaien. Na tafel zijn wij opnieuw bij het vuur gaan zitten, en Mercier zette de hashish tabak weder naast ons op een klein tafeltje. Ik zeide deze niet te willen rooken, daar ik in een hoogst overspannen toestand verkeerde en bevreesd was voor den nacht. Hij keek mij spottend aan en iets van de boosaardigheid die ik den vorigen avond in zijn oogen gezien heb flikkerde daarin. Hij zweeg een oogenblik, en ik vond dat zijn gelaat toch eigenlijk niets aantrekkelijks heeft, het leek mij nu wreed en zelfzuchtig. Dan zeide hij: ‘Ik heb u maar wat wijs gemaakt, er zat geen hashish in de tabak’.

Op dat moment kreeg ik de vaste overtuiging dat

Mercier mij vijandig gezind is. Ik weet niet juist te verklaren hoe ik zoo stellig aan deze gevolgtrekking kwam op dat oogenblik, maar ik wist het stellig.

Later heeft hij mij wederom schriklijker geschiedenissen verhaald, gebeurtenissen die hij met zulk een handigheid en met zulk een kracht van woorden vertelt, dat ze als voor mij levend zijn geworden. Het is mijn vaste overtuiging dat Mercier mij in een staat van geestelijke verwarring brengen wil, van nerveuse ongerustheid of angst, en van dezen toestand begeert hij gebruik te maken om mij te benadeelen, maar hoe? Want hij blijft overigens de voorkomende gastheer die het mij aan niets ontbreken laat. Ik zie tegen den nacht op.

13 April. - Ik zie dat ik bezig ben een dagboek bij te houden. Een volslagen onverschilligheid en lusteloosheid heeft mij bevangen. Ik weet niet hoe ik ooit weer naar mijn land terug zal komen. Ik ben te angstig om dit huis te verlaten. Ik moet Mercier bij mij houden, hij moet bij mij blijven, en ik bij hem. Van ochtend ben ik wakker geworden met een gevoel alsof ik stikken ging, ik rook den vreemden geur die ik al eenmaal in dit huis heb waargenomen. Ik was zoo moe en lusteloos dezen morgen dat ik liever niet wilde opstaan: Daareven kort voor het middagmaal had ik een won-

derlijke gewaarwording. Ik had de gewaarwording alsof ik niet meer ben die ik vroeger was. Maar een ander mensch een andere ziel met allerlei vreemde en wonderlijke neigingen.

14 April. - Ik ben doodelijk vermoeid.

Toen ik na een uur slaap op den sofa van middag wakker werd, stond Mercier voor mij, ik zag zijn beestaardige, gemeene oogen, hij hield zijne handen op mijn borst, maar dit was mij onverschillig. Hij verliet mij zwijgend. Alles is mij volmaakt onverschillig. Ik laat mij leven. De visioenen die ik in mijn slaapvertrek had dezen avond waren wonderlijk, een gedaante gleed donker om mij rond, een zwartachtige gestalte of schim, het verhief zich en bleef boven mij waren tot het verdween.

17 Juni. Terug in Holland

Als ik de vorige bladzijden van dit dagboek overlees kan ik eerst recht begrijpen hoe zeer ik in de macht geweest ben van dit monster.

Het is heden den derden Juni. Volgens de verklaringen van Jan bleef ik bij Mercier tot den 1^{en} Mei. Het had Jan's argwaan gewekt dat Mercier het hem aan niets ontbreken liet, en dat er slechts heel weinig

dienst van hem werd gevergd. Een week na onze aankomst bij Mercier liet deze hem een kamer geven in het tuinhuis nevens de stallen waar de automobielen stonden. Mercier vertelde aan mijnen chauffeur dat ik ongesteld geworden was maar wel spoedig zou beteren. Mijn chaufeur bleef tot den 31e April zonder eenige mededeeling van mij. Hij leefde geheel alleen in het tuinhuis. Iederen dag werden in beide auto's door Mercier eenige tochten in de omstreken gemaakt en mijn chaufeur moest voor het onderhoud van deze wagens zorgen. Een anderen bediende zag hij niet.

Den eersten Mei, des morgens omstreeks 10 uren, toen mijn chauffeur opmerkte dat Mercier het huis voor eenigen tijd ging verlaten, begaf hij zich daar binnen en vond mij in de kamer die ik van af den eersten dag betrokken had. Ik kon geen antwoord geven op zijn vragen. Ik geleek volslagen verdwaasd en onwetend van al wat er rond mij gebeurde. Ik liet mij door mijnen chauffeur in den wagen brengen, nadat hij uit mijne weinige verwarde woorden begrepen had dat ik doodelijk beangst was voor Mercier. Daar hij in mijn portefeuille nog genoeg geld vond om ons beiden eenige weken te onderhouden, bracht hij de auto naar buiten, droeg mij daar in, wijl hij mij op een sofa liggend had gevonden, schijnbaar te zwak om te loopen. In haast zocht hij nog al wat mij behoorde

bijeen en plaatste den koffer in den wagen. Hij trok de deur achter zich dicht. Zoo snel als de wagen rijden kon, verlieten wij het stadje en kwamen des avonds laat in Bordeaux aan. Mijn chauffeur bracht mij naar het ziekenhuis en op raad van den directeur-geneesheer werd ik naar een particuliere ziekenverpleging gevoerd. Ik leed aan een algemeene verzwakking en uitputting. De arts die mij verpleegde lachte om het verhaal dat Jan hem deed, en toen ik hem later enkele details van mijn verblijf bij Mercier vertelde, zeide hij dat al die gewaarwordingen slechts op rekening van overwerktheid geschreven moesten worden, ik was hoogst overspannen, Mercier had mij goed behandeld als een humaan mensch, hij prees Mercier's offervaardigheid en zijn gastvrijheid.

Inderdaad bleef ik al den tijd dien ik in de ziekenverpleging doorbracht vrij van al de schriklijke angstbeelden en voorstellingen die ik bij Mercier gekend had. Ik sterkte al heel spoedig aan en den 14 Mei verliet ik de inrichting volkomen genezen.

15 Mei. Wij hebben onze reis naar Zuid-Frankrijk voortgezet.

16 Mei. Avignon. Des avonds, laat hier aangekomen.

17 Mei. Arles. Wij blijven hier eenigen tijd om de omstreken te zien...

21 Mei. Aix en Provence.

22 Mei. Ben voornemens hier wederom eenige dagen door te brengen. Op het oogenblik dat ik mij ter ruste wil begeven, komt de laatste post en brengt een brief. Ik ken het handschrift niet. Maar het is alsof tegelijkertijd met dien brief iets noodlottigs binnenkomt, iets afschuwelijks onafwendbaars. Ik open het couvert het is een kort briefje, ik lees de handteekening Mercier. Er waait iets afgrijselijks om mij heen en ik ruik weer den geur die mij in de tuinkamer te Pau zoo verontrust heeft. Ik wil de brief verscheuren zonder hem te lezen, maar ik ontwaar onder het opschrift een zonderling teeken een zwarte stip in telkens grooter, cirkels. Afgrijzen bevangt mij en hevige angst. Hoe weet het monster dat ik hier verblijf. Ik steek een kaars aan en zonder verder naar den brief te kijken verbrand ik deze.

23 Mei. Er is niets aan te doen, ik voel zijn invloed. Hij vermag mij niet te verzwakken, maar hij plaagt, hij sart mij.

24 Mei. Een ellendige nacht gehad. Ik heb weder-

om een brief ontvangen die ik ongeopend verbrand heb. Iets zegt mij dat Mercier nader komt, mijn angsten vermeerderen.

26 Mei. Cannes. Gisteren avond heb ik dezelfde zwarte schimmen, gestalten zien bewegen als die welke ik te Pau aan de wanden mijner kamer ontwaard heb. Ik ben doodelijk beangst, en vrees iets verschrikkelijks, dat mij mijn geheele leven gaat vervolgen en mij ten doode kwellen en afmatten.

27 Mei. Het gebeurde heden ochtend, omstreeks half elf.

Ik wandelde langs het strand en luisterde naar het doffe neerploffen van de golven der Middellandsche zee, die onophoudelijk druischte tegen het korte, smalle strand. Ik mijmerde over de toekomst, over mijn aanstaande terugreis naar het Noorden, ik keek uit over de zee en zag de blauwachtige eilanden in het Zuid-Westen rijzen uit het glinsterende water, waarover de zon scheen.

Plotseling had ik een allerzonderlingste gewaarwording. Ik had het gevoel alsof er voor mij geenerlei zorgen in de wereld meer bestonden. De sombere gedachte aan Mercier, aan de radelooze angsten op de avonden wanneer ik de gestalten zag bewegen, of

wanneer ik dacht aan het teeken onder het opschrift van zijn brieven, of aan den vreemden geur, het scheen alles nimmer meer te zullen keeren, ik was er op dat oogenblik ook beslist van overtuigd, dat ik er nimmer meer met dien angst aan zou kunnen denken. Was het toch waar wat de dokter in de ziekenverpleging te Bordeaux mij gezegd had, was ik slechts overspannen geweest, had Jan mij op aanraden van Mercier zelf weer meegenomen op reis? Mercier was geen oogenblik uit mijn gedachte nu, maar van mijn ongerustheid of angst was niets meer over, die had plaats gemaakt voor een onverwinbare begeerte om te weten, waar Mercier kon zijn, wat er met hem gebeurd was. Wat er met hem gebeurt was? Die begeerte werd een koortsig verlangen om zekerheid te hebben of mijn gevoel van zorgeloosheid, van ontheffing, met hem, met Mercier, verband kon houden. Ik wilde mij onmiddellijk waarheid verschaffen.

Ik ben, wijl mijn verlangen mij na eenige uren steeds dwingender kwelde, naar het telegraafkantoor gegaan. Ik wilde telegrafeeren, maar wat? aan wie? Zou mijn telegram terecht komen? Eindelijk telegrafeerde ik dringend:

‘Zou U gaarne overmorgen te Pau consulteeren. Is dit mogelijk?’

Een uur later ontving ik het antwoord:

‘Mercier heden ochtend door automobielongeluk gedood.’

28 Mei. In de bladen lees ik het bericht van Mercier's ongeluk, het gebeurde omstreeks half elf, nabij een spoorwegovergang, oorzaak een gebroken stuurinrichting. Mercier werd tegen een boom geslingerd stierf onmiddellijk ten gevolge van schedelbreuk.

29 Mei. Ik ben verder gereisd naar Italië en denk ongeveer veertien dagen in San Remo te blijven. Het voorgevallene te Pau is in mijn geheugen vervaagd, wel is waar voel ik mij niet zoo krachtig meer als vroeger, vóór mijn overwerktheid, maar ik ben er van overtuigd, ik weet dat de oorzaak van al mijn tegenspoed der laatste weken voor altijd is weggenomen en dat ik thans volkomen zal genezen.

8 Juni. Ik lees dat bij de verkoopingen van Mercier's bezittingen in zijn huis een zeer uitgebreide verzameling werken over occultisme, benevens een achttal werktuigen waarvan niemand de bestemming kent zal verkocht worden.

Met dit laatste uit mijn dagboek zou ik deze opsomming van feiten kunnen eindigen. Maar daar

er wellicht lezers zijn die er belang in stellen, welke oplossing ik zelve te geven heb aangaande mijne ondervindingen te Pau; kan ik met het volgende besluiten:

Dr Mercier heeft mij zonder eenigen twijfel tot zijn werktuig gemaakt voor zekere occultistische proefnemingen of onderzoekingen. Een en ander ging ten koste van mijne levenskrachten, die hij langs occulten weg aan mij onttrok, met klaarblijkelijk zuiver zelfzuchtige bedoelingen.'

HENRI VAN BOOVEN.

Overzicht der maand

Letterkunde.

Schundliteratur. - Dit Duitsche woord, lezer, - dat wij vertaald hebben door *prikkellektuur*, (zoo ge liever wilt, ware het woord *schandliteratuur* niet heelemaal ongepast!) duidt een der grootste kankers aan van den modernen tijd. Tezamen met, en méer nog wellicht dan het alkolism, richt de plaag der prikkellektuur vreeselijke verwoestingen aan. En zij is des te erger omdat zij zich voordoet onder talrijke vormen, waarin men ze niet altijd bij den eersten aanblik herkennen kan.

De Fransche schilder en graveur Fernand Desmoulins heeft zich, dank aan een bizondere toelating der hoogere overheid, den vertrouweling weten te maken van de gevangenen en zelfs van de terdood veroordeelden. Zijne impressies en dokumenten heeft hij toevertrouwd aan den publicist Emile Solari, welke daarover een

artikel schreef in het Fransche periodiek *Pages libres* en waaruit wij den volgenden treffenden zin hebben uitgesneden:

Une puissance vraiment néfaste est celle du fait-divers, de la pseudo-littérature dite *policière*, des articles quotidiens ou des livraisons bon marché qui popularisent les crimes. Un des soucis principaux des prisonniers est de savoir si on parle d'eux dans les journaux, si leur portrait est publié. Et c'est une bonne fortune pour M. Desmoulins - un premier argument d'un effet certain - quand il peut affirmer à l'un de ses prisonniers que la presse ne s'occupe nullement de son méfait...

Hier werd werkelijk de vinger op de wonde gelegd. Ons land - zooals alle andere trouwens - wordt op dit oogenblik overstroomd door kranten en publicaties van allen aard waarin de misdaad het thema uitmaakt van de drie kwart van den inhoud. Met ziekelijke nîeuwsgierigheid werpt het gewone krantenlezend volkje zich op de uitgesponnen relazen van de nieuwste krapuleuze moord. Met een berekende jacht naar details hebben de reporters gespekuleerd op de ongezonde belustheid van hun publiek, en de misdaad wordt ons, met de noodige pakkende foto's, verhaald met alle mogelijke en onmogelijke bizonderheden. De misdadiger is de held van den dag! De geheele wereld houdt zich maandenlang met hem bezig. Hij is het voorwerp van alle gesprekken, zijn biografie staat overal te lezen onder de min of meer gelukte reproductie van zijn boeventronie. Men ruimt aan de rubriek der groote misdaden de grootste plaats in op de eerste bladzijde van de krant, onder een flinken, veelbelovenden titel, en ondertusschen vindt men (soms, héél zelden!) ergens in een verloren hoekje op de 3de of 4de bladzijde de aankondiging van een nieuw boek van een talentvollen schrijver, of het bericht dat één of ander groot schilder zijn

tentoonstelling opende.

Dit is dan nog de lofwaardige uitzondering, want het zijn juist die bladen welke zoo groot belang hechten aan de sensatienieuwsjes der krimineele rubrieken, welke het nutteloos achten hun publiek in te lichten op intellektueel gebied.

In het Rijksdag-gebouw te Berlijn werd niet lang geleden door de ‘Deutsche Dichter-Gedächtnis-Stiftung’ en de ‘Deutsche Zentrale für Jugendsfürsorge’ eene tentoonstelling van ‘Schundliteratur’ gehouden. Daar vond men een allerprachtigste verzameling van alle mogelijke takken en onderverdeelingen van de prikkellekteur zooals die zich over Duitschland had verspreid: monsterachtig groote stapels brochuren en boeken en afleveringen, de uitgebreide reeks der avonturen van Nick Carter, de daden der Wilson's, de vreeslijke en roemrijke tochten der Buffalo's.

In een geestigen brief schreef toen de Berlijnsche korrespondent van het Algemeen Handelsblad o.a. het volgende:

‘Ze liggen er zoo echt, zoo lekker, die Hintertreppen- en colportage-romans in allerlei stijl, detectieve verhalen met de bonte titelplaten, Indianen geschiedenissen, niet nieuw en onaangeraakt, neen, beduimeld en besmoezeld, kapot-gelezen, zóó uit de banden van een jongen geritst. Ze liggen er in honderdduizenden exemplaren. En de organisateurs deelen nog mee, dat hun tentoonstelling niet op volledigheid aanspraak mag maken...

Er wordt altijd gezegd dat die bonte boekjes “vergif brengen onder het volk”. Ik zou niet graag den kost geven aan de heeren en dames die in tram en trein dergelijke dingskens, wel zóo opgevouwen dat de titelprent niet zichtbaar is, verslinden. Vertelde me niet laatst een dokter, dat hij voor zijn coupé-amusement geen prettiger lektuur kende, en dat vele collega's er

net zoo over denken?...

De tentoonstelling geeft wel een denkbeeld van de massa slechte lektuur welke week-in week-uit op de markt gebracht wordt. Een onderwijzer van een lagere school verzamelde een colleetie, die niet op een kruiwagen te vervoeren is. Afgenomen van zijn leerlingen. Een tafel vol gestapeld laat een ander onderwijzer zien...

De uitgevers werken soms met zeer ingenieuse middelen. Op een der boekomslagen is het zwaard van den held afgebeeld. Den auteur, heette het, gelukte het met veel moeite dit zwaard in zijn bezit te krijgen. Iedere lezer kan het bewonderen in den winkel van den uitgever. En er zijn menschen die aan den zwendel gelooven, die komen, om het zwaard, dat bij een uitdrager voor enkele stuivers werd gekocht, te bewonderen.

Aan goede, goedkoope volks- en jeugd-litteratuur, geen gebrek. Hoe komt het, dat de menigte toch naar het slechte grijpt? De zucht naar romantiek, naar spanning, en schrille kleuren doet het hem. Daarom heeft men getracht ook de goede boeken te voorzien van tot spannende verwachting opwekkende titels en omslagen. Maar in deze imitatie schuilt iets bedenkelijks... Het is gebeurd dat de politie zulke van inhoud goede boekjes in beslag nam...

In Duitschland zijn er niet minder dan 8000 zelfstandige zaken met 30.000 colporteurs die zich bezig houden met het aan den man brengen van Hintertreppen- en dectective-geschiedenissen; 52 firma's doen niets dan het drukken van de titelplaten; 50 millioen mark geeft het Duitsche volk jaarlijks voor dergelijke lektuur uit...'

Vóór het helverlichte vensterraam van een boter-handelaar in het N.-O. van Berlijn pleegden bij Herfst- en Lenteavonden,

en ook bij niet al te ijzige Winternamiddagen kinderen van 9 en 12 jaar, die waarschijnlijk thuis geen klaar-verlichte kamer hadden, te vergaderen, om bij den hellen schijn van de elektrische lampen de door hen meegebrachte boekjes waarin misdadigers en politie zenuwschokkend de bloedigste katastrofen, waanzin en geestverschijningen door mekaar weven, bijna te verslinden. 284 boeken verzamelde de boterhandelaar, een helper van het 'Erziehungsverein', in korten tijd in ruil voor goede lektuur, van zijne lezende toeschouwers, niet zonder nochtans een heftig tegenstribbelen van de kinderen te moeten ondervinden, die slechts ongaarne afzagen van hun ruilbedrijf tusschen kameraden en bezitters van de boekjes.

Een tezamen gebonden pak Nick-Carter afleveringen met het opschrift 'Voor tien mark prikkellektuur!' demonstreerde op duidelijke wijze de duurte van deze geestbedervende lektuur, en niet minder krachtig sprak eene statistiek, welke uitwees dat de in Hamburg gemaakte uitgave voor prikkellektuur zoowat gelijk stond met de somme van het schoolgeld dat in de Hamburgsche volksscholen betaald wordt.

Die tentoonstelling heeft in Duitschland heel veel ophef gemaakt. Zij werd overgebracht naar verschillende Duitsche steden. De regeering hechtte er een bizonder belang aan, en tevens aan de middelen welke de inrichtende vereenigingen zich voorstellen te zullen aanwenden tot het bestrijden der kwaal, nl. het houden van dergelijke tentoonstellingen waar dan tevens uitgestald worden de overtalrijke uitgaven van goede volks- en kinderlektuur, het stichten van volkscinema's en volkstheaters.

Het wil ons toeschijnen dat ook in Vlaanderen in dien zin goed werk te verrichten valt. Zou b.v. het *Algemeen Nederlandsch Verbond* (wellicht met de hulp van de onderwijzers-

vereeniging *Diesterweg?*) niet eens een dergelijke tentoonstelling inrichten! Veel moeite en kosten zou zij niet vergen, en wij geven tevens in bedenking of de pas geopende zaal *Plantijn* van *De Nederlandsche Boekhandel* daarvoor niet opperbest geschikt zou wezen.

Dat men zonder verwijl de handen aan het werk sla! Hoe langer men wacht, hoe dieper de kwaal zal ingekankerd zijn!

M.V.S.

Muziek

Uitvoering van Edgar Tinel's 'Franciscus.'

Eene grootsche kunstbetooging: die uitvoering van 3^{den} December II.

De 'Maatschappij der Concerten van Gewijde Muziek' heeft door dit concert op zeer gelukkige wijze het feestgetij van haar tienjarig bestaan ingezet. Zij heeft hare faam en kunstroem staande gehouden en eens te meer bevestigd.

Over het werk zelf kan hier maar weinig gezegd worden: eene bespreking, hoe kort en bondig ook, zou meer dan de beschikbare plaats vergen. Ter gelegenheid der eerste 'Franciscus-uitvoering' in Duitschland, ten jare 1890, zegde de kritiek: 'Es ist das Produkt eines gottbegnadeten Talentes, das sich ein umfassendes und beherrschendes künstlerisches Können angeeignet hat.' - Het gansche tekstplan is hoog muzikaal: de glanzende feesten in Assizië met hunnen zang en dans, de plotselinge verandering in de stemming van Franciscus, zijn hemelsch vizioen: dit alles biedt den toondichter eene dankbare, aanlokkende taak. De persoon van 'Franciscus' heeft iets universeel-

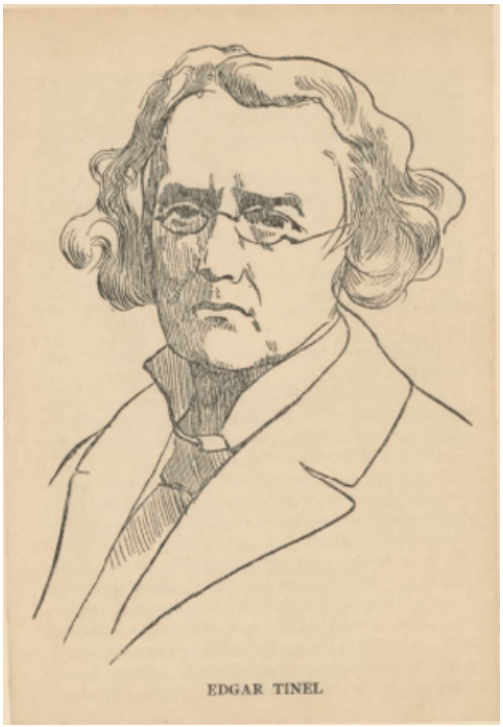

EDGAR TINEL

sympathieks; iets dat allen ritualismus en confessionaliteit beheerscht. Fanatiekerige banvloeken zijn den Assizer-Dichter, den seraphischen zanger der heelalsliefde vreemd. Die heelalsliefde doortrilt ook de gansche toonschepping. Tinel heeft met geniale intuitie alle formeele liturgiek vermeden. Onder dit opzicht heeft hij de gedachte van zijnen grooten voorganger Franz Liszt: ‘De Wedergeboorte, de herleving van het oratorium in den geest van het muziekdrama’, ten volste verwezenlijkt. Liszt is nog te veel reformator: hij neemt het reeds bestaande niet genoeg in acht, en laat het specifisch roomsche van zijne overtuiging te drukkend heerschen. Tinel daarentegen, met de werken der groote meesters van het ouder oratorium: Bach, Händel, Haidn, zoowel als met die der titanen van het moderne symphonische en dramatische orkest: Beethoven, Liszt, Wagner vertrouwd, heeft niets verworpen, maar het nuttige uit al die schatten verzameld en op passende wijze tot den bouw van het moderne oratorium verwerkt. Zoo heeft hij ons een algemeen menschelijk oratorium gewrocht. Een werk van groote verhevenheid, absolute muzikaliteit, en rijkvloeiende inspiratie. Geene zwakheden in den bouw; noch lamheid, noch oppervlakkigheid in de ontwikkeling; overal uitbundigheid van leven en gevoelwarmte; eene logische thema-verwerking die aan Bach en Beethoven herinnert; diepheid en soberheid van harmonische vinding; edele, natuurlijke melodiek; zeer verzorgde en nieuwe behandeling van de recitatieven; eene polyphonie die nergens het pijnlijke zoeken (dat kenteeken van den onkundigen grootdoener) verraadt; eene orkestrale pracht en macht die in niets voor die van Wagner's ‘Parsifal’ moet wijken. Dat zijn zoo in 't algemeen de eigenschappen van Tinel's ‘Franciscus-partituur’ - ‘Franz Liszt (zegt het Leipziger Tageblatt) hat einst ein leeres Blatt der

Kunstgeschichte mit einer profetischen Uberschrift versehen, die man nach berühmten Meistern in die Worte fassen könnte: Die Wiedergeburt des Oratoriums aus dem Geiste des muzikalischen Dramas. Jetzt ist der gekommen welcher berufen ist, das Blatt auszufüllen, ein Genius, welcher der Welt Neus zu verkünden hat: Edgar Tinel, der Komponist des 'Franciscus'...

Wat de uitvoering zelve betreft, die mag onder alle opzichten als uitmuntend gelden.

De heer Lodewijk Ontrop heeft getoond dat hij de partituur in hare kleinste bijzonderheden kent. Hij heeft de verhevene stemming die het gansche werk doordringt, met die gewetensvolle stipheid die hem kenmerkt, in de vertolking doen leven. Hij heeft ze in iedere wijziging welke zij in de ontwikkeling van het gansche ondergaat, onder den invloed der bijkomende indrukken, op het voorplan gehouden en in het bewustzijn van vertolkers en toehoorders doen heerschen. De solisten hebben alle hunne taak ter harte genomen en bij geen hunner was er gebrek aan emotie.

Onvergelijkelijk was de koormassa (zoowel de dames van het solo-koor als het groote koor): dat was ook te verwachten na de blijken van volmaaktheid in voorgaande concerten gegeven.

Het zal wel eene zeldzaamheid onder de groote kunstinstellingen zijn, om (als hier) tevens zulke schoonheid van klank in de verschillende stemmen, zooveel evenwicht in de gansche koor-massa, zooveel levenswarmte, gevoel en fijnheid van nuance-afwisseling, en dat alles van het begin tot het einde van het werk volgehouden, bij uitvoerders te vinden. Er moet onder die koor-massa eenen blijvenden geestdrift, eenen onvermoeibaren iever leven; en tevens een eerbiedigen zorg om alle aanduidingen van hunnen leider tot in de minste kleinigheid na te leven. Hieruit blijkt tot welke volmaaktheid van uitvoering een

gewetensvol en ontwikkeld kunstenaar zijne vertolkers omhoogwerken kan, indien hij ze lang oefenen mag om hen in alle bijzonderheden van het werk te doen doordringen, en het gansch te doen inleven.

Het orkest - of beter, de spelers tot een gelegenheids-orkest vereenigd (want er bestaat in Antwerpen geen enkel orkest in den echten zin van het wroord) - heeft zijne taak op eene wijze gekweten die, de omstandigheden niet uit het oog verliezende, prijzenwaardig mag heeten. De eenheid was voldoende, en ook het evenwicht in de massale effekten. Maar bijzondere effekten kwamen niet uit: daar waar men het optreden van een instrument in zijn specifisch klank-karakter verwacht, krijgt men een geluid te hooren dat in het algemeen niet op het voorplan komt, niet afsteekt op den achtergrond van het overige begeleidende orkest. Solo-effekten die hunne uitwerking hebben bereikt zijn, onder andere, de baspijpen vóór den aanvang van de ‘Ballade’ in het eerste deel; de trompetten, bazuinen en tuba's met het gloriethema. Darentegen waren de hoorntoonen vóór het gezang van de torenwachters, effenaf leelijk: dergelijk geluid heeft niets gemeens eer met het ideale, romantisch-droomerige hoorn-karakter. Liet men den Heer Ontrop het orkest met zooveel zorg bewerken als hij aan de stemmen-massa's kan besteden, ik ben overtuigd dat hij een onvergelijkelijk orkest zou vormen, zooals hij een onvergelijkelijk koor heeft gevormd.

LODEWIJK DELHAYE.

Bladen en tijdschriften.

In 't laatste *Vlaamsche Arbeid* nummer vaart de ‘Arbeider’ uit tegen het tijdschrift *La Licorne*, - nieuwe ‘revue d'avantgarde’ - met een buitengewonen smaak uitgegeven, zeer voornaam van inhoud en manieren. Ze gaf ons buitenteksten van Ensor, de Bosschère, Pretorius, Pennell, enz., verzen van Mithouard, ‘essais’ van E. Pilon, Franz Blei, Edmond de Bruyn, enz. Die bekamping van wege *Vlaamsche Arbeid* is weer een heel droevig iets. Dat *de* ‘Arbeider’ van *zijne* literatuur niets anders wille maken dan een stichtelijk en populair huiswerkje volgens meest traditioneele en zeer ‘Vlaamsche’ inzichten, zulks is zijne zaak. We kennen nu tot moewordens-toe die soort ‘Vlaamsche’ literatuur - we hebben ze hier dikwijls genoeg aangeklaagd - die niet meer de spiegel van een *volk*, van een *land* is, maar van een kliekje politieke literateurkens. Ons Vlaamsche Land heeft andere kunst gekweekt dan die van de Vlaamsche Arbeiders: Vermeylen en Van de Woestijne, Maeterlinck en Verhaeren; 't doet goed zich dat eens te herinneren want men zou op den duur wel gaan gelooven dat enkel kinkels en stumperds kunnen ontstaan uit den schoot der Vlaandersche vrouwen. We willen niet aannemen dat de hoedanigheid van Vlaming a priori een beletsel zij tot culturcele ontwikkeling en psychologische verfijning, ons moet afsluiten van 't zij welke vorm van leven. We kunnen als Vlaming alles begrijpen, alles aanvoelen. De graad van *persoonlijke ontwikkeling* doet hier alles. Jammer genoeg dat die graad in 't algemeen zoo laag gezonken blijft.

't Moet onze bekommering zijn - vooral voorloopig - te reageeren, zooveel we kunnen, tegen de ons aangeboren liefde

voor oppervlakkigheid en liefdoenerij, voor uiterlijke, pittoreske schilderachtigheid en tegen de iets of wat primitieve rauwheid van ons ras. En onder dat opzicht, ware't te hopen dat we wat meer ‘precieuse’ kunst, die we met ‘wijnmoerige handschoenen’ zouden aanraken, en wat meer ‘absoluut-voornaam’ proza kregen. Ons land is walgelijk arm aan cultuur, voorzeker; dat beteekent niet dat we allen in de bestaande populaire richting moeten samenwerken. Zoo enkele onzer eene betere, eene zuiverdere uiting betrachten, dan bewijzen ze *den grootsten dienst aan Vlaanderen en aan de Vlaamsche Beweging* die hen heden ten dage te bewijzen is. Platte, gemeene dingen hebben we hier genoeg; we zijn overstelpt met vogeltjes-poëzie en boeren-novellen, waarin triomf viert de zoogezegde ‘gezonde, oervlaamsche zinnelijkheid van ons ras’; ‘volkskunst’ hebben we met de vleet; en schrijvers die aan de ‘Vlaamsche traditie’ gehoorzamen, ontbreken ons niet. We versmachten in de traditie, we versmoren onder 't gewicht der Vlaamsche kunst, we verzuipen in den vloed der boerenromans, straatjes-geschiedenissen, fabriek-vertelselkens. Onze literatuur is niets dan cinemotografie en fonografie. Voldoet dat den ‘Arbeider’ niet?

Wanneer er dan een paar ‘dilettanten’ verschijnen die een ‘estheten tijdschriftje’ stichten, laat ze betijen; laat ze ‘essais’ schrijven en ‘precieuse’ plaatjes drukken. Heb er medelijden mede, Heer Arbeider, zoo ge wilt, maar laat ze aan hunne onschuldige spelen.

La Licorne kan misschien een zaligenden invloed hebben: leeren dat er nog andere kunst dan ‘oer-Vlaamsche’ kunst is en andere onderwerpen dan plat-realistische of pedant-socialen konden we daar onze jongens maar eens van overtuigen!

En wat de heeren Cornette, Hostie en Villers en hunne

medewerkers aangaat (hunne namen klinken mooi!) ze belijden eene breede cultuur, eene zeer verscherpte gevoeligheid en een artistiek stijlbewustzijn, allemaal gaven die ons hier ontbreken; ze stellen de *kunst* boven de *literatuur* en het *leven*, in zijn breeden zin, boven weldanige *traditie*. En zóó, in plaats van ‘gevaarlijk’ te zijn en eene ‘doode rariteit’ is het werk van die ‘internationale jeunesse dorée’ een werk dat mede den chineeschen muur kan helpen neerhalen, die sedert zoo vele jaren Vlaanderen afzondert van de Groote Schoonheid en van het Volle Leven.

We hebben in onzen *Boomgaard* dezelfde bloemen- en plantensoorten gezet die in de *Licorne* bloeien. We hebben ook gepoogd eigenaardig en fijn gestyliseerd werk van eenige ‘aristocratische’ schrijvers te verzamelen in onze, met penteekeningen, etsen en houtsneden versierde en ook zeer schoon gedrukte ‘cahiers’ - die de Arbeider misschien ook slechts met wijnmoerige handschoenen heeft durven aanraken. 't Kan zijn dat onze smaak bedorven is, maar we hebben, in elk geval, in dees tijdschrift meer gehouden van bijdragen zonder ‘talent’ en die niet ‘belangwekkend’ waren en niet zedelijk of predikkend en niet zoo bezonder Vlaamsch, maar die eenigzins fijn waren gevoeld, diep-menschelijk van beteekenis of keurig of schroomvallig uitgedrukt. We hebben de fantazie geprezen. Wij zijn dartel geweest. We hebben ons meer geïnteresseerd aan de menschen dan aan boomen en koeien, en zelfs aan menschen die iets meer kenden dan wat men in zijn Catechismus en op de lagere school leert - geïnteresseerd meer aan de passies der liefde en de andere driften dan aan de poëzie van den maneschijn en de romantiek van het Vlaamsche scheldwoordenboek. We hebben zooveel mogelijk de stukken geweerd waarvan we het

agglomeraat maar al te wel beseften en die ons een maar al te zeer gekend geluidenconcert wekten. Het solo van een aarzelenden verliefde die speelt op eene krijschende viool, in 'n romantischen avond, heeft ons dieper geroerd dan al de serenades van al de groote fanfares en harmonies van Vlaanderen bijeen Zoo we hebben gedwaald, zoo we geen goede Vlamingen zijn geweest en mede hebben geheuld met de cosmopolitische Jeunesse dorée, dat de schimmen onzer vaderen 't ons vergeven!

We voelen ons ten laatste, nog zeer verheugd dat *La Licorne* ons aanleiding tot deze biecht in extremis en tot deze geloofsbelijdenis bezorgde...

Tijdingen

Plaatsgebrek verhindert ons in dit laatste nummer op te nemen de Romankroniek van André de Ridder over een paar boeken waarover we graag veel goed hadden gezegd, o.a. *Annie Hada* (roman in 2 deelen) door Gerard van Eckeren en *Bagynhofsprookjes* van Felix Timmermans en Frans Thiry - en de Poëziekroniek van Firmin van Hecke over de laatste verzenbundels van P.N. van Eyck, Jan Greshoff, W. Loeb, L. van der Waals, R. de Clerq, L. Penning, e.a.

Nawoord van de redactie.

Wanneer *Vlaanderen* verdween, schreef een der redacteuren van het tijdschrift, als nawoord: ‘dat *Vlaanderen* zonder *liefde* had geleefd’ We kunnen hetzelfde voor *De Boomgaard* zeggen, nu deze op zijne beurt ophoudt te verschijnen; en de redacteuren van alle Vlaamsche tijdschriften mogen in dien zin spreken. De onverschilligheid van de lezers en van de openbare besturen maakt werkelijk het bestaan van elk iets of wat belangrijk tijdschrift hier onmogelijk; moreele instemming, platonische bewondering, artistieke bijval, medewerking van schrijvers vinden ze genoeg, aar immer ontbreekt de geldelijke steun, de financieele aanmoediging die hen het bestaan zouden moeten verzekeren. De moeilijkheden zijn heelemaal onoverwinbaar wanneer het - zooals voor *De Boomgaard* - een vrij, onafhankelijk tijdschrift geldt, dat op geen subsidie van wege den katholieken Staat of van ergens eene liberale associatie mag rekenen; zulke uitgaven *moeten* sterven, we weten dat nu definitief.

Gedwongen dus door geldelijke verliezen, staken we voorloopig de publicatie van *De Boomgaard*; we hopen dat gunstiger dagen aanbreken zullen en middelen gevonden worden om eens de uitgave toch te hernemen. Zoodra het gaat, beginnen we in eene nieuwe reeks van *De Boomgaard* opnieuw te vechten voor het Idee dat ons bezielde bij zijne stichting: de opkomst en de grootwording van een nieuw literair geslacht in Vlaanderen dat brengen moet dit soort kunst die Vermeylen heette ‘de Vlaamsch-europeesche’. Met dit programma vóór oogen hebben we altijd gewerkt; we hebben onversaagd gehakt en gesaberd op allerlei ‘Vlaamsche’ grootheden, op al het dorpsche, het kleinsteedsche, het onartistieke en geestelijk-doode dat nog in onze

letterkunde binnensloop; we hebben onvermoeid ons eigen werk in dien zin gemaakt en 't als een rijpend vleesch doen groeien op het skelet van het Vlaamsche realisme. We hebben bezongen de schoonheid van Stad en Land, de schoonheid van den Geest, de schoonheid van de Passies, de schoonheid van de nieuwe Tijden, de schoonheid van het Leven.

Met eenige fierheid blikken we terug op den afgelegden weg en voelen dan minder spijt om het verdwijnen van *De Boomgaard*. We mochten reeds veel uitdrukken van hetgene we meenden te moeten zeggen aan onze landgenooten. We meenen de hoofdgedachte, het leidende princiep van onze jonge beweging klaar gemaakt te hebben en ze voldoende te hebben bewezen, verdedigd met overtuiging en talent. We bevestigen, in elk geval, een laatste maal nog, ons betrouwen in de Jeugd die komt en in de betere literatuur die ze ons geven zal.

Het is het lot der tijdschriften te verdwijnen. Aan een tijdschrift dat te lang bestaat, ontbreekt alras de geestdritt, de frissche levenskracht, de roerende onstuimigheid; de diepere reden van zijn bestaan valt dan weg, de bevestiging van een programma, de steving van een leuze. We verkiezen schoon te sterven dan treurig en povertjes voort te leven. En, eindelijk, we zijn toch overtuigd binnen enkele jaren, allen - redacteuren en medewerkers van dit tijdschrift - weer bijeen te staan onder ééne vlag en samen den literairen strijd te hervatten. En ondertusschen zullen we allen, in stilte en vol toewijding, trachten ons te versterken en te verbeteren, en met al de krachten onzer jeugd die scheppen moet, werken aan onzen arbeid, en ons louteren in onze liefde voor Vlaanderen en zijne Schoonheid, onderdeel van onze groote Menschenliefde.

De Boomgaard
Inhoudstafel
van den 2den jaargang.

Verzen

		Bladz.
J. Buyse	Verzen	783
R. de Cneudt	Verzen	219
F. van Hecke	Saül	445
A. Herckenrath	Simpel liedeke	763
P. Kenis	Mei-zoentjes	433
P. Kenis	De dagen gaan voorbij	488
P. Kenis	Renaissance-sonnetten	777
J. Mennekens	Ge zijt gekomen	300
J. van Nylen	Nachtliedje	25
E. van Offel	Verzen	797
G. van Roosbroeck	Semiramîs	245
G. van Roosbroeck	Stormvreugde	803
A. Vanhoutte	Weemoed	510
J. Bloem	Figuren	277
J. Bloem	Vier liederen	685

H. van Calker	Vreugde	318
P.N. van Eyck	Inzinkingen	679
G. Gossaert	Verzen	434
J. Greshoff	De twee reizigers	682
J. Greshoff	Pastorale	771
W. Loeb	Lente	24
N. Oosterbeek	De pastorie	644
J. Reddingius	Mariole	486, 788
M^w S.G. Reddingius	Herinnering	112
A. Roland-Holst	Verzen	409
J. Schürmann	Vroegere tijden	497
J. Schürmann	Smartenspel	693
J. de Stoppelaer	Verzen	688
H. Swarth.	Avondstilte	246
M. Vermeulen	Verzen	91
L. van der Waals	Verzen	690

Proza

P. van Assche	De Doode	26
Cyriel Buysse	Verhaal	149
A.H. Cornette	Spleen te Londen	489
Ary Delen	In Memoriam F. Buyens	785
G. van Hecke	De schoone droom	373
Leo van Goethem	Pasteitjes	765
P. Kenis	Mademoiselle Cerisette	7, 114, 279, 414
P. Kenis	Over ‘De Wijze Jongeling’	37
P. Kenis	Over ‘De Getijden’	542
P. Kenis	Over ‘Filiep Dingemans’	789

Victor de Meyere	Gyriel Buysse en zijn werk	159
Victor de Meyere	Edm. van Offel, teekenaar	799
Edmond van Offel	De Keuze des Harten	509
André de Ridder	Georges de Porto-Riche	216
André de Ridder	De Koude Eroos	447
André de Ridder	Neo-Romantiek	657
André de Ridder	Schouwspelen	709
M. Sabbe	Het danseresje	77
F. Thiry	St-Alexis	320
F. Toussaint	Over Reimond Styns	44
F. Toussaint	Cretinisme	247
A. Vermetten	De schilder J. Renis	780
Hugo van Walden	De roode bloem	301

H. van Booven	Het geval van Dr Mercier	805
J. Greshoff	Uit een Zakboekje	775
R. van Genderen-Stort	Over ‘Hernani’	59

ENKWEST OVER HET WERK VAN CYRIEL BUYSSE 189
Antwoorden van *A. Vevmeylen, F. Verschoren, F. Toussaint, M. Sabbe, H. van Walden, P. Kenis, R. de Cneudt E. de ‘Bom, Em. van Offel, F. van Hecke, A. de Ridder, L. van Deyssel, J. de Meester, W.G. van Nouhuys, H. Robbers, G. van Eckeren, F. Erens, J. Reddingius, F. Netscher*.

REFERENDUM OVER DEN VIJFJAARLIJKSCHEN PRIJS VAN NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE 571
Antwoorden van *Lode Baekelmans, Ary Delen, Stijn*

Streuvels, André de Ridder, Karel van de Woestijne, Fernand V. Toussaint, Firmin van Hecke, Frans van Cuyck, Gust van Roosbroeck, Paul Kenis, Oktaaf Steghers, Alfons Jeurissen, Aug. Vermeylen, Cyriel Buysse, J. van Overloop, Leo van Goethem, Segher Rabauw, Hugo van Walden, Frans Thiry, Leo Meert, Willem Gijssels, Richard de Cneudt, Edmond van Offel, Alfred Hegenscheidt, Victor de Meyere, Maurits Sabbe.

NAWOORD VAN DE REDACTIE. 838

Overzicht der maand

De Romans (*André de Ridder*) 60, 258, 346, 552, 698

Het Tooneel (*Gust van Hecke - Hugo van Walden*) 139, 358

De Kritiek (*Hugo van Walden*) 436

De Letterkunde (M.V.S.) 824

De Muziek (*L. Delhaye*) 68, 264, 829

De Vreemde Letterkunde (*Paul Kenis*) 363

Fransch-Beigische Letterkunde (*F. Polderman*) 350, 501, 557

De Architectuur (*Adriaan Vermetten*) 563, 701

De Kunst (*Edmond van Offel*) 134, 367

De Feestvieringen (*F. Toussaint - P. Kenis*)	269-566
Kantteekeningen (*Edmond van Offel*)	74, 146, 442, 506
Bladen en Tijdschriften (*Redactie*)	142, 569, 703, 834
Tijdingen (*Redactie*)	72, 274, 570, 704, 837

Illustratie

R. Bosiers	Oude gang	319
A. Carpentier	Meisje	276
M. Dosy	Bij den Haard	708
A. Lewyllie	Houtsnede naar Rubens	212
C. van Offel	De Heksen	372
C. van Offel	Begynen	413
E. van Offel	Zomerregen	509
E. van Offel	De Beproeving	539
E. van Offel	De dichter	541
E. van Offel	Ex librissen	540, 550, 551
Tony van Os	Oude Toren	5
Tony van Os	Stella	776
Tony van Os	Portret van Tinel	830
G. van Raemdonck	De Wijze Jongeling	36
F. van Reeth	Teekeningen	485
J. Renis	De kommuniante	buiten tekst
P. Staut	Oude kantwerkster	764
Tom van Tast	Buysse	187

H. Teirlinck	Bandteekeningen	171, 210
W. Vaes	De kerk	76
M. Verpilleux	Op de markt	43
M. Verpilleux	Molen	656
H. Wils	Molen	444